

รายงานฉบับสมบูรณ์

การบริหารจัดการลุ่มน้ำยมโดยกระบวนการ SEA (กรณีปัญหาน้ำท่วมและน้ำแล้ง) (Strategic Environmental Assessment)

โครงการการพัฒนากระบวนการยุทธศาสตร์ทางเลือกเชิงนโยบายและ
กระบวนการตัดสินใจต่อนโยบายสาธารณะที่ดี : กรณีการจัดการน้ำในลุ่มน้ำยม

จัดทำโดย

นายบัณฑิต เศรษฐศิริโรตม์ และคณะ

สนับสนุนโดย

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.)

มูลนิธิสาธารณสุขแห่งชาติ (มสช.)

สถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข (สวรส.)

มีนาคม 2550

รายงานฉบับสมบูรณ์

การบริหารจัดการลุ่มน้ำยมโดยกระบวนการ SEA (กรณีปัญหาน้ำท่วมและน้ำแล้ง) (Strategic Environmental Assessment)

โดย

โครงการการพัฒนากระบวนการยุทธศาสตร์ทางเลือกเชิงนโยบายและ
กระบวนการตัดสินใจต่อนโยบายสาธารณะที่ดี : กรณีการจัดการน้ำในลุ่มน้ำยม

คณะนักวิจัย

นายบัณฑิต เศรษฐศิริโรตม์
รศ.ดร.ทวิวงศ์ ศรีบุรี
อาจารย์ปาริชาติ ศิวะรักษ์
นายหาญณรงค์ เยาวเลิศ
รศ.พัฒนา ราชวงศ์
นายสมบัติ เหลสกุล
นางพรทิพย์ สำเภา

โครงการยุทธศาสตร์นโยบายฐานทรัพยากร
สถาบันวิจัยสภาวะแวดล้อม จุฬาลงกรณ์ ฯ
นักวิชาการอิสระ
มูลนิธิคุ้มครองสัตว์ป่าและพรรณพืช ฯ
มหาวิทยาลัยนเรศวร
มูลนิธินโยบายสุขภาวะ
นักวิจัยอิสระ

มีนาคม 2550

สารบัญ

หน้า

ความสำคัญและกรอบแนวคิดของโครงการ.....	1
วัตถุประสงค์.....	3
ผลที่คาดว่าจะได้รับ.....	4
ขอบเขตการศึกษา.....	4
บทนำ ปัญหาการจัดการลุ่มน้ำยม.....	5
การประเมินสิ่งแวดล้อมเชิงกลยุทธ์ (SEA) โดยสังเขป.....	8
การประยุกต์ใช้การประเมินสิ่งแวดล้อมเชิงกลยุทธ์กับกรณีการจัดการลุ่มน้ำยม.....	10
การวิเคราะห์ปัญหา สาเหตุ และผลกระทบที่สำคัญ.....	17
- ปัญหาน้ำท่วม-น้ำแล้ง.....	18
- สาเหตุของปัญหาน้ำท่วม-น้ำแล้ง.....	20
- ผลกระทบจากน้ำท่วม-น้ำแล้ง.....	32
การกำหนดเป้าหมาย/วัตถุประสงค์/หลักเกณฑ์ของการพัฒนา.....	36
การพัฒนาทางเลือกเชิงกลยุทธ์.....	41
การประเมินผลกระทบของทางเลือกต่างๆ.....	59
การวิเคราะห์ข้อดี-ข้อเสีย และแสวงหาแนวทางการพัฒนาที่เหมาะสม.....	66
เอกสารอ้างอิง.....	70
ภาคผนวก 1	
ประสบการณ์และบทเรียน การประยุกต์ใช้ SEA กรณีศึกษาลุ่มน้ำยม	
ภาคผนวก 2	
กระบวนการตัดสินใจกับการจัดการลุ่มน้ำยม	
ภาคผนวก 3	
ทางเลือกการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำในพื้นที่ลุ่มน้ำยม	
ภาคผนวก 4	
สรุปรายงานการประชุมและรายชื่อผู้เข้าร่วมประชุม	
ภาคผนวก 5	
แบบสัมภาษณ์ความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดการลุ่มน้ำยม	
ภาคผนวก 6	
ผลการสัมภาษณ์ผู้มีส่วนได้เสียในพื้นที่ลุ่มน้ำยมตอนบน	

โครงการการพัฒนากระบวนการยุทธศาสตร์ทางเลือกเชิงนโยบายและกระบวนการตัดสินใจต่อนโยบายสาธารณะที่ดี : กรณีการจัดการน้ำในลุ่มน้ำยม

1. ความสำคัญและกรอบแนวคิดของโครงการ

1.1 แนวคิดการประเมินสิ่งแวดล้อมเชิงกลยุทธ์ (Strategic Environmental Assessment: SEA)

การประเมินสิ่งแวดล้อมเชิงกลยุทธ์เป็นการประเมินที่มีได้เน้น “มิติ” ของผลกระทบเป็นหลักสำคัญ ดังเช่น การประเมินผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อม (Environmental Impact Assessment : EIA) หรือด้านสังคม (Social Impact Assessment : SIA) เป็นต้น แต่เน้นที่ “กระบวนการนโยบายและการตัดสินใจ” แทนที่จะกำหนดเป็นโครงการแล้ว จึงค่อยทำการประเมินผลกระทบ SEA จะทำการประเมินผลกระทบในระดับที่เรียกว่า “ระดับยุทธศาสตร์” เช่น การกำหนดนโยบายหรือการวางแผน โดยมีเป้าหมายหลักเพื่อสนับสนุนการพิจารณาด้านสิ่งแวดล้อมอย่างเป็นระบบในกระบวนการนโยบายและการตัดสินใจ ดังนั้นจึงเป็นแนวทางที่สำคัญข้อหนึ่งที่จะนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน

การพิจารณาและวิเคราะห์ระดับยุทธศาสตร์จะทำให้สามารถพิจารณาทางเลือกต่างๆ ได้อย่างแท้จริง เนื่องจากยังไม่มีมติตัดสินใจที่มีผลในการจำกัดทางเลือกใดๆ ออกไป จึงเปิดโอกาสให้กลุ่มต่างๆ ที่อาจจะมีความคิดเห็นที่แตกต่างกัน สามารถอภิปรายร่วมกันถึงทางเลือกต่างๆ ได้อย่างเต็มที่ โดยหัวใจสำคัญอยู่ที่การวิเคราะห์โอกาสของแต่ละทางเลือกในการบรรลุเป้าหมาย มิใช่การคาดการณ์ผลกระทบที่จะเกิดขึ้นในแต่ละทางเลือก ดังนั้น การประเมินสิ่งแวดล้อมเชิงกลยุทธ์จึงเป็นกระบวนการค้นหาโอกาสและช่องทางในการบรรลุเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน

นอกจากนี้ผลจากการศึกษา SEA จะเป็นประโยชน์ต่อต่อเนื่องในกระบวนการนโยบาย ทั้งการนำนโยบายไปปฏิบัติและการพัฒนาโครงการต่างๆ ซึ่งจะช่วยให้กระบวนการนโยบายทั้งหมด มีความเป็นระบบมากขึ้น และช่วยให้การประเมินผลกระทบในระดับโครงการ ดำเนินได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น เนื่องจากมีความชัดเจนในกรอบใหญ่ของการพัฒนาโครงการมากขึ้น

การมีส่วนร่วมอย่างแท้จริงของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องฝ่ายต่างๆ มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อกระบวนการ SEA เนื่องจากจะทำให้การพิจารณาและวิเคราะห์ในประเด็นและแง่มุมต่างๆ มีความรอบด้านมากขึ้น รวมทั้งเป็นการสะท้อนความโปร่งใสของกระบวนการประเมินด้วย

บทบาทหลักของการประเมินสิ่งแวดล้อมเชิงกลยุทธ์ ต้องการสนับสนุนและพัฒนาการตัดสินใจระดับยุทธศาสตร์ให้ดีขึ้นและมีความเหมาะสมกับสังคมในส่วนต่างๆ ร่วมกัน โดยกระบวนการทั้งหมดจะต้องมีความยืดหยุ่นเพื่อปรับให้เหมาะสมกับกระบวนการนโยบายและการตัดสินใจที่แตกต่างกัน

1.2 การประยุกต์ใช้กับสังคมไทย

การนำแนวคิดกระบวนการ SEA มาใช้ จำเป็นจะต้องมีการประยุกต์และปรับให้เหมาะสมกับกระบวนการนโยบายและบริบทของสังคมไทย โดยมีประเด็นที่สำคัญหลายประการที่จะต้องคำนึงถึงและวิเคราะห์อย่างถี่ถ้วน รวมทั้งการเรียนรู้จากการทดลองปฏิบัติจริงและสรุปบทเรียนเพื่อปรับปรุงให้ดีขึ้นต่อไป ตัวอย่างที่สำคัญของประเด็นเหล่านี้ได้แก่

- การกำหนดเป้าหมายการพัฒนาหลัมน้ำร่วมกันทุกฝ่าย เพื่อเป็นกรอบเป้าหมายสำหรับการประเมินทางเลือกต่างๆ
- บทบาทที่เหมาะสมของกระบวนการโดยรวม ระหว่างการสนับสนุนการตัดสินใจกับการผลักดันการตัดสินใจ
- การประเมินสิ่งแวดล้อมที่บูรณาการเชื่อมโยงกับมิติทางด้านสังคม สุขภาพ และเศรษฐกิจ
- การประเมินทั้งในด้านผลกระทบ โอกาส อุปสรรค และผลต่อเนื่องของทางเลือกต่างๆ

ในด้านการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริงของฝ่ายต่างๆ ในกระบวนการ โดยที่สถานการณ์ของสังคมไทยในปัจจุบันจะเห็นได้ว่า บางฝ่ายมีแนวทางแตกต่างกันมาก ซึ่งไม่ใช่เพียงแค่ข้อมูลหรือความคิดเห็นแตกต่างกัน แต่มีความแตกต่างกันถึงระดับฐานคิดและเป้าหมายการพัฒนา ดังนั้นจึงต้องมีการวิเคราะห์และกำหนดแนวทางในการชักชวนให้แต่ละฝ่ายเข้ามามีส่วนร่วม ตัวอย่างเช่น การชักชวนให้บางกลุ่มที่มีความคิดเห็นขัดแย้งกันเข้าร่วมกระบวนการเพื่อเป็นกลไกการแก้ไขปัญหาความขัดแย้ง

นอกจากนี้ ต้องพยายามชักชวนภาคราชการและการเมืองเข้าร่วม โดยเฉพาะผู้ตัดสินใจ เพื่อให้เกิดผลต่อการตัดสินใจมากขึ้น รวมทั้งการหวังผลในระยะยาวที่กระบวนการตัดสินใจระดับยุทธศาสตร์ จะเปิดให้ฝ่ายต่างๆ เข้าไปมีส่วนร่วมตั้งแต่เริ่มต้น โดยที่รัฐบาลยังไม่ได้ตัดสินใจทางเลือกหรือดำเนินการผูกพันใดๆ

1.3 การกำหนดประเด็นระดับยุทธศาสตร์

ประเด็นในระดับยุทธศาสตร์ที่เกี่ยวกับการจัดการลุ่มน้ำ และถ้าพิจารณารวมถึงกรณีโครงการเขื่อนแก่งเสือเต้นที่กำลังเป็นประเด็นความขัดแย้งในปัจจุบัน จะมีหลายระดับได้แก่

- การแก้ไขปัญหาหน้าท่วม-น้ำแล้ง โดยเฉพาะในเขตอำเภอเมืองสุโขทัย (อาจมีพื้นที่อื่นๆ ด้วย)
- การจัดการน้ำในลุ่มน้ำยม ด้วยเขื่อนแก่งเสือเต้น หรือด้วยเขื่อนขนาดเล็ก
- การจัดการลุ่มน้ำ โดยไม่จำกัดเฉพาะลุ่มน้ำยม แต่เชื่อมโยงกับลุ่มน้ำเจ้าพระยา เนื่องจากมีความเชื่อมโยงกัน และไม่สามารถแบ่งได้ด้วยเขตลุ่มน้ำ
- นโยบายระดับประเทศเรื่อง ระบบชลประทานทางท่อ (Water Grid) ซึ่งกำหนดการพัฒนาระบบเขื่อนและต่อทั่วประเทศ

สำหรับระดับแรกคือ การแก้ไขปัญหาหน้าท่วม เป็นประเด็นที่มีขอบเขตที่แคบเกินไป ไม่สามารถพิจารณาถึงประเด็นที่สำคัญอื่นๆ ได้ แต่สำหรับประเด็นระดับที่สามคือ พิจารณาการจัดการลุ่มน้ำที่เชื่อมโยงกันทั้งลุ่มน้ำยมและเจ้าพระยา มีความสำคัญอยู่ที่การมองประเด็นสาเหตุและปัญหาต่างๆ ที่ไม่จำกัดเฉพาะลุ่มน้ำยม

แต่มีข้อเป็นห่วงที่สำคัญคือ จุดเน้น (Focus) ของกระบวนการทั้งหมด จะอยู่ในระดับที่ใหญ่เกินไป ไม่ชัดเจน และมีปัญหาในการดำเนินงานจริง

ดังนั้นทางโครงการฯ จึงเลือกหัวข้อที่สองคือ “การจัดการน้ำในลุ่มน้ำยม” เป็นประเด็นระดับยุทธศาสตร์ที่จะดำเนินกระบวนการต่อไป โดยมีเหตุผลที่สำคัญคือ ‘ไม่กว้างและไม่แคบเกินไป’ กล่าวคือ มีขอบเขตที่เหมาะสม ไม่ครอบคลุมกว้างขวางเกินไป สามารถดำเนินกระบวนการ SEA ได้ แต่ทั้งนี้ในส่วนของการวิเคราะห์ทางวิชาการ จะต้องคำนึงถึงความเชื่อมโยงกับลุ่มน้ำอื่นๆ ถ้าประเด็นใดมีความสำคัญก็ต้องนำข้อมูลมาพิจารณาวิเคราะห์ร่วมด้วย ตัวอย่างเช่น ความต้องการน้ำและผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นต่อลุ่มน้ำเจ้าพระยาหรือในเชิงนโยบาย ก็จำเป็นต้องพิจารณาถึงนโยบายใหญ่ที่กำลังถูกผลักดันในขณะนี้คือ การพัฒนาชลประทานระบบท่อ (Water Grid) ที่เชื่อมโยงกับการสร้างเขื่อนโดยตรง แต่จุดเน้นของกระบวนการทั้งหมดยังอยู่ที่ลุ่มน้ำยม

ขณะเดียวกัน ประเด็นยุทธศาสตร์การจัดการน้ำในลุ่มน้ำยมจะครอบคลุมปัญหาต่างๆ ไม่แต่เฉพาะปัญหาน้ำท่วมเท่านั้น ดังนั้นฝ่ายต่างๆ ที่มีจุดสนใจต่างกัน โดยเฉพาะชาวบ้านในต่างพื้นที่จะสามารถพูดคุยกันได้ นอกจากเรื่องน้ำท่วมแล้ว อาจจะมีประเด็นเรื่องน้ำแล้ง น้ำเสีย หรือปัญหาที่สำคัญอื่นอีกก็ได้

การประยุกต์ใช้ SEA ในกรณีการจัดการน้ำในลุ่มน้ำยม จึงมีได้จำกัดอยู่เฉพาะโครงการวิจัย แต่จะเป็นกระบวนการที่มีเป้าหมายเพื่อสนับสนุนและผลักดันการตัดสินใจระดับยุทธศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการน้ำในลุ่มน้ำยม ซึ่งมีมติที่สำคัญของกระบวนการตัดสินใจเชิงนโยบายมี 4 ด้านได้แก่

- 1) ประเด็นเนื้อหาและความเคลื่อนไหวในพื้นที่
- 2) การสื่อสารกับกลุ่มเป้าหมายต่างๆ และสาธารณะทั่วไป
- 3) การประสานงานกับภาคการเมือง
- 4) การพัฒนาข้อมูลและความรู้สำหรับการตัดสินใจ

นอกจากนี้ กลุ่มองค์กรที่ดำเนินการคัดค้านโครงการเขื่อนแก่งเสือเต้น กระบวนการ SEA จะไม่มีวัตถุประสงค์เพื่อการคัดค้านโครงการ แต่จะประสานงานกับองค์กรเหล่านี้อย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนข้อมูล ความคิดเห็น และสร้างกระบวนการเรียนรู้ซึ่งกันและกัน

2. วัตถุประสงค์ของโครงการ

โครงการนี้มีวัตถุประสงค์ 4 ประการ คือ

1. เพื่อนำเสนอกระบวนการและผลการประเมินด้านสิ่งแวดล้อมระดับยุทธศาสตร์ในการจัดการลุ่มน้ำยมต่อรัฐบาลและสังคม ทั้งนี้เพื่อผลักดันกระบวนการนโยบายและการตัดสินใจต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งกรณีโครงการเขื่อนแก่งเสือเต้น
2. เพื่อสนับสนุนกระบวนการจัดการความขัดแย้ง ให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ซึ่งมีความคิดเห็นแตกต่างกันหรือขัดแย้งกัน สามารถมีโอกาสนั่งและช่องทางที่จะพูดคุยกันได้
3. เพื่อสร้างกระบวนการเรียนรู้ในสังคมไทยเกี่ยวกับการประเมินสิ่งแวดล้อมเชิงกลยุทธ์กับการตัดสินใจเชิงนโยบาย

4. เพื่อพัฒนาขีดความสามารถขององค์กรภาครัฐ องค์กรอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง และภาคประชาสังคมในการประเมินสิ่งแวดล้อมเชิงกลยุทธ์

3. ผลที่คาดว่าจะได้รับ

1. ยุทธศาสตร์และทางเลือกเชิงนโยบายในการจัดการลุ่มน้ำยม ที่พิจารณาและประเมินทางเลือกหลากหลายในมิติต่างๆ อย่างรอบด้าน
2. บทเรียนของกระบวนการสนับสนุนและผลักดันการตัดสินใจเชิงนโยบายเกี่ยวกับการจัดการลุ่มน้ำยม โดยการประยุกต์ใช้การประเมินสิ่งแวดล้อมเชิงกลยุทธ์และข้อเสนอแนะเพื่อการพัฒนาต่อไป
3. การบรรเทาปัญหาความขัดแย้งในระดับโครงการระหว่างกลุ่มผู้คัดค้านกับกลุ่มที่สนับสนุนโครงการ โดยเฉพาะโครงการที่สำคัญเกี่ยวกับการจัดการลุ่มน้ำยม

4. ขอบเขตการศึกษา

โครงการเลือกประเด็นระดับยุทธศาสตร์ คือ การจัดการน้ำในลุ่มน้ำยม โดยการพิจารณาและประเมินมิติด้านสิ่งแวดล้อมจะไม่จำกัดเฉพาะสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ แต่เชื่อมโยงถึงมิติด้านสังคม สุขภาพ และเศรษฐกิจด้วย

ข้อเสนอทางเลือกจากการศึกษาจะทบทวนและนำเสนอทางเลือกที่หลากหลายเพื่อการตัดสินใจ ทั้งนี้จะนำประเด็นที่มีการโต้เถียงกันทางสังคมในปัจจุบันมาพิจารณาด้วย เช่น การจัดการน้ำท่วม-น้ำแล้ง การจัดการลุ่มน้ำด้วยเขื่อนขนาดใหญ่-ขนาดเล็ก การจัดสรรน้ำระหว่างภาคเศรษฐกิจ เป็นต้น

เครื่องมือที่นำมาใช้ในการศึกษาเพื่อช่วยในการตัดสินใจ การศึกษาจะนำเสนอหลายๆ เครื่องมือไม่จำกัดเฉพาะการประเมินและวิเคราะห์ต้นทุน-ผลประโยชน์ในทางเศรษฐศาสตร์ (economic cost-benefit analysis) อย่างเดียว แต่อาจจะเปลี่ยน scenario ของการใช้เครื่องมือในการตัดสินใจในด้านอื่นๆ

สำหรับกระบวนการในพื้นที่เพื่อบรรเทาปัญหาความขัดแย้ง จะไม่ได้ครอบคลุมทุกพื้นที่ในเขตลุ่มน้ำยม แต่จะเน้นเฉพาะพื้นที่ซึ่งมีการสนับสนุน คัดค้าน หรือมีความขัดแย้งในระดับโครงการสูง โดยเฉพาะเขตอำเภอเมือง จังหวัดสุโขทัยและเขตอำเภอสอง จังหวัดแพร่

บทนำ

ปัญหาการจัดการลุ่มน้ำยม¹

ลุ่มน้ำยมเป็น 1 ใน 6 ลุ่มน้ำสำคัญของภาคเหนือ มีพื้นที่ 23,620 ตารางกิโลเมตร หรือร้อยละ 17 ของพื้นที่ของภาคปริมาณน้ำท่าเฉลี่ยต่อปีซึ่งไหลลงสู่แม่น้ำน่านและแม่น้ำเจ้าพระยาที่จังหวัดนครสวรรค์ประมาณ 4,870 ล้านลูกบาศก์เมตร พื้นที่ส่วนใหญ่อยู่ในจังหวัดแพร่และจังหวัดสุโขทัย มีพื้นที่ต้นน้ำบางส่วนอยู่ในจังหวัดพะเยาและจังหวัดน่าน ส่วนพื้นที่ท้ายน้ำและพื้นที่ชุ่มน้ำในจังหวัดพิจิตรและจังหวัดพิษณุโลก

ลุ่มน้ำยมเป็นลุ่มน้ำสาขาของลุ่มน้ำเจ้าพระยาเพียงลุ่มน้ำเดียวที่ยังไม่มีโครงการพัฒนาแหล่งน้ำขนาดใหญ่เมื่อปัญหาภัยแล้งและน้ำท่วมมีความรุนแรงมากขึ้น ความพยายามในการผลักดันโครงการแหล่งน้ำขนาดใหญ่จากภาครัฐจึงเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องในระยะเวลาหลายสิบปีที่ผ่านมาโดยเฉพาะอย่างยิ่งโครงการเขื่อนแก่งเสือเต้นจนทำให้เกิดความขัดแย้งทั้งระหว่างชาวบ้านในพื้นที่ต่าง ๆ ของลุ่มน้ำ และระหว่างหน่วยงานภาครัฐ นักวิชาการ และองค์กรพัฒนาเอกชนระดับชาติ

ทั้งนี้อาจแบ่งพัฒนาการของแนวคิดการพัฒนาลุ่มน้ำยมเป็น 3 ช่วง คือ 1) ช่วงริเริ่มการพัฒนาลุ่มน้ำยมกับโครงการแม่ยม (ปีพ.ศ.2494 – ปีพ.ศ.2521) 2) ช่วงโครงการผันน้ำกก อิง ยม น่าน (ปีพ.ศ.2522 - ปีพ.ศ. 2536) และ 3) ช่วงโครงการแก่งเสือเต้น (ปีพ.ศ.2528 เป็นต้นมา) ซึ่งความขัดแย้งทางแนวคิดเกี่ยวกับแนวทางการบริหารจัดการน้ำในลุ่มน้ำยมทวีความรุนแรงมากที่สุดในช่วงโครงการแก่งเสือเต้น ซึ่งล่าสุดในปีพ.ศ. 2541 รัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์เสนอเรื่องการอนุมัติงบประมาณ 94 ล้านบาทให้กรมชลประทานออกแบบและก่อสร้างโครงการฯ โดยเป็นวาระเพื่อทราบ แต่สมาชิกคนจนคัดค้านและได้เจรจากับรัฐบาลเมื่อวันที่ 18 เมษายน พ.ศ.2541 สรุปว่าให้คณะกรรมการติดตามการดำเนินงานตามมติคณะรัฐมนตรีกรณีเขื่อนที่ยังไม่ดำเนินการก่อสร้าง 4 เขื่อนจัดทำประชาพิจารณ์ โดยให้ยุติการอนุมัติงบประมาณออกแบบก่อสร้างไว้ก่อนเพื่อรอผลสรุปจากการทำประชาพิจารณ์ แต่จนถึงปัจจุบันยังไม่มีการจัดทำประชาพิจารณ์ดังกล่าว เนื่องจากข้อจำกัดหลายประการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง และฝ่ายต่างๆ ก็ยังมีความพยายามที่จะสนับสนุนให้มีการดำเนินการ หรือคัดค้านการดำเนินการโครงการดังกล่าวเป็นระยะๆ

ความคิดเห็นและความขัดแย้งสำคัญเกี่ยวกับโครงการเขื่อนแก่งเสือเต้นมี 3 ด้าน คือ 1) วัตถุประสงค์หรือผลประโยชน์ที่จะได้รับจากโครงการ ซึ่งถูกวิพากษ์วิจารณ์ว่า เปลี่ยนแปลงตลอดเวลา ขัดแย้งซึ่งกันและกัน และเป็นวัตถุประสงค์ที่เกินจริง 2) การศึกษาผลกระทบสิ่งแวดล้อม ซึ่งถูกวิพากษ์วิจารณ์ว่าไม่ครอบคลุมครบถ้วน ไม่ได้รับการยอมรับ 3) ขั้นตอนการตัดสินใจ ซึ่งถูกวิพากษ์วิจารณ์ว่าไม่เป็นไปตามขั้นตอนที่ถูกต้องและขาดการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริงจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย

การให้ความสำคัญสูงสุดกับโครงการเขื่อนแก่งเสือเต้น ทำให้ขาดโอกาสในการแก้ไขปัญหาสำคัญต่างๆ ในลุ่มน้ำยม เพราะมีความหวังและรอคอยโครงการแก่งเสือเต้นเท่านั้น ความพยายามที่จะแก้ไขปัญหาลุ่มน้ำในภาพรวมมิได้เกิดขึ้นจนในปีพ.ศ.2547 - ปีพ.ศ.2548 ซึ่งกรมทรัพยากรน้ำกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้ว่าจ้างให้บริษัทแอสตีคอน คอร์ปอเรชั่น จำกัด และบริษัทที่ไอเอส คอนซัลแตนท์ จำกัด

¹ ดูรายละเอียดในภาคผนวก 2, พรทิพย์ สำเภา, “กระบวนการตัดสินใจกับการจัดการลุ่มน้ำยม”, 2548

ดำเนินงานโครงการจัดทำแผนรวมการบริหารให้ได้จัดทำ “แผนรวมการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำในพื้นที่ลุ่มน้ำยม” เสร็จสิ้นประมาณกลางปีพ.ศ.2548² และได้ร่วมกับกระทรวงเกษตรและสหกรณ์จัดทำ “ยุทธศาสตร์การบริหารจัดการน้ำในลุ่มน้ำยมแบบบูรณาการ” เสร็จสิ้นในเวลาใกล้เคียงกัน นับเป็นการขยายกรอบความคิดเรื่อง การจัดการลุ่มน้ำยม มีมุมมองที่จะแก้ไขปัญหาหลายมุมมองมากขึ้น ปัจจุบันมีความก้าวหน้าเกี่ยวกับการ ดำเนินการตามแผนรวมฯ พอควร กล่าวคือ ได้มีการนำเอาแผนงานโครงการต่างๆ ในแผนรวมฯ ไปบรรจุใน แผนแม่กะโปรเจกต์ ที่ได้รับความเห็นชอบจากคณะรัฐมนตรี เมื่อเดือนพฤศจิกายน พ.ศ.2548 รวม 7 แผน ทั้งหมดเป็นแผนแก้ไขปัญหาทั่วม เช่น โครงการขุดลอกยมเก่า ระหว่างอำเภอเมือง และอำเภอกงไกรลาศ และการผันน้ำยม จากอำเภอสวรรคโลก ไปลงแม่น้ำน่าน ที่อำเภอพิชัย จังหวัดอุตรดิตถ์

ในทางปฏิบัติหน่วยงานต่างๆ ก็พยายามแก้ไขปัญหาระยะสั้นแตกต่างกันไป อาทิ กรณีน้ำท่วมจังหวัด สุโขทัย เทศบาลได้แก้ไขปัญหาน้ำท่วมโดยการสร้างผนังกันน้ำและต่อเติมให้สูงขึ้นโดยลำดับเพื่อป้องกันมิให้น้ำ ท่วมในเขตเมือง ซึ่งเป็นเขตเศรษฐกิจ และปรากฏว่าได้ผล เมื่อปีพ.ศ. 2548 สามารถป้องกันน้ำท่วมด้วยผนัง กันน้ำสูง 1.80 เมตรได้

การทดลองใช้แนวทางการประเมินสิ่งแวดล้อมเชิงกลยุทธ์ (Strategic Environmental Assessment :SEA) ในกรณีการจัดการลุ่มน้ำยมนี้ เป็นกรณีศึกษาอันหนึ่งเพื่อการทดลอง ประยุกต์ใช้ SEA ในสังคมไทย เพื่อการเรียนรู้ถึงการนำ SEA มาปฏิบัติจริง เรียนรู้ถึงจุดแข็ง จุดอ่อนของ SEA เพื่อการปรับปรุงให้เหมาะสม กับบริบทแวดล้อมและเงื่อนไขทางสังคมต่อไป นอกจากนี้ ผลลัพธ์ ประสพการณ์ที่ได้จากการทดลองใช้ SEA ในกรณีการจัดการลุ่มน้ำยมนี้ จะสามารถใช้เป็นกรณีศึกษาประกอบการฝึกอบรมเพื่อการเสริมสร้างความเข้าใจ เรื่อง SEA ให้แก่ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ตามที่ได้กำหนดเป็นยุทธศาสตร์ไว้ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม แห่งชาติฉบับที่ 10

² การจัดทำแผนพัฒนาลุ่มน้ำยมแบบบูรณาการเป็นหนึ่งในสามโครงการนำร่องการจัดทำแผนลุ่มน้ำแบบบูรณาการ ตามมติ ครม. วันที่ 14 มิถุนายน 2548

กรอบที่ 1 : ข้อมูลพื้นฐานลุ่มน้ำยม

ลุ่มน้ำยมตั้งอยู่ทางตอนเหนือของประเทศไทย ลักษณะลุ่มน้ำวางตัวตามแนวเหนือ-ใต้ ความยาวตลอดลำน้ำยมประมาณ 735 กิโลเมตร มีพื้นที่ลุ่มน้ำรวมทั้งสิ้น 23,616 ตารางกิโลเมตร ประชากร 2.42 ล้านคน พื้นที่ครอบคลุม 10 จังหวัด ได้แก่ จังหวัดพะเยา จังหวัดน่าน จังหวัดลำปาง จังหวัดแพร่ จังหวัดตาก จังหวัดกำแพงเพชร จังหวัดสุโขทัย จังหวัดพิษณุโลก จังหวัดพิจิตรและ จังหวัดนครสวรรค์ ประกอบด้วยลุ่มน้ำสาขา 11 ลำน้ำได้แก่ แม่น้ำยมตอนบน แม่น้ำควน น้ำปี่ แม่น้ำยาว แม่น้ำยมตอนกลาง น้ำแม่คำมี น้ำแม่ต้า ห้วยแม่สิน น้ำแม่มอก น้ำแม่รำพัน แม่น้ำยมตอนล่าง

แม่น้ำยมมีต้นกำเนิดจากดอยขุนยวมในทิวเขาผีปันน้ำ อยู่ในเขต อำเภอปง และ อำเภอเชียงม่วน จังหวัดพะเยา ไหลผ่านหุบเขาความลาดชันมาก มีที่ราบแคบๆ ริมแม่น้ำเป็น บางตอน เข้าสู่เขต จังหวัดแพร่ จากนั้นจะไหลออกสู่ที่ราบผืนใหญ่ผ่าน อำเภอสอง อำเภอสูงเม่น อำเภอเด่นชัย จากนั้นจะไหลเข้าสู่หุบเขาทางตะวันตกผ่าน อำเภอลอง อำเภอวังชิ้น แล้วไหลลงทางใต้ เข้าสู่ที่ราบที่ อำเภอศรีสัชนาลัย จังหวัดสุโขทัย ในขณะนี้แม่น้ำยมจะไหลคูกขนานมากับแม่น้ำน่าน และเริ่มมีความลาดชันลดลง จากนั้นจะไหลผ่าน อำเภอสวรรคโลก อำเภอศรีสำโรงอำเภอกงไกรลาศ และผ่าน อำเภอปางระก้า จังหวัดพิษณุโลก เข้าสู่ อำเภอสามง่าม จังหวัดพิจิตร ผ่าน อำเภอโพทะเล จนเข้าสู่เขต จังหวัดนครสวรรค์ แล้วไหลมาบรรจบกับแม่น้ำน่าน ที่ บ้านเกยชัย อำเภอชุมแสง จังหวัดนครสวรรค์

ลุ่มน้ำยมมีปริมาณฝนรายปีเฉลี่ยสูงสุดประมาณ 1,771 มิลลิเมตร ต่ำสุด 662.7 มิลลิเมตร ปริมาณฝนรายปีเฉลี่ยทั้งลุ่มน้ำประมาณ 1,159.2 มิลลิเมตร ปริมาณฝนที่ตกในช่วงฤดูฝน (เดือนพฤษภาคมถึงเดือนตุลาคม) คิดเป็นร้อยละ 89.50 ของปริมาณฝนทั้งปี

ปริมาณน้ำฝนรายปีเฉลี่ยคิดเป็นปริมาตรน้ำ 27,394 ล้านลูกบาศก์เมตร เมื่อประเมินความสูญเสียต่างๆ รวมทั้งการอุ้มน้ำของป่า การไหลซึมลงใต้ดิน การใช้น้ำ ฯลฯ คงเหลือเป็นปริมาณน้ำท่าที่ไหลออกจากลุ่มน้ำประมาณ 3,656.6 ล้านลูกบาศก์เมตรต่อปี โดยร้อยละ 89.97 ของปริมาณน้ำท่าที่ไหลออกจากลุ่มน้ำอยู่ในช่วงฤดูฝน อัตราปริมาณน้ำท่าที่ไหลออกจากลุ่มน้ำต่อพื้นที่รับน้ำฝนคิดเป็นประมาณ 4.91 ลิตรต่อวินาทีต่อตารางกิโลเมตร

ลุ่มน้ำยมมีลักษณะทางอุทกธรณีวิทยาที่ประกอบด้วยชั้นหิน ให้น้ำที่เป็นชั้นหินร่วนร้อยละ 22 และชั้นหินแข็งร้อยละ 78 มีปริมาณน้ำบาดาลกักเก็บรวม 386,669.54 ล้านลูกบาศก์เมตร และปริมาณน้ำที่สามารถนำมาใช้ประโยชน์ได้ประมาณ 25,505.43 ล้านลูกบาศก์เมตร ต่อปี ปัจจุบันมีการนำน้ำบาดาลขึ้นมาใช้ประโยชน์ 161.40 ล้านลูกบาศก์เมตรต่อปีเท่านั้น และแต่ละปีจะมีปริมาณน้ำฝนซึมลงสู่ชั้นน้ำบาดาลประมาณ 25,505.43 ล้านลูกบาศก์เมตร ต่อปี

การประเมินสิ่งแวดล้อมเชิงกลยุทธ์ (SEA) โดยสังเขป

SEA เป็นแนวคิดที่มีพัฒนาการในกลุ่มประเทศตะวันตกอย่างกว้างขวางในช่วงทศวรรษที่ 1990s จนถึงปัจจุบันประเทศต่างๆ ได้พัฒนาและใช้ SEA หลายแนวทาง แต่อาจสรุปได้ว่า SEA คือการใช้กรอบแนวคิดและกระบวนการที่ให้ความสำคัญกับการพัฒนาที่ยั่งยืนที่บูรณาการมิติเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม และค้นหาโอกาส พัฒนาและเปรียบเทียบทางเลือกในการตัดสินใจในระดับนโยบาย แผน หรือแผนงาน เพื่อให้การตัดสินใจนั้นมีคุณภาพ รอบคอบ โปร่งใส โดยการมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง

อาจกล่าวได้ว่า SEA มีที่มาจากความต้องการแก้ไขปัญหาข้อจำกัดของการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมซึ่งประเทศต่างๆ ดำเนินการในระดับโครงการ เพื่อให้การศึกษามีขอบเขตกว้างขวางขึ้น มีความยืดหยุ่นมากขึ้นในการพัฒนาแนวทางแก้ไขปัญหา และให้เกิดขึ้นก่อนที่จะมีความขัดแย้งทางนโยบาย ทางการจัดกา หรือทางสังคม

ปัจจุบันประเทศต่างๆ มีการประยุกต์ใช้ SEA กับ

- นโยบาย แผน และแผนงานรายสาขา
- แผนเชิงพื้นที่หรือแผนการใช้ที่ดิน
- แผนพัฒนาภูมิภาค
- ยุทธศาสตร์การจัดการทรัพยากรธรรมชาติ
- การร่างกฎหมายและระเบียบข้อบังคับต่างๆ
- แผนการลงทุน การกู้ยืม และการให้ความช่วยเหลือขององค์กรระหว่างประเทศ

ทั้งนี้ SEA ไม่สามารถทดแทนการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมในระดับโครงการ แต่เป็นการดำเนินการก่อนจะถึงขั้นตอนการพัฒนาโครงการ SEA จะช่วยชี้ว่าโครงการลักษณะใดเหมาะสมกับพื้นที่และเป้าหมายการพัฒนา และโครงการลักษณะใดที่ไม่เหมาะสม และจะช่วยบ่งชี้เรื่องที่สำคัญในการจัดทำกาประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมในระดับโครงการด้วย

ตารางที่ 1 : สรุปเปรียบเทียบ SEA กับ EIA

มิติความแตกต่าง	SEA	EIA
ลักษณะธรรมชาติของงาน	ยุทธศาสตร์ วิสัยทัศน์ แนวคิด	การก่อสร้างและการดำเนินการ
ระดับการตัดสินใจ	นโยบาย แผน แผนงาน	ส่วนใหญ่ระดับโครงการ
จุดเน้นในการประเมิน	ทางเลือกเชิงยุทธศาสตร์ หรือการตัดสินใจเลือกทำสิ่งที่ถูกต้อง	การตัดสินใจระดับโครงการ หรือการทำสิ่งที่ได้เลือกไว้แล้วให้เหมาะสม
ประเด็นในการประเมิน	ความยั่งยืนในบริบทที่กว้างและความขัดแย้งระหว่างวัตถุประสงค์ต่างๆ	ผลกระทบของโครงการในพื้นที่หรือประชากรที่จำเพาะเจาะจง

มิติความแตกต่าง	SEA	EIA
ระยะเวลาในการประเมิน	ยาวถึงปานกลาง	ปานกลางถึงสั้น
วิธีการประเมิน	ไม่มีรูปแบบชัดเจน แต่เน้นการใช้ วิจารณ์ญาณและการคาดการณ์ อย่างสมเหตุสมผล มีลักษณะเป็น เชิงคุณภาพหรือกึ่งคุณภาพ	ใช้การวิเคราะห์เชิงปริมาณ และมีความ จำเพาะเจาะจงมากขึ้น
บทบาทและความสัมพันธ์กับ กระบวนการตัดสินใจ	ผู้ประสานหรืออำนวยความสะดวก (facilitator)	ผู้ประเมิน และบ่อยครั้งก็เป็นไปตาม เงื่อนไขทางกฎหมายเท่านั้น
การประเมินผลการประเมิน (post evaluation)	การปรับนโยบายหรือยุทธศาสตร์ หรือแผนงานใหม่	ข้อมูลหลักฐานเชิงประจักษ์จากการ ก่อสร้างและการดำเนินการ

ที่มา: วิพุธ พูลเจริญ เดชรัตน์ สุขกำเนิด ศุภกิจ นันทะวรการ.2548. “Strategic Environmental Assessment กับการประยุกต์ใช้ในสังคมไทย”

การประยุกต์ใช้ SEA กับกรณีศึกษาจะต้องทำความเข้าใจกับ SEA แนวทางต่างๆ โดยสังเขปเพื่อเลือกแนวทางที่เหมาะสมกับกรณีศึกษาและข้อจำกัดในการศึกษา ตัวอย่างแนวทางต่างๆ เช่น

1. EIA based model ซึ่งใช้ในสหรัฐอเมริกาในระดับแผนงาน และการยกร่างกฎหมาย เน้นด้านเทคนิคมากกว่าแนวทางอื่นๆ อาจเรียกว่าเป็น EIA
2. environmental appraisal model ซึ่งใช้ในสหราชอาณาจักรเน้นการประเมินด้านสิ่งแวดล้อมที่เกี่ยวข้องกับนโยบายและแผนต่างๆ เช่น ประโยชน์และต้นทุนด้านสิ่งแวดล้อม
3. integrated environmental management model ซึ่งใช้ในนิวซีแลนด์และเนเธอร์แลนด์ มีขอบเขตกว้างขวางและมีความยืดหยุ่นด้านกระบวนการมากที่สุด และเน้นการปรับปรุงยกระดับคุณภาพกระบวนการและการตัดสินใจเชิงนโยบาย จึงให้ความสำคัญกับการหล่อหลอมหรือเชื่อมโยงการกำหนดนโยบายกับการประเมินด้านสิ่งแวดล้อมให้เป็นกระบวนการเดียวกันมากกว่าแนวทางอื่นๆ การที่ประเทศใดจะพัฒนาและใช้ SEA แนวทางใดนั้นย่อมขึ้นกับบริบทเชิงสถาบันของกระบวนการทางนโยบาย การบริหาร และการประเมินด้านสิ่งแวดล้อมของประเทศนั้นๆ ว่าเอื้อต่อการดำเนินการตามแนวทางใดมากที่สุด

ในกรณีของประเทศไทย SEA ยังเป็นเรื่องใหม่ ยังไม่มีการกำหนดแนวทาง SEA ที่ชัดเจน และฝ่ายต่างๆ มีความสนใจที่จะพัฒนา SEA ในแนวทางที่แตกต่างกัน

การประยุกต์ใช้การประเมินสิ่งแวดล้อมเชิงกลยุทธ์กับการจัดการลุ่มน้ำยม

ในการประยุกต์ใช้ SEA กับการจัดการลุ่มน้ำยม คณะวิจัยมีข้อพิจารณาดังนี้

1. ลุ่มน้ำยมเป็นเรื่องที่อยู่ในความสนใจและฝ่ายต่าง ๆ มีการถกเถียงกันในประเด็นปัญหาการพัฒนาพื้นที่มาเป็นเวลานานมากแล้ว แต่ส่วนใหญ่เน้นเรื่องเขื่อนแก่งเสือเต้น อย่างไรก็ตามก็มีการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญในด้านแนวคิดและนโยบายในระยะหลัง กล่าวคือกรมทรัพยากรน้ำได้จัดทำแผนรวมการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำในพื้นที่ลุ่มน้ำยม และร่วมกับกรมชลประทานจัดทำยุทธศาสตร์การบริหารจัดการน้ำในลุ่มน้ำยมแบบบูรณาการ ในปีพ.ศ.2548 การศึกษาทั้งสองได้นำเสนอแนวทางการบริหารจัดการหลายแนวทาง นับเป็นจุดเปลี่ยนนโยบายสาธารณะเรื่องการจัดการน้ำในลุ่มน้ำยมที่สำคัญ และเป็นการรวบรวมจัดเก็บข้อมูลเกี่ยวกับสภาพเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ลุ่มน้ำยมและ ลุ่มน้ำสาขาอย่างกว้างขวาง จึงเรียกได้ว่ามีฐานข้อมูลส่วนใหญ่ที่จะนำไปใช้ประโยชน์ในการพัฒนานโยบายแล้ว เนื่องจากข้อจำกัดด้านเวลาและทรัพยากรมาก โครงการ SEA ลุ่มน้ำยมจึงจะไม่เน้นการจัดเก็บข้อมูล ซึ่งจะเป็นการทำงานซ้ำซ้อน แต่จะใช้ข้อมูลส่วนใหญ่จากเอกสารที่มีอยู่ แต่จะเน้นการจัดกระบวนการทางความคิดเพื่อให้ฝ่ายต่าง ๆ ได้มีโอกาสแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันในประเด็นสำคัญต่าง ๆ ที่เป็นสาระสำคัญของ SEA

2. เนื่องจากการจัดการลุ่มน้ำยมเป็นเรื่องที่มีความพยายามแสวงหาทางแก้ปัญหาเป็นเวลายาวนาน และประเด็นที่เป็นที่ถกเถียงกันมากคือความเหมาะสมของแนวทางแก้ปัญหาต่าง ๆ ซึ่งในระยะหลังได้มีการพัฒนาทางเลือกต่าง ๆ เป็นจำนวนมาก ซึ่งปัจจุบันยังไม่มีคำตอบชัดเจนว่าจะมีการดำเนินการทางเลือกใดบ้าง และควรมีหลักการอย่างไรในการตัดสินใจที่วางจุดเน้นระหว่างทางเลือกเหล่านี้ คณะวิจัยจึงเลือกใช้แนวทางการศึกษา SEA ที่ให้ความสำคัญกับการพิจารณากระบวนการแสวงหาทางเลือกการพัฒนาเพื่อแก้ไขปัญหา โดยมีวัตถุประสงค์จะสนับสนุนกระบวนการพิจารณาและแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเรื่องปัญหา สาเหตุ ทางเลือก และผลกระทบ เพื่อให้มีการนำเสนอและวิเคราะห์มุมมองและแนวคิดที่แตกต่างหลากหลายอย่างรอบด้านมากขึ้น

คณะวิจัยได้ประยุกต์ใช้ SEA กับกระบวนการตัดสินใจแบบ PROACT ซึ่งเป็นกระบวนการตัดสินใจที่ตั้งอยู่บนฐานคิดแบบ rational decision-making โดยกำหนดขั้นตอนการศึกษาเป็น 5 ขั้นตอนที่สำคัญ ได้แก่

1. การวิเคราะห์ปัญหา สาเหตุ และผลกระทบที่สำคัญ
(Framing the **Problem**)

2. การกำหนดเป้าหมาย/วัตถุประสงค์/หลักเกณฑ์การพัฒนาที่สำคัญ
(Defining the **Objectives**)

3. การพัฒนาทางเลือกเชิงกลยุทธ์
(Establishing **Alternatives**)

4. การประเมินผลกระทบของทางเลือกต่างๆ
(Identifying **Consequences**)

5. การวิเคราะห์ข้อดี-ข้อเสีย และแสวงหาแนวทางการพัฒนาที่เหมาะสม
(Clarifying **Trade-offs**)

ทั้งนี้โดยยึดถือหลักการสำคัญของ SEA ในการ

- คำนึงถึงมิติทางสิ่งแวดล้อมและการพัฒนาที่ยั่งยืนอย่างจริงจัง โดยคำนึงถึงมิติทางเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมพร้อมๆ กัน
- ค้นหาโอกาสและพัฒนาทางเลือกเพื่อบรรลุเป้าหมายทางสิ่งแวดล้อมและการพัฒนา
- นำเสนอข้อมูล ข้อเสนอแนะ และมุมมองของฝ่ายต่างๆ เกี่ยวกับทางเลือก และการพัฒนาที่ยั่งยืนเข้าสู่การพิจารณาอย่างเป็นระบบ
- คาดการณ์และประเมินผลสืบเนื่องทั้งทางบวกและทางลบที่มีต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อมและการพัฒนาที่ยั่งยืนจากการดำเนินทางเลือกต่างๆ
- กำหนดเกณฑ์หรือเงื่อนไขในการดำเนินการต่างๆ ที่จะส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อมและการพัฒนาที่ยั่งยืน

ในแต่ละขั้นตอน คณะวิจัยมีกระบวนการปรึกษาหารือ แลกเปลี่ยนความคิดเห็น และข้อมูล ตลอดจนจัดเก็บข้อมูลสำคัญดังนี้

ตารางที่ 2 : ขั้นตอนและวิธีการศึกษา

ขั้นตอนการศึกษา	วิธีการศึกษา
1.การวิเคราะห์ปัญหา สาเหตุ และผลกระทบที่สำคัญ	ศึกษาเอกสาร การสำรวจพื้นที่และพบหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ประชุมกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ปรึกษาหารือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง สัมภาษณ์ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียด้วยแบบสอบถาม
2.การกำหนดเป้าหมาย/ วัตถุประสงค์/หลักเกณฑ์ การพัฒนาที่สำคัญ	ศึกษาเอกสาร การประชุมกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย สัมภาษณ์ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียด้วยแบบสอบถาม
3.การพัฒนาทางเลือกเชิงกลยุทธ์	ศึกษาเอกสาร ความคิดเห็นผู้เชี่ยวชาญ ประชุมกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย
4.การประเมินผลกระทบของ ทางเลือกต่างๆ	สัมภาษณ์ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียด้วยแบบสอบถาม ประชุมกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ความคิดเห็นผู้เชี่ยวชาญ
5.การวิเคราะห์ข้อดี-ข้อเสีย และแสวงหาแนวทางการ พัฒนาที่เหมาะสม	ประชุมทีมนักวิจัย ประชุมกลุ่มผู้มีส่วนได้เสีย

ในการศึกษาซึ่งเน้นการมีส่วนร่วมนี้ คณะวิจัยได้กำหนดแนวทางที่จะแสวงหาความร่วมมือและข้อคิดเห็นจาก

1) **ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียใน** คณะวิจัยได้ให้ความสำคัญกับคณะอนุกรรมการลุ่มน้ำซึ่งเป็นองค์กรที่มีตัวแทนจาก ฝ่ายต่างๆ ได้แก่ หน่วยงานราชการ ภาคเอกชน ตัวแทนผู้ใช้น้ำ องค์กรพัฒนาเอกชน และนักวิชาการ การใช้ คณะอนุกรรมการลุ่มน้ำเป็นช่องทางการมีส่วนร่วมที่สำคัญนั้นมีสาเหตุสำคัญมาจากข้อจำกัดด้านเวลาและ ทรัพยากรของโครงการวิจัย ความต้องการการยอมรับและความร่วมมือจากหน่วยงานต่างๆ ในพื้นที่ และผลต่อ การผลักดันเชิงนโยบายในอนาคต แต่ก็มีข้อจำกัดสำคัญได้แก่สัดส่วนคณะอนุกรรมการฯ ซึ่งมีตัวแทนหน่วย ราชการมากกว่าภาคส่วนอื่นๆ มาก (โปรดดูการวิเคราะห์ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในรอบที่ 2)

2) **ผู้เชี่ยวชาญ** ได้แก่นักวิชาการส่วนกลาง รวมทั้งหน่วยงานที่รับผิดชอบโดยตรง ได้แก่ กรมทรัพยากรน้ำ

วัตถุประสงค์สำคัญของการศึกษาคือการกระตุ้นให้ฝ่ายต่างๆ ที่เกี่ยวข้องสนใจแนวทาง SEA และมีส่วน ร่วมในการนำแนวทาง SEA ไปใช้ในการทบทวนแนวคิด หลักการ เหตุและผลของการตัดสินใจเกี่ยวกับ ทางเลือกการจัดการลุ่มน้ำ

กรอบที่ 2 : การวิเคราะห์ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholder Analysis)

ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholder) ในการบริหารจัดการลุ่มน้ำยมมีอยู่เป็นจำนวนมาก และอำนาจหน้าที่และบทบาทแตกต่างกันออกไป โดยอาจจำแนกเป็น 2 ระดับ ได้ดังนี้

ระดับส่วนกลาง

1. คณะรัฐมนตรี
2. คณะกรรมการทรัพยากรน้ำแห่งชาติ
3. คณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ และคณะกรรมการที่เกี่ยวข้อง
4. คณะกรรมการผู้ชำนาญการ ทำหน้าที่ในการพิจารณารายงานการศึกษาวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อม (EIA)
5. รองนายกรัฐมนตรีที่รับผิดชอบดูแลกลุ่มจังหวัดที่อยู่ในพื้นที่ลุ่มน้ำยม
6. หน่วยงานเจ้าของโครงการ : ได้แก่ การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย (ในระยะเริ่มต้น) , กรมชลประทาน กระทรวงเกษตรและสหกรณ์
7. หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ , กรมทรัพยากรน้ำ กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เป็นต้น
8. องค์กรพัฒนาเอกชนด้านสิ่งแวดล้อม

ระดับพื้นที่

1. คณะอนุกรรมการลุ่มน้ำยม และคณะอนุกรรมการลุ่มน้ำยมระดับจังหวัด ที่แต่งตั้งขึ้นโดยกรมทรัพยากรน้ำ กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
2. หน่วยงานราชการระดับภูมิภาค เช่น ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจังหวัด, เกษตรและสหกรณ์จังหวัด เป็นต้น
3. หน่วยงานราชการระดับท้องถิ่น ได้แก่ องค์การบริหารส่วนจังหวัด , เทศบาล และองค์การบริหารส่วนตำบล
4. ประชาชนในพื้นที่ลุ่มน้ำ
5. องค์กรพัฒนาเอกชนด้านสิ่งแวดล้อมที่ทำงานในพื้นที่

ในช่วงการดำเนินงานของโครงการนี้ ทางโครงการได้มีกิจกรรมในรูปแบบต่างๆ เพื่อสร้างการมีส่วนร่วมกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทั้งในระดับส่วนกลางและระดับพื้นที่ ทั้งนี้ ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่มีบทบาทสำคัญต่อการตัดสินใจในเชิงนโยบายต่อการบริหารจัดการน้ำในลุ่มน้ำยม คือ คณะรัฐมนตรี และคณะอนุกรรมการลุ่มน้ำยม ซึ่งทางโครงการได้พยายามสร้างความเชื่อมโยงระหว่างกระบวนการ SEA กับกระบวนการตัดสินใจทางนโยบายผ่านองค์กรดังกล่าว

ในกรณีคณะรัฐมนตรี ทางโครงการได้มีการนำเสนอผลการศึกษาและทางเลือกการแก้ไขปัญหาในลุ่มน้ำยมต่อรองนายกรัฐมนตรีที่รับผิดชอบดูแลกลุ่มจังหวัดที่อยู่ในพื้นที่ในลุ่มน้ำยม และนำเสนอต่อนายกรัฐมนตรีในระหว่างการประชุมคณะรัฐมนตรีสัญจรที่ จ.สุโขทัย

สำหรับคณะอนุกรรมการลุ่มน้ำยม และคณะอนุกรรมการลุ่มน้ำยมระดับจังหวัดนั้น ทางโครงการได้มีกิจกรรมประชุมสัมมนาร่วมกันหลายครั้ง เพื่อทำความเข้าใจเรื่อง SEA และนำเสนอผลการศึกษาต่ออนุกรรมการต่างๆ ที่อยู่ในคณะอนุกรรมการลุ่มน้ำ

อนึ่ง การศึกษาครั้งนี้ดำเนินการภายใต้ข้อจำกัดที่สำคัญคือ

1) กลุ่มเป้าหมายเป็นพื้นที่การศึกษาที่กว้างขวาง และมีประเด็นการศึกษาที่เกี่ยวข้องมากซึ่งคณะวิจัยไม่สามารถศึกษาให้ครอบคลุมพื้นที่และประเด็นทั้งหมดได้ภายใต้ข้อจำกัดของโครงการนี้ จึงได้กำหนดขอบเขตการศึกษาโดยเน้นเฉพาะประเด็นสำคัญและจัดกระบวนการศึกษาตามเงื่อนไขข้อจำกัดในการบริหารจัดการของโครงการ

2) แผนงานโครงการต่างๆ ในกลุ่มเป้าหมายนับว่าเป็น “ประเด็นร้อน” ที่มีพลวัตรเชิงนโยบายสูง เป็นเรื่องที่ได้มีความสนใจจากฝ่ายต่างๆ ทั้งในระดับชาติ ระดับจังหวัด และระดับท้องถิ่น และเนื่องจากเป็นการศึกษาที่ต้องอาศัยความคิดเห็นจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสียอย่างสูง จึงต้องปรับแนวทางการศึกษาตลอดเวลาให้สอดคล้องกับสถานการณ์นโยบายสาธารณะที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วตลอดระยะเวลาการศึกษา มิฉะนั้นฝ่ายต่างๆ ที่เกี่ยวข้องจะเกิดความสับสนระหว่างประเด็นที่ศึกษากับสถานการณ์จริงในเวลานั้นๆ ทั้งนี้ในระหว่างที่ดำเนินการศึกษา หน่วยงานและฝ่ายต่างๆ ที่เกี่ยวข้องก็ได้รับทราบพัฒนาการของแผนงานโครงการต่างๆ ที่เกิดขึ้นเป็นระยะๆ เช่น โครงการ ก. ได้รับงบประมาณแล้ว โครงการ ข. ยังไม่ได้รับงบประมาณ ฯลฯ ซึ่งต้องยอมรับว่าความก้าวหน้าในส่วนนี้เป็นเรื่องที่ได้ได้รับความสนใจของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องมากกว่าประเด็นการศึกษาตามแนวทาง SEA และเป็นปัญหาอุปสรรคของการมองภาพรวมของทางเลือกต่างๆ อย่างเป็นระบบ

กรอบที่ 3 : การมีส่วนร่วมในการศึกษา

การสำรวจพื้นที่ วันที่ 30 มีนาคม – วันที่ 1 เมษายน 48 ลงสำรวจพื้นที่ จังหวัดสุโขทัย จังหวัดพิษณุโลก จังหวัดพิจิตร และจังหวัดแพร่

นักวิจัยและคณะทำงาน 10 คน

การประชุมเชิงปฏิบัติการ (ดูภาคผนวก 3)

ครั้งที่ 1 วันที่ 15-17 สิงหาคม 2548 ปรีกษาหารือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง (สำนักชลประทานที่ 3 จังหวัดพิษณุโลก, องค์การบริหารส่วนจังหวัดสุโขทัย, สำนักงานสิ่งแวดล้อมภาคที่ 3 จังหวัดพิษณุโลก, เทศบาลเมืองสุโขทัย, โยธาธิการและผังเมืองจังหวัดสุโขทัย, เทศบาลตำบลบางระกำ, มหาวิทยาลัยนเรศวร จังหวัดพิษณุโลก)

หน่วยงานราชการ 9 คน

นักวิชาการ 1 คน

องค์กรพัฒนาเอกชน 2 คน

นักวิจัยและคณะทำงาน 9 คน

รวม 21 คน

ครั้งที่ 2 วันพฤหัสบดีที่ 13 ตุลาคม 2548 ประชุมเชิงปฏิบัติการ เรื่อง “การประเมินทางเลือกยุทธศาสตร์ (SEA) ในการจัดการน้ำในลุ่มน้ำยม” ณ ห้องสวรคโลก ชั้นใต้ดิน โรงแรมไพลิน จังหวัดสุโขทัย

หน่วยงานราชการ 45 คน

นักวิชาการ 4 คน

ภาคเอกชน 1 คน

สื่อ 1 คน

ตัวแทนกลุ่มผู้ใช้น้ำ 2 คน

นักวิจัยและคณะทำงาน 10 คน

รวม 63 คน

ครั้งที่ 3 วันศุกร์ที่ 14 ตุลาคม 2548 ประชุมเชิงปฏิบัติการ เรื่อง “การประเมินทางเลือกยุทธศาสตร์ (SEA) ในการจัดการน้ำในลุ่มน้ำยม” ณ ห้องสักทอง ชั้น 2 โรงแรมแมย์มพาลีส จังหวัดแพร่

หน่วยงานราชการ 41 คน

นักวิชาการ 3 คน

นักวิจัยและคณะทำงาน 7 คน

รวม 51 คน

ครั้งที่ 4 วันจันทร์ที่ 23 มกราคม 2548 ประชุม เรื่อง “ทางเลือกการจัดการน้ำในลุ่มน้ำยม : โดยกระบวนการ SEA” ณ ห้องสวรคโลก ชั้นใต้ดิน โรงแรมไพลิน จังหวัดสุโขทัย

หน่วยงานราชการ 40 คน

นักวิชาการ 2 คน

ภาคเอกชน 1 คน

องค์กรพัฒนาเอกชน 6 คน

นักวิจัยและคณะทำงาน 12 คน

รวม 61 คน

ครั้งที่ 5 วันอังคารที่ 24 มกราคม 2549 ประชุมเรื่อง “ทางเลือกการจัดการน้ำในลุ่มน้ำยม: โดยกระบวนการ SEA” ณ ห้องโอยรา ชั้น 2 โรงแรมนครแพร่ทาวเวอร์ จังหวัดแพร่

หน่วยงานราชการ	42 คน
นักวิชาการ	3 คน
องค์กรพัฒนาเอกชน	2 คน
ตัวแทนผู้ใช้น้ำ	14 คน
สื่อ	1 คน
นักวิจัยและคณะทำงาน	11 คน
รวม	73 คน

ครั้งที่ 6 วันอังคารที่ 12 ธันวาคม 2549 ประชุมเรื่อง “ทางเลือกการจัดการน้ำในลุ่มน้ำยม : โดยกระบวนการ SEA”

ณ ห้องสุโขทัย โรงแรมไพลิน จังหวัดสุโขทัย

หน่วยงานราชการ	33 คน
นักวิชาการ	6 คน
องค์กรพัฒนาเอกชน	5 คน
ตัวแทนผู้ใช้น้ำ	23 คน
สื่อ	4 คน
นักวิจัยและคณะทำงาน	7 คน
รวม	68 คน

การปรึกษาหารือหน่วยงานส่วนกลาง

ครั้งที่ 1 วันจันทร์ที่ 8 สิงหาคม 2548 ปรึกษาหารือกับกรมทรัพยากรน้ำ เรื่อง “แนวทางการจัดการน้ำในลุ่มน้ำยม” ณ ห้องประชุม 302 ชั้น 3 อาคารกรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม โดยมี นายช่างใหญ่สันต์ เข้มประสิทธิ์ กรมทรัพยากรน้ำ คุณยุพเยาว์ จันทรเทศ สำนักนโยบายและแผนทรัพยากรน้ำ กรมทรัพยากรน้ำ พร้อมด้วยนักวิจัยในโครงการฯ

ครั้งที่ 2 วันจันทร์ที่ 16 มกราคม 2549 ปรึกษาหารือกับคุณกฤษฎา บุญชัย นักวิชาการอิสระ พร้อมด้วยนักวิจัยในโครงการฯ ณ ห้องประชุม 402 ชั้น 4 สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ

ครั้งที่ 3 วันจันทร์ที่ 24 เมษายน 2549 ปรึกษาหารือเรื่อง “การประเมินสิ่งแวดล้อมเชิงยุทธศาสตร์ของการจัดการน้ำในลุ่มน้ำยม” ณ ห้องประชุม 503 ชั้น 5 สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ โดยมี คุณสุรพล ปัตตานี ผู้อำนวยการสำนักนโยบายและแผนทรัพยากรน้ำ กรมทรัพยากรน้ำ คุณสุพรรณ สัทธิมณฑล สำนักนโยบายและแผนทรัพยากรน้ำ กรมทรัพยากรน้ำ คุณยุพเยาว์ จันทรเทศ สำนักนโยบายและแผนทรัพยากรน้ำ กรมทรัพยากรน้ำ คุณกฤษฎา จารุธรรมรัตน์ เลขานุการนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดสุโขทัย คุณพรมงคล ชิตชอบ สำนักชลประทานที่ 4 จังหวัดกำแพงเพชร รศ.พัฒนา ราชวงศ์ คณะเกษตรศาสตร์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มหาวิทยาลัยนเรศวร พร้อมด้วยนักวิจัยในโครงการฯ

ครั้งที่ 4 วันอังคารที่ 19 ธันวาคม 2549 การประชุมนำเสนอรายงานการศึกษาและรับฟังความคิดเห็น เรื่อง “ การ ณ โรงแรม เอส ซี ปาร์ค กรุงเทพฯ โดยมี หน่วยงานราชการ....คน นักวิชาการ...คน

การสัมภาษณ์ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย

คณะกรรมการลุ่มน้ำยม จังหวัดสุโขทัย (ลุ่มน้ำยมตอนกลางและตอนล่าง) จำนวน 40 คน จังหวัดแพร่ (ลุ่มน้ำยมตอนบน) จำนวน 34 คน ในช่วงเดือนธันวาคม 2548 – เดือนมกราคม 2549

การนำเสนอผลการศึกษาต่อผู้ตัดสินใจ

- รองนายกรัฐมนตรีที่ดูแลกลุ่มจังหวัดที่อยู่ในพื้นที่ลุ่มน้ำยม (ดร.สุรเกียรติ์ เสถียรไทย) : คณะวิจัยได้นำเสนอผลการศึกษาโครงการ SEA ลุ่มน้ำยมต่อรองนายกรัฐมนตรี 2 ครั้ง ในวันที่ 9 และวันที่ 14 ธันวาคม พ.ศ.2548 ณ ตึกบัญชาการ ทำเนียบรัฐบาล
- นายกรัฐมนตรี (พ.ต.ท.ดร.ทักษิณ ชินวัตร) : คณะวิจัยในโครงการ SEA ลุ่มน้ำยมได้นำเสนอผลการศึกษาเกี่ยวกับทางเลือกการจัดการแก้ไขปัญหาในลุ่มน้ำยมต่อนายกรัฐมนตรีและคณะในช่วงการประชุมคณะรัฐมนตรีสัญจรที่จังหวัดสุโขทัย ช่วงวันที่ 19 – 20 ธันวาคม พ.ศ.2548

1. การวิเคราะห์ปัญหา สาเหตุ และผลกระทบที่สำคัญ

การศึกษาเพื่อจัดทำแผนรวมการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำในพื้นที่ลุ่มน้ำยมของกรมทรัพยากรน้ำ กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ในปี 2548 ได้ระบุสภาพปัญหาสำคัญของลุ่มน้ำยม 4 ข้อ ได้แก่ 1) การขาดแคลนน้ำ 2) น้ำท่วม 3) สิ่งแวดล้อม และ 4) ปัญหาการบริหารจัดการ

โครงการนี้ให้ความสำคัญกับปัญหา 2 ข้อแรก คือปัญหาน้ำแล้ง และปัญหาน้ำท่วม ซึ่งเป็นเรื่องที่ทุกฝ่ายให้ความสนใจ และเป็นที่มาของแนวคิดในการจัดการน้ำหลากหลายรูปแบบซึ่งทำให้เกิดข้อถกเถียงและความขัดแย้งตลอดมา และส่วนปัญหาสีเขียวและปัญหาการบริหารจัดการ นั้น อาจกล่าวได้ว่าอยู่ในฐานะปัญหาข้างเคียง โดยปัญหาสีเขียวอาจสรุปได้ดังนี้

- คุณภาพน้ำต่ำกว่ามาตรฐานในฤดูแล้งเนื่องจากการปนเปื้อนแบคทีเรียกลุ่มโคลิฟอร์มซึ่งมาจากการชะล้างน้ำทิ้งจากชุมชน
- มีการใช้ที่ดินเพื่อการเกษตรอย่างเข้มข้น และมีการขยายพื้นที่เพาะปลูก และการใช้ปุ๋ยและสารเคมีทางการเกษตรมาก ก่อให้เกิดสารตกค้างในดินและละลายลงแหล่งน้ำ
- มีการบุกรุกพื้นที่ป่าอนุรักษ์เพื่อทำการเกษตรและไร่เลื่อนลอยมาก ในช่วงปีพ.ศ.2534 – ปีพ.ศ.2544 มีการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินในชั้นคุณภาพลุ่มน้ำโดยเฉพาะอย่างยิ่งในพื้นที่ลุ่มน้ำชั้น 1 กลายเป็นพื้นที่ป่าเสื่อมโทรมและพื้นที่การเกษตร
- พื้นที่ชุ่มน้ำที่ราบลุ่มน้ำยมเป็นพื้นที่ชุ่มน้ำระดับนานาชาติมีการเปลี่ยนแปลงไปเป็นพื้นที่เกษตรและตัวเมืองมากขึ้น แหล่งน้ำธรรมชาติประเภทหนองบึงจำนวนมากตื้นเขิน ซึ่งเป็นสาเหตุการเปลี่ยนแปลงถิ่นที่อยู่อาศัยของประชากรพืชและสัตว์ รวมทั้งสายพันธุ์ที่หายากและใกล้สูญพันธุ์ สูญเสียแหล่งอาหารสำคัญสำหรับปลา แหล่งเพาะพันธุ์วางไข่ แหล่งอนุบาลตัวอ่อน และเส้นทางอพยพ
- มีการสร้างฝายหรืออาคารกั้นลำน้ำจำนวนมากซึ่งมีผลกระทบต่อทรัพยากรกายภาพและชีวภาพของแม่น้ำ

ส่วนปัญหาการบริหารจัดการนั้นนับเป็นอุปสรรคที่ทำให้ไม่สามารถหาแนวทางแก้ไขปัญหา 3 ข้อข้างต้นได้จนถึงปัจจุบัน สรุปปัญหาการบริหารจัดการได้ดังนี้

- ขาดเอกภาพในการกำหนดนโยบายและภาพรวมที่ชัดเจน หน่วยงานต่าง ๆ ทำงานซ้ำซ้อน และขาดแกนกลางในการประสานงาน
- กฎหมายและระเบียบบางฉบับล้าหลัง ไม่สอดคล้องกับสภาพความเป็นจริง
- ขาดแผนแม่บทที่เป็นแผนรวมในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำทั้งลุ่มน้ำ
- ฐานข้อมูลไม่อยู่ในระบบเดียวกัน ไม่มีการเชื่อมโยงฐานข้อมูลระหว่างหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง
- ยังไม่มีแบบจำลองที่ทันสมัยและขาดโครงข่ายสถานีอุทกนิยามวิทยาและอุทกวิทยาที่พอเพียงและสามารถรับส่งข้อมูลได้ทันการณ์

1.1 ปัญหาน้ำท่วม-น้ำแล้ง

หน่วยงานราชการที่รับผิดชอบด้านการวางแผนบริหารจัดการน้ำที่สำคัญ ซึ่งได้แก่กรมชลประทาน ซึ่งมีมุมมองว่า³

“ลุ่มน้ำยมมีปัญหา และการพัฒนาน้อยกว่าลุ่มน้ำปิง วัง และน่าน โดยเมื่อพิจารณาพื้นที่ป่าไม้ ลุ่มน้ำยมจะมีสัดส่วนพื้นที่ป่าไม้น้อยกว่าลุ่มน้ำปิงและวัง และการพัฒนาพื้นที่ชลประทานในปัจจุบันน้อยกว่าลุ่มน้ำปิง วัง และน่าน ค่อนข้างมาก และน้อยกว่าค่าเฉลี่ยของกลุ่มลุ่มน้ำเจ้าพระยา-ท่าจีนทั้งหมด ซึ่งมีค่าเฉลี่ยร้อยละ 50.7 ในขณะที่หมู่บ้านที่ประสบปัญหาน้ำท่วมและภัยแล้งก็มากกว่าลุ่มน้ำปิง วัง และน่าน รวมทั้งมากกว่าค่าเฉลี่ยของกลุ่มลุ่มน้ำเจ้าพระยา-ท่าจีนด้วย ดังแสดงตัวเลขในตาราง ในส่วนของการพัฒนาแหล่งน้ำเมื่อพิจารณาตัวเลขความจุใช้งานของอ่างเก็บน้ำต่าง ๆ ในพื้นที่ลุ่มน้ำ พบว่าลุ่มน้ำยมมีการพัฒนาแหล่งน้ำต้นทุนน้อยกว่าลุ่มน้ำอื่น ๆ เช่นกัน โดยมีความจุใช้งานต่อปริมาณน้ำท่าในลุ่มน้ำเพียงร้อยละ 8.53”

³ กรมชลประทาน. เมษายน 2546. โครงการจัดทำแผนหลักรองรับการพัฒนาแหล่งน้ำและปรับปรุงโครงการชลประทานสำหรับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 9.

ตารางที่ 3 : สัดส่วนพื้นที่ป่า พื้นที่ชลประทาน หมู่บ้าน ความจุใช้งานในลุ่มน้ำหลักและลุ่มน้ำยม

รหัส ลุ่มน้ำ	ลุ่มน้ำหลัก	สัดส่วนพื้นที่ ป่าไม้/พื้นที่ลุ่ม น้ำ	สัดส่วนพื้นที่ ชลประทาน/ พื้นที่เหมาะสม	สัดส่วน หมู่บ้านน้ำ ท่วม/หมู่บ้าน ทั้งหมด	สัดส่วนหมู่บ้าน ภัยแล้ง/หมู่บ้าน ทั้งหมด	ความจุใช้งาน/ ปริมาณน้ำท่า
06	ปิง	71.46	89.70	16.86	68.39	118.08
07	วัง	67.90	45.99	2.98	66.24	8.58
08	ยม	49.68	19.00	18.73	70.35	8.53
09	น่าน	45.14	32.57	12.65	66.79	56.39
10	เจ้าพระยา	2.33	80.03	5.99	39.88	0.22
11	สะแกกรัง	45.94	29.08	12.14	74.76	12.72
12	ป่าสัก	21.87	10.90	7.49	65.92	27.59
13	ท่าจีน	8.53	62.12	10.64	45.23	18.33
รวมกลุ่มลุ่มน้ำ เจ้าพระยา-ท่าจีน		42.02	50.70	10.92	56.59	56.52

ที่มา : โครงการจัดทำแผนหลักรองรับการพัฒนาแหล่งน้ำและปรับปรุงโครงการชลประทาน สำหรับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 9.

การวิเคราะห์สถานการณ์ข้างต้นนี้ถูกคัดค้านจากนักวิชาการและองค์กรพัฒนาเอกชนหลายกลุ่มว่ามีใช้การวิเคราะห์ลุ่มน้ำแบบบูรณาการ เป็นมุมมองที่มุ่งจะวางแผนบริหารจัดการน้ำด้วยการเพิ่มอุปทานเพียงด้านเดียว นอกจากนั้นยังเน้นการพัฒนาแหล่งน้ำด้วยสิ่งก่อสร้าง อย่างไรก็ตาม สิ่งหนึ่งที่ฝ่ายต่างๆ เห็นตรงกันได้แก่ ความสำคัญของปัญหาภัยแล้ง และน้ำท่วม ซึ่งเป็นความท้าทายสำคัญที่สุดของการบริหารจัดการน้ำในลุ่มน้ำยม

กรมทรัพยากรน้ำ ได้สรุปประเด็นปัญหาทรัพยากรน้ำว่ามีปัญหาสำคัญดังนี้

1. ปัญหาการขาดแคลนน้ำหรือน้ำแล้ง (การคำนวณสมดุลน้ำแสดงว่าขาดแคลนน้ำเพื่อการชลประทาน เฉพาะในพื้นที่ชลประทานปีละ 500 ล้านลูกบาศก์เมตร)
 - ปัญหาการขาดแคลนน้ำอุปโภคบริโภคในฤดูแล้ง (ร้อยละ 7.13 ของหมู่บ้านทั้งหมดขาดแคลนมาก ร้อยละ 12.88 ขาดแคลนปานกลาง ร้อยละ 79.99 ขาดแคลนน้อย)⁴
 - ปัญหาการขาดแคลนน้ำเพื่อการเกษตรในช่วงฝนทิ้งช่วงและในฤดูแล้ง (ร้อยละ 65.32 ของหมู่บ้านทั้งหมดขาดแคลนมาก ร้อยละ 15.39 ขาดแคลนปานกลาง ร้อยละ 19.29 ขาดแคลนน้อย)²
2. ปัญหาด้านน้ำท่วม ส่วนใหญ่เกิดในเดือนสิงหาคม-เดือนกันยายน ในรูปของน้ำไหลล้นตลิ่งและน้ำท่วมขังพื้นที่ที่ประสบปัญหาอุทกภัยส่วนใหญ่เป็นบริเวณชุมชนเมืองและพื้นที่เกษตรกรรมตลอดลำน้ำยมสายหลัก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในพื้นที่ลุ่มน้ำยมตอนล่าง⁵ สรุปพื้นที่ที่มีปัญหาน้ำท่วมที่สำคัญ ได้แก่

⁴ ข้อมูล กชช 2ค. ปี 2544

⁵ กรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย กระทรวงมหาดไทย พบว่าร้อยละ 25.2 ของหมู่บ้านในลุ่มน้ำยมประสบปัญหาอุทกภัยในรูปแบบต่างๆ โดยพื้นที่ประสบปัญหาอุทกภัยเป็นประจำอยู่ในช่วงลุ่มน้ำยมตอนล่าง

จังหวัดแพร่ – เขตเทศบาล อำเภอสูงเม่น อำเภอเด่นชัย อำเภอหนองม่วงไข่
 จังหวัดสุโขทัย – อำเภอสวรรคโลก อำเภอศรีสำโรง อำเภอเมือง อำเภอกงไกรลาศ
 จังหวัดพิษณุโลก – อำเภอบางระกำ
 จังหวัดพิจิตร – อำเภอสามง่าม อำเภอโพธิ์ประทับช้าง กิ่งอำเภอบึงนาราง และพื้นที่ทิศ
 ตะวันตกของแม่น้ำยม
 จังหวัดนครสวรรค์ – อำเภอชุมแสง

ข้อสังเกตคือแม้ปัญหาน้ำท่วมจะเป็นเรื่องที่ได้รับการสนใจจากสาธารณชนมาก แต่ภัยแล้งเป็นปัญหาที่ส่งผลกระทบต่อชีวิตความเป็นอยู่และการประกอบอาชีพในวงกว้าง เป็นปัญหาเรื้อรังที่ต้องการการแก้ไขอย่างเร่งด่วนและต่อเนื่อง และประเด็นนี้ได้รับการยืนยันจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทั้งในพื้นที่ลุ่มน้ำยมตอนบนและลุ่มน้ำยมตอนกลางซึ่งคณะวิจัยขอให้จำแนกสัดส่วนความเดือดร้อนจากปัญหาน้ำท่วม น้ำแล้ง และปัญหาอื่นๆ และได้ให้ความเห็นว่าน้ำแล้งเป็นปัญหาที่สำคัญมากกว่าน้ำท่วมดังตารางข้างล่างนี้

ตารางที่ 4: ความคิดเห็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเกี่ยวกับความสำคัญของปัญหาในลุ่มน้ำยม

ลุ่มน้ำยมตอนบน		ลุ่มน้ำยมตอนกลาง-ตอนล่าง	
น้ำท่วม	3.6	น้ำท่วม	3.9
น้ำแล้ง	5.3	น้ำแล้ง	5.2
อื่นๆ	1.1	อื่นๆ	0.9
รวม	10	รวม	10

ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียระบุปัญหาอื่นๆ เช่น การบุกรุกพื้นที่แหล่งน้ำ การสร้างสิ่งกีดขวางทางน้ำ ปัญหาระบบนิเวศ ปัญหาการแย่งกันใช้น้ำ ปัญหาไม่มีที่เก็บกักน้ำและปัญหาคุณภาพน้ำ

ข้อสังเกตอีกประการหนึ่งคือ การกำหนดมุมมองว่าปัญหาสำคัญของลุ่มน้ำยมคือปัญหาน้ำท่วมและน้ำแล้ง ทำให้พื้นที่ที่เป็นจุดเน้นของการศึกษาไม่ใช่พื้นที่ตั้งโครงการเขื่อนแก่งเสือเต้น แต่เป็นพื้นที่ที่ประสบปัญหาน้ำท่วมและน้ำแล้งรุนแรง ซึ่งนำไปสู่การให้ความสำคัญกับประสบการณ์และมุมมองของผู้ที่ประสบปัญหาดังกล่าวในฐานะ “ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย” ที่สำคัญ

1.2 สาเหตุของปัญหาน้ำท่วมและปัญหาน้ำแล้ง

ในการศึกษานี้ขอให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในพื้นที่ลุ่มน้ำยมตอนบนและลุ่มน้ำยมตอนล่างวิเคราะห์ **สาเหตุของปัญหาน้ำท่วม** โดยเรียงลำดับความสำคัญของปัญหา ผลสรุปดังนี้

ตารางที่ 5 : การวิเคราะห์สาเหตุน้ำท่วมโดยผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย⁶

ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในกลุ่มน้ำยมตอนบน	ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในกลุ่มน้ำยมตอนกลางตอนล่าง
1. ลักษณะภูมิประเทศและอุทกวิทยา (ร้อยละ 31)	1. ป่าชันน้ำถูกทำลาย (ร้อยละ 28)
2. ป่าชันน้ำถูกทำลาย (ร้อยละ 23)	2. ลักษณะภูมิประเทศและอุทกวิทยา (ร้อยละ 28)
3. การรुकล้าทางระบายน้ำ (ร้อยละ 25)	3. การรुकล้าทางระบายน้ำ (ร้อยละ 27)
4. การใช้พื้นที่ไม่เหมาะสม (ร้อยละ 21)	4. การใช้พื้นที่ไม่เหมาะสม (ร้อยละ 17)

จะเห็นว่าผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทั้งจากลุ่มน้ำยมตอนบนและตอนล่างลำดับความสำคัญของสาเหตุของปัญหาใกล้เคียงกันมาก โดยเห็นว่าสาเหตุสำคัญที่สุดสองประการคือป่าชันน้ำถูกทำลาย และลักษณะภูมิประเทศและอุทกวิทยา ผู้มีส่วนได้เสียในกลุ่มน้ำยมตอนกลางและตอนล่างเห็นว่าการรुकล้าทางระบายน้ำเป็นปัญหามากกว่าผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในกลุ่มน้ำยมตอนบนเล็กน้อย และสาเหตุประการสุดท้ายคือการใช้พื้นที่ไม่เหมาะสม

ปัญหาป่าชันน้ำถูกทำลาย

การประเมินโดยวิเคราะห์จากภาพถ่ายดาวเทียมพบว่า ลุ่มน้ำยมมีพื้นที่ป่าธรรมชาติร้อยละ 47.46 ของพื้นที่ลุ่มน้ำ ซึ่งมากกว่าลุ่มน้ำปิง แต่น้อยกว่าลุ่มน้ำวังและลุ่มน้ำน่าน นอกจากนั้นยังมีพื้นที่สวนป่าประมาณร้อยละ 4.02 คงเหลือพื้นที่การเกษตรและที่อยู่อาศัยร้อยละ 48.52 โดยลุ่มน้ำยมตอนล่างมีสัดส่วนพื้นที่ป่าไม้เนื้อน้อยที่สุดคือร้อยละ 25.91

ถ้าจะพิจารณาสถานภาพทางกฎหมาย ลุ่มน้ำยมมีพื้นที่ป่าอนุรักษ์ร้อยละ 38.38 และป่าเศรษฐกิจร้อยละ 19.80 ของพื้นที่ลุ่มน้ำ ในช่วงปีพ.ศ.2534 ถึง ปีพ.ศ.2544 พบว่าในภาพรวมลุ่มน้ำยมมีพื้นที่ป่าไม้เพิ่มขึ้น 72,940 ไร่ ในบริเวณแม่น้ำยมตอนบน แม่น้ำคาว แม่น้ำงาว น้ำแม่ต้า และน้ำแม่รำพัน ซึ่งส่วนใหญ่อยู่ในลุ่มน้ำสาขาที่มีโครงการฟื้นฟูสภาพป่าของกรมป่าไม้

แต่การบุกรุกพื้นที่ป่าอนุรักษ์เพื่อการเกษตรและไร่เลื่อนลอยยังมีอยู่มากในบางพื้นที่ ผลการศึกษาสภาพการใช้ที่ดินในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ของพื้นที่ลุ่มน้ำยมในปี 2544 พบว่ามีพื้นที่การทำไร่เลื่อนลอยและป่าเสื่อมโทรม 311,783.25 ไร่ หรือ ร้อยละ 5.37 ของพื้นที่ป่าอนุรักษ์ โดยมีสัดส่วนสูงที่สุดในลุ่มแม่น้ำคาว รองลงมาได้แก่ แม่น้ำงาว แม่น้ำแม่รำพัน แม่น้ำแม่คำมี แม่น้ำแม่มอก และแม่น้ำยมตอนบน

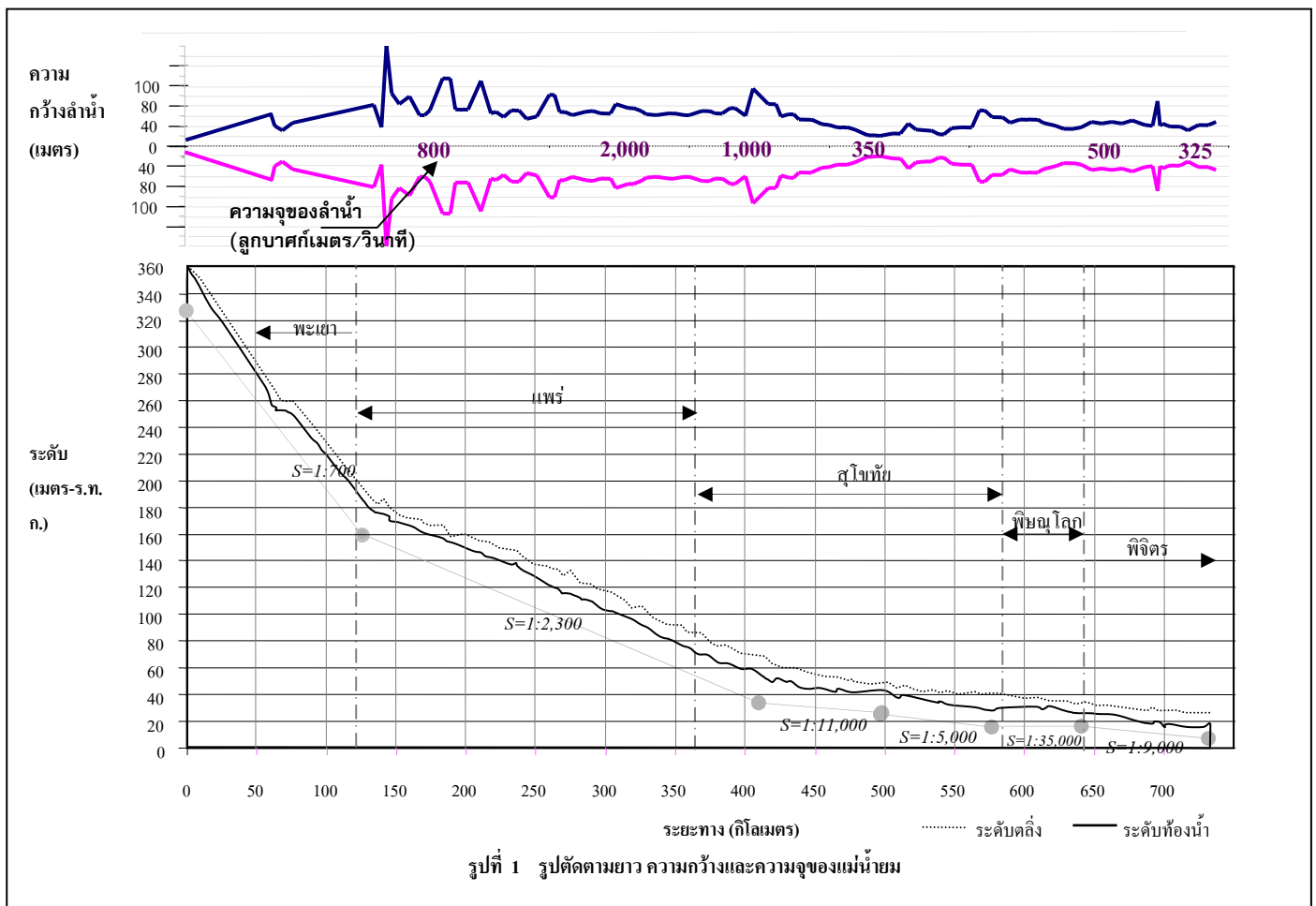
นอกจากนั้น การขยายพื้นที่การเกษตรในพื้นที่ริมตลิ่ง เช่น ตั้งแต่อำเภอบึงถึงอำเภอยางชุมน้อย จังหวัดพะเยา ระยะทางกว่า 70 กิโลเมตร กลายเป็นไร่ข้าวโพดทั้งหมด การทำไร่ติดตลิ่งทำให้ไม่มีพื้นที่ป้องกันตลิ่งเกิดการกัดเซาะ และตลิ่งพังลงสู่ลำน้ำ ทำให้เกิดตะกอนมากขึ้นในลุ่มน้ำยม จนน้ำขุ่นอย่างรวดเร็วเมื่อเกิดฝนตก

⁶ เป็นการเรียงลำดับข้อเลือกจากแบบสอบถาม ซึ่งในการออกแบบสอบถาม คณะวิจัยได้ปรึกษาหารือกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียถึงสาเหตุสำคัญของปัญหาน้ำท่วมและปัญหาน้ำแล้ง

ลักษณะทางภูมิประเทศและอุทกวิทยา

ลำน้ำยมไหลจากทิศเหนือลงทิศใต้ โดยไหลผ่านหุบเขาที่มีความลาดชันมาก และค่อยๆ ลดระดับลงจนไหลออกสู่ที่ราบผืนใหญ่และบรรจบกับแม่น้ำน่าน ความจุลำน้ำของแม่น้ำยมตั้งแต่ต้นน้ำถึง อำเภอเมืองสุโขทัย จะมีค่าอยู่ระหว่าง 1,500 -3,000 ลูกบาศก์เมตรต่อวินาที และตั้งแต่ตัวเมืองสุโขทัยลงมาจนถึงจุดบรรจบแม่น้ำน่านค่าความจุของลำน้ำลดลงมากเหลือเพียง 300 -600 ลูกบาศก์เมตรต่อวินาที ซึ่งความสามารถรองรับที่ระบายน้ำได้น้อยกว่าทางเหนือน้ำประมาณ 5 - 10 เท่า ลักษณะลำน้ำยมไหลคดเคี้ยวไปมา ทำให้การระบายน้ำไม่ค่อยจะดีเท่าที่ควร ในฤดูฝนมีน้ำป่าไหลมาเร็วและแรงทำให้น้ำตลิ่งทั้งสองฝั่งเข้าไปท่วมพื้นที่ราบลุ่มในเขตจังหวัดต่างๆ ที่ตั้งอยู่ริมฝั่งแม่น้ำยม ความลาดเทของลำน้ำตั้งแต่แก่งหลวงขึ้นไปเฉลี่ยประมาณ 1:1,500 แต่จากสุโขทัยลงมาจนถึงสบแม่น้ำน่านเฉลี่ยประมาณ 1:6,000

ปัญหาด้านน้ำท่วมในลุ่มน้ำยม ส่วนใหญ่เกิดในช่วงเดือนสิงหาคม-เดือนกันยายนซึ่งเป็นช่วงฤดูฝนในรูปของน้ำไหลล้นตลิ่งและน้ำท่วมขัง พื้นที่ที่ประสบปัญหาอุทกภัยจะเป็นบริเวณชุมชนเมืองและพื้นที่เกษตรกรรมตามลำน้ำยมสายหลัก โดยเฉพาะในพื้นที่ลุ่มน้ำยมตอนล่าง ประกอบกับสภาพของแม่น้ำยมที่เป็นลักษณะคอคอด คือ มีสภาพแคบและตื้นเขินในบริเวณพื้นที่ลุ่มน้ำตอนล่าง ทำให้มีความจุไม่เพียงพอในการระบายน้ำ ในปัจจุบันก็ได้มีการปรับปรุงระบบระบายน้ำหลายโครงการ โดยเฉพาะการผันน้ำไม่ให้ผ่านพื้นที่ชุมชน เช่น ตัวเมืองสุโขทัย การเตรียมพื้นที่ชะลอน้ำ เป็นต้น ซึ่งก็สามารถบรรเทาปัญหาน้ำท่วมได้บางส่วน

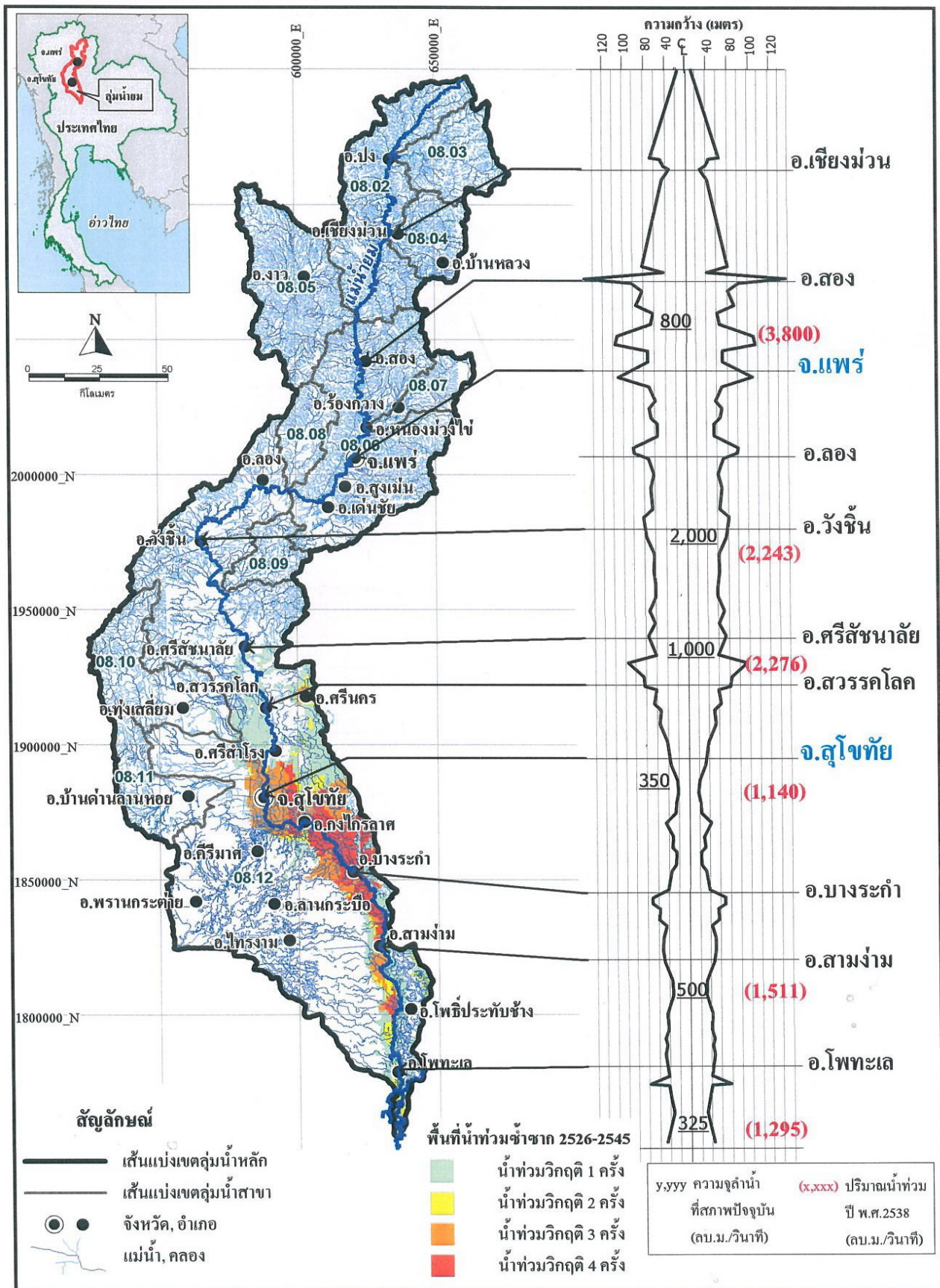
ที่มา : กรมทรัพยากรน้ำ. รายงานฉบับสุดท้าย, สรุปรายงานการศึกษา โครงการจัดทำแผนรวมการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำในพื้นที่ลุ่มน้ำยม

สภาพความจุของลำน้ำยมตั้งแต่ช่วง อำเภอสุวรรณคูหาลงมาเปลี่ยนแปลง โดยมีสภาพความจุลำน้ำลดลงทำให้ปริมาณน้ำล้นตลิ่ง แต่เนื่องจากพื้นที่สองฝั่งริมน้ำยมมีถนนเลียบลำน้ำทำให้น้ำหลากเข้าสู่พื้นที่ลุ่มสองฝั่งลำน้ำยมได้เฉพาะตามช่องสะพานและท่อลอด น้ำที่ล้นตลิ่งจากลำน้ำยมเข้าสู่พื้นที่ตามธรรมชาติบนฝั่งขวาและฝั่งซ้ายดังกล่าวข้างต้นจะถูกเก็บกักไว้ชั่วคราวโดยถนนสิงห์วัฒน์ ซึ่งสร้างไว้ในแนวทิศตะวันตก-ทิศตะวันออก แล้วจึงระบายลงสู่พื้นที่ที่ด้านใต้ของถนนตรงช่องสะพานและท่อลอดซึ่งสร้างไว้เป็นระยะตลอดแนวถนน ดังนั้นทางด้านอุทกวิทยาก็ถือว่าถนนสิงห์วัฒน์ได้ช่วยเป็นพื้นที่เก็บกักน้ำชั่วคราวหรือพื้นที่แก้มลิงได้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น มีผลให้สภาพน้ำท่วมในพื้นที่ลุ่มด้านใต้ของถนนดังกล่าวลดความรุนแรงลงกว่าสภาพในอดีตเมื่อยังไม่มีถนนดังกล่าว

สำหรับพื้นที่ลุ่มด้านใต้ของถนนสิงห์วัฒน์บนพื้นที่สองฝั่งของแม่น้ำยม ช่วงจากตัวเมืองสุโขทัย ที่ตั้งอำเภอกรโกราบ ที่ตั้ง อำเภอบางระกำ ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ซึ่งมีระดับพื้นที่ดินค่อนข้างต่ำจากระดับดินประมาณ +45 เมตร (ร.ท.ก.) ที่บริเวณตัวเมืองสุโขทัยลดลงเหลือเพียงประมาณ +38 เมตร ถึง +40 เมตร (ร.ท.ก.) ในบริเวณที่ลุ่มใกล้ที่ตั้ง อำเภอบางระกำ พื้นที่ลุ่มบริเวณนี้ส่วนใหญ่มีสภาพน้ำท่วมที่มีความลึกมากและท่วมขังเป็นเวลานานหลายเดือนในฤดูน้ำหลากเกือบทุกปี นอกจากปริมาณน้ำที่ระบายจากพื้นที่ต้นน้ำของลุ่มน้ำยมผ่านแนวถนนสิงห์วัฒน์แล้ว พื้นที่ลุ่มช่วงตัวเมืองสุโขทัย ถึง อำเภอบางระกำ ยังต้องรับน้ำที่ระบายจากพื้นที่ลุ่มน้ำคลองเตือและลุ่มน้ำคลองชะนาว ซึ่งเป็นพื้นที่ลุ่มน้ำด้านทิศตะวันตกที่ล้อมรอบด้วยทิวเขาเขียว เขาหนองหอย และเขาหลวง ซึ่งระบายน้ำผ่านทางหลวง หมายเลข 101 (กำแพงเพชร-สุโขทัย) เข้าสู่พื้นที่ราบลุ่มบริเวณอำเภอรานกระต่าย อำเภอคีรีมาศ จากนั้นน้ำส่วนใหญ่ระบายไปตามโครงข่ายของระบบคลองขนาดเล็ก ในแนวทิศตะวันตกเฉียงใต้ไปยังทิศตะวันออกเฉียงเหนือ เข้าสู่พื้นที่ลุ่มริมแม่น้ำยมช่วงจังหวัดสุโขทัย-อำเภอบางระกำ มีเพียงส่วนน้อยที่ระบายตามระบบคลองขนาดเล็กในแนวทิศตะวันตก-ทิศตะวันออกลงสู่แม่น้ำยม ในบริเวณที่ตั้ง อำเภอสามง่าม ซึ่งเป็นที่ราบลุ่มน้ำยม

ตารางที่ 6 : สาเหตุสภาพภูมิประเทศและอุทกวิทยาที่ทำให้เกิดน้ำท่วมในลุ่มน้ำยม

พื้นที่น้ำท่วม (จังหวัด)	สาเหตุทางภูมิประเทศและอุทกวิทยา
แพร่	พายุที่พัดผ่านจังหวัดพะเยาและจังหวัดแพร่ทำให้เกิดฝนตกหนัก และพื้นที่ลาดชัน 1:900 ถึง 1:2,300 ทำให้อุทกภัยมีลักษณะน้ำป่าไหลหลาก แต่ต้นแม่น้ำยมไม่มีที่เก็บกักน้ำ ทำให้น้ำจากแม่น้ำยมและน้ำป่าไหลเอ่อล้นท่วมพื้นที่การเกษตร และเขตเทศบาลซึ่งเป็นที่ลุ่มทำให้เกิดน้ำท่วมขัง
สุโขทัย	ความลาดชันของพื้นที่ลดลงเหลือ 1:5,000 ถึง 1:35,000 เมื่อเข้าเขตจังหวัดสุโขทัย และลำน้ำยมซึ่งกว้างมากในเขตอำเภอศรีสัชนาลัย ขนาดความจุ 2,004 ลูกบาศก์เมตรต่อวินาทีแคบลงเหลือ 1,073 ลูกบาศก์เมตรต่อวินาทีบริเวณอำเภอสวรรคโลก และลดลงเหลือ 725 ลูกบาศก์เมตรต่อวินาทีที่อำเภอศรีสำโรงจนเหลือ 342 ลูกบาศก์เมตรต่อวินาทีที่บริเวณอำเภอสุโขทัย ในทุกจุดที่ปริมาณน้ำมีขนาดเกินความจุของลำน้ำจะเกิดน้ำล้นตลิ่ง ทำให้เกิดน้ำท่วมเป็นบริเวณกว้าง
พิษณุโลก	พื้นที่เป็นที่ราบลุ่ม โดยเฉพาะอย่างยิ่งอำเภอบางระกำ ทำให้เกิดน้ำท่วมครอบคลุมเป็นบริเวณกว้าง
พิจิตร	ถ้ามีปริมาณน้ำในลำน้ำยมมาก น้ำจะไหลบ่าท่วมในช่วงที่ตลิ่งต่ำในเขตอำเภอสากเหล็ก อำเภอบึงนาราง และบางครั้งจะเอ่อท่วมถึงกิ่งอำเภอบึงนาราง นอกจากนั้นปริมาณน้ำท่าและน้ำจากจังหวัดกำแพงเพชรจะไหลมาสมทบทำให้เกิดน้ำท่วมเป็นบริเวณกว้างทางฝั่งตะวันตกของแม่น้ำยม
นครสวรรค์	ในบริเวณที่แม่น้ำยมไหลบรรจบแม่น้ำน่านที่อำเภอชุมแสง จังหวัดนครสวรรค์ ถ้าแม่น้ำน่านมีปริมาณมาก แม่น้ำยมจะไม่สามารถไหลลงได้และเกิดน้ำท่วมขัง

รูปที่ 2 สภาพปัญหาน้ำท่วมในพื้นที่ลุ่มน้ำยม

ที่มา : กรมทรัพยากรน้ำ. รายงานฉบับสุดท้าย, สรุปรายงานการศึกษา โครงการจัดทำแผนรวมการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำในพื้นที่ลุ่มน้ำยม

น้ำท่วมจังหวัดพิจิตร (30 ตุลาคม 2549)

น้ำท่วมจังหวัดสุโขทัย (16 สิงหาคม 2548)

น้ำท่วมจังหวัดพิษณุโลก (30 ตุลาคม 2549)

รูปที่ 3 แสดงพื้นที่น้ำท่วม

ปัญหาการรุกรานทางระบายน้ำ

ปัญหาการรุกรานทางระบายน้ำพบมากในจังหวัดสุโขทัย จากการสำรวจพื้นที่ตามถนนจากจังหวัดพิษณุโลกไปจังหวัดสุโขทัยพบว่าคลองธรรมชาติซึ่งเคยทำหน้าที่ระบายน้ำจากทิศเหนือไปทิศใต้เกือบทั้งหมดถูกรุกล้ำเพื่อตั้งบ้านเรือนที่อยู่อาศัย ตัวอย่าง เช่น คลองแม่รำพึง ซึ่งเชื่อมระหว่างจังหวัดสุโขทัยเมืองใหม่กับอุทยานประวัติศาสตร์เมืองเก่า ทางระบายน้ำส่วนใหญ่ถูกถมและเปลี่ยนสภาพเป็นถนนและสิ่งก่อสร้างทั้งส่วนบุคคลและสถานที่ราชการ เช่น บริเวณหน้าวิทยาลัยนาฏศิลป์ และ วิทยาลัยเทคนิคสุโขทัย

ปัญหาการใช้พื้นที่ไม่เหมาะสม

การใช้พื้นที่ไม่เหมาะสมมีอยู่ทั่วไป โดยเฉพาะอย่างยิ่งในพื้นที่ชุ่มน้ำ กรณีที่ปรากฏชัดเจนได้แก่พื้นที่ชุ่มน้ำที่ราบลุ่มน้ำยมซึ่งมีความสำคัญระดับนานาชาติ อยู่ใต้ตัวเมืองสุโขทัย ครอบคลุมถึงเขตอำเภอบางระกำ จังหวัดพิษณุโลก เป็นพื้นที่ชุ่มน้ำประเภทที่ราบลุ่มน้ำท่วมถึงหนองน้ำมีน้ำตลอดปีและมีน้ำบางฤดู เนื้อที่ 496 ตารางกิโลเมตร แต่ปัจจุบันได้เปลี่ยนสภาพ ถูกถมเป็นสิ่งก่อสร้าง ไม่สามารถเก็บน้ำได้

ในช่วงปีพ.ศ.2534 – ปีพ.ศ.2544 พบว่ามีการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินประเภทพื้นที่ป่าไม้ นาข้าว และแหล่งน้ำ ไปเป็นพื้นที่ นาข้าว ไม้ผล และตัวเมืองมากขึ้น โดยเฉพาะพื้นที่แหล่งน้ำลดลงจาก 5,291.56 ไร่ เหลือ 2,910.92 ไร่ และแหล่งน้ำประเภทหนองบึงจำนวนมากอยู่ในสภาพตื้นเขิน จึงทำให้สูญเสียความสามารถในการทำหน้าที่พื้นที่ชุ่มน้ำที่จะดูดซับน้ำในฤดูน้ำหลาก

ตารางที่ 7 : การเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินพื้นที่ชุ่มน้ำที่ราบลุ่มน้ำยมปีพ.ศ.2534 – ปีพ.ศ.2544

การใช้ที่ดินปี 2534	พื้นที่ (ไร่)	ร้อยละ	การใช้ที่ดินปี 2544	พื้นที่ (ไร่)	ร้อยละ
นาข้าว	311,598.69	67.49	นาข้าว	353,591.19	76.58
พืชไร่	62,243.20	13.48	พืชไร่	52,976.14	11.47
ป่าไม้	929.09	0.20	ไม้ผล	9,861.80	2.14
ป่าผลัดใบเสื่อมโทรม	15,055.74	3.26	ป่าไม้	951.00	0.21
พื้นที่ไม่สามารถใช้ประโยชน์ได้	47,884.83	10.37	ไม้พุ่มหรือทุ่งหญ้าสลับไม้พุ่ม	575.14	0.12
ตัวเมืองและย่านการค้า	63.52	0.01	พื้นที่ไม่สามารถใช้ประโยชน์ได้	25,012.41	5.42
หมู่บ้าน	18,645.06	4.04	ตัวเมืองและย่านการค้า	110.28	0.02
แหล่งน้ำ	5,291.56	1.15	หมู่บ้าน	15,148.21	3.28
			แหล่งน้ำ	2,910.92	0.63
			สถานที่ราชการและสถาบันต่างๆ	574.58	0.12
รวม	461,711.68	100.00	รวม	461,411.68	100.00

ที่มา : กรมทรัพยากรน้ำ.มกราคม 2548.โครงการจัดทำแผนรวมการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำในพื้นที่ลุ่มน้ำยม

นอกจากนั้น ปัจจุบันโครงสร้างคมนาคมทำให้เกิดคั่นกันน้ำทั้ง 2 ฝั่งของแม่น้ำยมจุดระบายน้ำบางแห่งมีขนาดเล็กทำให้ความรุนแรงของสภาวะน้ำท่วมเพิ่มขึ้นกรณีน้ำล้นข้ามถนนซึ่งกลายเป็นคั่นกันน้ำ โดยเฉพาะชุมชนซึ่งอาศัยอยู่ระหว่างถนนกับแม่น้ำทางฝั่งทิศตะวันออกของแม่น้ำยม ตัวอย่าง เช่น ถนนสาย 117 ระหว่างจังหวัดนครสวรรค์ไปจังหวัดพิษณุโลก (ช่วงสี่แยกปลวกสูง-อำเภอสามง่าม จังหวัดพิจิตร) ซึ่งวางตัวระหว่างทิศตะวันตกไปทิศตะวันออกขวางลำน้ำยมซึ่งไหลจากทิศเหนือไปทิศใต้

ชาวบ้านในเขตอำเภอสามง่าม อำเภอโพธิ์ประทับช้าง และกิ่งอำเภอบึงนารางตั้งข้อสังเกตว่าถนนที่ขวางทางน้ำสูงขึ้น ทำให้กระแสน้ำไหลแรงขึ้น และในปีพ.ศ.2549 ถนนหลายสายถูกกระแสน้ำพัดขาด และสะพานชำรุดมากขึ้น

รูปที่ 4 แสดงตำแหน่งการขวางกั้นทางน้ำ

สุโขทัยเมืองใหม่เป็นอีกตัวอย่างของการเขยิบตัวของเมืองที่เดิมตั้งอยู่ห่างแม่น้ำยมเข้าไปใกล้แม่น้ำมากขึ้น ทำให้สูญเสียพื้นที่รับน้ำ และมีมูลค่าความเสียหายมากขึ้นเมื่อน้ำเอ่อล้นตลิ่ง นอกจากนี้การก่อสร้างต่างๆ มักไม่ได้ให้ความสนใจเรื่องการระบายน้ำเท่าที่ควร ในเขตเทศบาลเมืองจังหวัดสุโขทัย พบว่ามีสะพานข้ามแม่น้ำยมสามแห่ง จุดด้านทิศเหนือมีสะพานใหม่ที่สร้างในบริเวณเดียวกับสะพานเดิม เสาสสะพานซ้อนกัน ทำให้วัสดุที่ไหลมาตามน้ำติดที่ช่องแคบเสาสพาน น้ำไหลได้ช้า

ปัญหาส่วนหนึ่งอาจเกิดจากการที่มีโครงการจัดการน้ำในลำน้ำมากขึ้นทั้งในลำน้ำยม และลำน้ำสาขา เช่น ฝ่าย ประตูกันน้ำ ทำให้น้ำไหลช้าลง เช่น ฝ่ายยางบ้านกง อำเภอองไกรลาศ ประตูระบายน้ำยางซ้าย อำเภอเมือง จังหวัดสุโขทัย ก่อสร้างในลักษณะขวางทางน้ำ นอกจากนี้ ทำนบชั่วคราวแบบกระสอบทรายปิดกั้นแม่น้ำยมและลำน้ำสาขาต่างๆ ที่ประชาชนและหน่วยงานท้องถิ่นสร้างเพื่อเก็บกักน้ำไว้ใช้ในฤดูแล้งก็เป็นอุปสรรคในการระบายน้ำในฤดูน้ำหลาก

รูปที่ 5 ฝายยางบ้านกง อำเภอกงไกรลาศ จังหวัดสุโขทัย

รูปที่ 6 ประตูกั้นน้ำฝายยางซ้าย อำเภอมือง จังหวัดสุโขทัย

รูปที่ 7 ทำนบกระสอบทรายชั่วคราวปิดกั้นแม่น้ำยม

ส่วนปัญหาน้ำแล้งนั้น ทุกอำเภอของจังหวัดแพร่ประสบปัญหาน้ำแล้งในช่วงเดือนมกราคมถึงเดือนกรกฎาคม พื้นที่ที่ประสบปัญหาน้ำแล้งในพื้นที่ลุ่มน้ำยมตอนกลาง ได้แก่ อำเภอบ้านด่านลานหอย อำเภอสวรรคโลก อำเภอศรีสาโรง จังหวัดสุโขทัย ต่อเนื่องไปจนถึงอำเภอบางระกำ จังหวัดพิษณุโลก และอำเภอสามงาม อำเภอโพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร

ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจากทั้งสองพื้นที่เรียงลำดับและให้ความสำคัญกับเหตุปัจจัยของภัยน้ำแล้งใกล้เคียงกันเหมือนกันโดยให้ความสำคัญอันดับแรกกับปัญหาป่าต้นน้ำถูกทำลาย และมุมมองของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทั้งสองพื้นที่ยืนยันว่าลุ่มน้ำยมเป็นพื้นที่ที่การเกษตรมีบทบาทสำคัญมากต่อการพัฒนาพื้นที่ และอุตสาหกรรมมีบทบาทค่อนข้างน้อย ฉะนั้นปัญหาน้ำเพื่อการเกษตรจึงเป็นปัญหาที่ได้รับความสำคัญสูงมากในพื้นที่นี้

ตารางที่ 8 : การวิเคราะห์สาเหตุปัญหาน้ำแล้งโดยผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย

ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในลุ่มน้ำยมตอนบน	ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในลุ่มน้ำยมตอนกลางและตอนล่าง
1. ป่าต้นน้ำถูกทำลาย (ร้อยละ 38)	1. ป่าต้นน้ำถูกทำลาย (ร้อยละ 37)
2. น้ำถูกดึงไปใช้ในการเกษตรมากขึ้น (ร้อยละ 29)	2. น้ำถูกดึงไปใช้ในการเกษตรมากขึ้น (ร้อยละ 29)
3. เมืองขยายตัว (ร้อยละ 22)	3. เมืองขยายตัว (ร้อยละ 22)
4. อุตสาหกรรมขยายตัว (ร้อยละ 11)	4. อุตสาหกรรมขยายตัว (ร้อยละ 12)

ป่าต้นน้ำถูกทำลาย

เป็นปัญหาเดียวกับป่าต้นน้ำถูกทำลายซึ่งได้นำเสนอแล้ว (หน้า 16)

น้ำถูกดึงไปใช้ในการเกษตรมากขึ้น

การขาดแคลนน้ำเพื่อการเกษตรเป็นปัญหาสำคัญของลุ่มน้ำยม ข้อมูล กชช.2ค ได้จำแนกระดับการขาดแคลนน้ำเพื่อการเกษตรเป็น 3 ระดับ และพบว่าร้อยละ 65.32 ของพื้นที่ลุ่มน้ำยมมีปัญหาการขาดแคลนน้ำเพื่อการเกษตรในระดับมาก โดยพื้นที่ที่ระบุว่ามีความหนักคือ แม่น้ำควรว น้ำแม่มอก และแม่น้ำยมตอนบน

ตัวอย่างการดึงน้ำไปใช้ในการเกษตร เช่น ฝ่ายแม่สอง อำเภอสอง จังหวัดแพร่ ซึ่งอยู่ในเขตต้นน้ำยมเป็นฝ่ายแม่สองที่ส่งน้ำให้ระบบชลประทานแม่ยมฝั่งซ้ายและฝั่งขวา เป็นพื้นที่ชลประทาน 242,000 ไร่ในเขตจังหวัดแพร่ ทำให้ปริมาณน้ำที่ไหลลงสู่แม่น้ำยมตอนกลางน้อยลง ในฤดูแล้งจะมีน้ำไหลผ่านฝายน้อยมาก เพราะถูกดึงไปใช้ในระบบชลประทานดังกล่าว

ในสิบปีที่ผ่านมา มีการก่อสร้างอ่างขนาดกลางและขนาดเล็กเพื่อการชลประทานในลุ่มน้ำสาขาของแม่น้ำยมเป็นจำนวนกว่า 20 โครงการ ในเขตจังหวัดแพร่ เช่น อ่างแม่สอง อำเภอสอง และอ่างแม่ถาง อำเภอร้องกวาง อ่างแม่ฆา อำเภอสองแคว อ่างแม่จั่ว อำเภอเด่นชัย ในเขตจังหวัดลำปาง เช่น อ่างแม่มอก อำเภอเถิน ระบบชลประทานขนาดกลางและขนาดเล็กเหล่านี้ปิดกั้นน้ำที่เดิมไหลลงสู่ลำน้ำยมตอนล่าง น้ำซึ่งเคยไหลลงแม่น้ำยมรวมจำนวนหลายร้อยล้านลูกบาศก์เมตรจึงถูกใช้ในระบบชลประทานย่อยแต่ละโครงการเสียก่อน

เมืองขยายตัว

การขยายตัวของความต้องการน้ำเพื่อการอุปโภคบริโภคนั้นนอกจากจะเพิ่มขึ้นตามจำนวนประชากรแล้ว ก็ยังเพิ่มขึ้นตามสภาพความเจริญเติบโตของเมืองด้วย กล่าวคือยิ่งชุมชนมีความเป็นเมืองมากขึ้น ความต้องการน้ำเพื่อการบริโภคอุปโภคก็เพิ่มสูงขึ้น

ในการประเมินความต้องการใช้น้ำเพื่อการอุปโภคบริโภคของลุ่มน้ำยม แผนรวมการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำในลุ่มน้ำยมอ้างอิงข้อมูลจากการประปาส่วนภูมิภาค คือใช้อัตราการใช้น้ำของชุมชนชนบท 60 ลิตรต่อคนต่อวัน และใช้อัตราการใช้น้ำ 120-300 ลิตรต่อคนต่อวันสำหรับประชากรในเขตเมือง ยิ่งเมืองขนาดใหญ่ อัตราการใช้น้ำก็ยิ่งเพิ่มสูงขึ้น

แผนรวมการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำในลุ่มน้ำยม คาดการณ์ว่าปริมาณการใช้น้ำเพื่อการอุปโภคบริโภคในลุ่มน้ำยมจะเพิ่มขึ้นจาก 46.987 ล้านลูกบาศก์เมตรต่อปีในปี 2545 เป็น 52.884 ล้านลูกบาศก์เมตรต่อปีในปี พ.ศ.2565

อุตสาหกรรมขยายตัว

ในภาพรวม อุตสาหกรรมไม่ใช่ภาคการผลิตที่สำคัญของเศรษฐกิจกลุ่มน้ำยม ข้อมูลจากกรมโรงงาน อุตสาหกรรมในปีพ.ศ.2545 ระบุว่า มีโรงงานอุตสาหกรรม 2,485 แห่ง อย่างไรก็ตาม ในจำนวนนี้ 1,502 แห่งเป็น อุตสาหกรรมการเกษตร และเป็นแหล่งรับซื้อผลิตผลเกษตรที่สำคัญของพื้นที่ โรงงานส่วนใหญ่กระจุกตัวอยู่ บริเวณลุ่มน้ำสาขาแม่น้ำยมตอนล่างถึง 1,591 แห่ง

ข้อมูล กชช. 2ค ของกรมพัฒนาชุมชนในปีพ.ศ.2544 แสดงว่าครัวเรือนที่ประกอบอุตสาหกรรมใน ครัวเรือนมีเพียงร้อยละ 0.15 ของครัวเรือนทั้งหมด คิดเป็นจำนวน 1,242 แห่ง ในจำนวนนี้ 845 แห่งอยู่ในพื้นที่ ลุ่มน้ำยมตอนกลาง นอกจากนั้นทั้งลุ่มน้ำยมมีโรงสี 3,835 แห่ง ในจำนวนนี้ 3,835 แห่งอยู่ในพื้นที่ลุ่มน้ำยม ตอนล่าง และ 903 แห่ง อยู่ในพื้นที่ลุ่มน้ำยมตอนกลาง

1.3 ผลกระทบจากน้ำท่วม-น้ำแล้ง

สำหรับปัญหา น้ำท่วม ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในลุ่มน้ำยมตอนบนให้ความสำคัญกับผลกระทบเกือบจะ เหมือนกัน เรียงตามลำดับดังนี้

ตารางที่ 9 : การวิเคราะห์ผลกระทบจากน้ำท่วมโดยผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย

ความคิดเห็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในลุ่มน้ำยม ตอนบน	ความคิดเห็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในลุ่มน้ำยม ตอนล่าง
1. ผลผลิตทางการเกษตร (ร้อยละ 37)	1. ผลผลิตทางการเกษตร (ร้อยละ 37)
2. สุขภาพและคุณภาพชีวิต (ร้อยละ 26)	2. สุขภาพและคุณภาพชีวิต (ร้อยละ 26)
3. เศรษฐกิจภาคเมือง (ร้อยละ 25)	3. เศรษฐกิจภาคเมือง (ร้อยละ 26)
4. อุตสาหกรรม (ร้อยละ 12)	4. อุตสาหกรรม (ร้อยละ 11)

ผลกระทบต่อผลผลิตทางการเกษตร

พื้นที่น้ำท่วมส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ปลูกพืชเศรษฐกิจระยะสั้น เช่น หอม ปลายสุบ ถั่วลิสง ข้าวโพด ฯลฯ จากการสำรวจพื้นที่และการสัมภาษณ์ประชาชนในพื้นที่พบว่าเกษตรกรมีความคุ้นเคยกับสภาพน้ำท่วมซึ่ง เกิดขึ้นเกือบทุกปี และจะไม่ปลูกพืชผลในฤดูน้ำหลาก จึงจะไม่สูญเสียผลผลิตมากนัก แต่เป็นการสูญเสียโอกาส ในการผลิตมากกว่า ความเสียหายส่วนใหญ่เกิดจากฝนมาเร็วกว่าปกติ เกษตรกรเก็บเกี่ยวพืชผลไม่ทัน

ผลกระทบต่อเศรษฐกิจภาคเมือง

ถ้าน้ำท่วมนานๆ จะขายของไม่ได้ร้านค้าบางร้านต้องปิดดำเนินการชั่วคราวทำให้ประชาชนไม่สามารถประกอบอาชีพตามปกติ การเงินฝืดเคือง น้ำท่วมสินค้า รถยนต์ รถจักรยานยนต์ เครื่องใช้ไฟฟ้าในบ้าน ฯลฯ

นอกจากนั้น น้ำท่วมยังทำให้เส้นทางจราจรทั้งในเมืองและระหว่างเมืองทั้งในส่วนที่อยู่ในความรับผิดชอบของกรมทางหลวงและกรมทางหลวงชนบทเสียหาย ต้องจัดสรรงบประมาณซ่อมแซมและสร้างใหม่จำนวนมาก

ผลกระทบต่อสุขภาพและคุณภาพชีวิต

ผลกระทบรุนแรงเกิดขึ้นเมื่อเกิดการพังทลายของดินอย่างรวดเร็ว เมื่อมีฝนตกหนักในพื้นที่ต้นน้ำที่มีการบุกรุกทำลายป่าไม่มากนัก จะทำให้น้ำฝนไหลลงสู่ใต้ดิน เมื่อปริมาณน้ำมากเกินไป ดินที่ชุ่มน้ำมากจะเริ่มขยับตัวไหลลงสู่ที่ต่ำ เกิดดินถล่มพังทลาย ทำให้เกิดความเสียหายต่อชีวิตและทรัพย์สิน สถานการณ์อุทกภัยครั้งล่าสุดตั้งแต่วันที่ 17 สิงหาคม พ.ศ.2546 ถึงวันที่ 6 พฤศจิกายน พ.ศ.2546 นั้น มีผู้เสียชีวิตที่จังหวัดสุโขทัย 14 คน จังหวัดพิษณุโลก 12 คน จังหวัดพิจิตร 23 คน และ จังหวัดนครสวรรค์ 12 คน⁷ สาเหตุการเสียชีวิตที่สำคัญคือ จมน้ำ ไฟฟ้าช็อต ภูถล่ม นอกจากนั้นยังมีความเสียหายที่เกิดกับบ้านเรือนประชาชนและสถานที่ราชการ และนับวันความเสียหายยิ่งทวีความรุนแรงมากขึ้น เพราะมีการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินต้นน้ำลำธารในพื้นที่ลุ่มน้ำยมอย่างกว้างขวาง รวมทั้งไม่มีระบบการป้องกันหรือระบบการเตือนภัยการพังทลายของดิน ซึ่งเป็นปัญหาที่ต้องการการแก้ไขอย่างรีบด่วน และที่สำคัญประชาชนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่เสี่ยงภัยเหล่านี้ต่างไม่มีความรู้หรือสำนึกถึงภัยที่จะเกิดขึ้น

ในกรณีน้ำท่วมรุนแรง ผลกระทบด้านการขาดแคลนอาหารและน้ำดื่มสะอาด การสูญเสียที่อยู่อาศัยเป็นเรื่องที่ต้องดำเนินการแก้ไขอย่างเร่งด่วน ในกรณีน้ำท่วมไม่รุนแรง ผลกระทบอื่นๆ ได้แก่ความไม่สะดวกในการเดินทางและสัญจร ปัญหาสุขอนามัยและสุขภาพจิต เจ็บป่วย โรคระบาด โรคที่มักเกิดขึ้นกับภัยน้ำท่วมคือโรคระบบทางเดินอาหาร น้ำกัดเท้า โรคผิวหนัง ตาแดง โรคฉี่หนู (แต่ไม่พบมากนัก) นอกจากนั้นประชาชนผู้รับผลกระทบจะมีความเบื่อหน่ายต่อสภาพน้ำท่วมขังและเกิดน้ำเน่าเสีย ส่งกลิ่นเหม็น ในพื้นที่ลุ่มน้ำยมตอนบนพบว่าประชาชนที่เคยประสบปัญหาน้ำท่วมจะเกิดอาการหวาดวิตก กังวล และระแวง

อย่างไรก็ดี จากการสำรวจพื้นที่และสัมภาษณ์ประชาชนในพื้นที่ลุ่มน้ำยมตอนกลางและตอนบนล่างพบว่าผู้ที่อยู่อาศัยส่วนใหญ่โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ที่อยู่ในชนบทและบริเวณชานเมืองได้ปรับตัวเพื่อรับมือกับปัญหาน้ำท่วมในลักษณะที่ไม่รุนแรงซึ่งเกิดเป็นประจำได้ในระดับหนึ่ง

⁷ สรุปข่าวการประชุมคณะรัฐมนตรี วันที่ 7 พฤศจิกายน พ.ศ.2549

ผลกระทบต่ออุตสาหกรรม

ผลกระทบต่ออุตสาหกรรมในพื้นที่นี้ค่อนข้างจำกัด เพราะไม่ใช่พื้นที่อุตสาหกรรม ปัญหาส่วนใหญ่เกิดจากการขาดแคลนวัตถุดิบอันเนื่องมาจากน้ำท่วมในกรณีที่เป็นอุตสาหกรรมเกษตร และความไม่สะดวกในการขนส่งวัตถุดิบและผลิตภัณฑ์

ผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม

น้ำท่วมจะส่งผลกระทบต่อคุณภาพน้ำ เมื่อน้ำลดต้องสูบล้างบ่อน้ำดื่ม ปรับปรุงซ่อมแซมระบบประปา และต้องติดตามตรวจสอบคุณภาพน้ำในลำน้ำ แหล่งน้ำธรรมชาติ และพื้นที่ที่มีน้ำท่วมขัง และใช้จุลินทรีย์ชีวภาพบำบัดน้ำเสีย รวมทั้งระบายน้ำเพื่อแก้ไขปัญหาภัยแล้ง

ความเสียหายอื่นๆ ต่อสิ่งแวดล้อมขึ้นอยู่กับระยะเวลาที่เกิดน้ำท่วมขัง เช่น ต้นไม้ตาย การกัดเซาะริมตลิ่ง การพังทลายของแผ่นดิน ฯลฯ ซึ่งส่วนใหญ่จะไม่สามารถคิดเป็นต้นทุนได้

สำหรับปัญหาน้ำแล้งนั้น ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทั้งสองพื้นที่ให้ความสำคัญกับผลกระทบคล้ายกัน ดังนี้

ตารางที่ 10 : การวิเคราะห์ผลกระทบจากน้ำแล้งโดยผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย

ความคิดเห็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในกลุ่มนายม ตอนบน	ความคิดเห็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในกลุ่มนายม ตอนกลางและตอนล่าง
1. ผลผลิตทางการเกษตร (ร้อยละ 34)	1. ผลผลิตทางการเกษตร (ร้อยละ 32)
2. การอุปโภคบริโภคน้ำในชนบท (ร้อยละ 25)	2. การอุปโภคบริโภคน้ำในชนบท (ร้อยละ 26)
3. การอุปโภคบริโภคน้ำในเมือง (ร้อยละ 19)	3. การอุปโภคบริโภคน้ำในเมือง (ร้อยละ 22)
4. สิ่งแวดล้อม (ร้อยละ 19)	4. สิ่งแวดล้อม (ร้อยละ 16)
5. อุตสาหกรรม (ร้อยละ 3)	5. อุตสาหกรรม (ร้อยละ 4)

สรุปได้ว่าผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทั้งสองพื้นที่มีความเห็นตรงกันเกี่ยวกับผลกระทบจากปัญหาน้ำแล้ง และให้ความสำคัญมากที่สุดกับเรื่องผลผลิตทางการเกษตร รองลงมาได้แก่การอุปโภคบริโภคน้ำซึ่งในชนบทมีปัญหารุนแรงกว่าในเมือง และผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทั้งสองพื้นที่ให้ความสำคัญกับผลกระทบต่อภาคอุตสาหกรรมน้อยที่สุด ซึ่งก็สอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงของพื้นที่ซึ่งภาคเกษตรมีบทบาทสำคัญมากต่อชีวิตความเป็นอยู่และเศรษฐกิจสังคมของกลุ่มน้ำ

ผลกระทบต่อผลผลิตทางการเกษตร

ความแห้งแล้งทำให้ปริมาณน้ำในแหล่งน้ำธรรมชาติลดลง บางช่วงเวลาอาจจะมีปริมาณน้ำไม่เพียงพอต่อความต้องการเพื่อใช้ในกิจกรรมต่างๆ โดยทั่วไปพื้นที่ลุ่มน้ำยมก็สามารถเพาะปลูกได้เพียงบางพื้นที่เท่านั้น เมื่อเกิดความแห้งแล้งผลผลิตที่คาดว่าจะได้จะน้อยลง และคุณภาพของผลผลิตทางเกษตรกรรมก็จะมีปัญหาตามไปด้วย ถึงแม้จะมีการเก็บกักน้ำไว้ในช่วงหน้าน้ำบ้างแล้วก็ตาม แต่ปริมาณความต้องการน้ำจะสูงขึ้นตลอดเวลา

อนึ่ง ความคาดหวังและความต้องการน้ำเพื่อการเกษตรจะเพิ่มมากขึ้นเมื่อมีการขยายพื้นที่ชลประทาน ซึ่งจะนำไปสู่การขยายการเพาะปลูก แผนรวมการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำในพื้นที่ลุ่มน้ำยมได้ประมาณการว่าพื้นที่ชลประทานในลุ่มน้ำยมจะเพิ่มจากปัจจุบัน 1,476,065 ไร่ เป็น 2,270,060 ไร่ ซึ่งจะทำให้ความต้องการน้ำเพื่อการเกษตรเฉลี่ยในเขตชลประทานเพิ่มขึ้นจากปีละ 1,772.67 ล้านลูกบาศก์เมตร เป็น 2,916.92 ล้านลูกบาศก์เมตร

กรอบที่ 4 : การเกษตรและครัวเรือนเกษตรในพื้นที่ลุ่มน้ำยม

พื้นที่ลุ่มน้ำยมเป็นลุ่มน้ำหนึ่งที่มีสัดส่วนของการใช้ที่ดินเพื่อการเกษตรมากและส่วนใหญ่มีการทำการเกษตรอย่างเข้มข้น มีการเพาะปลูกพืชฤดูแล้งสูง

ในพื้นที่ลุ่มน้ำยมทั้งหมดมีครัวเรือนเกษตร 283,601 ครัวเรือน โดยในลุ่มน้ำยมตอนบนมีครัวเรือนเกษตร 10,556 ครัวเรือน ลุ่มน้ำยมตอนกลางมีครัวเรือนเกษตร 42,734 ครัวเรือน และลุ่มน้ำยมตอนล่างมีครัวเรือนเกษตร 185,816 ครัวเรือน นอกนั้นอาศัยอยู่บนลุ่มน้ำสาขา

ครัวเรือนเกษตรในลุ่มน้ำยมตอนบนมีรายได้เฉลี่ยต่อปีน้อยที่สุดคือ 23,112 บาท ในขณะที่ครัวเรือนเกษตรในลุ่มน้ำยมตอนกลางและตอนล่างมีรายได้เฉลี่ยต่อปี 23,713 บาท และ 40,919 บาทตามลำดับ (ข้อมูล กชช. 2ค. ปี 2544)* กิจกรรมทางการเกษตรสำคัญคือ การปลูกข้าว ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ ถั่วเหลือง มันสำปะหลัง อ้อย ส้ม เป็นต้น

พื้นที่การเกษตรคิดเป็นร้อยละ 43.93 ของลุ่มน้ำยม ประกอบด้วยนาข้าวร้อยละ 29.17 พืชไร่ร้อยละ 9.30 ไร่มวนเวียนหรือไร่เลื่อนลอยร้อยละ 2.83 ไม้ผลร้อยละ 2.53 ไม้ยืนต้นร้อยละ 0.08 และพื้นที่ปศุสัตว์ร้อยละ 0.02

ที่มา: กรมทรัพยากรน้ำ “แผนรวมการบริหารจัดการน้ำในพื้นที่ลุ่มน้ำยม” 2548 หน้า 2-157

* ข้อมูลจากยุทธศาสตร์การบริหารจัดการน้ำ หน้า 10 ระบุว่าเกษตรกรมีรายได้เฉลี่ยครัวเรือนละ 134,646 บาทต่อปี แบ่งเป็นรายได้จากภาคเกษตรต่อรายได้นอกภาคเกษตรในสัดส่วน 66:34

ผลกระทบต่อการอุปโภคบริโภคน้ำในเมืองและในชนบท

การอุปโภคบริโภคน้ำในชนบทได้รับผลกระทบมากกว่าการอุปโภคบริโภคน้ำในเมืองทั้งด้านปริมาณ และคุณภาพ ในส่วนเมืองนั้น ได้รับผลกระทบน้อยมาก แต่บางครั้งอาจต้องมีการควบคุมปริมาณการใช้น้ำ

ผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม

เมื่อขาดแคลนน้ำในการรักษาระบบนิเวศ อุณหภูมิจะสูงขึ้น เพราะพื้นดินแห้งแล้ง พืชพรรณขาดความชุ่มชื้น การขาดแคลนน้ำมีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมเป็นอย่างมาก เริ่มตั้งแต่ทรัพยากรกายภาพ ซึ่งดินจะเปลี่ยนคุณลักษณะ โดยเฉพาะพื้นที่ที่ไม่มีพืชคลุมดิน จะเกิดการแตกของดิน เมื่ออุณหภูมิสูงขึ้นเรื่อยๆ สิ่งมีชีวิตต่างๆ ก็ไม่สามารถจะอยู่ได้ รวมทั้งความอุดมสมบูรณ์ของดินก็จะหายไป เกิดฝุ่นละอองดิน เมื่อมีฝนตกจะทำให้หน้าดินหลุดตามน้ำไหลลงสู่แหล่งน้ำ กลายเป็นปัญหาทั้งพื้นดินที่ขาดความอุดมสมบูรณ์และเกิดการทับถมของตะกอนในแหล่งน้ำธรรมชาติ ก่อให้เกิดการตื้นเขิน ซึ่งกลายเป็นผลกระทบด้านอื่นๆ เช่น ปัญหาน้ำท่วมในหน้าน้ำที่ตามมา

ระบบนิเวศในแหล่งน้ำธรรมชาติจะเกิดการเปลี่ยนแปลง เมื่อปริมาณน้ำน้อยลงหรือน้ำไม่ไหล ระบบนิเวศในแหล่งน้ำจะเปลี่ยนจากระบบนิเวศน้ำไหลเป็นระบบนิเวศน้ำนิ่ง ซึ่งระบบนิเวศน้ำนิ่งจะก่อให้เกิดปัญหาต่างๆ ตามมาอีกมากมาย เช่น เป็นที่เพาะยุง เป็นต้น และที่สำคัญเมื่อมีการระบายน้ำจากระบบบำบัดน้ำเสียของชุมชน เมื่อมีน้ำไหลก็จะมี การเจือจางคุณภาพน้ำที่ปล่อยทิ้งลงมา แต่เมื่อน้ำไม่ไหล คุณภาพน้ำที่ทิ้งลงมาในบริเวณน้ำนิ่งจะเป็นที่สะสมมลสารหรือมลพิษ ซึ่งจะนำไปสู่ปัญหาสิ่งแวดล้อมอื่นๆ

ผลกระทบต่ออุตสาหกรรม

ปัจจุบันมีการใช้ที่ดินเพื่อการอุตสาหกรรมทั้งหมด 7,796.20 ไร่ และในปี 2552 คาดว่าพื้นที่อุตสาหกรรมจะขยายตัวเพิ่มขึ้นเป็น 9,058.4 ไร่ ในภาวะน้ำแล้ง คาดว่าภาคอุตสาหกรรมจะขาดแคลนน้ำสำหรับใช้ในการผลิตและกำจัดของเสีย

2. การกำหนดเป้าหมาย/วัตถุประสงค์/หลักเกณฑ์ของการพัฒนา

ในการแสวงหาทางเลือกเพื่อแก้ไขปัญหาน้ำท่วมและปัญหาน้ำแล้งจะต้องทราบเป้าหมาย/วัตถุประสงค์หรือหลักเกณฑ์ของการพัฒนาเพื่อจะหาทางแก้ไขปัญหานั้นให้สอดคล้องกับทิศทางการพัฒนาของพื้นที่นั้นๆ

กรอบที่ 5

ในการจัดทำแผนรวมการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำในพื้นที่ลุ่มน้ำยมได้มีการระดมความคิดเห็นจากตัวแทนลุ่มน้ำ องค์กรและหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง ซึ่งสรุปเป็นวิสัยทัศน์ เป้าหมาย และกลยุทธ์ ดังนี้

วิสัยทัศน์

- 1) ป่าต้นน้ำอุดมสมบูรณ์
- 2) การใช้ที่ดินถูกต้อง
- 3) มีน้ำใช้พอเพียง
- 4) การบริหารจัดการมีประสิทธิภาพ เป็นธรรม และยั่งยืน
- 5) รักษาสิ่งแวดล้อม

เป้าหมาย

- 1) ดูแลรักษาและฟื้นฟูพื้นที่ป่าไม้ต้นน้ำให้อุดมสมบูรณ์
- 2) มีการจัดทำ zoning การใช้ที่ดินและส่งเสริมการใช้ที่ดินที่ถูกต้อง
- 3) ความเสียหายจากน้ำท่วมในอนาคตน้อยที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้
- 4) ผลกระทบจากภาวะการขาดแคลนน้ำในปีที่น้ำแล้งน้อยที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้
- 5) คุณภาพน้ำในแหล่งน้ำธรรมชาติและที่สร้างขึ้นเอื้อต่อการอุปโภค บริโภค และการเกษตรตลอดไป
- 6) การพัฒนาแหล่งน้ำต้นทุนในลุ่มน้ำเพียงพอต่อความต้องการทุกด้าน
- 7) องค์กรลุ่มน้ำมีความเข้มแข็ง

กลยุทธ์

- 1) กลยุทธ์การกระจายน้ำให้ทั่วถึงและเป็นธรรม (รวมทั้งน้ำเพื่อการอุปโภคบริโภคและน้ำเพื่อการเกษตร)
- 2) กลยุทธ์การเพิ่มปริมาณน้ำต้นทุน
- 3) กลยุทธ์การอนุรักษ์และฟื้นฟูแหล่งน้ำ
- 4) กลยุทธ์การบรรเทาอุทกภัย
- 5) กลยุทธ์การรักษาคุณภาพน้ำ

หมายเหตุ – ยุทธศาสตร์การบริหารจัดการน้ำในลุ่มน้ำยมแบบบูรณาการของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์และกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, มิถุนายน 2548 ระบุกลยุทธ์คล้ายกัน แต่เพิ่มเติมกลยุทธ์การเสริมสร้างความปลอดภัยเขื่อน และกลยุทธ์การจัดการน้ำระหว่างประเทศด้วย

ในภาพรวมจะพบว่าวิสัยทัศน์ เป้าหมาย และกลยุทธ์ที่ปรากฏในแผนรวมการบริหารจัดการน้ำในพื้นที่ลุ่มน้ำยมกว้างขวางครอบคลุมมาก ในการศึกษาครั้งนี้ คณะวิจัยได้ขอให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเลือกและเรียงลำดับเป้าหมายการพัฒนาลุ่มน้ำเฉพาะในเรื่องการแก้ไขปัญหาหน้าท่วมและปัญหาน้ำแล้ง

ตารางข้างล่างนี้คือการเรียงลำดับเป้าประสงค์การพัฒนาลุ่มน้ำยมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทั้งสองกลุ่ม ซึ่งผู้มีส่วนได้ส่วนเสียคัดเลือกจาก 5 ข้อ จาก 12 ข้อใน 3 มิติ ได้แก่ เศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม (แต่ละมิติมีข้อเลือก 4 ข้อ) โดยกำหนดให้เลือกจากทุกมิติ แต่จะเลือกจากมิติใดมากหรือน้อยข้อก็ได้ การกำหนดเงื่อนไขดังกล่าวมีวัตถุประสงค์ให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียคำนึงถึงทั้ง 3 มิติของการพัฒนา แต่เปิดโอกาสให้แต่ละคนสามารถแสดงจุดยืนว่าให้ความสำคัญกับมิติใดมากน้อยกว่ากัน

ตารางที่ 11 : การเรียงลำดับเป้าหมายการพัฒนาโดยกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย

เป้าหมาย	ลุ่มน้ำยม ตอนบน (ร้อยละ)	ลุ่มน้ำยม ตอนกลาง- ล่าง (ร้อยละ)
เป้าหมายทางเศรษฐกิจ		
ลดความสูญเสียผลิตผลทางเกษตร	15.12 (2)	19.50 (1)
เพิ่มพื้นที่เพาะปลูก	6.43	0.83
ป้องกันน้ำท่วมเขตเศรษฐกิจภาคเมือง	10.21 (5)	11.17 (4)
รองรับการขยายตัวทางเศรษฐกิจ	0.95	2.50
เป้าหมายทางสังคม		
ประชาชนในพื้นที่ต่างๆ มีความสามารถในการบริหารจัดการน้ำได้เองมากขึ้น	9.07	11.50 (3)
คนเมืองและชนบทมีน้ำอุปโภค บริโภคเพียงพอตลอดปี	16.45 (1)	8.50
มีการจัดสรรน้ำอย่างเป็นธรรม (ภาคเกษตร ภาคเมือง ภาคอุตสาหกรรม)	10.96 (4)	11.00 (5)
ประชาชนในเมืองและชนบทมีความปลอดภัยและคุณภาพชีวิตดีขึ้น	6.99	5.83
เป้าหมายทางสิ่งแวดล้อม		
ใช้พื้นที่ให้เหมาะสมตามศักยภาพสิ่งแวดล้อม	5.29	10.17
รักษาและฟื้นฟูป่าต้นน้ำ	14.37 (3)	15.33 (2)
รักษาและฟื้นฟูพื้นที่ชุ่มน้ำ	2.65	3.50
ไม่ผ่นน้ำข้ามลุ่มน้ำโดยไม่จำเป็น	1.51	0.17

ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียให้ความสำคัญกับเป้าหมายการพัฒนาแตกต่างกันบ้าง แต่ไม่แตกต่างกันมากนัก นอกจากนั้นมีข้อสังเกตว่าผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทั้งสองพื้นที่คือกำหนดเป้าหมายโดยตระหนักถึงปัญหาและข้อจำกัดของพื้นที่ และเป็นเป้าประสงค์การพัฒนาที่อาจเรียกได้ว่าสอดคล้องกับหลักการ “เศรษฐกิจพอเพียง” กล่าวคือ ต้องการแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนสำคัญ ต้องการแก้ไขเหตุปัจจัยสำคัญของปัญหา โดยมีได้หวังการพัฒนาแบบไร้ขีดจำกัด สังเกตได้ว่าผู้มีส่วนได้ส่วนเสียไม่ได้ให้ความสำคัญมากนักกับเป้าประสงค์ในการเพิ่มพื้นที่เพาะปลูก หรือการขยายตัวทางเศรษฐกิจ อย่างไรก็ตามข้อเลือกด้านสิ่งแวดล้อมก็มิได้รับน้ำหนักมากนัก นอกจากเรื่องการรักษาและฟื้นฟูป่าต้นน้ำ ซึ่งเป็นเรื่องที่ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทั้งสองพื้นที่ระบุว่าเป็นสาเหตุสำคัญของปัญหาน้ำท่วมและน้ำแล้ง

ข้อสังเกตประการที่สองคือ ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียให้ความสำคัญกับเป้าหมาย/เกณฑ์การพิจารณาทางสังคมและเศรษฐกิจสูงกว่าเป้าหมายทางสิ่งแวดล้อม เป้าหมายทางสิ่งแวดล้อมประการเดียวที่ได้รับการจัดไว้ในลำดับสำคัญคือการรักษาและฟื้นฟูป่าต้นน้ำ ซึ่งเป็นสาเหตุของปัญหาน้ำท่วมและน้ำแล้งซึ่งผู้มีส่วนได้ส่วนเสียได้วิเคราะห์ไว้ก่อนหน้านี้

ข้อสังเกตประการที่สาม เกี่ยวข้องกับเป้าหมายการขยายพื้นที่เกษตรชลประทานตามที่ได้ระบุไว้ใน “ยุทธศาสตร์การบริหารจัดการน้ำในลุ่มน้ำยม” ซึ่งจัดทำโดยกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ และกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ยุทธศาสตร์ดังกล่าวระบุว่าพื้นที่ลุ่มน้ำยมมีพื้นที่เกษตรกรรมมากกว่าพื้นที่ที่มีดินเหมาะสมสำหรับการเพาะปลูก 0.644 ไร่ ซึ่งอนุมานได้ว่าพื้นที่ที่มีศักยภาพเพื่อการเพาะปลูกโดยรวมของพื้นที่ลุ่มน้ำยมได้ถูกนำมาใช้ประโยชน์เพื่อการเกษตรในปัจจุบันจนเต็มพื้นที่แล้ว⁸ แต่ในการแปลงยุทธศาสตร์ดังกล่าวเป็นแผนปฏิบัติการแก้ไขปัญหาน้ำของลุ่มน้ำยม ได้ระบุว่าลุ่มน้ำยมมีพื้นที่เหมาะสมในการพัฒนาระบบชลประทาน 3.15 ล้านไร่ ในปัจจุบันได้พัฒนาแล้ว 1.952 ล้านไร่ และมีแผนจะพัฒนาระบบชลประทานเพิ่มขึ้นตามแผนปฏิบัติการปีพ.ศ.2549 – ปีพ.ศ.2552 อีก 0.632 ล้านไร่ รวมเป็นพื้นที่ชลประทาน 2.584 ล้านไร่ และยังคงมีพื้นที่ที่เหมาะสมในการพัฒนาระบบชลประทานต่อไปอีก 0.566 ล้านไร่⁹

ข้อมูลนี้นำไปสู่การตั้งคำถามเกี่ยวกับการกำหนดเป้าหมายการพัฒนาว่าการขยายพื้นที่ชลประทานจะเป็นการลงทุนที่คุ้มค่าหรือไม่ เป็นเป้าประสงค์ที่ควรให้ความสำคัญมากน้อยเพียงใด

ข้อสังเกตอีกประการหนึ่งเกี่ยวข้องกับประมาณการปริมาณความต้องการใช้น้ำในลุ่มน้ำยม โดยเฉพาะอย่างยิ่งความต้องการน้ำเพื่อการเกษตรนอกพื้นที่ชลประทานและความต้องการน้ำเพื่อการอุปโภค บริโภคในเมืองและชนบท

แผนรวมการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำในพื้นที่ลุ่มน้ำยมของกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมแสดงว่าความต้องการใช้น้ำในทุกกิจกรรม (ภาคเกษตรในพื้นที่ชลประทานการเกษตรนอกพื้นที่ชลประทานการอุปโภค บริโภคในเมืองและชนบท ภาคอุตสาหกรรม) ในแต่ละลุ่มน้ำสาขาของลุ่มน้ำยมจะเพิ่มขึ้นจาก 1,901.76 ล้านลูกบาศก์เมตรต่อปี เป็น 3,091.53 ล้านลูกบาศก์เมตรต่อปี “ภายในระยะเวลาปีพ.ศ. 2545 ถึง ปีพ.ศ.2565”

⁸ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ และกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. มิถุนายน 2548. หน้า 8 .ยุทธศาสตร์การบริหารจัดการน้ำในลุ่มน้ำยม.

⁹ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ และกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. มิถุนายน 2548. หน้า 24.ยุทธศาสตร์การบริหารจัดการน้ำในลุ่มน้ำยม.

ตารางที่ 12 : สรุปความต้องการใช้น้ำทุกกิจกรรมในแต่ละลุ่มน้ำสาขาของลุ่มน้ำยม

หน่วย : ล้าน ลูกบาศก์เมตร/ปี

ลุ่มน้ำสาขา	ความต้องการน้ำเพื่อการเกษตร ในเขตชลประทาน		ความต้องการน้ำเพื่อการ อุปโภค-บริโภค		ความต้องการน้ำ เพื่อการอุตสาหกรรม		รวมปริมาณความ ต้องการน้ำทั้งหมด	
	ปี 2545	ปี 2565	ปี 2545	ปี 2565	ปี 2545	ปี 2565	ปี 2545	ปี 2565
แม่น้ำยมตอนบน	69.83	110.30	2.18	2.22	0.08	0.11	72.08	112.63
แม่น้ำแคว	17.32	23.71	0.41	0.51	0.10	0.15	17.84	24.36
น้ำปี	19.11	81.70	0.53	0.55	0.05	0.08	19.69	82.33
แม่น้ำาว	13.93	76.09	1.29	1.36	0.93	1.38	16.15	78.82
แม่น้ำยมตอนกลาง	435.19	550.81	7.42	8.29	10.40	15.44	453.01	574.53
น้ำแม่คำมี	35.96	48.48	0.79	0.83	0.17	0.25	36.92	49.55
น้ำแม่ต้า	20.91	41.10	0.19	0.20	0.02	0.03	21.12	41.33
ห้วยแม่สิน	5.68	19.99	0.12	0.14	7.04	10.44	12.84	30.57
น้ำแม่มอก	99.15	128.58	1.93	2.39	0.83	1.23	101.91	132.20
น้ำแม่รำพัน	1.62	16.11	0.79	1.02	0.22	0.32	2.62	17.44
แม่น้ำยมตอนล่าง	1,054.03	1,820.06	31.34	35.39	62.22	92.32	1,147.59	1,947.77
รวมลุ่มน้ำยม	1,772.73	2,916.92	46.99	52.88	82.04	121.73	1,901.76	3,091.53

หมายเหตุ: ไม่ได้นำความต้องการใช้น้ำเพื่อรักษาสมดุลระบบนิเวศท้ายน้ำมารวมไว้เนื่องจากเป็นปริมาณน้ำที่ต้องคงอยู่ในลำน้ำ ไม่ได้นำไปใช้แต่อย่างใด
ที่มา: กรมทรัพยากรน้ำ. รายงานฉบับสุดท้าย. โครงการจัดทำแผนรวมการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำในพื้นที่ลุ่มน้ำยม. หน้า 2-191

อย่างไรก็ดี ข้อมูลจากยุทธศาสตร์การบริหารจัดการน้ำในลุ่มน้ำยมแบบบูรณาการซึ่งกระทรวงเกษตรและสหกรณ์และกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จัดทำแล้วเสร็จในเดือนมิถุนายน พ.ศ.2548 แสดงประมาณการปริมาณความต้องการน้ำในลุ่มน้ำยมที่สูงกว่านั้นมาก ดังปรากฏในตารางข้างล่างนี้¹⁰

ตารางที่ 13 : ปริมาณความต้องการน้ำของสาขาการผลิตและเพื่อประโยชน์ในด้านต่าง ๆ

ปริมาณความต้องการน้ำในปี 2548	อุปโภค บริโภค	อุตสาหกรรม	เกษตร	รักษาระบบ นิเวศ	รวมทั้งหมด
ปริมาณความต้องการน้ำ (ล้าน ลูกบาศก์เมตรต่อปี)	45.42	15.56	7,278.44	41.60	7,381.02
สัดส่วนปริมาณความต้องการน้ำ	0.62	0.21	98.61	0.56	100.00

ปริมาณความต้องการน้ำในปี 2552	อุปโภค บริโภค	อุตสาหกรรม	เกษตร	รักษาระบบ นิเวศ	รวมทั้งหมด
ปริมาณความต้องการน้ำ (ล้าน ลูกบาศก์เมตรต่อปี)	46.84	21.92	7,534.02	41.60	7,644.38
สัดส่วนปริมาณความต้องการน้ำ	0.61	0.28	98.56	0.55	100.00

¹⁰ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ และกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. มิถุนายน 2548. หน้า 19. ยุทธศาสตร์การบริหารจัดการน้ำในลุ่มน้ำยม.

จากการสอบถามผู้แทนกรมชลประทาน ได้รับคำชี้แจงว่าการประมาณการในยุทธศาสตร์การบริหารจัดการน้ำในลุ่มน้ำยมแบบบูรณาการจัดทำโดยกรมชลประทานซึ่งใช้การคำนวณที่ไม่ซับซ้อนเท่าวิธีการคำนวณของที่ปรึกษา อย่างไรก็ตามปริมาณความต้องการน้ำที่แตกต่างกันถึงเท่าตัวทำให้เกิดข้อสงสัยถึงความน่าเชื่อถือของวิธีการประมาณการความต้องการน้ำของการศึกษาทั้งสองฉบับ และหลักการที่หน่วยงานที่เกี่ยวข้องใช้ในการประมาณการความต้องการน้ำเพื่อวางแผนการบริหารจัดการลุ่มน้ำยม

ตัวอย่างเหล่านี้ชี้ให้เห็นว่า

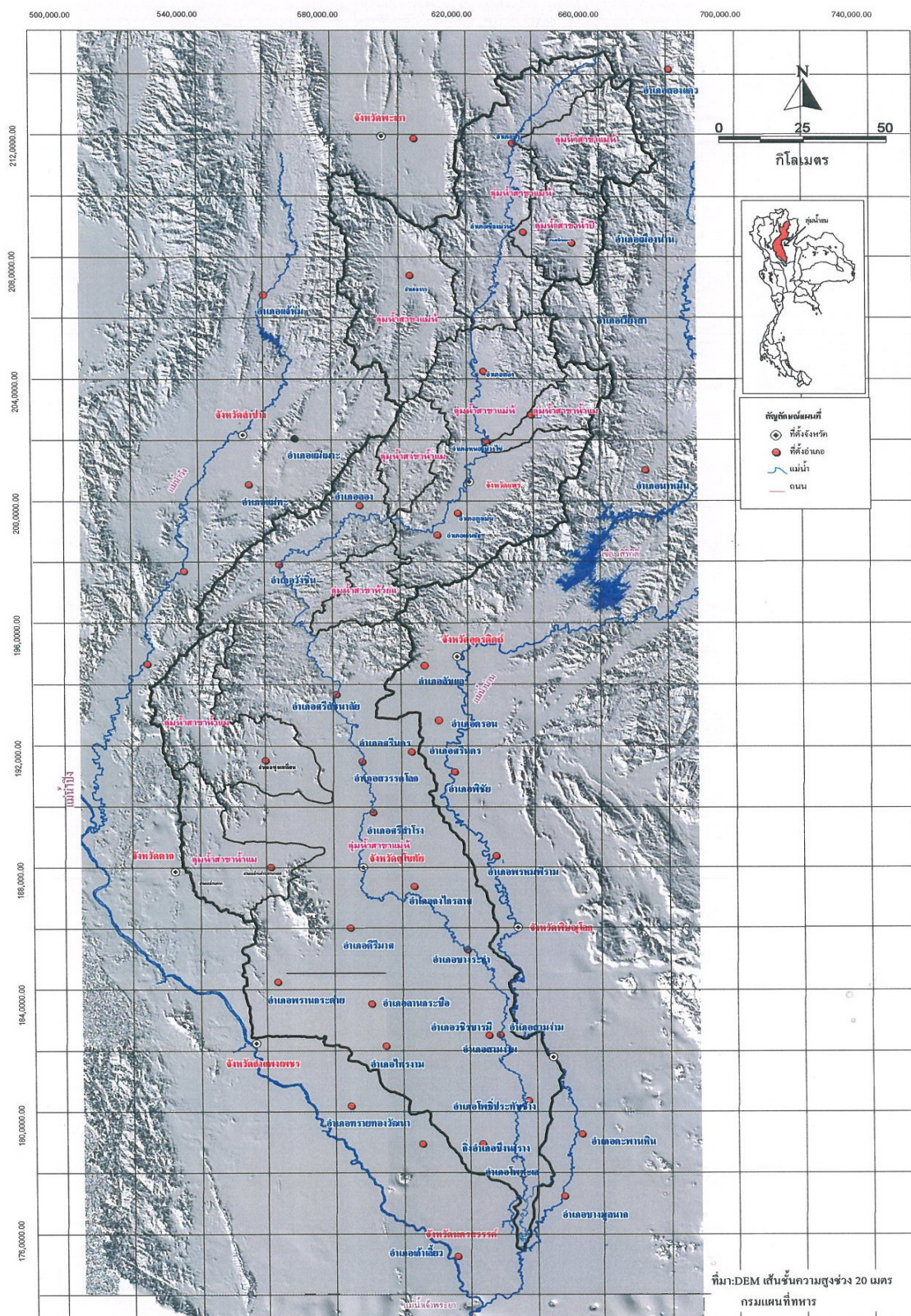
- ความสำคัญของการกำหนดเป้าหมายการพัฒนาให้สอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงในพื้นที่ทั้งในด้านทรัพยากรธรรมชาติ เศรษฐกิจ และสังคม ซึ่งเป้าประสงค์ดังกล่าวจะต้องเป็นเป้าประสงค์ที่เกิดจากปัญหาอุปสรรคสำคัญในปัจจุบันหรือการกำหนดทิศทางและเป้าหมายการพัฒนาพื้นที่ในอนาคตที่สมเหตุสมผลและเป็นความต้องการของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในพื้นที่อย่างแท้จริง
- ความสำคัญของเทคนิคที่ใช้ในการคำนวณ การสร้างแบบจำลอง ฯลฯ เทคนิควิธีที่ต่างกันอาจให้ผลลัพธ์ที่ต่างกันมาก และอาจเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้เกิดการวางแผนที่ไม่สอดคล้องกับความเป็นจริง

3. การพัฒนาทางเลือกเชิงกลยุทธ์¹¹

การพัฒนาทางเลือกเชิงกลยุทธ์จำเป็นต้องให้ความสำคัญอย่างยิ่งกับสภาพและข้อจำกัดของพื้นที่ทั้งนี้สภาพภูมิประเทศ อุทยานวิทยา-อุทกวิทยา เศรษฐกิจและสังคมของลุ่มน้ำยมแบ่งได้เป็น 3 เขต คือ

- **พื้นที่ต้นน้ำ** – ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่อนุรักษ์ของลุ่มน้ำ มีความลาดชันสูง ความหนาแน่นของประชากรน้อย มีที่ราบลุ่มน้อย พื้นที่มีคุณสมบัติที่จะช่วยอุ้มน้ำ ชะลอน้ำในช่วงฤดูฝน และระบายออกในลักษณะน้ำซึม น้ำซับสู่พื้นที่ตอนล่าง
- **พื้นที่กลางน้ำ** – ส่วนใหญ่เป็นที่เนิน ประชากรอาศัยอยู่ตามชุมชนชนบทกระจายอยู่ทั่วไป พื้นที่เกษตรส่วนใหญ่เพาะปลูกพืชไร่ มีที่นาบ้างไม่มากนักตามบริเวณที่ราบลุ่มสองฝั่งลำน้ำ
- **พื้นที่ท้ายน้ำ** – เป็นพื้นที่ราบลุ่มที่รองรับปริมาณน้ำจากพื้นที่กลางน้ำ มีชุมชนกระจายทั่วไป และมีชุมชนเมืองและพื้นที่เศรษฐกิจตั้งอยู่ตามสองฝั่งลำน้ำ พื้นที่นี้เป็นแหล่งกิจกรรมการใช้น้ำที่สำคัญของลุ่มน้ำและเป็นพื้นที่ที่มีศักยภาพและแนวโน้มที่จะพัฒนาการใช้น้ำเพื่อการผลิตทั้งในด้านอุตสาหกรรมและเกษตรกรรมมากขึ้น

¹¹ ดูรายละเอียดในภาคผนวก 3.ทวิงส์ ศรีบุรี .2548.ทางเลือกการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำในพื้นที่ลุ่มน้ำยม.

รูปที่ 8 แสดงภูมิประเทศในพื้นที่ลุ่มน้ำยม

ที่มา : กรมทรัพยากรน้ำ.รายงานฉบับสุดท้าย.สรุปรายงานการศึกษา.โครงการจัดทำแผนรวมการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำในพื้นที่ลุ่มน้ำยม.

การแก้ไขปัญหาภัยแล้งและปัญหาอุทกภัยที่เหมาะสมจะต้องมีความเป็นรูปธรรมทั้งในระยะสั้นและระยะยาว โดยจะต้องมีกระบวนการและเป้าหมายเพื่อให้ คน สัตว์และพืชในลุ่มน้ำมีความหลากหลายทางชีวภาพ มีโอกาสในการพัฒนาทางเศรษฐกิจ และมีการดำเนินชีวิตที่ดี

ทั้งนี้ กรมทรัพยากรน้ำและกรมชลประทานได้กำหนดแผนการดำเนินงานในการบริหารจัดการน้ำในลุ่มน้ำแบบบูรณาการในพื้นที่ลุ่มน้ำยม ประกอบด้วย

1. การสร้างเสถียรภาพของน้ำต้นทุน

(1) พัฒนาโครงข่ายส่งน้ำและกระจายน้ำ เพื่อผันน้ำจากพื้นที่ที่มีปริมาณน้ำต้นทุนมากสู่พื้นที่ที่มีน้ำน้อยหรือขาดแคลน โดยให้ความสำคัญกับการกระจายน้ำให้แก่พื้นที่ที่ด้อยโอกาส พื้นที่ประสบปัญหาการขาดแคลนน้ำและภัยแล้งซ้ำซาก พื้นที่การผลิตที่สร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจสูงและมีตลาดรองรับผลผลิต รวมทั้งการลดความสูญเสียน้ำในระบบส่งน้ำ โดยมีการสร้างกลไกในการจัดการโครงข่ายน้ำให้เกิดประโยชน์ได้ทั้งในระยะสั้นและระยะยาว

(2) เพิ่มปริมาณการเก็บกักน้ำต้นทุนเพื่อแก้ไขความขาดแคลนน้ำ โดยให้ความสำคัญกับการเสริมขีดความสามารถของแหล่งน้ำที่มีอยู่ ทั้งแหล่งน้ำตามธรรมชาติและแหล่งน้ำที่มนุษย์สร้างขึ้น ให้สามารถเก็บกักน้ำได้เพิ่มขึ้นถึงระดับสูงสุด เพื่อใช้ประโยชน์จากแหล่งน้ำที่มีอยู่อย่างเต็มที่ ตลอดจนเพื่อหลีกเลี่ยงข้อขัดแย้งในการใช้พื้นที่เพื่อการสร้างแหล่งเก็บกักน้ำใหม่เพิ่มขึ้น

(3) ฟื้นฟูพื้นที่ป่าต้นน้ำให้อุดมสมบูรณ์ให้ความสำคัญกับการฟื้นฟูพื้นที่ป่าต้นน้ำลำธารเพื่อสร้างความมั่นคงน้ำต้นทุนตามธรรมชาติ ชะลอการไหลหลากของน้ำในฤดูฝน เพิ่มความชุ่มชื้นให้กับพื้นที่ป่าและเพิ่มน้ำในลำน้ำในหน้าแล้ง ป้องกันดินชะล้างพังทลายในพื้นที่ลาดชัน ซึ่งสามารถดำเนินการได้ทั้งในลักษณะป่าคุ้มครองที่มีการฟื้นฟูความเสื่อมโทรม ควบคู่ไปกับการขึ้นทะเบียนผู้ใช้ประโยชน์พื้นที่ป่าเพื่อป้องกันไม่ให้มีการบุกรุกทำลายป่าเพิ่มขึ้น และในลักษณะป่าชุมชนตามแนวขอบป่าคุ้มครองและในเขตชุมชน เพื่อให้ชุมชนและผู้ใกล้ชิดทรัพยากรป่าได้มีส่วนร่วมในการรักษา ฟื้นฟูและสามารถใช้ประโยชน์พื้นที่ป่านั้น

(4) ป้องกันและลดการชะล้างพังทลายของดินเพื่อรักษาหน้าดินในพื้นที่ลาดชัน ป้องกันการตื้นเขินของลำน้ำและแหล่งน้ำต่าง ๆ ทั้งนี้ให้ความสำคัญกับพื้นที่ที่มีการชะล้างพังทลายของดินระดับรุนแรง

2. การพัฒนาพื้นที่แก้มลิงรองรับน้ำเพื่อป้องกันอุทกภัย

(1) ปรับปรุงลำน้ำที่ตื้นเขินกีดขวางทางไหลของน้ำอย่างรุนแรง ให้การไหลระบายของน้ำในฤดูฝนดีขึ้น และเพิ่มขีดความสามารถในการกักเก็บน้ำไว้ในลำน้ำสำหรับใช้ประโยชน์ในฤดูแล้ง รวมทั้งวางระบบเตือนภัยการเกิดน้ำท่วมในพื้นที่เสี่ยงภัย

(2) ฟื้นฟูหนองบึงธรรมชาติและพื้นที่ชุ่มน้ำ (Wetland) ที่มีอยู่ตามธรรมชาติและกระจายอยู่ทั่วไปในพื้นที่ลุ่มน้ำต่าง ๆ ให้สามารถรองรับน้ำท่วมได้เพิ่มขึ้น และยังสามารถเป็นแหล่งกักเก็บน้ำเพื่อรักษาระบบนิเวศและใช้ประโยชน์ในฤดูแล้ง

(3) พัฒนาโครงข่ายผันน้ำท่วม เพื่อผ่องถ่ายปริมาณน้ำที่มีอยู่มากเกินไปจนเกิดน้ำท่วมจากพื้นที่ที่มีประชากรหนาแน่นและมีมูลค่ากิจกรรมทางเศรษฐกิจสูง ไปยังพื้นที่ที่เหมาะสมรองรับน้ำท่วม ควบคู่ไปกับการปรับโครงสร้างอาชีพและการประกันหรือชดเชยน้ำท่วมให้แก่ราษฎรในพื้นที่รองรับน้ำท่วม

3 การพัฒนาและจัดสรรน้ำให้พื้นที่ประสบภัยแล้งซ้ำซากและด้อยโอกาสที่โครงข่ายส่งน้ำไปไม่ถึง

- (1) พัฒนาแหล่งน้ำขนาดเล็กในพื้นที่สาธารณะที่เหมาะสม และสนับสนุนการขุดสระน้ำในไร่นาของเกษตรกร ให้มีแหล่งน้ำที่สามารถเก็บกักน้ำในฤดูฝนไว้ใช้ได้ตลอดฤดูแล้งอย่างเพียงพอและทั่วถึง
- (2) ขุดเจาะน้ำบาดาลและบำรุงรักษาบ่อบาดาลที่มีอยู่ เพื่อนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ในการอุปโภคบริโภค โดยพิจารณาอย่างเหมาะสมจากศักยภาพน้ำบาดาลของพื้นที่

4 การรักษาคุณภาพน้ำของแหล่งน้ำและสร้างความตระหนักในคุณค่าน้ำ

- (1) บังคับใช้กฎหมายอย่างเข้มงวดในการควบคุมการปล่อยน้ำเสียและสิ่งปนเปื้อน มีการบำบัดน้ำเสียก่อนทิ้งลงสู่แหล่งน้ำสาธารณะ
- (2) เสริมสร้างให้คนในพื้นที่ลุ่มน้ำเกิดความตระหนักในคุณค่าน้ำ เพื่อให้มีน้ำที่มีคุณภาพดีใช้อย่างเพียงพอ โดยสนับสนุนมาตรการจูงใจให้มีการใช้น้ำอย่างมีประสิทธิภาพและประหยัด ไม่สร้างความเสียหายต่อคุณภาพน้ำและสิ่งแวดล้อม

แผนรวมการบริหารจัดการน้ำในพื้นที่ลุ่มน้ำยมของกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้ระบุแนวทางต่างๆ ที่มีศักยภาพสูงในการการแก้ไขปัญหาต่างๆ ของลุ่มน้ำยมและทั้งระบบ ดังนี้

พื้นที่ลุ่มน้ำยมตอนบนและลำน้ำสาขา (จังหวัดพะเยา จังหวัดน่าน)

1. เพิ่มเติมแหล่งเก็บกักน้ำและปริมาณน้ำต้นทุนโดยวางโครงการอ่างเก็บน้ำขนาดใหญ่และขนาดกลางในตำแหน่งที่เหมาะสม ไม่มีผลกระทบต่อพื้นที่ชั้นคุณภาพลุ่มน้ำ 1A, 1B และ 2 และมีความต้องการใช้น้ำด้านท้ายน้ำ
2. พิจารณาแนวทางการผันน้ำส่วนเกินในช่วงฤดูฝนไปเก็บไว้ที่อ่างเก็บน้ำสิริกิติ์ในลุ่มน้ำน่านและนำกลับมาใช้ในพื้นที่ลุ่มน้ำยมตอนล่างในช่วงฤดูแล้ง (ผันน้ำจากลุ่มน้ำตอนบนเนื่องจากมีระดับสูงกว่าอ่างเก็บน้ำสิริกิติ์ จึงสามารถผันน้ำโดยแรงโน้มถ่วงได้)

พื้นที่ลุ่มน้ำยมตอนกลางและลำน้ำสาขา (จากอำเภอวังซัน จังหวัดแพร่ และจังหวัดสุโขทัย)

1. เพิ่มเติมแหล่งเก็บกักน้ำและปริมาณน้ำต้นทุนโดยการวางโครงการอ่างเก็บน้ำขนาดกลางในตำแหน่งที่เหมาะสม ไม่มีผลกระทบต่อพื้นที่ชั้นคุณภาพลุ่มน้ำ 1A, 1B และ 2 และมีความต้องการใช้น้ำด้านท้ายน้ำ
2. เพิ่มประสิทธิภาพการระบายน้ำของแม่น้ำยมสายหลัก พร้อมกับอาคารบังคับน้ำ ควบคุมการระบายน้ำในปริมาณและเวลาที่เหมาะสม เพื่อไม่ให้เกิดผลกระทบกับพื้นที่ตอนล่างมากขึ้นกว่าเดิม และใช้ประโยชน์จากคลองระบายน้ำสายต่างๆ ในการเก็บกักและส่งน้ำให้กับพื้นที่เกษตรกรรมในบริเวณใกล้เคียง

พื้นที่ลุ่มน้ำยมตอนล่าง (จังหวัดกำแพงเพชร จังหวัดพิจิตร จังหวัดพิษณุโลก)

1. พัฒนาระบบส่งน้ำและกระจายน้ำ
2. พัฒนาโครงการแก้มลิง เพื่อบรรเทาอุทกภัยและเป็นแหล่งน้ำสำหรับการเกษตรกรรมในช่วงฤดูแล้ง
3. กำหนดมาตรการการสนับสนุนและส่งเสริมอาชีพ การดำรงชีวิตและการใช้ประโยชน์ที่ดินให้เหมาะสม
4. การบริหารจัดการทรัพยากรน้ำร่วมกับลุ่มน้ำข้างเคียง

แผนรวมการบริหารจัดการน้ำได้แปลงแนวทางการแก้ไขปัญหาเป็นแผนงาน/โครงการ ทั้งมาตรการไม่ใช้สิ่งก่อสร้าง เช่น การบริหารจัดการและระบบเตือนภัย การปลูกป่า การฟื้นฟูแหล่งน้ำธรรมชาติ เป็นต้น และมาตรการใช้สิ่งก่อสร้าง เช่น การสร้างอ่างเก็บน้ำ การพัฒนาระบบชลประทาน การขุดลอกแหล่งน้ำเดิม การสร้างสระเก็บน้ำในไรนา เป็นต้น เพื่อพัฒนาและแก้ไขปัญหาด้านทรัพยากรน้ำและทรัพยากรที่เกี่ยวข้อง ตามเป้าหมายที่วางไว้และสอดคล้องตามกรอบของแผนยุทธศาสตร์ของลุ่มน้ำ โดยได้มีการแบ่งแผนรวมออกเป็น 2 ส่วน ตามขนาดโครงการและพื้นที่ได้รับประโยชน์และผลกระทบจากโครงการดังนี้

● แผนรวมระดับลุ่มน้ำ

เป็นโครงการที่เมื่อพัฒนาแล้วจะสามารถแก้ไขปัญหาและมีพื้นที่ได้รับประโยชน์หรือเกี่ยวข้องกับประชาชนจำนวนมากในระดับอำเภอ ระดับจังหวัดหรือในระดับลุ่มน้ำ ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นโครงการที่หน่วยงานต่างๆ ได้วางแผนไว้ โดยมีบางส่วนที่เป็นการเสนอโครงการจากท้องถิ่นเอง

แผนรวมของโครงการระดับลุ่มน้ำในพื้นที่ลุ่มน้ำยม มีทั้งมาตรการไม่ใช้สิ่งก่อสร้างและมาตรการใช้สิ่งก่อสร้าง งบประมาณในการประเมินเบื้องต้นประมาณ 57,145.11 ล้านบาท มีจำนวน 344 โครงการ โดยประมาณการงบประมาณ 57,145.11 ล้านบาท ระยะเวลา 20 ปี ในจำนวนนี้ส่วนใหญ่มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาแหล่งน้ำและบรรเทาภัยแล้งถึง 199 โครงการ รวมงบประมาณ 47,498.15 ล้านบาท รองลงมาคือโครงการเพื่อบรรเทาน้ำท่วม 89 โครงการ งบประมาณ 8,657.26 ล้านบาท

ตารางที่ 14 : แผนรวมระดับลุ่มน้ำ

กรอบแผน	มาตรการ	จำนวนโครงการ	งบประมาณ (ล้านบาท)
1) การจัดหาพัฒนาแหล่งน้ำและบรรเทาภัยแล้ง	ไม่ใช้สิ่งก่อสร้าง	15	218.0
	ใช้สิ่งก่อสร้าง	184	47,280.15
	รวม	199	47,498.15
2) การบรรเทาน้ำท่วม	ไม่ใช้สิ่งก่อสร้าง	17	295.2
	ใช้สิ่งก่อสร้าง	72	8,362.06
	รวม	89	8,657.26
3) การอนุรักษ์ฟื้นฟูทรัพยากรน้ำและคุณภาพน้ำ	ไม่ใช้สิ่งก่อสร้าง	42	764.7
	ใช้สิ่งก่อสร้าง	1	30
	รวม	43	794.7
4) การบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ	ไม่ใช้สิ่งก่อสร้าง	13	195
	ใช้สิ่งก่อสร้าง	-	-
	รวม	13	195
แผนรวมโครงการระดับลุ่มน้ำ		344	57,145.11

- **แผนรวมระดับท้องถิ่น**

แผนรวมระดับท้องถิ่น เป็นการรวบรวมโครงการจากความต้องการของประชาชนในลุ่มน้ำเพื่อแก้ไขหรือบรรเทาปัญหาทรัพยากรน้ำ โดยเป็นข้อเสนอจากผู้แทนผู้ใช้น้ำ คณะทำงานระดับตำบลและอำเภอในลุ่มน้ำ ซึ่งโครงการในระดับท้องถิ่นนี้ นอกจากจะสามารถช่วยแก้ไขปัญหาเสริมกับโครงการในระดับลุ่มน้ำแล้วยังสามารถแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าและเร่งด่วนของท้องถิ่นต่างๆ ได้ก่อน ในขณะที่โครงการระดับลุ่มน้ำซึ่งต้องใช้งบประมาณในการลงทุนสูงหรืออาจมีปัญหาด้านผลกระทบสิ่งแวดล้อมยังไม่สามารถดำเนินการได้ทันที

แผนรวมระดับท้องถิ่นประกอบด้วยโครงการพัฒนาแหล่งน้ำขนาดเล็กประเภทฝายทดน้ำ ขุดสระเก็บน้ำ ประตุน้ำ เพื่อแก้ไขปัญหาการขาดแคลนน้ำเพื่อการเกษตร การแจกจ่ายน้ำบาดาลและพัฒนาระบบประปาชนบท การขุดลอกปรับปรุงลำน้ำเพื่อการระบายน้ำและเก็บกักน้ำไว้ในฤดูแล้ง เป็นต้น มีจำนวนรวมทั้งสิ้น 3,672 โครงการ งบประมาณจากการประเมินเบื้องต้นรวม 12,842 ล้านบาท

ตารางที่ 15 : แผนรวมระดับท้องถิ่น

กรอบแผน	จำนวนโครงการ	งบประมาณ (ล้านบาท)
1. การจัดหาพัฒนาแหล่งน้ำและบรรเทาภัยแล้ง	2,936	11,147.83
2. การบรรเทาน้ำท่วม	248	1,007.83
3. การอนุรักษ์ฟื้นฟูทรัพยากรน้ำและคุณภาพน้ำ	354	647.94
4. การบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ	134	38.61
รวม	3,672	12,842.22

แผนรวมดังกล่าวมีขอบเขตกว้างขวางครอบคลุมแนวทางการแก้ไขปัญหาต่างๆ ทุกแนวทาง และจำเป็นต้องใช้งบประมาณสูง จึงควรจะต้องพิจารณาจัดลำดับเพื่อให้ความสำคัญกับแนวทางที่มีศักยภาพสูงในการแก้ไขปัญหา รวมทั้งเป็นแนวทางที่สอดคล้องกับการพัฒนาที่ยั่งยืน

ในการศึกษานี้ คณะวิจัยได้สรุปแนวทางการแก้ปัญหาน้ำท่วม น้ำแล้งในพื้นที่ลุ่มน้ำยมตอนบนและตอนกลางที่มีศักยภาพสูง และได้นำทางเลือกลงกล่าวไปหาหรือผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในสองพื้นที่ด้วยวิธีการสัมภาษณ์เป็นรายบุคคล

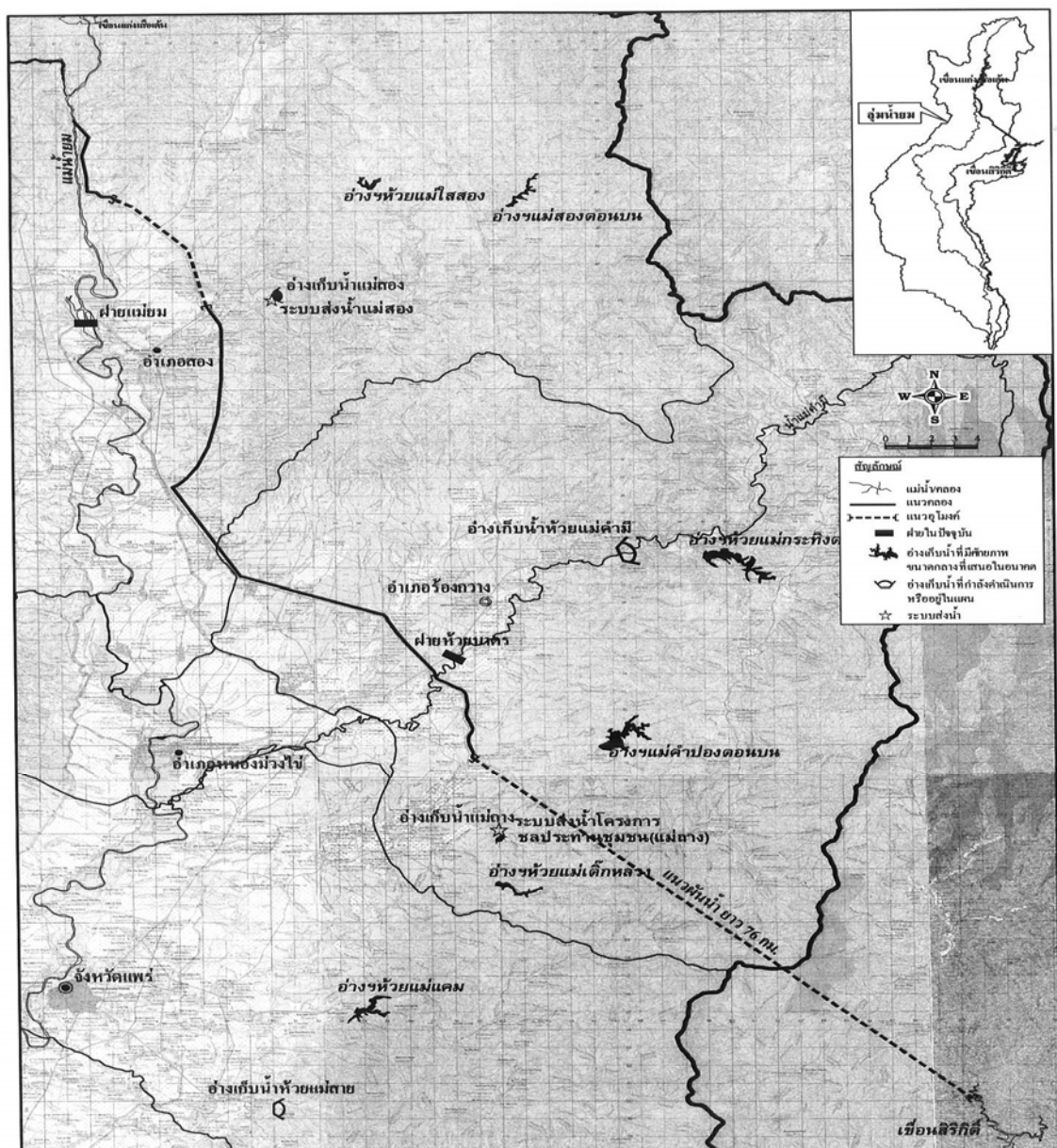
ทางเลือกลงกล่าวได้แก่¹²

¹² สรุปข้อมูลทางเลือกลงต่าง ๆ จาก ทวีวงศ์ ศรีบุรี. 2548. ทางเลือกในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำในลุ่มน้ำยม.

1) ผืนน้ำลงเขื่อนสิริกิติ์

ได้แก่การผันน้ำจากแม่น้ำยมบริเวณท้ายจุดบรรจบลำน้ำาวในช่วงฤดูฝนไปเก็บไว้ที่อ่างสิริกิติ์ในลุ่มน้ำ
น่านในอัตราผันน้ำสูงสุด 35 ลูกบาศก์เมตรต่อวินาทีหรือประมาณ 400 ล้าน ลูกบาศก์เมตรต่อปี (6 เดือน) ซึ่ง
จะไม่ทำให้ลุ่มน้ำยมด้านท้ายน้ำขาดแคลนน้ำ และผันน้ำกลับจากอ่างสิริกิติ์ ลุ่มน้ำน่านกลับมาใช้ในพื้นที่ฝั่งซ้าย
ของลำน้ำยมในช่วงฤดูแล้ง 100,000 ไร่ ซึ่งจะช่วยชดเชยการสูญเสียโอกาสของพื้นที่นี้ที่มีักประสบปัญหาน้ำท่วม
ในช่วงฤดูน้ำหลาก

อย่างไรก็ดี ทางเลือกนี้มีค่าลงทุนสูงถึง 6,500 ล้านบาท และปริมาณน้ำที่ผันได้ไม่คงที่ ขึ้นกับปริมาณน้ำในลำน้ำยมและระดับน้ำในอ่างสิริกิติ์ในเวลาต่างๆ

รูปที่ 9 โครงการผันน้ำจากแม่น้ำยมไปเขื่อนสิริกิติ์

ที่มา : กรมทรัพยากรน้ำ.รายงานฉบับสุดท้าย.สรุปรายงานการศึกษา.โครงการจัดทำแผนรวมการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำในพื้นที่ลุ่มน้ำยม.

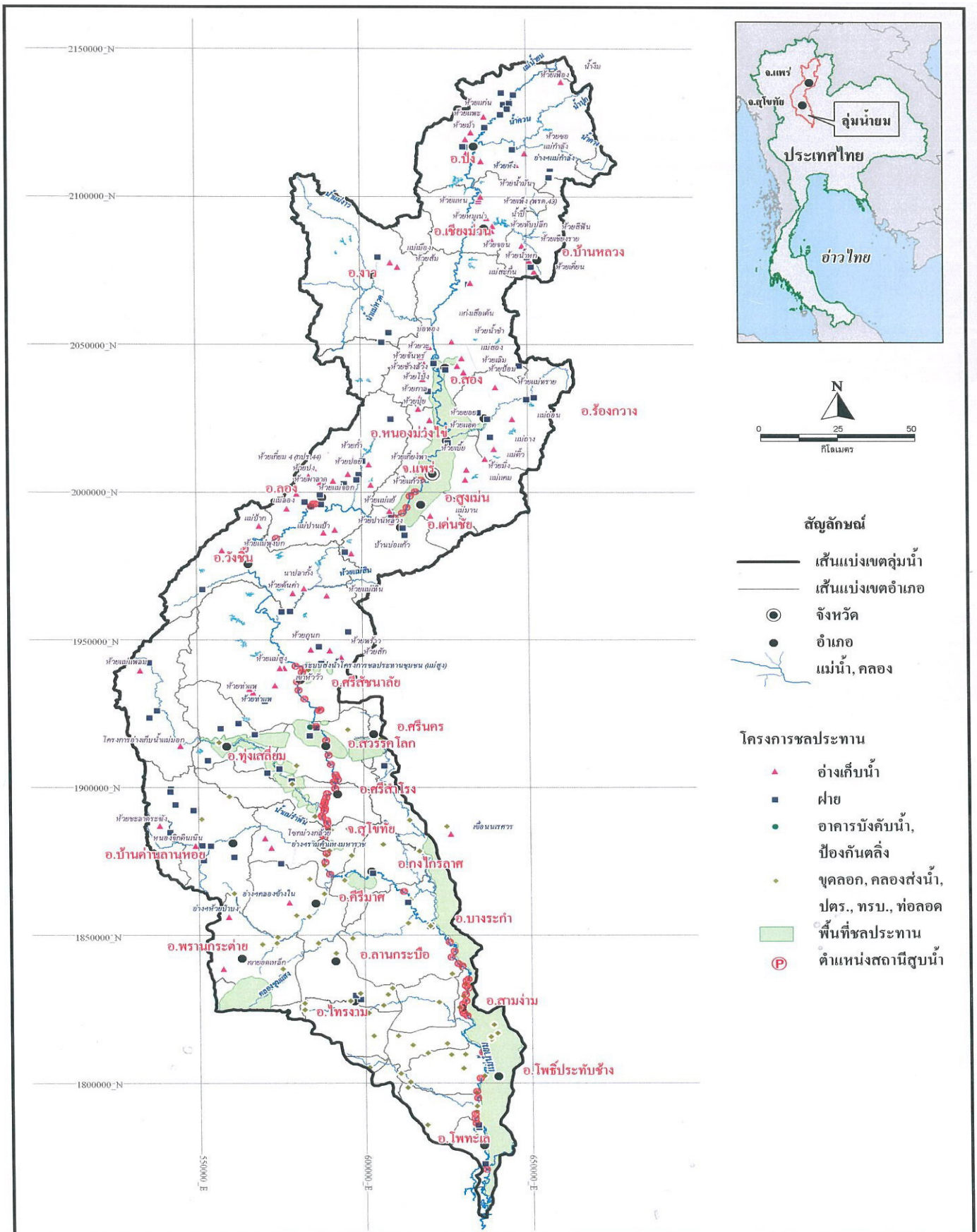
2) พัฒนาแหล่งน้ำขนาดกลาง

ได้แก่การก่อสร้างอ่างเก็บน้ำขนาดกลาง ฝ่าย และระบบส่งน้ำ 26 แห่ง ปริมาณน้ำเก็บกักรวมกัน 307.22 ลูกบาศก์เมตร พื้นที่รับประโยชน์รวม 323,670 ไร่ อยู่ท้ายอ่างเก็บน้ำแต่ละแห่งในลุ่มน้ำสาขาต่างๆ รวมทั้งการก่อสร้างอ่างเก็บน้ำขนาดกลางพร้อมระบบส่งน้ำ 32 โครงการ ปริมาณน้ำเก็บกักรวมกัน 323.01 ล้านลูกบาศก์เมตร พื้นที่รับประโยชน์รวม 88,110 ไร่

แหล่งน้ำเหล่านี้จะเป็นแหล่งน้ำต้นทุนเพื่อเสริมความมั่นคงของแหล่งน้ำเพื่อการอุปโภคบริโภคในลุ่มน้ำสาขาต่างๆ นอกจากนั้นจะช่วยบรรเทาอุทกภัยในระดับลุ่มน้ำสาขา และลดอัตราการไหลสูงสุดของน้ำหลากในลุ่มน้ำสาขาต่างๆ เมื่อเปรียบเทียบกับรอบปีการเกิดซ้ำ 25 ปีได้ตั้งแต่ร้อยละ 4 - ร้อยละ 36 และลดอัตราการไหลสูงสุดของน้ำหลากที่จังหวัดแพร่ได้ร้อยละ 13.3 และที่จังหวัดสุโขทัยได้ร้อยละ 4.4

การพัฒนาแหล่งน้ำขนาดกลางมีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมน้อย สามารถดำเนินการได้รวดเร็ว แต่สามารถแก้ไขปัญหาได้ในระดับลุ่มน้ำสาขาหรือลุ่มน้ำย่อยสาขาเท่านั้น นอกจากจะได้ดำเนินการอย่างกว้างขวางทั้งพื้นที่

ค่าก่อสร้างรวม 5,610.27 ล้านบาท และ 8,679.14 ล้านบาท

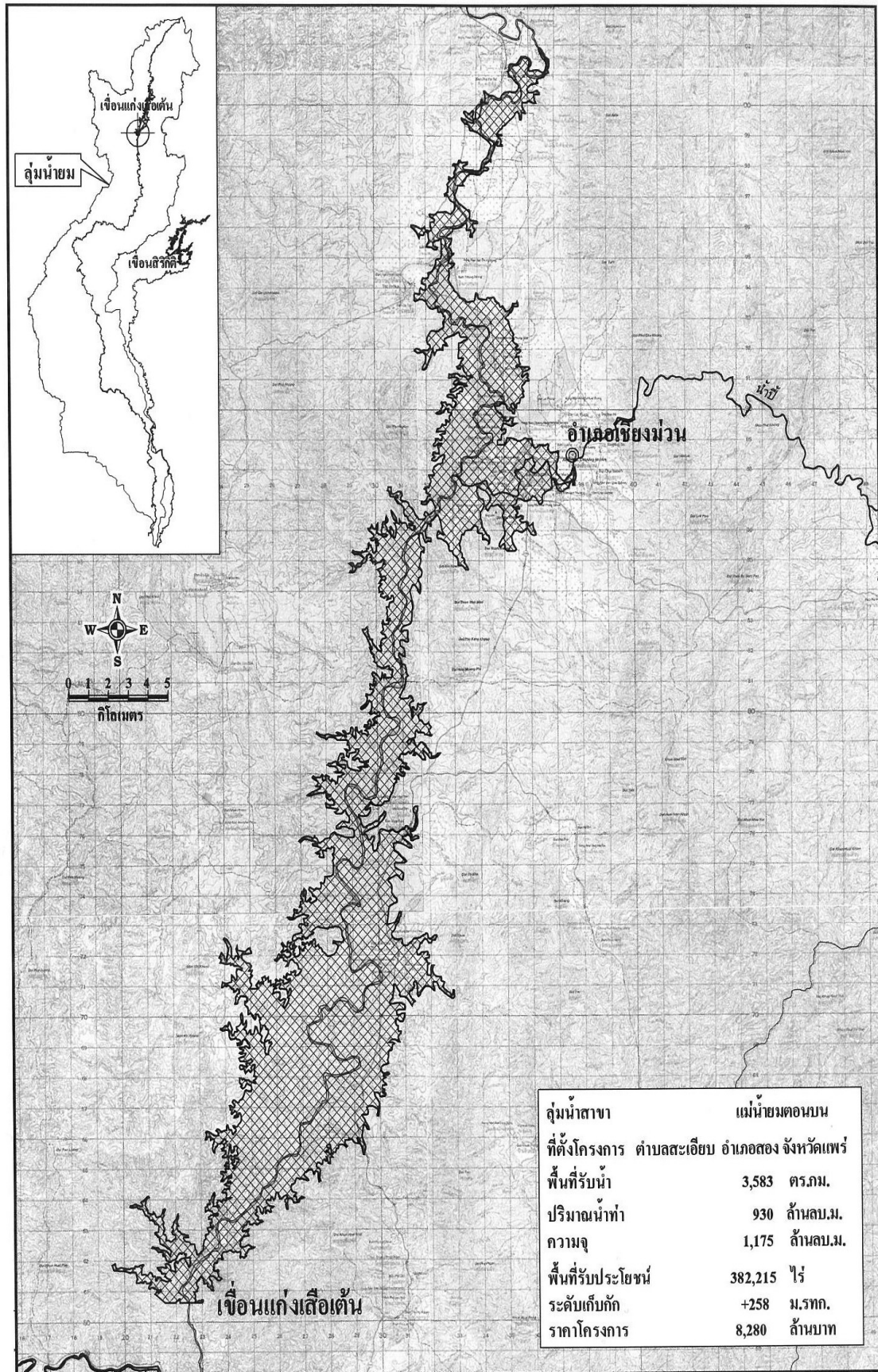
รูปที่ 11 โครงการพัฒนาแหล่งน้ำปัจจุบันในพื้นที่ลุ่มน้ำยม

ที่มา : กรมทรัพยากรน้ำ. รายงานฉบับสุดท้าย. สรุปรายงานการศึกษา. โครงการจัดทำแผนรวมการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำในพื้นที่ลุ่มน้ำยม.

3) เชื้อนแก่งเสือเต้น

เชื้อนแก่งเสือเต้นเป็นอ่างเก็บน้ำขนาดใหญ่ ความจุ 1,175 ล้านลูกบาศก์เมตร ที่ตั้ง ตำบลสะเอียบ อำเภอสอง จังหวัดแพร่ คาดว่าจะช่วยบรรเทาอุทกภัยที่ตัวเมืองจังหวัดแพร่ (Tr 25 ปี) และจังหวัดสุโขทัย (Tr 2 ปี) โดยลดระดับน้ำท่วมที่เคยเกิดในปี 2538 (Tr 50 ปี) 2.40 เมตร และ 0.34 เมตร ตามลำดับ ในขณะที่เดียวกันก็จะช่วยทำให้พื้นที่ชลประทานเดิม 224,000 ไร่ ของฝ่ายแม่ยมมีน้ำต้นทุนเพียงพอและมั่นคงในฤดูแล้ง แก้ไขปัญหาขาดแคลนน้ำในพื้นที่ชลประทานตามลำน้ำยมในฤดูฝนและฤดูแล้งอีก 386,000 ไร่ นอกจากนั้นเชื้อนแก่งเสือเต้นยังจะเปิดพื้นที่ชลประทานใหม่ 382,215 ไร่ ในอำเภอสวรรคโลก อำเภอศรีสำโรง จังหวัดสุโขทัย แต่จะช่วยลดปัญหาน้ำท่วมบริเวณลุ่มน้ำยมตอนล่างได้น้อย อีกประการหนึ่งโครงการนี้จะมีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมสูง และผู้ได้รับผลกระทบและองค์กรพัฒนาเอกชนด้านสิ่งแวดล้อมไม่เห็นด้วยและต่อต้านโครงการอย่างต่อเนื่องและกว้างขวาง

มูลค่าโครงการ 8,280 ล้านบาท

รูปที่ 12 โครงการเขื่อนแก่งเสือเต้น

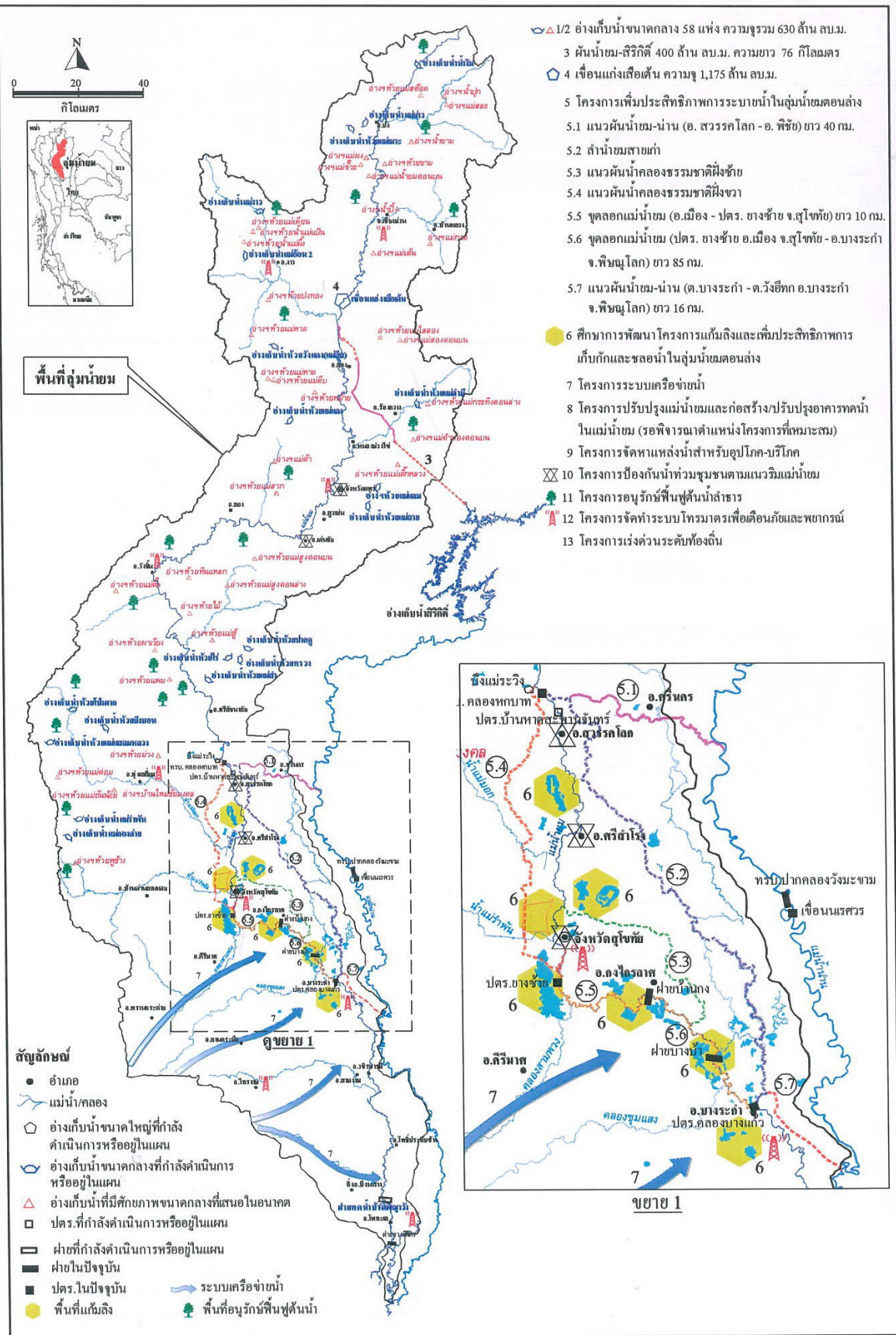
ที่มา : กรมทรัพยากรน้ำ.รายงานฉบับสุดท้าย.สรุปรายงานการศึกษา.โครงการจัดทำแผนรวมการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำในพื้นที่ลุ่มน้ำยม.

4) เพิ่มประสิทธิภาพระบบระบายน้ำ

การเพิ่มประสิทธิภาพระบบระบายน้ำสามารถทำได้โดยปรับปรุงชุดลอกแม่น้ำยมจาก อำเภอเมือง จังหวัดสุโขทัย ถึง อำเภอบางระกำ ระยะทางประมาณ 40-50 กิโลเมตรซึ่งสภาพลำน้ำตามธรรมชาติแคบมาก และน้ำไหลไม่สะดวก ปรับปรุงลำน้ำยมสายเก่า แนวผันน้ำยมทั้งสองฝั่ง แนวผันน้ำยม น้ำน่าน จะช่วยลดระยะเวลาและปริมาณน้ำท่วมในพื้นที่ อำเภอศรีสำโรง อำเภอเมืองสุโขทัย อำเภอกงไกรลาศ จังหวัดสุโขทัย อำเภอบางระกำ จังหวัดพิษณุโลก อำเภอโพธิ์ประทับช้าง อำเภอบึงนาราง อำเภอสากเหล็ก อำเภอวชิรบรรพต อำเภอโพทะเล จังหวัดพิจิตร ทั้งนี้คาดว่าจะช่วยลดปริมาณน้ำหลากในน้ำยมก่อนไหลผ่านตัวเมืองสุโขทัยได้ใน อัตรา 400 ลูกบาศก์เมตรต่อวินาที ลดระดับน้ำที่ตัวเมืองสุโขทัย กรณีปีพ.ศ.2538 ได้ 0.30 เมตร

ปัจจุบันคลองผันน้ำสายต่างๆ เป็นคลองธรรมชาติเดิมอยู่แล้ว สามารถปรับปรุงพัฒนาได้เลย การปรับปรุงลำน้ำธรรมชาติและคลองผันน้ำสายต่างๆ จะทำให้สามารถใช้เป็นคลองส่งน้ำเพื่อการเกษตรทั้งในช่วง ฤดูฝนและฤดูแล้งได้ด้วย ทั้งนี้จะต้องมีการบริหารจัดการน้ำที่มีประสิทธิภาพและผันน้ำในปริมาณและช่วงเวลาที่เหมาะสม มิฉะนั้นอาจทำให้พื้นที่ตอนล่างได้รับผลกระทบจากน้ำท่วมมากขึ้น

ประมาณการค่าก่อสร้างในการปรับปรุงระบบระบายน้ำ 2,572 ล้านบาท

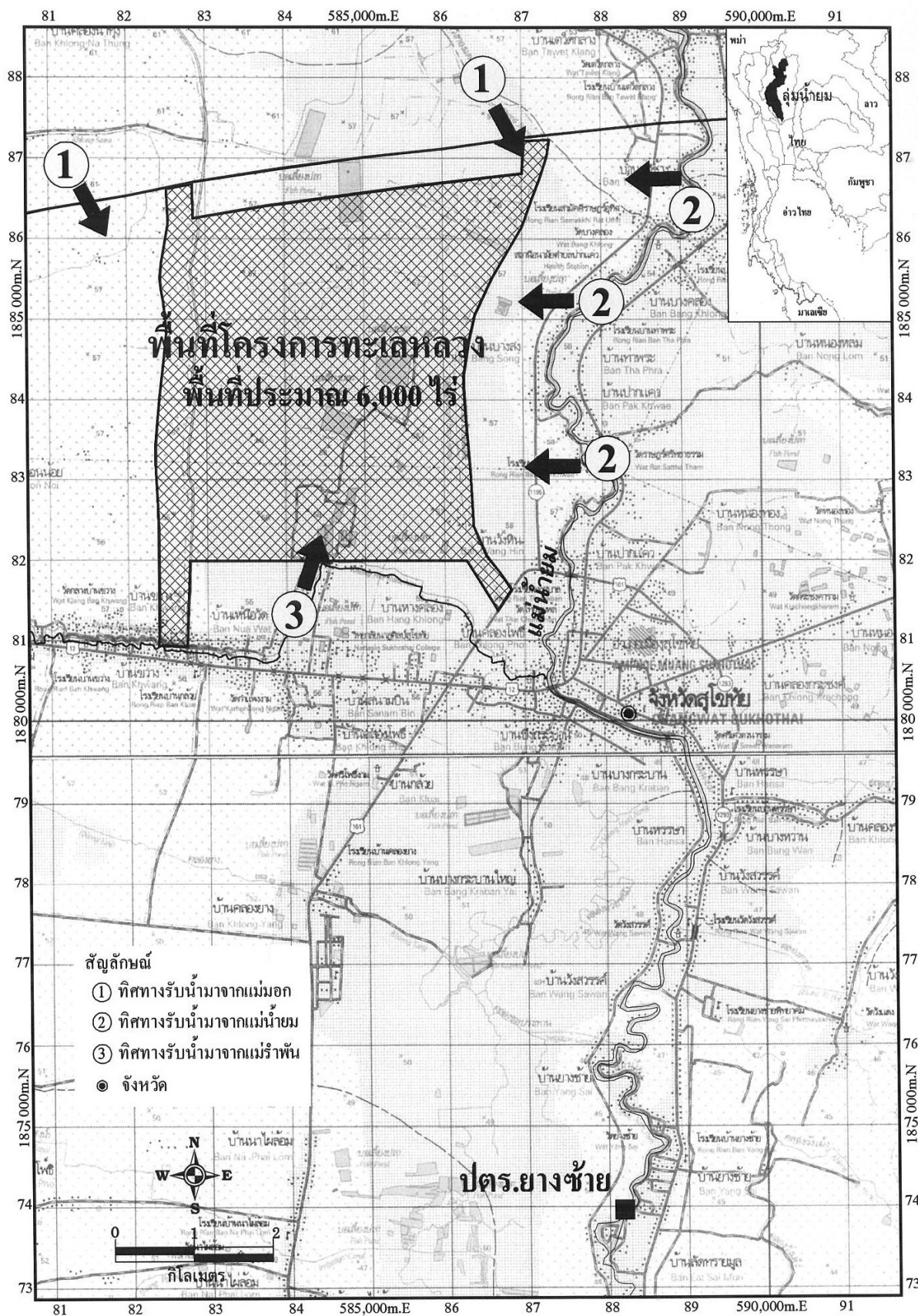
รูปที่ 13 โครงการพัฒนาแหล่งน้ำและบรรเทาอุทกภัยในพื้นที่ลุ่มน้ำยมที่มีศักยภาพ

ที่มา : กรมทรัพยากรน้ำ. รายงานฉบับสุดท้าย. สรุปรายงานการศึกษา. โครงการจัดทำแผนรวมการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำในพื้นที่ลุ่มน้ำยม.

5) ชะลอน้ำในพื้นที่แก้มลิงธรรมชาติ

ได้แก่การปรับปรุงพื้นที่ลุ่มน้ำหรือหนองน้ำธรรมชาติให้เป็นพื้นที่เก็บกักน้ำและชะลอน้ำหลากในพื้นที่ลุ่มน้ำยมตอนล่างและนำน้ำมาใช้เพื่อการเกษตรในพื้นที่โดยรอบในช่วงฤดูแล้งโดยการขุดลอกหนองน้ำ ก่อสร้างคันกันน้ำและอาคารบังคับน้ำเพื่อควบคุมการรับน้ำและระบายน้ำจากแก้มลิงพร้อมทั้งขุดลอกคลองชักน้ำ

แนวทางนี้จะช่วยบรรเทาน้ำท่วมได้บางส่วน แก้ปัญหาน้ำแล้งในช่วงฝนทิ้งช่วงได้มาก และจะช่วยอนุรักษ์พื้นที่แหล่งน้ำประเภทหนอง บึง แก้ปัญหาการบุกรุกถือครอง มีค่าก่อสร้างต่ำ ปัจจุบันได้เริ่มดำเนินการที่โครงการทุ่งทะเลหลวง อำเภอเมือง จังหวัดสุโขทัย

รูปที่ 14 โครงการพื้นที่ชลประทาน (แก้มลิง) บริเวณทะเลหลวง (โปรดดูรูปที่ 13 หน้า 48 ประกอบ)

ที่มา : กรมทรัพยากรน้ำ. รายงานฉบับสุดท้าย.สรุปรายงานการศึกษา.โครงการจัดทำแผนรวมการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำในพื้นที่ลุ่มน้ำยม.

ทางเลือกเหล่านี้จำแนกได้ตามลักษณะการแก้ไขปัญหาและพื้นที่ที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

ตารางที่ 16 : ทางเลือกของการจัดการปัญหาน้ำท่วมและน้ำแล้งในลุ่มน้ำยมแต่ละพื้นที่

พื้นที่	ทางเลือกการจัดการปัญหาน้ำท่วม	ทางเลือกการจัดการปัญหาน้ำแล้ง
ลุ่มน้ำยม ตอนบน	1) ผันน้ำลงเขื่อนสิริกิติ์ - ผันน้ำจากแม่น้ำยมบริเวณท้ายจุดบรรจบลำน้ำงาวในช่วงฤดูฝนไปเก็บไว้ที่อ่างสิริกิติ์ในลุ่มน้ำน่านในอัตราผันน้ำสูงสุด 35 ลูกบาศก์เมตรต่อวินาทีหรือประมาณ 400 ล้านลูกบาศก์เมตรต่อปี (6 เดือน) ซึ่งจะไม่ทำให้ลุ่มน้ำยมด้านท้ายน้ำขาดแคลนน้ำ - ผันน้ำกลับจากอ่างสิริกิติ์ ลุ่มน้ำน่านกลับมาใช้ในพื้นที่ฝั่งซ้ายของลำน้ำยมในช่วงฤดูแล้ง 100,000 ไร่ 2) เพิ่มประสิทธิภาพการระบายน้ำ - ปรับปรุงชุดลอกแม่น้ำยมจาก อำเภอเมือง จังหวัดสุโขทัย – อำเภอบางระกำ, ปรับปรุงลำน้ำยมสายเก่า แนวผันน้ำยมทั้งสองฝั่ง แนวผันน้ำยมน่าน - ช่วยลดระยะเวลาและปริมาณน้ำท่วมในพื้นที่ อำเภอศรีสำโรง อำเภอเมืองสุโขทัย อำเภองงไกรลาศ จังหวัดสุโขทัย (ลดปริมาณน้ำหลากในลุ่มน้ำยม ก่อนไหลผ่านตัวเมืองสุโขทัยได้ในอัตรา 400 ลูกบาศก์เมตรต่อวินาที ลดระดับน้ำที่ตัวเมืองสุโขทัย กรณีปีพ.ศ.2538 ได้ 0.30 เมตร) อำเภอ บางระกำ จังหวัดพิษณุโลก อำเภอโพธิ์ประทับช้าง อำเภอบึงนาราง อำเภอสามง่าม อำเภอลือชัยบารมี อำเภอโพทะเล จังหวัดพิจิตร 3) เชื่อนแก่งเสือเต้น - ความจุ 1,175 ล้านลูกบาศก์เมตร - บรรเทาอุทกภัยที่ตัวเมืองจังหวัดแพร่ (Tr 25 ปี) และจังหวัดสุโขทัย (Tr 2 ปี) โดยลดระดับน้ำท่วมที่เคยเกิดในปี 2538 (Tr 50 ปี) 2.40 เมตรและ 0.34 เมตร ตามลำดับ - ช่วยลดปัญหาน้ำท่วมบริเวณลุ่มน้ำยมตอนล่างได้น้อย	1) พัฒนาแหล่งน้ำขนาดกลาง - อ่างเก็บน้ำขนาดกลาง ฝ่าย และระบบส่งน้ำ 26 แห่ง ปริมาณน้ำเก็บกักรวมกัน 307.22 ลูกบาศก์เมตร พื้นที่รับประโยชน์รวม 323,670 ไร่ อยู่ท้ายอ่างเก็บน้ำแต่ละแห่งในลุ่มน้ำสาขาต่างๆ - อ่างเก็บน้ำขนาดกลางพร้อมระบบส่งน้ำ 32 โครงการ ปริมาณน้ำเก็บกักรวมกัน 323.01 ล้านลูกบาศก์เมตร พื้นที่รับประโยชน์รวม 88,110 ไร่ - จะเป็นแหล่งน้ำต้นทุนเพื่อเสริมความมั่นคงของแหล่งน้ำเพื่อการอุปโภค บริโภคในลำน้ำสาขาต่างๆ นอกจากนั้นจะช่วยบรรเทาอุทกภัยในระดับลุ่มน้ำสาขา และลดอัตราการไหลสูงสุดของน้ำหลากในลุ่มน้ำสาขาต่างๆ เมื่อเปรียบเทียบกับรอบปีการเกิดซ้ำ 25 ปีได้ตั้งแต่ร้อยละ 4 - ร้อยละ 36 และลดอัตราการไหลสูงสุดของน้ำหลากที่จังหวัดแพร่ได้ร้อยละ 13.3 และที่จังหวัดสุโขทัยได้ร้อยละ 4.4 2) เชื่อนแก่งเสือเต้น - ความจุ 1,175 ล้านลูกบาศก์เมตร - พื้นที่ชลประทานเดิม 224,000 ไร่ของฝ่ายแม่ยมในลุ่มน้ำสาขาแม่น้ำยมตอนกลางมีน้ำต้นทุนเพียงพอและมั่นคงในฤดูแล้ง - แก้ไขปัญหาขาดแคลนน้ำในพื้นที่ชลประทานตามลำน้ำยมในฤดูฝนและฤดูแล้งอีก 368,000 ไร่ - เปิดพื้นที่ชลประทานใหม่ 382,215 ไร่

พื้นที่	ทางเลือกการจัดการปัญหาน้ำท่วม	ทางเลือกการจัดการปัญหาน้ำแล้ง
ลุ่มน้ำยม ตอนกลาง ตอนล่าง	1) เพิ่มประสิทธิภาพการระบายน้ำ (เช่น ขุดลอกยมเก่า) - ปรับปรุงขุดลอกแม่น้ำยมจาก อำเภอเมือง จังหวัดสุโขทัย อำเภอบางระกำ, ปรับปรุงลำน้ำยมสายเก่า แนวผันน้ำยมทั้งสองฝั่ง แนวผันน้ำยม น้ำน่าน - ช่วยลดระยะเวลาและปริมาณน้ำท่วมในพื้นที่ อำเภอศรีสำโรง อำเภอเมืองสุโขทัย อำเภอกงไกรลาศ จังหวัดสุโขทัย (ลดปริมาณน้ำหลากในลุ่มน้ำยม ก่อนไหลผ่านตัวเมืองสุโขทัยได้ในอัตรา 400 ลูกบาศก์เมตรต่อวินาที ลดระดับน้ำที่ตัวเมืองสุโขทัย กรณีปีพ.ศ.2538 ได้ 0.30 เมตร) อำเภอ บางระกำ จังหวัดพิษณุโลก อำเภอโพธิ์ประทับช้าง อำเภอบึงนาราง อำเภอสามง่าม อำเภอลือชัยบารมี อำเภอโพทะเล จังหวัดพิจิตร 2) ชะลอน้ำในพื้นที่แก้มลิงธรรมชาติ - ปรับปรุงพื้นที่ลุ่มน้ำหรือหนองน้ำธรรมชาติ ช่วยบรรเทาน้ำท่วมได้บางส่วน - อนุรักษ์พื้นที่แหล่งน้ำประเภทหนอง บึง ซึ่งปัจจุบันมีการถือครองและตื้นเขิน	1) พัฒนาแหล่งน้ำขนาดกลาง - อ่างเก็บน้ำขนาดกลาง ฝาย และระบบส่งน้ำ 26 แห่ง ปริมาณน้ำเก็บกักรวมกัน 307.22 ลูกบาศก์เมตร พื้นที่รับประโยชน์รวม 323,670 ไร่ - อ่างเก็บน้ำขนาดกลางพร้อมระบบส่งน้ำ 32 โครงการ ปริมาณน้ำเก็บกักรวมกัน 323.01 ล้านลูกบาศก์เมตร พื้นที่รับประโยชน์รวม 88,110 ไร่ 2) ใช้น้ำในพื้นที่แก้มลิงธรรมชาติ - ปรับปรุงพื้นที่ลุ่มน้ำหรือหนองน้ำธรรมชาติ สามารถเก็บน้ำและนำน้ำมาใช้สำหรับการเกษตรในพื้นที่บริเวณรอบแก้มลิงในฤดูแล้ง - อนุรักษ์พื้นที่แหล่งน้ำประเภทหนอง บึง ซึ่งปัจจุบันมีการถือครองและตื้นเขิน

อนึ่ง คณะวิจัยไม่ได้กำหนดให้เขื่อนแก่งเสือเต้นเป็นทางเลือกในการจัดการน้ำในพื้นที่ลุ่มน้ำยมตอนกลาง ตอนล่าง เพราะคณะวิจัยและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในพื้นที่ลุ่มน้ำยมตอนกลาง ตอนล่างมีความเห็นตรงกันว่าเขื่อนแก่งเสือเต้นจะมีบทบาทน้อยมากในการแก้ไขปัญหา น้ำท่วมและน้ำแล้งของพื้นที่นี้ กล่าวคือ เขื่อนแก่งเสือเต้นจะไม่สามารถแก้ไขปัญหา น้ำท่วมในลักษณะที่เกิดที่ อำเภอวังชิ้น จังหวัดแพร่ ในปีพ.ศ.2546 เพราะจุดที่น้ำท่วมอำเภอวังชิ้นอยู่ได้ตำแหน่งที่จะสร้างเขื่อนแก่งเสือเต้น และน้ำท่วมจากฝนตกได้จุดที่จะสร้างเขื่อน ฉะนั้น เขื่อนแก่งเสือเต้นจะไม่สามารถช่วยบรรเทาปัญหาดังกล่าวได้

ส่วนกรณีน้ำท่วมพื้นที่ราบลุ่มน้ำยม ตั้งแต่ อำเภอศรีสัชนาลัย จังหวัดสุโขทัย ถึง อำเภอชุมแสง จังหวัดนครสวรรค์ นั้น จะพบว่าพื้นที่ดังกล่าวเป็นที่ราบลุ่ม น้ำท่วมทุกปีตามธรรมชาติในฤดูน้ำหลาก แต่ปัจจุบันพื้นที่ดังกล่าวถูกบุกรุก เปลี่ยนสภาพพื้นที่รับน้ำหลากเป็นสถานที่ก่อสร้าง ทำให้น้ำท่วมบริเวณโดยรอบหนักขึ้น ถ้าปรับปรุงที่ราบลุ่มเหล่านี้ให้สามารถรับน้ำในยามน้ำหลากได้ ก็จะสามารถแก้ไขปัญหา น้ำท่วมเขตชุมชนและเขตเศรษฐกิจได้มาก โดยไม่ต้องอาศัยเขื่อนแก่งเสือเต้น

นอกจากนั้น เขื่อนแก่งเสือเต้นจะไม่สามารถส่งน้ำมาถึงพื้นที่เกษตรกรรมในลุ่มน้ำยมตอนกลางและตอนล่างในฤดูแล้งได้ เนื่องจากพื้นที่ดังกล่าวอยู่ห่างไกลจากตำแหน่งที่ตั้งเขื่อนประมาณ 20 กิโลเมตร และบริเวณได้ตำแหน่งนั้นมีโครงการฝายแม้มยที่ อำเภอสอง จังหวัดแพร่ ซึ่งมีพื้นที่ชลประทานประมาณ 224,000 ไร่

ซึ่งจะใช้น้ำเพื่อการเกษตรในฤดูแล้งในปริมาณมากจนจะเหลือน้ำที่จะสามารถใช้เพื่อการเกษตรพื้นที่ จังหวัด สุโขทัย และพิษณุโลกน้อยมาก

ฉะนั้น เชื้อนแก่งเสือเต้นจะมีบทบาทในการแก้ไขปัญหาน้ำท่วมและน้ำแล้งในพื้นที่ลุ่มน้ำยมตอนบน แต่ไม่ใช่ทางเลือกสำคัญสำหรับพื้นที่ลุ่มน้ำยมตอนล่าง

4. การประเมินผลกระทบของทางเลือกต่าง ๆ

ในการประเมินผลกระทบของทางเลือกต่าง ๆ คณะวิจัยได้ขอให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียแสดงความคิดเห็นว่าทางเลือกการจัดการแก้ไขปัญหาน้ำท่วม น้ำแล้งจะส่งผลทางบวกหรือทางลบต่อเป้าหมายการพัฒนาที่ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียให้ความสำคัญมากน้อยเพียงใด โดยผู้มีส่วนได้ส่วนเสียอาจเห็นว่าส่งผลกระทบดี ดีมาก ไม่มีผลกระทบ มีผลกระทบทางลบ หรือมีผลกระทบทางลบมาก และคณะวิจัยได้นำคำตอบมาประมวลผลคะแนนดังแสดงในตารางข้างล่างนี้โดยให้น้ำหนักคะแนน +2, +1, 0, -1 และ -2 ตามลำดับ และแม้ว่าคณะวิจัยได้ขอให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียแสดงเหตุผลประกอบด้วย แต่คณะวิจัยไม่ได้ข้อมูลในส่วนนี้จากการสัมภาษณ์มากนัก อย่างไรก็ตามก็ดีคณะวิจัยได้พยายามแสวงหาข้อมูลส่วนนี้เพิ่มเติมโดยนำผลเบื้องต้นของการศึกษาไปหารือเพื่อขอความคิดเห็นเพิ่มเติมในการประชุมในพื้นที่ระหว่างวันที่ 23-24 มกราคม พ.ศ.2549

คณะวิจัยได้นำความคิดเห็นของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียมาพิจารณาประกอบผลการศึกษาของหน่วยงานที่รับผิดชอบ และความคิดเห็นผู้เชี่ยวชาญเพื่อประเมินผลกระทบทางเลือกการพัฒนาดังนี้¹³

ตารางที่ 17 : ความคิดเห็นของผู้ส่วนได้เสียในลุ่มน้ำยมตอนบนต่อทางเลือกการแก้ปัญหาน้ำท่วม

เป้าหมายการพัฒนา	น้ำหนัก เชิงสถิติ	ปรับปรุง ระบบระบาย น้ำ	เชื้อนแก่ง เสือเต้น
คนเมืองและชนบทมีน้ำอุปโภค บริโภคตลอดปี	4	26	21
ลดความสูญเสียผลผลิตทางการเกษตร	5	33	27
รักษาและฟื้นฟูป่าต้นน้ำ	3	25	21
มีการจัดสรรน้ำอย่างเป็นธรรม (ภาคเกษตร ภาคเมือง ภาคอุตสาหกรรม)	0	27	22
ป้องกันน้ำท่วมเขตเศรษฐกิจภาคเมือง	5	23	27

¹³ ในส่วนนี้จะต้องพิจารณาเปรียบเทียบคะแนนระหว่างทางเลือกต่าง ๆ ในแต่ละเป้าหมายการพัฒนา ไม่สามารถเปรียบเทียบระหว่างเป้าหมายการพัฒนาต่าง ๆ เพราะผู้แสดงความคิดเห็นจะประเมินผลกระทบเฉพาะในส่วนที่เกี่ยวข้องกับเป้าหมายการพัฒนาที่ตนเองได้เลือกไว้ก่อนหน้านี้นั้น จำนวนผู้ประเมินผลกระทบในแต่ละเป้าหมายการพัฒนาจึงไม่เท่ากัน

ตารางที่ 18 :ความคิดเห็นของผู้ส่วนได้เสียในลุ่มน้ำยมตอนบนต่อทางเลือกการแก้ปัญหาน้ำแล้ง

เป้าหมายการพัฒนา	พัฒนาแหล่งน้ำ ขนาดกลาง	เขื่อนแก่งเสือเต้น
คนเมืองและชนบทมีน้ำอุปโภค บริโภคตลอดปี	34	28
ลดความสูญเสียผลผลิตทางการเกษตร	34	23
รักษาและฟื้นฟูป่าต้นน้ำ	38	21
มีการจัดสรรน้ำอย่างเป็นธรรม (ภาคเกษตร ภาคเมือง ภาคอุตสาหกรรม)	32	24
ป้องกันน้ำท่วมเขตเศรษฐกิจภาคเมือง	25	28

ความคิดเห็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในลุ่มน้ำยมตอนบน:

- การปรับปรุงระบบระบายน้ำเป็นทางเลือกในการแก้ปัญหาน้ำท่วมที่สามารถตอบสนองเป้าหมายการพัฒนาที่สำคัญต่างๆ ของพื้นที่ได้มากกว่าทางเลือกอื่นๆ รองลงมาได้แก่เขื่อนแก่งเสือเต้น
- ไม่เห็นด้วยและไม่เห็นว่าการผันน้ำลงเขื่อนสิริกิติ์เป็นแนวทางการแก้ไขปัญหาน้ำท่วมที่เหมาะสม ไม่น่าจะช่วยแก้ปัญหาได้มากนัก และไม่น่าจะคุ้มค่ากับการลงทุน และมีข้อห่วงใยว่าจะไม่สามารถผันน้ำกลับมาใช้ในฤดูแล้ง อีกทั้งเห็นว่าการผันน้ำข้ามลุ่มน้ำอาจเป็นการกระทบสิทธิในการจัดการทรัพยากรของชุมชน
- เห็นว่าการแก้ไขปัญหาน้ำแล้งด้วยการพัฒนาแหล่งน้ำขนาดกลางจะส่งผลดีที่สุดต่อเป้าหมายการพัฒนาที่สำคัญของพื้นที่ลุ่มน้ำยมตอนบน และปัจจุบันลุ่มน้ำยมนังมีอ่างเก็บน้ำขนาดกลางไม่เพียงพอ และควรปรับปรุงฝายแมยมให้น้ำไหลสะดวกขึ้น ให้มีเครื่องสูบน้ำ พลังไฟฟ้าเพื่อสูบน้ำจากฝายแมยมใส่คลองชลประทาน และให้มีการสร้างฝาย อย่างไรก็ดีอ่างเก็บน้ำขนาดกลางก็มีข้อจำกัด คือสามารถแก้ไขปัญหานเฉพาะพื้นที่ เฉพาะช่วงเวลาเท่านั้น
- เห็นว่าเขื่อนแก่งเสือเต้นเป็นทางเลือกการแก้ไขปัญหาน้ำท่วมและน้ำแล้งที่สำคัญอีกทางเลือกหนึ่งที่จะส่งผลดีต่อเป้าหมายการพัฒนาที่มีความสำคัญต่อพื้นที่ลุ่มน้ำยมตอนบน แต่อาจส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศ

ความคิดเห็นผู้เชี่ยวชาญ:

การผันน้ำจากลุ่มน้ำยมลงเขื่อนสิริกิติ์มีปัญหาสำคัญดังนี้

มิติเศรษฐกิจ

- มีต้นทุนสูง อาจไม่คุ้มค่าในการดำเนินการ

มิติสังคม

- การผันน้ำข้ามลุ่มน้ำดังกล่าวทำให้เกิดความรู้สึกสูญเสียทรัพยากรและความสามารถในการบริหาร

จัดการทรัพยากรของลุ่มน้ำ และมีความเสี่ยงสูงที่จะทำให้เกิดปัญหาการแย่งชิงน้ำระหว่างลุ่มน้ำ เพราะน้ำที่ผันจากลุ่มน้ำยมไปเก็บไว้ที่เขื่อนสิริกิติ์ไม่ได้ผันกลับมาที่จุดเดิม แต่จะผันกลับได้ใช้ตั้งแต่ อำเภอกงไกรลาศ จังหวัดสุโขทัยลงมา

- มีปัญหาการสูญเสียที่ดินทำกินอันเนื่องมาจากคลองส่งน้ำยาว 76 กิโลเมตร ซึ่งจะพาดผ่านพื้นที่อำเภอสอง อำเภอหนองม่วงไข่ อำเภอเมือง จังหวัดแพร่
- การปิดกั้นแม่น้ำยมจะทำให้ระดับน้ำสูงขึ้นในด้านท้ายน้ำ จนน้ำท่วมพื้นที่ป่าบริเวณ อำเภอ งาว จังหวัดแพร่

มิติสิ่งแวดล้อม

- สูญเสียพื้นที่ป่าในการก่อสร้างและดำเนินงาน
- อาจไม่สามารถแก้ปัญหาน้ำท่วมได้เช่นที่คาดหวัง เพราะน้ำในลุ่มน้ำน่านก็มีระดับสูงในช่วงเวลาเดียวกับลุ่มน้ำยม จึงอาจไม่สามารถผันน้ำข้ามไปเก็บไว้ที่ลุ่มน้ำน่านได้มากนัก
- น้ำที่ผันมาตามคลองส่งน้ำจะทะลักเข้าพื้นที่ อำเภอ งาว ทำให้เกิดน้ำท่วม
- อาจเกิดน้ำท่วมพื้นที่อุทยานแห่งชาติแม่ยม

การเพิ่มประสิทธิภาพการระบายน้ำ

ซึ่งผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเห็นว่าเป็นทางเลือกในการแก้ปัญหาน้ำท่วมที่สามารถตอบสนองเป้าหมายการพัฒนาที่สำคัญมีข้อควรคำนึงดังนี้

มิติเศรษฐกิจ

- สามารถดำเนินการได้รวดเร็ว และต้นทุนต่ำ แต่ไม่ช่วยเก็บน้ำไว้ในฤดูแล้ง

มิติสังคม

- มีผลกระทบน้อย และจะได้รับการสนับสนุนจากคนในพื้นที่
- ผลกระทบส่วนใหญ่จะเกิดขึ้นกับชุมชนริมตลิ่งแม่น้ำที่ถูกขยายให้กว้างขึ้นที่อาจต้องอพยพย้ายที่อยู่ เช่น บริเวณ ต.บ้านกง อำเภอกงไกรลาศ

มิติสิ่งแวดล้อม

- อาจเกิดน้ำท่วมในช่วงท้ายน้ำ ถ้าไม่ดำเนินการทั้งระบบ ตัวอย่าง เช่น การขุดลอกแม่น้ำยมเก่าซึ่งยังไม่ได้ขุดต่อเนื่องกัน เพราะติดถนนและทางรถไฟ น้ำจึงไหลไม่ได้
- อาจเกิดปัญหาน้ำไม่ไหลลงแม่น้ำถ้าทำตลิ่งสูงเกินไป

การพัฒนาแหล่งน้ำขนาดกลาง

เป็นทางเลือกในการแก้ปัญหาน้ำแล้งที่มีข้อควรคำนึงคือ

มิติเศรษฐกิจ

- มีต้นทุนต่อหน่วยต่ำ จึงสามารถจัดหางบประมาณมาเริ่มดำเนินการและดำเนินการอย่างต่อเนื่องได้ง่าย แต่ต้นทุนรวมทั้งหมดอาจสูงกว่าทางเลือกอื่นเมื่อเปรียบเทียบกับผลที่ได้รับ

มติสังคม

- เนื่องจากมีข้อจำกัดด้านสภาพพื้นที่ที่เหมาะสมที่จะพัฒนาแหล่งน้ำ จึงสามารถดำเนินการได้เฉพาะบางพื้นที่ ซึ่งจะเกิดประโยชน์เฉพาะบางพื้นที่ บางกลุ่มเท่านั้น โดยส่วนใหญ่พื้นที่ที่น่าจะดำเนินการได้ และได้ประโยชน์คือลุ่มน้ำสาขา ทางเลือกนั้นจึงไม่สามารถแก้ปัญหาน้ำแล้งในพื้นที่ลุ่มน้ำยมสายหลัก

- ในบางพื้นที่อาจมีความจำเป็นต้องโยกย้ายชาวบ้าน 1-2 หมู่บ้าน

มติสิ่งแวดล้อม

- น่าจะต้องสูญเสียพื้นที่ป่าในการพัฒนาแหล่งน้ำ

โครงการเขื่อนแก่งเสือเต้น

จะสามารถแก้ไขปัญหาน้ำท่วมและน้ำแล้งในพื้นที่ลุ่มน้ำยมตอนบนได้บางส่วน แต่มีข้อควรคำนึงดังนี้

มิติเศรษฐกิจ

- ต้นทุนสูง ประมาณการล่าสุดสูงกว่า 8,000 ล้านบาท และประสบการณ์ในอดีตชี้ว่าต้นทุนจะสูงกว่าที่ประมาณการไว้
- อาจไม่ผลด้านการป้องกันน้ำท่วมพื้นที่ลุ่มน้ำยมตอนบนเท่าที่คาดหวัง เพราะในหลายกรณีน้ำที่ท่วมจังหวัดแพร่เกิดจากฝนตกต่ำกว่าตำแหน่งของเขื่อน ในปี 2549 มีฝนตกบริเวณลุ่มน้ำยมประมาณ 13 ครั้ง ตกเหนือจังหวัดแพร่เพียง 2 ครั้ง จุดที่น้ำจะไหลลงแม่น้ำยมที่จะท่วมจังหวัดแพร่ได้จะต้องเป็นจุดที่เป็นต้นน้ำจริงๆ คือ อำเภออง และอำเภอเชียงม่วน แต่ส่วนใหญ่พื้นที่ที่ฝนตกหนักคือ อำเภอสูงเม่น อำเภอเด่นชัย และอำเภอลอง สรุปคือน้ำที่ท่วมจังหวัดแพร่ในปี 2549 ส่วนใหญ่ไม่ได้มาจากต้นน้ำยม แต่มาจากแม่น้ำสาขาที่อยู่ในจังหวัดแพร่และจังหวัดข้างเคียง

มติสังคม

- ต้องอพยพย้ายถิ่นชาวบ้าน ตำบลสะเอียบ อำเภอสอง จังหวัดแพร่ ประมาณ 870 ครัวเรือน
- เป็นเงื่อนไขความขัดแย้งที่สำคัญในพื้นที่มาเป็นเวลานาน

มติสิ่งแวดล้อม

- สูญเสียพื้นที่ป่าสักทองธรรมชาติที่ใหญ่สุดประมาณ 23,000 ไร่ ซึ่งเป็นพื้นที่อุทยานแห่งชาติแม่ยม
- ปัญหาความเสี่ยงเรื่องการเกิดแผ่นดินไหว

ตารางที่ 19 : ความคิดเห็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในลุ่มน้ำยมตอนกลาง-ล่างต่อทางเลือกการแก้ปัญหาน้ำท่วม

เป้าหมายการพัฒนา	เพิ่มประสิทธิภาพการระบายน้ำ	ชะลอน้ำในพื้นที่แก้มลิงธรรมชาติ
ลดความสูญเสียผลผลิตทางการเกษตร	47	48
รักษาและฟื้นฟูป่าต้นน้ำ	45	41
ประชาชนในพื้นที่ต่าง ๆ มีความสามารถในการบริหารจัดการน้ำได้เองมากขึ้น	23	21
ป้องกันน้ำท่วมเขตเศรษฐกิจภาคเมือง	32	28
มีการจัดสรรน้ำอย่างเป็นธรรม (ภาคเกษตร ภาคเมือง ภาคอุตสาหกรรม)	33	29

ตารางที่ 20 : ความคิดเห็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในลุ่มน้ำยมตอนกลางและตอนล่างต่อทางเลือกการแก้ปัญหาน้ำแล้ง

เป้าหมายการพัฒนา	พัฒนาแหล่งน้ำขนาดกลาง	ใช้น้ำในพื้นที่แก้มลิงธรรมชาติ
ลดความสูญเสียผลผลิตทางการเกษตร	48	50
รักษาและฟื้นฟูป่าต้นน้ำ	38	42
ประชาชนในพื้นที่ต่าง ๆ มีความสามารถในการบริหารจัดการน้ำได้เองมากขึ้น	21	22
ป้องกันน้ำท่วมเขตเศรษฐกิจภาคเมือง	31	28
มีการจัดสรรน้ำอย่างเป็นธรรม (ภาคเกษตร ภาคเมือง ภาคอุตสาหกรรม)	29	28

ความคิดเห็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในลุ่มน้ำยมตอนกลางและตอนล่าง:

- การแก้ไขปัญหาน้ำท่วมด้วยการเพิ่มประสิทธิภาพการระบายน้ำและการชะลอน้ำในพื้นที่แก้มลิงธรรมชาติมีความสำคัญใกล้เคียงกัน และจะส่งผลดีต่อเป้าหมายการพัฒนาพื้นที่ลุ่มน้ำยมตอนกลางและตอนล่าง โดยมีผลกระทบด้านลบน้อย
- การแก้ไขปัญหาน้ำแล้งด้วยการพัฒนาแหล่งน้ำขนาดกลางและการใช้น้ำในพื้นที่แก้มลิงมีความสำคัญใกล้เคียงกัน และจะส่งผลดีค่อนข้างมากต่อเป้าหมายการพัฒนาพื้นที่ลุ่มน้ำยมตอนกลางและตอนล่าง โดยมีผลกระทบด้านลบน้อย

ความคิดเห็นผู้เชี่ยวชาญ:

การเพิ่มประสิทธิภาพการระบายน้ำ

เป็นทางเลือกในการแก้ไขปัญหาน้ำท่วมที่สำคัญ และมีข้อควรคำนึงดังนี้

มิติเศรษฐกิจ

- ต้นทุนต่ำ สามารถดำเนินการได้รวดเร็ว

มิติสังคม

- น่าจะได้รับการสนับสนุนจากคนในพื้นที่
- อาจต้องเวนคืนที่อยู่อาศัยและที่ทำกินของชาวบ้านบ้าง
- ลำรางสาขาซึ่งเหมาะสมจะปรับปรุงให้เป็นทางระบายน้ำหลายแห่งถูกรุกล้ำและออกเอกสารสิทธิ์
- ทางเลือกนี้ไม่ช่วยเก็บน้ำไว้ในฤดูแล้ง

มิติสิ่งแวดล้อม

- ถ้าไม่ดำเนินการทั้งระบบ จะเกิดน้ำท่วมบริเวณท้ายน้ำ เช่น กรณีที่เกิดน้ำท่วม อำเภอเมือง อำเภอกงไกรลาศ จังหวัดสุโขทัย และอำเภอบางระกำ จังหวัดพิษณุโลก ในปีพ.ศ.2548 ปีพ.ศ.2549

การพัฒนาแหล่งน้ำขนาดกลาง

สามารถบรรเทาปัญหาน้ำท่วมและน้ำแล้ง โดยมีข้อควรคำนึงดังนี้

มิติเศรษฐกิจ

- ต้นทุนต่อหน่วยต่ำ สามารถหางบประมาณมาดำเนินการอย่างต่อเนื่องได้

มิติสังคม

- เนื่องจากมีข้อจำกัดด้านสภาพพื้นที่ที่เหมาะสมที่จะพัฒนาแหล่งน้ำ จึงสามารถดำเนินการได้เฉพาะบางพื้นที่ จึงเกิดประโยชน์เฉพาะบางพื้นที่ บางกลุ่มเท่านั้น

มิติสิ่งแวดล้อม

- สูญเสียพื้นที่ป่า และแหล่งโบราณคดี เช่น กรณีโครงการอ่างเก็บน้ำขนาดเล็ก อำเภอบ้านด่านลานหอย จังหวัดสุโขทัย
- ปัญหาสำคัญคือในพื้นที่ลุ่มน้ำมตอนกลางและตอนล่าง มีพื้นที่ที่มีศักยภาพเหมาะสมที่จะพัฒนาแหล่งน้ำขนาดกลางมีน้อยมาก

การชะลอน้ำในพื้นที่แก้มลิง

เพื่อแก้ปัญหาน้ำท่วมและน้ำแล้งในพื้นที่แก้มลิงมาใช้ในฤดูแล้งมีข้อควรคิดดังนี้

มิติเศรษฐกิจ

- ต้นทุนสูงประมาณ 3 เท่าของอ่างเก็บน้ำ เพราะต้องใช้พื้นที่ flood plain ซึ่งอาจต้องเวนคืนที่ดินมาก ต้องขุดดินออกมาก

มิติสังคม

- แม้จะมี flood plain หลายแห่ง เช่นทุ่งแม่ระวิง อำเภอศรีสัชนาลัย แต่ส่วนใหญ่มีการใช้ประโยชน์แล้วทำให้ต้องเวนคืนที่ดินมาก

มิติสิ่งแวดล้อม

- การปรับปรุงพื้นที่แก้มลิงให้สามารถเก็บน้ำได้มากโดยการขุดลอกสันดอน ห้วยแหลม ฯลฯ อาจทำให้สูญเสียระบบนิเวศของพื้นที่แก้มลิงธรรมชาติ จึงควรเน้นการใช้หนองน้ำธรรมชาติ ไม่ขุดลอกและก่อสร้างคันกั้นน้ำ
- ต้องให้ความสำคัญกับการบริหารจัดการให้เหมาะสม เช่น การท่อน้ำออกในปริมาณที่เหมาะสมเพื่อเตรียมพื้นที่ไว้รองรับน้ำในฤดูน้ำหลาก
- จะมีผลกระทบบ้างในช่วงแรกซึ่งเป็นระยะการปรับปรุงพื้นที่

ข้อคิดเห็นเพิ่มเติมจากการประชุมผู้เชี่ยวชาญ

- ไม่ว่าจะเป็นการแก้ปัญหาน้ำท่วมหรือน้ำแล้งในพื้นที่ลุ่มน้ำยมตอนบนหรือตอนล่าง จำเป็นที่จะต้องใช้ทางเลือกต่าง ๆ ผสมผสานกัน เพราะทางเลือกใดทางเลือกหนึ่งไม่สามารถแก้ปัญหาได้เบ็ดเสร็จ ตัวอย่างเช่น ในฤดูน้ำหลาก จะมีน้ำในลุ่มน้ำยมประมาณ 2,000 ลูกบาศก์เมตรต่อวินาที การเพิ่มประสิทธิภาพการระบายน้ำในเขตเมืองสุโขทัยจะช่วยระบายน้ำได้ 300 ลูกบาศก์เมตรต่อวินาที และการขุดลอกลำน้ำยมสายเก่าจะรองรับการไหลของน้ำได้ไม่เกิน 400 ลูกบาศก์เมตรต่อวินาที จึงมีความจำเป็นจะต้องหาพื้นที่ชะลอหรือพักน้ำเพิ่มเติม ฯลฯ แต่การวิเคราะห์ทางเลือกต่าง ๆ จะทำให้สามารถจัดลำดับความสำคัญของทางเลือกต่าง ๆ ได้ดียิ่งขึ้น
- ไม่ว่าจะเป็นการแก้ปัญหาน้ำท่วมหรือน้ำแล้ง จำเป็นต้องปรับปรุงการบริหารจัดการต้นน้ำ เช่น การฟื้นฟูป่า ฝายต้นน้ำ การพัฒนาแหล่งน้ำขนาดเล็กให้มากขึ้น
- การแก้ไขปัญหาน้ำแล้งของบางพื้นที่ที่มีข้อจำกัดด้านพื้นที่สูง เช่น อำเภอบ้านด่านลานหอย ควรให้ความสำคัญกับการวางแผนปรับเปลี่ยนการผลิตที่สอดคล้องกับสภาพพื้นที่ คือ ปลูกพืชที่ไม่ต้องใช้น้ำมาก
- เมื่อไม่มีน้ำท่วมหลาก จะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงระบบนิเวศ ซึ่งอาจมีผลกระทบต่อวิถีชีวิตของชุมชน เช่น การจับปลา การจับแมลง ฯลฯ ในกรณี อำเภอบางระก้า น้ำท่วมให้ผลดีเรื่องการแพร่พันธุ์ปลา และเกษตรกรได้เรียนรู้ที่จะวางแผนการเกษตรให้เหมาะสมกับสภาพน้ำท่วมที่เกิดขึ้นเป็นประจำแล้ว จึงควรเน้นเรื่องการป้องกันน้ำท่วมเขตเมือง และพิจารณาผลดี-ผลเสียที่จะเกิดจากการที่มีและไม่มีน้ำท่วมพื้นที่การเกษตรอย่างรอบคอบ

- ถ้ามีน้ำเพื่อการเกษตรมากขึ้น และไม่เกิดภาวะน้ำแล้งตามฤดูกาลเช่นปัจจุบัน จะทำให้เกิดความพยายามขยายพื้นที่การเกษตร ซึ่งน่าจะนำไปสู่ผลกระทบด้านลบในมิติสังคมและสิ่งแวดล้อม

5. การวิเคราะห์ข้อดี-ข้อเสีย และแสวงหาแนวทางการพัฒนาที่เหมาะสม

การวิเคราะห์ข้อดี-ข้อเสียและแสวงหาทางเลือกการพัฒนาที่เหมาะสมได้คำนึงถึงความเป็นไปได้และข้อจำกัดของทางเลือกการพัฒนาต่างๆ ซึ่งในกรณีนี้ส่วนใหญ่เป็นข้อจำกัดเกี่ยวกับลักษณะทางกายภาพของพื้นที่และปัญหาน้ำท่วมน้ำแล้งที่ทำให้ทางเลือกการพัฒนาต่างๆ มีความเป็นไปได้มากและน้อยแตกต่างกันในพื้นที่ต่างๆ นอกจากนี้ก็คำนึงถึงศักยภาพในการตอบสนองเป้าหมายการพัฒนาที่สำคัญที่กำหนดไว้ และผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นจากการดำเนินการตามทางเลือกการพัฒนาต่างๆ

เมื่อนำประเด็นต่างๆ มาพิจารณาร่วมกัน ก็จะพบว่าไม่มีทางเลือกใดสามารถแก้ไขปัญหาคือทั้งหมด บางทางเลือกแก้ไขปัญหาคือเฉพาะบางพื้นที่ บางทางเลือกมีข้อจำกัดสูง บางทางเลือกมีศักยภาพในการแก้ปัญหาและบรรลุเป้าหมายการพัฒนาสูง แต่ก็มีผลกระทบสูงด้วยเช่นกัน ทั้งนี้จึงจะต้องแสวงหาทางเลือกแบบผสมผสาน หรือปรับปรุงทางเลือกต่างๆ ให้เหมาะสมยิ่งขึ้น อย่างไรก็ตาม การศึกษานี้ก็พบว่าบางทางเลือกที่มีความเหมาะสมและประโยชน์น้อยมากจนไม่น่าจะนำมาพิจารณาร่วมกับทางเลือกอื่นๆ หรือพิจารณาแก้ไขปรับปรุงต่อไป"

ตารางที่ 21 : สรุปผลกระทบของทางเลือกการพัฒนาแต่ละทางเลือก

ทางเลือกการพัฒนา	ความเป็นไปได้และข้อจำกัดของทางเลือกการพัฒนา	การตอบสนองเป้าหมายการพัฒนา	ผลกระทบ		
			เศรษฐกิจ	สังคม	สิ่งแวดล้อม
ผันน้ำลงเขื่อนสิริกิติ์	บรรเทาปัญหาน้ำท่วมตัวเมืองแพร่และลดปริมาณน้ำไหลลงแม่น้ำยมตอนล่างได้ระดับหนึ่ง	เป็นทางเลือกแก้ปัญหาน้ำท่วมที่ตอบสนองเป้าหมายการพัฒนาในลุ่มน้ำยมตอนบนได้น้อยมาก	ต้นทุนสูงถึง 6,500 ล้านบาท	น้ำท่วมชุมชนบางพื้นที่ สูญเสียที่ดินทำกิน ชุมชนเกิดความรู้สึกไม่เป็นธรรมและสูญเสียความสามารถในการบริหารจัดการน้ำ	สูญเสียพื้นที่ป่า

ทางเลือกการพัฒนา	ความเป็นไปได้ และข้อจำกัดของ ทางเลือกการ พัฒนา	การตอบสนอง เป้าหมายการ พัฒนา	ผลกระทบ		
			เศรษฐกิจ	สังคม	สิ่งแวดล้อม
เพิ่มประสิทธิภาพ การระบายน้ำ	บรรเทาเฉพาะ ปัญหาน้ำท่วมใน เขตลุ่มน้ำยม ตอนล่างบางส่วน โดยเฉพาะที่ สุโขทัยและ พิษณุโลก	เป็นทางเลือก แก้ปัญหาน้ำท่วม ที่น่าจะ ตอบสนอง เป้าหมายการ พัฒนาหลายด้าน ในลุ่มน้ำยมทั้ง ตอนบนและ ตอนกลาง-ล่าง ได้ดีที่สุด	ต้นทุนต่ำเพียง 2,572 ล้านบาท	ผลกระทบจำกัด เฉพาะชุมชนริม ตลิ่งแม่น้ำบางพื้นที่	ผลกระทบน้อย มาก อาจเกิดปัญหาทำ ตลิ่งสูงไป น้ำไม่ ไหลลงแม่น้ำ
เขื่อนแก่งเสือเต้น	บรรเทาปัญหาน้ำ ท่วมจังหวัดแพร่ และลุ่มน้ำยม ตอนล่างได้ใน ระดับหนึ่ง และ แก้ปัญหาน้ำแล้ง ในช่วงฤดูแล้งได้ เฉพาะลุ่มน้ำยม ตอนบน	เป็นทางเลือกที่มี ศักยภาพสูงใน การตอบสนอง เป้าหมายการ พัฒนาในลุ่มน้ำ ยมตอนบน โดยเฉพาะอย่าง ยิ่งในเรื่องการ ป้องกันน้ำท่วม เขตเศรษฐกิจ ภาคเมือง	ต้นทุนโครงการ 8,280 ล้านบาท	ต้องอพยพชาวบ้าน จำนวนมาก จะนำไปสู่การขยาย ความขัดแย้งใน สังคม	สูญเสียป่าสัก ทองธรรมชาติ 23,000 ไร่และสัตว์ ป่าธรรมชาติ
พัฒนาแหล่งน้ำ ขนาดกลาง	บรรเทาปัญหาน้ำ ท่วมและน้ำแล้ง แต่ลุ่มน้ำยม ตอนล่างมีพื้นที่ เหมาะสมต่อการ พัฒนาแหล่งน้ำ ขนาดกลางน้อย	เป็นทางเลือก แก้ปัญหาน้ำแล้ง ที่มีศักยภาพสูง ที่สุดในการ ตอบสนอง เป้าหมายการ พัฒนาทั้งในลุ่ม น้ำยมตอนบน และตอนกลาง- ล่าง โดยเฉพาะ อย่างยิ่งในเรื่อง การรักษาและ ฟื้นฟูป่าต้นน้ำ และลดความ สูญเสียผลผลิต ทางการเกษตร	ประมาณการค่า ก่อสร้าง 5,610.27 ล้าน บาท และ 8,679.14 ล้าน บาท	ในบางกรณีต้อง อพยพชาวบ้าน	ผลกระทบน้อย จำกัดเฉพาะพื้นที่ โครงการ

ทางเลือกการพัฒนา	ความเป็นไปได้ และข้อจำกัดของ ทางเลือกการ พัฒนา	การตอบสนอง เป้าหมายการ พัฒนา	ผลกระทบ		
			เศรษฐกิจ	สังคม	สิ่งแวดล้อม
พัฒนาพื้นที่แก้มลิง	บรรเทาปัญหาน้ำท่วมในพื้นที่ลุ่มน้ำยมตอนล่าง	เป็นทางเลือกแก้ปัญหาน้ำท่วมที่มีศักยภาพสูงในการตอบสนองเป้าหมายการพัฒนาในลุ่มน้ำยมตอนล่าง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องการลดความสูญเสียทางการเกษตรและการรักษาพื้นที่ป่าต้นน้ำ	ต้นทุนต่อหน่วยสูงกว่าการพัฒนาแหล่งน้ำขนาดกลางถึงสามเท่า	ต้องเวนคืนที่ดินจำนวนมาก	มีผลกระทบบ้างในช่วงแรกในระยะการปรับปรุงพื้นที่

เมื่อพิจารณาข้อดีและข้อเสียของแนวทางการพัฒนาต่างๆ ประกอบกับข้อมูลข้อมูลจากตารางที่ 21 สรุปได้ว่า

1. การผันน้ำลงเขื่อนสิริกิติ์ เป็นทางเลือกที่มีความเหมาะสมน้อยมากทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม ไม่เป็นที่ยอมรับของกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย

2. การดำเนินโครงการแก่งเสือเต้น นั้นจะเป็นการลงทุนโครงการขนาดใหญ่ที่มีมูลค่าสูง มีผลกระทบด้านสังคมและสิ่งแวดล้อมสูง ทางเลือกนี้จะสามารถแก้ไขปัญหาได้ในบางพื้นที่ แต่ก็ยังต้องอาศัยทางเลือกอื่นๆ ประกอบด้วยจึงจะสามารถแก้ไขปัญหาทั่วมนและตอนน้ำแล้งในพื้นที่ลุ่มน้ำยมได้ อนึ่ง ปัจจุบันกรมชลประทานได้มีแนวคิดที่จะปรับแผน/โครงการแก่งเสือเต้นให้ได้รับการยอมรับมากขึ้น เช่น การลดขนาดและระดับการเก็บกักของเขื่อนแก่งเสือเต้น ซึ่งจะช่วยให้เก็บกักน้ำได้ในปริมาณน้อยลง และมีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมน้อยลง อย่างไรก็ตามแนวทางใหม่นี้ยังมิได้มีการปรึกษาหารือกันอย่างกว้างขวาง

3. การปรับปรุงเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการระบายน้ำในลุ่มน้ำยมทั้งระบบ ควบคู่กับการพัฒนาแหล่งน้ำขนาดกลางในพื้นที่ลุ่มน้ำยมตอนบน และการพัฒนาพื้นที่แก้มลิงในลุ่มน้ำยมตอนล่าง น่าจะเป็นทางเลือกที่น่าจะมีความเหมาะสม สามารถตอบสนองเป้าหมายการพัฒนาที่ประชาชนในพื้นที่ให้ความสำคัญ มีผลกระทบทางลบในด้านสังคมและสิ่งแวดล้อมต่ำ และได้รับการยอมรับจากกลุ่มต่างๆ มากที่สุด

ในด้านเศรษฐกิจ ทางเลือกดังกล่าวจะมีต้นทุนโครงการทั้งหมดค่อนข้างสูง เพราะจะต้องดำเนินงานโครงการย่อยๆ จำนวนมากในหลายพื้นที่ แต่มีต้นทุนต่อโครงการย่อยต่ำ ทำให้สามารถดำเนินการเป็นระยะๆ ตามความจำเป็นและข้อจำกัดทางงบประมาณ

อย่างไรก็ดี ทางเลือกเหล่านี้มีปัจจัยความสำเร็จที่ต้องพิจารณาหลายด้าน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องความเหมาะสมของพื้นที่ การบริหารจัดการที่จะต้องให้ประชาชนในพื้นที่ได้มีส่วนร่วม การบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพและเชื่อมโยงกันทั้งระบบและดำเนินการอย่างต่อเนื่องเป็นเรื่องที่สำคัญมากสำหรับการบริหารจัดการน้ำ

4. **การรักษาและฟื้นฟูป่าต้นน้ำ**เป็นมาตรการสำคัญที่จำเป็นจะต้องดำเนินการควบคู่ไปกับการแสวงหาทางเลือกในการจัดการน้ำท่วมและน้ำแล้งอื่นๆ และเป็นมาตรการที่ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกกลุ่มเห็นความสำคัญในลำดับสูง เพราะเป็นสาเหตุสำคัญของปัญหาน้ำท่วมและน้ำแล้ง

5. **แนวทางอื่นๆ** ที่ยังไม่มีนำมาใช้ประโยชน์อย่างจริงจังในปัจจุบัน ได้แก่แนวทางการบริหารจัดการน้ำท่วมน้ำแล้งที่มีใช้สิ่งก่อสร้าง เช่น การใช้มาตรการทางผังเมืองและการใช้ประโยชน์ที่ดิน ซึ่งรวมการควบคุมการใช้ประโยชน์พื้นที่เสี่ยงน้ำท่วม การวางแผนและบริหารจัดการการผลิตทางเกษตรที่เหมาะสมกับสภาพเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมของกลุ่มน้ำ ซึ่งจะมีส่วนสำคัญที่จะนำไปสู่การบริหารจัดการน้ำในลุ่มน้ำที่ยั่งยืนได้รับความสนใจและการยอมรับมากขึ้น

นอกจากนั้น ประสบการณ์น้ำท่วมในปีพ.ศ.2549 ก็ทำให้ประชาชนบางกลุ่มในพื้นที่ให้ความสนใจแนวทางใหม่ๆ เพื่อจัดการปัญหาน้ำท่วม เช่น การผันน้ำเข้าทุ่งโดยให้มีการชดเชยให้คุ้มกับผลกระทบที่ได้รับ การควบการปรับเปลี่ยนรูปแบบบ้านเรือนที่อยู่อาศัยให้สูงขึ้นเพื่อให้สามารถอยู่ร่วมกับสภาพน้ำท่วมได้โดยได้รับความช่วยเหลือจากภาครัฐ ฯลฯ ซึ่งเป็นการเปิดมิติทางเลือกในการบริหารจัดการปัญหาให้กว้างขวางขึ้น

เอกสารอ้างอิง

วิพุธ พูลเจริญ เดชรัตน์ สุขกำเนิด ศุภกิจ นันทะวรการ. 2548. **Strategic Environmental Assessment** กับการประยุกต์ใช้ในสังคมไทย.

กรมชลประทาน. เมษายน 2546. โครงการจัดทำแผนหลักรองรับการพัฒนาแหล่งน้ำและปรับปรุงโครงการชลประทานสำหรับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 9.

โครงการจัดทำแผนหลักรองรับการพัฒนาแหล่งน้ำและปรับปรุง.โครงการชลประทาน สำหรับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 9.

ข้อมูล กชช 2ค. ปี 2544

กรมทรัพยากรน้ำ.รายงานฉบับสุดท้าย.สรุปรายงานการศึกษา โครงการจัดทำแผนรวมการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำในพื้นที่ลุ่มน้ำยม.

กรมทรัพยากรน้ำ. มกราคม 2548. โครงการจัดทำแผนรวมการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำในพื้นที่ลุ่มน้ำยม.

กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ และกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. มิถุนายน 2548. ยุทธศาสตร์การบริหารจัดการน้ำในลุ่มน้ำยม.

กรมทรัพยากรน้ำ. ร่างรายงานฉบับสุดท้าย. โครงการจัดทำแผนรวมการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำในพื้นที่ลุ่มน้ำยม.

ภาคผนวกที่ 1

ประสบการณ์และบทเรียน การประยุกต์ใช้ SEA
กรณีการศึกษาลุ่มน้ำยม

โดย

บัณฑิต เศรษฐศิริโรตม์

ประสบการณ์และบทเรียน การประยุกต์ใช้ SEA ในกรณีศึกษาลุ่มน้ำยม

บัณฑิต เศรษฐศิริโรตม์

ปัญหาความขัดแย้งเกี่ยวกับเรื่องสิ่งแวดล้อมระหว่างผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่เกิดขึ้นจากการผลักดันโครงการพัฒนาต่างๆ ของรัฐและเอกชน เป็นปัญหาสำคัญเรื่องหนึ่งในสังคมไทยที่มีแนวโน้มจะมีความซับซ้อนและรุนแรงมากยิ่งขึ้น ในขณะที่ภาครัฐมักมองประชาชนกลุ่มคัดค้านว่ามีเบื้องหลังแอบแฝง ถูกปลุกปั่นโดยกลุ่มผู้เสียประโยชน์ ฝ่ายประชาชนก็ขาดความเชื่อถือต่อกระบวนการกำหนดนโยบาย การตัดสินใจของภาครัฐ ในหลายกรณีปัญหาที่เกิดขึ้นไม่สามารถหาข้อยุติที่ทุกฝ่ายยอมรับร่วมกันได้ ฯลฯ ปัญหาเหล่านี้สะท้อนให้เห็นถึงข้อบกพร่อง ข้อจำกัด ของโครงสร้างและระบบของกระบวนการกำหนดนโยบายสาธารณะในประเทศไทยที่จำเป็นต้องปรับปรุงแก้ไขโดยเร่งด่วน

ความพยายามในการแก้ไขปัญหาดังกล่าวส่วนหนึ่ง คือ การปรับปรุงพัฒนากระบวนการนโยบายสาธารณะตามแนวคิดเรื่อง “การประเมินสิ่งแวดล้อมระดับยุทธศาสตร์” (Strategic Environmental Assessment) หรือ “SEA” ¹ โดยมีการริเริ่มทดลองดำเนินการเป็นกรณีศึกษาในหลายพื้นที่มาตั้งแต่ปีพ.ศ. 2548 ภายใต้การสนับสนุนของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการเสริมสุขภาพ (สสส.) ² หน่วยงานภาครัฐก็เห็นความสำคัญในเรื่องนี้ ได้มีการจัดตั้ง “คณะอนุกรรมการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมเชิงพื้นที่” ขึ้นภายใต้คณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ ตั้งแต่เดือนพฤษภาคม พ.ศ.2548 เพื่อให้ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายและจัดทำกรอบการทำ SEA นอกจากนี้ใน “แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10” (พ.ศ.2550-2554) และใน “แผนจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ.2550-2554” ได้กำหนดนโยบายที่จะผลักดันให้เกิดระบบประเมินสิ่งแวดล้อมระดับยุทธศาสตร์ทั้งในขั้นของการกำหนดนโยบาย นโยบายและยุทธศาสตร์รายสาขา การพัฒนาระดับพื้นที่ และการพัฒนาตามประเด็น (Issue Based)

สำหรับการประยุกต์ใช้ SEA ในการบริหารจัดการน้ำในลุ่มน้ำยมนั้น เป็นกรณีศึกษาอันหนึ่งเพื่อทดลองนำแนวคิดเรื่อง SEA มาประยุกต์ใช้ในระดับพื้นที่ โดยคาดหวังที่จะสร้างการเรียนรู้สร้างความเข้าใจเรื่อง SEA ระหว่างผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง เพื่อเรียนรู้การใช้ SEA ผ่านการปฏิบัติ อันจะเป็นประโยชน์ต่อการปรับแก้ไขจุดอ่อน ข้อบกพร่อง และปรับปรุงการประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมทางสังคมและการเมืองของไทย เพื่อจะได้นำมาใช้ให้เกิดประโยชน์อย่างเต็มที่ตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 ต่อไป จากการดำเนินกระบวนการ SEA ในกรณีการบริหารจัดการน้ำในพื้นที่ลุ่มน้ำยมมาเป็นเวลากว่า 2 ปี คณะผู้ศึกษามีบทเรียนและประสบการณ์ที่สำคัญ ดังนี้

¹ การประเมินสิ่งแวดล้อมระดับยุทธศาสตร์ หรือ SEA คือ การใช้กรอบแนวคิดและกระบวนการที่ให้ความสำคัญกับการพัฒนาที่ยั่งยืน ที่บูรณาการมิติเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม โดยมีการค้นหาโอกาสพัฒนา พร้อมทั้งเปรียบเทียบทางเลือกในการตัดสินใจในระดับนโยบาย แผน หรือแผนงาน เพื่อให้การตัดสินใจนั้นมีคุณภาพ รอบคอบ โปร่งใส โดยการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง (คณะทำงานจัดทำรายละเอียดแนวทางการประเมินสิ่งแวดล้อมระดับยุทธศาสตร์ ภายใต้คณะอนุกรรมการประเมินสิ่งแวดล้อมเชิงพื้นที่, 2549)

² ดำเนินการภายใต้ “โครงการการพัฒนากระบวนการยุทธศาสตร์การเลือกเชิงนโยบายและกระบวนการตัดสินใจต่อนโยบายสาธารณะที่ดี” โดยความรับผิดชอบของ มูลนิธิสาธารณสุขแห่งชาติ (มสช.) มีการดำเนินงานหลายกรณีศึกษา เช่น เรื่องลุ่มน้ำยม เรื่องการจัดการขยะ เรื่องนโยบายพลังงาน เป็นต้น

1. ประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากการใช้ SEA

ในการประยุกต์ใช้ SEA กับกรณีการจัดการน้ำในลุ่มน้ำยม คณะวิจัยได้กำหนดขั้นตอนการศึกษาเป็น 5 ขั้นตอน ตามรูปแบบกระบวนการตัดสินใจแบบที่เรียกว่า **PROACT** (เป็นคำย่อจากตัวอักษรของการศึกษาในแต่ละขั้น) ได้แก่

- (1) การวิเคราะห์ปัญหา สาเหตุและผลกระทบที่สำคัญ (Framing the **Problem**)
- (2) การกำหนดเป้าหมาย/ วัตถุประสงค์ / หลักเกณฑ์การพัฒนาที่สำคัญ
(Defining the **Objectives**)
- (3) การพัฒนาทางเลือกเชิงกลยุทธ์ (Establishing **Alternatives**)
- (4) การประเมินผลกระทบของทางเลือกต่างๆ (Identifying **Consequences**)
- (5) การวิเคราะห์ข้อดี-ข้อเสีย และแสวงหาแนวทางการพัฒนาที่เหมาะสม (Clarifying **Trade-Offs**)

ภายใต้ขั้นตอนการดำเนินการศึกษาดังกล่าว โจทย์เริ่มต้นของการคิดหาทางเลือกการจัดการน้ำจึงไม่ได้ถูกจำกัดอยู่กับทางเลือกในระดับ “โครงการ” โดยเฉพาะโครงการที่มีปัญหาความขัดแย้งอยู่มากในพื้นที่ลุ่มน้ำยม คือ โครงการแก่งเสือเต้น ซึ่งเป็นเหตุให้เกิดความแบ่งแยกของเป็นฝ่าย ระหว่างฝ่ายที่สนับสนุนกับฝ่ายที่คัดค้านมาเป็นเวลานาน แต่มีโจทย์คำถามเริ่มต้นในกระบวนการ SEA ที่เริ่มจากการพิจารณาว่า “การบริหารจัดการน้ำในลุ่มน้ำยมควรมียุทธศาสตร์หรือแนวทางอย่างไรที่เหมาะสม ?”

ตรงจุดนี้คือประโยชน์ที่เห็นได้ชัดจากการใช้กระบวนการ SEA ที่ทำให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องสามารถเข้าร่วมกิจกรรมปรึกษาหารือกันได้มากขึ้น สื่อสารทำความเข้าใจเกี่ยวกับสาเหตุปัญหาเรื่องการจัดการน้ำ รวมไปถึงการพิจารณาทางเลือกการจัดการน้ำได้กว้างขวางขึ้น โดยก้าวพ้นไปจากทางเลือกในระดับโครงการ ซึ่งเป็นสาเหตุของความขัดแย้งและไม่สามารถหาข้อยุติได้

ในอีกขั้นตอนหนึ่งของกระบวนการ SEA คือ การกำหนดเป้าหมาย หลักเกณฑ์การพัฒนาที่สำคัญ (Defining the Objectives) เพื่อเป็นกรอบสำหรับการพัฒนาทางเลือกเชิงยุทธศาสตร์ในขั้นต่อไป จากกรณีลุ่มน้ำยมพบว่าได้ผลที่น่าสนใจอย่างยิ่ง กล่าวคือ ผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียทั้งในพื้นที่ลุ่มน้ำยมตอนบน ลุ่มน้ำยมตอนกลาง และลุ่มน้ำยมตอนล่าง ให้ความสำคัญกับเป้าหมายการเพิ่มพื้นที่เพาะปลูกและการขยายตัวทางเศรษฐกิจค่อนข้างต่ำมาก ในขณะที่ภาครัฐมักใช้เป้าหมายดังกล่าวเป็นจุดหลักในการพัฒนาโครงการ สิ่งที่มีส่วนได้ส่วนเสียให้ความสำคัญและกำหนดเป็นเป้าหมาย คือ ต้องการแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนที่เผชิญอยู่และต้องการแก้ไขสาเหตุหลักของปัญหา แต่ไม่ได้ต้องการพัฒนาทางเศรษฐกิจอย่างไม่มีขีดจำกัด ขั้นตอนของกระบวนการ SEA ตรงจุดนี้ เป็นประโยชน์สำคัญอย่างยิ่งต่อการขยายแนวคิด เปิดพื้นที่ในการคิดค้นทางเลือกที่กว้างขึ้นเพื่อให้สอดคล้องกับเป้าหมายและหลักเกณฑ์การพัฒนาที่กำหนดขึ้น ซึ่งครอบคลุมทั้งด้านเศรษฐกิจ (เช่น ลดความสูญเสียของผลผลิตทางการเกษตร) ด้านสังคม (เช่น การจัดสรรน้ำอย่างเป็นธรรม) และด้านสิ่งแวดล้อม (เช่น การรักษาและฟื้นฟูป่าต้นน้ำ) ไม่ถูกจำกัดตามเป้าหมายเฉพาะเจาะจงที่แคบภายใต้กรอบเป้าหมายของโครงการที่มักมุ่งเน้นมิติทางเศรษฐกิจเป็นหลัก

2. ความสัมพันธ์ระหว่างกระบวนการ SEA กับกระบวนการตัดสินใจทางนโยบาย

ความสัมพันธ์ระหว่างกระบวนการตัดสินใจกับกระบวนการ SEA นับเป็นปัจจัยสำคัญอย่างยิ่งที่จะทำให้การใช้ SEA เกิดประโยชน์อย่างเต็มที่ ในกรณีศึกษาเรื่องลุ่มน้ำยมนี้ ได้กำหนดในแผนงานไว้ที่จะใช้รูปแบบที่เรียกว่า Decision-center Model คือ พยายามที่จะสร้างการประสานเชื่อมโยงระหว่างกระบวนการ SEA กับกระบวนการตัดสินใจทางนโยบายในทุกขั้นตอนและทุกระดับ แต่ในการดำเนินงานจริง มีปัญหา ข้อยกจำกัดในการดำเนินงานอยู่มาก เนื่องจากหลายสาเหตุ เช่น

- ขาดองค์กรที่รับผิดชอบการตัดสินใจทางนโยบายเรื่องการบริหารจัดการลุ่มน้ำยมที่ชัดเจน แม้ว่าทางกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจะได้พยายามดำเนินการโดยการจัดตั้ง “คณะอนุกรรมการลุ่มน้ำยม” เพื่อรับผิดชอบดำเนินงาน แต่ในทางปฏิบัติคณะอนุกรรมการลุ่มน้ำยมยังขาดอำนาจในการตัดสินใจ และไม่ได้รับการสนับสนุนทางด้านงบประมาณอย่างเพียงพอต่อการดำเนินงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ

- โครงการพัฒนาแก้ไขปัญหาลุ่มน้ำยม โดยเฉพาะโครงการก่อสร้างขนาดใหญ่ ได้ถูกใช้เป็นเครื่องมือหาเสียงทางการเมือง มีองค์กรทางการเมืองหลายระดับเข้ามาเกี่ยวข้อง ทำให้เกิดความไม่ชัดเจน เกิดความสับสนว่าหน่วยงานใดที่เป็นองค์กรรับผิดชอบตัดสินใจที่แท้จริง

ความไม่ชัดเจนและความไม่แน่นอนเกี่ยวกับหน่วยงานรับผิดชอบและกระบวนการตัดสินใจทางนโยบายเป็นปัญหาที่พบอยู่ในหลายกรณี ซึ่งจะเป็ปัจจัยสำคัญที่มีผลต่อการนำ SEA มาใช้งานในประเทศไทย

3. ประเด็นเรื่องกำหนดเป้าหมายในการพัฒนา

การกำหนดเป้าหมาย วัตถุประสงค์และหลักเกณฑ์การพัฒนาเป็นขั้นตอนสำคัญในกระบวนการ SEA เพื่อนำไปสู่การพัฒนาทางเลือกเชิงยุทธศาสตร์ต่อไป จากกรณีศึกษาลุ่มน้ำยมพบว่า กิจกรรมในขั้นตอนนี้เป็ประโยชน์อย่างยิ่งต่อการขยายแนวคิด เปิดพื้นที่ในการคิดค้นทางเลือกที่กว้างขึ้น อย่างไรก็ดีตาม มีข้อสังเกตว่าจากข้อมูลที่ได้มีความแตกต่างกันอย่างมากในการให้คุณค่า หรือเป้าหมายการพัฒนาจากแต่ละกลุ่มแต่ละฝ่ายที่เกี่ยวข้อง เช่น ในขณะที่องค์กรพัฒนาเอกชนด้านสิ่งแวดล้อมให้ความสำคัญอย่างมากต่อเป้าหมายด้านสิ่งแวดล้อม การรักษาระบบนิเวศ แต่ภาครัฐให้ความสำคัญต่อเป้าหมายทางเศรษฐกิจเป็นหลัก ฯลฯ

ในกระบวนการ SEA มีข้อสมมุติฐานว่า กระบวนการมีส่วนร่วมที่เป็นประชาธิปไตยจะช้ช่วยนำไปสู่การหาข้อยุติร่วมกันได้ อย่างไรก็ดีในทางปฏิบัติ ปัญหาข้อขัดแย้งที่เกิดขึ้นในระดับ “โครงการ” ที่ผ่านมา มีเหตุผลสำคัญส่วนหนึ่งเนื่องจากความแตกต่างกันของผู้ที่เกี่ยวข้องแต่ละฝ่ายในการให้คุณค่า และกำหนดเป้าหมายการพัฒนา ดังนั้น จึงมีความจำเป็นที่ต้องพัฒนากลไกในการหาข้อยุติร่วมกันเกี่ยวกับการกำหนดเป้าหมายการพัฒนาที่มีความแตกต่างกันของแต่ละภาคส่วน มิฉะนั้นก็อาจประสบปัญหาความขัดแย้งไม่ต่างกับกรณีการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม (EIA) ในระดับโครงการ

4. ประเด็นในเรื่องการกำหนดทางเลือกเชิงยุทธศาสตร์

ความมุ่งหวังประการสำคัญของการใช้กระบวนการ SEA คือ การแสวงหาทางเลือกเชิงยุทธศาสตร์ที่รอบด้าน เพื่อนำไปสู่การตัดสินใจที่เหมาะสม สอดคล้องกับเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน อย่างไรก็ตาม จากกรณีศึกษาเรื่องลุ่มน้ำยมนี้ ทางเลือกเชิงยุทธศาสตร์ในการจัดการแก้ไขปัญหาลุ่มน้ำยมเกือบทั้งหมดมีฐานมาจากแนวคิดทางวิศวกรรมในการจัดการน้ำ ขาดทางเลือกเชิงยุทธศาสตร์ที่ฉีกแนวออกไปสู่แนวคิดการใช้เครื่องมือทางสังคม เครื่องมือทางเศรษฐศาสตร์ เช่น การวางแผนและควบคุมการใช้ประโยชน์พื้นที่ตามศักยภาพของพื้นที่ การปรับโครงสร้างการผลิตทางการเกษตรให้สอดคล้องกับปริมาณน้ำต้นทุน การควบคุมจำกัดการขยายตัวของเมือง ฯลฯ

เหตุที่เป็นเช่นนี้มีสาเหตุสำคัญเนื่องจาก ความไม่เชื่อมั่นต่อการสนับสนุนจากผู้กำหนดนโยบายต่อแนวทางเลือกอื่นๆ ซึ่งต้องการการสนับสนุนทางการเมืองสูง ประกอบกับเหตุผลว่า ในอดีตที่ผ่านมาแนวทางเลือกเชิงยุทธศาสตร์อื่นๆ ดังตัวอย่างที่กล่าวถึงข้างต้นนั้น เป็นทางเลือกที่ประสบความสำเร็จค่อนข้างน้อยในการปฏิบัติ ทำให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (รวมทั้งคณะนักวิจัย) ค่อนข้างติดอยู่ในกรอบความคิดแบบเดิม โดยประเมินไว้ล่วงหน้าว่า ทางเลือกเชิงยุทธศาสตร์บางทางเลือกจะไม่ประสบผลสำเร็จ หรือไม่ได้รับการยอมรับจากผู้กำหนดนโยบายหรือจากฝ่ายการเมือง ทำให้การนำเสนอทางเลือกเชิงยุทธศาสตร์ถูกจำกัดอยู่กับแนวทางเดิมๆ และมีทางเลือกเชิงยุทธศาสตร์อยู่ค่อนข้างน้อย

5. ความพร้อมของฐานข้อมูลที่ใช้ในการประเมินสิ่งแวดล้อมและทางเลือกเชิงยุทธศาสตร์

ในกระบวนการประเมินสิ่งแวดล้อมและการพิจารณาทางเลือกเชิงยุทธศาสตร์ จำเป็นต้องมีระบบฐานข้อมูลสนับสนุนการประเมินและการพิจารณาที่เพียงพอ มีข้อมูลทั้งในด้านระบบนิเวศ สิ่งแวดล้อม ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม แต่ในสภาพความเป็นจริง แม้ว่าประเทศไทยจะได้มีการสำรวจข้อมูล พัฒนาฐานข้อมูลมาเป็นเวลานาน แต่ข้อมูลยังอยู่ในสภาพที่กระจัดกระจาย ขาดการเชื่อมโยงเป็นเครือข่ายอย่างเป็นระบบที่สามารถใช้งานได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ในกรณีลุ่มน้ำยมก็ประสบกับปัญหาดังกล่าวเช่นกัน แม้ว่าจะมีการศึกษาอยู่มาก แต่ข้อมูลในหลายด้านที่สำคัญและจำเป็นยังขาดอยู่อีกมาก เช่น ข้อมูลปัญหาน้ำท่วมหรือน้ำแล้งในระดับอำเภอและตำบล ข้อมูลผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมจากปัญหาน้ำแล้ง เป็นต้น

6. ประเด็นเรื่องความยืดหยุ่น ลักษณะการดำเนินงานที่ไม่ตายตัวของกระบวนการ SEA

ขั้นตอนและกระบวนการ SEA มีลักษณะยืดหยุ่น ไม่ตายตัว ในแต่ละกรณีศึกษาสามารถปรับให้เหมาะสมกับบริบทแวดล้อม นอกจากนี้ การประเมินสิ่งแวดล้อมระดับยุทธศาสตร์มักมีเนื้อหาในเชิงคุณภาพ และการบรรยายมากกว่าที่เป็นการประเมินเชิงปริมาณ ที่มีข้อมูลในเชิงตัวเลข สถิติที่ชัดเจน ด้วยคุณลักษณะดังกล่าวข้างต้น ทำให้การสื่อสารทำความเข้าใจกับผู้กำหนดนโยบาย และผู้ที่เกี่ยวข้องในกระบวนการ SEA เป็นไปค่อนข้างลำบาก เนื่องจากผู้ที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการประเมินโดยส่วนใหญ่ จะคุ้นเคยอยู่กับระบบการประเมินที่มีหลักเกณฑ์ ขั้นตอน วิธีปฏิบัติที่ชัดเจนค่อนข้างตายตัว ได้ผลลัพธ์ในเชิงปริมาณที่ชัดเจน โดยเฉพาะอย่างยิ่งสำหรับฝ่ายการเมืองและผู้กำหนดนโยบายที่ต้องการกรอบเวลาการพิจารณาที่ระบุได้แน่นอน

7. ปัญหาเนื่องจากการตัดสินใจทางนโยบายถูกกำหนดล่วงหน้า

กรณีเรื่องลุ่มน้ำยม ประเด็นขัดแย้งสำคัญอยู่ที่โครงการก่อสร้างเขื่อนแก่งเสือเต้น ซึ่งเป็นโครงการที่เกี่ยวข้องกับการเมืองในระดับต่างๆ อยู่มาก ปัญหาสำคัญที่เกิดขึ้น คือ ในระหว่างขั้นตอนกระบวนการพัฒนาทางเลือกเชิงยุทธศาสตร์ จะมีความเคลื่อนไหวเกี่ยวกับนโยบายและการตัดสินใจเกี่ยวกับการสร้างหรือไม่ สร้างโครงการแก่งเสือเต้นอยู่เสมอ ซึ่งมีผลต่อแนวคิดของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในพื้นที่ในการพัฒนาทางเลือกต่างๆ เพื่อการจัดการแก้ไขปัญหา และทำให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องไม่แน่ใจว่า ทางเลือกเชิงยุทธศาสตร์ที่ได้กำหนดคิดขึ้นจะมีประโยชน์หรือไม่ หากผู้กำหนดนโยบายได้ตัดสินใจล่วงหน้าเกี่ยวกับเรื่องเขื่อนแก่งเสือเต้นไปแล้ว ตรงจุดนี้จึงเป็นเงื่อนไขสำคัญอีกจุดหนึ่งของการที่จะนำ SEA มาประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ตามที่มุ่งหวัง

8. การมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง

การมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในกระบวนการ SEA เป็นทั้งหลักการสำคัญและเป็นเป้าหมายของ SEA ข้อที่ควรพิจารณาในประเด็นนี้ คือ การสนับสนุน การสร้างเสริมการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในระดับและทุกขั้นตอนนั้น ต้องอาศัยความพร้อมทางด้านบุคลากร ด้านงบประมาณสูง รวมทั้งต้องใช้ระยะเวลา มาก โดยเฉพาะในกรณีที่ชอบเขตพื้นที่ศึกษา หรือประเด็นปัญหาที่พิจารณามีขอบเขตกว้างขวาง มีผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง หรือมีส่วนได้ส่วนเสียอยู่เป็นจำนวนมาก

ในกรณีศึกษาลุ่มน้ำยม ขอบเขตพื้นที่ลุ่มน้ำครอบคลุมอาณาบริเวณทั้งหมด 11 จังหวัด มีพื้นที่ถึงร้อยละ 17 ของพื้นที่ภาคเหนือ ประกอบกับจำนวนบุคลากรของคณะผู้ศึกษาที่มีอยู่น้อย จึงไม่สามารถดำเนินการสร้างการมีส่วนร่วมอย่างครอบคลุมและเข้มข้นได้ จึงต้องแบ่งพื้นที่การศึกษาเป็น 3 ส่วน คือ พื้นที่ลุ่มน้ำยมตอนบน ลุ่มน้ำยมตอนกลาง และลุ่มน้ำยมตอนล่าง มีการเลือกจังหวัดหลักที่เป็นตัวแทนของแต่ละพื้นที่ และมุ่งเน้นเฉพาะปัญหาเรื่องน้ำท่วมและน้ำแล้งเป็นหลัก

9. ข้อเสนอต่อการดำเนินงานในอนาคต

ในขณะนี้นับได้ว่ามีความชัดเจนในทางนโยบายเรื่องการสนับสนุนนำ SEA มาใช้ จากการที่ได้มีนโยบายกำหนดไว้ชัดเจนในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 และแผนจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อม จากประสบการณ์ บทเรียนของการประยุกต์ใช้ SEA ในกรณีลุ่มน้ำยม สะท้อนให้เห็นว่าการที่จะทำให้เกิดการปฏิบัติเป็นรูปธรรมได้ตามนโยบายและแผนที่กำหนดไว้ จำเป็นต้องมีการพัฒนาปรับปรุงกลไกเชิงสถาบันรองรับการดำเนินงานอีกหลายประการ ที่สำคัญได้แก่

- ด้านองค์กรที่รับผิดชอบทั้งในด้านการประเมิน ด้านการกำกับดูแลและสนับสนุน
- ด้านกฎระเบียบ กฎหมายรองรับ สนับสนุนการใช้ SEA
- ด้านการจัดความสัมพันธ์ระหว่างกระบวนการ SEA กับกระบวนการกำหนดตัดสินใจทางนโยบายในเรื่องต่างๆ ทั้งในระดับนโยบาย แผน และพื้นที่
- ด้านการจัดทำระบบเครือข่ายฐานข้อมูลด้านสิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ และสังคม
- ด้านการพัฒนาบุคลากรจำนวนหนึ่งขึ้นมารองรับการดำเนินงานในส่วนต่างๆ ที่เกี่ยวข้องในระบบอย่างเพียงพอ

ภาคผนวกที่ 2

กระบวนการตัดสินใจ
กับการจัดการลุ่มน้ำยม

โดย

พรทิพย์ สำเภา

กระบวนการตัดสินใจกับการจัดการลุ่มน้ำยม

พรทิพย์ สำเภา

1. ความเป็นมาของปัญหา

ลุ่มน้ำยมเป็น 1 ใน 6 ลุ่มน้ำสำคัญของภาคเหนือ มีพื้นที่ 23,620 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณร้อยละ 17 ของพื้นที่ภาคเหนือ ปริมาณน้ำท่าเฉลี่ยทั้งปีซึ่งไหลลงสู่แม่น้ำน่านและแม่น้ำเจ้าพระยา ที่จังหวัดนครสวรรค์ ประมาณ 4,870 ล้านลูกบาศก์เมตร พื้นที่ส่วนใหญ่อยู่ในเขตจังหวัดแพร่และจังหวัดสุโขทัย บางส่วนเป็นพื้นที่ต้นน้ำอยู่ในเขตจังหวัดพะเยาและจังหวัดน่าน ส่วนพื้นที่ท้ายน้ำซึ่งเป็นพื้นที่ราบและพื้นที่ชุ่มน้ำ อยู่ในเขตจังหวัดพิจิตรและจังหวัดพิษณุโลก (ประกอบ, ไม่ระบุปี)

ลุ่มน้ำยมเป็นลุ่มน้ำสาขาของลุ่มน้ำเจ้าพระยาเพียงลุ่มน้ำเดียวที่ยังไม่มีโครงการพัฒนาแหล่งน้ำขนาดใหญ่ แม้จะมีการศึกษาโครงการพัฒนาแหล่งน้ำขนาดใหญ่หลายโครงการก็ตาม จนกระทั่งปัญหาภัยแล้งและปัญหาน้ำท่วมมีความรุนแรงมากยิ่งขึ้นเรื่อยๆ ความพยายามในการผลักดันโครงการแหล่งน้ำขนาดใหญ่จากฝ่ายรัฐจึงเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องในระยะหลายสิบปีมานี้ โดยเฉพาะการผลักดันโครงการเขื่อนแก่งเสือเต้น โดยให้เหตุผลว่าจะสามารถแก้ปัญหาทั้งด้านอุทกภัย และปัญหาขาดแคลนน้ำทั้งในระดับลุ่มน้ำยม และลุ่มน้ำเจ้าพระยาได้ โดยละเลยคำถามที่สำคัญว่าคนในลุ่มน้ำยมเองต้องการให้การพัฒนาเป็นไปในทิศทางใด หรือมีทางเลือกในการแก้ปัญหาเรื่องน้ำอย่างไรบ้าง นอกเหนือจากการสร้างแหล่งน้ำขนาดใหญ่ตามที่หน่วยงานฝ่ายรัฐเสนอ

เมื่อคนในลุ่มน้ำยมไม่อาจมีบทบาทในการกำหนดการพัฒนาตนเองได้ ในขณะที่นโยบายการพัฒนาถูกกำหนดจากทั้งนโยบายรัฐบาล กระแสการเมืองหรือผลประโยชน์ของกลุ่มทุน และความรู้ทางเทคนิคเฉพาะด้าน ความขัดแย้งเกี่ยวกับโครงการพัฒนาขนาดใหญ่ในลุ่มน้ำยมจึงเกิดขึ้น ทั้งในระดับชาวบ้านที่จะได้รับผลกระทบกับหน่วยงานเจ้าของโครงการ และระหว่างชาวบ้านที่ได้รับผลกระทบกับชาวบ้านที่คาดว่าจะได้รับประโยชน์จากโครงการ

2. องค์กรที่เกี่ยวข้องกับการตัดสินใจในการพัฒนาลุ่มน้ำยม

ความขัดแย้งในกรณีลุ่มน้ำยมซึ่งเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องในแทบทุกฤดูแล้งและฤดูฝนนับตั้งแต่มีการเสนอโครงการสร้างเขื่อนแก่งเสือเต้นเป็นต้นมา ได้นำมาสู่การตั้งองค์กร หรือคณะกรรมการและอนุกรรมการหลายคณะเพื่อแก้ปัญหาความขัดแย้งที่เกิดขึ้น แต่องค์กรหรือคณะกรรมการที่เหล่านี้ส่วนใหญ่รัฐบาลจัดตั้งขึ้นในระดับส่วนกลาง และเป็นองค์กรที่มีการแต่งตั้งขึ้นตามอำนาจแห่งกฎหมายแม่บท เช่น กฎหมายส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม ส่วนองค์กรหรือคณะกรรมการในระดับท้องถิ่นไม่ได้มีการจัดตั้งขึ้นเพื่อพิจารณาตัดสินใจในเรื่องนี้

2.1 องค์การในระดับส่วนกลางที่รัฐบาลจัดตั้งขึ้น

1) คณะกรรมการวิสามัญเพื่อศึกษาการสร้างเขื่อนแก่งเสือเต้น สภาผู้แทนราษฎร

เป็นองค์การที่สร้างขึ้นในปี 2537 โดยมีเป้าหมายในการสนับสนุนการสร้างเขื่อนแก่งเสือเต้น องค์ประกอบของคณะกรรมการฯชุดนี้ประกอบด้วยสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในจังหวัดต่าง ๆ ในพื้นที่ลุ่มน้ำยม ผู้ดำรงตำแหน่งประธานคือนายไพฑูรย์ แก้วทอง สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดพิจิตร

กล่าวได้ว่าการปฏิบัติหน้าที่คณะกรรมการฯชุดนี้ทำให้ความขัดแย้งและการเผชิญหน้าระหว่างประชาชนที่จะได้รับผลกระทบกับประชาชนที่เชื่อว่าจะได้รับประโยชน์จากก่อสร้างเขื่อนแก่งเสือเต้นมากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะการจัดชุมนุมใหญ่ที่สนามกีฬาจังหวัดแพร่ เมื่อวันที่ 1 สิงหาคม 2537 เพื่อทำการลงประชามติเรียกร้องให้มีการสร้างเขื่อนแก่งเสือเต้นแก้ปัญหาภัยแล้ง พร้อมทั้งจัดให้มีการอภิปรายที่โรงแรมนครแพร่ ทาวเวอร์แล้ว อ้างว่าเป็นไต่สวนสาธารณะ ท่ามกลางการวิพากษ์วิจารณ์จากนักวิชาการและองค์กรพัฒนาเอกชน

2) คณะอนุกรรมการเฉพาะกิจเพื่อพิจารณาผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมจากโครงการเขื่อนแก่งเสือเต้น

ตามมติของคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ ตั้งขึ้นในปี 2538 โดยมีนายยิ่งพันธ์ มนะสิการ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อมเป็นประธาน มีการศึกษาผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อม 4 ด้าน ระยะเวลาในการศึกษา 270 วัน

- 1) ด้านธรณีวิทยา โดยกรมทรัพยากรธรณีเป็นเจ้าของเรื่อง ว่าจ้างบริษัทจีเอ็มที คอร์ปอเรชั่นและคณะ
- 2) ด้านผลกระทบต่อระบบนิเวศ โดยสำนักงานนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อมเป็นผู้ดำเนินการ และได้ว่าจ้างคณะวิทยาศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ทำการศึกษา
- 3) ด้านผลกระทบต่อราษฎร โดยผู้ว่าราชการจังหวัดแพร่ว่าจ้างให้มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ทำการศึกษา
- 4) ด้านสาธารณสุข มอบให้คณะเวชศาสตร์เขตร้อน มหาวิทยาลัยมหิดล ทำการศึกษา

พร้อมกันนี้ก็ได้มีการแต่งตั้งคณะทำงานขึ้นมา 1 ชุด ประกอบด้วยนายปริญญา นุตาลัย ,นายเลิศ จันทนภาพ นายสุรินทร์ เศรษฐมานิตย์ และนายแพทย์สันตศิริ ศรีมณี รวมทั้งตัวแทนจากหน่วยงานต่างๆที่เกี่ยวข้อง โดยมีนายสันทัด สมชีวิตา เลขาธิการสำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (สผ.)เป็นประธาน

อาจกล่าวได้ว่าการปฏิบัติงานของคณะอนุกรรมการฯชุดนี้ได้นำมาสู่ปัญหาความขัดแย้งในสังคมมากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะในกรณีที่นายยิ่งพันธ์ มนะสิการ ประธานคณะอนุกรรมการฯได้นำเสนอความก้าวหน้าของผลการศึกษาทั้ง 4 ประเด็นต่อที่ประชุมคณะรัฐมนตรีในคราวประชุมคณะรัฐมนตรีภูมิภาคที่จังหวัดเชียงราย ท่ามกลางความขัดแย้งทั้งในด้านกระบวนการการศึกษา และเนื้อหาของรายงานการศึกษา ที่ยังไม่มีข้อสรุปอันเป็นที่ยอมรับของทุกฝ่าย ซึ่งการกระทำดังกล่าวได้รับการคัดค้านทั้งจากนักวิชาการ นักศึกษา สมัชชาคนจน และเครือข่าย และองค์กรพัฒนาเอกชน เนื่องจากปัญหา 2 ประการคือ (ผาสก,2541)

ประการแรก ปัญหาเกี่ยวกับรายงานการศึกษาที่ยังไม่ครบถ้วนสมบูรณ์และไม่เป็นที่ยอมรับของทุกฝ่าย ในด้านธรณีวิทยา ผลการศึกษายังมีปัญหาความขัดแย้งภายในคณะกรรมการฯ เนื่องจากการศึกษาไม่ได้ทำตาม TOR กำหนดไว้ โดยไม่ได้มีการศึกษาผลกระทบจากการพังทลายของเขื่อน และการศึกษารอยเลื่อนในรายงานเป็นคนละจุดกับรอยเลื่อนแม่ยมที่จะมีการสร้างเขื่อนแก่งเสือเต้น

ส่วนรายงานผลการศึกษาผลกระทบต่อชาวบ้าน ซึ่งจัดทำโดยมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ได้รับการวิพากษ์วิจารณ์จากนักวิชาการและองค์กรพัฒนาเอกชนว่า คณะศึกษาไม่ได้ศึกษาชุมชนที่ได้รับผลกระทบทั้งในเขตตำบลสะเอียบ อำเภอสอง จังหวัดแพร่ และอำเภอเชียงม่วน จังหวัดพะเยา ซึ่งนำมาสู่คำถามต่อการกำหนดมาตรการการแก้ไขว่าเป็นมาตรการที่สอดคล้องกับความต้องการของผู้ได้รับผลกระทบจริงหรือไม่

ในขณะที่รายงานผลการศึกษาด้านนิเวศป่าไม้ สัตว์ป่า ซึ่งจัดทำโดยคณะวิทยาศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย แม้ว่าจะเป็นรายงานที่ได้รับการยอมรับจากนักวิชาการ และองค์กรพัฒนาเอกชน แต่กรมชลประทานและนักการเมืองกลับไม่ยอมรับรายงานฉบับนี้ โดยตั้งข้อสงสัยเกี่ยวกับจำนวนพื้นที่ที่จะถูกน้ำท่วมและปริมาตรน้ำที่จะถูกตัดว่าเกินกว่าความเป็นจริง อย่างไรก็ตาม รายงานฉบับนี้ยังขาดเนื้อหาบางส่วนที่มีความสำคัญ เช่น ผลกระทบต่อพื้นที่ป่าจากกิจกรรมการสร้างเขื่อนอื่นๆ ไม่ว่าจะเป็น พื้นที่ห้วยงานเขื่อน ถนนวน และแนวสายส่งไฟฟ้าแรงสูง เป็นต้น รวมถึงไม่ได้ศึกษาคุณค่าของผลผลิตจากป่าที่ไม่ใช่เนื้อไม้ที่ต้องสูญเสียไป

ประการที่สอง เป็นการนำเสนอที่ผิดขั้นตอนตามพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ.2535 เพราะจะต้องผ่านขั้นตอนการนำเสนอต่อคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติเสียก่อน

นอกจากนี้คณะกรรมการเฉพาะกิจพิจารณาผลกระทบสิ่งแวดล้อมชุดนี้ยังถูกตั้งข้อสงสัยว่ามีความเป็นกลางและน่าเชื่อถือหรือไม่ เนื่องจากประธานอนุกรรมการฯซึ่งดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงวิทยาศาสตร์ฯแสดงจุดยืนในการสนับสนุนการสร้างเขื่อนแก่งเสือเต้นมาอย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้องค์ประกอบของอนุกรรมการฯยังเป็นบุคคลระดับอธิบดีที่เกี่ยวข้องกับการสนับสนุนการสร้างเขื่อน ส่วนผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 2 ท่าน จากทั้งหมด 3 ท่าน ยังเกี่ยวข้องกับบริษัทที่รับทำการศึกษารายงานผลกระทบสิ่งแวดล้อม

3) คณะกรรมการติดตามการดำเนินการตามมติคณะรัฐมนตรี กรณีเขื่อนที่ยังไม่ดำเนินการก่อสร้าง

4 เขื่อน (สุริชัย,2541)

คณะกรรมการชุดนี้แต่งตั้งขึ้นในสมัยรัฐบาล พลเอกชวลิต ยงใจยุทธ เป็นนายกรัฐมนตรี ตามข้อเรียกร้องของสมัชชาคนจน โดยมีคำสั่งของสำนักนายกรัฐมนตรีที่ 15/2540 ลงวันที่ 7 พฤษภาคม 2540 มีศาสตราจารย์นิคม จันทรวิทุร เป็นประธาน ส่วนกรรมการประกอบด้วยผู้แทนหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ผู้เชี่ยวชาญ และผู้แทนองค์กรพัฒนาเอกชน รวม 15 ท่าน ทำหน้าที่พิจารณา กำหนด และดำเนินการให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการพิจารณาความเหมาะสมของโครงการเขื่อนที่ยังไม่ก่อสร้าง 4 เขื่อน คือโครงการเขื่อนแก่งเสือเต้น จังหวัดแพร่ โครงการเขื่อนลำโดมใหญ่ จังหวัดอุบลราชธานี โครงการเขื่อนโปร่งขุนเพชร จังหวัดชัยภูมิ และโครงการเขื่อนรือรือ จังหวัดชุมพร แม้ว่าภายหลังการเปลี่ยนรัฐบาล รัฐบาลชุดใหม่ซึ่งมีนายชวน หลีกภัยเป็นนายกรัฐมนตรีได้มีการหยิบยกเรื่องนี้ขึ้นมาพิจารณาใหม่อีกครั้ง และได้มีการแต่งตั้งคณะกรรมการชุดเดิม ทำงานตามภารกิจเดิมให้เสร็จสิ้นอย่างต่อเนื่อง

ในกรณีโครงการเชื่อมแก่งเสือเต้น คณะกรรมการฯ ได้แต่งตั้งคณะกรรมการกำหนดหลักเกณฑ์การศึกษาการพิจารณาความเหมาะสม และการให้ประชาชนมีส่วนร่วมในโครงการเชื่อมที่ยังไม่ได้ก่อสร้าง 4 เขื่อน โดยมีนายศุภวิทย์ เปี่ยมพงศ์สานต์ เป็นประธาน และตั้งคณะทำงานรวบรวมข้อมูลการก่อสร้างโครงการเชื่อมที่ยังไม่ได้ก่อสร้าง 4 เขื่อน ซึ่งมีรองศาสตราจารย์สุริชัย หวันแก้ว เป็นประธาน ประกอบด้วยกลุ่มนักวิชาการอิสระภายใต้การสนับสนุนของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)

ในฝ่ายประชาชนมีความคาดหวังว่าคณะกรรมการชุดนี้จะทำให้เกิดกระบวนการตรวจสอบโครงการก่อสร้างเชื่อมได้มากยิ่งขึ้น เนื่องจากหากคณะรัฐมนตรีจะมีการพิจารณาโครงการก่อสร้างเชื่อมทั้ง 4 เขื่อน จะต้องผ่านการพิจารณาของคณะกรรมการชุดนี้ก่อน หรืออย่างน้อยที่สุดก็ช่วยให้การตัดสินใจดำเนินการก่อสร้างเชื่อมไม่สามารถทำได้โดยง่ายนัก แต่อย่างไรก็ตาม ในทางปฏิบัติคณะกรรมการชุดนี้ได้ประสบปัญหาในการดำเนินงานมาโดยตลอด ทั้งในด้านการศึกษา และการจัดประชาพิจารณ์ เนื่องจากไม่ได้รับการยอมรับจากกรรมการที่เป็นผู้แทนส่วนราชการ เช่น ผู้แทนกรมชลประทาน เป็นต้น และไม่มีงบประมาณในการดำเนินงานและไม่มีเจ้าภาพที่ชัดเจน รวมทั้งความไม่ต่อเนื่องของการปฏิบัติงาน เนื่องจากมีการเปลี่ยนแปลงรัฐบาลหลายครั้ง

ในปัจจุบันคณะกรรมการติดตามการดำเนินการตามมติคณะรัฐมนตรี กรณีเชื่อมที่ยังไม่ก่อสร้างได้ถูกเปลี่ยนสถานภาพจากคณะกรรมการมาเป็นคณะกรรมการภายใต้คณะกรรมการแก้ปัญหาสมัชชาคนจน โดยมี ดร.วรวิทย์ เจริญเลิศ เป็นประธาน ซึ่งแสดงให้เห็นว่ารัฐบาลให้ความสำคัญต่ออำนาจและบทบาทของคณะกรรมการชุดนี้น้อยลง และมีความหมายถึงการไม่เห็นความสำคัญของการสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมต่อการตัดสินใจโครงการขนาดใหญ่จากฝ่ายประชาชนด้วย และเมื่อไม่นานมานี้กรมชลประทานได้เสนอให้มีการยุบเลิกคณะกรรมการชุดนี้ เพื่อไม่ให้เป็นอุปสรรคต่อการนำเสนอโครงการสร้างเขื่อนในอนาคต

2.2 องค์กรที่แต่งตั้งขึ้นตามกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เช่น คณะกรรมการชำนาญการพิจารณารายงานการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อม ด้านโครงการพัฒนาแหล่งน้ำ แต่งตั้งโดยคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติใช้อำนาจตามพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ.2535

กล่าวได้ว่าคณะกรรมการผู้ชำนาญการฯ มีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งต่อการตัดสินใจโครงการเชื่อมแก่งเสือเต้น โดยเฉพาะในกรณีที่มติไม่พิจารณารายงานการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อมของโครงการเชื่อมแก่งเสือเต้น ซึ่งกรมชลประทานได้แจ้งให้มหาวิทยาลัยเชียงใหม่เป็นผู้ทำการศึกษาและจัดทำรายงาน เนื่องจากข้อมูลมีความสับสนไม่ตรงกัน พร้อมทั้งขอคิดเห็นเพื่อให้กรมชลประทานไปแก้ไขปรับปรุงรายงานทั้งหมด 36 ประเด็น การมีมติไม่พิจารณารายงานดังกล่าวส่งผลดังนี้

- 1) ธนาคารโลกตัดสินใจไม่ให้เงินกู้แก่โครงการเชื่อมแก่งเสือเต้นในเดือนสิงหาคม 2537
- 2) คณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติได้มีมติแต่งตั้งคณะกรรมการเฉพาะกิจเพื่อพิจารณาผลกระทบสิ่งแวดล้อมจากโครงการเชื่อมแก่งเสือเต้น 3 ประเด็น คือด้านธรณีวิทยาและแผ่นดินไหว ด้านนิเวศวิทยาป่าไม้และสัตว์ป่า และด้านการอพยพโยกย้ายและการตั้งถิ่นฐานใหม่ การศึกษานี้ต้องแล้วเสร็จภายในเวลา 90 วัน ต่อมาได้เพิ่มการศึกษาผลกระทบด้านสาธารณสุข และขยายเวลาในการศึกษาเป็น 270 วัน

ผลดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า การศึกษาเกี่ยวกับความเหมาะสม และผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมของโครงการเขื่อนแก่งเสือเต้นที่ผ่านมา มีข้อจำกัดทั้งในแง่กระบวนการศึกษา และเนื้อหาที่ไม่ครอบคลุมมิติต่างๆ ที่หลากหลายและมีความสำคัญต่อการตัดสินใจ รวมทั้งข้อจำกัดในด้านการเผยแพร่ต่อสาธารณชน การมีมติไม่พิจารณารายงานดังกล่าวนอกจากจะมีผลให้แหล่งเงินกู้ที่สำคัญอย่างธนาคารโลกตัดสินใจไม่ให้เงินกู้แล้ว ยังทำให้เกิดการขยายของเขตการศึกษาให้ครอบคลุมมิติต่างๆ มากยิ่งขึ้น ในขณะที่เดียวกันสังคมก็มีโอกาสในการตรวจสอบโครงการเพิ่มขึ้นด้วย

3. กระบวนการพิจารณาหรือตัดสินใจเกี่ยวกับการพัฒนาลุ่มน้ำยม

3.1 ความเป็นมาของโครงการพัฒนาลุ่มน้ำยม พัฒนาการเกี่ยวกับการพัฒนาลุ่มน้ำสามารถแบ่งออกได้เป็น 3 ช่วง คือ

1) ช่วงริเริ่มการพัฒนาลุ่มน้ำยม กับโครงการแม่ยม (ปี 2494 เป็นต้นมา)

โครงการพัฒนาลุ่มน้ำยมเริ่มต้นขึ้นในปีพ.ศ. 2497 โดยมีการก่อสร้างโครงการแม่ยม ในจังหวัดแพร่ ซึ่งสามารถส่งน้ำให้กับพื้นที่ชลประทานได้ 225,000 ไร่ ในปีพ.ศ. 2507 อย่างไรก็ตาม โครงการนี้สามารถส่งน้ำให้กับการทำนาในหน้าฝนเป็นหลัก ในขณะที่ในฤดูแล้งสามารถส่งน้ำได้เพียงร้อยละ 10 ของพื้นที่เพาะปลูกเท่านั้น ต่อมา มีการก่อสร้างเสริมสันฝายแม่ยมให้สูงขึ้นอีก 1 เมตร ซึ่งสามารถบรรเทาความเดือดร้อนได้บ้าง ในปัจจุบันโครงการชลประทานในลุ่มน้ำยมสายหลัก ซึ่งรวมทั้งพื้นที่ชลประทานภายใต้โครงการแม่ยม โครงการสูบน้ำด้วยไฟฟ้า และโครงการฝายยางพิจิตร สามารถส่งน้ำให้พื้นที่เพาะปลูกในฤดูแล้งได้ประมาณร้อยละ 24 ของพื้นที่เพาะปลูกฤดูฝน ดังนั้นปัญหาการขาดแคลนน้ำจึงยังคงเกิดขึ้นในเขตจังหวัดแพร่และสุโขทัย (กรมชลประทาน, 2532 และกรมชลประทาน, 2543)

ในปี 2512 กรมชลประทานได้ทำการศึกษาพิจารณาโครงการพัฒนาลุ่มน้ำยม โดยได้รับความช่วยเหลือทางวิชาการจากรัฐบาลสหราชอาณาจักร การศึกษาเสร็จเรียบร้อยในมิถุนายน 2514

ผลการศึกษาพบว่า ลุ่มน้ำยมมีความจำกัดด้านแหล่งน้ำมากกว่าที่ดิน จึงได้พิจารณาหาแหล่งน้ำใต้ดินมาใช้เพื่อการชลประทานด้วย โดยข้อเสนอที่สำคัญต่อการพัฒนาลุ่มน้ำยมประกอบด้วย

- 1) การพัฒนาน้ำใต้ดินเพื่อการชลประทานในพื้นที่บางตอนของจังหวัดสุโขทัย ซึ่งมีชั้นหินอุ้มน้ำอยู่ในเกณฑ์ดี ค่าลงทุนเบื้องต้นต่ำ และสามารถดำเนินการได้เร็ว (35,000 ไร่)
- 2) งานก่อสร้างเขื่อนห้วยสักกั้นแม่น้ำยมที่ อำเภอสอง จังหวัดแพร่ สูง 57 เมตร เก็บน้ำได้ 900 ล้านลูกบาศก์เมตร
- 3) งานปรับปรุงโครงการแม่ยมเดิม และอาศัยน้ำจากเขื่อนห้วยสักแล้วเสริมด้วยน้ำใต้ดินในบางแห่ง
- 4) งานก่อสร้างเขื่อนระบายน้ำที่แก่งหลวง อำเภอศรีสัชนาลัย จังหวัดสุโขทัย พร้อมระบบส่งน้ำในพื้นที่ 672,000 ไร่
- 5) งานบรรเทาอุทกภัยในทุ่งราบสุโขทัยตอนล่าง โดยขุดช่องระบายน้ำขนาดใหญ่และก่อสร้างพนังกั้นน้ำทางทิศตะวันตกของจังหวัดตามเส้นทางสุโขทัย – ตาก และงานก่อสร้างระบบระบายน้ำในพื้นที่ชลประทานในเขตโครงการทั้งหมด โดยโครงการทั้งหมดนี้ใช้ระยะเวลาในการดำเนินการประมาณ 19 ปี

การพัฒนาหลุมน้ำยมที่ดำเนินการไปแล้วประกอบด้วย การพัฒนาน้ำใต้ดินโดยกรมชลประทานในเขต
อำเภอสุวรรณภูมิ ในปีพ.ศ.2519 โดยได้รับความช่วยเหลือด้านเงินกู้จากรัฐบาลสหราชอาณาจักร (กรม
ชลประทาน,อ้างแล้ว)

2) ช่วงโครงการผันน้ำกก อิง ยม น่าน (ปีพ.ศ.2522 – ปีพ.ศ.2536)

ปีพ.ศ.2522 ผู้บริหารระดับสูงของการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย (กฟผ.) เสนอแนวคิดการผันน้ำ
จากลุ่มน้ำโขง และลุ่มน้ำสาละวินลงสู่ลุ่มน้ำเจ้าพระยา ลุ่มละ 7 โครงการ

ในปีพ.ศ.2523 กรมชลประทานได้ว่าจ้างบริษัทที่ปรึกษา ศึกษาปรับปรุงรายงานการศึกษาหลุมน้ำแม่ยมที่มี
อยู่ การศึกษาดังกล่าวนี้ได้ประเมินทางเลือกของการก่อสร้างเขื่อนห้วยสักและเขื่อนแก่งเสือเต้น ในขณะที่ กฟผ.
ได้เริ่มเข้ามามีบทบาทโดยได้รับมอบหมายจากคณะรัฐมนตรีในการประชุมเมื่อวันที่ 2 ก.ย. พ.ศ.2523 ให้
ดำเนินการศึกษาโครงการผันน้ำอิง ยม น่าน ตั้งแต่ศึกษาขั้นความเหมาะสมเบื้องต้นจนถึงการศึกษาความ
เหมาะสมโครงการ โดยมีเป้าหมายที่จะผันน้ำจากแม่น้ำโขง แม่น้ำอิง และแม่น้ำกก มาลงลุ่มน้ำยม เพื่อนำไปใช้ใน
ลุ่มเจ้าพระยาในฤดูแล้ง

การศึกษาทั้งหมดทั้งการศึกษาความเหมาะสมเบื้องต้นโครงการผันน้ำอิง ยม น่าน การสำรวจและศึกษา
เบื้องต้นโครงการผันน้ำกก ยม และการสำรวจและศึกษาเบื้องต้นโครงการเขื่อนแก่งเสือเต้น รวมทั้งการสำรวจและ
ศึกษาเบื้องต้นโครงการผันน้ำอิง ยม มีการจัดทำรายงานเสร็จสิ้นในปีพ.ศ.2527 โดยได้รับความช่วยเหลือจาก
ประชาคมเศรษฐกิจยุโรป รัฐบาลอังกฤษ และรัฐบาลออสเตรเลีย โดยขยายโครงการครอบคลุมถึงการผันน้ำจาก
แม่น้ำกกด้วย ภายหลังจึงมีการเปลี่ยนชื่อเป็นโครงการผันน้ำกก อิง ยม น่าน

จากการศึกษาดังกล่าวพบว่า โครงการที่มีความเหมาะสมที่สุดมี 3 โครงการคือ โครงการเขื่อนแก่งเสือ
เต้น โครงการผันน้ำอิง ยม และโครงการผันน้ำกก ยม ซึ่งผลประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับคือน้ำสำหรับการ
ชลประทานในฤดูแล้งในพื้นที่จังหวัดแพร่ จังหวัดสุโขทัย ที่ราบลุ่มเจ้าพระยา และพื้นที่ลุ่มน้ำกก และน้ำลาว
ประมาณ 2,143 ล้านไร่ คิดเป็นมูลค่าผลประโยชน์ทางชลประทานปีละ 4,150 ล้านบาท และกำลังผลิตติดตั้ง
รวม 508 เมกกะวัตต์ ได้พลังงานไฟฟ้า 1,750 ล้านกิโลวัตต์ชั่วโมงต่อปี คิดเป็นผลประโยชน์ทางไฟฟ้าสุทธิปีละ
1,458 ล้านบาท (กรมชลประทาน,2532)

สำหรับโครงการเขื่อนแก่งเสือเต้นเป็นโครงการที่ถูกกำหนดให้ก่อสร้างเป็นอันดับแรก โดยตัดโครงการ
เขื่อนห้วยสักออกไป เนื่องจากในระยะยาวเมื่อมีการผันน้ำจากน้ำกก และน้ำอิงแล้วโครงการเขื่อนแก่งเสือเต้น
จะให้ผลตอบแทนมากกว่า และเนื่องจากโครงการเขื่อนแก่งเสือเต้นจะให้ผลประโยชน์ด้านชลประทานมากกว่า
ผลประโยชน์ด้านไฟฟ้า กฟผ.จึงได้เสนอต่อที่ประชุมคณะกรรมการพัฒนาการเกษตรชลประทาน ในเดือน
กรกฎาคม พ.ศ.2527 และเมื่อคณะกรรมการแหล่งน้ำแห่งชาติกำหนดนโยบายและแผนการดำเนินงานแล้ว
กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ได้ให้กรมชลประทานจัดทำแผนดำเนินงานด้านชลประทานให้สอดคล้องกันต่อไป

ต่อมา กฟผ.ทำสรุปรายงานการศึกษาโครงการผันน้ำกก อิง ยม น่าน ระยะที่ 1 เสนอต่อคณะกรรมการ
แหล่งน้ำแห่งชาติ ในเดือนธันวาคม พ.ศ.2527 ซึ่งที่ประชุมเห็นว่าโครงการผันน้ำกก อิง ยม น่าน เป็นโครงการ
เอนกประสงค์ที่มีความเหมาะสมและเป็นโครงการสำคัญเร่งด่วน สมควรดำเนินการเพื่อพัฒนาด้านพลังงานและ
แก้ปัญหาขาดแคลนน้ำทั้งในลุ่มน้ำเจ้าพระยาและลุ่มน้ำสาขาในอนาคต เนื่องจากปัญหาขาดแคลนน้ำจะมีความ
รุนแรงมากยิ่งขึ้น

3) ช่วงโครงการเขื่อนแก่งเสือเต้น : โครงการแห่งความขัดแย้ง (ปีพ.ศ.2528 เป็นต้นมา)

สำหรับเขื่อนแก่งเสือเต้น ซึ่งจะเป็นขั้นตอนแรกของการพัฒนานั้น กรมชลประทานเป็นหน่วยงานรับผิดชอบร่วมกับ กฟผ. แต่อย่างไรก็ตาม เนื่องจากการพัฒนาด้านไฟฟ้าพลังน้ำของโครงการเขื่อนแก่งเสือเต้นยังไม่มี ความจำเป็นเร่งด่วนเมื่อเทียบกับการพัฒนาด้านชลประทาน กฟผ.จึงให้บริษัทที่ปรึกษา ทบทวนการศึกษาโครงการเขื่อนแก่งเสือเต้นในระยะแรก

โครงการเขื่อนแก่งเสือเต้นระยะที่ 1 (ยังไม่มี การผันน้ำจากน้ำโขง และการผันน้ำไปยังอ่างเก็บน้ำเขื่อนสิริกิติ์) หากเป็นเขื่อนเพื่อผลิตไฟฟ้าอย่างเดียวจะให้ผลตอบแทนทางเศรษฐกิจต่ำ และมีปัญหาการอพยพโยกย้ายราษฎรจำนวนมาก และจะมีผลตอบแทนทางเศรษฐกิจคุ้มค่าเมื่อมีโครงการผันน้ำจากลุ่มน้ำตอนบน ในระยะที่ 2

ในเดือนสิงหาคม พ.ศ.2528 กฟผ.ได้ทบทวนเขื่อนแก่งเสือเต้นระยะแรก โดยพิจารณาผลประโยชน์ด้านชลประทานเป็นหลัก และมีการจัดทำรายงานการศึกษาโครงการแก่งเสือเต้น : เขื่อนเพื่อการชลประทาน ซึ่งจะให้ผลตอบแทนทางเศรษฐกิจมากกว่าโครงการแก่งเสือเต้น : เขื่อนเอนกประสงค์ และด้วยเหตุที่โครงการเขื่อนแก่งเสือเต้นในระยะแรกจะให้ผลตอบแทนทางชลประทานมากกว่านี้เอง กฟผ.จึงขอโอนงานให้กรมชลประทานเป็นผู้พิจารณาดำเนินงานในธันวาคม พ.ศ.2528 แต่ก่อนที่จะส่งรายงานขั้นสุดท้าย กรมชลประทานได้ให้บริษัทที่ปรึกษาทบทวนความเหมาะสมของโครงการใหม่ เนื่องจากราคาก่อสร้างโครงการสูงกว่าความเป็นจริง

และในปีพ.ศ.2529 กรมชลประทานได้นำเสนอรายงานการศึกษาโดยสรุปได้ว่า ค่าลงทุนโครงการลดลงประมาณ 1,200 ล้านบาท ค่าอพยพราษฎรจากเขื่อนน้ำท่วมลดลงประมาณ 4 แสนบาทต่อครอบครัว และผลตอบแทนทางเศรษฐกิจลดลงเหลือร้อยละ 14 ดังนั้นเป้าหมายของโครงการเขื่อนแก่งเสือเต้นจึงถูกปรับเปลี่ยนไปเป็นโครงการเพื่อการเกษตร (กรมชลประทาน,อ้างแล้ว)

ปี2531ที่ประชุมคณะรัฐมนตรีฝ่ายเศรษฐกิจได้ให้ความเห็นชอบในการสร้างเขื่อนแก่งเสือเต้นโดยบรรจุไว้ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 6 และในเดือนพฤษภาคม พ.ศ.2532 กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ได้นำโครงการเขื่อนแก่งเสือเต้นเสนอต่อคณะรัฐมนตรีในสมัยรัฐบาลพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ เป็นนายกรัฐมนตรี ในการประชุมคณะรัฐมนตรีภูมิภาคที่จังหวัดเชียงใหม่ แต่เนื่องจากมีประชาชนกว่า 7,000 คน ชุมนุมคัดค้านโครงการ คณะรัฐมนตรีจึงมีมติให้มีการศึกษาโครงการ และศึกษาทบทวนผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมโครงการเขื่อนแก่งเสือเต้นก่อน

ปีพ.ศ.2533 องค์การอาหารและเกษตรโลก (FAO) ได้เข้ามามีบทบาทในการศึกษาในโครงการเขื่อนแก่งเสือเต้นโดยการศึกษาความเหมาะสมโครงการ และ FAO/ WB Cooperative Programme (FAO/ CP) ได้เสนอแนะให้กรมชลประทานจัดตั้งคณะทำงานศึกษาผลกระทบสิ่งแวดล้อมและแผนแก้ไขผลกระทบสิ่งแวดล้อมเพิ่มเติม ซึ่งกรมชลประทานได้มอบหมายให้มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ศึกษาและจัดทำรายงานผลกระทบสิ่งแวดล้อมบางประเด็น ในเดือนเมษายน พ.ศ.2534 เนื่องจากกรมชลประทานเห็นว่ารายงานผลกระทบสิ่งแวดล้อมที่ กฟผ.ทำไว้มีหลายประเด็นที่สามารถนำมาใช้ได้

ส่วนแผนการแก้ไขผลกระทบสิ่งแวดล้อมด้านป่าไม้และสัตว์ป่า คณะกรรมการพัฒนาเกษตรชลประทาน ได้ตั้งคณะกรรมการจัดทำแผน โดยมีกรมป่าไม้เป็นหน่วยงานหลักในการศึกษาและจัดทำรายงานออกมาในปีพ.ศ.2534 และปีพ.ศ.2535

ในปีพ.ศ.2536 ผลการประชุมคณะกรรมการแก้ปัญหาขาดแคลนน้ำในลุ่มน้ำเจ้าพระยาเห็นชอบในหลักการโครงการผันน้ำกก อิง ยม น่านมายังลุ่มน้ำเจ้าพระยา ซึ่งญี่ปุ่นได้อนุมัติเงินศึกษาโครงการ 100 ล้านบาท โดยมีเงื่อนไขว่าต้องไม่ทำลายธรรมชาติ ใช้เวลาในการศึกษา 18 เดือน

ในเดือนกรกฎาคม พ.ศ.2536 เจ้าหน้าที่จากธนาคารโลกซึ่งเข้ามาติดตามความก้าวหน้าของการศึกษาของมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ได้รับข้อเสนอแนะจากคณะที่ปรึกษาประกอบกับผลการศึกษาทบทวนของมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ให้ทำการประเมินผลกระทบทางด้านป่าไม้-สัตว์ป่าโดยเฉพาะสถานภาพที่ถูกคุกคามและใกล้สูญพันธุ์

ธนาคารโลกจึงได้สนับสนุนเงินทุนให้ศูนย์ชีววิทยาการอนุรักษ์ มหาวิทยาลัยมหิดลทำการประเมินผลกระทบต่อนิเวศวิทยาป่าไม้และสัตว์ป่าแบบเร่งด่วน

ต่อมาสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติได้จ้างบริษัทที่ปรึกษาศึกษาข้อมูลและศักยภาพการพัฒนาลุ่มน้ำยม และนำเสนอรายงานในปีพ.ศ.2537 ผลการศึกษาเสนอให้มีการสร้างเขื่อนแก่งเสือเต้นที่มีความจุอ่าง 1,175 ล้านลูกบาศก์เมตร ซึ่งจะเกิดประโยชน์ต่อพื้นที่เกษตรที่มีอยู่แล้วในลุ่มน้ำยมตอนล่างและลุ่มน้ำเจ้าพระยา ตลอดจนการใช้น้ำเพื่ออุปโภคบริโภค

ปีพ.ศ.2537 ธนาคารโลกสนับสนุนให้คณะประมง มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์และกรมประมงศึกษาความหลากหลายและการอพยพของปลา และสนับสนุนให้ศูนย์ชีววิทยาการอนุรักษ์ มหาวิทยาลัยมหิดลร่วมกับกรมป่าไม้สำรวจและศึกษาพื้นที่ป่าสักธรรมชาติในปีพ.ศ.2538

13 กรกฎาคม พ.ศ.2537 กรมชลประทานส่งรายงานการศึกษาผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมให้สำนักงานนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม และมีการชี้แจงรายละเอียดเพิ่มเติมแต่ตัวเลขข้อมูลสับสนไม่ตรงกัน ทั้งรายละเอียดโครงการและสภาพแวดล้อม ที่ประชุมคณะกรรมการผู้ชำนาญการพิจารณารายงานการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อมด้านโครงการพัฒนาแหล่งน้ำ จึงมีมติไม่พิจารณาและให้กลับไปปรับปรุงข้อมูลให้เป็นข้อมูลพื้นฐานชุดเดียวกันพร้อมข้อคิดเห็น 36 ประเด็น

1 สิงหาคม พ.ศ.2537 คณะกรรมการติดตามผลการปฏิบัติตามมติสภาผู้แทนราษฎรจัดชุมนุมชาวบ้านประมาณ 10,000 คน ที่สนามกีฬาจังหวัดแพร่ พร้อมกับการจัดประชุมโดยอ้างว่าเป็นการได้สวนสาธารณะเรียกร้องให้มีการสร้างเขื่อนแก้ปัญหาภัยแล้ง

และในเดือนสิงหาคมเช่นกัน ที่ธนาคารโลกได้ตัดสินใจไม่ให้เงินกู้แก่โครงการเขื่อนแก่งเสือเต้น หลังจากที่สำนักงานนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม โดยคณะกรรมการผู้ชำนาญการพิจารณาผลกระทบสิ่งแวดล้อมด้านโครงการพัฒนาแหล่งน้ำไม่พิจารณารายงาน

ในปีพ.ศ.2538 ซึ่งเป็นปีที่มีเหตุการณ์น้ำท่วมอย่างหนัก ฝ่ายการเมืองได้เสนอโครงการเชื่อมแก่งเสือเต้นเข้าสู่การพิจารณาของคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ โดยผ่านสำนักงานคณะกรรมการนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม และที่ประชุมคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติมีมติแต่งตั้งคณะกรรมการเฉพาะกิจ โดยมีรัฐมนตรีว่าการกระทรวงวิทยาศาสตร์ฯ เป็นประธาน เพื่อพิจารณาผลกระทบสิ่งแวดล้อมจากโครงการเชื่อมแก่งเสือเต้น 3 ด้าน คือ ด้านธรณีวิทยา ด้านระบบนิเวศวิทยาป่าไม้และสัตว์ป่า และผลกระทบต่อนิคมอุตสาหกรรมและที่ทำกินของชาวบ้าน โดยใช้เวลาในการศึกษา 90 วัน

ในเดือนตุลาคม ที่ประชุมคณะกรรมการเฉพาะกิจเพื่อพิจารณาผลกระทบสิ่งแวดล้อมจากโครงการเชื่อมแก่งเสือเต้น ได้มอบหมายประเด็นทางธรณีวิทยาให้กรมทรัพยากรธรณีเป็นเจ้าของเรื่องและได้ว่าจ้างให้บริษัทจีเอ็มที คอร์ปอเรชั่นและคณะเป็นผู้ศึกษา ด้านผลกระทบต่อระบบนิเวศมอบหมายให้สำนักงานนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อมเป็นผู้ดำเนินการ และได้ว่าจ้างให้คณะวิทยาศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยทำการศึกษ ส่วนด้านการอพยพโยกย้ายและการตั้งถิ่นฐานใหม่ซึ่งจังหวัดแพร่รับมอบหมายไปดำเนินการได้ว่าจ้างให้มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ทำการศึกษา

นอกจากนี้ที่ประชุมยังเห็นชอบให้เลื่อนระยะเวลาในการศึกษาผลกระทบสิ่งแวดล้อมออกไปอีกเป็น 270 วัน พร้อมกับเพิ่มประเด็นการศึกษาด้านสาธารณสุข ซึ่งให้คณะเวชศาสตร์เขตร้อน มหาวิทยาลัยมหิดลทำการศึกษา และมีการแต่งตั้งคณะทำงานขึ้นมา 1 ชุด ประกอบด้วยนายปริญญา นุตาลัย นายเลิศ จันทนภาพ นายสุรินทร์ เศรษฐมานิตย์ และนพ.สันตติ ศรีสมณี รวมทั้งตัวแทนจากหน่วยงานต่างๆที่เกี่ยวข้อง โดยมีนายสันหัต สมชีวิตา เลขาธิการ สผ.เป็นประธาน

ปีพ.ศ.2539 สำนักงานประมาณเห็นว่า ตามรายงานผลกระทบสิ่งแวดล้อมและแผนการแก้ไขผลกระทบสิ่งแวดล้อมมีค่าใช้จ่ายเพิ่มขึ้นอีก 1,090 ล้านบาท ทำให้ค่าลงทุนเพิ่มขึ้นเป็น 4,638 ล้านบาท ซึ่งยังไม่ได้นำมาวิเคราะห์ทบทวนความคุ้มค่าของการลงทุน สำนักงานประมาณจึงได้ว่าจ้างให้สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย (TDRI) เป็นที่ปรึกษาจัดทำรายงานทบทวนความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของโครงการ ผลการศึกษาเสร็จสิ้นในเดือนกรกฎาคม พ.ศ.2540 มีข้อยุติว่าโครงการขาดความคุ้มค่าให้ผลประโยชน์ในเชิงเศรษฐกิจติดลบ

ในปีพ.ศ.2539 ผลการเจรจาระหว่างสมาชิชาคนจน ซึ่งเรียกร้องให้รัฐบาลยกเลิกโครงการเชื่อมแก่งเสือเต้นกับรัฐบาล นายบรรหาร ศิลปอาชา คณะรัฐมนตรีมีมติเมื่อวันที่ 22 เมษายน พ.ศ.2539 ให้ชะลอโครงการอย่างใดก็ตาม ในวันที่ 19 พฤศจิกายน พ.ศ.2539 คณะรัฐมนตรีรักษาการณชุดเดียวกันนี้กลับมีมติยกเลิก มติคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 22 เมษายน พ.ศ.2539 และอนุมัติในหลักการให้กรมชลประทานออกแบบและก่อสร้างโครงการเชื่อมแก่งเสือเต้น

จนถึงสมัยรัฐบาลพลเอกชวลิต ยงใจยุทธ คณะรัฐมนตรีได้อนุมัติงบประมาณให้กรมชลประทานออกแบบและก่อสร้างโครงการเชื่อมแก่งเสือเต้นจำนวน 33 ล้านบาท ตามมติ ครม.เมื่อวันที่ 19 พฤศจิกายน พ.ศ.2539

ผลการเจรจาระหว่างสมาชิชาคนจนกับรัฐบาลในประเด็นโครงการเชื่อมที่ยังไม่ก่อสร้าง ครม.มีมติเมื่อวันที่ 29 เม.ย. 2540 เห็นชอบตามที่เสนอให้มีการตั้งคณะกรรมการติดตามการดำเนินการตามมติคณะรัฐมนตรี โดยมีนายนิคม จันทรวิทุร เป็นประธาน ประกอบด้วยตัวแทนหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ผู้เชี่ยวชาญ และตัวแทนองค์กรพัฒนาเอกชน รวม 15 คน ทำหน้าที่พิจารณากำหนดและดำเนินการให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการพิจารณาความเหมาะสมของโครงการเชื่อมที่ยังไม่ก่อสร้าง 4 เชือก

ในสมัยรัฐบาลนายชวน หลีกภัย เป็นนายกรัฐมนตรี มีการเสนอให้แต่งตั้งคณะกรรมการติดตามการดำเนินงานตามคณะรัฐมนตรีวันที่ 29 เมษายน พ.ศ.2540 กรณีเขื่อนที่ยังไม่ดำเนินการก่อสร้าง และรัฐบาลเห็นชอบในเดือนมกราคม พ.ศ.2541 ให้คงไว้ซึ่งองค์ประกอบและอำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการ

วันที่ 24 มีนาคม พ.ศ.2541 รัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์เสนอเรื่องการอนุมัติงบประมาณให้กรมชลประทานออกแบบและก่อสร้างโครงการเขื่อนแก่งเสือเต้น โดยเป็นวาระเพื่อทราบ และอนุมัติงบประมาณเพิ่มจากเดิมเป็น 94 ล้านบาท

ผลการเจรจาระหว่างตัวแทนสมาชิกรัฐสภาคนจนกับรัฐบาลเมื่อวันที่ 18 เมษายน 2541 สรุปว่าให้คณะกรรมการติดตามการดำเนินการตามมติคณะรัฐมนตรี กรณีเขื่อนที่ยังไม่ดำเนินการก่อสร้าง 4 เขื่อน จัดทำประชาพิจารณ์ โดยให้ยุติการอนุมัติงบประมาณ 94 ล้านบาทไว้ก่อน เพื่อรอผลสรุปจากการทำประชาพิจารณ์

3.2 กระบวนการพิจารณาหรือตัดสินใจในการพัฒนาลุ่มน้ำยม

คณะรัฐมนตรีมอบหมายให้ กฟผ.ศึกษาโครงการผันน้ำ
อิง ยม น่าน (วันที่ 2 กันยายน พ.ศ.2523)

กฟผ.ศึกษาความเหมาะสมเบื้องต้นและศึกษาความ
เหมาะสมโครงการครอบคลุมถึงการผันน้ำจากลุ่มน้ำกก
แล้วเปลี่ยนชื่อเป็นโครงการผันน้ำกก อิง ยม น่าน
(ปีพ.ศ. 2523 – ปีพ.ศ.2527)

กฟผ.เสนอผลการศึกษาโครงการผันน้ำกก อิง ยม น่าน
ระยะที่ 1 ต่อคณะกรรมการแหล่งน้ำแห่งชาติและที่
ประชุมมีมติเห็นสมควรให้ดำเนินการตามโครงการที่
ศึกษา (วันที่ 27 ธันวาคม พ.ศ.2527)

กฟผ.ทบทวนโครงการเขื่อนแก่งเสือเต้นระยะที่ 1
(มีนาคม พ.ศ.2528)

กฟผ.ร่วมกับกรมชลประทานศึกษาและจัดทำรายงานชั้น
ความเหมาะสมโครงการผันน้ำก ยม
(สิงหาคม พ.ศ.2528)

กฟผ.โอนงานให้กรมชลประทานเป็นผู้ดำเนินโครงการ
เขื่อนแก่งเสือเต้นระยะที่ 1 ทั้งหมด
(ธันวาคม พ.ศ.2528)

กรมชลประทานทบทวนความเหมาะสมของโครงการ
เขื่อนแก่งเสือเต้น (ตุลาคม พ.ศ.2529)

กระทรวงเกษตรและสหกรณ์นำเสนอโครงการเขื่อนแก่ง
เสือเต้นต่อที่ประชุมคณะรัฐมนตรี
(วันที่12 พฤษภาคม พ.ศ.2532)

คณะรัฐมนตรีอนุมัติให้ศึกษาโครงการเขื่อนแก่งเสือเต้น
และทบทวนการศึกษาผลกระทบสิ่งแวดล้อม (EIA)
(วันที่13 พฤษภาคม พ.ศ.2532)

องค์การอาหารและเกษตรโลก (FAO) ศึกษาความ
เหมาะสมโครงการเขื่อนแก่งเสือเต้น
(ปีพ.ศ. 2533)

กรมชลประทานได้ว่าจ้างให้มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
ศึกษาด้านผลกระทบสิ่งแวดล้อมโครงการเชื่อมแก่ง
เสือเต้น (เมษายน พ.ศ.2534)

ธนาคารโลกว่าจ้างให้มหาวิทยาลัยมหิดล ศึกษา
ผลกระทบต่อนิเวศวิทยาต้นป่าไม้ สัตว์ป่า และประมง
(ปีพ.ศ.2535)

ธนาคารโลกว่าจ้างบริษัทที่ปรึกษา ศึกษาผลกระทบทาง
สังคมของโครงการเชื่อมแก่งเสือเต้น
(วันที่ 7 มิถุนายน พ.ศ.2537)

กรมชลประทานส่งรายงาน EIA ให้คณะกรรมการ
ผู้ชำนาญการฯ
(วันที่ 13 กรกฎาคม พ.ศ.2537)

คณะกรรมการผู้ชำนาญการฯมีมติไม่พิจารณารายงาน
EIA (วันที่ 13 กรกฎาคม พ.ศ.2537)

คณะกรรมการติดตามผลการปฏิบัติตามมติสภา
ผู้แทนราษฎร จัดชุมนุมที่ จังหวัดแพร่ เรียกร้องให้มีการ
สร้างเชื่อมแก่งเสือเต้น เพื่อแก้ปัญหาภัยแล้ง
(วันที่ 1 สิงหาคม พ.ศ.2537)

ธนาคารโลกตัดสินใจไม่ให้เงินกู้แก่โครงการเขื่อนแก่งเสือเต้น
(สิงหาคม พ.ศ.2537)

กระทรวงวิทยาศาสตร์ฯ เสนอรายงาน EIA ต่อ
คณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ
(วันที่ 29 กันยายน พ.ศ.2538)

คณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ ตั้งคณะกรรมการ
เฉพาะกิจศึกษา EIA ด้านธรณีวิทยาและแผ่นดินไหว
ด้านนิเวศวิทยา ป่าไม้ และสัตว์ป่า และด้านการอพยพ
และตั้งถิ่นฐานใหม่ ภายหลังเพิ่มการศึกษาด้าน
สาธารณสุข (วันที่ 29 กันยายน พ.ศ.2538)

คณะรัฐมนตรีมีมติให้ชะลอโครงการเขื่อนแก่งเสือเต้น
(วันที่ 22 เมษายน พ.ศ.2539)

คณะรัฐมนตรีมีมติให้ยกเลิก มติ คณะรัฐมนตรี วันที่ 22
เมษายน พ.ศ.2539 และอนุมัติในหลักการให้การชลประทาน
ออกแบบและก่อสร้าง (วันที่ 19 พฤศจิกายน พ.ศ.2539)

ชาวบ้านในพื้นที่โครงการเขื่อนแก่งเสือเต้น เข้าร่วม
ชุมนุมกับสมัชชาคนจนที่ กรุงเทพมหานคร
(กุมภาพันธ์ - มีนาคม พ.ศ.2540)

มีมติ คณะรัฐมนตรี ให้แต่งตั้งคณะกรรมการติดตามการ
ดำเนินการตามมติคณะรัฐมนตรี
(วันที่ 29 เมษายน พ.ศ.2540)

นายยิ่งพันธ์ มนะสิการ รัฐมนตรีว่าการ
กระทรวงวิทยาศาสตร์ฯ นำเสนอรายงาน EIA 4 ด้าน ต่อ
ที่ประชุม ครม.ภูมิภาค ที่ จังหวัดเชียงราย
(วันที่ 29 กรกฎาคม พ.ศ.2540)

คณะรัฐมนตรีอนุมัติงบประมาณ 33 ล้านบาทให้กรม
ชลประทาน ออกแบบและก่อสร้างเขื่อนแก่งเสือเต้นตาม
มติ คณะรัฐมนตรี (วันที่ 19 พฤศจิกายน พ.ศ.2540)

คณะรัฐมนตรีมีมติอนุมัติงบประมาณเพิ่มเป็น 94 ล้านบาท
ให้กรม ชลประทานออกแบบและก่อสร้าง
(วันที่ 24 มีนาคม พ.ศ.2541)

คณะรัฐมนตรีมีมติให้คณะกรรมการติดตามฯจัดประชา
พิจารณ์และยุติการอนุมัติงบประมาณเพื่อรอผลการประชา
พิจารณ์ (วันที่ 18 เมษายน พ.ศ.2541)

2) ปัญหา ขัดแย้ง หรือความขัดแย้ง

ดร.ผาสุก พงษ์ไพจิตร (อ้างแล้ว) ได้สรุปประเด็นความขัดแย้งเกี่ยวกับกรณีโครงการเขื่อนแก่งเสือเต้นไว้ 3 ประเด็น คือ

2.1) ประเด็นความขัดแย้งเกี่ยวกับวัตถุประสงค์หรือผลประโยชน์ของโครงการ

วัตถุประสงค์หรือผลประโยชน์ของโครงการในการพัฒนาลุ่มน้ำยมมีการเปลี่ยนแปลงและมีความขัดแย้งอยู่ตลอดเวลา นับตั้งแต่ความขัดแย้งระหว่างผลประโยชน์ด้านชลประทาน และแก้ปัญหาขาดแคลนน้ำภายในลุ่มน้ำยมกับการแก้ปัญหาขาดแคลนน้ำในลุ่มเจ้าพระยา หรือความขัดแย้งระหว่างผลประโยชน์ด้านชลประทานกับด้านการผลิตกระแสไฟฟ้า หรือระหว่างการพัฒนาเขื่อนแก่งเสือเต้นกับแก้ปัญหาน้ำท่วมทั้งในพื้นที่ลุ่มน้ำยม 5 จังหวัด รวมถึงพื้นที่ในที่ราบลุ่มภาคกลางและกรุงเทพมหานคร

ในช่วงแรกที่มีการศึกษาเกี่ยวกับโครงการพัฒนาลุ่มน้ำยมนั้นพบว่า ปัญหาสำคัญของลุ่มน้ำยมคือ ปัญหาขาดแคลนน้ำ ดังนั้นทิศทางการเสนอโครงการจึงมุ่งไปที่การพัฒนาแหล่งน้ำที่หลากหลาย เช่น การพัฒนาแหล่งน้ำใต้ดิน การสร้างเขื่อนห้วยสักกั้นแม่น้ำยม การปรับปรุงโครงการแม่ยม รวมถึงการสร้างเขื่อนระบายน้ำพร้อมระบบส่งน้ำ และการสร้างระบบบรรเทาอุทกภัยในพื้นที่เสี่ยงภัยน้ำท่วมแถบจังหวัดสุโขทัย

จนกระทั่งเกิดปัญหาขาดแคลนน้ำในพื้นที่ชลประทานของที่ราบลุ่มภาคกลางในปี 2522 เนื่องจากวิกฤตการณ์ขาดน้ำของเขื่อนขนาดใหญ่คือเขื่อนภูมิพลและเขื่อนสิริกิติ์ แนวความคิดในการผันน้ำจากลุ่มน้ำอื่นมาเติมให้กับเขื่อนภูมิพลและเขื่อนสิริกิติ์จึงเริ่มเกิดขึ้น และกลายเป็นที่มาของโครงการผันน้ำกก อิง ยม น่าน ในปี 2523 ความขัดแย้งในช่วงนี้จึงเป็นประเด็นเกี่ยวกับผลประโยชน์ในด้านชลประทานว่าเป้าหมายอยู่ที่การแก้ปัญหาขาดแคลนน้ำของลุ่มน้ำยม หรือแก้ปัญหาขาดแคลนน้ำของลุ่มเจ้าพระยา

อย่างไรก็ตามเนื่องจากโครงการผันน้ำกก อิง ยม น่านเป็นโครงการขนาดใหญ่ ประกอบด้วย 3 โครงการย่อย ซึ่งจะต้องมีการก่อสร้างเขื่อนขนาดใหญ่หลายเขื่อน ประกอบกับหน่วยงานเจ้าของโครงการคือ การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย ซึ่งมีการกิจหลักในการหาแหล่งพลังงานไฟฟ้า ดังนั้นเป้าหมายของโครงการจึงมุ่งเน้นในด้านการผลิตกระแสไฟฟ้า ส่วนเป้าหมายในด้านการชลประทานกลายเป็นเป้าหมายรอง จนกระทั่งผลการศึกษาความเหมาะสมโครงการพบว่าผลตอบแทนด้านชลประทานมีมากกว่าด้านการผลิตกระแสไฟฟ้า โดยเฉพาะโครงการในระยะที่ 1 หรือโครงการเขื่อนแก่งเสือเต้น ด้วยเหตุนี้โครงการเขื่อนแก่งเสือเต้นจึงถูกโอนไปอยู่ในความรับผิดชอบของกรมชลประทาน

ความขัดแย้งเกี่ยวกับผลประโยชน์ของโครงการเขื่อนแก่งเสือเต้นเริ่มทวีความรุนแรงมากขึ้นในช่วงที่เกิดวิกฤตการณ์ขาดแคลนน้ำในปีพ.ศ.2535 – ปีพ.ศ.2536 เมื่อกรมชลประทาน และนักการเมืองหิบบก ประเด็นเขื่อนแก่งเสือเต้นกับการแก้ปัญหาภัยแล้งเพื่อผลักดันโครงการ โดยการให้สัมภาษณ์ทางสื่อต่างๆ รวมทั้งมีการจัดชุมนุมประชาชนในลุ่มน้ำยม โดยนักการเมืองและนักธุรกิจในจังหวัดแพร่และเรียกร้องให้มีการสร้างเขื่อนแก่งเสือเต้น เพื่อแก้ปัญหาภัยแล้ง แต่หลังจากสถานการณ์น้ำท่วมอย่างหนักโดยเฉพาะในลุ่มน้ำยม ในช่วงปลายปี 2537-2538 เป้าหมายของการผลักดันเขื่อนแก่งเสือเต้นได้เปลี่ยนไปเป็นการแก้ปัญหาน้ำท่วม

มีการชุมนุมอีกหลายครั้งในลุ่มน้ำยม 5 จังหวัด เพื่อเรียกร้องให้มีการสร้างเขื่อนแก่งเสือเต้นแก้ปัญหาน้ำท่วมพื้นที่ลุ่มน้ำยม โดยเฉพาะในพื้นที่จังหวัดแพร่ที่อธิบดีกรมชลประทานในขณะนั้นถึงกับระบุว่าจะสามารถแก้ปัญหาน้ำท่วมได้ถึง 100 เปอร์เซ็นต์ นอกจากนี้เขื่อนแก่งเสือเต็นยังสามารถแก้ปัญหาน้ำท่วมในที่ราบภาคกลางและกรุงเทพมหานครได้ด้วย

แต่ผลประโยชน์ของโครงการเหล่านี้ได้รับการคัดค้าน และมีข้อโต้แย้งทั้งจากนักวิชาการ องค์กรพัฒนาเอกชน สื่อมวลชน และชาวบ้านที่จะได้รับผลกระทบจากโครงการ

2.2) ความขัดแย้งเกี่ยวกับการศึกษาผลกระทบสิ่งแวดล้อม

การศึกษาผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมของโครงการนับได้ว่าเป็นกระบวนการหนึ่งที่มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการตัดสินใจโครงการ ในกรณีลุ่มน้ำยม โดยเฉพาะในช่วงของโครงการเขื่อนแก่งเสือเต้น ปัญหาเกี่ยวกับการศึกษาผลกระทบสิ่งแวดล้อมได้กลายเป็นสาเหตุสำคัญอย่างหนึ่งของความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในสังคม

รายงานการศึกษาผลกระทบสิ่งแวดล้อมในระยะแรก ซึ่งกรมชลประทานได้จ้างให้มหาวิทยาลัยเชียงใหม่เป็นผู้ทำการศึกษาและจัดทำรายงานนั้น เป็นการศึกษาที่มีข้อจำกัดทั้งในแง่กระบวนการศึกษา และเนื้อหาที่ไม่ครอบคลุมมิติต่างๆที่มีความสำคัญต่อการพิจารณาโครงการ จนกระทั่งคณะกรรมการผู้ชำนาญการฯ มีมติไม่พิจารณารายงานดังกล่าว แต่กระนั้นกระทรวงวิทยาศาสตร์ก็ยังคงนำเสนอรายงานต่อคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ โดยไม่ได้มีการปรับปรุงแก้ไขรายงานตามข้อคิดเห็นของคณะกรรมการผู้ชำนาญการฯ 36 ประเด็นแต่อย่างใด ทำให้เกิดการคัดค้านและวิพากษ์วิจารณ์มากยิ่งขึ้น

และแม้ว่าภายหลังจะมีการแต่งตั้งคณะกรรมการเฉพาะกิจพิจารณารายงานการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อม 4 ด้าน ขึ้นมา แต่การศึกษาในประเด็นธรณีวิทยาและแผ่นดินไหว และการศึกษาเกี่ยวกับการอพยพโยกย้ายถิ่นฐาน ยังมีปัญหาทั้งในด้านกระบวนการศึกษา และเนื้อหาที่ยังไม่ครบถ้วน จึงไม่เป็นที่ยอมรับทั้งภายในคณะอนุกรรมการฯ และสาธารณชน ส่วนการศึกษาในด้านผลกระทบด้านนิเวศวิทยาป่าไม้ สัตว์ป่า แม้ว่าจะได้รับการยอมรับจากนักวิชาการ และองค์กรพัฒนาเอกชน แต่กลับไม่ได้รับการยอมรับจากกรมชลประทานและนักการเมือง

ในขณะที่ยังไม่มีข้อสรุปอันเป็นที่ยอมรับร่วมกันของทุกฝ่าย รัฐมนตรีว่าการกระทรวงวิทยาศาสตร์ก็ได้นำรายงานเสนอต่อคณะรัฐมนตรีในเดือนกรกฎาคม 2540 โดยไม่ผ่านการพิจารณาของคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ ซึ่งเป็นการขัดต่อหลักการของกฎหมายแม่บทในการจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม ซึ่งอาจกล่าวได้ว่าเป็นการใช้อำนาจทางการเมืองแทรกแซงเพื่อผลักดันโครงการก่อสร้างเขื่อน

2.3) ความขัดแย้งเกี่ยวกับขั้นตอนการตัดสินใจ

1) วันที่ 29 กันยายน พ.ศ.2538 กระทรวงวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และสิ่งแวดล้อม นำเสนอรายงานผลกระทบสิ่งแวดล้อมเข้าสู่การประชุมของคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ ท่ามกลางการคัดค้านของนักวิชาการ และองค์กรพัฒนาเอกชน เนื่องจากการกระทำที่ผิดต่อพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ.2535 เพราะรายงานการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อมยังไม่ผ่านการพิจารณาของคณะกรรมการผู้ชำนาญการพิจารณารายงานการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อมด้านโครงการพัฒนาแหล่งน้ำ และยังไม่ทำการแก้ไขปรับปรุงรายงานตามข้อคิดเห็นของคณะกรรมการผู้ชำนาญการฯ

2) วันที่ 19 พฤศจิกายน พ.ศ.2539 คณะรัฐมนตรีสมัยนายบรรหาร ศิลปอาชา เป็นนายกรัฐมนตรี ได้ยกเลิกมติคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 22 เมษายน พ.ศ.2539 ที่ให้ชะลอโครงการ และอนุมัติในหลักการให้กรมชลประทานออกแบบและก่อสร้างเขื่อนแก่งเสือเต้น ในการประชุมคณะรัฐมนตรีครั้งสุดท้ายของรัฐบาลรักษาการ ซึ่งถือว่าการอนุมัติแบบทั้งหมด จึงไม่เป็นที่ยอมรับของสังคม เนื่องจากการอนุมัติโครงการขนาดใหญ่ที่ใช้งบประมาณสูง ซึ่งรัฐบาลรักษาการไม่ควรกระทำ นอกจากนี้การอนุมัติในครั้งนี้อยู่เป็นการละเมิดพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ.2535 มาตรา 46 - มาตรา 49 เนื่องจากรายงานการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อมไม่ผ่านการพิจารณาของคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ

3) ในวันที่ 29 กรกฎาคม พ.ศ.2540 นายยิ่งพันธ์ มนะสิการ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงวิทยาศาสตร์ ในฐานะประธานคณะกรรมการเฉพาะกิจพิจารณาผลกระทบสิ่งแวดล้อม ได้เสนอความก้าวหน้าของผลการศึกษาทั้ง 4 ด้าน คือ ด้านธรณีวิทยา ด้านผลกระทบต่อระบบนิเวศป่าไม้ และสัตว์ป่า ด้านผลกระทบต่อที่อยู่อาศัยและที่ทำกิน และด้านสาธารณสุขต่อที่ประชุมคณะรัฐมนตรีภูมิภาคที่จังหวัดเชียงราย ท่ามกลางการชุมนุมทั้งคัดค้านและสนับสนุน

บทสรุป

อาจกล่าวได้ว่า ทั้งกระบวนการศึกษา กระบวนการพิจารณาและตัดสินใจโครงการกรณีลุ่มน้ำยม โดยเฉพาะกรณีเขื่อนแก่งเสือเต้นได้ก่อให้เกิดปัญหาความขัดแย้งที่ยืดเยื้อและไม่มีทางออกมานาน เนื่องจาก

1. การศึกษาโครงการผันน้ำกก อิง ยม น่าน จนถึงโครงการเขื่อนแก่งเสือเต้น ทั้งการศึกษาความเป็นไปได้เบื้องต้น การศึกษาความเหมาะสมของโครงการ จนถึงการศึกษาผลกระทบสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะการศึกษาเกี่ยวกับโครงการเขื่อนแก่งเสือเต้น แต่การศึกษาเหล่านี้ถูกจำกัดการรับรู้และเป็นบทบาทของหน่วยงานเจ้าของโครงการ องค์กรจากต่างประเทศที่สนับสนุนด้านวิชาการหรือเงินทุน หน่วยงานของภาครัฐ และสถาบันทางวิชาการซึ่งถูกว่าจ้างให้เป็นผู้ทำการศึกษา ในขณะที่สาธารณชนไม่สามารถเข้าถึงข้อมูลเหล่านี้ได้ โดยเฉพาะประชาชนทั้งฝ่ายที่จะได้รับผลกระทบ และฝ่ายที่คาดว่าจะได้ประโยชน์จากโครงการ รวมถึงความขัดแย้งระหว่างนักวิชาการที่อยู่ในทีมศึกษา และนักวิชาการในชุดคณะกรรมการที่พิจารณาโครงการ

2 การศึกษาส่วนใหญ่มีลักษณะเฉพาะสาขาวิชา ทำให้มีแนวโน้มที่จะประเมินผลกระทบเฉพาะสาขาวิชานั้นๆ โดยละเลยผลกระทบด้านอื่นๆ หรือขาดการเชื่อมโยงกับผลกระทบด้านอื่นๆ

3 การศึกษาผลกระทบสิ่งแวดล้อมถูกพิจารณาทั้งในแง่ของกระบวนการ เนื้อหา และกระบวนการพิจารณาว่าไม่มีความเป็นกลางเพียงพอ มีการแทรกแซงของนักการเมือง รวมทั้งความพยายามในการปกปิดรายงานและใช้รายงานให้เป็นประโยชน์กับการสนับสนุนโครงการ ซึ่งนำมาสู่ความขัดแย้งมากยิ่งขึ้น

4 การศึกษาในประเด็นที่มีความสำคัญ เช่น การประเมินผลกระทบทางสังคม และทางเลือกในการจัดการลุ่มน้ำยม ยังไม่มีการดำเนินการอย่างจริงจังในลักษณะของการให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม

5 กระบวนการพิจารณาโครงการและกระบวนการตัดสินใจไม่โปร่งใส และผิดขั้นตอนทางกฎหมาย ทำให้ไม่เป็นที่ยอมรับของสังคม เช่น

- 1) สมัยรัฐบาล นายบรรหาร ศิลปอาชา เป็นนายกรัฐมนตรีได้ตัดสินใจอนุมัติให้กรมชลประทาน ออกแบบและก่อสร้างเขื่อนแก่งเสือเต้นในเดือนพฤศจิกายน 2539 ทั้งที่เป็นรัฐบาลรักษาการ ซึ่งไม่ควรพิจารณาอนุมัติโครงการขนาดใหญ่ที่ต้องใช้งบประมาณสูง และยังถือเป็นการละเมิด พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ.2535 ซึ่งเป็นกฎหมายแม่บทในการจัดการทรัพยากรของชาติ เนื่องจากรายงานผลกระทบสิ่งแวดล้อมไม่ผ่านการพิจารณาของคณะกรรมการผู้ชำนาญการฯ
- 2) นอกจากนี้ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และสิ่งแวดล้อม ยังได้นำรายงานการศึกษาผลกระทบสิ่งแวดล้อมเสนอต่อคณะรัฐมนตรีในเดือนกรกฎาคม พ.ศ.2540 โดยไม่นำเสนอต่อคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติตามกระบวนการปกติ

6 การฉกฉวยโอกาสของนักการเมืองท้องถิ่นเพื่อทำให้เกิดกระแสสนับสนุนการสร้างเขื่อนได้ ก่อให้เกิดความขัดแย้งระหว่างประชาชนในเขตต้นน้ำที่จะได้รับกระทบ กับประชาชนในเขตท้ายน้ำที่คาดว่าจะได้ประโยชน์ทั้งการแก้ปัญหาขาดแคลนน้ำและปัญหาน้ำท่วม เช่น

7 เนื่องจากโครงการเขื่อนแก่งเสือเต้นเป็นโครงการระยะแรก ที่จะนำไปสู่การขยายโครงการขนาดใหญ่ที่เกี่ยวข้องกับการผันน้ำจากแม่น้ำโขง สู่อีสานลุ่มน้ำโขง และมีเป้าหมายเพื่อประโยชน์ในการแก้ปัญหาขาดแคลนน้ำของลุ่มเจ้าพระยาด้วย การผลักดันทั้งจากหน่วยงานรัฐในฝ่ายราชการและฝ่ายการเมืองจึงเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง

อาจกล่าวได้ว่าโครงการพัฒนาลุ่มน้ำยม โดยเฉพาะโครงการเขื่อนแก่งเสือเต้น เป็นโครงการที่มีคำถามทั้งในแง่กระบวนการศึกษา กระบวนการพิจารณาและตัดสินใจ และเป็นที่มาของความขัดแย้งในสังคมที่ยืดเยื้อ และขยายวงของความขัดแย้งไปสู่ส่วนอื่นๆ ในสังคมมากที่สุดในเวลานี้

.....

เอกสารอ้างอิง

กรมชลประทาน กระทรวงเกษตรและสหกรณ์. เมษายน 2532. โครงการแก่งเสือเต้น.

มูลนิธิคุ้มครองสัตว์ป่าและพรรณพืชแห่งประเทศไทยในพระบรมราชินูปถัมภ์. พฤษภาคม 2540. รายงานการสำรวจพื้นที่ชุ่มน้ำที่ราบลุ่มน้ำยม.

สุริชัย หวันแก้วและคณะ. กันยายน 2541. รายงานความก้าวหน้า โครงการศึกษาการจัดการความขัดแย้งในการใช้ทรัพยากรและการมีส่วนร่วมของประชาชน : กรณีศึกษาโครงการเขื่อนแก่งเสือเต้น. เสนอต่อสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย

ผาสุก พงษ์ไพจิตร. 2541. ประเด็นความขัดแย้งและทางออกกรณีโครงการเขื่อนแก่งเสือเต้น.

กรมชลประทาน กระทรวงเกษตรและสหกรณ์. เมษายน 2541. หาลุ่มน้ำยมกับโครงการเขื่อนแก่งเสือเต้น จังหวัดแพร่.

มูลนิธิคุ้มครองสัตว์ป่าและพรรณพืชแห่งประเทศไทยในพระบรมราชินูปถัมภ์. ไม่ระบุปี. รายงานเปรียบเทียบผลการศึกษา EIA โครงการแก่งเสือเต้น จังหวัดแพร่.

ประกอบ วิโรจน์กูฏ. ไม่ระบุปี. ทางเลือกที่ดีกว่าการสร้างเขื่อนแก่งเสือเต้น. (เอกสารอัดสำเนา)

ภาคผนวกที่ 3

ทางเลือกการบริหารจัดการ
ทรัพยากรน้ำในพื้นที่ลุ่มน้ำยม

โดย

รศ.ดร.ทวิวงศ์ ศรีบุรี

ทางเลือกการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำในพื้นที่ลุ่มน้ำยม

รศ.ดร. ทวีวงศ์ ศรีบุรี

1. บทนำ

น้ำเป็นทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญ ซึ่งไม่ใช่สินค้าที่สามารถซื้อขายได้อย่างเช่นสินค้าอื่นๆ ในตลาด เนื่องจากน้ำเป็นปัจจัยแห่งความจำเป็นพื้นฐานในการดำรงชีวิตการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ เมื่อคำนึงถึงความต้องการที่เพิ่มขึ้นของภาคการใช้น้ำในด้านต่างๆ อันสืบเนื่องมาจากการเพิ่มขึ้นของประชากรและการเจริญเติบโตด้านเศรษฐกิจและสังคม ในขณะที่ปริมาณทรัพยากรน้ำยังคงมีอยู่อย่างจำกัด ทำให้การพัฒนาแหล่งน้ำที่เป็นอยู่ในปัจจุบันไม่สอดคล้องกับปริมาณความต้องการ จึงทำให้เกิดการขาดแคลนน้ำในช่วงฤดูแล้ง ปัญหาน้ำท่วมในฤดูฝนและน้ำเน่าเสีย ซึ่งปัญหาเหล่านี้นับวันจะทวีความรุนแรงเพิ่มขึ้นตลอดเวลา

การบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ ขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายอย่างทั้งที่สามารถควบคุมได้และควบคุมไม่ได้ เช่น ปริมาณศักยภาพทรัพยากรน้ำ ปริมาณความต้องการใช้น้ำในด้านต่างๆ เพื่อสนองตอบการเพิ่มขึ้นของประชากร การพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจและสังคม ตลอดจนข้อจำกัดในด้านคุณภาพน้ำและผลกระทบอันเนื่องมาจากทรัพยากรอื่นที่เกี่ยวข้อง ล้วนแล้วแต่ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องจะต้องนำมาพิจารณาและคำนึงถึงความเหมาะสมพอดีในการจัดการทั้งในสภาวะการณ์ปัจจุบัน ซึ่งจะต้องมองต่อไปถึงอนาคตด้วย

แนวทางในการจัดการทรัพยากรน้ำอย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน ต้องมุ่งสู่การจัดการบนพื้นฐานของการมีส่วนร่วม การตัดสินใจและการดำเนินการของชุมชนท้องถิ่น รวมถึงการให้ความสำคัญกับภูมิปัญญาท้องถิ่น ดังปรากฏในบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (พ.ศ. 2540) มาตรา 46

“บุคคลซึ่งรวมกันเป็นชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิม ย่อมมีสิทธิอนุรักษ์หรือฟื้นฟูจารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปะหรือวัฒนธรรมอันดีของท้องถิ่นและของชาติ และมีส่วนร่วมในการจัดการบำรุงรักษาและการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลและอย่างยั่งยืน ทั้งนี้ตามที่กฎหมายบัญญัติ”

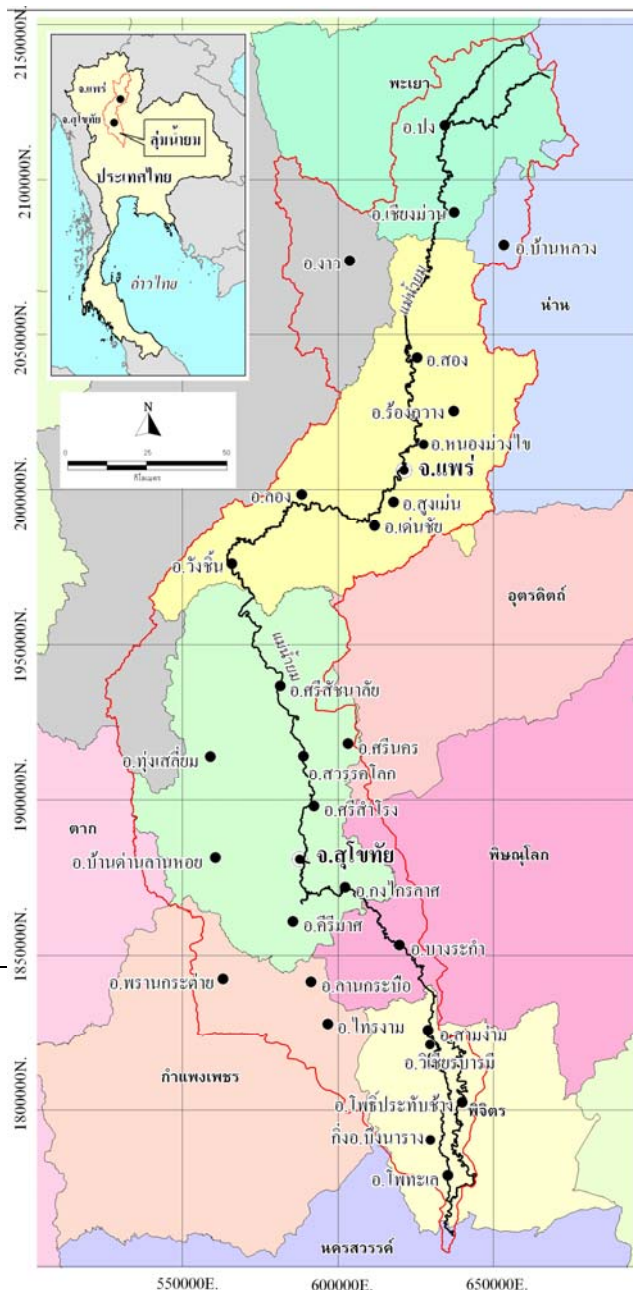
ลุ่มน้ำยมเป็นลุ่มน้ำที่มีการเตรียมการพัฒนาเพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการของประชาชน มีการศึกษาความเป็นไปได้และการศึกษาผลกระทบสิ่งแวดล้อมของโครงการพัฒนาแหล่งน้ำต่างๆ มากมาย แต่การพัฒนาโครงการขนาดใหญ่บางโครงการยังไม่สามารถดำเนินการได้ เพราะขั้นตอนการตัดสินใจดำเนินโครงการยังไม่สามารถให้ประชาชนยอมรับได้ ถึงแม้จะมีการมีส่วนร่วมของประชาชนในพื้นที่บ้างแล้วก็ตาม แต่โครงการขนาดใหญ่ดังกล่าวยังถูกคัดค้านจากประชาชนในพื้นที่ จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีการตัดสินใจเพื่อหาทางเลือกที่เหมาะสมและเป็นที่ยอมรับของทุกฝ่าย

2. ขอบเขตพื้นที่โครงการ

การศึกษาเพื่อจัดทำแผนรวมการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำในพื้นที่ลุ่มน้ำยม โดยกรมทรัพยากรน้ำ กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ปี พ.ศ. 2548 ได้ดำเนินการศึกษาครอบคลุมพื้นที่ของลุ่มน้ำยมซึ่งมีพื้นที่ทั้งสิ้น 23,616 ตารางกิโลเมตร ครอบคลุมเขตการปกครอง 46 อำเภอ 299 ตำบล 43 เทศบาล จาก 11 จังหวัด ดังนี้

พื้นที่ศึกษาการจัดทำแผนรวมการบริหารจัดการทรัพยากร
น้ำในพื้นที่ลุ่มน้ำยม

ลำดับ	จำนวนเขตปกครองในพื้นที่ลุ่มน้ำ				พื้นที่ในลุ่มน้ำ	
	จังหวัด	อำเภอ	ตำบล	เทศบาล	ตารางกิโลเมตร	ร้อยละ
1	พะเยา	3	11	3	2,315	9.80
2	แพร่	8	76	13	6,119	25.91
3	สุโขทัย	9	83	13	6,307	26.71
4	พิจิตร	7	44	5	1,669	7.07
5	ลำปาง	3	6	0	2,405	10.18
6	พิษณุโลก	3	14	2	1,372	5.81
7	กำแพงเพชร	4	29	4	2,500	10.59
8	น่าน	6	30	3	597	2.53
9	อุดรดิตถ์	1	3	0	147	0.62
10	ตาก	1	2	0	106	0.45
11	นครสวรรค์	1	1	0	74	0.31
รวม		46	299	43	23,616	100.00

3. สภาพปัญหา

ลุ่มน้ำยมตั้งอยู่ทางตอนเหนือของประเทศไทย ลักษณะลุ่มน้ำวางตัวตามแนวเหนือ-ใต้มีพื้นที่ลุ่มน้ำรวมทั้งสิ้น 23,616.00 ตารางกิโลเมตร มีพื้นที่ครอบคลุม 10 จังหวัด ได้แก่ จังหวัดพะเยา จังหวัดน่าน จังหวัดลำปาง จังหวัดแพร่ จังหวัดตาก จังหวัดกำแพงเพชร จังหวัดสุโขทัย จังหวัดพิษณุโลก จังหวัดพิจิตรและจังหวัดนครสวรรค์ แม่น้ำยมมีต้นกำเนิดจากตอยขุนยวมในทิวเขาผีปันน้ำ อยู่ในเขต อำเภอปง และ อำเภอเชียงม่วน จังหวัดพะเยา ไหลผ่านหุบเขาที่มีความลาดชันมาก ที่มีราบแคบๆ ริมแม่น้ำเป็นบางตอน เข้าสู่เขต จังหวัดแพร่ จากนั้นจะไหลออกสู่ที่ราบผืนใหญ่ผ่าน อำเภอสอง อำเภอสูงเม่น อำเภอเด่นชัย จากนั้นจะไหลเข้าสู่หุบเขาทางตะวันตกผ่าน อำเภอลอง อำเภอวังชิ้น แล้วไหลลงทางใต้เข้าสู่ที่ราบที่ อำเภอศรีสัชนาลัย จังหวัดสุโขทัย ในช่วงนี้แม่น้ำยมจะไหลคู้ขนานมากับแม่น้ำน่าน และเริ่มมีความลาดชันลดลง จากนั้นจากนั้นจะไหลผ่าน อำเภอสวรรคโลก อำเภอศรีสำโรง อำเภอกงไกรลาศ และผ่าน อำเภอบางระกำ จังหวัดพิษณุโลก เข้าสู่ อำเภอสามง่าม จังหวัดพิจิตร ผ่านอำเภอโพทะเล จนเข้าสู่เขตจังหวัดนครสวรรค์ แล้วไหลมาบรรจบกับแม่น้ำน่าน ที่ บ้านเกยชัย อำเภอชุมแสง จังหวัดนครสวรรค์ รวมความยาวตลอดลำน้ำประมาณ 735.00 กิโลเมตร ความจุลำน้ำของแม่น้ำยมตั้งแต่ต้นน้ำถึง อำเภอเมืองสุโขทัย จะมีค่าอยู่ระหว่าง 1,500.00-3,000.00 ลูกบาศก์เมตรวินาที และตั้งแต่ตัวเมืองสุโขทัยลงมาจนถึงจุดบรรจบแม่น้ำน่าน ค่าความจุของลำน้ำลดลงมากเหลือเพียง 300.00-600.00 ลูกบาศก์เมตรต่อวินาที ซึ่งความสามารถรองรับที่ระบายน้ำได้น้อยกว่าทางเหนือประมาณ 5-10 เท่า ลักษณะลำน้ำยมไหลคดเคี้ยวไปมา ทำให้การระบายน้ำไม่ค่อยจะดีเท่าที่ควร ในฤดูฝนมีน้ำป่าไหลมาเร็วและแรงทำให้น้ำตลิ่งทั้งสองฝั่งเข้าไปท่วมพื้นที่ราบลุ่มในเขตจังหวัดต่างๆ ที่ตั้งอยู่ริมฝั่งแม่น้ำยม ความลาดเทของลำน้ำตั้งแต่แก่งหลวงซึ่งไปเฉลี่ยประมาณ 1:1,500 แต่จากสุโขทัยลงมาจนถึงสบแม่น้ำน่านเฉลี่ยประมาณ 1:6,000

3.1 ปัญหาการขาดแคลนน้ำ

ปัญหายับแล้งเป็นปัญหาที่เกิดจากสภาพดินฟ้าอากาศ โดยเกิดจากภาวะฝนทิ้งช่วงยาวนานส่งผลกระทบต่อพื้นที่การเกษตรนอกเขตชลประทานหรือพื้นที่เกษตรน้ำฝน ซึ่งไม่มีแหล่งน้ำเก็บกักไว้มาเสริมในภาวะที่เกิดภัยแล้ง รวมถึงภาวะการขาดแคลนน้ำเพื่อการอุปโภคบริโภคในช่วงฤดูแล้ง ซึ่งเป็นปัญหาที่เกิดขึ้นที่เป็นประจำทุกปีโดยเฉพาะพื้นที่ที่อยู่ห่างไกลจากแหล่งน้ำหรือแม้แต่ในที่เขตชลประทานเอง หากการขยายตัวของพื้นที่เพาะปลูกมากจนเกินปริมาณน้ำที่เก็บกักในอ่างเก็บน้ำ การใช้น้ำในฤดูแล้งเพื่อการเพาะปลูกในฤดูแล้งเพิ่มมากขึ้น รวมถึงการใช้น้ำในกิจกรรมต่างๆ เพิ่มขึ้นก็สามารถเกิดภาวะการขาดแคลนน้ำได้เช่นกัน

ในพื้นที่ลุ่มน้ำยม เป็นปัญหาทั้งในด้านการขาดแคลนน้ำเพื่อการอุปโภคบริโภคและการขาดแคลนน้ำเพื่อการเกษตรทั้งในช่วงฝนทิ้งช่วงและในฤดูแล้ง ตามการศึกษาของกรมทรัพยากรน้ำ กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเรื่อง “โครงการจัดทำแผนรวมการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำในพื้นที่ลุ่มน้ำยม” ปีพ.ศ.2548 ได้ทำการวิเคราะห์สมมูลน้ำ พบว่าในสภาพปัจจุบัน เฉพาะในเขตพื้นที่ชลประทานในปัจจุบันมีการขาดแคลนน้ำเพื่อการชลประทานเฉลี่ยปีละ 500 ล้านลูกบาศก์เมตร

ปริมาณความต้องการใช้น้ำได้เพิ่มขึ้นจากการขยายตัวของประชากรและกิจกรรมทางเศรษฐกิจ ขณะที่แหล่งเก็บกักน้ำทั้งที่สร้างขึ้นและที่มีอยู่ตามธรรมชาติไม่สามารถเก็บกักน้ำไว้ใช้ได้เพียงพอตลอดปี ในฤดูแล้งจึงเกิดปัญหาการขาดแคลนน้ำขึ้น ดังนี้

- (1) ความต้องการใช้น้ำ ความต้องการใช้น้ำเพื่อกิจกรรมการอุปโภคบริโภค อุตสาหกรรมและการท่องเที่ยว การชลประทานและพลังงาน และการรักษาสภาพนิเวศวิทยาทำน้ำ โดยเป็นการใช้น้ำเพื่อการเกษตรกรรมมากที่สุด คือ ประมาณร้อยละ 62 ของการใช้น้ำทั้งหมด รองลงมา คือ การใช้น้ำเพื่อการรักษาสภาพนิเวศทำน้ำ ร้อยละ 33 ส่วนการใช้น้ำเพื่อการอุปโภคบริโภคและการผลิตทางอุตสาหกรรม/การท่องเที่ยว รวมกันเป็นเพียง ร้อยละ 5-6 ของการใช้น้ำทั้งหมดเท่านั้น
- (2) ปริมาณน้ำขาดแคลน เมื่อเปรียบเทียบปริมาณความจุที่สามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้ของอ่างเก็บน้ำทุกขนาดรวมกันและปริมาณความต้องการใช้น้ำแล้ว แสดงให้เห็นว่าในอนาคตสภาพความไม่พอเพียงของปริมาณน้ำจะเพิ่มความรุนแรงขึ้น
- (3) ภัยแล้ง สภาพความแห้งแล้งที่เกิดขึ้น ส่วนใหญ่เป็นเหตุการณ์ทางธรรมชาติอันเนื่องมาจากฝนแล้งทำให้ปริมาณน้ำทำไม่เพียงพอต่อการนำมาใช้ประโยชน์ จึงเกิดการขาดแคลนน้ำรุนแรงขึ้น ซึ่งพื้นที่ที่ประสบภัยแล้งส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ที่อาศัยน้ำฝนและน้ำในลำน้ำธรรมชาติเพื่อการอุปโภคบริโภคและกิจกรรมทางเศรษฐกิจเป็นหลัก และมักเกิดขึ้นเป็นประจำทุกปี

ปัจจุบันน้ำบาดาลถูกนำมาใช้ประโยชน์ในปริมาณเพิ่มขึ้นและขยายพื้นที่กว้างขวางขึ้น เนื่องจากปริมาณน้ำผิวดินไม่เพียงพอความต้องการ ประกอบกับการนำน้ำบาดาลมาใช้มีต้นทุนต่อหน่วยต่ำกว่าค่าน้ำประปามาก นอกจากนี้น้ำบาดาลยังเป็นทางเลือกที่ดีที่สุด สำหรับเป็นแหล่งน้ำอุปโภคบริโภคของประชาชนในพื้นที่ชนบทที่ไม่มีแหล่งเก็บกักน้ำผิวดิน แต่การกระจายตัวของพื้นที่สูบน้ำอยู่ในวงแคบจึงทำให้เกิดผลกระทบมาก เป็นเหตุให้ระดับน้ำบาดาลลดลงอย่างรวดเร็ว เกิดน้ำเค็มไหลแทรกซึมเข้ามา ทำให้แหล่งน้ำบาดาลที่เคยให้น้ำจืดเปลี่ยนสภาพเป็นน้ำกร่อยและเค็มและเกิดการทรุดตัวของแผ่นดิน ดังนั้นการใช้แหล่งน้ำบาดาลทดแทนน้ำผิวดินจึงเป็นสิ่งจำเป็นที่ต้องจัดการให้เกิดความสมดุลเหมาะสม เพื่อให้มีน้ำใช้ประโยชน์อย่างพอเพียงและไม่มี การใช้น้ำบาดาลมากเกินไปเกินกว่าศักยภาพตามธรรมชาติ

สภาพการขาดแคลนน้ำจากข้อมูล กชช. 2ค. ของกรมพัฒนาชุมชนกระทรวงมหาดไทย พบว่าในบริเวณพื้นที่ลุ่มน้ำยม ยังคงมีปัญหาการขาดแคลนน้ำเพื่อการอุปโภคบริโภคและการขาดแคลนน้ำเพื่อการเกษตรในหลายพื้นที่ลุ่มน้ำสาขา จากข้อมูล 2,664 หมู่บ้าน ในลุ่มน้ำยมสามารถสรุปสภาพปัญหาได้ คือ

- (1) ปัญหาการขาดแคลนน้ำอุปโภคบริโภค
 - มีจำนวนหมู่บ้าน 190 หมู่บ้าน หรือ ร้อยละ 7.13 ที่ยังมีปัญหาการขาดแคลนมาก
 - มีจำนวนหมู่บ้าน 343 หมู่บ้าน หรือร้อยละ 12.88 ที่มีปัญหาการขาดแคลนในระดับปานกลาง
 - และส่วนที่เหลือ 2,131 หมู่บ้าน หรือร้อยละ 79.99 ที่มีปัญหาการขาดแคลนน้ำในระดับต่ำ
- (2) ปัญหาการขาดแคลนน้ำเพื่อการเกษตร
 - มีจำนวนหมู่บ้าน 1,740 หมู่บ้าน หรือ ร้อยละ 65.32 ที่มีปัญหาการขาดแคลนน้ำเพื่อการเกษตรในระดับมาก

- มีจำนวนหมู่บ้าน 410 หมู่บ้าน หรือ ร้อยละ 15.39 ที่มีปัญหาการขาดแคลนน้ำเพื่อการเกษตรในระดับปานกลาง
- และส่วนที่เหลือ 514 หมู่บ้าน หรือ ร้อยละ 19.29 ที่มีปัญหาการขาดแคลนน้ำเพื่อการเกษตรในระดับต่ำ

3.2 ปัญหาด้านน้ำท่วม

ปัญหาด้านน้ำท่วมในลุ่มน้ำยม ส่วนใหญ่เกิดในช่วงเดือนสิงหาคม - เดือนกันยายนซึ่งเป็นช่วงฤดูฝนในรูปของน้ำไหลล้นตลิ่งและน้ำท่วมขังพื้นที่ที่ประสบปัญหาอุทกภัยจะเป็นบริเวณชุมชนเมืองและพื้นที่เกษตรกรรมตามลำน้ำยมสายหลัก โดยเฉพาะในพื้นที่ลุ่มน้ำยมตอนล่าง ประกอบกับสภาพของแม่น้ำยมที่เป็นลักษณะคอคอด คือ มีสภาพแคบและตื้นเขินในบริเวณพื้นที่ลุ่มน้ำตอนล่าง ทำให้มีความจุไม่เพียงพอในการระบายน้ำ ในปัจจุบันก็ได้มีการปรับปรุงระบบระบายน้ำหลายโครงการ โดยเฉพาะการผันน้ำไม่ให้ผ่านพื้นที่ชุมชน เช่น ตัวเมืองสุโขทัย การเตรียมพื้นที่ชะลอน้ำ เป็นต้น ซึ่งก็สามารถบรรเทาปัญหาน้ำท่วมได้บางส่วน

สภาพความจุของลำน้ำยมตั้งแต่ช่วง อำเภอสวรรคโลกลงมามีความเปลี่ยนแปลง โดยมีสภาพความจุลำน้ำลดลงทำให้ปริมาณน้ำล้นตลิ่ง แต่เนื่องจากพื้นที่สองฝั่งริมน้ำยมมีถนนเลียบลำน้ำทำให้น้ำหลากเข้าสู่พื้นที่ลุ่มสองฝั่งลำน้ำยมได้เฉพาะตามช่องสะพานและท่อลอด น้ำที่ล้นตลิ่งจากลำน้ำยมเข้าสู่พื้นที่ตามธรรมชาติบนฝั่งขวาและฝั่งซ้ายดังกล่าวข้างต้นจะถูกเก็บกักไว้ชั่วคราวโดยถนนสิงห์วัฒน์ ซึ่งสร้างไว้ในแนวตะวันตก-ตะวันออก แล้วจึงระบายลงสู่พื้นที่ที่ด้านใต้ของถนนตรงช่องสะพานและท่อลอดซึ่งสร้างไว้เป็นระยะตลอดแนวถนน ดังนั้นทางด้านอุทกวิทยาก็ได้ว่าถนนสิงห์วัฒน์ได้ช่วยเป็นพื้นที่เก็บกักน้ำชั่วคราวหรือที่กักน้ำได้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น มีผลให้สภาพน้ำท่วมในพื้นที่ลุ่มด้านใต้ของถนนดังกล่าวลดความรุนแรงลงกว่าสภาพในอดีตเมื่อยังไม่มีถนนดังกล่าว

สำหรับพื้นที่ลุ่มด้านใต้ของถนนสิงห์วัฒน์บนพื้นที่สองฝั่งของแม่น้ำยม ช่วงจากตัวเมืองสุโขทัย ที่ตั้งอำเภอกงไกรลาศ ที่ตั้ง อำเภอบางระกำ ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ซึ่งมีระดับพื้นที่ดินค่อนข้างต่ำจากระดับดินประมาณ +45.00 เมตร (รทก.) ที่บริเวณตัวเมืองสุโขทัยลดลงเหลือเพียงประมาณ +38.00 ถึง +40.00 เมตร (รทก.) ในบริเวณที่ลุ่มใกล้ที่ตั้ง อำเภอบางระกำ พื้นที่ลุ่มบริเวณนี้ส่วนใหญ่มีสภาพน้ำท่วมที่มีความลึกมากและท่วมขังเป็นเวลานานหลายเดือนในฤดูน้ำหลากเกือบทุกปี นอกจากปริมาณน้ำที่ระบายจากพื้นที่ต้นน้ำของลุ่มน้ำยมผ่านแนวถนนสิงห์วัฒน์แล้ว พื้นที่ลุ่มช่วงตัวเมืองสุโขทัย ถึง อำเภอบางระกำ ยังต้องรับน้ำที่ระบายจากพื้นที่ลุ่มน้ำคลองเตือและลุ่มน้ำคลองชะนาว ซึ่งเป็นพื้นที่ลุ่มน้ำด้านตะวันตกที่ล้อมรอบด้วยทิวเขาเขียว-ทิวเขาหนองหอย-ทิวเขาหลวง ซึ่งระบายน้ำผ่านทางหลวง หมายเลข 101 (กำแพงเพชร-สุโขทัย) เข้าสู่พื้นที่ราบลุ่มบริเวณ อำเภอปรางกระต่าย - อำเภอคีรีมาศ จากนั้นน้ำส่วนใหญ่จะระบายไปตามโครงข่ายของระบบคลองขนาดเล็ก ในแนวตะวันตกเฉียงใต้ไปยังตะวันออกเฉียงเหนือ เข้าสู่พื้นที่ลุ่มริมแม่น้ำยมช่วงจังหวัดสุโขทัย - อำเภอบางระกำ มีเพียงส่วนน้อยที่ระบายตามระบบคลองขนาดเล็กในแนวตะวันตก-ตะวันออกลงสู่แม่น้ำยม ในบริเวณที่ตั้งอำเภอสามงาม ซึ่งเป็นที่ราบลุ่มน้ำยม

สภาพการเกิดสภาวะน้ำท่วมและอุทกภัยซึ่งจะเริ่มรุนแรงขึ้น ตามสถานการณ์และสาเหตุหลัก ดังนี้

1) สถานการณ์น้ำท่วมและอุทกภัยเกิดขึ้นทุกปีในเกือบทุกลุ่มน้ำและลุ่มน้ำสาขา และมีแนวโน้มรุนแรงขึ้น ส่งผลกระทบต่อความเป็นอยู่ของประชาชนและเศรษฐกิจของประเทศเป็นอย่างมาก

2) สาเหตุของการเกิดน้ำท่วมมี 2 ลักษณะ

(2.1) น้ำท่วมที่เกิดจากเหตุการณ์ทางธรรมชาติ ได้แก่

- 1) น้ำท่วมที่เกิดจากฝนตกหนักบริเวณพื้นที่ต้นน้ำลำธาร ซึ่งไม่มีต้นไม้อุดกักดิน กระจ่างน้ำไหลหลากจากภูเขาลงมาสู่ที่ต่ำอย่างรวดเร็ว บางครั้งอาจพัดพาตะกอนดินทรายและต้นไม้อุดกักน้ำ แล้วมาตกค้างตามบริเวณที่ราบเชิงเขาและตามลำน้ำต่างๆ
- 2) น้ำท่วมที่เกิดจากปริมาณน้ำท่าที่ไหลลงสู่แม่น้ำ มีมากกว่าความจุของลำน้ำที่จะสามารถรองรับได้ จึงไหลล้นตลิ่งทั้งสองฝั่ง สร้างความเสียหายให้แก่ชุมชนและกิจกรรมเศรษฐกิจตลอดสองฝั่งลำน้ำ และหากท่วมเป็นเวลานานจะก่อให้เกิดความเสียหายมากทั้งในด้านความเป็นอยู่และสภาพจิตใจ

(2.2) น้ำท่วมอันเกิดจากการกระทำของมนุษย์ ได้แก่

- 1) สภาพน้ำท่วมเนื่องจากเขื่อนพัง จะเกิดความเสียหายที่รุนแรงและรวดเร็ว
- 2) สภาพน้ำท่วมที่เกิดจากการก่อสร้างถนนกีดขวางทางน้ำ
- 3) สภาพน้ำท่วมซึ่งเมื่อเกิดฝนตกหนักติดต่อกัน ในเขตชุมชนหรือเมือง ขณะที่ระบบระบายน้ำไม่เพียงพอ ซึ่งก่อให้เกิดความเดือดร้อนต่อประชาชนที่อาศัยในเขตนํ้าท่วมเป็นอย่างมาก เนื่องจากน้ำที่ท่วมขังเป็นน้ำโสโครกและมีมลพิษ

3.3 ปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม

ในการศึกษาของกรมทรัพยากรน้ำ กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เรื่อง “โครงการจัดทำแผนรวมการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำในพื้นที่ลุ่มน้ำยม” ปี พ.ศ. 2548 ได้มีการสรุปปัญหาสิ่งแวดล้อมที่สำคัญ ๆ ดังนี้

(1) ด้านคุณภาพน้ำ

ในพื้นที่ลุ่มน้ำยมตอนบน ส่วนใหญ่ในฤดูฝนคุณภาพน้ำมีมาตรฐานต่ำกว่าในฤดูแล้ง เนื่องจากการชะล้างน้ำทิ้งจากชุมชน ซึ่งมีการปนเปื้อนของแบคทีเรียกลุ่มโคลิฟอร์มทั้งหมดและกลุ่มฟีคอลโคลิฟอร์มไหลลงสู่ลำน้ำยม ในพื้นที่ลุ่มน้ำยมตอนกลางทั้งในฤดูฝนและฤดูแล้งจัดว่าอยู่ในเกณฑ์ดี และมีระดับความรุนแรงของปัญหาน้อย ส่วนในพื้นที่ลุ่มน้ำยมตอนล่างโดยเฉพาะบริเวณที่ไหลผ่านชุมชนเมืองขนาดใหญ่ในจังหวัดกำแพงเพชร จังหวัดพิจิตร จังหวัดพิษณุโลก จังหวัดแพร่และจังหวัดสุโขทัย มีปริมาณแบคทีเรียกลุ่มโคลิฟอร์มทั้งหมดและแบคทีเรียกลุ่มฟีคอลโคลิฟอร์ม ซึ่งมาจากน้ำทิ้งชุมชนค่อนข้างสูง แต่ยังคงจัดว่าอยู่ในเกณฑ์พอใช้ถึงดีและยังมีระดับความรุนแรงของปัญหาน้อย สามารถปรับปรุงแก้ไขคุณภาพน้ำให้มีสภาพดีขึ้นได้ โดยเฉพาะการจัดการน้ำทิ้งจากชุมชนในลุ่มน้ำก่อนระบายลงสู่ลำน้ำยม

นอกจากนี้ยังพบว่า ในพื้นที่ลุ่มน้ำยมเป็นลุ่มน้ำหนึ่งที่มีสัดส่วนของการใช้ที่ดินเพื่อการเกษตรมากและส่วนใหญ่มีการทำการเกษตรอย่างเข้มข้น มีการเพาะปลูกพืชฤดูแล้งสูงและมีแนวโน้มของการขยายพื้นที่เพาะปลูกสวนผลไม้ ทำให้มีการใช้ปุ๋ยและสารเคมีทางการเกษตรมาก ก่อให้เกิดสารตกค้างในดินและละลายลงแหล่งน้ำเป็นปัญหามลพิษทางน้ำ การควบคุมมลพิษจากพื้นที่การเกษตรยังทำได้ไม่แพร่หลายนัก

(2) ด้านป่าไม้

โดยภาพรวมของลุ่มน้ำยมยังพบว่ามี การบุกรุกพื้นที่ป่าอนุรักษ์เพื่อการเกษตรและไร่เลื่อนลอย โดยในปีพ.ศ.2544 มีการทำไร่เลื่อนลอย 416,000 ไร่ พบมากที่พื้นที่ลุ่มน้ำสาขาน้ำปี รองลงมาคือลุ่มน้ำสาขาแม่น้ำยมตอนล่าง แม่น้ำยาว ลุ่มน้ำสาขาแม่น้ำยมตอนกลาง และมีพื้นที่ป่าเสื่อมโทรม 316,800 ไร่ โดยพบมากที่สุดในกลุ่มน้ำแม่น้ำควรร รองลงมาคือ น้ำแม่มอก แม่น้ำยาว และแม่น้ำยมตอนบน

(3) ด้านพื้นที่ชั้นคุณภาพลุ่มน้ำ

ลุ่มน้ำยมมีการเปลี่ยนแปลงพื้นที่ชั้นคุณภาพลุ่มน้ำ (พ.ศ.2534 – พ.ศ.2544) โดยเฉพาะในพื้นที่ลุ่มน้ำชั้น 1 ที่มีการเปลี่ยนแปลงพื้นที่ป่าไม้ไปเป็นพื้นที่ป่าเสื่อมโทรมและพื้นที่การเกษตร ซึ่งลุ่มน้ำสาขาที่พื้นที่ป่าลดลง ได้แก่ แม่น้ำควรร น้ำปีและน้ำแม่รำพัน แต่เป็นพื้นที่ไม่มากนัก ยกเว้นในพื้นที่แม่น้ำควรร

(4) ด้านพื้นที่ชุ่มน้ำ

พื้นที่ชุ่มน้ำที่ราบลุ่มน้ำยมเป็นพื้นที่ชุ่มน้ำระดับนานาชาติ มีการเปลี่ยนแปลงจากแหล่งน้ำไปเป็นพื้นที่เกษตรและตัวเมืองมากขึ้น รวมทั้งการที่แหล่งน้ำธรรมชาติประเภทหนองบึงจำนวนมากอยู่ในสภาพตื้นเขิน ซึ่งเป็นสาเหตุการเปลี่ยนแปลงถิ่นที่อยู่อาศัยของประชากรพืชและสัตว์ ทั้งนกสายพันธุ์ที่หายากและมีแนวโน้มใกล้สูญพันธุ์ แหล่งอาหารที่สำคัญสำหรับปลา แหล่งเพาะพันธุ์วางไข่ แหล่งอนุบาลตัวอ่อน และ/หรือเป็นเส้นทางในการอพยพ

สำหรับผลกระทบต่อพื้นที่ชุ่มน้ำแม่น้ำยมก็คือ กิจกรรมที่มีผลต่อทรัพยากรกายภาพ และทรัพยากรชีวภาพในแม่น้ำ ได้แก่ การสร้างฝายหรืออาคารกั้นลำน้ำ ซึ่งในการดำเนินโครงการเหล่านี้จำเป็นต้องมีการศึกษาถึงผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม และแนวทางแก้ไขผลกระทบตามเงื่อนไขประเภทโครงการด้วย

พื้นที่ชุ่มน้ำภาคเหนือ ตามที่สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ได้กำหนดรายชื่อพื้นที่ชุ่มน้ำในพื้นที่ภาคเหนือสำหรับความสำคัญระดับระหว่างประเทศ ระดับนานาชาติและระดับชาติ ดังนี้

รายชื่อพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระหว่างประเทศ (Ramsar sites)	รายชื่อพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระดับนานาชาติ	รายชื่อพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระดับชาติ
1. <u>พื้นที่ชุ่มน้ำเขตห้ามล่าสัตว์ป่าหนองบงคาย จังหวัดเชียงราย</u>	1. แอ่งเชียงแสน จังหวัดเชียงราย	1. พรุหญ้าท่าดอน จังหวัดเชียงใหม่
	2. หนองเล็งทราย จังหวัดพะเยา	2. หนองหลวง จังหวัดเชียงราย
	3. กว๊านพะเยา จังหวัดพะเยา	3. หนองฮ้าง จังหวัดเชียงราย
	4. ที่ราบลุ่มน้ำยม จังหวัดสุโขทัย ถึง จังหวัดพิษณุโลก	4. แม่น้ำปิง จังหวัดเชียงใหม่ จังหวัดตาก จังหวัดกำแพงเพชร จังหวัดนครสวรรค์
	5. บึงสีไฟ จังหวัดพิจิตร	5. แม่น้ำวัง จังหวัดลำปาง
	6. บึงบอระเพ็ด จังหวัดนครสวรรค์	6. แม่น้ำยม จังหวัดพะเยา จังหวัดแพร่ จังหวัดสุโขทัย จังหวัดพิษณุโลก จังหวัดพิจิตร จังหวัดนครสวรรค์
	7. อุทยานแห่งชาติ ดอยอินทนนท์ จังหวัดเชียงใหม่	7. แม่น้ำน่าน จังหวัดอุดรดิตถ์ จังหวัดพิษณุโลก จังหวัดพิจิตร จังหวัดนครสวรรค์
	8. แม่น้ำสาละวิน จังหวัดแม่ฮ่องสอน ถึง จังหวัดตาก	8. แม่น้ำกก จังหวัดเชียงราย
		9. อุทยานแห่งชาติ แม่ยม จังหวัดลำปาง จังหวัดแพร่
		10. เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าห้วยขาแข้ง จังหวัดอุทัยธานี จังหวัดตาก

พื้นที่ชุ่มน้ำของประเทศไทยส่วนใหญ่จะได้รับการคุ้มครองในรูปแบบของพื้นที่อนุรักษ์ต่าง ๆ อันได้แก่ อุทยานแห่งชาติ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า เป็นต้น แต่ยังมีพื้นที่ชุ่มน้ำที่ยังมีความสำคัญอีกเป็นจำนวนมากที่ยังมิได้รับการประกาศเป็นพื้นที่อนุรักษ์แต่อย่างใด และขณะนี้กำลังถูกคุกคามด้วยการบุกรุกและกิจกรรมการพัฒนาในรูปแบบต่างๆ

- จำนวนประชากรเพิ่มขึ้น ความต้องการการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมสูงขึ้น อัตราการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรในพื้นที่ชุ่มน้ำ จึงเพิ่มสูงขึ้น หรือมีความต้องการเปลี่ยนแปลงสภาพพื้นที่ชุ่มน้ำไปเพื่อใช้ในกิจกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจ
- การใช้ประโยชน์พื้นที่ชุ่มน้ำเป็นไปอย่างไม่มีประสิทธิภาพ ไม่ถูกต้อง ไม่เหมาะสม การเปลี่ยนแปลงพื้นที่ชุ่มน้ำธรรมชาติไปเพื่อใช้ประโยชน์ในกิจกรรมต่างๆ เช่น การระบายน้ำออกจากพื้นที่เพื่อทำการเกษตร การชักน้ำเค็มเข้ามาในแผ่นดินเพื่อการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ การขุดถมพื้นที่เพื่อการอุตสาหกรรม การขยายเมืองการพัฒนาที่อยู่อาศัยและชุมชนการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานโครงสร้างที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางอุทกวิทยาและการเปลี่ยนแปลงเส้นทางน้ำ เช่น การสร้างถนน ตลอดจนการพัฒนาการท่องเที่ยว โดยมีได้คำนึงถึงผลกระทบที่เกิดขึ้นกับวิถีชีวิตประจำวันของชุมชนในท้องถิ่นที่ต้องพึ่งพาอาศัยพื้นที่ชุ่มน้ำ

ปัญหาการจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำ ทั้งๆ ที่พื้นที่ชุ่มน้ำมีความสำคัญและมีบทบาทหน้าที่มากมาย แต่องค์การต่างๆ ที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและเอกชน ตลอดจนประชาชนทั่วไปทั้งในเมืองและชนบทยังขาดความรู้ความเข้าใจ ที่ถูกต้องและเพียงพอในคุณลักษณะทางธรรมชาติของระบบนิเวศพื้นที่ชุ่มน้ำ ตลอดจนขาดความตระหนักถึงบทบาทหน้าที่คุณค่าและคุณประโยชน์ที่ครบถ้วนแท้จริงของพื้นที่ชุ่มน้ำ จึงเป็นผลให้ขาดความระมัดระวังและใช้ประโยชน์ พื้นที่ชุ่มน้ำอย่างไม่ถูกต้องไม่เหมาะสม นอกจากนั้นยังมีความไม่สอดคล้องและขาดการประสานการปฏิบัติงานระหว่างหน่วยงานในการจัดการพื้นที่ และในหลายกรณี กฎหมายข้อบังคับที่เกี่ยวข้องไม่มีประสิทธิผลในการบังคับใช้ และไม่เอื้ออำนวยต่อการจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำอย่างยั่งยืน

3.4 ปัญหาด้านการบริหารจัดการ

การบริหารจัดการทรัพยากรน้ำในลุ่มน้ำยมที่ผ่านมามีปัญหาดังนี้

- (1) การขาดเอกภาพในการกำหนดนโยบายและภาพรวมที่ชัดเจน
- (2) การปฏิบัติงานของหน่วยงานต่างๆ มีความซ้ำซ้อน และขาดการประสานความร่วมมือในภาพของลุ่มน้ำ อีกทั้งไม่มีหน่วยงานใดเป็นแกนกลางทำหน้าที่ประสานงานระหว่างหน่วยงานดังกล่าว
- (3) กฎหมายและระเบียบต่างๆ ที่มีและบังคับใช้ในปัจจุบัน ส่วนใหญ่มีไว้เพื่อกำกับการปฏิบัติงานเฉพาะด้านของแต่ละหน่วยงาน กฎหมายและระเบียบบางฉบับยังล้าหลัง และไม่สอดคล้องกับสภาพความเป็นจริง

- (4) การขาดแผนแม่บทที่เป็นแผนรวมในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำในระบบลุ่มน้ำ ทั้งแผนด้านการพัฒนาแหล่งน้ำ แผนการบริหารจัดการน้ำ แผนแก้ปัญหา น้ำท่วมและภัยแล้งและแผนการอนุรักษ์ทรัพยากรน้ำ เป็นต้น
- (5) ปัญหาด้านการจัดการระบบฐานข้อมูล ฐานข้อมูลยังไม่อยู่ในระบบเดียวกัน และยังไม่มีการเชื่อมโยงระบบฐานข้อมูลระหว่างหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องเข้าด้วยกัน
- (6) ปัญหาด้านการบริหารจัดการน้ำอย่างเป็นระบบทั้งลุ่มน้ำ ซึ่งจำเป็นต้องมีแบบจำลองทางคณิตศาสตร์ที่ทันสมัยสามารถวิเคราะห์และพยากรณ์ปัญหาน้ำท่วมและน้ำแล้งได้อย่างมีประสิทธิภาพ รวมทั้งต้องมีโครงข่ายสถานีอุตุณิยมวิทยา - อุทกวิทยาที่พอเพียงและสามารถรับ-ส่งข้อมูล ได้อย่างทันเหตุการณ์

4. การวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค (SWOT Analysis)

การวิเคราะห์จุดแข็ง (Strengths) จุดอ่อน (Weaknesses) โอกาส (Opportunity) และอุปสรรค (Threats) เป็นการวิเคราะห์ปัจจัยและสถานการณ์ภายในและภายนอกลุ่มน้ำที่มีผลต่อการบริหารจัดการลุ่มน้ำ เพื่อเชื่อมโยงไปสู่การกำหนดแผนกลยุทธ์ในการเสริมจุดแข็ง ลดจุดอ่อน ใช้ประโยชน์จากโอกาสและเพื่อหาแนวทางแก้ไขอุปสรรคในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำในพื้นที่ลุ่มน้ำ โดยผลการวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรคของพื้นที่ลุ่มน้ำ แสดงได้ดังนี้

การวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค ในเขตพื้นที่ลุ่มน้ำยม

การขาดแคลนน้ำและภัยแล้ง

จุดแข็ง (S)	จุดอ่อน (W)
1. การคมนาคมเข้าสู่พื้นที่เกษตรกรรมทั่วถึง	1. การใช้ที่ดินในการพัฒนาแหล่งน้ำทำได้ลำบาก เนื่องจาก มีการเข้าครอบครองพื้นที่เพื่อทำกินของราษฎร
2. พื้นที่เกษตรกรรมส่วนใหญ่อยู่ติดลำน้ำสายหลัก	2. น้ำบาดาลในบริเวณที่ลาดชันอยู่ระดับลึก ปริมาณน้ำในพื้นที่ตอนบนส่วนใหญ่มีไม่มากนัก
3. พื้นที่ที่เป็นที่ลุ่มเหมาะสมกับการพัฒนาระบบชลประทาน	3. บุคลากรขาดความรู้ความสามารถทางเทคนิคในการดูแลและจัดการโครงการ
4. มีคลองธรรมชาติ ลำน้ำสาขาสามารถช่วยกระจายน้ำเข้าสู่พื้นที่เกษตร	4. พื้นที่เกษตรบางแห่งอยู่ไกลแหล่งน้ำ
5. มีปริมาณน้ำบาดาลที่มีคุณภาพดีและปริมาณสูง	5. พื้นที่แหล่งน้ำธรรมชาติตื้นเขิน มีขนาดเล็กเก็บน้ำได้ไม่เพียงพอ
6. มีพื้นที่สาธารณะที่สามารถจัดทำเป็นสะพานขนาดใหญ่ได้	6. พื้นที่สูงลาดชัน จัดสรรน้ำเพื่อการเกษตรให้ทั่วถึงได้ลำบาก

7. มีสภาพพื้นที่เหมาะสมในการพัฒนาเป็นอ่างเก็บน้ำ	7. มีพื้นที่ที่สามารถใช้สำหรับการพัฒนาเป็นแหล่งน้ำขนาดกลาง และขนาดใหญ่ แต่พื้นที่ดังกล่าวส่วนใหญ่ตั้งอยู่ในบริเวณป่าอนุรักษ์และพื้นที่ชั้นคุณภาพลุ่มน้ำ 1A
8. สภาพภูมิประเทศสามารถผันน้ำเพื่อจัดสรรน้ำร่วมกันระหว่างลุ่มน้ำยมและลุ่มน้ำน่านได้	
โอกาส (O)	อุปสรรค (T)
1. นโยบายและกฎหมายในการถ่ายโอนอำนาจให้ท้องถิ่น 2. กรมทรัพยากรน้ำให้การสนับสนุนในการจัดทำแผนรวมการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ 3. การแก้ไขปัญหาเรื่องน้ำเป็นยุทธศาสตร์สำคัญของจังหวัด 4. มีหน่วยงานภาครัฐพร้อมให้การสนับสนุนการพัฒนาแหล่งน้ำ ผิวดินและน้ำบาดาล	1. ข้อจำกัดในการจัดสรรงบประมาณ 2. การพัฒนาแหล่งน้ำในพื้นที่ต้นน้ำ ติดขัดที่กฎระเบียบต่างๆ (พื้นที่ป่าสงวน สิ่งแวดล้อม) 3. การต่อต้านคัดค้านการพัฒนาแหล่งน้ำจากบางกลุ่ม 4. การขุดเซยที่ดินในการพัฒนาแหล่งน้ำทำได้ลำบากเนื่องจากติดขัดในเอกสารสิทธิ์ 5. งบประมาณปรับปรุงคุณภาพน้ำอุปโภค-บริโภคยังไม่เพียงพอ 6. ขาดการประสานงานระหว่างหน่วยงานรับผิดชอบในการดำเนินการในพื้นที่

น้ำท่วม

จุดแข็ง (S)	จุดอ่อน (W)
1. พื้นที่ลุ่มน้ำตอนบนส่วนใหญ่ เป็นที่สูง น้ำไม่ค่อยท่วมขัง 2. มีคลอง ทางน้ำธรรมชาติจำนวนมาก	1. มีพื้นที่ลุ่ม/แอ่งกระทะทำให้เกิดน้ำท่วมขัง 2. มีการใช้ประโยชน์ในพื้นที่ลาดชัน ซึ่งจะมีโอกาสเกิดน้ำป่าไหลหลากได้สูงและดินถล่ม 3. ทางระบายน้ำธรรมชาติส่วนใหญ่ขาดการดูแลและปรับปรุง 4. ลำน้ำบางแห่งตื้นเขินและถูกบุกรุกทำให้ความสามารถในการระบายน้ำลดลง
โอกาส (O)	อุปสรรค (T)
1. หน่วยงานของรัฐทั้งส่วนกลางและส่วนภูมิภาคให้ความสนใจ ในการป้องกันปัญหาน้ำท่วมในพื้นที่ 2. การแก้ไขปัญหาเรื่องน้ำเป็นยุทธศาสตร์สำคัญของจังหวัด	1. ขาดการประสานงานระหว่างหน่วยงานรับผิดชอบในการดำเนินการในพื้นที่ 2. สิ่งก่อสร้างในพื้นที่บางประเภทอยู่ในความรับผิดชอบของหน่วยงานหลายหน่วยงาน (กรมทางหลวง, กรมชลประทาน) 3. การดูแลจัดการแก้ไขปัญหา น้ำท่วมมีพื้นที่กว้าง ซึ่งอยู่นอกเหนืออำนาจหน้าที่ของท้องถิ่นใดท้องถิ่นหนึ่งโดยเฉพาะต้องเป็นความร่วมมือของทุกหน่วยงาน

คุณภาพน้ำและการอนุรักษ์

จุดแข็ง (S)	จุดอ่อน (W)
1. พื้นที่ตอนบนของกลุ่มน้ำยมมีพื้นที่ป่าไม่มาก ซึ่งถือว่าเป็นต้นน้ำที่สำคัญของพื้นที่ 2. พื้นที่บางแห่งยังคงสภาพป่าต้นน้ำที่อุดมสมบูรณ์ เนื่องจากเป็นพื้นที่ป่าอนุรักษ์และต้นน้ำ 3. มีประเพณีท้องถิ่นในการดูแลและอนุรักษ์น้ำ 4. มีเครือข่ายในการดูแลอนุรักษ์ป่าไม้และแหล่งน้ำ	1. มีการทำไร่เลื่อนลอยและบุกรุกพื้นที่ป่า 2. การใช้สารเคมีเกษตรมีมาก เนื่องจากขาดความรู้ ความเข้าใจ 3. มีไฟป่าเกิดขึ้นเป็นประจำทำให้พื้นที่ถูกเผาทำลาย 4. สภาพป่าโดยเฉพาะส่วนนอกพื้นที่ป่าอนุรักษ์เป็นป่าเสื่อมโทรม มีการบุกรุกเพื่อการเกษตรกรรม

โอกาส (O)	อุปสรรค (T)
1. การสนับสนุนจากหลายหน่วยงานในการอนุรักษ์และฝึกอบรม (ปลูกป่า การใช้สารชีวภาพ การจัดการขยะ)	1. การส่งเสริมการทำเกษตรเชิงเดี่ยวของหน่วยงานรัฐ
2. มีการสนับสนุนในการใช้สารชีวภาพแทนสารเคมีจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง	2. การขยายตัวของสินค้าเคมีการเกษตร

การบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ

จุดแข็ง (S)	จุดอ่อน (W)
1. มีตัวอย่างกลุ่มการจัดการน้ำร่วมกันที่ประสบความสำเร็จ	1. ราษฎรไม่ยินยอมในการเสียสละที่ดินเพื่อการก่อสร้าง
2. มีอำนาจหน้าที่ตามกฎหมายในการออกข้อบัญญัติท้องถิ่น	2. ยังไม่มีความร่วมมือในการใช้น้ำ จัดสรรน้ำในระหว่างราษฎร
3. องค์กรท้องถิ่นสามารถจัดหางบประมาณในการดูแลท่อระบายน้ำ ทางระบายน้ำขนาดเล็กในท้องถิ่น	3. ไม่มีหน่วยงานหลักในการประสานงานและดูแลจัดการน้ำ
4. มีการรับรู้ข่าวสารข้อมูล ในการจัดการน้ำอย่างสม่ำเสมอ	4. ความสามารถในการดูแลบริหารจัดการแหล่งน้ำในพื้นที่ยังไม่ดีพอ
โอกาส (O)	อุปสรรค (T)
1. นโยบายของรัฐในการบริหารจัดการเป็นระบบลุ่มน้ำ	1. ยังไม่มีกฎหมายน้ำในการกำหนดสิทธิการใช้น้ำ ทำให้มีการแย่งการใช้น้ำจากปริมาณน้ำที่มี
2. มีคณะกรรมการลุ่มน้ำและคณะทำงานระดับตำบลและอำเภอในการดูแลและประสานงาน	2. การดูแลจัดการบางส่วนอยู่นอกเหนืออำนาจหน้าที่ของท้องถิ่น
3. ประชาชนเห็นความสำคัญในการบริหารจัดการน้ำร่วมกัน	3. การประสานงานระหว่างพื้นที่ปกครองต่างพื้นที่ไม่ดี
	4. เขตปกครองและเขตลุ่มน้ำไม่เป็นไปในทิศทางเดียวกัน

5. สาเหตุและแนวทางการแก้ไข

การพิจารณาแนวทางการแก้ไขปัญหาด้านทรัพยากรน้ำในพื้นที่ลุ่มน้ำยม สรุปได้ดังนี้คือ

สาเหตุ	แนวทางการแก้ไข
1. ด้านภัยแล้ง 1.1 ในช่วงหน้าแล้ง เนื่องจากไม่มีแหล่งเก็บกักน้ำหลักหรือขนาดใหญ่ ทำให้ขาดแหล่งน้ำต้นทุนทั้งในลำน้ำสาขาและลำน้ำหลัก 1.2 ช่วงฤดูแล้ง ปริมาณน้ำฝนที่ตกมีน้อยมาก ทำให้ปริมาณน้ำที่ไหลในลำน้ำมีน้อย 1.3 พื้นที่เกษตรกรรมอยู่ห่างไกลลำน้ำและแหล่งน้ำ	- พัฒนาอ่างเก็บน้ำขนาดกลางในลำน้ำสาขาและลำน้ำหลัก และจัดสรรน้ำส่วนหนึ่งสำหรับลำนํ้ายมสายหลัก - บริหารจัดการน้ำร่วมกับลุ่มน้ำข้างเคียง ● ผันน้ำจากนํ้ายมไปเก็บไว้ในเขื่อนสิริกิติ์และผันกลับมาใช้ช่วงฤดูแล้งในพื้นที่ลุ่มน้ำยมตอนล่างฝั่งซ้าย ● ผันน้ำจากปิงมายม นำน้ำมาใช้ในพื้นที่เกษตรกรรมฝั่งขวาของลุ่มน้ำยมตอนล่าง - บริหารจัดการน้ำในอ่างเก็บน้ำที่จะพัฒนาในอนาคตให้เพิ่มเติมปริมาณน้ำด้านท้ายน้ำในฤดูแล้ง - การขุดลอกและปรับปรุงลำน้ำเพื่อการเก็บกักน้ำในช่วงฤดูแล้งต้องคำนึงถึงผลกระทบต่อสภาพแวดล้อม - พัฒนาระบบส่งน้ำและกระจายน้ำควบคู่ไปกับการพัฒนาแหล่งน้ำต้นทุนตามความเหมาะสมของสภาพภูมิประเทศ - พื้นที่ประสบภัยแล้งซ้ำซากที่ไม่สามารถพัฒนาแหล่งเก็บกักน้ำและระบบชลประทานได้ ให้เน้นการพัฒนาแหล่งน้ำเพื่อการอุปโภค บริโภค แหล่งน้ำในไร่นาและปรับปรุงฟื้นฟูแหล่งน้ำธรรมชาติที่มีอยู่ร่วมกับการพัฒนาน้ำบาดาล
2. ด้านน้ำท่วม	
2.1 ไม่สามารถควบคุมปริมาณน้ำท่าส่วนเกินที่ลำน้ำทั้งลำน้ำสาขาและลำน้ำหลักสามารถรองรับได้ในช่วงฤดูฝน เนื่องจากไม่มีอ่างเก็บน้ำ	- พัฒนาอ่างเก็บน้ำขนาดใหญ่ในตำแหน่งที่สามารถรองรับปริมาณน้ำหลากได้จำนวนมาก ป้องกันน้ำท่วมด้านท้ายน้ำ (เช่น อ่างเก็บน้ำเขื่อนภูมิพลในลุ่มน้ำปิง และอ่างเก็บน้ำเขื่อน

ขนาดต่างๆ ที่จะควบคุมปริมาณน้ำ	สิทธิที่ดินลุ่มน้ำน่าน สามารถรองรับปริมาณน้ำทำ ได้ประมาณ 66-43 เปอร์เซ็นต์ ของทั้งลุ่มน้ำซึ่ง สามารถบรรเทาอุทกภัยในลุ่มน้ำตอนล่างได้เกือบ ทั้งหมด)
	- พัฒนาอ่างเก็บน้ำขนาดกลาง เสริมการแก้ไข ปัญหาในลุ่มน้ำสาขา - ผันน้ำส่วนเกินไปเก็บไว้ในอ่างเก็บน้ำที่ยังมีความ จุเหลือพอให้เก็บกักได้ - พัฒนาโครงการแก้มลิง เพื่อเก็บกักน้ำชั่วคราวใน ขณะที่เกิดฝนตกหนัก และปล่อยออกตาม ธรรมชาติเมื่อฝนหยุดตก โดยใช้พื้นที่ที่เป็นพื้นที่ ชุ่มน้ำหรือพื้นที่ไม่ได้ใช้ประโยชน์ขนาดต่างๆ บริเวณใกล้ลำน้ำที่ต้องการผันน้ำเพื่อเก็บกัก ชั่วคราว
2.2 ประสิทธิภาพการระบายน้ำของลำ น้ำธรรมชาติไม่เพียงพอและมี แนวโน้มลดลง	- ปรับปรุงประสิทธิภาพการระบายน้ำโดยเฉพาะ บริเวณจังหวัดสุโขทัยซึ่งเป็นลักษณะคอขวด พร้อมอาคารควบคุมและการบริหารจัดการที่มี ประสิทธิภาพ เพื่อไม่ให้เกิดผลกระทบกับพื้นที่ ตอนล่าง - ติดตั้งระบบโทรมาตรเพื่อการพยากรณ์เตือนภัย และบริหารจัดการน้ำหลาก

สาเหตุ	แนวทางการแก้ไข
2.3 ชุมชนเมืองอยู่ในพื้นที่ลุ่มต่ำ	- ก่อสร้างระบบระบายน้ำและป้องกันน้ำท่วมในเขต ชุมชนเมืองที่อยู่ในพื้นที่เสี่ยงโดยเฉพาะตามลำน้ำ ยมสายหลัก
2.4 พื้นที่ลุ่มน้ำยมตอนล่างใกล้กับจุด บรรจบลำน้ำน่านเป็นพื้นที่ลุ่มต่ำ และได้รับอิทธิพลจากการอัดเอ่อ ของน้ำจากแม่น้ำน่าน จึงเกิดน้ำ ท่วมขังเป็นเวลานานเกือบทุกปี	- มีมาตรการสนับสนุนและส่งเสริมอาชีพ การ ดำรงชีวิต และการใช้ประโยชน์ที่ดิน เป็นการ ปรับเปลี่ยนระยะเวลาเพาะปลูก การสนับสนุนให้ ปลูกพืชที่ให้ผลผลิตดีในช่วงน้ำลด ได้แก่ ถั่ว เหลือง ยาสูบ ข้าวญี่ปุ่น ปาล์มน้ำมัน และผักต่าง ๆ รวมถึงการประกันราคาผลผลิตการเกษตรสำหรับ พืชที่ปลูกในช่วงหลังน้ำลด

3.ด้านคุณภาพน้ำและทรัพยากร สิ่งแวดล้อม 3.1 การชะล้างพังทลายในพื้นที่ลาด ชันและดินริมตลิ่ง	- การป้องกันการพังทลายของดิน ทั้งการใช้การ ก่อสร้างและวิธีธรรมชาติ - ดักตะกอนบริเวณแหล่งน้ำและพื้นที่การเกษตร อย่างเป็นระบบและเหมาะสม - เสริมสร้างและการมีส่วนร่วมความรู้ความเข้าใจ ให้กลุ่มและองค์กรในท้องถิ่นในการดูแลจัดการ แหล่งน้ำ
3.2 พื้นที่ป่าไม้ถูกบุกรุกทำลาย	- การฟื้นฟูและขยายพื้นที่ป่าไม้ทดแทนพื้นที่ป่า เสื่อมโทรม - การกำหนดแนวเขตป่าไม้ให้ชัดเจน - ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในลุ่มน้ำยมใน การอนุรักษ์ทรัพยากรในลุ่มน้ำ เช่น การใช้ ประเพณีท้องถิ่น การให้ความรู้และปลูกจิตสำนึก การจัดสร้างเครือข่าย - การวางแผนการใช้ที่ดินอย่างเป็นระบบและ เหมาะสมกับสภาพดิน - เสริมสร้างจิตสำนึกให้ประชาชนโดยการใช้สื่อ จัด กิจกรรมต่างๆ ที่ช่วยให้เห็นคุณค่าทรัพยากร สิ่งแวดล้อม
3.3 แหล่งน้ำเน่าเสียและคุณภาพน้ำ เสื่อมโทรม	- ส่งเสริมการใช้สารชีวภาพและรณรงค์ลดการใช้ สารเคมีเกษตร - สนับสนุนการจัดการขยะและน้ำเสียในเขตชุมชน และควบคุมการทิ้งขยะและการปล่อยน้ำเสีย - ใช้ระเบียบข้อบังคับ และกฎหมายในการควบคุม และดูแลจัดการแหล่งน้ำ - ส่งเสริมการจัดตั้งกลุ่มและเครือข่ายในการเฝ้าระวัง และจัดการน้ำในพื้นที่ - เสริมสร้างจิตสำนึกให้ประชาชนโดยการใช้สื่อ จัด กิจกรรมต่าง ๆ
4. ด้านบริหารจัดการแหล่งน้ำ	
4.1 การบริหารจัดการน้ำไม่มี ประสิทธิภาพ เนื่องจากการจัดแบ่ง พื้นที่ตามการปกครองแผ่นดินและ	- เสริมสร้างและสนับสนุนการมีส่วนร่วมความรู้ ความเข้าใจให้กลุ่มและองค์กรในท้องถิ่นในการ ดูแลจัดการแหล่งน้ำและลุ่มน้ำ

ยังไม่มีความร่วมมือระหว่างผู้อยู่ ต้นน้ำและผู้อยู่ท้ายน้ำ	
	- การใช้ระเบียบข้อบังคับ และกฎหมายในการควบคุมและดูแลจัดการแหล่งน้ำ - เสริมสร้างจิตสำนึกให้ประชาชนโดยการใช้สื่อ จัดกิจกรรมต่างๆ ที่ช่วยให้เห็นคุณค่าทรัพยากรน้ำ - ให้ความรู้เพื่อสร้างความเข้าใจกับกลุ่ม/เครือข่ายในการจัดการน้ำในพื้นที่ - การวางแผนการใช้น้ำเพื่อการเกษตรอย่างเป็นระบบและเหมาะสม - ส่งเสริมการนำความรู้ในการจัดการน้ำมาประยุกต์ใช้อย่างเหมาะสม
4.2 การแย่งน้ำในพื้นที่	- เสริมสร้างและสนับสนุนการมีส่วนร่วมความรู้ความเข้าใจให้กลุ่มและองค์กรในท้องถิ่นในการดูแลจัดการน้ำ - ส่งเสริมการจัดตั้งกลุ่มและเครือข่ายการใช้น้ำในพื้นที่ - ส่งเสริมการนำความรู้ในการจัดการน้ำมาประยุกต์ใช้อย่างเหมาะสม - การวางแผนการใช้น้ำเพื่อการเกษตรอย่างเป็นระบบและเหมาะสม - ปรับปรุงระบบส่งน้ำเดิมให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น
4.3 การรुक้ำทางน้ำและการเข้า ครอบครองพื้นที่แหล่งน้ำ สาธารณะ	- เสริมสร้างและการมีส่วนร่วมความรู้ความเข้าใจให้กลุ่มและองค์กรในท้องถิ่น ในการดูแลจัดการน้ำ - การใช้ระเบียบข้อบังคับ และกฎหมายในการควบคุมและดูแลจัดการแหล่งน้ำ - ส่งเสริมการจัดตั้งกลุ่มและเครือข่ายในการจัดการน้ำในระดับลุ่มน้ำย่อย

6. ยุทธศาสตร์การบริหารจัดการน้ำในลุ่มน้ำยม

จากสภาพปัญหา ลักษณะภูมิประเทศ และปรากฏการณ์ของปริมาณน้ำท่า และความต้องการน้ำภายในลุ่มน้ำยม สามารถจำแนกลักษณะพื้นที่ภายในลุ่มน้ำ ดังนี้

- พื้นที่บริเวณต้นน้ำ ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่อนุรักษ์ของลุ่มน้ำ มีความลาดชันสูง ความหนาแน่นของประชากรน้อย มีที่ราบลุ่มน้อย พื้นที่มีคุณสมบัติที่จะช่วยอุ้มน้ำ ชะลอน้ำในช่วงฤดูฝน และระบายออกในลักษณะน้ำซึม น้ำซับ สู่พื้นที่ตอนล่าง
- พื้นที่บริเวณกลางน้ำ เป็นพื้นที่เชื่อมต่อจากพื้นที่ต้นน้ำ ส่วนใหญ่เป็นที่เนิน ประชากรอาศัยอยู่ตามชุมชนชนบทที่กระจายอยู่ทั่วไป พื้นที่เกษตรส่วนใหญ่เพาะปลูกพืชไร่ โดยมีที่นาบ้างไม่มากนักตามบริเวณที่ราบลุ่มสองฝั่งลำน้ำ
- พื้นที่บริเวณท้ายน้ำ เป็นพื้นที่ราบลุ่มที่รองรับปริมาณน้ำจากพื้นที่บริเวณกลางน้ำ โดยมีชุมชนชนบทกระจายทั่วไป และมีชุมชนเมืองและพื้นที่เศรษฐกิจตั้งอยู่ตามสองฝั่งลำน้ำ พื้นที่นี้เป็นแหล่งกิจกรรมการใช้น้ำที่สำคัญของลุ่มน้ำและส่วนใหญ่มีความเหมาะสมต่อการพัฒนาการใช้น้ำเพื่อการผลิตทั้งในด้านการเกษตร และอุตสาหกรรม

สำหรับแนวทางในการบริหารจัดการน้ำเพื่อแก้ไขปัญหาต่างๆ ได้พิจารณาจากสภาพสมดุลภายในลุ่มน้ำ ซึ่งมีองค์ประกอบ 2 ด้าน คือ การบริหารจัดการด้านความต้องการใช้น้ำ และการบริหารจัดการด้านแหล่งน้ำ รวมทั้งจากนโยบายและยุทธศาสตร์ในระดับต่างๆ เพื่อแก้ไขปัญหาของประเทศแล้ว สามารถประมวลจัดทำแผนกำหนดกลยุทธ์ และมาตรการต่างๆ เพื่อเป็นกรอบและแนวทางในการจัดทำแผนบูรณาการเพื่อแก้ไขปัญหาในลุ่มน้ำยม ได้ ดังนี้

1) กลยุทธ์การกระจายน้ำให้ทั่วถึงและเป็นธรรม ประกอบด้วยมาตรการต่างๆ ดังนี้

- การจัดหาน้ำประปาให้ทุกหมู่บ้าน ได้แก่ ประปาผิวดิน ประปาบาดาล น้ำบาดาลเพื่อการเกษตร และน้ำบาดาลเพื่อการอุปโภค บริโภค
- การพัฒนาระบบชลประทาน ได้แก่ ระบบแรงโน้มถ่วง และระบบสูบน้ำ
- การพัฒนาระบบเติมน้ำและลำเลียงน้ำ ได้แก่ การผันน้ำข้ามลุ่มน้ำ การเติมน้ำระหว่างแหล่งน้ำ และการเติมน้ำให้กับสระน้ำ

2) กลยุทธ์การเพิ่มปริมาณน้ำต้นทุน ประกอบด้วยมาตรการต่างๆ ดังนี้

- การพัฒนาแหล่งเก็บกักน้ำ ได้แก่ อ่างเก็บน้ำ และการเก็บน้ำในลำน้ำ
- การขุดลอกแหล่งน้ำเดิม ได้แก่ อ่างเก็บน้ำ และลำน้ำ
- การปรับปรุงประสิทธิภาพโครงการ ได้แก่ การปรับปรุงเพิ่มพื้นที่ การปรับปรุงเพิ่มความจุ และ Upgrade ระบบส่งน้ำ
- การทำฝนหลวง
- การเตรียมความพร้อม ได้แก่ ค่าศึกษา สำรวจ ออกแบบ และค่าที่ดิน

3) กลยุทธ์การอนุรักษ์และฟื้นฟูแหล่งน้ำ ประกอบด้วยมาตรการต่างๆ ดังนี้

- การปลูกป่าและฟื้นฟูป่า
- การพัฒนาฝายต้นน้ำลำธาร
- การฟื้นฟูแหล่งน้ำธรรมชาติ
- สระเก็บน้ำในไร่นา
- การปลูกหญ้าแฝก

4) กลยุทธ์การบรรเทาอุทกภัย ประกอบด้วยมาตรการต่างๆ ดังนี้

- มาตรการใช้สิ่งก่อสร้าง ได้แก่ พื้นที่ชุมชนเมือง และพื้นที่เกษตรกรรม
- มาตรการบริหารจัดการ และเตือนภัย

5) กลยุทธ์การรักษาคุณภาพน้ำ ประกอบด้วยมาตรการต่างๆ ดังนี้

- มาตรการบำบัดน้ำเสียขนาดต่างๆ ที่ประชาชนในพื้นที่ยอมรับและสามารถดำเนินการต่อจากหน่วยงานของรัฐได้
- มาตรการกำหนดคุณภาพน้ำในแหล่งน้ำเฉพาะแต่ละประเภท ทั้งน้ำไหลและน้ำนิ่ง

• ยุทธศาสตร์หลักการจัดการน้ำในลุ่มน้ำที่ต้องผลักดันให้เกิดผลทางปฏิบัติ

การบริหารจัดการน้ำในลุ่มน้ำแบบบูรณาการในพื้นที่ลุ่มน้ำยม เพื่อประโยชน์ในการผลิต การบริโภค และการป้องกันอุทกภัย มีความสำคัญต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต จึงควรได้รับการผลักดันให้เกิดผลสำเร็จ ดังนี้

1. การสร้างเสถียรภาพของน้ำต้นทุน

- (1) พัฒนาโครงข่ายส่งน้ำและกระจายน้ำ เพื่อผันน้ำจากพื้นที่ที่มีปริมาณน้ำต้นทุนมากสู่พื้นที่ที่มีน้ำน้อยหรือขาดแคลน โดยให้ความสำคัญกับการกระจายน้ำให้แก่พื้นที่ที่ด้อยโอกาส พื้นที่ประสบปัญหาการขาดแคลนน้ำและภัยแล้งซ้ำซาก พื้นที่การผลิตที่สร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจสูง และมีตลาดรองรับผลผลิต รวมทั้งการลดความสูญเสียในระบบส่งน้ำ โดยมีการสร้างกลไกในการจัดการโครงข่ายน้ำให้เกิดประโยชน์ได้ทั้งในระยะสั้นและระยะยาว
- (2) เพิ่มปริมาณการเก็บกักน้ำต้นทุนเพื่อแก้ไขความขาดแคลนน้ำ โดยให้ความสำคัญกับการเสริมขีดความสามารถของแหล่งน้ำที่มีอยู่ ทั้งแหล่งน้ำตามธรรมชาติและแหล่งน้ำที่มนุษย์สร้างขึ้น ให้สามารถเก็บกักน้ำได้เพิ่มขึ้นถึงระดับสูงสุด เพื่อใช้ประโยชน์จากแหล่งน้ำที่มีอยู่อย่างเต็มที่ตลอดจนเพื่อหลีกเลี่ยงข้อขัดแย้งในการใช้พื้นที่เพื่อการสร้างแหล่งเก็บกักน้ำใหม่เพิ่มขึ้น
- (3) ฟื้นฟูพื้นที่ป่าต้นน้ำให้อุดมสมบูรณ์ ให้ความสำคัญกับการฟื้นฟูพื้นที่ป่าต้นน้ำลำธารเพื่อสร้างความมั่นคงน้ำต้นทุนตามธรรมชาติ ชะลอการไหลหลากของน้ำในฤดูฝน เพิ่มความชุ่มชื้นให้กับพื้นที่ป่าและเพิ่มน้ำในลำน้ำในหน้าแล้ง ป้องกันดินชะล้างพังทลายในพื้นที่ลาดชัน ซึ่งสามารถดำเนินการได้ทั้งในลักษณะป่าคุ้มครองที่มีการฟื้นฟูความเสื่อมโทรมควบคู่ไปกับการขึ้นทะเบียนผู้ใช้ประโยชน์พื้นที่ป่าเพื่อป้องกันไม่ให้เกิดการบุกรุกทำลายป่าเพิ่มขึ้น และในลักษณะป่าชุมชนตามแนวขอบป่าคุ้มครองและในเขตชุมชน เพื่อให้ชุมชนและผู้ใกล้ชิดทรัพยากรป่าได้มีส่วนร่วมในการรักษาฟื้นฟูและสามารถใช้ประโยชน์พื้นที่ป่านั้น

- (4) ป้องกันและลดการชะล้างพังทลายของดิน เพื่อรักษาหน้าดินในพื้นที่ลาดชันป้องกันการตื้นเขินของลำน้ำและแหล่งน้ำต่างๆ ทั้งนี้ให้ความสำคัญกับพื้นที่ที่มีการชะล้างพังทลายของดินระดับรุนแรง

2. การพัฒนาพื้นที่แก้มลิงรองรับน้ำเพื่อป้องกันอุทกภัย

- (1) ปรับปรุงลำน้ำที่ตื้นเขินกีดขวางทางไหลของน้ำอย่างรุนแรง ให้การไหลระบายของน้ำในฤดูฝนดีขึ้น และเพิ่มขีดความสามารถในการกักเก็บน้ำไว้ในลำน้ำสำหรับใช้ประโยชน์ในฤดูแล้ง รวมทั้งวางระบบเตือนภัยการเกิดน้ำท่วมในพื้นที่เสี่ยงภัย
- (2) พื้นที่พืชน้ำธรรมชาติและพื้นที่ชุ่มน้ำ (Wetland) ที่มีอยู่ตามธรรมชาติและกระจายอยู่ทั่วไปในพื้นที่ลุ่มน้ำต่างๆ ให้สามารถรองรับน้ำท่วมได้เพิ่มขึ้น และยังสามารถเป็นแหล่งกักเก็บน้ำเพื่อรักษาระบบนิเวศและใช้ประโยชน์ในฤดูแล้ง
- (3) พัฒนาโครงข่ายผันน้ำท่วม เพื่อผ่องถ่ายปริมาณน้ำที่มีอยู่มากเกินไปจนเกิดน้ำท่วมจากพื้นที่ที่มีประชากรหนาแน่นและมีมูลค่ากิจกรรมทางเศรษฐกิจสูง ไปยังพื้นที่ที่เหมาะสมรองรับน้ำท่วมควบคู่ไปกับการปรับโครงสร้างอาชีพและการประกันหรือชดเชยน้ำท่วมให้แก่ราษฎรในพื้นที่รองรับน้ำท่วม

3. การพัฒนาและจัดสรรน้ำให้พื้นที่ประสบภัยแล้งซ้ำซาก และด้อยโอกาสที่โครงข่ายส่งน้ำไปไม่ถึง

- (1) พัฒนาแหล่งน้ำขนาดเล็กในพื้นที่สาธารณะที่เหมาะสม และสนับสนุนการขุดสระน้ำในไร่นาของเกษตรกร ให้มีแหล่งน้ำที่สามารถเก็บกักน้ำในฤดูฝนไว้ใช้ได้ตลอดฤดูแล้งอย่างเพียงพอและทั่วถึง
- (2) ขุดเจาะน้ำบาดาลและบำรุงรักษาบ่อบาดาลที่มีอยู่ เพื่อนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ในการอุปโภคบริโภค โดยพิจารณาอย่างเหมาะสมจากศักยภาพน้ำบาดาลของพื้นที่

4. การรักษาคุณภาพน้ำของแหล่งน้ำและสร้างความตระหนักในคุณค่าน้ำ

- (1) บังคับใช้กฎหมายอย่างเข้มงวดในการควบคุมการปล่อยน้ำเสียและสิ่งปฏิกูล มีการบำบัดน้ำเสียก่อนทิ้งลงสู่แหล่งน้ำสาธารณะ
- (2) เสริมสร้างให้คนในพื้นที่ลุ่มน้ำเกิดความตระหนักในคุณค่าน้ำ เพื่อให้มีน้ำที่มีคุณภาพดีใช้อย่างเพียงพอ โดยสนับสนุนมาตรการจูงใจให้มีการใช้น้ำอย่างมีประสิทธิภาพและประหยัด ไม่สร้างความเสียหายต่อคุณภาพน้ำและสิ่งแวดล้อม

7. แผนรวมการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ

แผนรวมการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ เป็นแผนงาน/โครงการ ทั้งมาตรการไม่ใช้สิ่งก่อสร้าง เช่น การบริหารจัดการและระบบเตือนภัย การปลูกป่า การฟื้นฟูแหล่งน้ำธรรมชาติ เป็นต้น และมาตรการใช้สิ่งก่อสร้าง เช่น การสร้างอ่างเก็บน้ำ การพัฒนาระบบชลประทาน การขุดลอกแหล่งน้ำเดิม การสร้างสระเก็บน้ำในไร่นา เป็นต้น เพื่อพัฒนาและแก้ไขปัญหาด้านทรัพยากรน้ำและทรัพยากรที่เกี่ยวข้องตามเป้าหมายที่วางไว้และสอดคล้องตามกรอบของแผนยุทธศาสตร์ของลุ่มน้ำ โดยได้มีการแบ่งแผนรวมออกเป็น 2 ส่วน ตามขนาดโครงการและพื้นที่ได้รับประโยชน์และผลกระทบจากโครงการดังนี้

• แผนรวมระดับลุ่มน้ำ

เป็นโครงการที่เมื่อพัฒนาแล้วจะสามารถแก้ไขปัญหาและมีพื้นที่ได้รับประโยชน์หรือเกี่ยวข้องกับประชาชนจำนวนมากในระดับอำเภอ ระดับจังหวัดหรือในระดับลุ่มน้ำ ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นโครงการที่หน่วยงานต่างๆ ได้วางแผนไว้ โดยมีบางส่วนที่เป็นการเสนอโครงการจากท้องถิ่นเอง

แผนรวมของโครงการระดับลุ่มน้ำในพื้นที่ลุ่มน้ำยม มีทั้งมาตรการไม่ใช้สิ่งก่อสร้างและมาตรการใช้สิ่งก่อสร้าง โดยแผนระดับลุ่มน้ำจะใช้แก้ปัญหาในขอบเขตพื้นที่ที่กว้างขวางกว่าแผนระดับท้องถิ่น ซึ่งในการดำเนินการตามแผนรวมระดับลุ่มน้ำในระยะ 20 ปี งบประมาณในการประเมินเบื้องต้นประมาณ 57,145.11 ล้านบาท โดยมีจำนวนโครงการในแต่ละแผนตามมาตรการต่างๆ สรุปได้ดังนี้

กรอบแผน	มาตรการ	จำนวนโครงการ	งบประมาณ (ล้านบาท)
1) การจัดหาพัฒนาแหล่งน้ำและบรรเทาภัยแล้ง	ไม่ใช้สิ่งก่อสร้าง	15	218.0
	ใช้สิ่งก่อสร้าง	184	47,280.15
	รวม	199	47,498.15
2) การบรรเทาน้ำท่วม	ไม่ใช้สิ่งก่อสร้าง	17	295.2
	ใช้สิ่งก่อสร้าง	72	8,362.06
	รวม	89	8,657.26
3) การอนุรักษ์ฟื้นฟูทรัพยากรน้ำและคุณภาพน้ำ	ไม่ใช้สิ่งก่อสร้าง	42	764.7
	ใช้สิ่งก่อสร้าง	1	30
	รวม	43	794.7
4) การบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ	ไม่ใช้สิ่งก่อสร้าง	13	195
	ใช้สิ่งก่อสร้าง	-	-
	รวม	13	195
แผนรวมโครงการระดับลุ่มน้ำ		344	57,145.11

(รายละเอียดแสดงในตารางแผนปฏิบัติการแก้ไขปัญหาอย่างเป็นระบบในจังหวัดลุ่มน้ำยม)

- **แผนรวมระดับท้องถิ่น**

เป็นโครงการที่เมื่อพัฒนาแล้ว จะสามารถแก้ไขปัญหาและเกี่ยวข้องกับประชาชนในระดับหมู่บ้านหรือระดับตำบล ซึ่งเป็นโครงการที่เสนอโดยตัวแทนผู้ใช้น้ำ คณะทำงานระดับอำเภอ/ตำบล ซึ่งโครงการในระดับท้องถิ่นนี้ นอกจากจะสามารถช่วยแก้ไขปัญหาเสริมกับโครงการในระดับลุ่มน้ำแล้ว ยังสามารถแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าและเร่งด่วนของท้องถิ่นต่างๆ ได้ก่อน ในขณะที่โครงการระดับลุ่มน้ำซึ่งต้องใช้งบประมาณในการลงทุนสูงหรืออาจมีปัญหาด้านผลกระทบสิ่งแวดล้อมยังไม่สามารถดำเนินการได้ทันที

สำหรับแผนรวมระดับท้องถิ่น เป็นการรวบรวมโครงการจากความต้องการของประชาชนในลุ่มน้ำเพื่อแก้ไขหรือบรรเทาปัญหาทรัพยากรน้ำ โดยเป็นข้อเสนอจากตัวแทนผู้ใช้น้ำ คณะทำงานระดับตำบล/อำเภอในลุ่มน้ำ ซึ่งมีทั้งโครงการพัฒนาแหล่งน้ำขนาดเล็กประเภทฝายทดน้ำ ขุดสระเก็บน้ำ ประตูปรับน้ำ เพื่อแก้ไขปัญหาการขาดแคลนน้ำเพื่อการเกษตร การเจาะบ่อน้ำบาดาลและพัฒนาระบบประปาชนบท การขุดลอกปรับปรุงลำน้ำเพื่อการระบายน้ำและเก็บกักน้ำไว้ในฤดูแล้ง เป็นต้น โดยมีโครงการระดับท้องถิ่นมีจำนวนรวมทั้งสิ้น 3,672 โครงการ งบประมาณจากการประเมินเบื้องต้นรวม 12,842 ล้านบาท สรุปได้ดังนี้

กรอบแผน	จำนวนโครงการ	งบประมาณ (ล้านบาท)
1.การจัดหาพัฒนาแหล่งน้ำและบรรเทาภัยแล้ง	2,936	11,147.83
2. การบรรเทาน้ำท่วม	248	1,007.83
3.การอนุรักษ์ฟื้นฟูทรัพยากรน้ำและคุณภาพน้ำ	354	647.94
4. การบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ	134	38.61
รวม	3,672	12,842.22

จากแผนรวมในระดับต่างๆ สามารถจัดกลุ่มโครงการในแผนรวมออกเป็นแผนด้านต่างๆ ตามยุทธศาสตร์การแก้ไขปัญหา 4 แผน ประกอบด้วย

- แผนการจัดหาพัฒนาแหล่งน้ำและบรรเทาภัยแล้ง
- แผนการบรรเทาน้ำท่วม
- แผนการอนุรักษ์ฟื้นฟูทรัพยากรน้ำและคุณภาพน้ำ
- แผนการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ

- ลำดับความรุนแรงของปัญหา

การจัดลำดับความรุนแรงของปัญหาในกลุ่มน้ำยม เพื่อเป็นการกำหนดปัญหาของกลุ่มน้ำและนำไปสู่การพิจารณาโครงการให้สอดคล้องกับยุทธศาสตร์และมาตรการต่างๆ สำหรับใช้ในการจัดทำแผนปฏิบัติการในแต่ละลุ่มน้ำสาขา ซึ่งในการกำหนดลำดับความรุนแรงของปัญหา ได้มีพิจารณาจากผลการวิเคราะห์ความรุนแรงของปัญหาตามรายละเอียดของแต่ละลุ่มน้ำสาขา โดยแสดงอยู่ในรูปของการกำหนดยุทธศาสตร์ในการแก้ไขปัญหาในตารางที่ 7-1

ตารางที่ 7-1

ระดับของแผนยุทธศาสตร์ที่ใช้ในการพิจารณาจัดทำแผนปฏิบัติการลุ่มน้ำยม

ลุ่มน้ำสาขา	ยุทธศาสตร์			
	การจัดหาพัฒนาแหล่งน้ำและบรรเทาภัยแล้ง	การบรรเทาน้ำท่วม	การอนุรักษ์ฟื้นฟูทรัพยากรน้ำและคุณภาพน้ำ	การบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ
แม่น้ำยมตอนบน	●	●	○	●
แม่น้ำกว	●	●	○	●
น้ำปี	●	●	○	●
แม่น้ำาว	●	●	○	●
แม่น้ำยมตอนกลาง	●	●	○	●
น้ำแม่คำมี	●	●	○	●
น้ำแม่ต้า	●	●	○	●
ห้วยแม่สิน	●	●	○	●
น้ำแม่มอก	○	○	○	○
น้ำแม่รำพัน	●	●	○	●
แม่น้ำยมตอนล่าง	●	●	●	●

- ยุทธศาสตร์หลัก (ต้องดำเนินการก่อนเป็นลำดับต้นๆ เพราะสามารถช่วยแก้ปัญหาการจัดการน้ำได้อย่างรวดเร็ว)
- ยุทธศาสตร์รอง (ดำเนินการเมื่อยุทธศาสตร์หลัก ได้ดำเนินการเสร็จแล้ว)

8. โครงการพัฒนาแหล่งน้ำและบรรเทาอุทกภัยในระดับลุ่มน้ำที่มีศักยภาพ

สภาพปัญหาในลุ่มน้ำยม ซึ่งปัญหาด้านภัยแล้งและอุทกภัยเป็นปัญหาหลักของลุ่มน้ำ การพิจารณา วางโครงการที่มีศักยภาพในการแก้ไขปัญหาลุ่มน้ำยมทั้งระบบลุ่มน้ำ ประกอบด้วย

- **พื้นที่ลุ่มน้ำยมตอนบนและลำน้ำสาขา** (พื้นที่ลุ่มน้ำยมในเขตจังหวัดพะเยา จังหวัดน่าน จังหวัด ลำปาง และจังหวัดแพร่เหนืออำเภอวังชิ้น)
 - เพิ่มเติมแหล่งเก็บกักน้ำและปริมาณน้ำต้นทุนโดยการวางโครงการอ่างเก็บน้ำขนาดใหญ่-กลาง ในตำแหน่งที่เหมาะสม ไม่มีผลกระทบต่อพื้นที่ชั้นคุณภาพลุ่มน้ำ 1A, 1B และ 2 และมีความ ต้องการใช้น้ำด้านท้ายน้ำ
 - พิจารณาแนวทางการผันน้ำส่วนเกินในช่วงฤดูฝนไปเก็บไว้ที่อ่างเก็บน้ำสิริกิติ์ในลุ่มน้ำน่านและ นำกลับมาใช้ในพื้นที่ลุ่มน้ำยมตอนล่างในช่วงฤดูแล้ง (ผันน้ำจากลุ่มน้ำตอนบนเนื่องจากมี ระดับสูงกว่าอ่างเก็บน้ำสิริกิติ์ จึงสามารถผันน้ำโดยแรงโน้มถ่วงได้)
- **พื้นที่ลุ่มน้ำยมตอนกลางและลำน้ำสาขา** (พื้นที่ลุ่มน้ำยมในเขตจังหวัดแพร่ จากอำเภอวังชิ้น และจังหวัดสุโขทัย)
 - เพิ่มเติมแหล่งเก็บกักน้ำและปริมาณน้ำต้นทุนโดยการวางโครงการอ่างเก็บน้ำขนาดกลาง ใน ตำแหน่งที่เหมาะสม ไม่มีผลกระทบต่อพื้นที่ชั้นคุณภาพลุ่มน้ำ 1A, 1B และ 2 และมีความ ต้องการใช้น้ำด้านท้ายน้ำ
 - เพิ่มประสิทธิภาพการระบายน้ำของแม่น้ำยมสายหลัก พร้อมกับอาคารบังคับน้ำ ควบคุมการ ระบายน้ำในปริมาณและเวลาที่เหมาะสม เพื่อไม่ให้เกิดผลกระทบกับพื้นที่ตอนล่างมากขึ้น กว่าเดิม และใช้ประโยชน์จากคลองระบายน้ำสายต่างๆ ในการเก็บกักและส่งน้ำให้กับพื้นที่ เกษตรกรรมในบริเวณใกล้เคียง
- **พื้นที่ลุ่มน้ำยมตอนล่าง** (พื้นที่ลุ่มน้ำยมในเขตจังหวัดกำแพงเพชร จังหวัดพิจิตรและจังหวัด พิษณุโลก)
 - พัฒนาระบบส่งน้ำและกระจายน้ำ
 - พัฒนาโครงการแก้มลิง เพื่อบรรเทาอุทกภัยและเป็นแหล่งน้ำสำหรับการเกษตรกรรมในช่วงฤดู แล้ง
 - กำหนดมาตรการ สนับสนุนและส่งเสริมอาชีพ การดำรงชีวิตและการใช้ประโยชน์ที่ดินให้ เหมาะสม
 - การบริหารจัดการทรัพยากรน้ำร่วมกับลุ่มน้ำข้างเคียง

ในการวางแผนทางเลือกการพัฒนาหลุมน้ำของกรมทรัพยากรน้ำ ได้มีข้อเสนอโครงการที่มีศักยภาพในการแก้ไขปัญหาเป็นระบบหลุมน้ำ โดยโครงการที่มีศักยภาพที่สำคัญประกอบด้วย

- (1) โครงการพัฒนาแหล่งน้ำขนาดกลาง ประเภทอ่างเก็บน้ำและระบบส่งน้ำ ตามแผนของกรมชลประทาน
- (2) โครงการอ่างเก็บน้ำขนาดกลางที่เสนอเพิ่มโดยท้องถิ่นและบริษัทที่ปรึกษา
- (3) โครงการผันน้ำยม-สิริกิติ์
- (4) โครงการเชื่อมแก่งเสือเต้น
- (5) โครงการเพิ่มประสิทธิภาพการระบายน้ำในพื้นที่ลุ่มน้ำยมตอนล่าง
- (6) โครงการแก้มลิง
- (7) โครงการระบบเครือข่ายน้ำ
- (8) โครงการปรับปรุงแม่น้ำยมและก่อสร้างปรับปรุงอาคารทดน้ำ/เก็บกักน้ำในแม่น้ำยม
- (9) โครงการจัดหาแหล่งน้ำและจัดสร้างระบบประปาสำหรับอุปโภค-บริโภค
- (10) โครงการป้องกันน้ำท่วมเขตชุมชนตามแนวริมแม่น้ำยม

นอกจาก 10 โครงการดังกล่าวข้างต้นแล้ว ยังมีโครงการขนาดเล็กในระดับท้องถิ่นที่สามารถเสริมการแก้ไขปัญหาของโครงการระดับลุ่มน้ำ รวมถึงโครงการอนุรักษ์ฟื้นฟูต้นน้ำลำธารที่สามารถช่วยลดการตกตะกอนในแหล่งน้ำ และโครงการติดตั้งระบบโทรมาตรเพื่อพยากรณ์และเตือนภัยน้ำหลากที่สามารถลดความรุนแรงของปัญหาจากอุทกภัยที่เกิดขึ้นเป็นประจำได้

องค์ประกอบและลักษณะโครงการต่างๆ ในการแก้ไขปัญหาด้านภัยแล้งและน้ำท่วม เป็นการพัฒนาที่สามารถช่วยส่งเสริมกันและกันในการแก้ไขปัญหาด้านต่างๆ ในลุ่มน้ำให้ดีขึ้นและสามารถบริหารจัดการน้ำในลุ่มน้ำให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น

(1) แผนรวมในระดับลุ่มน้ำ

แผนรวมของโครงการระดับลุ่มน้ำในพื้นที่ลุ่มน้ำยม มีทั้งมาตรการไม่ใช้สิ่งก่อสร้างและมาตรการใช้สิ่งก่อสร้าง ซึ่งในการดำเนินการตามแผนรวมระดับลุ่มน้ำในระยะ 20 ปีงบประมาณในการประเมินเบื้องต้นประมาณ 57,145.11 ล้านบาท โดยมีจำนวนโครงการในแต่ละแผนตามมาตรการต่างๆ สรุปได้ดังตารางที่ 10-1

(2) แผนรวมในระดับท้องถิ่น

สำหรับแผนรวมระดับท้องถิ่น เป็นการรวบรวมโครงการจากความต้องการของประชาชนในลุ่มน้ำเพื่อแก้ไขหรือบรรเทาปัญหาทรัพยากรน้ำ โดยทางกรมทรัพยากรน้ำได้รวบรวมจากผู้แทนผู้ใช้น้ำ คณะทำงานระดับตำบล/อำเภอในลุ่มน้ำ ซึ่งมีทั้งโครงการพัฒนาแหล่งน้ำขนาดเล็กประเภทฝายทดน้ำ ขุดสระเก็บน้ำ ประตูประบายน้ำ เพื่อแก้ไขปัญหาการขาดแคลนน้ำเพื่อการเกษตร การเจาะบ่อน้ำบาดาลและพัฒนา ระบบประปาชนบท การขุดลอกปรับปรุงลำน้ำเพื่อการระบายน้ำและเก็บกักน้ำไว้ในฤดูแล้ง เป็นต้น โดยโครงการระดับท้องถิ่นมีจำนวนรวมทั้งสิ้น 3,672 โครงการ งบประมาณจากการประเมินเบื้องต้นรวม 12,842 ล้านบาท สรุปได้ดังตารางที่ 10-2

9. เป้าหมายของแผนรวม

การดำเนินงานพัฒนาตามโครงการและแผนงานในแผนรวมการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำในพื้นที่ลุ่มน้ำยม มีเป้าหมายของแผนแต่ละด้านดังนี้

9.1 แผนการจัดหาพัฒนาแหล่งน้ำและบรรเทาภัยแล้ง

● ปริมาณความต้องการน้ำ

จากการศึกษาของกรมทรัพยากรน้ำ กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเรื่อง “โครงการจัดทำแผนรวมการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำในพื้นที่ลุ่มน้ำยม” ปี พ.ศ. 2548 ได้มีการศึกษาในรายละเอียดด้านปริมาณความต้องการใช้น้ำในลุ่มน้ำยม ซึ่งประกอบด้วยความต้องการใช้น้ำเพื่อการเกษตรกรรมในเขตพื้นที่ชลประทานและนอกเขตพื้นที่ชลประทาน ความต้องการใช้น้ำเพื่อการอุปโภค-บริโภค รวมด้านการท่องเที่ยวและความต้องการใช้น้ำเพื่อการอุตสาหกรรม พบว่าในสภาพปัจจุบันตลอด ทั้งพื้นที่ลุ่มน้ำยมมีความต้องการใช้น้ำรวมทุกกิจกรรม 3,001.93 ล้านลูกบาศก์เมตรต่อปี โดยเป็นความต้องการน้ำเพื่อการเกษตรกรรมในเขตพื้นที่ชลประทานสูงสุดถึง 1,675.97 ล้านลูกบาศก์เมตรต่อปี (ร้อยละ 55.8) และสภาพอนาคตเมื่อมีการพัฒนาโครงการชลประทานเพิ่มขึ้น รวมถึงมีจำนวนประชากรและโรงงานอุตสาหกรรมเพิ่มขึ้น พบว่าความต้องการใช้น้ำในลุ่มน้ำยมจะเพิ่มขึ้นเป็น 3,984.42 ล้านลูกบาศก์เมตรต่อปี โดยปริมาณความต้องการน้ำเพื่อการเกษตรกรรมในเขตพื้นที่ชลประทานยังคงมีปริมาณความต้องการน้ำสูงสุดคือ 2,820.23 ล้านลูกบาศก์เมตรต่อปี (ร้อยละ 70.8)

สรุปความต้องการใช้น้ำทุกกิจกรรมในแต่ละลุ่มน้ำสาขาของลุ่มน้ำยม

หน่วย : ล้าน ลบ.ม./ปี

ลุ่มน้ำสาขา	ความต้องการน้ำ เพื่อการเกษตร ในเขตชลประทาน		ความต้องการน้ำ ^{1/} เพื่อการเกษตร นอกเขตชลประทาน		ความต้องการน้ำ เพื่อการ อุปโภค-บริโภค		ความต้องการน้ำ เพื่อการ อุตสาหกรรม		ความต้องการน้ำ เพื่อรักษา ระบบนิเวศท้ายน้ำ		รวมปริมาณความ ต้องการน้ำ ทั้งหมด	
	ปัจจุบัน	อนาคต	ปัจจุบัน	อนาคต	ปัจจุบัน	อนาคต	ปัจจุบัน	อนาคต	ปัจจุบัน	อนาคต	ปัจจุบัน	อนาคต
แม่น้ำยมตอนบน	69.83	110.30	12.96	10.79	2.04	2.24	0.08	0.11	39.91	39.91	124.81	163.35
แม่น้ำกว	17.32	23.71	4.65	2.50	0.61	0.72	0.10	0.15	18.16	18.16	40.84	45.24
น้ำปี	19.11	81.70	17.21	10.65	0.48	0.54	0.05	0.08	8.54	8.54	45.40	101.51
แม่น้ำงาว	13.93	76.09	21.55	14.62	1.44	1.52	0.93	1.38	45.66	45.66	83.51	139.26
แม่น้ำยมตอนกลาง	435.13	550.81	43.45	5.80	7.99	8.91	10.40	15.44	43.29	43.29	540.26	624.25
น้ำแม่คำมี	35.96	48.48	12.90	5.49	0.83	0.88	0.17	0.25	5.70	5.70	55.55	60.79
น้ำแม่ต้า	20.91	41.10	4.12	2.40	0.22	0.23	0.02	0.03	13.27	13.27	38.54	57.03
ห้วยแม่สิน	5.68	19.99	6.88	1.94	0.14	0.16	7.04	10.44	8.83	8.83	28.56	41.36
น้ำแม่มอก	99.15	128.58	27.67	22.30	2.08	2.57	0.83	1.23	5.81	5.81	135.55	160.49
น้ำแม่ราพัน	1.62	16.11	27.49	22.42	0.91	1.16	0.22	0.32	2.71	2.71	32.94	42.72
แม่น้ำยมตอนล่าง	957.33	1,723.36	743.93	615.72	34.13	38.66	62.22	92.32	78.37	78.37	1,875.98	2,548.43
รวมลุ่มน้ำยม	1,675.97	2,820.23	922.82	714.64	50.87	57.59	82.04	121.73	270.24	270.24	3,001.93	3,984.42

หมายเหตุ : 1/ ความต้องการน้ำเพื่อการเกษตรนอกเขตชลประทาน พิจารณาเฉพาะพื้นที่การเกษตรนอกเขตชลประทานที่อยู่ริมลำน้ำสายต่าง ๆ ในระยะ 500-1,000 เมตร ที่มีศักยภาพการนำน้ำจากลำน้ำไปใช้ในการเกษตร

แผนการจัดหาพัฒนาแหล่งน้ำและบรรเทาภัยแล้ง มีเป้าหมายประกอบด้วย

- (1) การพัฒนาระบบประปาให้หมู่บ้านในลุ่มน้ำมีน้ำสะอาดเพื่อการอุปโภคบริโภคอย่างเพียงพอ และทั่วถึง โดยการพัฒนาและปรับปรุงระบบประปาหมู่บ้านจำนวน 258 แห่ง ตามแผนโครงการระดับท้องถิ่น
- (2) การพัฒนาแหล่งน้ำต้นทุนและระบบชลประทานเพิ่มเติม โดยไม่มีผลกระทบต่อการใช้น้ำในพื้นที่ตอนล่าง โดยจะมีความจุของอ่างเก็บน้ำเพิ่มขึ้น 1,805 ล้านลูกบาศก์เมตร (กรณีมีโครงการเขื่อนแก่งเสือเต้น) และเปลี่ยนพื้นที่เกษตรน้ำฝนเป็นพื้นที่ชลประทานอีก 860,000 ไร่ รวมทั้งมีปริมาณน้ำเพียงพอสำหรับกิจกรรมอื่นๆ เช่น อุปโภคบริโภค อุตสาหกรรม การท่องเที่ยว รวมทั้งพื้นที่ชลประทานเดิม
- (3) การผันน้ำในลุ่มน้ำยมไปเก็บไว้ในอ่างเก็บน้ำสิริกิติ์ในฤดูฝน จะสามารถนำกลับมาใช้ในพื้นที่ลุ่มน้ำตอนล่างในช่วงฤดูแล้งได้ในปริมาณ 400 ล้านลูกบาศก์เมตร
- (4) องค์กร ผู้นำชุมชนและประชาชนในพื้นที่ลุ่มน้ำ มีความรู้ความเข้าใจถึงสภาพปัญหาและแนวทางการแก้ไข มีการใช้น้ำอย่างประหยัด มีประสิทธิภาพและสามารถพึ่งพาตนเองได้ มีการแก้ไขปัญหาภัยแล้งเฉพาะที่โดยโครงการระดับท้องถิ่น
- (5) การพัฒนาอ่างเก็บน้ำในพื้นที่ต้นน้ำและตามลำน้ำสาขา นอกจากจะแก้ไขปัญหาขาดแคลนน้ำในพื้นที่ลุ่มน้ำสาขาของตนเองแล้ว ต้องมีปริมาณน้ำปล่อยลงมาด้านท้ายน้ำลงลุ่มน้ำเจ้าพระยาไม่น้อยกว่าปริมาณน้ำที่ใช้ในการรักษาระบบนิเวศท้ายน้ำ และหากสามารถบริหารจัดการโดยปรับลดปริมาณพื้นที่ชลประทานตามศักยภาพของปริมาณน้ำต้นทุนและกำหนดปริมาณน้ำท่าด้านท้ายน้ำฤดูแล้งเพิ่มขึ้นไม่น้อยกว่าร้อยละ 20 ของความจุของอ่างเก็บน้ำศักยภาพที่เพิ่มขึ้น จะทำให้ยังมีปริมาณน้ำส่วนหนึ่งปล่อยลงมาทางด้านท้ายน้ำเพิ่มเติมในฤดูแล้งมากกว่าในปัจจุบัน และจะปล่อยลงลุ่มน้ำเจ้าพระยาตอนล่างในฤดูแล้งมากกว่าในปัจจุบัน 361 ล้านลูกบาศก์เมตรต่อปี

9.2 แผนการบรรเทาน้ำท่วม

แผนการบรรเทาน้ำท่วม มีเป้าหมายประกอบด้วย

- (1) การพัฒนาอ่างเก็บน้ำขนาดกลางตามลุ่มน้ำสาขา สามารถลดอัตราการไหลสูงสุดของน้ำหลากในลุ่มน้ำสาขาต่างๆ เมื่อเปรียบเทียบกับรอบปีการเกิดซ้ำ 25 ปี ได้ตั้งแต่ร้อยละ 4 ถึงร้อยละ 36 และลดอัตราการไหลสูงสุดของน้ำหลากที่จังหวัดแพร่ได้ร้อยละ 13.3 และที่จังหวัดสุโขทัยได้ร้อยละ 4.4
- (2) การพัฒนาอ่างเก็บน้ำแก่งเสือเต้น สามารถป้องกันน้ำท่วมที่จังหวัดแพร่ได้ที่รอบปีการเกิดซ้ำ 25 ปี และที่จังหวัดสุโขทัยที่รอบปีการเกิดซ้ำ 2 ปี
- (3) มีระบบพยากรณ์และเตือนภัยน้ำท่วมที่มีประสิทธิภาพและแม่นยำ ประชาชนสามารถทราบเหตุการณ์น้ำท่วมก่อนล่วงหน้าและทันเวลา สามารถบริหารจัดการน้ำหลากได้อย่างมีประสิทธิภาพทั้งระบบลุ่มน้ำ
- (4) มีแผนการป้องกันแก้ไขปัญหาน้ำท่วมอย่างเป็นระบบ
- (5) ท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาน้ำท่วม
- (6) มีโครงการระดับท้องถิ่นแก้ไขปัญหาเฉพาะที่ ตามความต้องการของท้องถิ่น

9.3 แผนการอนุรักษ์ฟื้นฟูทรัพยากรน้ำและคุณภาพน้ำ

แผนการอนุรักษ์ฟื้นฟูทรัพยากรน้ำและคุณภาพน้ำ มีเป้าหมายประกอบด้วย

- (1) ฟื้นฟูสภาพป่าเสื่อมโทรมในเขตอนุรักษ์ 117,000 ไร่
- (2) ชุมชนมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ป่าต้นน้ำและใช้ประโยชน์จากป่าอย่างเหมาะสม
- (3) ลดการชะล้างพังทลายของดินในบริเวณพื้นที่ดอน และลดความเสียหายจากแผ่นดินถล่ม
- (4) มีระบบเตือนภัยล่วงหน้า (Early Warning) สำหรับแผ่นดินถล่มโดยท้องถิ่นมีส่วนร่วม
- (5) ประชาชนตระหนักถึงความสำคัญของการอนุรักษ์ป่า
- (6) คุณภาพน้ำในลำน้ำสายหลักและลำน้ำสาขามีคุณภาพดีขึ้น เนื่องจากการเพิ่มประสิทธิภาพน้ำท่าในฤดูแล้งจากอ่างเก็บน้ำขนาดกลาง-ขนาดใหญ่
- (7) การจัดการน้ำเสียจากแหล่งชุมชน โดยการก่อสร้างระบบบำบัดน้ำเสียเพิ่มเติมที่เทศบาลเมืองแพร่ เทศบาลตำบลร้องกวาง เทศบาลตำบลเด่นชัย เทศบาลตำบลวังชิ้น จังหวัดแพร่ เทศบาลตำบลศรีสันดาลย์ จังหวัดสุโขทัย และเทศบาลตำบลพรานกระต่าย จังหวัดกำแพงเพชร
- (8) ชุมชนมีส่วนร่วมในการเฝ้าระวัง ป้องกันและการรักษาคุณภาพน้ำจากน้ำเสียที่มีแหล่งกำเนิดจากอุตสาหกรรม ชุมชน และเกษตรกรรม
- (9) ลดปริมาณการใช้สารเคมีเพื่อการเกษตร

9.4 แผนการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ

แผนการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ มีเป้าหมายประกอบด้วย

- (1) มีการปรับปรุงประสิทธิภาพของโครงการต่าง ๆ ทั้งในด้านการอุปโภคบริโภค การชลประทาน และบรรเทาน้ำท่วม รวมทั้งการปรับปรุงฟื้นฟูแหล่งน้ำธรรมชาติและที่สร้างขึ้น
- (2) มีการวางแผนการใช้น้ำและการบริหารจัดการน้ำอย่างมีประสิทธิภาพ โดยมีแบบจำลองคณิตศาสตร์บริหารจัดการน้ำทั้งระบบลุ่มน้ำ และท้องถิ่นมีส่วนร่วม
- (3) ลดปัญหาความขัดแย้งด้านการใช้ทรัพยากรน้ำ
- (4) ท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการวางแผนการพัฒนา โดยมีระบบฐานข้อมูลที่ทำขึ้นในโครงการเป็นเครื่องมือ
- (5) เสริมสร้างความรู้ ความเข้าใจ และความแข็งแรงขององค์กรในการบริหารจัดการน้ำ

10. แผนปฏิบัติการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ

10.1 แนวคิดและหลักเกณฑ์ในการจัดทำแผนปฏิบัติการ

การจัดทำแผนปฏิบัติการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ ได้กำหนดกรอบของแผนปฏิบัติในช่วงระยะเวลา 20 ปี โดยเริ่มจากปี พ.ศ.2550 – พ.ศ.2569 โดยแบ่งแผนปฏิบัติการออกเป็น 4 ระยะ ประกอบด้วย

(1) แผนระยะสั้น	1-5 ปี	(พ.ศ.2550-พ.ศ.2554)
(2) แผนระยะกลาง	6-10 ปี	(พ.ศ.2555-พ.ศ.2559)
(3) แผนระยะยาว (ระยะที่ 1)	11-15 ปี	(พ.ศ.2560-พ.ศ.2564)
(4) แผนระยะยาว (ระยะที่ 2)	16-20 ปี	(พ.ศ.2565-พ.ศ.2569)

โดยมีหลักเกณฑ์ในการพิจารณาการจัดโครงการเข้าแผนปฏิบัติการในระยะต่างๆ ดังนี้

- (1) จัดลำดับความสำคัญของโครงการ โดยพิจารณาถึงความพร้อมของโครงการและคำนึงถึงด้านวิศวกรรม ผลกระทบต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม รวมทั้งด้านเศรษฐศาสตร์
- (2) พิจารณาความสอดคล้องของการพัฒนาโครงการกับความเร่งด่วนและความรุนแรงของปัญหา โดยพิจารณาความต้องการของท้องถิ่นและประชาชนในพื้นที่ประกอบ
- (3) กรณีที่หน่วยงานต่างๆ มีการจัดระยะการพัฒนาโครงการไว้แล้ว จะปรับแผนตามหน่วยงานนั้นๆ ทั้งนี้จะพิจารณาถึงความสอดคล้องกับความเร่งด่วนของปัญหาด้วย
- (4) โครงการตามมาตรการไม่ใช้สิ่งก่อสร้าง จะวางแผนให้ดำเนินการในระยะ 5 ปีแรกทั้งหมด ยกเว้นโครงการที่มีระยะเวลามากกว่า 5 ปี จะจัดระยะเวลาดำเนินการต่อเนื่องไป
- (5) พิจารณาการกระจายตัวของงบประมาณ

10.2 งบประมาณด้านทรัพยากรน้ำ

ในการจัดทำงบประมาณด้านทรัพยากรน้ำได้จัดทำตามกรอบแผนทรัพยากรน้ำเพื่อจัดสรรงบประมาณตามนโยบายน้ำแห่งชาติ โดยแบ่งเป็นด้านต่าง ๆ ดังนี้

(1) ด้านการบริหารจัดการ ประกอบด้วยแผนงานต่างๆ ดังนี้

- แผนงานปรับปรุงกฎหมายและองค์กร
- แผนงานด้านนโยบายและการวางแผน
- แผนงานการติดตามและประเมินผล
- แผนงานการส่งเสริมและสนับสนุนการมีส่วนร่วม
- แผนงานการพัฒนาบุคลากร การเสริมสร้างองค์ความรู้ด้านการจัดการและปลูกฝังจิตสำนึก
- แผนงานมาตรการด้านเศรษฐศาสตร์

(2) ด้านการจัดหาและพัฒนา ประกอบด้วย แผนงานต่างๆ ดังนี้

- แผนงานพัฒนาแหล่งน้ำ เชื่อมโยงแหล่งน้ำและระบบกระจายน้ำ
- แผนงานป้องกันอุทกภัยและภัยแล้ง
- แผนงานการใช้น้ำระหว่างประเทศ

(3) ด้านการเพิ่มประสิทธิภาพการใช้น้ำ ประกอบด้วย แผนงานต่าง ๆ ดังนี้

- แผนงานปรับปรุงและบำรุงรักษา
- แผนงานด้านสิ่งแวดล้อม
- แผนงานการจัดการและอนุรักษ์พื้นที่ต้นน้ำและพื้นที่ชุ่มน้ำ

10.3 แผนปฏิบัติการแก้ไขปัญหาอย่างเป็นระบบในลุ่มน้ำยม

1) หลักเกณฑ์ในการจัดลำดับความสำคัญโครงการ

ในการจัดทำแผนปฏิบัติการแก้ไขปัญหาด้านน้ำ หน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้องได้รวบรวม ข้อมูล แผนงานโครงการประเภทต่าง ๆ ที่มีศักยภาพในการแก้ไขปัญหาที่เกี่ยวข้องกับน้ำทั้งหมด ของทุกหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง มาพิจารณาประกอบการจัดทำแผน แต่เนื่องจากข้อจำกัดในการจัดสรรงบประมาณรายปีของประเทศ จึงจำเป็นต้องมีการจัดลำดับความสำคัญโครงการ เพื่อคัดเลือกโครงการที่มีความสำคัญในลำดับสูง บรรจุในแผนปฏิบัติการแก้ไขปัญหาด้านน้ำภายในระยะปีพ.ศ.2549 – ปีพ.ศ.2552 โดยในการคัดเลือกได้กำหนดหลักเกณฑ์ ดังนี้

- (1) ระดับความต้องการโครงการในระดับท้องถิ่น พิจารณาถึงความเดือดร้อนของราษฎร ซึ่งสามารถประเมินระดับได้จากสภาพการขาดแคลนน้ำของแต่ละหมู่บ้าน โดยในส่วนของ การขาดแคลนน้ำเพื่อการอุปโภค-บริโภค ได้กำหนดให้มีลำดับความสำคัญเป็นอันดับแรก ส่วนการขาดแคลนน้ำเพื่อการเพาะปลูกจะพิจารณาถึงระดับความรุนแรงตามลักษณะการขาดแคลนน้ำ
- (2) ระดับผลตอบแทนของโครงการ โดยพิจารณาถึงอัตราส่วนปริมาณน้ำที่ใช้ประโยชน์ต่อจำนวนครัวเรือนที่ได้รับประโยชน์
- (3) ด้านงบประมาณ (ค่าลงทุน) โดยพิจารณาจากอัตราส่วนของค่าก่อสร้างโครงการต่อปริมาณน้ำใช้ประโยชน์
- (4) ด้านระยะเวลาในการดำเนินการก่อสร้างโครงการ โดยพิจารณาจากระยะเวลาโครงการแล้วเสร็จ
- (5) ด้านความยั่งยืนของการใช้น้ำ โดยพิจารณาจากภาพรวมความมั่นคงของปริมาณน้ำ การใช้น้ำ และประโยชน์ของโครงการ

2) แผนปฏิบัติการปีพ.ศ.2549 – ปีพ.ศ.2552

จากกรอบกลยุทธ์ และหลักเกณฑ์ในการจัดลำดับความสำคัญโครงการภายในลุ่มน้ำ สามารถจัดทำแผนปฏิบัติการโครงการแก้ไขปัญหาน้ำในลุ่มน้ำยม ปีพ.ศ. 2549 – ปีพ.ศ.2552 ได้ ดังนี้

กลยุทธ์	จำนวน (โครงการ/ แห่ง)	ปริมาณน้ำเพิ่ม (ล้าน ลูกบาศก์ เมตร)	พื้นที่ ชลประทาน เพิ่ม (ไร่)	ค่าลงทุน (ล้านบาท)
การกระจายน้ำให้ ทั่วถึงและเป็นธรรม	849	10.90	316,776	7,131.8
การเพิ่มปริมาณน้ำ ต้นทุน	177	198.50	315,158	6,450.6
กลยุทธ์	จำนวน (โครงการ/ แห่ง)	ปริมาณน้ำเพิ่ม (ล้าน ลูกบาศก์ เมตร)	พื้นที่ป่าเพิ่ม (ไร่)	ค่าลงทุน (ล้านบาท)
การอนุรักษ์และฟื้นฟู แหล่งน้ำ	15,188	90.36	51,050	1,664.5
กลยุทธ์	จำนวน (โครงการ/ แห่ง)	ช่วยพื้นที่ชุมชน (ครัวเรือน)	ช่วยพื้นที่ เกษตร (ไร่)	ค่าลงทุน (ล้านบาท)
การบรรเทาอุทกภัย	94	-	42,000	2,197.6
กลยุทธ์	จำนวน (โครงการ/ แห่ง)	บำบัดน้ำเสีย (แห่ง)	ช่วยพื้นที่ เกษตร(ไร่)	ค่าลงทุน (ล้านบาท)
การรักษาคุณภาพน้ำ	2	2	-	25.0

แผนปฏิบัติการแก้ไขปัญหาน้ำอย่างเป็นระบบในจังหวัดลุ่มน้ำยม

กลยุทธ์และแผนงาน	หน่วย	จำนวน	ผลลัพธ์		หน่วยงาน
		ที่มีอยู่	ที่มีอยู่	หน่วย	
1 การกระจายน้ำให้ทั่วถึงและเป็นธรรม					
1.1 การจัดหาน้ำประปาให้ทุกหมู่บ้าน	แห่ง	6,340.00	1,952,365	ล้าน ลบ.ม.	ทส.
ก) ประปาผิวดิน	แห่ง	-	17.38	ล้าน ลบ.ม.	
ข) ประปาบาดาล	แห่ง	711	-	ล้าน ลบ.ม.	
ค) น้ำบาดาลเพื่อการเกษตร	แห่ง	-	200.37	ล้าน ลบ.ม.	
ง) น้ำบาดาลเพื่อการอุปโภคบริโภค	แห่ง	5,629	1,952,147	ล้าน ลบ.ม.	
1.2 การพัฒนาระบบชลประทาน	แห่ง	158	646,098.00	ไร่	กษ
ก) โดยแรงโน้มถ่วง	แห่ง	51	449,110	ไร่	
ข) โดยระบบสูบน้ำ	แห่ง	107	196,988	ไร่	
1.3 ระบบเติมน้ำ/ลำเลียงน้ำ					กษ
ก) การผันน้ำข้ามลุ่มน้ำ	โครงการ			ล้าน ลบ.ม.	
ข) การเติมน้ำระหว่างแหล่งน้ำ	โครงการ			ล้าน ลบ.ม.	
ค) การเติมน้ำให้กับสระน้ำ	แห่ง			ล้าน ลบ.ม.	
2 การเพิ่มปริมาณน้ำต้นทุน					
2.1 การพัฒนาแหล่งเก็บกักน้ำ					กษ
2.1.1 อ่างเก็บน้ำที่มีความจุ	แห่ง	305	430,408	ล้าน ลบ.ม.	
ก) มากกว่า 100 ล้าน ลบ.ม.	แห่ง	-	-	ล้าน ลบ.ม.	
ข) 10 - 100 ล้าน ลบ.ม.	แห่ง	6	281,600	ล้าน ลบ.ม.	
ค) 1 - 10 ล้าน ลบ.ม.	แห่ง	41	103,602	ล้าน ลบ.ม.	
ง) 40,000 - 1 ล้าน ลบ.ม.	แห่ง	145	43,318	ล้าน ลบ.ม.	
จ) น้อยกว่า 40,000 ลบ.ม.	แห่ง	113	1,888	ล้าน ลบ.ม.	
2.1.2 การเก็บน้ำในลำน้ำ (ฝาย/ประตู, ฯลฯ)	แห่ง	207	97,990	ล้าน ลบ.ม.	
2.2 การขุดลอกแหล่งน้ำเดิม	แห่ง	611	2.88	ล้าน ลบ.ม.	กษ
ก) อ่างเก็บน้ำ	แห่ง			ล้าน ลบ.ม.	
ข) ลำน้ำ (ในเขต, นอกเขต)	แห่ง	611	2,884	ล้าน ลบ.ม.	
2.3 การปรับปรุงประสิทธิภาพโครงการ					กษ
ก) เพิ่มพื้นที่	โครงการ			ไร่	
ข) เพิ่มความจุ	โครงการ				
ค) เพิ่มประสิทธิภาพ(ไม่เพิ่มพื้นที่และความจุ)	โครงการ			ล้าน ลบ.ม.	
ก) เพิ่มพื้นที่	โครงการ			ไร่	
ข) เพิ่มความจุ	โครงการ			ล้าน ลบ.ม.	
ค) Upgrade ระบบส่งน้ำ	โครงการ			ไร่	
2.4 การทำฝนหลวง	ศูนย์ฯ			ศูนย์	กษ
2.5 เตรียมความพร้อม					
2.5.1 ค่าศึกษา,สำรวจ,ออกแบบ	แห่ง			แห่ง	
2.5.2 ค่าที่ดิน	แห่ง			แห่ง	
3 การอนุรักษ์และฟื้นฟูแหล่งน้ำ					
3.1 การปลูกและฟื้นฟูป่า	ไร่			ไร่	ทส
3.2 การพัฒนาฝายต้นน้ำลำธาร	แห่ง			ล้าน ลบ.ม.	ทส
3.3 การฟื้นฟูแหล่งน้ำธรรมชาติ	แห่ง			ล้าน ลบ.ม.	กษ,ทส,มท
3.4 สระเก็บน้ำในไร่นา(1,260 ลบ.ม.)	แห่ง	2,174	5,984	ล้าน ลบ.ม.	
4 การบรรเทาอุทกภัย					
4.1 ใช้สิ่งก่อสร้าง					กษ,ทส,มท
ก) พื้นที่ชุมชนเมือง	แห่ง			ครัวเรือน	
ข) พื้นที่เกษตรกรรม	แห่ง	-	-	ไร่	
4.2 บริหารจัดการและระบบเตือนภัย	แห่ง			แห่ง	กษ,ทส,มท
5 การเสริมสร้างความปลอดภัยเขื่อน	แห่ง	-	-	แห่ง	
6 การจัดการน้ำระหว่างประเทศ	โครงการ			ลบ.ม.	
7 การรักษาคุณภาพน้ำ	โครงการ			ลบ.ม.	
7.1 การป้องกันน้ำเค็ม	แห่ง			ไร่	
7.2 การบำบัดน้ำเสีย	แห่ง	-	-	แห่ง	

รวม	9,795	1,952,902	ล้าน ลบ.ม.
รวมพื้นที่ชลประทานมีระบบส่งน้ำ	463	1,063,496	ไร่
รวมพื้นที่ชลประทานไม่มีระบบส่งน้ำ	207	888,651	ไร่

รายละเอียดแผนปฏิบัติการเพื่อแก้ไขปัญหาเรื่องน้ำ ปีงบประมาณปีพ.ศ.2549 – ปีพ.ศ.2552 ของลุ่มน้ำยม
แสดงในตารางต่อไปนี้

แผนปฏิบัติการแก้ไขปัญหาน้ำอย่างเป็นระบบในจังหวัดลุ่มน้ำยม

กลยุทธ์และแผนงาน	หน่วย	จำนวน		งบประมาณ ปี 2549-52	ผลลัพธ์			พื้นที่ชลประทาน(ไร่)			หน่วยงาน
		ที่มีอยู่	ปี 2549-52		ที่มีอยู่	ปี 2549-52	หน่วย	พื้นที่ชลประทาน(ไร่)			
								มีระบบส่งน้ำ ฤดูฝน	มีระบบ ฤดูแล้ง	ไม่มีระบบ ส่งน้ำ	
1 การกระจายน้ำให้ทั่วถึงและเป็นธรรม											
1.1 การจัดหาน้ำประปาให้ทุกหมู่บ้าน											ทส.
ก) เจาะบ่อบาดาล	หมู่บ้าน	423	423	103.3		6.2	ล้าน ลบ.ม.	-	-	-	
ข) ระบบประปา	หมู่บ้าน	321	321	708.9		4.7	ล้าน ลบ.ม.	-	-	-	
1.2 การพัฒนาระบบชลประทาน											กษ
ก) โดยแรงโน้มถ่วง	แห่ง	51	64	4,432.1	449,110	220,950.0	ไร่	220,950	132,570		
ข) โดยระบบสูบน้ำ	แห่ง	107	41	1,887.5	196,988	95,826.0	ไร่	95,826	57,496		
1.3 ระบบเติมน้ำ/ลำเลียงน้ำ											กษ
ก) การผันน้ำข้ามลุ่มน้ำ	โครงการ						ล้าน ลบ.ม.				
ข) การเติมน้ำระหว่างแหล่งน้ำ	โครงการ						ล้าน ลบ.ม.				
ค) การเติมน้ำให้กับสระน้ำ	แห่ง						ล้าน ลบ.ม.				
2 การเพิ่มปริมาณน้ำต้นทุน											
2.1 การพัฒนาแหล่งเก็บกักน้ำ											กษ
2.1.1 อ่างเก็บน้ำ ที่มีความจุ	แห่ง						ล้าน ลบ.ม.				
ก) มากกว่า 100 ล้าน ลบ.ม	แห่ง						ล้าน ลบ.ม.				
ข) 10 - 100 ล้าน ลบ.ม.	แห่ง	6	9	3,140.9	281,600	150.1	ล้าน ลบ.ม.	93,414	56,048		
ค) 1 - 10 ล้าน ลบ.ม.	แห่ง	41	12	697.4	103,602	33.0	ล้าน ลบ.ม.	11,680	7,008		
ง) 40,000 - 1 ล้าน ลบ.ม.	แห่ง	145	76	575.6	43,318	15.4	ล้าน ลบ.ม.	51,504	30,902		
จ) น้อยกว่า 40,000 ลบ.ม.	แห่ง	113	0	0.0	1,888		ล้าน ลบ.ม.	0			
2.1.2 การเก็บน้ำในลำน้ำ (ฝ่าย/ปตร., ฯลฯ)	แห่ง	207	73	1,212.7	97,990	209.7	ล้าน ลบ.ม.			158,560	
2.2 การขุดลอกแหล่งน้ำเดิม											กษ
ก) อ่างเก็บน้ำ	แห่ง						ล้าน ลบ.ม.				
ข) ลำน้ำ (ในเขต,นอกเขต)	แห่ง	611	0	0.0	2,884	-	ล้าน ลบ.ม.				
2.3 การปรับปรุงประสิทธิภาพโครงการ											กษ
ก) เพิ่มพื้นที่	โครงการ						ไร่				
ข) เพิ่มความจุ	โครงการ						ล้าน ลบ.ม.				
ค) Upgrade ระบบส่งน้ำ	โครงการ		7	824.0	-	44,000.0	ไร่				
2.4 การทำฝนหลวง	ศูนย์ฯ						ศูนย์				กษ
2.5 เตรียมความพร้อม											
2.5.1 คำศึกษา , สำรวจ , ออกแบบ	แห่ง					3.0	แห่ง				
2.5.2 คำที่ดิน	แห่ง						แห่ง				
3 การอนุรักษ์และฟื้นฟูแหล่งน้ำ											
3.1 การปลูกป่า	ไร่		51,050	127.6			ไร่				ทส
3.2 การพัฒนาฝายต้นน้ำลำธาร	แห่ง		3,922	50.6			ล้าน ลบ.ม.				ทส
3.3 การฟื้นฟูแหล่งน้ำธรรมชาติ	แห่ง		266	1,319.0	-	1.5	ล้าน ลบ.ม.				กษ,ทส,มท
3.4 สระน้ำในไร่นา 1,260 ลบ.ม.	แห่ง	2,174	11,000	71.3	5,984	13.86	ล้าน ลบ.ม.				
3.5 การปลูกหญ้าแฝก	ไร่		300,000	96.0		75.0	ล้าน ลบ.ม.				กษ
4 การบรรเทาอุทกภัย											
4.1 ใช้สิ่งก่อสร้าง	แห่ง						แห่ง				กษ,ทส,มท
ก) พื้นที่ชุมชนเมือง	แห่ง		3	796.90			ครัวเรือน				
ข) พื้นที่เกษตรกรรม	แห่ง	-	41	1,390.74	-	42,000	ไร่				
4.2 บริหารจัดการและระบบเตือนภัย	แห่ง		50	10.0			แห่ง				กษ,ทส,มท
5 การเสริมสร้างความปลอดภัยเขื่อน	แห่ง	0	1	18.61	-	1.00	แห่ง				
6 การจัดการน้ำระหว่างประเทศ	โครงการ						ลบ.ม.				
7 การรักษาคุณภาพน้ำ	โครงการ						ลบ.ม.				
7.1 การป้องกันน้ำเค็ม	แห่ง						ไร่				
7.2 การบำบัดน้ำเสีย	แห่ง	0	2	25.0	-	2.0	แห่ง				
รวมค่าลงทุนทั้งหมด						17,488.1		ล้านบาท			
(กรมชลประทาน : 1.2 + 1.3 + 2 + 4 + 5)						14,179.5		ล้านบาท			
รวมความจุ						198.50		ล้าน ลบ.ม.			
รวมพื้นที่ชลประทานมีระบบส่งน้ำ						473,374		ไร่			
รวมพื้นที่ชลประทานไม่มีระบบส่งน้ำ						158,560		ไร่			
รวมพื้นที่ Upgrade ระบบชลประทาน						44,000		ไร่			

10.4 ผลการจัดทำแผนปฏิบัติการ

การจัดทำแผนปฏิบัติการระดับลุ่มน้ำประกอบด้วย แผนงาน/โครงการระดับลุ่มน้ำที่มีทั้งมาตรการใช้สิ่งก่อสร้างและมาตรการไม่ใช้สิ่งก่อสร้าง รวมทั้งแผนในระดับท้องถิ่นตามกรอบแผนยุทธศาสตร์ 4 ด้าน คือ แผนการจัดหาพัฒนาแหล่งน้ำและบรรเทาภัยแล้ง แผนการบรรเทาน้ำท่วม แผนการอนุรักษ์ฟื้นฟูทรัพยากรน้ำ และคุณภาพน้ำ และแผนการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ สำหรับให้หน่วยงานปฏิบัติที่เป็นผู้รับผิดชอบโครงการไปดำเนินการ เพื่อวางแผนจัดตั้งงบประมาณและก่อสร้างโครงการเพื่อให้บรรลุเป้าหมายตามแผนรวมที่ได้วางไว้ โดยสรุปแผนปฏิบัติการและงบประมาณทั้งระยะสั้น (1-5 ปี) ระยะกลาง (6-10 ปี) และระยะยาว (ระยะที่ 1 และระยะที่ 2 ช่วงปีที่ 11-15 ปี และ 16-20 ปี) เป็นเงินงบประมาณรวม 69,987.33 ล้านบาท และกรณีไม่รวมโครงการเชื่อมแก่งเสียดัน ใช้งบประมาณรวม 61,707.33 ล้านบาท ดังแสดงในตารางที่ 10-1

ตารางที่ 10-1

สรุปแผนปฏิบัติการและงบประมาณของโครงการฯ

แผนปฏิบัติการ	งบประมาณ (ล้านบาท)		
	แผนระดับลุ่มน้ำ	แผนระดับท้องถิ่น	รวม
1) ระยะสั้น 5 ปี	23,597.36	6,780.39	30,377.75
2) ระยะกลาง 5-10 ปี	15,777.01	2,128.97	17,905.98
	(7,497.01)	(2,128.97)	(9,625.98)
3) ระยะยาว (ระยะที่ 1) 10-15 ปี	5,120.78	1,455.06	6,575.84
4) ระยะยาว (ระยะที่ 2) 20 ปี	12,649.96	2,477.80	15,127.76
รวม	57,145.11	12,842.22	69,987.33
(รวม)	(48,865.11)	(12,842.22)	(61,707.3)

หมายเหตุ : * () กรณีไม่มีโครงการเชื่อมแก่งเสียดัน

ส่วนการจัดแผนปฏิบัติการแยกตามกรอบงบประมาณทรัพยากรน้ำ 3 ด้าน ได้แก่ ด้านจัดหาและพัฒนา 54,386.90 ล้านบาท ด้านเพิ่มประสิทธิภาพ 14,969.14 ล้านบาท และด้านบริหารจัดการ 646.29 ล้านบาท สรุปไว้ดังตารางที่ 10-2

ตารางที่ 10-2

สรุปงบประมาณของแผนปฏิบัติการ ตามกรอบงบประมาณทรัพยากรน้ำ

หน่วย : ล้านบาท

ประเภท	กรอบงบประมาณ	5 ปี	10 ปี	15 ปี	20 ปี	รวม 20 ปี
โครงการระดับลุ่มน้ำ	จัดหาและพัฒนา	14,718.00	14,865.21	5,053.48	11,190.65	45,827.34
	บริหารจัดการ	471.00	35.30	35.30	35.30	576.90
	เพิ่มประสิทธิภาพ	8,408.36	876.50	32.00	1,424.01	10,740.87
	รวม 1	23,597.36	15,777.01	5,120.78	12,649.96	57,145.11
โครงการระดับท้องถิ่น	จัดหาและพัฒนา	4,672.70	1,426.01	1,141.48	1,319.37	8,559.56
	บริหารจัดการ	67.15	2.24	-	-	69.39
	เพิ่มประสิทธิภาพ	2,040.54	700.72	313.58	1,158.43	4,213.27
	รวม 2	6,780.39	2,128.97	1,455.06	2,477.80	12,842.22
รวมทั้งลุ่มน้ำ	จัดหาและพัฒนา	19,390.70	16,291.22	6,194.96	12,510.02	54,386.90
	บริหารจัดการ	538.15	37.54	35.30	35.30	646.29
	เพิ่มประสิทธิภาพ	10,448.90	1,577.22	345.58	2,582.44	14,954.14
	รวม	30,377.75	17,905.98	6,575.84	15,127.76	69,987.33

11. องค์การบริหารจัดการองค์การบริหารจัดการน้ำ

หน่วยงานหลักที่มีภารกิจเกี่ยวกับทรัพยากรน้ำโดยตรง ประกอบด้วย

- (1) กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (ทส.) มีหน่วยงานหลักที่ทำหน้าที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับทรัพยากรน้ำ 2 หน่วยงาน คือ กรมทรัพยากรน้ำ ทำหน้าที่เสนอแนะนโยบาย แผนงาน/โครงการ และมาตรการการพัฒนา อนุรักษ์ฟื้นฟู กำกับดูแลและติดตามประเมินผลเกี่ยวกับทรัพยากรน้ำ และ กรมทรัพยากรน้ำบาดาล ทำหน้าที่เสนอแนะนโยบาย แผนงาน/โครงการ และมาตรการในการพัฒนาควบคุมและกำกับดูแลตรวจสอบและติดตามประเมินผลเกี่ยวกับทรัพยากรน้ำบาดาล รวมทั้งออกใบอนุญาตประกอบกิจการน้ำบาดาลแก่ประชาชนและเอกชน
- (2) กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ (กษ.) มีหน่วยงานหลักที่ทำหน้าที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับทรัพยากรน้ำ 2 หน่วยงาน คือ กรมชลประทาน ทำหน้าที่ในการก่อสร้างแหล่งน้ำและบริหารจัดการระบบน้ำให้แก่ผู้ใช้น้ำ โดยเน้นเพื่อการเกษตรกรรมเป็นหลักและ กรมพัฒนาที่ดิน ก่อสร้างและปรับปรุงแหล่งน้ำขนาดเล็กเพื่อการเกษตรกรรมโดยรวมถึงการพัฒนาแหล่งน้ำในไร่นาของเกษตรกรด้วย
- (3) กระทรวงมหาดไทย (มท.) มีหน้าที่เกี่ยวกับระบบน้ำประปาเพื่อการอุปโภคบริโภคและอุตสาหกรรม โดยมีหน่วยงานหลักที่เกี่ยวข้อง 3 หน่วยงาน คือ การประปานครหลวง ทำหน้าที่ในการจัดหาแหล่งน้ำดิบ ก่อสร้างโครงข่ายระบบประปาและให้บริการจำหน่ายน้ำประปาในเขตกรุงเทพมหานคร และปริมณฑล การประปาส่งภูมิภาค (กปภ.) ทำหน้าที่ในการจัดหาแหล่งน้ำดิบ ก่อสร้างโครงข่าย

ระบบประปาและให้บริการจำหน่ายน้ำประปาในเขตภูมิภาค และให้สัมปทานเอกชนในการผลิตน้ำประปาเพื่อขายให้แก่ การประปาส่วนภูมิภาค (กปภ.) และ องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น ได้แก่ เทศบาลและองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต) ทำหน้าที่ในการจัดหาแหล่งน้ำดิบและก่อสร้างระบบประปาให้บริการแก่ประชาชนในพื้นที่ที่รับผิดชอบ

- (4) กระทรวงอุตสาหกรรม โดยการนิคมอุตสาหกรรม ทำหน้าที่ก่อสร้างระบบและให้บริการน้ำประปาสำหรับโรงงานอุตสาหกรรมในพื้นที่นิคมอุตสาหกรรม
- (5) กระทรวงพลังงาน โดย การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย (กฟผ) ทำหน้าที่พัฒนาบำรุงรักษาและบริหารจัดการเขื่อน เพื่อการผลิตไฟฟ้าพลังน้ำและจัดสรรน้ำจากเขื่อนเพื่อการใช้ประโยชน์อื่นๆ
- (6) ภาคเอกชน ปัจจุบันมีบริษัทจัดการและพัฒนาทรัพยากรน้ำภาคตะวันออก จำกัด (East Water) ได้รับสัมปทานก่อสร้างโครงข่ายท่อส่งน้ำ และให้บริการจำหน่ายน้ำดิบแก่ภาคอุตสาหกรรม และการประปาส่วนภูมิภาคในพื้นที่อุตสาหกรรมชายฝั่งทะเลภาคตะวันออก นอกจากหน่วยงานหลักที่ทำหน้าที่จัดการน้ำโดยตรงแล้ว ยังมีหน่วยงานอื่นที่มีบทบาทเกี่ยวกับการจัดการน้ำ เช่น กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่าและพันธุ์พืช กรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย กรมการขนส่งทางน้ำและพาณิชยนาวี เป็นต้น รวมเป็นหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดการน้ำของประเทศไทยทั้งสิ้น 30 หน่วยงาน ภายใต้อำนาจ 10 กระทรวง

- **องค์กรประสานการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำระดับชาติและระดับลุ่มน้ำ**

หน่วยงานหลักที่มีภารกิจเกี่ยวกับทรัพยากรน้ำโดยตรงดังกล่าวข้างต้น จำแนกเป็น

1. หน่วยงานที่มีหน้าที่ในการกำหนดนโยบาย คือ กรมทรัพยากรน้ำ กรมทรัพยากรน้ำบาดาล และกรมชลประทาน
2. หน่วยงานที่ทำหน้าที่พัฒนาแหล่งเก็บกักน้ำและจัดสรรน้ำ คือ กรมชลประทานและ การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย
3. หน่วยงานที่เป็นผู้จำหน่ายน้ำ คือ การประปานครหลวงและการประปาภูมิภาค

ในขณะที่ผู้ใช้น้ำ คือ ภาคประชาชนและภาคเอกชน ดังนั้นเพื่อให้การบริหารจัดการทรัพยากรน้ำเกิดความสมดุลและมีความเป็นเอกภาพ จึงได้มีการกำหนดคณะกรรมการทรัพยากรน้ำในระดับชาติและระดับลุ่มน้ำขึ้น เพื่อเป็นกลไกการบริหารจัดการน้ำ ทั้งในด้านการกำหนดนโยบาย การวางแผนพัฒนาและแก้ไขปัญหาเกี่ยวกับน้ำต่างๆ รวมทั้งประสานการมีส่วนร่วมของหน่วยงานและผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ดังนี้

- (1) คณะกรรมการทรัพยากรน้ำแห่งชาติ จัดตั้งขึ้นโดยระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่า ด้วยการบริหารทรัพยากรน้ำแห่งชาติพ.ศ.2532 มีนายกรัฐมนตรีหรือรองนายกรัฐมนตรีที่นายกรัฐมนตรีมอบหมายเป็นประธาน มีหัวหน้าส่วนราชการและรัฐวิสาหกิจที่เกี่ยวข้อง ผู้แทนองค์กรผู้ใช้น้ำ องค์กรพัฒนาเอกชน นักวิชาการและผู้ทรงคุณวุฒิ ร่วมเป็นกรรมการ และกรมทรัพยากรน้ำ กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เป็นเลขานุการ องค์ประกอบทั้งสิ้น 37 คน ทำหน้าที่ในการกำหนดนโยบายและวางแผนการพัฒนา จัดสรรและควบคุมการใช้น้ำและการอนุรักษ์น้ำ เพื่อให้เกิดการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำอย่างมีประสิทธิภาพ

(2) คณะอนุกรรมการลุ่มน้ำ แต่งตั้งโดยคณะกรรมการทรัพยากรน้ำแห่งชาติองค์ประกอบ

- ส่วนราชการที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ลุ่มน้ำตามความจำเป็นและเหมาะสม
- ผู้ใช้น้ำภาคเกษตร จังหวัดละ 1 คน
- ผู้ใช้น้ำภาคอุตสาหกรรม ธุรกิจ การท่องเที่ยวและบริการ จังหวัดละ 1 คน
- องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อบจ. อบต. และเทศบาล) จังหวัดละ 1 คน
- สถาบันการศึกษา ผู้ทรงคุณวุฒิด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจังหวัดละ 1 คน
- องค์กรประชาชน หรือองค์กรพัฒนาเอกชนด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จังหวัดละ 1 คน

บทบาทหน้าที่หลัก

- เสนอความเห็นต่อคณะกรรมการทรัพยากรน้ำแห่งชาติ เกี่ยวกับนโยบายแผนงาน โครงการ และแนวทางแก้ไขปัญหาลุ่มน้ำ
- จัดทำแผนบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ ประสานแผน จัดลำดับความสำคัญ
- กำหนดปริมาณการใช้น้ำ จัดสรรน้ำ
- ติดตามประเมินผลการปฏิบัติงานของหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง
- ประนีประนอม ไกล่เกลี่ยข้อขัดแย้ง และแก้ไขปัญหาลุ่มน้ำเกี่ยวกับการดำเนินการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ
- พัฒนาและอนุรักษ์แหล่งน้ำ ป้องกันและแก้ไขปัญหาลุ่มน้ำขาดแคลนน้ำปัญหาน้ำท่วม และคุณภาพน้ำ
- เผยแพร่ประชาสัมพันธ์ รับฟังความคิดเห็นและทำความเข้าใจกับประชาชน

ปัจจุบันกรมทรัพยากรน้ำได้แต่งตั้งคณะอนุกรรมการลุ่มน้ำทั่วประเทศรวมทั้งสิ้น 29 คณะ โดยมีบุคคลที่ได้รับการแต่งตั้งเป็นอนุกรรมการลุ่มน้ำ จำนวน 997 คน แบ่งได้เป็น

- ภาคราชการ 487 คน
- องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น 96 คน
- องค์กรหรือกลุ่มผู้ใช้น้ำภาคธุรกิจหรือภาคอุตสาหกรรม 92 คน
- ภาคประชาชนหรือองค์กรพัฒนาเอกชน 95 คน
- สถาบันการศึกษาหรือผู้ทรงคุณวุฒิ 91 คน
- ผู้แทนเครือข่ายชนเผ่า 2 คน

คณะอนุกรรมการลุ่มน้ำทุกคณะ ได้มีการเลือกประธานและเลขานุการตามระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการบริหารทรัพยากรน้ำแห่งชาติ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 ซึ่งประธานคณะอนุกรรมการลุ่มน้ำเป็นผู้ว่าราชการจังหวัด 28 คณะ และเป็นผู้แทนจากภาคธุรกิจ 1 คณะ คือ คณะอนุกรรมการลุ่มน้ำบางปะกง-ปราจีนบุรีและโตนเลสาบ

- (3) คณะทำงานด้านวิชาการ คือ กลุ่มบุคคลที่คณะอนุกรรมการลุ่มน้ำได้แต่งตั้งขึ้นมาเพื่อทำหน้าที่เฉพาะด้าน อาจมาจากคณะอนุกรรมการลุ่มน้ำหรือบุคคลอื่นที่เห็นว่าเหมาะสม แต่ต้องมีผู้แทนเกษตรกรรมระดับอำเภอเข้ามาเป็นคณะทำงานแต่ละด้านอำเภอละ 1 คน ปัจจุบันมีการแต่งตั้งคณะทำงานด้านวิชาการ 3 คณะ คือ คณะทำงานด้านแผนบูรณาการลุ่มน้ำ คณะทำงานด้านข้อมูล และคณะทำงานด้าน ประชาสัมพันธ์และการมีส่วนร่วมของประชาชน
- (4) คณะทำงานระดับจังหวัด อำเภอ ตำบล คือ ผู้แทนจากหน่วยราชการ กลุ่มผู้ใช้น้ำภาคส่วนต่างๆ ได้แก่ ภาคเกษตรกรรม อุตสาหกรรม พาณิชยกรรม การท่องเที่ยว องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น สถาบันการศึกษา ผู้ทรงคุณวุฒิ องค์การพัฒนาเอกชน ที่ได้รับการคัดสรรและแต่งตั้งจากคณะอนุกรรมการลุ่มน้ำ ในจำนวนที่เหมาะสม มีหน้าที่ในการรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับทรัพยากรน้ำและ ทรัพยากรอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง เสนอความต้องการแผนงาน/โครงการในการพัฒนา อนุรักษ์และฟื้นฟู การแก้ไขปัญหาอุทกภัยและคุณภาพน้ำ การประชาสัมพันธ์ เผยแพร่ความรู้ข่าวสาร การประนีประนอมไกล่เกลี่ยข้อขัดแย้งในพื้นที่ลุ่มน้ำ

11. สรุป

จากการวิเคราะห์การศึกษาของหน่วยราชการที่รับผิดชอบในปีต่างๆ พอสรุปได้ว่า

สภาพปัจจุบัน

● ปริมาณน้ำทำจุตทำยนน้ำมีประมาณ	3,656	ล้านลูกบาศก์เมตรต่อปี
● ปริมาณน้ำเก็บกักสูงสุดในปัจจุบัน	528	ล้านลูกบาศก์เมตร
● ปริมาณความต้องการน้ำ	4,544	ล้านลูกบาศก์เมตรต่อปี
○ ใช้ในเขตชลประทาน	1,676	ล้านลูกบาศก์เมตร
● ความเสียหายจากสภาวะน้ำท่วม		
● ปี พ.ศ. 2538	3,432	ล้านบาท
○ มีพายุ แกรี่ เฮเลนและเออวี่ง		
● ปี พ.ศ. 2539	2,112	ล้านบาท
● ปี พ.ศ. 2545	1,404	ล้านบาท

แผนพัฒนาโครงการหลัก

- โครงการอ่างเก็บน้ำแก่งเสือเต้น (ตามการกำหนดของกรมชลประทาน)
 - เก็บน้ำ 1,175 ล้านลูกบาศก์เมตร
- โครงการอ่างเก็บน้ำขนาดกลาง
 - ตามแผนกรมชลประทาน 26 แห่ง 307 ล้านลูกบาศก์เมตร
 - แผนเพิ่มเติม 32 โครงการ 323 ล้านลูกบาศก์เมตร
- โครงการผันน้ำยม-สิริกิติ์
 - อัตราการผันสูงสุด 35 ลูกบาศก์เมตรต่อวินาที หรือประมาณ 400 ล้าน ลูกบาศก์เมตรต่อปี (6 เดือน)
- โครงการเพิ่มประสิทธิภาพการระบายน้ำในพื้นที่ลุ่มน้ำยมตอนล่าง
- โครงการแก้มลิง (โครงการทะเลหลวง 6,000 ไร่)
- โครงการระบบเครือข่ายน้ำ – การผันน้ำจากเขื่อนภูมิพล
- โครงการปรับปรุงแม่ข่ายและก่อสร้างอาคารทดน้ำ/เก็บกักน้ำในแม่ข่ายม
(ยังต้องมีการศึกษาในรายละเอียด)

ภาคผนวกที่ 4

สรุปรายงานการประชุม
และ
รายชื่อผู้เข้าร่วมประชุม

บันทึกช่วยจำ
การประชุมคณะผู้วิจัย โครงการ SEA : ลุ่มน้ำยม
วันจันทร์ ที่ 28 กุมภาพันธ์ 2548
ณ ห้องประชุม 503 ชั้น 5 สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ

ข้อมูล / กิจกรรมในพื้นที่

1. ติดตามข้อมูลสถานการณ์ล่าสุดเกี่ยวกับการพัฒนาในลุ่มน้ำยม เนื่องจากมีโครงการต่างๆจำนวนมากที่กำลังดำเนินการอยู่ตลอดเวลา รวมทั้งเรื่องของเอกสาร งานจัดจ้าง ที่ต้องมีทีมลงไปเก็บข้อมูลมารวบรวมไว้
2. โครงการฯ ควรจะเชื่อมต่อกันอย่างไรกับกับคณะกรรมการลุ่มน้ำยม ซึ่งเป็นจุดสำคัญอีกประการหนึ่งในวิธีบริหารที่กรมทรัพยากรน้ำโดยตั้งคณะกรรมการลุ่มน้ำ โดยให้คณะกรรมการลุ่มน้ำทำแผนการพัฒนา ลุ่มน้ำ รวมทั้งแผนการก่อสร้างต่างๆ

โครงสร้างคณะกรรมการลุ่มน้ำยม

1. คณะกรรมการลุ่มน้ำยม
มีผู้ว่าราชการจังหวัดแพร่ เป็นประธาน ซึ่งประกอบด้วย 6 จังหวัด คือ จังหวัดพะเยา จังหวัดแพร่ จังหวัดสุโขทัย จังหวัดพิษณุโลก จังหวัดพิจิตร และจังหวัดนครสวรรค์
2. คณะกรรมการลุ่มน้ำยมระดับจังหวัด
มีทั้งหมด 6 อนุกรรมการฯ มีโครงสร้างประกอบด้วยผู้ว่าราชการจังหวัดแต่ละจังหวัดเป็นประธาน และมีผู้ที่เกี่ยวข้องเป็นกรรมการ ประกอบด้วย นายอำเภอ หน่วยงานราชการในจังหวัด และผู้แทนชาวบ้าน ประมาณ 8 คน รวมทั้งหมด ประมาณ 34 คน - 42 คน
3. คณะกรรมการลุ่มน้ำยมระดับอำเภอ
4. คณะกรรมการลุ่มน้ำยมระดับตำบล

กิจกรรมเชื่อมโยงในพื้นที่

โครงการฯ สามารถเข้าไปพูดคุย นำเสนอ ในการประชุมคณะกรรมการฯ ที่มีการประชุมประจำเดือนได้ การนำเสนอเช่น ถ้าไม่สร้างอย่างนี้จะทำอะไร หรือ ถ้าทำแล้วมีผลกระทบ เขามีทางเลือกอย่างไร ในการลงพื้นที่นั้น โครงการฯ ต้องจัดลำดับ ช่วงเวลาและความเหมาะสมให้ดี

แผนการทำงานในพื้นที่ มี 2 แบบ

1. ดูกระบวนการ โครงสร้าง เวทีในพื้นที่ แล้วนำโครงการฯ เข้าไป
2. โครงการฯ ตั้งเวทีเฉพาะขึ้นมา แล้วดึงกระบวนการในพื้นที่เข้ามา

โครงสร้างโครงการฯ

1. ทีมวิชาการ มี รศ.ดร.ทวิวงศ์ ศรีบุรี
2. ทีมสื่อ ดร.พัฒนพงษ์ จาติเกตุ
3. ทีมพื้นที่ คุณหาญณรงค์ เยาวเลิศ
4. ทีมประสาน

ประเด็นหารือ

การกำหนดแผนการทำงาน เริ่มสัญญา 1 มกราคม 2546 ถึง 30 เมษายน 2549 รวมเวลา 16 เดือน

ข้อสังเกต

- พิจารณาจากงบประมาณ ระยะเวลา และสถานภาพนักวิจัยแล้ว ไม่ควรเน้นด้านการศึกษาข้อมูล และสถานการณ์ ข้อมูลล่าสุดก็อยู่ที่หน่วยงานต่างๆ ฉะนั้นควรเน้นการปะทะ สังสรรค์ (inter action) กับ คณะอนุกรรมการลุ่มน้ำในในระดับต่างๆ หน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้อง และชาวบ้าน โดยควรมองเรื่อง กระบวนการ แนวคิด และประเด็นที่มากำหนดการตัดสินใจเป็นหลัก เพื่อโยงการตัดสินใจ

ภาระงานของทีมวิชาการ

ทางเลือกการจัดการน้ำในลุ่มน้ำยม ที่มี Option แต่ละOption มีข้อดี มีผลกระทบอย่างไรบ้าง ซึ่งเราจะนำมาใช้ในกระบวนการ SEA เพื่อจะเอาข้อมูลเหล่านี้เข้าไปในกระบวนการเวทีประชุมอนุกรรมการลุ่มน้ำยม ระดับจังหวัด หรือการสร้างเวทีของโครงการฯ เอง

ภาระงานทีมพื้นที่

1. การจัดทำข้อมูล สถานการณ์ ความเคลื่อนไหวต่างๆ ในพื้นที่
2. กิจกรรมและแผนในพื้นที่
3. การศึกษาข้อมูลภาคสนาม เพื่อความเข้าใจที่ตรงกัน

นักวิจัยทุกท่านต้องลงพื้นที่ เพื่อสำรวจ พูดคุยกับผู้มีส่วนได้ ส่วนเสียทั้งหมดในลุ่มน้ำยม 6 จังหวัด

สรุปการทำงาน

1. สรุป สังเคราะห์ ทางเลือกการจัดการลุ่มน้ำที่มีอยู่ก่อนหน้านี้
2. การทำสื่อเพื่อการสื่อสาร
3. อาศัยช่องทาง และออกแบบการทำงานกับอนุกรรมการ SEA

จากข้อ 1-2 นำไปสู่การเปิดตัวโครงการ การจัดเวทีในพื้นที่ และการเก็บข้อมูลในพื้นที่ ประกอบด้วย ทำที่ของกลุ่มต่างๆ โครงการพัฒนาในลุ่มน้ำ ความต้องการของกลุ่มต่างๆ ทางเลือกที่เขาคิดเอาไว้มีอะไรบ้าง ในเบื้องต้น ลงพื้นที่พบฝ่ายเลขานุการของคณะอนุกรรมการลุ่มน้ำยม ดังนี้

1. หน่วยงานราชการที่รับผิดชอบเรื่องน้ำโดยตรง
 - ผู้อำนวยการสิ่งแวดล้อมภาค 3 จังหวัดพิษณุโลก
 - ทรัพยากรน้ำจังหวัด
 - ทรัพยากรน้ำแห่งชาติ
2. เครือข่ายภาคประชาสังคมที่ทำงานเรื่องการมีส่วนร่วม / เรื่องน้ำ

ข้อมูลเพิ่มเติมประกอบการศึกษาวิจัย

1. แผนลุ่มน้ำยมของ กรมทรัพยากรน้ำ
2. แผนงบประมาณของ คณะอนุกรรมการลุ่มน้ำยม ปี พ.ศ. 2548-2549

นัดลงพื้นที่

ครั้งที่ 1 วันที่ 29-30 มีนาคม 2549 ทำความเข้าใจกับชาวบ้าน ที่สะเอียบ จังหวัดแพร่ และจังหวัดพิษณุโลก (ทีมเล็ก)

ครั้งที่ 2 วันที่ 2-4 เมษายน 2549 (ทีมใหญ่)

คุณหาญณรงค์ หัวหน้าทีมพื้นที่จะลงไปสำรวจพื้นที่ต่าง ๆ ทุกจังหวัดก่อนนักวิจัยจะลงไป (อาจเปลี่ยนแปลงวันเวลา ตามความเหมาะสม)

สำหรับเรื่องค่าใช้จ่าย ให้แต่ละทีมดูตามแผนงบประมาณของโครงการโดยแบ่งเป็น 3 งวด

นัดประชุมครั้งต่อไป 2/48 Learning course

วันศุกร์ ที่ 22 เมษายน 2548 เวลา 9.30-16.30 นาฬิกา เพื่ออบรม Learning course

ช่วงเช้า ทำความเข้าใจโครงการพัฒนาทางเลือกการจัดการคูน้ำ

ช่วงบ่าย เรื่อง SEA

รายชื่อผู้เข้าร่วมประชุม

1. รศ.ดร.ทวิวงศ์ ศรีบุรี	สถาบันวิจัยสภาวะแวดล้อม จุฬาฯ
2. ท่านผู้หญิง ดร.สุธาวัลย์ เสถียรไทย	สถาบันธรรมรัฐ ฯ
3. อาจารย์ปาริชาติ ศิวะรักษ์	นักวิชาการอิสระด้านสังคม
4. ดร.พัฒนพงศ์ จาติเกตุ	นักวิชาการด้านสื่อสารมวลชน
5. คุณหาญณรงค์ เยาวเลิศ	มูลนิธิคุ้มครองสัตว์ป่าและพรรณพืชฯ
6. คุณบัณฑิต เศรษฐศิริโรตม์	โครงการยุทธศาสตร์นโยบายฐานทรัพยากร
7. คุณศุภกิจ นันทะวรการ	แผนงาน HPP-HIA
8. คุณสุภาภรณ์ วรพรรณ	แผนงาน HPP-HIA
9. คุณอุษา บุญญเลิศสินันตร์	สถาบันธรรมรัฐ ฯ
10. ร.ท.หญิงจิตลดา สุจิตน์	สถาบันธรรมรัฐ ฯ
11. คุณปิยนถ ประยูร	Media by friends group
12. คุณหนูเฟียร์ แสนอินทร์	Media by friends group
13. คุณชนิศา กล่อมทอง	โครงการยุทธศาสตร์นโยบายฐานทรัพยากร
14. คุณจรัสพร รักษาแก้ว	โครงการยุทธศาสตร์นโยบายฐานทรัพยากร

แผนการดำเนินการ

“.....มี.ค.....เม.ย.....”

เปิดตัวโครงการ

1. ผอ. เกษตร. ภาค 3 (พิษณุโลก)
2. ทรัพยากรน้ำจังหวัด (ทน)
3. ทรัพยากรน้ำภาค (ลำปาง)
(รพช.)

ข้อมูลที่ต้องการเร่งด่วน

- แผนจัดการลุ่มน้ำยม (ก.น้ำ
จัดจ้าง)
- แผนงบประมาณลุ่มน้ำยม (ปี
48-49) ของอนุกรรมการลุ่ม
น้ำยม+อนุกรรมการจังหวัด

1. สรุป/สังเคราะห์ทางเลือกการจัดการลุ่มน้ำยม

1. ลงพื้นที่ 29 -
30 มี.ค 48

2. ลงพื้นที่
2-4

แพร่
สุโขทัย
พิษณุโลก
พิจิตร
นครสวรรค์

2. จัดทำสื่อเพื่อการสื่อสารใน
พื้นที่+ส่วนกลาง

4. การจัดเวที/ประชุมในระดับพื้นที่

- เปิดตัวโครงการในระดับพื้นที่
- เก็บข้อมูลเพิ่มเติม

ทำที่กลุ่มต่าง ๆ
โครงการพัฒนา
ความต้องการของกลุ่มต่างๆ ทางเลือก/ทางออก

3. การประชุม
อนุกรรมการ SEA

5. ประชุมครั้งที่ 2/48

22 เม.ย.

- สรุปแผนลุ่มน้ำ+ทางเลือก
- SEA learning course

สรุปการประชุมลงพื้นที่
วันที่ 30 มีนาคม – 1 เมษายน 2548
ณ จังหวัดแพร่ จังหวัดพะเยา จังหวัดพิษณุโลก และจังหวัดพิจิตร

วันที่ 30 มีนาคม 2548

ภาคเช้า

ลงพื้นที่ ดูฝาย อ่างเก็บน้ำ สะพานข้ามแม่น้ำ บริเวณริมตลิ่งแม่น้ำยม และสันเขื่อนแก่งเสือเต้น ในจังหวัดแพร่ รวมทั้งสถานีวัดน้ำ Y1-Y20 (ห้วยสัก)

ภาคบ่าย

ลงพื้นที่ตำบลเชียงม่วน อำเภอเชียงม่วน จังหวัดพะเยา

วันที่ 31 มีนาคม 2548

ภาคเช้า

เข้าพบและหารือกับรองหัวหน้าอุทยานแห่งชาติแก่งเสือเต้น จังหวัดแพร่ เพื่อรับทราบข้อมูล สภาพพื้นที่โดยรวมเกี่ยวกับป่าไม้สักทอง สถานการณ์น้ำ และสัตว์ป่า รวมทั้งชาวบ้านที่อาศัยและทำกินในเขตอุทยานฯ

- พื้นที่ส่วนใหญ่ของ อำเภอสอง จังหวัดแพร่ สูงจากระดับน้ำทะเล 190 และจุดสูงสุดอยู่ที่ 1,400 มีป่าเบญจพรรณ มีป่าสัก 2 แสนไร่
- อำเภอปง มีลักษณะดินลูกรัง ในฤดูฝนน้ำมีลักษณะขุ่น น้ำจะใสช่วงเดือนธันวาคม เพราะมีตะกอนมาก
- ฝายคือตัวกั้นน้ำไม่ใช่ตัวช่วยเก็บกักน้ำ
- การปลูกข้าวโพดริมแม่น้ำไม่ช่วยในการซับน้ำ
- ป่าเต็งรัง อยู่บริเวณอำเภอเชียงม่วน สภาพปัญหาคือชาวบ้านมีการถางป่าบริเวณใกล้ภูเขา ซึ่งทางอุทยานฯควบคุมพื้นที่ได้ยาก
- ป่าสักทอง ช่วงฤดูแล้ง (มีนาคม – เมษายน) ต้นไม้เสื่อมโทรมมากเหลือเฉพาะยอด และมีปัญหาเรื่องของไฟป่า ช่วงที่ป่าสมบูรณ์เหมาะสำหรับการเข้าชมอุทยานคือ สิงหาคม-กันยายน มีเฉพาะต้นมะกาเท่านั้นที่ยังมีลักษณะสีเขียว
- ป่าเลา ชาวบ้านทำกินบนที่สูง โดยปลูกข้าวโพด ถัดลงมาคือยางพารา

ความเข้าใจของคนในกระทรวงทรัพยากรฯ

- นโยบายอุทยานฯแก่งเสือเต้น ต้องดูกฎหมาย ผิดหวังที่กฎหมายอุทยานต้องเพิกถอน
- ในระดับสากลสถานที่ใดประกาศเป็นเขตอุทยานจะต้องใช้หลักเกณฑ์ของอุทยาน

- กระทรวงทรัพยากรฯ ยังไม่ออกมาพูดให้ชัดเจนเรื่องของเขื่อนแก่งเสือเต้น สถานการณ์ดังกล่าวจะสร้างความได้เปรียบให้กระทรวงฯ
- สถานการณ์ล่าสุด นายกฤษฎา ที่ จังหวัดเชียงใหม่ “ ทางเลือกสุดท้ายที่จะสร้างเขื่อนแก่งเสือเต้น”
- ที่ผ่านมารองนายกฤษฎา เครื่องาม ได้เคยลงพื้นที่มาตรวจราชการในเรื่องของลุ่มน้ำทั้งระบบว่า เป็นอย่างไร
- จะมีการผันน้ำที่ห้วยสักก่อนแก่งเสือเต้น คือที่ห้วยสักผันน้ำจากแม่น้ำกก แม่น้ำยม และแม่น้ำน่าน และแม่น้ำยม น่าน ผันลงเขื่อนสิริกิติ์
- ป่าแม่แฮด เป็นป่าตัวอย่างทางเศรษฐกิจที่มีการลงทุนปลูกป่า เมื่อถึงเวลาก็นำมาตัดให้ชาวบ้านตัดไปใช้ เป็นรูปแบบการจัดการป่าแบบมาตรฐานสากลของการจัดการไม้อย่างยั่งยืน โดยมีกิจกรรมให้ชาวบ้านมีส่วนร่วม และอยู่ด้วยกันได้

ภาคบ่าย

ประชุมหารือกับกรรมการหมู่บ้านในพื้นที่ ตำบลสะเอียบ อำเภอสอง จังหวัดแพร่ ประกอบด้วย กำนันผู้ใหญ่บ้าน และชาวบ้าน ประมาณ 50 คน เพื่อแนะนำโครงการและคณะนักวิจัย พร้อมทั้งรับทราบสถานการณ์ความเคลื่อนไหว ปัญหาความขัดแย้ง กรณีเขื่อนแก่งเสือเต้น และสถานการณ์น้ำในลุ่มน้ำยม และการประสานงานกับผู้ที่เกี่ยวข้องในพื้นที่

ทีมวิจัย

- เพื่อเป็นส่วนประกอบของกลุ่มน้ำ
- อาจเป็นฝ่ายขนาดเล็กหรือผั่งกันน้ำ
- ความสัมพันธ์ของการใช้ที่ดินกับการใช้น้ำ เพื่อเอาความสำคัญของน้ำเป็นตัวตั้ง
- คาดหวังว่ามีทางเลือกอื่นที่มากกว่าการสร้างเขื่อน ซึ่งอาจเป็นฝ่าย ผั่งกันน้ำ หรือการปรับสภาพการเพาะปลูกให้สอดคล้องกับลุ่มน้ำ
- กรณีแก่งเสือเต้น ด้านเทคนิคและข้อมูลผัดตั้งแต่ต้น ซึ่งตามทฤษฎีแล้วต้องมาจากความต้องการของชุมชนเป็นสำคัญ
- ถ้าสร้างเขื่อนมีปัญหาตามมาอย่างแน่นอน ตัวอย่างกรณีน้ำท่วมหาดใหญ่ เตรียมสร้างเขื่อนจำนวนมาก แต่เมื่อสรุปสุดท้าย เพียงแก้มลิงก็เพียงพอ

วันที่ 1 เมษายน 2548

ลงพื้นที่ ตำบลบางลาย อำเภอบึงนาราง อำเภอโพทะเล และอำเภอโพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร เพื่อหารือและลงพื้นที่กับ คณะอนุกรรมการลุ่มน้ำยม คุณมนู มณีโชติ และคุณไพฑูรย์ เสรีพงศ์พร้อมชาวบ้านในพื้นที่ ประมาณ 10 คน เพื่อรับทราบสถานการณ์ ปัญหา น้ำท่วม และดูพื้นที่การสร้างฝายปิดกั้นทางน้ำ

รายชื่อผู้เข้าร่วมประชุม

รายชื่อในพื้นที่

1. รองหัวหน้าอุทยานแห่งชาติแก่งเสือเต้น	
2. คุณชุม สะเอียบคง	ตำบลสะเอียบ อำเภอสอง จังหวัดแพร่
3. คุณแสง ขวัญยืน	ตำบลสะเอียบ อำเภอสอง จังหวัดแพร่
4. คุณประสิทธิ์พร กาพอ่อนศรี	ตำบลสะเอียบ อำเภอสอง จังหวัดแพร่
5. คุณชาติชาย ธรรมโม	ตำบลสะเอียบ อำเภอสอง จังหวัดแพร่
6. คุณวิษณุ สร้อยเงิน	ตำบลสะเอียบ อำเภอสอง จังหวัดแพร่
7. คุณศรีมูล ขันทะบุตร	ตำบลสะเอียบ อำเภอสอง จังหวัดแพร่
8. คุณสมบัติ สลักหล้าย	สถานีอนามัย ตำบลสะเอียบ อำเภอสอง จังหวัดแพร่
9. คุณสายัณห์ ขำหนึ่ง	ตำบลสะเอียบ อำเภอสอง จังหวัดแพร่
10. คุณวุฒิชัย ศรีคำภา	ตำบลสะเอียบ อำเภอสอง จังหวัดแพร่
11. คุณบุญธรรม ขันทะบุตร	ตำบลสะเอียบ อำเภอสอง จังหวัดแพร่
12. คุณสมบัติ สร้อยเงิน	ตำบลสะเอียบ อำเภอสอง จังหวัดแพร่
13. คุณอ้วน ขันสุ	ตำบลสะเอียบ อำเภอสอง จังหวัดแพร่
14. คุณวุฒิศักดิ์ ผัดขัน	เลขานุการนายก อบตำบลสะเอียบ
15. คุณสิงห์การ ขันทะบุตร	ตำบลสะเอียบ อำเภอสอง จังหวัดแพร่
16. คุณชะแหวง อินตะวิชัย	ตำบลสะเอียบ อำเภอสอง จังหวัดแพร่
17. คุณไพฑูรย์ เสรีพงศ์	อนุกรรมการลุ่มน้ำยม อำเภอโพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร

รายชื่อคณะนักวิจัย

18. รศ.ดร.ทวิวงศ์ ศรีบุรี	สถาบันวิจัยสภาวะแวดล้อม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
19. อาจารย์สมบัติ เหลสกุล	แผนงาน HPP-HIA
20. คุณหาญณรงค์ เยาวเลิศ	มูลนิธิคุ้มครองสัตว์ป่าและพรรณพืชแห่งประเทศไทย ในพระบรมราชินูปถัมภ์
21. คุณบัณฑิต เศรษฐศิริโรตม์	โครงการยุทธศาสตร์นโยบายฐานทรัพยากร
22. คุณพรทิพย์ สำเภา	มูลนิธิฟื้นฟูชีวิตและธรรมชาติ
23. คุณศุภกิจ นันทะวรการ	แผนงาน HPP-HIA
24. คุณสุภาภรณ์ วรพรรณ	แผนงาน HPP-HIA
25. คุณจิตติยา เทวัญอิทธิกร	แผนงาน HPP-HIA
26. คุณปิยนารถ ประยูร	Media by friends group
27. คุณหนูเพียร แสนอินทร์	Media by friends group
28. คุณชนิตา กล่อมทอง	โครงการยุทธศาสตร์นโยบายฐานทรัพยากร
29. คุณจรัสพร รักษาแก้ว	โครงการยุทธศาสตร์นโยบายฐานทรัพยากร

บันทึกช่วยจำ
การประชุมคณะผู้วิจัย โครงการ SEA : ลุ่มน้ำยม
วันศุกร์ ที่ 22 เมษายน 2548 เวลา 09.30-16.00 นาฬิกา
ณ ห้องประชุม 401 ชั้น 4 สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ

1. แผนการทำงานของแต่ละฝ่าย

1.1 งานด้านวิชาการ

มีข้อเสนอแนะจากที่ประชุมต่อแผนการดำเนินงานด้านวิชาการที่นำเสนอ ดังนี้

- ข้อมูลที่ขอให้ทางทีมวิชาการช่วยทำเสนอภายในเดือนมิถุนายน เพื่อจะได้เป็นประโยชน์ต่อการดำเนินงานของทีมอื่นๆ ต่อไป โดยเฉพาะสำหรับทีมพื้นที่ คือ

- สถานการณ์ สภาพปัญหาของการจัดการลุ่มน้ำยมในปัจจุบัน ทั้งในแง่ความต้องการใช้น้ำในปัจจุบัน อนาคต, ปัญหาการจัดการน้ำ, โครงการพัฒนาแหล่งน้ำขนาดต่างๆ ที่มีอยู่แล้วในพื้นที่ ฯลฯ

- ถ้ามีการสร้างเขื่อนแก่งเสือเต้น จะช่วยแก้ไขปัญหาน้ำท่วม น้ำแล้งอย่างไรได้บ้าง (เพื่อจะได้เป็นข้อมูลสำหรับทีมอื่นๆ ไปใช้ประโยชน์ในกิจกรรมต่างๆ และใช้ในการหารือ ตอบคำถามกับองค์กรต่างๆ)

- มีทางเลือกอื่นๆ ที่ควรพิจารณา นอกเหนือไปจากการสร้างเขื่อนขนาดใหญ่อย่างใดบ้าง

- ในการวิเคราะห์และเสนอทางเลือกโครงการที่เหมาะสม (ตามผลที่คาดว่าจะได้รับในข้อที่ 4 ของแผนงานทีมวิชาการ) ไม่ควรนำเสนอทางเลือกเพียงทางใดทางหนึ่ง ควรมีหลายทางเลือก และยังไม่ควรตัดทางเลือกใดออกไปโดยใช้เหตุผลทางด้านเทคนิควิศวกรรม

- ในช่วงแรก (ภายในเดือนมิถุนายน 2548) ของการศึกษาทางเลือก ควรเน้นการศึกษาทางเลือกที่ได้มีการดำเนินงานศึกษาไว้อยู่แล้ว และเพิ่มเติมข้อเสนอทางเลือกที่ได้จากข้อเสนอของชาวบ้าน องค์กรต่างๆ ในพื้นที่ (ควรมีกิจกรรมสำรวจข้อมูลในประเด็นนี้ด้วย โดยประสานงานการลงพื้นที่ร่วมกับทีมพื้นที่)

โดยในการวิเคราะห์ผลกระทบและความเหมาะสมของแต่ละทางเลือกนั้น จะต้องวิเคราะห์ทั้งในด้านเทคนิค ด้านเศรษฐศาสตร์ ด้านสังคม (เช่น ความเท่าเทียม ความยุติธรรม ฯลฯ) และด้านนิเวศวิทยา/สิ่งแวดล้อม อย่างไรก็ตาม ภายในเดือน มิถุนายน อาจเริ่มจากการวิเคราะห์ในมิติด้านเทคนิคก่อน แต่ก็มีข้อเสนอด้วยว่า ถ้าสามารถนำมิติด้านเศรษฐศาสตร์ สังคม และสิ่งแวดล้อม มาวิเคราะห์ร่วมไปพร้อมกันได้ ภายในเดือน มิถุนายน ก็จะเป็นประโยชน์อย่างยิ่ง

ทั้งนี้ ในกระบวนการ SEA ไม่ต้องการใช้ผลการวิเคราะห์ที่มีข้อมูลรายละเอียดมากมายเหมือนเช่นการทำรายงาน EIA (ควรมีการทำความเข้าใจเพิ่มเติมร่วมกันว่า ลักษณะการประเมินแบบใด ที่ตรงกับความต้องการสำหรับการใช้งานเรื่อง SEA)

1.2 งานด้านสื่อ

ข้อเสนอแนะต่อการดำเนินงานของทีมสื่อสารสาธารณะ มีดังนี้

■ ด้านเนื้อหา

ข้อมูลสำคัญที่ขอให้ทีมสื่อได้มีการเผยแพร่ออกไป โดยพิจารณาเลือกจัดทำสื่อเผยแพร่ที่เหมาะสม เช่น

- ความหมายของ SEA ว่าคืออะไร มีประโยชน์อย่างไร

- ความเข้าใจเกี่ยวกับลุ่มน้ำยม ในด้านต่างๆ เช่น สภาพปัญหา ความต้องการในการใช้น้ำของโครงการพัฒนาต่างๆ โดยมีข้อสรุปในหัวข้อนี้ว่า ควรจัดทำในรูปแบบที่ขนาดโปสเตอร์ ข้อมูลสำหรับเรื่องนี้ ขอให้ประสานกับทีม ดร.ทวีวงศ์

■ ที่มาของข้อมูลในการนำไปสื่อสารเผยแพร่

1. มาจากงานวิชาการและกิจกรรมของส่วนอื่นๆ ที่จัดขึ้น

2. จากการทำกิจกรรมหรือรวบรวมข้อมูลประเด็นที่น่าสนใจโดยทีมงานของฝ่ายสื่อเอง เช่น

- ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการน้ำ

- ประวัติศาสตร์ที่น่าสนใจของลุ่มน้ำยม เช่น ในอดีตหมู่บ้านสะเอียบเป็นจุดแวะพักของพ่อขุนรามคำแหงมหาราช

■ ช่องทางในการสื่อสาร

มีหลากหลายรูปแบบขึ้นกับเนื้อหา และกลุ่มเป้าหมาย ตัวอย่างเช่น

- Fact Sheet

- เสวนากลุ่มเล็ก ๆ

- แผนที่

- บอร์ดนำเสนอ

- ประกวดเรียงความเด็ก

- ร่วมกับรายการโทรทัศน์ เช่น รายการทุ่งแสงตะวัน ซึ่งมีกำหนดจะทำเรื่องเกี่ยวกับกลุ่มเยาวชนในพื้นที่ลุ่มน้ำยมอยู่แล้ว ประมาณช่วงเดือนมิถุนายน – กรกฎาคม พ.ศ. 2548 นี้ ขอให้ทีมสื่อประสานต่อด้วย

■ สัญลักษณ์ของโครงการ

จะทำเป็นรูปกล่องสองทางไกล และหนังสือ ซึ่งทีมสื่อจะไปออกแบบมานำเสนอต่อไป

1.3 งานด้านพื้นที่

■ การประสานงานในพื้นที่

ก. ข้อมูลในพื้นที่ที่ควรมีการสำรวจเก็บข้อมูลภายในช่วงเดือนมิถุนายน

1. ข้อมูลของแต่ละกลุ่ม stakeholder ที่อยู่ในพื้นที่ลุ่มน้ำยมว่าเขามีความคิดเห็นต่อทางเลือกต่าง ๆ ของการจัดการน้ำอย่างไรบ้าง

2. ข้อมูลการแก้ไขปัญหาของกลุ่มต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับเรื่องน้ำ ว่าจนถึงวันนี้เขามีวิธีการแก้ไขปัญหาของเขายังไง (มีข้อมูลส่วนหนึ่งอยู่ในแผนการจัดการน้ำที่จัดทำขึ้นโดยคณะกรรมการลุ่มน้ำยม)

ข. การลงสำรวจพื้นที่ (พฤษภาคม – มิถุนายน 48)

- ต้องดูว่ามีพื้นที่ไหนบ้างที่ควรจะต้องลงไปเก็บข้อมูล ซึ่งอาจจะเป็นการเข้าไปในพื้นที่ใดพื้นที่หนึ่ง หรือลักษณะของการเชิญคณะกรรมการลุ่มน้ำจากหลาย ๆ พื้นที่มาประชุมหารือพร้อมกัน

■ การจัดเวทีย่อยในพื้นที่

- รูปแบบของการจัดเวทีในพื้นที่ เช่น การนำข้อมูลจากทีมวิชาการและทีมสื่อไปเผยแพร่ให้ข้อเท็จจริงต่อกลุ่มต่างๆ , หรือการสำรวจเก็บข้อมูลความคิดเห็นจากกลุ่มต่างๆ ฯลฯ

- ควรมีการจัดเตรียมข้อมูล หรือสื่อรูปแบบต่างๆ ที่เหมาะสมไว้ประกอบการจัดเวทีด้วย เช่น แผนที่ลุ่มน้ำที่แสดงข้อมูลเกี่ยวกับเรื่องน้ำในภาพรวม แสดงการเปลี่ยนแปลงของสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นในลุ่มน้ำยม เป็นต้น

1.4 งานด้านการเมืองและการประสานส่วนกลาง

■ สิ่งที่ต้องผลักดัน คือ การประชุมคณะกรรมการ SEA ภายใต้คณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ คาดหวังว่าอนุกรรมการดังกล่าว จะมีบทบาทสนับสนุนกระบวนการทำงานของทีมวิจัย โดยเฉพาะในประเด็นเรื่องกระบวนการตัดสินใจเกี่ยวกับการพัฒนาในลุ่มน้ำยม ในขณะเดียวกัน ผลจากงานวิจัยก็จะนำเสนอไปสู่คณะกรรมการฯ เพื่อการพัฒนาไปสู่ระดับนโยบาย หรือการพัฒนาในเชิงสถาบันต่อไป

■ ควรมีการประสานกับองค์กรที่เกี่ยวข้องกับเรื่อง SEA เช่น สภาพัฒนาฯ กรมทรัพยากรน้ำ

2. กำหนดกิจกรรม

2.1 การประชุมคณะกรรมการบริหารโครงการ SEA (Steering Committee) ในวันที่ 26 พฤษภาคม 2548 (ทั้งวัน)

2.2 การศึกษาในพื้นที่ : วันที่ 13 - 14 มิถุนายน 2548 เน้นพื้นที่ จังหวัด สุโขทัย และพิษณุโลก เพื่อสำรวจข้อมูล (ต้องกำหนดให้ชัดก่อนไปว่าจะมีประเด็นอะไรบ้าง) และเพื่อการทำความเข้าใจเกี่ยวกับโครงการต่อกลุ่มผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดการลุ่มน้ำยม ทั้งในส่วนองค์กรชุมชน และองค์กรภาครัฐ เช่น คณะอนุกรรมการลุ่มน้ำ ฯลฯ

2.3 การจัดกิจกรรมเสริมการเรียนรู้เรื่อง SEA ในวันจันทร์ที่ 20 มิถุนายน 2548 (1 วันเต็ม) เพื่อสร้างความเข้าใจร่วมกันเกี่ยวกับกระบวนการ SEA ระหว่างสมาชิกในโครงการโดยขอให้ทาง อำเภอปาริชาติ และ คุณศุภกิจ ร่วมกันจัดกิจกรรมดังกล่าว

นัดประชุมครั้งต่อไป 3/48

วันจันทร์ ที่ 20 มิถุนายน 2548 ณ สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ

รายชื่อผู้เข้าร่วมประชุม

1. ท่านผู้หญิง ดร.สุชาวัลย์ เสถียรไทย	สถาบันธรรมรัฐเพื่อการพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม
2. อาจารย์ปาริชาติ ศิวะรักษ์	นักวิชาการอิสระด้านสังคม
3. อาจารย์สมบัติ เหลสกุล	แผนงาน HPP-HIA
4. ดร.พัฒนพงศ์ จาติเกตุ	นักวิชาการด้านสื่อสารมวลชน
5. คุณหาญณรงค์ เยาวเลิศ	มูลนิธิคุ้มครองสัตว์ป่าและพรรณพืชแห่งประเทศไทย ในพระบรมราชินูปถัมภ์
6. คุณบัณฑิต เศรษฐศิริโรตม์	โครงการยุทธศาสตร์นโยบายฐานทรัพยากร
7. คุณพรทิพย์ สำเภา	มูลนิธิฟื้นฟูชีวิตและธรรมชาติ
8. คุณศุภกิจ นันทะวรการ	แผนงาน HPP-HIA
9. คุณสุภาภรณ์ วรพรรณ	แผนงาน HPP-HIA
10. คุณอุษา บุญญเลิศสินันตร์	สถาบันธรรมรัฐเพื่อการพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม
11. คุณจรรุวรรณ ขำประเสริฐ	สถาบันธรรมรัฐเพื่อการพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม
12. คุณชนิศา กล่อมทอง	โครงการยุทธศาสตร์นโยบายฐานทรัพยากร
13. คุณจรัสพร รักษาแก้ว	โครงการยุทธศาสตร์นโยบายฐานทรัพยากร

บันทึกช่วยจำ

การประชุมคณะทำงาน โครงการSEA : กรณีลุ่มน้ำยม

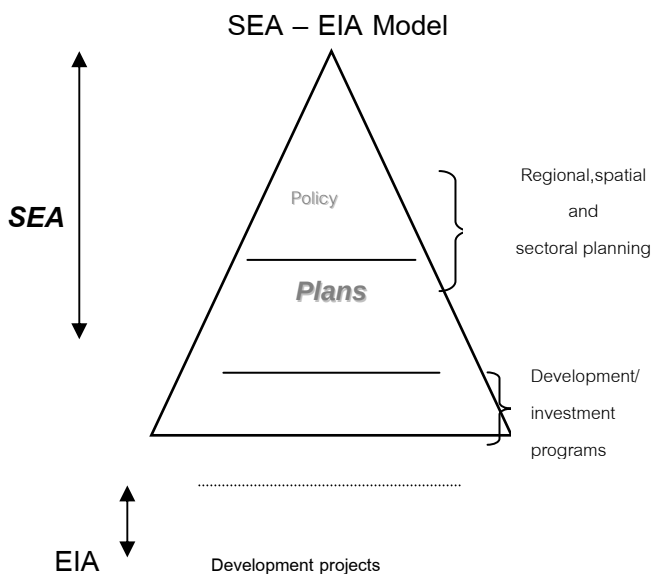
วันจันทร์ที่ 20 มิถุนายน 2548 เวลา 09.00-12.00 น.

ณ ห้องประชุม 503 สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ

1. การทำความเข้าใจเรื่อง SEA เสนอ โดย อาจารย์สมบัติ เหลสกุล

- ปี ค.ศ 2004 UNEP ร่วมกับ IIEO และ OECD ทำหนังสือขึ้นมาเรื่อง SEA โดยพูดถึงการศึกษาทั่วโลก ว่ามีการศึกษาเรื่องอะไร อยู่ที่ไหนบ้าง สำหรับประเทศไทย พบว่ามีการศึกษาอยู่ 1 เรื่อง คือเรื่องเกี่ยวกับกุ่มเมื่อปี ค.ศ. 2001
- คำย่อของทั้ง 3 คำ คือ ANSEA , SEA , และ SEAN ต้องมาศึกษาดูว่ามีความเหมือนหรือต่างกันอย่างไร

ระดับของ SEA และ EIA

- HIA กับ SEA มีความคล้ายคลึงกัน จะต่างกันตรงที่ SEA ใช้ Environment Value เป็นตัวตัดสินใจ ส่วน HIA ใช้ Health Value เป็นตัวตัดสินใจ ส่วนวิธีคิดก็ไม่แตกต่างกันมาก จะต่างกันที่ HIA จะพูดถึง Policy Plan และ Project ส่วน SEA จะพูดถึง Policy Plan และ Programs

การทำความเข้าใจในรายละเอียดของ SEA

1. จะใช้คำไหนเพื่อความเข้าใจที่ตรงกัน

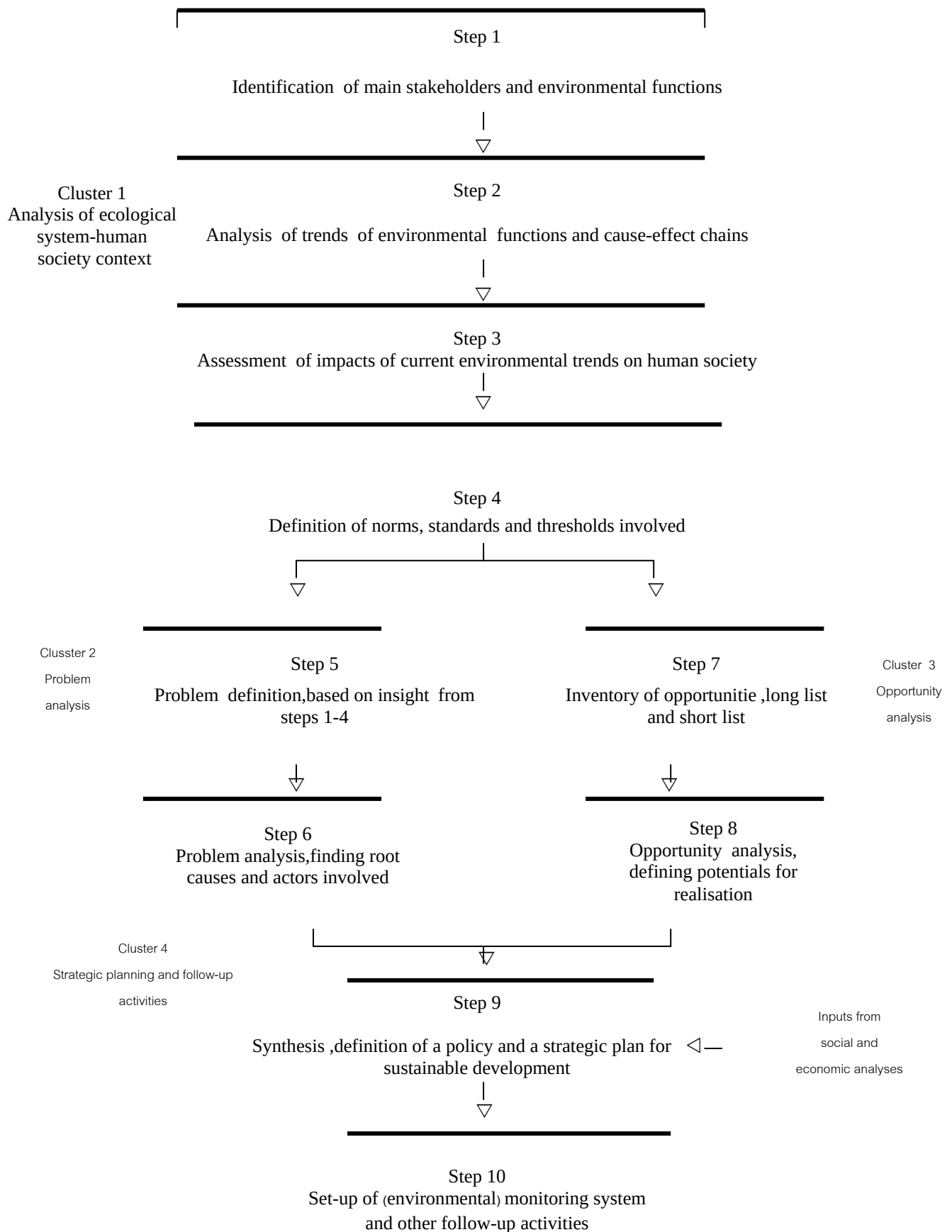
2. ต้องทำความเข้าใจกิจกรรม 4 ระดับ ว่าแต่ละระดับมีความมุ่งหวังอะไร เช่น Decision ในระดับ Policy คือการตัดสินใจในเชิงยุทธศาสตร์คือ Strategic แต่ถ้าตัดสินใจในเชิง Plan และ Programs ยุทธศาสตร์คืออะไร

ยกตัวอย่างกรณีเรื่องน้ำ

- Policy คือ นโยบายจะดูว่ามองอะไร แต่ละสมัยมองต่างกัน เช่นกรณีเขื่อน ภูมิพลนโยบายคือการขาดแคลนน้ำและพลังงาน
- Plans คือ ใครเป็นผู้ดูแล หรือรับผิดชอบการวางแผน จะวางแผนอย่างไรให้เข้ากับนโยบาย เช่น สภาพพื้นที่
- Programs คือ เรื่องของการจัดสรรงบประมาณ การวางแผนก่อสร้าง วางแผน ออกแบบ ซึ่งต้องดูว่าใครรับผิดชอบ เช่น กรมชลประทาน
- Project คือ การลงรายละเอียดโครงการก่อสร้าง

2. กระบวนการ SEA : เสนอโดยอาจารย์ปาริชาติ ศิวะรักษ์

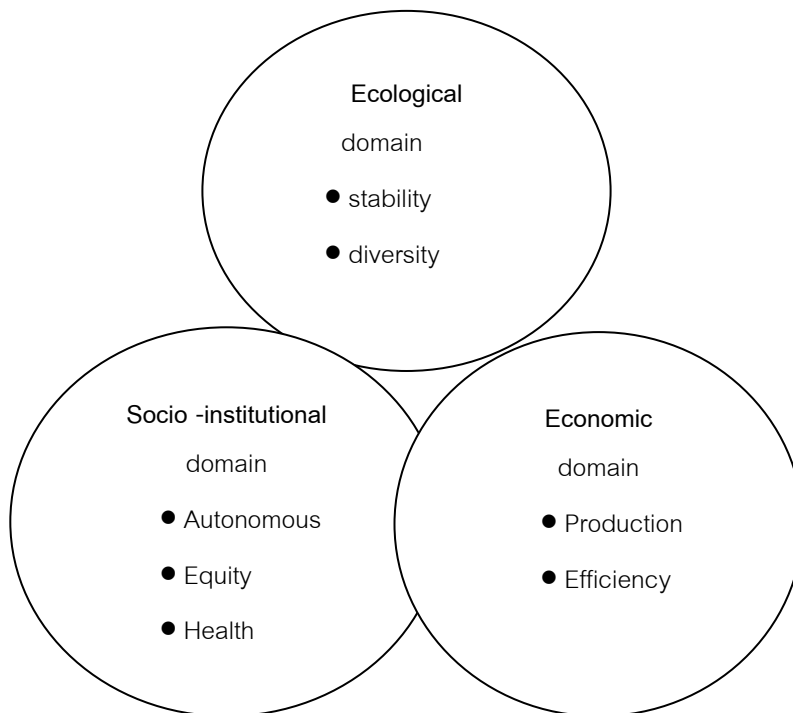
ขั้นตอนของ SEAN (Strategic Environmental Analysis) 10 ขั้นตอน

PROACT โดยใช้หลัก SEA

1. Problem : framing the problem
 - environmental cause effect chain analysis
 - factors and root cause checklist
2. objective : defining objective
 - goal/ criteria key issues /indicators
3. alternatives : establishing alternatives
3. consequences : identifying consequences
 - Impact analysis indicators
4. trade-offs : clarifying trade-offs

หลัก sustainable development

3. ทางเลือกการจัดการลุ่มน้ำยม เสนอโดย รศ.ดร.ทวิวงศ์ ศรีบุรี

ลุ่มน้ำยมมีพื้นที่ 23,616 ตารางกิโลเมตร ครอบคลุมพื้นที่ 9 จังหวัด ได้แก่ จังหวัดแพร่ จังหวัดนครสวรรค์ จังหวัดพะเยา จังหวัดน่าน จังหวัดลำปาง จังหวัดกำแพงเพชร จังหวัดสุโขทัย จังหวัดพิษณุโลก และจังหวัดพิจิตร ในปัจจุบันมีความต้องการใช้น้ำทั้งสิ้น 913 ล้านลูกบาศก์เมตรต่อปี ซึ่งยังมีปริมาณน้ำที่ขาดแคลนอยู่ประมาณ 21 ล้านลูกบาศก์เมตรต่อปี และจากการประมาณความต้องการน้ำในอนาคต พบว่าในระยะสั้นถึงปีพ.ศ.2539 การขาดแคลนน้ำจะเพิ่มขึ้นเป็น 40 ล้านลูกบาศก์เมตรต่อปี (คิดเป็น 2 เท่า) และในระยะยาวถึงปีพ.ศ.2549 การขาดแคลนน้ำจะเพิ่มขึ้นเป็น 98 ล้านลูกบาศก์เมตรต่อปี (คิดเป็น 5 เท่า)

ภารกิจหลักโดยทั่วไปของกรมชลประทานคือ การพัฒนาแหล่งน้ำ การกำหนดนโยบายและยุทธศาสตร์การจัดการน้ำ รวมถึงการวางแผนการจัดการน้ำท่วม น้ำแล้ง

เป้าหมายการจัดการทรัพยากรน้ำประกอบด้วย 5 กิจกรรม

1. การพัฒนาแหล่งน้ำเพื่อประโยชน์ต่าง ๆ อย่างพอเพียงทุกฤดูกาล
2. จัดสรรทรัพยากรน้ำให้มีประสิทธิภาพและยุติธรรม ซึ่งเป็นปัญหาของภาคเมืองและภาคเกษตรกรรมมากที่สุด ซึ่งส่วนใหญ่ภาคเมืองจะได้รับการจัดสรรน้ำก่อนเสมอ
3. การอนุรักษ์ต้นน้ำลำธาร แหล่งน้ำ ในบางพื้นที่ เช่น กุด ควรจะมีการรื้อฟื้น หรือทำเป็นแก้มลิงได้หรือไม่อย่างไร เนื่องจากมีสภาพดินที่แน่นเก็บน้ำได้มาก
4. การแก้ไขปัญหาทั่วม เนื่องจากปริมาณการไหลของน้ำแต่ละจุด ต่างกันมาก เมื่อน้ำไหลมาเจอกันตรงบริเวณคอขวดน้ำก็ท่วม
5. ปัญหาคุณภาพน้ำ จะเกิดขึ้นแน่นอนถ้าการบริหารจัดการน้ำไม่ดี

สรุปปัญหาหลัก ๆ ของลุ่มน้ำยม ได้แก่

- ปัญหาน้ำแล้ง
- ปัญหาน้ำท่วม
- ปัญหาคุณภาพน้ำ

แผนแม่บท 5 แผนหลัก ประกอบด้วย

1. แผนแม่บทการจัดหาพัฒนาแหล่งน้ำ
2. แผนแม่บทการจัดสรรและใช้ทรัพยากรน้ำ
3. แผนแม่บทการอนุรักษ์ต้นน้ำลำธาร
4. แผนแม่บทการแก้ไขปัญหาอุทกภัย
5. แผนแม่บทการแก้ไขปัญหาคุณภาพน้ำ

ผลการศึกษาต่าง ๆ ที่ไม่เห็นด้วยกับโครงการการก่อสร้างเขื่อนแก่งเสือเต้น

- TDRI ศึกษาเหตุผลทาง เศรษฐศาสตร์ ได้ข้อสรุปว่า เขื่อนแก่งเสือเต้นไม่คุ้มทุน เป็นโครงการที่ไม่สมควรกับการลงทุน
- FAO เหตุผลเรื่องการป้องกันน้ำท่วม กรณีเขื่อนแก่งเสือเต้น สามารถเยียวยาปัญหาน้ำท่วมได้เพียง 8 เปอร์เซ็นต์
- สกว.ศึกษาด้วยเหตุผลทางนิเวศวิทยา มีข้อสรุปว่าหากสร้างเขื่อนแก่งเสือเต้นจะกระทบต่อระบบนิเวศของอุทยานแห่งชาติแม่ยมเป็นอย่างมาก
- จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ศึกษาด้วยเหตุผลทางด้าน ป่าไม้ สัตว์ป่า มีข้อสรุปว่า พื้นที่ที่จะสร้างเขื่อนแก่งเสือเต้น เป็นทั้งอุทยานแห่งชาติที่มีความอุดมสมบูรณ์อยู่ อีกทั้งยังเป็นแหล่งป่าสักทองธรรมชาติ ผืนเดียวที่เหลืออยู่ ดังนั้น ควรเก็บรักษาไว้ เพื่ออนาคตของประชาชนไทย และมวลมนุษยชาติ
- มูลนิธิคุ้มครองสัตว์ป่าและพรรณพืช ได้ศึกษาด้วยเหตุผลในการจัดการน้ำ ยังมีทางออกและทางเลือกอื่น ๆ อีกหลายวิธีการ ที่แก้ไขปัญหาได้โดยไม่ต้องสร้างเขื่อนแก่งเสือเต้น

แนวทางการแก้ไขปัญหาในลุ่มน้ำยม

มีแผนงานอยู่จำนวนมากและใช้งบประมาณจำนวนมาก ฉะนั้นต้อง Identify ให้ได้ว่าปัญหาคืออะไร เมื่อทราบปัญหาแล้วจะทำอะไรต่อไป จะดูเรื่องคุณภาพชีวิต เรื่องความยากจน การแก้ปัญหาน้ำท่วม หรือแก้ปัญหากายแล้ง จะต้องให้ชัดเจน

การศึกษาของมูลนิธิคุ้มครองสัตว์ป่าฯ ในเรื่องทางออกของการจัดการน้ำและทางเลือกอื่น ๆ ที่แก้ปัญหาน้ำท่วม โดยไม่ต้องสร้างเขื่อนแก่งเสือเต้น

1. ใช้แนวทางภูมินิเวศวิทยา การจัดการน้ำแบบใหม่ และการพัฒนาที่ยั่งยืนโดยมองภาพรวมการแก้ปัญหามาตรฐานการจัดการน้ำทั้งระบบ
2. การฟื้นฟูป่าต้นน้ำ ฟื้นฟูป่าไม้รวมทั้งอนุรักษ์ปกป้องรักษาและปลูกป่าเสริมโดยให้ประชาชนมีส่วนร่วม
3. การขุดลอกตะกอนแม่น้ำ การทำทางเบี่ยงน้ำเพื่อระบายออกนอกเขตชุมชน การสร้างเครือข่ายทางน้ำ
4. การฟื้นฟูที่ราบลุ่มน้ำยม โดยการขุดลอกคูคลอง การยกถนนให้สูงขึ้นหรือเจาะถนนไม่ให้กีดขวางทางน้ำ การสร้างบ้านเรือนชั้นล่างสุดให้สูงกว่าระดับน้ำท่วมสูงสุด แนะนำเกษตรกรให้ปลูกพืชอายุสั้นและเหมาะสมกับสภาพพื้นที่ การหยุดยั้งการสร้างโครงสร้างพื้นฐานที่ขวางทางน้ำ
5. การจัดการด้านความต้องการ โดยการซ่อมบำรุงระบบชลประทานที่มีอยู่แล้วให้มีประสิทธิภาพ การสนับสนุนให้เกิดกลุ่มผู้ใช้น้ำ การให้ความรู้แก่ผู้ใช้น้ำ
6. การพัฒนาแหล่งน้ำขนาดเล็ก ซึ่งสามารถดำเนินการได้ตามรายละเอียด แผนการพัฒนาแหล่งน้ำขนาดเล็ก ซึ่งจัดทำโดยกรมการปกครอง
7. การพัฒนาระบบประปา

การประเมินผลกระทบของโครงการพัฒนาในปัจจุบันโดยใช้หลักการ SEA

โครงการใหญ่ขนาดของภาครัฐ เช่น การสร้างเขื่อน ถนน ระบบโครงสร้างพื้นฐานต่างมีปัญหาจากการยอมรับของประชาชน การศึกษาในขั้นตอนนี้ได้มีการประเมินผลกระทบโดยใช้หลักการ Strategic Environmental Assessment (SEA) ซึ่งการศึกษาครอบคลุมทุกขั้นตอนของการพัฒนา การประเมินผลกระทบที่เกิดขึ้นกับประชาชนโดยรวมในด้านสังคม การดำเนินชีวิต และคุณภาพชีวิต โดยจัดรูปแบบการศึกษาเป็นขั้นตอนดังนี้

- 1) การประเมินด้านนโยบาย (Policy) ของการพัฒนาโครงการขนาดต่างๆ ในพื้นที่ศึกษา โดยเริ่มจากนโยบายการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อความเป็นอยู่ของประชาชนตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน
- 2) การประเมินด้านการวางแผนพัฒนา (Planning) ระยะต่างๆ ของการพัฒนาโครงการขนาดต่างๆ โดยวิเคราะห์เริ่มจากการวางแผนโครงการในพื้นที่ศึกษาจนถึงปัจจุบัน
- 3) การประเมินด้านการวางแผนดำเนินงาน (Programming) โดยพิจารณาและวิเคราะห์ขั้นตอนและระยะเวลาการดำเนินโครงการต่างๆ ของโครงการพัฒนาขนาดต่างๆ โดยจะวิเคราะห์ขั้นตอนการดำเนินงานตั้งแต่ได้วางแผนพัฒนาจนเสร็จสิ้นการก่อสร้าง
- 4) การประเมินด้านโครงการ (Projects) พัฒนาขนาดต่างๆ ซึ่งจะเป็นการศึกษารายละเอียดโครงการๆ โดยครอบคลุมโครงการต่อเนื่อง ผลประโยชน์และผลกระทบต่างๆ ที่เกิดขึ้น
- 5) การศึกษาและประเมินผลกระทบที่เกิดขึ้นกับประชาชนโดยรวม (Social Impact Assessment –SIA) เป็นการประเมินผลกระทบที่เกิดขึ้นกับประชาชนโดยรวมในด้านสังคม การดำเนินชีวิต และคุณภาพชีวิตทั้งก่อนและหลังการการพัฒนาโครงการพัฒนาต่างๆ ในพื้นที่ลุ่มน้ำ
- 6) การประเมินในภาพรวม(Strategic Environmental Assessment-SEA) เป็นการประเมินผลกระทบของโครงการพัฒนาต่างๆ ที่มีในพื้นที่ศึกษาโดยการบูรณาการข้อมูลที่ได้รวบรวมทั้งหมดในทุกๆ ด้านข้างต้นมาเป็นองค์ประกอบ

การ Interaction กับ พื้นที่แบ่งเป็น 2 ส่วน

1. ตัวพื้นที่ ที่เจอปัญหาหนัก ๆ เช่นน้ำท่วมหนัก หรือขาดแคลนน้ำมาก ๆ
2. ศูนย์รวมในลุ่มน้ำยม คณะกรรมการลุ่มน้ำยม อนุกรรมการลุ่มน้ำ 9 จังหวัด และระดับจังหวัด

Interaction กับส่วนกลาง

โดยผ่านทางคณะกรรมการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมเชิงพื้นที่ที่มี อาจารย์ปริญญา นุตาลัย เป็นประธาน โดยคำสั่งแต่งตั้งของคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ

4. ประเด็นหารือ

- คณะอนุกรรมการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมเชิงพื้นที่ นัดประชุมครั้งที่ 1/2548

ในวันที่ 7 กรกฎาคม พ.ศ.2548 ณ สำนักงานนโยบายและแผนฯ ในกำหนดการประชุมมีโครงการฯ การจัดการลุ่มน้ำยมบรรจรรวมอยู่ในวาระเพื่อพิจารณา ซึ่งที่ประชุมเห็นพ้องกันว่าโครงการลุ่มน้ำยมไม่ควรอยู่ในวาระพิจารณา แต่ควรอยู่ในวาระเพื่อทราบ หรืออีกแนวทางหนึ่ง คือ รวมเรื่องโครงการ SEA (โครงการใหญ่) กับลุ่มน้ำยมไว้ในวาระเดียวกัน เป็นเรื่องเพื่อพิจารณา โดยคุณบัณฑิต รับเป็นผู้ประสานงานในการปรับเปลี่ยนกำหนดการใหม่

- ประเด็นเรื่องแผนการทำงานโครงการ SEA : ลุ่มน้ำยมระหว่างเดือนมิถุนายน – ธันวาคม พ.ศ. 2548 ที่ประชุมได้มีการหารือถึงกิจกรรมและระยะเวลาที่ใกล้เคียงกับความเป็นไปได้ในทางปฏิบัติจริง และได้มีการปรับปรุงแผนการดำเนินงานใหม่ โดยมีรายละเอียดตามตารางข้างล่างนี้

แผนการทำงานโครงการ SEA : กรณีลุ่มน้ำยม

กิจกรรม	มิถุนายน				กรกฎาคม				สิงหาคม				กันยายน				พฤศจิกายน				ธันวาคม			
	1	2	3	4	1	2	3	4	1	2	3	4	1	2	3	4	1	2	3	4	1	2	3	4
1.เอกสารทางเลือก (เบื้องต้น) + แผน ที่ลุ่มน้ำ (อาจารย์ทวีวงศ์)							▲ เทคนิค							▲ Env.+ Econ+ Social										
2.Cause Effect Chain (อำเภอ ปาริชาติ+อำเภอสมบัติ+พืหาญ+พืพร ทิพย์+แบงค์)				▲ 27 มิถุนายน 17.00		▲ 7 ก.ค. 16.30																		
3.พื้นที่ (คุณหาญณรงค์)				○			○				■ 16- 17 ส.ค.						← 5 เวที (3ครั้ง) 2วัน/ครั้ง →							
4.สื่อ (ดร. พัฒนพงศ์)																								
4.1 ความเข้าใจเกี่ยวกับโครงการ											▲													
4.2 ลุ่มน้ำยม : ความเปลี่ยนแปลง											▲													
4.3 แผนที่ → ปัญหา,จุดสำคัญ,จุดยืน (แผนที่ที่มีสีสัน ไม่เน้นเรื่อง scale)																▲								
4.4 ทางเลือกการแก้ปัญหา (1)																▲								
5. ประชุมโครงการ							▲ 20 ก.ค.					▲												

— Test step 1+2

— ดู Alternatives
22
ทางเทคนิค

รายชื่อผู้เข้าร่วมประชุม

1. รศ.ดร.ทวิวงศ์ ศรีบุรี	สถาบันสมาวะเวดลัอม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
2. ผศ.ดร.โสภารัตน์ จารุสมบัติ	คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
3. อาจารย์สมบัติ เหล็กกุล	สถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข
4. อาจารย์ปาริชาติ ศิวะรักษ์	นักวิชาการอิสระ
5. ดร.พัฒนพงษ์ จาติเกตุ	นักวิชาการอิสระ
6. คุณพรทิพย์ สำเภา	นักวิชาการอิสระ
7. คุณหาญณรงค์ เยาวเลิศ	มูลนิธิคุ้มครองสัตว์ป่าและพรรณพืชแห่งประเทศไทย ในพระบรมราชินูปถัมภ์
8. คุณสุภาภรณ์ วรพรพรรณ	สถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข
9. คุณศุภกิจ นันทะวรการ	สถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข
10. คุณปิยนารถ ประยูร	Media by friends group
11. คุณบัณฑิต ศรีบุญศิริโรตม์	โครงการยุทธศาสตร์นโยบายฐานทรัพยากร
12. คุณชนิศา กล่อมทอง	โครงการยุทธศาสตร์นโยบายฐานทรัพยากร
13. คุณจรัสพร รักษาแก้ว	โครงการยุทธศาสตร์นโยบายฐานทรัพยากร

บันทึกช่วยจำ
การประชุมคณะผู้วิจัย โครงการ SEA : ลุ่มน้ำยม
วันพุธ ที่ 20 กรกฎาคม 2548
ณ ห้องประชุม 501 ชั้น 5 สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ

อาจารย์ปาริชาติ ศิระรักษ์ Learning เรื่อง SEA

- ครั้งที่แล้ว (วันที่ 20 มิถุนายน พ.ศ.2548) เรื่อง Planing the problem
- ครั้งนี้ เรื่อง Defind object ชั้น 2 และชั้น3

- (1) Framing the Problems
- (2) Defining the Objective
- (3) Alternatives
- (4) Identifying Consequences
- (5) Clearfying Trade-offs

อาจารย์ทวีวงศ์ นำเสนอ เอกสารการศึกษาที่มิวิชาการ เรื่องทางเลือกที่เหมาะสมโดยใช้ SEA

บทที่หนึ่ง เป็นบทนำกล่าวถึงเหตุผลว่าทำไมต้องศึกษาเรื่อง SEA บทที่สองเป็นนิยามคำศัพท์ บทที่สามเรื่องพื้นที่ลักษณะลุ่มน้ำยม บทที่สี่การศึกษาที่เกี่ยวข้อง ผลดี ผลเสียว่าเป็นอย่างไร บทที่ห้าทางเลือกที่หน่วยงานต่างๆเสนอไว้ทั้งหมด บทที่หก เป็นเรื่องที่โครงการศึกษาว่ามีอะไรบ้าง

การบ้าน ดูการบูรณาการณ 5 ทางเลือก เช่น

- ทางเลือกการผันน้ำ
- แผนป้องกันน้ำท่วมเขตเมือง

หลักเกณฑ์อะไรในการแก้ปัญหา น้ำท่วมหรือน้ำแล้ง

ผลจากน้ำท่วม

- ดินน้ำ ตะกอนดิน หน้าดินจะหายไป
- กลางน้ำ เกิดการตื้นเขิน และมีดินตะกอนตื้นเขิน เช่น อำเภอบางระกำ อำเภอสว่างม และ อำเภอชุมแสง จังหวัดนครสวรรค์ แพลนตอนและพืชน้ำต่างๆ ตาย
- ทำน้ำ การเปลี่ยนแปลงโครงการก่อสร้างที่มีเพิ่มมากขึ้นในลำน้ำ เช่น ทางใต้ของ อำเภอโพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร

คุณหาญณรงค์

รับไปติดต่อทำแผนที่ลุ่มน้ำยม ขนาด A 0 โดยมีข้อมูลเมือง และน้ำ อยู่รวมกัน

นัดประชุมและลงพื้นที่

วันที่ 16-17 สิงหาคม 2548 ณ จังหวัดสุโขทัย และจังหวัดพิษณุโลก กลุ่มเป้าหมาย คือ หน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ เช่น สนง.ชลประทาน ที่ 4 จังหวัดพิษณุโลก กรมทรัพยากรน้ำ สิ่งแวดล้อมภาค เพื่อเก็บข้อมูลให้ครบถ้วนในพื้นที่

นัดประชุมครั้งต่อไป

กับคุณวิรัช ขาวอุปถัมภ์ รองอธิบดีกรมทรัพยากรน้ำ และนายช่างใหญ่ กรมทรัพยากรน้ำ และคณะ วันจันทร์ ที่ 8 สิงหาคม พ.ศ.2548 เวลา 09.00-12.00 นาฬิกา ณ ห้องประชุม ชั้น 3 อาคารกรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม

รายชื่อผู้เข้าร่วมประชุม

1. รศ.ดร.ทวีวงศ์ ศรีบุรี	สถาบันวิจัยสภาวะแวดล้อม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
2. ท่านผู้หญิง ดร.สุชาวัลย์ เสถียรไทย	สถาบันธรรมรัฐเพื่อการพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม
3. อาจารย์ปาริชาติ ศิวะรักษ์	นักวิชาการอิสระด้านสังคม
4. อาจารย์สมบัติ เหลสกุล	แผนงาน HPP-HIA
5. คุณหาญณรงค์ เยาวเลิศ	มูลนิธิคุ้มครองสัตว์ป่าและพรรณพืชฯ
6. คุณบัณฑิต เศรษฐศิริโรตม์	โครงการยุทธศาสตร์นโยบายฐานทรัพยากร
7. คุณพรทิพย์ สำเภา	มูลนิธิฟื้นฟูชีวิตและธรรมชาติ
8. คุณศุภกิจ นันทะวรการ	แผนงาน HPP-HIA
9. คุณ สมिताภัสร์ จิตรแจ้ง	สถาบันธรรมรัฐเพื่อการพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม
10. คุณชนิศา กล่อมทอง	โครงการยุทธศาสตร์นโยบายฐานทรัพยากร
11. คุณจรัสพร รักษาแก้ว	โครงการยุทธศาสตร์นโยบายฐานทรัพยากร

บันทึกช่วยจำ
การประชุมคณะผู้วิจัย ร่วมกับผู้ทรงคุณวุฒิ
วันจันทร์ ที่ 8 สิงหาคม 2548 เวลา 09.00 – 12.00 นาฬิกา
ณ ห้องประชุม กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม

คุณบัณฑิต กล่าวแนะนำวัตถุประสงค์ และที่มาของโครงการ

ทีมวิจัยเป็นอนุกรรมการSEA ในคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ เนื่องจาก EIA ไม่ค่อยประสบความสำเร็จ จึงพยายามหาเครื่องมือ พยายามคิดว่าถ้าเป็นลุ่มน้ำต้องคิดอย่างไร SEA ควรดูแบบไหน โดยมองลักษณะเชิงพื้นที่ เพื่อเป็นเครื่องมือในการตัดสินใจ รวมทั้งเรื่องของสิ่งแวดล้อมด้วย

ลุ่มน้ำมอญอยู่ภายใต้คณะกรรมการลุ่มน้ำมอญ ซึ่งขณะนี้กำลังทำแผนบูรณาการ ปี2548-2550
ขั้นตอนในการดำเนินการทำแผน

1. มีแผนรวม
2. แผนบูรณาการ 25 ลุ่มน้ำ (กรอบดำเนินการ 4 ปี) ซึ่งประกอบด้วยแผนจากท้องถิ่นและหน่วยงาน
3. แผนงบประมาณในเชิงบูรณาการ

สถานการณ์เขื่อนแก่งเสือเต้น

กรณีแก่งเสือเต้น อยู่ในแผนของลุ่มน้ำมอญแต่ยังไม่มีข้อยุติว่าจะสร้างเขื่อนแก่งเสือเต้นหรือไม่ แต่ถ้าสร้างไม่ได้ก็อาจจะสร้างเป็นอ่าง และจากการศึกษาแม้สร้างเขื่อนแก่งเสือเต้นก็ไม่สามารถแก้ไขปัญหาน้ำท่วมให้หมดไปได้ ทำให้ยังเกิดความขัดแย้งระหว่างสองฝ่าย ฉะนั้นขณะนี้จึงอยู่ที่ประชาชน และนักการเมืองท้องถิ่นว่าจะเลือกหรือผลักดันแนวทางไหน

บทบาทของคณะกรรมการลุ่มน้ำ เห็นชอบเป็นแผนรายปี ซึ่งมีขั้นตอนเริ่มจากหมู่บ้าน กำหนดผู้ใหญ่บ้านไปตรวจว่าในพื้นที่ตนเองมีปัญหาอะไรเกี่ยวกับเรื่องน้ำ แล้วเขียนแผนเสนอตำบล ตำบลก็กลั่นกรองรวมรวมเป็นแผนตำบล แล้วส่งให้อำเภอ จากนั้นอำเภอก็รวบรวมส่งจังหวัด จังหวัดส่งคณะกรรมการด้านแผน จากนั้นก็ส่งคณะกรรมการลุ่มน้ำ ซึ่งกรรมการลุ่มน้ำก็ต้องพิจารณาแผนของแต่ละจังหวัดในลุ่มน้ำของตน โดยเอาเข้าเกณฑ์พิจารณาและต้องให้สอดคล้องกับยุทธศาสตร์ชาติ ยุทธศาสตร์กลุ่มจังหวัด ยุทธศาสตร์ลุ่มน้ำ จึงส่งเข้ากรมทรัพยากรน้ำเพื่อของบประมาณ

ความคิดเห็น

- กรอบการดำเนินการ ปีพ.ศ.2545 – ปีพ.ศ.2552 แก่งเสือเต้นยังไม่ได้ข้อยุติ ถ้าไม่สามารถสร้างได้จะสร้างเป็นอ่างเก็บน้ำแทน

- รัฐบาลเน้นการพัฒนา 3 ลุ่มน้ำ คือ ลุ่มน้ำปิง ลุ่มน้ำมูล และชายฝั่งทะเลตะวันออก โดยเน้นการขาดแคลนน้ำเป็นหลัก

- อนุกรรมการลุ่มน้ำมอญ ปีพ.ศ.2548 – ปีพ.ศ.2549 ยังมีอยู่และผ่านกรรมการลุ่มน้ำให้ความเห็นชอบ โดยมีการปรับปรุงทุกกลุ่มน้ำ

- แผนของกรมทรัพยากรน้ำ

1) แผนรวม คือการศึกษา

2) แผนรวมบูรณาการ 25 ลุ่มน้ำ คือ แผนจากอนุกรรมการลุ่มน้ำและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องนำเสนอ

3) แผนงบประมาณเชิงบูรณาการ ซึ่งเป็นงานของส่วนกลางว่าเกี่ยวข้องกับอะไรบ้าง

- แผนลุ่มน้ำยังมีโครงการแก่งเสือเต้นเกิดขึ้น ซึ่งแผนรวมบอกว่ามีความขัดแย้งในพื้นที่เกิดขึ้น ที่ปรึกษายังไม่ชี้ชัดเจนว่าจะสร้างหรือไม่ แม้สร้างเขื่อนแก่งเสือเต้น ก็ไม่สามารถแก้ปัญหาน้ำท่วมได้ ซึ่งขึ้นอยู่กับประชาชนและนักการเมืองท้องถิ่นว่าจะเอาอย่างไร

- การจัดทำแผนบูรณาการ การชี้แจงในการแก้ปัญหาแบบบูรณาการ ต้นน้ำ กลางน้ำ ท้ายน้ำ แผนบูรณาการมีการดูตัวชี้วัด 4 ตัว ตามกรอบ 3 แผน คือ บริหาร พัฒนา และประสิทธิภาพ

- กรรมการลุ่มน้ำมีระเบียบจากสำนักนายกรัฐมนตรี ว่ามีอะไรบ้าง ถ้า พรบ.น้ำแห่งชาติผ่านจะมีระเบียบมากขึ้น

วิเคราะห์ลุ่มน้ำยม

- แผนแต่ละปีกรรมการลุ่มน้ำต้องดูแผนยุทธศาสตร์ลุ่มน้ำว่าแผน ปีพ.ศ.2549 เป็นอย่างไร ปีพ.ศ.2550 เป็นอย่างไร

- กรรมการลุ่มน้ำมีหน้าที่ดูยุทธศาสตร์ ว่าเป็นไปตามที่กรรมการวางไว้หรือไม่

- แผนกรอบ 4 ปี คือ

1) แผนลุ่มน้ำ

2) แผนรายปี

3) แผน 4 ปี

4) แผนบูรณาการ

- เหตุผลที่ไม่เสนอแก่งเสือเต้น เพราะ ไม่ผ่านในทุกเรื่อง แก่งเสือเต้นเป็นโครงการในระยะยาวและไม่อยู่ในกรอบ 4 ปี และกรมชลประทานมีหน้าที่สร้างเขื่อนอย่างเดียว โดยไม่มองวิธีการจัดการ

- กรมทรัพยากรน้ำดูเรื่องการทำแผน แต่การก่อสร้างเป็นหน้าที่ของกรมชลประทาน ที่มีกลุ่มผู้ใช้น้ำรองรับ

- เกณฑ์ข้อมูลตัดสินใจ 5 เกณฑ์

1) ยุทธศาสตร์การพัฒนา

2) ความจำเป็นเร่งด่วนในพื้นที่ เรื่อง น้ำ ในการอุปโภค บริโภค การเกษตร การอุตสาหกรรม

ท่องเที่ยว

3) ความพร้อมของโครงการ

4) การมีส่วนร่วม โดยประชาชนเห็นชอบในแผนงานโครงการ

5) ผลประโยชน์ที่ได้รับจากโครงการ

- ศูนย์ป้องกันวิกฤติน้ำ ดูแลเรื่อง

1) กลั่นกรองโครงการน้ำแบบบูรณาการ

2) ด้านภัยแล้ง

3) ฐานข้อมูล

รายชื่อผู้เข้าร่วมประชุม

รายชื่อผู้ทรงคุณวุฒิ

1. คุณสัน เข้มประสิทธิ์	นายช่างใหญ่ กรมทรัพยากรน้ำ
2. คุณยุพเยาว์ จันทน์เทศ	สำนักนโยบายและแผนทรัพยากรน้ำ

รายชื่อคณะนักวิจัย

3. รศ.ดร.ทวิวงศ์ ศรีบุรี	สถาบันวิจัยสภาวะแวดล้อม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
4. อาจารย์ปาริชาติ ศิวะรักษ์	นักวิชาการอิสระด้านสังคม
5. อาจารย์สมบัติ เหลสกุล	แผนงาน HPP-HIA
6. คุณหาญณรงค์ เยาวเลิศ	มูลนิธิคุ้มครองสัตว์ป่าและพรรณพืชแห่งประเทศไทย ในพระบรมราชินูปถัมภ์
7. คุณบัณฑิต เศรษฐศิริโรตม์	โครงการยุทธศาสตร์นโยบายฐานทรัพยากร
8. คุณพรทิพย์ สำเภา	มูลนิธิฟื้นฟูชีวิตและธรรมชาติ
9. คุณศุภกิจ นันทะวรการ	แผนงาน HPP-HIA
10. คุณชนิศา กล่อมทอง	โครงการยุทธศาสตร์นโยบายฐานทรัพยากร
11. คุณจรัสพร รักษาแก้ว	โครงการยุทธศาสตร์นโยบายฐานทรัพยากร

บันทึกช่วยจำ
การลงพื้นที่ โครงการ SEA :ลุ่มน้ำยม
วันที่ 16-17 สิงหาคม 2548 ณ จังหวัด พิษณุโลก และ จังหวัดสุโขทัย

กำหนดการการลงพื้นที่ วันอังคาร ที่ 16 สิงหาคม 2548 จังหวัด พิษณุโลก

06.30 - 07.25 น.	เดินทางจากกรุงเทพฯ- สนามบิน จังหวัดพิษณุโลก
09.00 - 10.30 น.	● เข้าพบและหารือกับหน่วยงานต่างๆ ที่<u>คณะเกษตร ม.นเรศวร</u> - ผอ.ภอ สำนักงานทรัพยากรน้ำภาค 9 จังหวัดพิษณุโลก - ผอ.ภอ สำนักงานสิ่งแวดล้อมภาคที่ 3 จังหวัดพิษณุโลก
11.00 - 12.00 น.	● เข้าพบและหารือที่<u>สำนักชลประทานที่ 3 จังหวัดพิษณุโลก</u> - พิชัย รัตนานคร ผอ.ภอส่วนวิศวกรรมบริหาร
12.00 – 13.00 น.	● รับประทานอาหารกลางวันและเดินทางไปอำเภอบางระกำ
13.00 – 14.30 น.	● เข้าพบ และหารือที่ <u>สนง.เทศบาลตำบลบางระกำ</u> และศึกษาพื้นที่ - นายกเทศมนตรีเทศบาลตำบลบางระกำ
	● เดินทางจากอำเภอบางระกำไปอำเภอกงไกรลาศ จังหวัดสุโขทัย
15.30 – 16.30 น.	ดูพื้นที่บริเวณอำเภอกงไกรลาศ
16.30 – 18.00 น.	● เดินทางจากอำเภอกงไกรลาศ ถึง ที่พักโรงแรมไพลิน จังหวัดสุโขทัย เข้าที่พัก และรับประทานอาหารเย็น

กำหนดการการลงพื้นที่ วันพุธ ที่ 17 สิงหาคม 2548 จังหวัดสุโขทัย

09.00 – 12.00 น.	● หารือกับคนทำงานในพื้นที่ พอช. , แกนนำชุมชน และดูพื้นที่ - การสร้างถนน - กำแพงกั้นน้ำ โครงการแก้มลิงไถ่กลับบริเวณอุทยานประวัติศาสตร์
13.00 – 16.00 น.	● เข้าพบและหารือกับหน่วยงานต่างๆที่ <u>อบจ.สุโขทัย</u> - ผู้อำนวยการกองช่าง สนง.เทศบาลเมืองสุโขทัย - คุณมนู พุกประเสริฐ นายก อบจ.สุโขทัย - คุณนพรัตน์ มะโน สนง.โยธาธิการฯ จังหวัดสุโขทัย
16.00 – 19.30 น.	● เดินทางจากจังหวัดสุโขทัย ถึง สนามบิน จังหวัดพิษณุโลก รับประทานอาหารเย็น และ ประชุมสรุปการลงพื้นที่
20.10 - .20.55 น.	● เดินทางจากสนามบินพิษณุโลก ถึง กรุงเทพฯ

ความคิดเห็นจากผู้ทรงคุณวุฒิในพื้นที่

ปัญหาน้ำมอง 2 ส่วน คือปริมาณและคุณภาพ สนง.สวล.ภาค ส่วนใหญ่มองเรื่องมลพิษ คือเรื่องของคุณภาพ สนง.ได้ดำเนินการเก็บตัวอย่างน้ำเปรียบเทียบกับเกณฑ์มาตรฐานของกรมควบคุมมลพิษจะมีการตรวจวัด 3 ครั้ง ต่อปี โดยตรวจวัดแม่น้ำน่านเป็นหลักส่วนแม่น้ำสาขากำลังดำเนินการ กรณีถ้ามีการร้องเรียน เช่น ที่ อำเภอบางระกำมีปลาตาย ซึ่งเป็นกรณีเฉพาะก็ไปเก็บตัวอย่างน้ำมาวิเคราะห์

ถ้าเชิงปริมาณ ผู้ดูแลผู้รับผิดชอบ จะเป็น สนง.สิ่งแวดล้อม จังหวัด หรือ สนง.ทรัพยากรน้ำภาค อีกแนวทางหนึ่ง คือ งบประมาณผู้ว่า CEO ซึ่งเป็นงบประมาณจัดสรร ซึ่ง จังหวัดพิษณุโลกก็ได้รับ 500 กว่าล้าน อีกส่วนคือหน่วยงานปกครองส่วนท้องถิ่น ซึ่งจะดำเนินงานแก้ปัญหาในเบื้องต้น

กรณีบึงรักษนก

บึงรักษนกมีลักษณะเป็นแก้มลิงที่เก็บน้ำได้ดี แต่ทางจังหวัดไปสร้างอ่าง รวมทั้งมีการสร้างอาคาร และถมที่ต่างๆ ถ้าไม่มองที่น้ำยม คือน้ำน่าน ซึ่งจะผ่านลงมาและเกิดปัญหาน้ำท่วมเมืองได้เช่นกัน

น้ำจากแควน้อยที่ไหลลงมา และบึงรักษนกเป็นแก้มลิงสุดท้ายที่รับน้ำ และบึงรักษนกเป็นพื้นที่ชุ่มน้ำ

การพัฒนาบึงรักษนก มีมาตรการป้องกันและแก้ไขปัญหามา เดิมพื้นที่ชุ่มน้ำในบึงมีลักษณะดินเลนจึงมีการขุดลอกให้บึงรับน้ำได้มากขึ้น โดย อบจังหวัด เป็นผู้ดูแล มีการพัฒนาเพื่อป้องกันและการบุกรุกที่ดิน เป็นถนนล้อมรอบและมีการพัฒนา กรณีมหาวิทยาลัยนเรศวรถ้าไปซื้อที่ดินจะใช้ต้นทุนทางสังคมสูง จึงขอใช้ที่ดินส่วนนี้ในการศึกษาวิจัย ฉะนั้นจึงมองต่างกันในเรื่องการพัฒนาบึงกับสิ่งแวดล้อม

ภาคเหนือมีพื้นที่ชุ่มน้ำมาก ถ้าสร้างสิ่งต่างๆจำนวนมาก เมื่อถึงเวลาน้ำท่วมลงแม่น้ำก็มาท่วมเมือง ชาวบ้านก็ร้องเรียน ก็จะมีการสร้าง

พื้นที่ชุ่มน้ำ คือพื้นที่สาธารณะ คือ ห้วย หนอง คลอง บึง ปัญหาคือการบุกรุกที่ดินของรัฐ กรณีของบึงรักษนกก็มีปัญหานี้ ทำให้ไม่สามารถแก้ปัญหาได้ แม้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นก็ทำเฉพาะขึ้นทะเบียนผู้บุกรุก หรือปล่อยไป เพราะจะมีปัญหากับฐานคะแนนเสียงทางการเมือง ผู้บุกรุกบางคนก็เป็นญาติพี่น้องกับนักการเมืองท้องถิ่น ก็เลยเป็นปัญหามาจนถึงปัจจุบัน

การตั้งพื้นที่คุ้มครองเป็นเรื่องยาก เพราะพื้นที่คุ้มครองต้ององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ต้องมีการให้ความเห็นของประชาชนในพื้นที่ และศักยภาพของที่

ทำไมส่วนราชการต้องการพื้นที่ชุ่มน้ำ ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีความหลากหลายทางระบบนิเวศน์ด้านเศรษฐศาสตร์มองว่าเป็นต้นทุนต่ำเพราะส่วนราชการกว่าจะตั้งบซื้อที่ดินเป็นเรื่องยาก แต่ถ้าสร้างตัวโครงการขึ้นมาก็จะเป็นเรื่องง่าย โดยเฉพาะเป็นโครงการของนักการเมือง หรือผู้มีอำนาจในท้องถิ่น ก็ไม่มีใครกล้าค้าน

ปัญหาคือโยธาธิการจังหวัด(เดิม)มีการขุดลอกคลองต่างๆ และไปขวางเส้นทางน้ำ เนื่องจากไม่ได้ขุดตามระบบเดิม

รายชื่อผู้เข้าร่วมประชุม

ผู้ทรงคุณวุฒิในพื้นที่

1. รศ.พัฒนา ราชวงศ์	มหาวิทยาลัยนเรศวร
2. คุณอำนาจ บำรุงพงษ์	สำนักงานสิ่งแวดล้อมภาคที่ 3 (พิษณุโลก)
3. คุณพิชัย รัตนานคร	ผู้อำนวยการส่วนวิศวกรรมบริหาร สำนักชลประทานที่ 3 จังหวัดพิษณุโลก
4. คุณโสภิณญา เกิดสกุล	ส่วนจัดสรรน้ำและบำรุงรักษา สำนักชลประทานที่ 3
5. คุณชลเทพ ชาตรี	ส่วนจัดสรรน้ำและบำรุงรักษา สำนักชลประทานที่ 3
6. คุณทวีป เกิดทอง	ส่วนจัดสรรน้ำและบำรุงรักษา สำนักชลประทานที่ 3
7. คุณบัณฑิต พิพัฒน์สัตยานวงศ์	นายกเทศมนตรีเทศบาลตำบลบางระกำ
8. คุณประสาด์ อนันตสถาน	รองนายก อบจ.จังหวัดสุโขทัย
9. คุณประสพสุข สุขสวรรค์	หัวหน้าฝ่ายแบบแผนกองช่างสำนักงานเทศบาลเมืองสุโขทัย
10. คุณนพรัตน์ มะโน	วิศวกรวิชาชีพ 8ว สำนักโยธาธิการและผังเมือง จังหวัดสุโขทัย
11. คุณสาคร สงมา	ศูนย์เสริมสร้างองค์กรชาวบ้าน.พล
12. คุณวัชรีย์ สงมา	สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (จังหวัดพิษณุโลก)

รายชื่อคณะวิจัย

13. รศ.ดร.ทวิวงศ์ ศรีบุรี	สถาบันวิจัยสภาวะแวดล้อม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
14. อาจารย์ปาริชาติ ศิวะรักษ์	นักวิชาการอิสระด้านสังคม
15. คุณหาญณรงค์ เยาวเลิศ	มูลนิธิคุ้มครองสัตว์ป่าและพรรณพืชแห่งประเทศไทย ในพระบรมราชินูปถัมภ์
16. คุณบัณฑิต เศรษฐศิริโรตม์	โครงการยุทธศาสตร์นโยบายฐานทรัพยากร
17. คุณพรทิพย์ สำเภา	มูลนิธิฟื้นฟูชีวิตและธรรมชาติ
18. คุณสุภกิจ นันทะวรการ	แผนงาน HPP-HIA
19. คุณปิยนดา ประยูร	Media by friends group
20. คุณชนิศา กล่อมทอง	โครงการยุทธศาสตร์นโยบายฐานทรัพยากร
21. คุณจรัสพร รักษาแก้ว	โครงการยุทธศาสตร์นโยบายฐานทรัพยากร

บันทึกช่วยจำ

การประชุมคณะผู้วิจัย โครงการ SEA : ลุ่มน้ำยม

วันอังคาร ที่ 20 กันยายน 2548 เวลา 09.00 – 15.00 นาฬิกา

ณ ห้องประชุม 401 ชั้น 4 สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ

ประเด็นหารือเรื่องแผนการดำเนินงานช่วงเดือนกันยายน – เดือนธันวาคม พ.ศ.2548

1. งานด้านวิชาการ

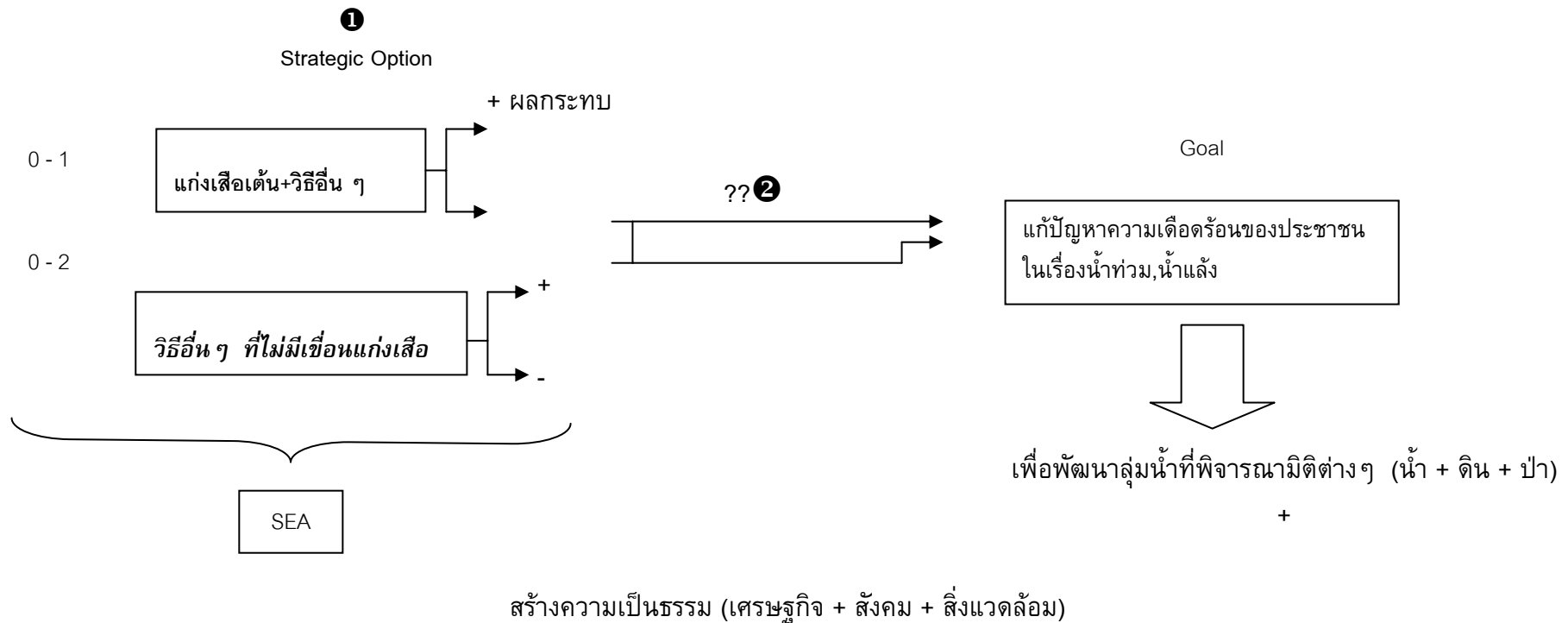
- การประเมินทางเลือกและผลกระทบในมิติต่างๆ (strategic assessment) ทำภายในทีมศึกษา ก่อนลงพื้นที่ครั้งแรก
 - ยุทธศาสตร์การจัดการน้ำสำหรับลุ่มน้ำยม
 - การทำ technical hearing
- การทำรายงานประเมินทางเลือกเชิงยุทธศาสตร์ในประเด็นด้านเศรษฐศาสตร์ สังคม และสิ่งแวดล้อม
 - ระดับรายละเอียด ต้องมีตัวเลขในด้านใดบ้าง

2. งานด้านการสื่อสารสาธารณะ

- เอกสารหรือสื่อเผยแพร่ต่อกลุ่มเป้าหมายต่างๆ เช่น รัฐมนตรี ผู้ว่าราชการจังหวัด อบต. บล. ในลุ่มน้ำ คณะอนุกรรมการในลุ่มน้ำยม ฯลฯ เกี่ยวกับ
 - ความเข้าใจโครงการ
 - SEA รายงานการประเมินทางเลือกเบื้องต้น
 - บันทึกการเดินทางในภาคสนาม
- สื่อในรูปแบบที่เพื่อสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับลุ่มน้ำยมในด้านต่างๆ

3. งานด้านพื้นที่

- การจัดประชุมหารือกับคณะอนุกรรมการลุ่มน้ำยม และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องที่สำคัญๆ
 - เนื้อหาการประชุม และรูปแบบการประชุม

ก.ย. เอาประเด็น map กับแผนที่ซ้อนในที่มงาน
(26 ก.ย. เวลา 13.00 น.)

ตำบล. ประชุมเสนอการศึกษา SEA กับหน่วยงานต่างๆ ในพื้นที่
(ตรวจสอบแนวทาง, คำถาม) วันที่ 13 – 14 ตำบล. { จังหวัดแพร่ (คณะทำงานวิชาการจังหวัด
จังหวัดพิษณุโลก (คณะอนุกรรมการลุ่มน้ำยม)

ตำบล.-ร.ค. เก็บข้อมูลในพื้นที่ (ทีมนักศึกษา ม.นเรศวร + อำเภอพัฒนา) พิหาญประสานงาน
+ เวกีย่อย ๆ (กำหนดวันอีกครั้ง)

ร.ค. Workshop SEA ในพื้นที่

รายชื่อผู้เข้าร่วมประชุม

1. รศ.ดร.ทวิวงศ์ ศรีบุรี	สถาบันวิจัยสภาวะแวดล้อม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
2. ปาริชาติ ศิวะรักษ์	นักวิชาการอิสระด้านสังคม
3. อาจารย์สมบัติ เหล็กกุล	แผนงาน HPP-HIA
4. คุณหาญณรงค์ เยาวเลิศ	มูลนิธิคุ้มครองสัตว์ป่าและพรรณพืชแห่งประเทศไทย ในพระบรมราชินูปถัมภ์
5. คุณบัณฑิต เศรษฐศิริโรตม์	โครงการยุทธศาสตร์นโยบายฐานทรัพยากร
6. ดร.พัฒนพงษ์ จาติเกตุ	นักวิชาการด้านสื่อสารมวลชน
7. คุณพรทิพย์ สำเภา	มูลนิธิฟื้นฟูชีวิตและธรรมชาติ
8. คุณปิยนถ ประยูร	Media by friends group
9. คุณชนิศา กล่อมทอง	โครงการยุทธศาสตร์นโยบายฐานทรัพยากร
10.คุณจรัสพร รักษาแก้ว	โครงการยุทธศาสตร์นโยบายฐานทรัพยากร

บันทึกช่วยจำ

การประชุมคณะผู้วิจัย โครงการ SEA : ลุ่มน้ำยม

วันจันทร์ ที่ 26 กันยายน 2548 เวลา 13.30 - 16.30 นาฬิกา

ณ ห้องประชุม 503 ชั้น 5 สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ

เป้าหมาย

- SEA กับ EIA ต่างกันอย่างไร
- ไม่ขอทางเลือกทั้งหมด
- เริ่มต้นการมีเชื่อมกับไม่มีเชื่อม อย่างไรจะช่วยแก้ปัญหา น้ำท่วม น้ำแล้ง
- เชื่อมกับทางเลือกอื่นๆ
- ลดความขัดแย้งที่คิดในด้านเดียว
- ตอบโจทย์รัฐบาล

ทางเลือกที่มากกว่าเชื่อมแก่งเสือเต้น

Existing Proj.

ปัญหาน้ำท่วม-น้ำแล้ง

เชื่อมแก่งเสือเต้น

- ผันน้ำ

??

- ผันน้ำอ้อมเมือง

สถานะ

- Wetland

- ฯลฯ

จุดต่าง

- 1) การมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้-ส่วนเสีย
- 2) การประเมินทางเลือกอย่างรอบด้านในทุกมิติ
 - เศรษฐกิจ
 - สังคม
 - สิ่งแวดล้อม
- 3) ตรวจสอบทางเลือกที่รัฐเลือก
- 4) ตอบเรื่องแก่งเสือเต้นได้

กำหนดการลงพื้นที่

- วันพฤหัสบดี ที่ 13 ตุลาคม พ.ศ.2548 เวลา 09.00-12.30 นาฬิกา ณ ห้องสวรคโลก ชั้น 1 โรงแรมไพลิน จังหวัดสุโขทัย

- วันศุกร์ ที่ 14 ตุลาคม พ.ศ.2548 เวลา 09.00-12.30 นาฬิกา ณ ห้องสัททอง ชั้น 2 โรงแรมแม่มมพาลีส จังหวัดแพร่

(ร่าง) กำหนดการ ประชุมในพื้นที่ 13-14 ตุลาคม 2548

- 09.00 – 09.15 น. แนะนำตัว
- 09.15 – 09.30 น. แนะนำโครงการ และวัตถุประสงค์
- 09.30 – 10.30 น. คณะทำงานฯ นำเสนอแนวคิดการจัดการลุ่มน้ำยม
โดย :
- สำนักงานชลประทาน ภาค 3 จังหวัดพิษณุโลก (วันที่ 13 ตำบลค.)
 - สำนักงานชลประทาน ภาค 4 จังหวัดลำปาง (วันที่ 14 ตำบลค.)
- 10.30 – 10.45 น. พักรับประทานอาหารว่าง
- 10.45 – 11 .00 น. ทีมวิจัยนำเสนอ SEA 4 แนวทางการประยุกต์ใช้
โดย : อาจารย์ปาริชาติ ศิวะรักษ์
- 11.00 – 12.30 น. ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการประยุกต์ใช้ SEA ต่อการจัดการน้ำในลุ่มน้ำยม
โดย :
- รศ.ดร.ทวิวงศ์ ศรีบุรี
 - อาจารย์ปาริชาติ ศิวะรักษ์
- 12.30 น. รับประทานอาหารเที่ยง

เตรียมแผนที่ (วันที่ 13-14 ตำบลค.)

- การพัฒนาแหล่งน้ำในลุ่มน้ำยม (คุณหาญณรงค์)
- สาเหตุของปัญหาน้ำท่วมในรูปแบบต่างๆ
- แผนที่แสดงทางเลือกทุกประเภท
- ข้อมูลสำคัญลุ่มน้ำยม

นัดส่งงาน (วันที่ 10 ตุลาคม 2548)

- อาจารย์พัฒนา
- อาจารย์ทวิวงศ์
- คุณหาญณรงค์ (แผนที่)

รายชื่อผู้เข้าร่วมประชุม

1. รศ.ดร.ทวิวงศ์ ศรีบุรี	สถาบันวิจัยสภาวะแวดล้อม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
2. อาจารย์ปาริชาติ ศิวะรักษ์	นักวิชาการอิสระด้านสังคม
3. อาจารย์สมบัติ เหล็กกุล	แผนงาน HPP-HIA
4. คุณหาญณรงค์ เยาวเลิศ	มูลนิธิคุ้มครองสัตว์ป่าและพรรณพืชแห่งประเทศไทย ในพระบรมราชินูปถัมภ์
5. คุณบัณฑิต เศรษฐศิริโรตม์	โครงการยุทธศาสตร์นโยบายฐานทรัพยากร
6. ดร.พัฒนพงษ์ จาติเกตุ	นักวิชาการด้านสื่อสารมวลชน
7. คุณชนิศา กล่อมทอง	โครงการยุทธศาสตร์นโยบายฐานทรัพยากร
8. คุณจรัสพร รักษาแก้ว	โครงการยุทธศาสตร์นโยบายฐานทรัพยากร

สรุปการประชุมลงพื้นที่
เรื่อง “ ทางเลือกการจัดการน้ำในลุ่มน้ำยม : โดยกระบวนการ SEA ”

วันพฤหัสบดี ที่ 13 ตุลาคม 2548 เวลา 09.00-12.30 นาฬิกา
ณ ห้องสวรคโลก ชั้น 1 โรงแรมไพลิน จังหวัดสุโขทัย

การประชุมเรื่อง “ ทางเลือกการจัดการน้ำในลุ่มน้ำยม : โดยกระบวนการ SEA ” เป็นการประชุมเพื่อรับฟังความคิดเห็นคณะนักวิจัยในโครงการพัฒนาระบบการยุทธศาสตร์ทางเลือกเชิงนโยบายและกระบวนการตัดสินใจตอนนโยบายสาธารณะที่ดี : กรณีการจัดการน้ำในลุ่มน้ำยม โดยได้รับการสนับสนุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) มูลนิธิสาธารณสุขแห่งชาติ (มสช.) และสถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข (สวรส.)

วิทยากรประกอบด้วย คุณบัณฑิต เศรษฐศิริโรตม์ หัวหน้าโครงการฯ กล่าวต้อนรับและชี้แจงวัตถุประสงค์โครงการ คุณสุนัน บวบนา รักษาการผอ.เภอสำนักอนุกรรมการลุ่มน้ำยม จังหวัดสุโขทัย นำเสนอแนวคิดการจัดการน้ำในลุ่มน้ำยม และ อาจารย์ปาริชาติ ศิวัธน์ นำเสนอ กระบวนการ SEA กับการจัดการน้ำในลุ่มน้ำยม จากนั้นเป็นการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นจากผู้เข้าร่วมประชุม โดยมีผู้เข้าร่วมประชุมจำนวน 65 คน จากจังหวัดสุโขทัย กำแพงเพชร พิจิตร ซึ่งประกอบด้วยคณะกรรมการลุ่มน้ำยม หน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้อง นักวิชาการมหาวิทยาลัย ภาคเอกชน องค์กรพัฒนาเอกชน ตัวแทนเกษตรกรผู้ใช้น้ำ และสื่อมวลชน

คุณสุนัน บวบนา รักษาการผอ.เภอสำนักอนุกรรมการลุ่มน้ำยม จังหวัดสุโขทัย
นำเสนอ แนวคิดการจัดการลุ่มน้ำยม

1. สภาพทั่วไปของลุ่มน้ำยม
2. แนวคิดการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำแบบผสมผสาน
 - หลักการของดับบลิน
 - นิยาม
 - หลักเกณฑ์ที่สำคัญ
 - องค์ประกอบ
 - การปฏิรูประบบราชการส่งเสริมการบริหารจัดการแบบผสมผสาน
 - แนวทางการบริหารจัดการในแบบผสมผสานของประเทศไทย
3. การบริหารจัดการทรัพยากรน้ำของประเทศไทย
 - องค์กรสนับสนุน (GWP, UNDP, UN)
 - วิสัยทัศน์น้ำแห่งชาติ
 - กรมทรัพยากรน้ำ / วิสัยทัศน์ / บทบาทหน้าที่
4. แนวทางการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำในระบบลุ่มน้ำยม

- การจัดตั้งองค์กรลุ่มน้ำ
 - จัดทำวิสัยทัศน์ลุ่มน้ำ พันธกิจ เป้าหมาย
 - การจัดทำแผนรวมเพื่อเป็นแผนแม่บท
 - การจัดทบทวนงบประมาณทรัพยากรน้ำเชิงบูรณาการประจำปี
 - การบริหารจัดการระบบลุ่มน้ำ 25 ลุ่มน้ำหลัก
 - การส่งเสริมและสนับสนุนความเข้มแข็งองค์กร
 - การเผยแพร่ประชาสัมพันธ์การมีส่วนร่วมของประชาชน
5. แนวคิดในการบริหารจัดการน้ำในระบบลุ่มน้ำ
- พื้นที่ต้นน้ำ / การอนุรักษ์ป่าต้นน้ำ / การใช้พื้นที่ต้นน้ำ
 - พื้นที่กลางน้ำ / การกระจายน้ำ / การใช้น้ำอย่างมีประสิทธิภาพ
 - พื้นที่ท้ายน้ำ / ที่ราบน้ำท่วม / ดินเค็ม / น้ำเสีย
6. แนวทางในการจัดการทรัพยากรน้ำในลุ่มน้ำแบบบูรณาการ
- การจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างมีระบบ
 - กรอบความคิดเดิมในการจัดการทรัพยากรน้ำ
 - กรอบความคิดใหม่มีดังนี้
 - 1) ให้ความสำคัญต่อความสมดุลของระบบนิเวศลุ่มน้ำ
 - 2) การจัดการทรัพยากรน้ำเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน
 - 3) น้ำเป็นปัจจัยและกำหนดกิจกรรมทางด้านการผลิตและบริโภค
 - 4) สำรวจตรวจสอบว่าอะไรเป็นสาเหตุของการอำนวยการน้ำ
 - 5) ให้ความสำคัญกับความแตกต่างของแต่ละลุ่มน้ำหรือแต่ละพื้นที่
 - 6) การควบคุมดูแลน้ำโดยให้ผู้อยู่เกี่ยวข้องกับการใช้น้ำมีส่วนร่วมมากที่สุด
 - 7) การใช้น้ำอย่างประหยัดและรู้คุณค่า

อาจารย์ปาริชาติ ศิวะรักษ์ นำเสนอ SEA กับการจัดการลุ่มน้ำยม (Strategic Environmental Assessment – SEA)

การประเมินสิ่งแวดล้อมเชิงยุทธศาสตร์/เชิงกลยุทธ์/เชิงพื้นที่

หลักการสำคัญของ SEA

- เป้าหมายระยะยาวคือการพัฒนาที่ยั่งยืน

แนวทาง

- บูรณาการมิติเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมในการวางแผนและตัดสินใจ
- ค้นหาและพัฒนาทางเลือกเชิงยุทธศาสตร์ในการแก้ปัญหา

การประเมินสิ่งแวดล้อมเชิงยุทธศาสตร์

- ควรดำเนินการในช่วงต้นน้ำ - ระดับนโยบาย แผน สาขา มิใช่ช่วงปลายน้ำซึ่งเป็นระดับโครงการ จึงไม่ใช่โครงการเป็นตัวตั้งเช่นเดียวกับ EIA
- เป็นการประเมินที่มีขอบเขตกว้างกว่า แต่ไม่ลึกและละเอียดเท่า EIA
- ให้ความสำคัญกับการพัฒนาและพิจารณา “ทางเลือกเชิงยุทธศาสตร์”
- ให้ความสำคัญกับมุมมองและกระบวนการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นของ “ผู้มีส่วนได้เสีย” และหน่วยงาน/องค์กรต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง
- ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจเชิงนโยบาย

หลักการสำคัญ – บรรณาการ 3 มิติ

- สิ่งแวดล้อม
- เศรษฐกิจ
- สังคม

ขั้นตอนของ SEA โดยสังเขป

- 1) ระบุปัญหาสำคัญ (วิเคราะห์สาเหตุและผลกระทบ) → ระบุผู้มีส่วนได้เสียที่สำคัญ
- 2) ระบุเป้าหมาย/หลักเกณฑ์สำคัญของการพัฒนา
- 3) พัฒนาทางเลือกเชิงยุทธศาสตร์
- 4) ประเมินผลกระทบจากทางเลือกต่างๆ
- 5) พิจารณาข้อดี-ข้อเสียของทางเลือกต่างๆ เพื่อแสวงหาทางเลือกที่เหมาะสมที่สุด

1) ระบุปัญหาสำคัญ (วิเคราะห์สาเหตุและผลกระทบ)

- ระบุผู้มีส่วนได้เสียที่สำคัญ

• ปัญหาน้ำท่วม – จังหวัดแพร่ (เขตเทศบาล) จังหวัดสุโขทัย (อำเภอสวรรคโลก อำเภอศรีสำโรง อำเภอเมือง อำเภอกงไกรลาศ) จังหวัดพิษณุโลก (อำเภอบางระกำ) จังหวัดพิจิตร (อำเภอสามง่าม) จังหวัดนครสวรรค์ (อำเภอชุมแสง)

• ปัญหาน้ำแล้ง - จังหวัดแพร่ จังหวัดสุโขทัย (อำเภอสวรรคโลก อำเภอศรีสำโรง) จังหวัดพิษณุโลก (อำเภอบางระกำ) จังหวัดพิจิตร (อำเภอสามง่าม)

การวิเคราะห์สาเหตุน้ำท่วม

ลุ่มน้ำยมตอนบน	ลุ่มน้ำยมตอนกลาง-ล่าง
1. ภูมิประเทศ-อุทกวิทยา	1. ป่าชันน้ำถูกทำลาย
2. การรुकล้าทางระบายน้ำ	2. ภูมิประเทศ-อุทกวิทยา
3. ป่าชันน้ำถูกทำลาย	3. การรुकล้าทางระบายน้ำ
4. การใช้พื้นที่ไม่เหมาะสม	4. การใช้พื้นที่ไม่เหมาะสม

การวิเคราะห์สาเหตุน้ำแล้ง

ลุ่มน้ำยมตอนบน	ลุ่มน้ำยมตอนกลาง-ล่าง
1. ป่าต้นน้ำถูกทำลาย	1. ป่าต้นน้ำถูกทำลาย
2. น้ำถูกดึงไปใช้ในการเกษตรมากขึ้น	2. น้ำถูกดึงไปใช้ในการเกษตรมากขึ้น
3. เมืองขยายตัว	3. เมืองขยายตัว
4. อุตสาหกรรมขยายตัว	4. อุตสาหกรรมขยายตัว

การวิเคราะห์ผลกระทบน้ำท่วม

ลุ่มน้ำยมตอนบน	ลุ่มน้ำยมตอนกลาง-ล่าง
1. ผลผลิตทางการเกษตร	1. ผลผลิตทางการเกษตร
2. เศรษฐกิจภาคเมือง ชนบท	2. สุขภาพและคุณภาพชีวิต/เศรษฐกิจ ภาคเมือง
3. สุขภาพและคุณภาพชีวิต	3. อุตสาหกรรม
4. อุตสาหกรรม	

การวิเคราะห์ผลกระทบน้ำแล้ง

ลุ่มน้ำยมตอนบน	ลุ่มน้ำยมตอนกลาง-ล่าง
1. ผลผลิตภาคเกษตร	1. ผลผลิตภาคเกษตร
2. การอุปโภคบริโภคน้ำในชนบท	2. การอุปโภคบริโภคน้ำในชนบท
3. การอุปโภคบริโภคน้ำในเมือง	3. การอุปโภคบริโภคน้ำในเมือง
4. สิ่งแวดล้อม	4. สิ่งแวดล้อม
5. อุตสาหกรรม	5. อุตสาหกรรม

2) ระบุเป้าหมาย/หลักเกณฑ์สำคัญของการพัฒนา

ด้านสิ่งแวดล้อม

- ความมั่นคง
- ความหลากหลาย

ด้านเศรษฐกิจ

- การผลิต
- ประสิทธิภาพ

ด้านสังคม

- พึ่งตนเอง
- ความเท่าเทียม
- สุขภาพ
- ความมั่นคง

เป้าหมายสำคัญของการบริหารจัดการลุ่มน้ำยม

ลุ่มน้ำยมตอนบน	ลุ่มน้ำยมตอนกลาง-ล่าง
1. คนเมืองและชนบทมีน้ำอุปโภคบริโภคตลอดปี	1. ลดความสูญเสียทางการเกษตร
2. ลดความสูญเสียทางการ เกษตร	2. รักษาและฟื้นฟูป่าต้นน้ำ
3. รักษาและฟื้นฟูป่าต้นน้ำ	3. ป้องกันน้ำท่วมเขตเศรษฐกิจภาคเมือง
4. มีการจัดสรรน้ำอย่างเป็นธรรม	4. ประชา.บริหารจัดการน้ำได้เองมากขึ้น
5. ป้องกันน้ำท่วมเขตเศรษฐกิจภาคเมือง	5. มีการจัดสรรน้ำอย่างเป็นธรรม

3) พัฒนาทางเลือกเชิงยุทธศาสตร์

พื้นที่	ทางเลือกการแก้ปัญหาน้ำท่วม	ทางเลือกการแก้ปัญหาน้ำแล้ง
ลุ่มน้ำยมตอนบน	1) ผันน้ำลงเขื่อนสิริกิติ์ 2) เพิ่มประสิทธิภาพการระบายน้ำ 3) เขื่อนแก่งเสือเต้น	4) พัฒนาแหล่งน้ำขนาดกลาง 5) เขื่อนแก่งเสือเต้น
ลุ่มน้ำยมตอนกลาง-ล่าง	1) เพิ่มประสิทธิภาพการระบายน้ำ 2) ชะลอน้ำในพื้นที่แก้มลิงธรรมชาติ	3) พัฒนาแหล่งน้ำขนาดกลาง 4) ใช้น้ำในพื้นที่แก้มลิงธรรมชาติ

4) ประเมินผลกระทบจากทางเลือกต่าง ๆ

ผลกระทบทางเลือกจัดการน้ำในลุ่มน้ำยมตอนบน

	เศรษฐกิจ	สังคม	สิ่งแวดล้อม
1) ผันน้ำลง เขื่อนสิริกิติ์	ต้นทุนก่อสร้างและ ดำเนินการสูง อาจไม่คุ้มค่า	การแย่งชิงน้ำระหว่างลุ่มน้ำ (ผันทกลับได้ใช้เฉพาะ อำเภอ กงไกรลาศลงมา) ชาวบ้านเสียที่ดินทำกินมาก (คลองส่งน้ำ)	น้ำทะเลลักเข้า อำเภอ งาว? น้ำท่วมพื้นที่ อุทยานแห่งชาติแม่ยม? เสียพื้นที่ป่า น้ำน่านก็ peak ช่วง เดียวกันน้ำยม
2) เพิ่ม ประสิทธิภาพ การระบายน้ำ	ดำเนินการได้รวดเร็ว	ผลกระทบน้อย จะได้รับการ สนับสนุนจากคนใน พท. ไม่ช่วยเก็บน้ำไว้ในฤดูแล้ง	ผลกระทบท้ายน้ำ (ต้อง ทำทั้งระบบ)
3) พัฒนาแหล่ง น้ำขนาดกลาง	ต้นทุนต่อหน่วยต่ำ สามารถ จัดหางบฯ ได้เร็วกว่า	ต้องไล่ที่ชาวบ้าน? ทำได้เฉพาะบางพื้นที่ ช่วย ได้/ได้ ปย.เฉพาะบางที่ (ภายในลุ่มย่อย) ช่วยปัญหา น้ำแล้ง พท.ส่วนกลางไม่ได้	สูญเสีย พื้นที่ป่า
4) เขื่อนแก่งเสือ เต้น	ต้นทุนสูง	ต้องอพยพชาวบ้าน ความขัดแย้งใน พท.	สูญเสีย พื้นที่ป่า

ผลกระทบทางเลือกจัดการน้ำในลุ่มน้ำยมตอนกลาง-ล่าง

	เศรษฐกิจ	สังคม	สิ่งแวดล้อม
1) เพิ่มประสิทธิภาพ การระบายน้ำ	ดำเนินการได้รวดเร็ว	ต้องเวนคืนที่อยู่ที่ทำกินบ้าง ลัทธิสาขาถูกรุกล้ำ (เป็นที่ นามีเอกสารสิทธิ) ไม่ช่วย เก็บน้ำเพื่อแก้ปัญหาหน้าแล้ง ได้รับการสนับสนุนจากคนใน พื้นที่	ผลกระทบท้ายน้ำ (ต้องทำทั้งระบบ)
2) พัฒนาแหล่งน้ำ ขนาดกลาง (มี พื้นที่ ที่มีศักยภาพน้อย)	ต้นทุนต่อหน่วยต่ำ		e.g. แม่อำปวน (เสีย พื้นที่ป่า)

3) ชะลอน้ำในลำน้ำต่าง ๆ (ต้องขุดลอกสันดอน-หัวแหลม) และใช้น้ำจากพื้นที่แก้มลิง	ต้นทุนสูงเมื่อเทียบกับอ่างเก็บน้ำ e.g.ทะเลหลวง 900 ลูกบาศก์ ใช้พื้นที่ flood plain ต้องเวนคืนที่ดินมาก ต้นทุนสูงกว่าเขื่อนขนาดกลาง 3 เท่า	มี flood plain อีกมาก แต่ส่วนใหญ่มีการใช้ ปย. ต้องเวนคืน	อาจทำให้สูญเสียระบบนิเวศของพื้นที่แก้มลิงธรรมชาติ ควรเน้นหนองน้ำธรรมชาติ

ประเมินทางเลือกการจัดการน้ำในพื้นที่ลุ่มน้ำยมตอนบน

เป้าหมายการพัฒนาลุ่มน้ำยมตอนบน	ทางเลือกการแก้ปัญหาน้ำท่วม	ทางเลือกการแก้ปัญหาน้ำแล้ง
1. น้ำอุปโภคบริโภค 2. ผลผลิตการเกษตร 3. รักษาป่าต้นน้ำ 4. จัดสรรน้ำเป็นธรรม 5. เศรษฐกิจภาคเมือง	1) ผันน้ำลงเขื่อนสิริกิติ์ 2) เพิ่มประสิทธิภาพการระบายน้ำ 3) เขื่อนแก่งเสือเต้น	4) พัฒนาแหล่งน้ำขนาดกลาง 5) เขื่อนแก่งเสือเต้น

ประเมินทางเลือกการจัดการน้ำในพื้นที่ลุ่มน้ำยมตอนกลาง-ล่าง

เป้าหมายการพัฒนาลุ่มน้ำยมตอนกลาง-ล่าง	ทางเลือกการแก้ปัญหาน้ำท่วม	ทางเลือกการแก้ปัญหาน้ำแล้ง
1. ผลผลิตการเกษตร 2. รักษาป่าต้นน้ำ 3. เศรษฐกิจภาคเมือง 4. ปชช.จัดการน้ำ 5. จัดสรรน้ำเป็นธรรม	1) เพิ่มประสิทธิภาพการระบายน้ำ 2) ชะลอน้ำในพื้นที่แก้มลิงธรรมชาติ	3) พัฒนาแหล่งน้ำขนาดกลาง 4) ใช้น้ำในพื้นที่แก้มลิงธรรมชาติ

ข้อเสนออื่นๆ

- การวางแผน/ปรับเปลี่ยนการผลิตที่สอดคล้องกับสภาพพื้นที่ (DSM) ซึ่งเกี่ยวข้องกับปัญหาน้ำแล้งเท่านั้น (เช่น การปลูกพืช บางพื้นที่ที่มีข้อจำกัดสูง เช่น อำเภอ บ้านด่านลานหอย)
- การทบทวนการใช้ประโยชน์ที่ดินแผนการขยายเมือง/ผังเมือง (ย้ายเมือง?)
- การปรับปรุงการบริหารจัดการ เช่น การพยากรณ์
- การบริหารจัดการต้นน้ำ – พื้นฟูป่า ฝายต้นน้ำ การพัฒนาแหล่งน้ำขนาดเล็ก

ข้อคิดเพิ่มเติม

- การเปลี่ยนแปลงระบบนิเวศ-วิถีชีวิตเมื่อน้ำไม่ท่วมหลาก (การจับปลา แมลง ฯลฯ)
- ผลกระทบจากการขยายพื้นที่เกษตรเมื่อน้ำไม่แล้ง

ความคิดเห็นจากผู้เข้าร่วมประชุม

- การแก้ไขปัญหาน้ำท่วม จังหวัดสุโขทัย
 - ควรให้มีแก้มลิง
 - การขุดลอกคลอง
 - ขุดลอกฝายอย่างช้าๆ
- สภาพในพื้นที่มีโครงการพัฒนายู่ก่อนแล้ว
- ให้ผู้ที่มีความคิดเห็นขัดแย้งมานั่งคุยกันด้วยเหตุผล ภายใต้การรับฟังความคิดเห็นแบบประชาธิปไตย
- จากแผนงานที่มีอยู่ บางครั้งก็มีโครงการต่างๆเกิดขึ้นโดยไม่มีบรรจุอยู่ในแผน
 - การตัดสินใจต่างๆ เป็นเรื่องของอำนาจ ไม่ใช่เหตุผล
 - ผู้นำรัฐบาล หรือนักการเมือง นำเงินมาแจกพร้อมอนุมัติให้สร้าง
 - แผนงานต่างๆ ที่คิดไว้ เสียเวลาโดยเปล่าประโยชน์
- จังหวัดสุโขทัยในอดีตน้ำไม่ท่วม เพราะมีตลิ่งสูง
- สาเหตุที่น้ำท่วมเกิดจาก การสร้างบ้านเรือน และถนนขวางทางน้ำ
- ระบบนิเวศเสียไป
- ให้มองภาพรวมถ้าสร้างเขื่อนแล้วทำให้ระบบนิเวศในธรรมชาติเสียไป ฝนไม่ตก ก็ไม่เกิดผลดี
- การมีส่วนร่วมของคนในพื้นที่
 - 1) ความรู้เรื่องธรรมชาติ
 - 2) ความเปลี่ยนแปลงของธรรมชาติ (คน กับ ธรรมชาติ)
 - 3) ความต้องการของสังคม
 - 4) ความเสมอภาคของทรัพยากร
 - 5) ทำอย่างไรจะมีน้ำใช้ตลอดไป

รายชื่อผู้เข้าร่วมประชุม

วิทยากรนำเสนอ

1. คุณสุนัน บวบนา

รักษาการผอ.เภสัชภัณฑ์เภสัชกรรมกลุ่มน้ำยม
จังหวัดสุโขทัย

ผู้เข้าร่วมประชุม

2. คุณรัชฎา เมธาวีกุลชัย

สำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัด จังหวัดสุโขทัย

3. คุณโชติ ไทรนนทรีย์

รองนายกอบตำบลในเมืองสวรรคโลก จังหวัดสุโขทัย

4. คุณเพชรนิล ยิ้มยว

องค์การบริหารส่วนตำบลป่าแฝก จังหวัดสุโขทัย

5. คุณไพโรจน์ คชนิล

หัวหน้าโครงการก่อสร้าง 2 สำนักชลประทานที่ 4
จังหวัดสุโขทัย

6. คุณไพฑูรย์ เสรีพงศ์

อนุกรรมการลุ่มน้ำ จังหวัดพิจิตร

7. คุณพงษ์ศักดิ์ ประสงค์วรรณะ

โครงการส่งน้ำและบำรุงรักษาสุโขทัย จังหวัดสุโขทัย

8. คุณเพ็ง บุญธานี

เกษตรกรผู้ใช้น้ำ อำเภอเมือง จังหวัดสุโขทัย

9. คุณนพรัตน์ ตูลาเนตร

หัวหน้าช่างโยธา องค์การบริหารส่วนตำบลเมืองเก่า
จังหวัดสุโขทัย

10. คุณณัฐยา จันทน์นิม

วิศวกรโยธา สำนักงานเทศบาลตำบลศรีสำโรง จังหวัดสุโขทัย

11. คุณทัศนัย โทนใหญ่

นายช่างโยธา สำนักงานป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย
จังหวัดสุโขทัย

12. คุณทองคำ บุญรอด

อนุกรรมการลุ่มน้ำยม

13. คุณธนัฐ เจนธุระกิจ

นายช่างเครื่องกล ทรัพยากรน้ำจังหวัดสุโขทัย

14. คุณธวัชชัย เลี้ยงประเสริฐ

หัวหน้ากลุ่มงานส่งเสริมและพัฒนาท้องถิ่น สำนักงานท้องถิ่น
จังหวัดสุโขทัย

15. คุณประเสริฐศักดิ์ สิงห์วงศ์

อุปนายก สมาคมธุรกิจท่องเที่ยวสุโขทัย

16. คุณประพจน์ ยอดไพบูลย์

หัวหน้าสถานีอุตุนิยมวิทยาสุโขทัย

17. คุณประยัด ภาคเมธานนท์

ผู้อำนวยการกองช่าง เทศบาลเมืองสวรรคโลก
จังหวัดสุโขทัย

18. คุณปราโมทย์ นักรธรรม

รองนายกอบตำบลท่าทอง อำเภอสวรรคโลก จังหวัดสุโขทัย

19. คุณปราณี ศิริไพโรจน์

พาณิชย์จังหวัด สำนักงานพาณิชย์จังหวัดสุโขทัย

20. คุณบำรุง แจ่มเมธิกุล

การไฟฟ้าส่วนภูมิภาคอำเภอสวรรคโลก จังหวัดสุโขทัย

21. คุณพีรยุทธ์ แสนศรี

เจ้าหน้าที่วิเคราะห์นโยบายและแผน

สำนักงานเกษตรและสหกรณ์ จังหวัดสุโขทัย

22. คุณพรมงคล ชิตชอบ

วิศวกรชลประทาน สำนักชลประทานที่ 4 จังหวัดกำแพงเพชร

23. คุณมณูญ มณีโชติ

อนุกรรมการลุ่มน้ำยม

24. คุณรณชัย มหาวรรณ	นายช่างโยธา ศูนย์ป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยเขต 9 จังหวัดพิษณุโลก
25. คุณวรเกียรติ ชัยรัตน์	นักบริหารงานทั่วไป การไฟฟ้าส่วนภูมิภาคจังหวัดสุโขทัย
26. คุณวันชัย เล็กประเสริฐ	ท้องถิ่นจังหวัดสุโขทัย สำนักงานท้องถิ่นจังหวัดสุโขทัย
27. คุณวิชัย เกื้อนถ้ำ	เจ้าหน้าที่บริหารงานสาธารณสุข สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดสุโขทัย
28. คุณวิทยา ทรงพร	เจ้าหน้าที่บริหารงานช่าง สำนักงานโยธาธิการและผังเมืองจังหวัดสุโขทัย
29. คุณสุรพงษ์ กิติประสาท	สำนักงานทางหลวงชนบทจังหวัดสุโขทัย
30. คุณสนิท ยิ่งเที่ยง	เกษตรกรผู้ใช้น้ำ อำเภอบ้านด่านลานหอย จังหวัดสุโขทัย
31. คุณสมเจตน์ ชีวะวัฒนา	หัวหน้าฝ่ายยุทธศาสตร์และสารสนเทศ สำนักงานเกษตรจังหวัดสุโขทัย
32. คุณประจัน เสือยัน	สำนักงานประปาสุโขทัย
33. คุณต่อพาส มฤทธิ	สำนักชลประทานที่ 4
34. คุณสัมพันธ์ บุญจง	หัวหน้าโครงการชลประทานสุโขทัย
35. คุณสามัญ รัชส์สุทธิศรี	นายกเทศมนตรีสำนักงานเทศบาลเมืองสุโขทัยธานี
36. คุณสนอง อินทิม	อนุกรรมการลุ่มน้ำยม
37. คุณสุดไทย วิริยะไชยกุล	ผู้จัดการทั่วไปโรงแรมไพลินสุโขทัย
38. คุณสุทธิ โพธิพานิช	พัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ จังหวัดสุโขทัย
39. คุณสุธีรพร นิमितกุลไพบูลย์	เจ้าหน้าที่วิเคราะห์นโยบายและแผน สำนักงานทรัพยากรน้ำภาค 9 จังหวัดพิษณุโลก
40. คุณสุรินทร์ จิตต์มั่น	หัวหน้างานผลิต สำนักงานประปาสุวรรณโลก จังหวัดสุโขทัย
41. คุณสมศักดิ์ สิงห์บุราวุฒิ	แขวงการทาง จังหวัดสุโขทัย
42. คุณอำนาจ บำรุงพงศ์	นักวิชาการสิ่งแวดล้อม สำนักงานสิ่งแวดล้อมภาคที่ 3 จังหวัดพิษณุโลก
43. คุณอิสระ เกิดมั่ง	องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านแก่ง
44. คุณจิระพันธ์ วัฒนพงษ์	ฝ่ายก่อสร้างบำรุงรักษา การไฟฟ้าสุโขทัย
45. คุณขจรพงศ์ วีระเดช	นักวิชาการประมง 7
46. คุณสหพร ยี่ตันสี	ประชาสัมพันธ์จังหวัดสุโขทัย
47. คุณทองคำ บุญรอด	อนุกรรมการลุ่มน้ำยม
48. คุณปรีชา สุขกล้า	วิศวกรชลประทาน 7วช สำนักชลประทานที่ 3

49. คุณทวี รักศรีทอง	รองผู้อำนวยการวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยี จังหวัดสุโขทัย
50. รศ.นิวัฒน์ ฉิมพาลี	คณะกรรมการลุ่มน้ำยม จังหวัดพิจิตร
51. คุณประยุทธ์ ครุฑแก้ว	ครู โรงเรียนสุโขทัยวิทยาคม จังหวัดสุโขทัย
52. พระใบฎีกาทองคำ ปภากรโ	ประธานอาสาสมัครพิทักษ์สิ่งแวดล้อม วัดพุกษาสวรรค์สุทธาวาส
53. พระครูวิจิตรธรรมนิเทศน์	อนุกรรมการลุ่มน้ำยม ภาคองค์กรเอกชน
54. คุณมนทน สำราญ	สถานีโทรทัศน์เคเบิลทีวี

รายชื่อคณะนักวิจัย

55. รศ.ดร.ทวิวงศ์ ศรีบุรี	สถาบันวิจัยสภาวะแวดล้อม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
56. อาจารย์ปาริชาติ ศิวะรักษ์	นักวิชาการอิสระด้านสังคม
57. อาจารย์สมบัติ เหลสกุล	แผนงาน HPP-HIA
58. คุณบัณฑิต เศรษฐศิริโรตม์	โครงการยุทธศาสตร์นโยบายฐานทรัพยากร
59. คุณหาญณรงค์ เยาวเลิศ	มูลนิธิคุ้มครองสัตว์ป่าและพรรณพืชแห่งประเทศไทย ในพระราชูปถัมภ์
60. คุณพรทิพย์ สำเภา	นักวิจัยอิสระ
61. รศ.พัฒนา ราชวงศ์	มหาวิทยาลัยนเรศวร
62. คุณอัญชิสา บุญสาใจ	มหาวิทยาลัยนเรศวร
63. คุณโกปັນ อุตสม	มหาวิทยาลัยนเรศวร
64. คุณชนิศา กล่อมทอง	โครงการยุทธศาสตร์นโยบายฐานทรัพยากร
65. คุณจรัสพร รักษาแก้ว	โครงการยุทธศาสตร์นโยบายฐานทรัพยากร

สรุปการประชุมลงพื้นที่
เรื่อง “ ทางเลือกการจัดการน้ำในลุ่มน้ำยม : โดยกระบวนการ SEA ”

วันศุกร์ ที่ 14 ตุลาคม 2548 เวลา 09.00-12.30 นาฬิกา

ณ ห้องสัททอง ชั้น 2 โรงแรมแมย์มพาลีส จังหวัดแพร่

การประชุมเรื่อง “ ทางเลือกการจัดการน้ำในลุ่มน้ำยม : โดยกระบวนการ SEA ” เป็นการประชุมเพื่อรับฟังความคิดเห็นคณะนักวิจัยในโครงการการพัฒนากระบวนการยุทธศาสตร์ทางเลือกเชิงนโยบายและกระบวนการตัดสินใจต่อนโยบายสาธารณะที่ดี : กรณีการจัดการน้ำในลุ่มน้ำยม โดยได้รับการสนับสนุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) มูลนิธิสาธารณสุขแห่งชาติ (มสช.) และสถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข (สวรส.)

วิทยากรประกอบด้วย คุณบัณฑิต เศรษฐศิริโรตม์ หัวหน้าโครงการฯ กล่าวต้อนรับและชี้แจงวัตถุประสงค์โครงการ คุณพรมงคล ชิตชอบ วิศวกรชลประทาน สำนักชลประทานที่ 4 จังหวัดกำแพงเพชร นำเสนอแนวคิดการจัดการน้ำในลุ่มน้ำยม และ อาจารย์ปาริชาติ ศิวรักษ์ นำเสนอ กระบวนการ SEA กับ การจัดการน้ำในลุ่มน้ำยม จากนั้นเป็นการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นจากผู้เข้าร่วมประชุม โดยมีผู้เข้าร่วมประชุมจำนวน 55 คน จากจังหวัดแพร่ พะเยา และกำแพงเพชร ซึ่งประกอบด้วยคณะกรรมการลุ่มน้ำยม หน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้อง นักวิชาการมหาวิทยาลัย ภาคเอกชน องค์กรพัฒนาเอกชน และตัวแทนเกษตรกรผู้ใช้น้ำ

คุณพรมงคล ชิตชอบ วิศวกรชลประทาน สำนักชลประทานที่ 4 จังหวัดกำแพงเพชร
นำเสนอ แนวคิดการจัดการน้ำในลุ่มน้ำยม

แนวทางการแก้ไขปัญหาภัยแล้ง

กำหนดไว้ 2 มาตรการ

1. มาตรการไม่ใช้สิ่งก่อสร้าง

- กำหนดมาตรการบริหารน้ำอย่างมีประสิทธิภาพ สำหรับโครงการที่ก่อสร้างไว้แล้ว
- ประสานงานด้านบริหารจัดการ และพัฒนาทรัพยากรน้ำในลุ่มน้ำ โดยวางแผนป้องกันภัยพิบัติในแต่ละลุ่มน้ำ
- เชื่อมโยงสารสนเทศด้านบริหารจัดการน้ำระหว่างหน่วยงานต่างๆ
- บริหารระบบชลประทานแบบมีส่วนร่วม
- กำหนดแผนระยะยาวสำหรับการใช้น้ำเพื่อการเกษตร ภายใต้สภาวะน้ำหายากและต้องแบ่งปัน

2. มาตรการใช้สิ่งก่อสร้าง

- ก่อสร้างอ่างเก็บน้ำขนาดใหญ่ และขนาดกลางในพื้นที่ตอนบนลำน้ำหลักและลำน้ำสาขาสำคัญ
- สร้างอ่างเก็บน้ำขนาดเล็ก หรือฝาย เพิ่มเติมบริเวณที่เหมาะสม

- ทำพื้นที่แก้มลิงเพื่อเก็บกักและชะลอน้ำ
- สร้างแนวทางผันน้ำจากลำน้ำสาขา หรือข้ามลุ่มน้ำสู่ระบบคลอง และเชื่อมระบบผันน้ำลงอ่าง
- ขุดลอกแหล่งน้ำธรรมชาติ หรือตะกอนบริเวณหน้าฝาย
- ก่อสร้างประตู หรือฝายพร้อมระบบส่งน้ำใกล้พื้นที่ที่เดือดร้อนจากภัยแล้ง
- สร้างเครือข่ายน้ำ บริเวณที่มีศักยภาพ
- สร้างสถานีสูบน้ำ
- ขุดสระน้ำประจำไร่นา ขุดบ่อบาดาล ขุดบ่อน้ำตื้น สร้างถังเก็บน้ำ สำหรับพื้นที่ห่างไกล

แนวทางการบรรเทาอุทกภัย

ลักษณะอุทกวิทยาของแม่น้ำมีความสัมพันธ์กับ ขนาดของลุ่มน้ำ ลักษณะสภาพภูมิอากาศ เช่น ปริมาณน้ำฝน อุณหภูมิ ลักษณะทางธรณีวิทยา ชนิดของดิน ลักษณะทางกายภาพของลุ่มน้ำ เช่น ความลาดชันของพื้นที่ ความลาดชันของแม่น้ำ ชนิดของพืชในลุ่มแม่น้ำ ฯลฯ เป็นผลให้แม่น้ำแต่ละสายมีลักษณะอุทกวิทยาที่แตกต่างกัน

นอกจากนั้น ลักษณะอุทกวิทยาของแม่น้ำเป็นลักษณะพลศาสตร์ที่สัมพันธ์กับเวลา ทำให้เปลี่ยนแปลงตลอดเวลา ดังนั้น ลักษณะอุทกวิทยาแต่ละครั้งจึงมีสภาพไม่เหมือนกัน การบรรเทาและการควบคุมจึงต้องคำนึงถึง สถานที่ เวลา และฐานะทางเศรษฐกิจ วิธีควบคุมอุทกวิทยาที่ประสบผลสำเร็จในแม่น้ำสายหนึ่งอาจไม่สัมฤทธิ์ผลในแม่น้ำอีกสายหนึ่ง วิธีการควบคุมอุทกภัยที่ใช้ได้ผลในอดีตก็อาจไม่สามารถนำมาใช้กับปัจจุบันและอนาคต ดดยทั่วไปแนวทางบรรเทาอุทกภัยจำแนกออกได้ 2 วิธี

1. การหลีกเลี่ยงการใช้พื้นที่ที่น้ำท่วมได้
2. การเลี้ยงหรือผันน้ำให้พ้นจากพื้นที่ที่มีศักยภาพการสูญเสียจากอุทกภัยสูง

การหลีกเลี่ยงการใช้พื้นที่น้ำท่วม สามารถทำได้โดยการไม่ใช้ประโยชน์ในพื้นที่นั้นโดยสิ้นเชิง เป็นการแก้ปัญหาโดยสิ้นเชิงเช่นกัน แต่มีการสูญเสียทางเศรษฐกิจสูง การหลีกเลี่ยงอยู่ในระดับเพียงการจำกัดประเภทการใช้ที่ดิน โดยกำหนดประเภทการใช้ที่ดินที่มีศักยภาพการสูญเสียให้น้อยที่สุด

กรณีไม่อาจเลี่ยงการใช้พื้นที่น้ำท่วม การบรรเทาอุทกภัยทำได้ดดยการเลี้ยง หรือผันน้ำออกไปจากพื้นที่ ทั้งในเวลาน้ำท่วมและเวลาปกติ แบ่งได้ 2 มาตรการ

มาตรการใช้สิ่งก่อสร้าง ได้แก่

- สร้างทำนบหรือคันกันน้ำให้พื้นที่ที่ต้องการบรรเทาอุทกภัย
- เบี่ยงทิศทางน้ำให้ไหลไปสู่ทางน้ำอื่น หรือพื้นที่อื่น
- สูบและระบายน้ำออกจากพื้นที่ที่น้ำท่วม
- ขุด ลอก ขยาย หรือปรับปรุงทางน้ำ เพื่อเพิ่มปริมาณน้ำไหลในทางน้ำ ทำให้ประสิทธิภาพการกระจายน้ำดี
- ขุดคลองหรือทางน้ำใหม่เพื่อใช้สำหรับระบายน้ำเพิ่ม
- สร้างอ่างเก็บน้ำเพื่อเก็บกักน้ำจากต้นน้ำก่อนเข้าสู่บริเวณพื้นที่
- การจัดทำพื้นที่แก้มลิงเพื่อเก็บกักและชะลอน้ำไว้ใช้

2.2 มาตรการไม่ใช้สิ่งก่อสร้าง ได้แก่

- กำหนดการใช้ที่ดินริมแหล่งน้ำ และมีแนวเขตสำหรับเป็นทางน้ำไหลในฤดูน้ำหลาก
- กำหนดการใช้ที่ดินบริเวณต้นน้ำ เพื่อลดปริมาณน้ำหลาก โดยการอนุรักษ์ดินและน้ำ
- กำหนดมาตรการบริหารจัดการน้ำอย่างมีประสิทธิภาพ สำหรับโครงการที่ก่อสร้างไว้แล้ว
- การเชื่อมโยงสารสนเทศด้านบริหารจัดการน้ำระหว่างหน่วยงานต่างๆ เพื่อเป็นมาตรฐานในการประเมินสถานการณ์น้ำ และแจ้งเตือนภัย

การดำเนินการของสำนักชลประทานที่ 4

สำนักชลประทานที่ 4 ได้ดำเนินการบรรเทาปัญหาอุทกภัยในพื้นที่รับผิดชอบพื้นที่ 4 จังหวัด ได้แก่ ตาก กำแพงเพชร ซึ่งอยู่ในลุ่มน้ำปิงตอนล่าง และ จังหวัดแพร่ สุโขทัย ซึ่งอยู่ในลุ่มน้ำยม อย่างต่อเนื่องทั้ง

มาตรการใช้สิ่งก่อสร้าง เช่น สร้างอ่างเก็บน้ำเพื่อเก็บกักน้ำจากต้นน้ำก่อนเข้าสู่บริเวณพื้นที่ การขุดลอก ขยาย หรือปรับปรุงทางน้ำ เพื่อเพิ่มปริมาณน้ำไหลในทางน้ำ ทำให้ประสิทธิภาพการระบายน้ำดีขึ้น เช่น การขุดลอกแม่น้ำยมสายปัจจุบัน การจัดทำพื้นที่แก้มลิงเพื่อเก็บกัก และชะลอน้ำไว้ใช้ เช่น โครงการทุ่งทะเลหลวง (แก้มลิง) จังหวัดสุโขทัย

มาตรการไม่ใช้สิ่งก่อสร้าง เช่น กำหนดมาตรการบริหารจัดการน้ำอย่างมีประสิทธิภาพ สำหรับโครงการที่ก่อสร้างไว้แล้ว การเชื่อมโยงสารสนเทศด้านบริหารจัดการน้ำระหว่างหน่วยงานต่างๆ เพื่อเป็นมาตรฐานในการประเมินสถานการณ์น้ำ และแจ้งเตือนภัยซึ่งอยู่ระหว่างดำเนินการ

อย่างไรก็ตาม การบรรเทาอุทกภัยในลุ่มน้ำยม เป็นเพียงส่วนหนึ่งที่บรรเทาปัญหาให้ลดลง แต่การแก้ปัญหาอย่างยั่งยืนจำเป็นต้องมีการพัฒนาแหล่งเก็บกักน้ำขนาดใหญ่ เช่นเดียวกับเขื่อนภูมิพล ในลุ่มน้ำปิง เขื่อนสิริกิติ์ในลุ่มน้ำน่าน เพื่อเป็นเครื่องมือที่ใช้ในการบริหารจัดการน้ำอย่างมีประสิทธิภาพ โดยทำหน้าที่ชะลอน้ำที่มีอยู่ในฤดูฝน และเก็บกักน้ำไว้ในฤดูแล้ง อีกทางหนึ่ง

อาจารย์ปาริชาติ ศิวรักษ์ นำเสนอ SEA กับการจัดการลุ่มน้ำยม (Strategic Environmental Assessment – SEA)

การประเมินสิ่งแวดล้อมเชิงยุทธศาสตร์/เชิงกลยุทธ์/เชิงพื้นที่

หลักการสำคัญของ SEA

- เป้าหมายระยะยาวคือการพัฒนาที่ยั่งยืน

แนวทาง

- บูรณาการมิติเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมในการวางแผนและตัดสินใจ
- ค้นหาและพัฒนาทางเลือกเชิงยุทธศาสตร์ในการแก้ปัญหา

การประเมินสิ่งแวดล้อมเชิงยุทธศาสตร์

- ควรดำเนินการในช่วงต้นน้ำ - ระดับนโยบาย แผน สาขา มิใช่ช่วงปลายน้ำซึ่งเป็นระดับโครงการ จึงไม่ใช่โครงการเป็นตัวตั้งเช่นเดียวกับ EIA
- เป็นการประเมินที่มีขอบเขตกว้างกว่า แต่ไม่ลึกและละเอียดเท่า EIA
- ให้ความสำคัญกับการพัฒนาและพิจารณา “ทางเลือกเชิงยุทธศาสตร์”
- ให้ความสำคัญกับมุมมองและกระบวนการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นของ “ผู้มีส่วนได้เสีย” และหน่วยงาน/องค์กรต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง
- ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจเชิงนโยบาย

หลักการสำคัญ – บรรณาการ 3 มิติ

- สิ่งแวดล้อม
- เศรษฐกิจ
- สังคม

ขั้นตอนของ SEA โดยสังเขป

- 6) ระบุปัญหาสำคัญ (วิเคราะห์สาเหตุและผลกระทบ) → ระบุผู้มีส่วนได้เสียที่สำคัญ
- 7) ระบุเป้าหมาย/หลักเกณฑ์สำคัญของการพัฒนา
- 8) พัฒนาทางเลือกเชิงยุทธศาสตร์
- 9) ประเมินผลกระทบจากทางเลือกต่างๆ
- 10) พิจารณาข้อดี-ข้อเสียของทางเลือกต่างๆ เพื่อแสวงหาทางเลือกที่เหมาะสมที่สุด

1) ระบุปัญหาสำคัญ (วิเคราะห์สาเหตุและผลกระทบ)

- ระบุผู้มีส่วนได้เสียที่สำคัญ

- ปัญหาน้ำท่วม – จังหวัดแพร่ (เขตเทศบาล) จังหวัดสุโขทัย (อำเภอสวรรคโลก อำเภอศรีสำโรง อำเภอเมือง อำเภองาวไกรลาศ) จังหวัดพิษณุโลก (อำเภอบางระกำ) จังหวัดพิจิตร (อำเภอสากเหล็ก) จังหวัดนครสวรรค์ (อำเภอชุมแสง)

- ปัญหาน้ำแล้ง - จังหวัดแพร่ จังหวัดสุโขทัย (อำเภอสวรรคโลก อำเภอศรีสำโรง) จังหวัดพิษณุโลก (อำเภอบางระกำ) จังหวัดพิจิตร (อำเภอสากเหล็ก)

การวิเคราะห์สาเหตุน้ำท่วม

ลุ่มน้ำยมตอนบน	ลุ่มน้ำยมตอนกลาง-ล่าง
1. ภูมิประเทศ-อุทกวิทยา	1. ป่าชันน้ำถูกทำลาย
2. การรुकล้าทางระบายน้ำ	2. ภูมิประเทศ-อุทกวิทยา
3. ป่าชันน้ำถูกทำลาย	3. การรुकล้าทางระบายน้ำ
4. การใช้พื้นที่ไม่เหมาะสม	4. การใช้พื้นที่ไม่เหมาะสม

การวิเคราะห์สาเหตุน้ำแล้ง

ลุ่มน้ำยมตอนบน	ลุ่มน้ำยมตอนกลาง-ล่าง
1. ป่าต้นน้ำถูกทำลาย	1. ป่าต้นน้ำถูกทำลาย
2. น้ำถูกดึงไปใช้ในการเกษตรมากขึ้น	2. น้ำถูกดึงไปใช้ในการเกษตรมากขึ้น
3. เมืองขยายตัว	3. เมืองขยายตัว
4. อุตสาหกรรมขยายตัว	4. อุตสาหกรรมขยายตัว

การวิเคราะห์ผลกระทบน้ำท่วม

ลุ่มน้ำยมตอนบน	ลุ่มน้ำยมตอนกลาง-ล่าง
1. ผลผลิตทางการเกษตร	1. ผลผลิตทางการเกษตร
2. เศรษฐกิจภาคเมือง ชนบท	2. สุขภาพและคุณภาพชีวิต/เศรษฐกิจ ภาคเมือง
3. สุขภาพและคุณภาพชีวิต	3. อุตสาหกรรม
4. อุตสาหกรรม	

การวิเคราะห์ผลกระทบน้ำแล้ง

ลุ่มน้ำยมตอนบน	ลุ่มน้ำยมตอนกลาง-ล่าง
1. ผลผลิตภาคเกษตร	1. ผลผลิตภาคเกษตร
2. การอุปโภคบริโภคน้ำในชนบท	2. การอุปโภคบริโภคน้ำในชนบท
3. การอุปโภคบริโภคน้ำในเมือง	3. การอุปโภคบริโภคน้ำในเมือง
4. สิ่งแวดล้อม	4. สิ่งแวดล้อม
5. อุตสาหกรรม	5. อุตสาหกรรม

2) ระบุเป้าหมาย/หลักเกณฑ์สำคัญของการพัฒนา

ด้านสิ่งแวดล้อม

- ความมั่นคง
- ความหลากหลาย

ด้านเศรษฐกิจ

- การผลิต
- ประสิทธิภาพ

ด้านสังคม

- พึ่งตนเอง
- ความเท่าเทียม
- สุขภาพ
- ความมั่นคง

เป้าหมายสำคัญของการบริหารจัดการลุ่มน้ำยม

ลุ่มน้ำยมตอนบน	ลุ่มน้ำยมตอนกลาง-ล่าง
1. คนเมืองและชนบทมีน้ำอุปโภคบริโภคตลอดปี	1. ลดความสูญเสียทางการเกษตร
2. ลดความสูญเสียทางการ เกษตร	2. รักษาและฟื้นฟูป่าต้นน้ำ
3. รักษาและฟื้นฟูป่าต้นน้ำ	3. ป้องกันน้ำท่วมเขตเศรษฐกิจภาคเมือง
4. มีการจัดสรรน้ำอย่างเป็นธรรม	4. ประชา.บริหารจัดการน้ำได้เองมากขึ้น
5. ป้องกันน้ำท่วมเขตเศรษฐกิจภาคเมือง	5. มีการจัดสรรน้ำอย่างเป็นธรรม

3) พัฒนาทางเลือกเชิงยุทธศาสตร์

พื้นที่	ทางเลือกการแก้ปัญหาน้ำท่วม	ทางเลือกการแก้ปัญหาน้ำแล้ง
ลุ่มน้ำยมตอนบน	6) ผันน้ำลงเขื่อนสิริกิติ์ 7) เพิ่มประสิทธิภาพการระบายน้ำ 8) เชื่อมแก่งเสือเต้น	9) พัฒนาแหล่งน้ำขนาดกลาง 10) เชื่อมแก่งเสือเต้น
ลุ่มน้ำยมตอนกลาง-ล่าง	5) เพิ่มประสิทธิภาพการระบายน้ำ 6) ชะลอน้ำในพื้นที่แก้มลิงธรรมชาติ	7) พัฒนาแหล่งน้ำขนาดกลาง 8) ใช้น้ำในพื้นที่แก้มลิงธรรมชาติ

4) ประเมินผลกระทบจากทางเลือกต่าง ๆ

ผลกระทบทางเลือกจัดการน้ำในลุ่มน้ำยมตอนบน

	เศรษฐกิจ	สังคม	สิ่งแวดล้อม
1) ผันน้ำลง เขื่อนสิริกิติ์	ต้นทุนก่อสร้างและ ดำเนินการสูง อาจไม่คุ้มค่า	การแย่งชิงน้ำระหว่างลุ่มน้ำ (ผันกลับได้ใช้เฉพาะ อำเภอ งไกรลาศลงมา) ชาวบ้านเสียที่ดินทำกินมาก (คลองส่งน้ำ)	น้ำทะเลรุกเข้า อำเภอ งาว? น้ำท่วมพื้นที่ อุทยานแห่งชาติแม่ยม? เสียพท.ป่า น้ำน่านก็ peak ช่วง เดียวกันน้ำยม
2) เพิ่ม ประสิทธิภาพ การระบายน้ำ	ดำเนินการได้รวดเร็ว	ผลกระทบน้อย จะได้รับการ สนับสนุนจากคนในพื้นที่ ไม่ช่วยเก็บน้ำไว้ในฤดูแล้ง	ผลกระทบทำynnน้ำ (ต้อง ทำทั้งระบบ)
3) พัฒนาแหล่ง น้ำขนาดกลาง	ต้นทุนต่อหน่วยต่ำ สามารถ จัดหางบฯ ได้เร็วกว่า	ต้องไล่ที่ชาวบ้าน? ทำได้เฉพาะบางพื้นที่ ช่วย ได้/ได้ ปย.เฉพาะบางที่ (ภายในลุ่มย่อย) ช่วยปัญหา น้ำแล้ง พื้นที่ส่วนกลางไม่ได้	สูญเสีย พื้นที่ป่า
4) เขื่อนแก่งเสือ เต้น	ต้นทุนสูง	ต้องอพยพชาวบ้าน ความขัดแย้งใน พท.	สูญเสีย พื้นที่ป่า

ผลกระทบทางเลือกจัดการน้ำในลุ่มน้ำยมตอนกลาง-ล่าง

	เศรษฐกิจ	สังคม	สิ่งแวดล้อม
1) เพิ่มประสิทธิภาพ การระบายน้ำ	ดำเนินการได้รวดเร็ว	ต้องเวนคืนที่อยู่ที่ทำกินบ้าง ล้ารางสาขาถูกรุกล้ำ (เป็นที่ นามีเอกสารสิทธิ) ไม่ช่วย เก็บน้ำเพื่อแก้ปัญหาแล้ง ได้รับการสนับสนุนจากคนใน พื้นที่	ผลกระทบทำynnน้ำ (ต้องทำทั้งระบบ)
2) พัฒนาแหล่งน้ำ ขนาดกลาง (มี พื้นที่ ที่มีศักยภาพน้อย)	ต้นทุนต่อหน่วยต่ำ		e.g. แม่รำพัน (เสีย พื้นที่ป่า)

3) ชะลอน้ำในลำน้ำ ต่าง ๆ (ต้องขุดลอกสัน ดอน-หัวแหลม) และ ใช้น้ำจากพื้นที่แก้มลิง	ต้นทุนสูงเมื่อเทียบกับอ่าง เก็บน้ำ e.g.ทะเลหลวง 900 ลูกบาศก์ ใช้พื้นที่ flood plain ต้องเวนคืน ที่ดินมาก ต้นทุนสูงกว่า เขื่อนขนาดกลาง 3 เท่า	มี flood plain อีกมาก แต่ ส่วนใหญ่มีการใช้ ปย. ต้อง เวนคืน	อาจทำให้สูญเสีย ระบบนิเวศของพื้นที่ แก้มลิงธรรมชาติ ควรเน้นหนองน้ำ ธรรมชาติ

ประเมินทางเลือกการจัดการน้ำในพื้นที่ลุ่มน้ำยมตอนบน

เป้าหมายการพัฒนาลุ่มน้ำยม ตอนบน	ทางเลือกการแก้ปัญหาน้ำท่วม	ทางเลือกการแก้ปัญหาน้ำแล้ง
6. น้ำอุปโภคบริโภค 7. ผลผลิตการเกษตร 8. รักษาป่าต้นน้ำ 9. จัดสรรน้ำเป็นธรรม 10. เศรษฐกิจภาคเมือง	6) ผันน้ำลงเขื่อนสิริกิติ์ 7) เพิ่มประสิทธิภาพการ ระบายน้ำ 8) เขื่อนแก่งเสือเต้น	9) พัฒนาแหล่งน้ำขนาด กลาง 10) เขื่อนแก่งเสือเต้น

ประเมินทางเลือกการจัดการน้ำในพื้นที่ลุ่มน้ำยมตอนกลาง-ล่าง

เป้าหมายการพัฒนาลุ่มน้ำยม ตอนกลาง-ล่าง	ทางเลือกการแก้ปัญหาน้ำท่วม	ทางเลือกการแก้ปัญหาน้ำแล้ง
6. ผลผลิตการเกษตร 7. รักษาป่าต้นน้ำ 8. เศรษฐกิจภาคเมือง 9. ปชช.จัดการน้ำ 10. จัดสรรน้ำเป็นธรรม	5) เพิ่มประสิทธิภาพการ ระบายน้ำ 6) ชะลอน้ำในพื้นที่แก้มลิง ธรรมชาติ	7) พัฒนาแหล่งน้ำขนาด กลาง 8) ใช้น้ำในพื้นที่แก้มลิง ธรรมชาติ

ข้อเสนออื่นๆ

- การวางแผน/ปรับเปลี่ยนการผลิตที่สอดคล้องกับสภาพพื้นที่ (DSM) ซึ่งเกี่ยวข้องกับปัญหาน้ำแล้ง
เท่านั้น (เช่น การปลูกพืช บางพื้นที่ที่มีข้อจำกัดสูง เช่น อำเภอ บ้านด่านลานหอย)
- การทบทวนการใช้ประโยชน์ที่ดินแผนการขยายเมือง/ผังเมือง (ย้ายเมือง?)
- การปรับปรุงการบริหารจัดการ เช่น การพยากรณ์
- การบริหารจัดการต้นน้ำ – ฟื้นฟูป่า ฝายต้นน้ำ การพัฒนาแหล่งน้ำขนาดเล็ก

ข้อคิดเพิ่มเติม

- การเปลี่ยนแปลงระบบนิเวศ-วิถีชีวิตเมื่อน้ำไม่ท่วมหลาก (การจับปลา แมลง ฯลฯ)
- ผลกระทบจากการขยายพื้นที่เกษตรเมื่อน้ำไม่แล้ง

ความคิดเห็นของผู้เข้าร่วมประชุม

- ประตุระบายน้ำ บ้านหาดสะพานจันทร์ จังหวัดพิษณุโลก ใช้คลองเก่าที่มีอยู่ และขุดลอกมากขึ้น
- การผันน้ำ ผลกระทบจะลงสู่บางระกำ และนครสวรรค์
- ต้องมีการแก้ไขแบบบูรณาการ
 - การทำแก้มลิงเก็บกักน้ำ
- โครงการที่กำลังดำเนินการจากแนวคิดงบประมาณที่นายฯเดินสาย ครม.สัญจรในขณะนี้ คือ อ่างเก็บน้ำแม่สาย อ่างเก็บน้ำแม่แตง จังหวัดแพร่
- อ่างเก็บน้ำแม่เป่ง อำเภอวังชิ้น เป็นอ่างเก็บน้ำขนาดเล็ก ที่ช่วยบรรเทาความเดือดร้อนได้เฉพาะจุด
- อ่างแม่รำพึง มีความพร้อมเรื่องแบบการก่อสร้างและผ่านการศึกษาผลกระทบสิ่งแวดล้อม อยู่ในแผนปี 2549 -2552 แต่ยังไม่ชัดเจนเรื่องงบประมาณ
- ปัญหาอุทกภัยของ จังหวัดแพร่
 - น้ำมาจาก 2 ทาง คือ จังหวัดพะเยา และ น้ำป่า
 - ถ้าฝนตกหนัก ประมาณ 75 มิลลิเมตร มีโอกาสน้ำท่วม
- นโยบายรัฐควรให้ผลตอบแทนกับผู้เสียสละในพื้นที่สร้างเขื่อน

รายชื่อผู้เข้าร่วมประชุม

วิทยากรนำเสนอ

1. คุณพรมงคล ชิดชอบ

วิศวกรชลประทาน สำนักชลประทานที่ 4
จังหวัดกำแพงเพชร

ผู้เข้าร่วมประชุม

2. คุณกษกร เกยงค์
3. คุณเจริญ อิศระเสรี
4. คุณชวลิต ศึกษากิจ
5. คุณชัยยานนท์ สอนมา
6. คุณชัยฤทธิ์ ไทยสมบูรณ์
7. คุณณรงค์ ทาอุปรังค์
8. คุณเดชา ชัยชนะ
9. คุณถวิล วงศ์แก้ว
10. คุณชนานนท์ สุคนธ์โยธิน
11. คุณปราโมทย์ รัตนประทีป
12. คุณธรรมอดิสร เหมืองทอง
13. คุณนนทกาล ชันมณี
14. คุณนวกฤทธิ์ ทองเจริญพร
15. คุณบัญญัติ อุ่นกอง
16. คุณบุญชิต ภูแดง
17. คุณปกรณ์ ธีรธำรง
18. คุณพฤษพิพงศ์ ทัศนัญชลีกุล
19. คุณภิญโญ ชมภูมิ่ง
20. คุณมานิต ยอดมนต์
21. คุณเกษม เงินอ่อน

นายกองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านหนอง อำเภอสอง
จังหวัดแพร่
หัวหน้าฝ่ายพัฒนาการเพาะเลี้ยง
สำนักงานประมงจังหวัดแพร่
ผู้แทนภาคเกษตรกรรม อำเภอเมือง จังหวัดแพร่
นายกอบตำบลวังหลวง อำเภอหนองม่วงไข่ จังหวัดแพร่
นายช่างชลประทาน โครงการส่งน้ำและบำรุงรักษาแม่ยม
จังหวัดแพร่
วิศวกรรมโยธา สำนักงานโยธาธิการและผังเมือง จังหวัดแพร่
นายช่างโยธา สำนักงานทางหลวงชนบทจังหวัดแพร่
อนุกรรมการลุ่มน้ำยม อำเภอลอง จังหวัดแพร่
นักวิชาการป่าไม้ สำนักงานศูนย์ศึกษาการพัฒนาอู่รัชต์ตันน้ำ
จังหวัดแพร่
วิศวกรชลประทาน โครงการชลประทานแพร่
เจ้าหน้าที่วิเคราะห์นโยบายและแผน
สำนักงานอุตสาหกรรม จังหวัดแพร่
นายช่างโยธา ส่วนประสานและบริหารจัดการลุ่มน้ำยม
เจ้าหน้าที่บริหารงานทั่วไป ส่วนประสานและบริหารจัดการลุ่มน้ำยม
หัวหน้าฝ่ายทรัพยากรน้ำ จังหวัดแพร่
นักวิชาการป่าไม้ สำนักงานบริหารพื้นที่อนุรักษ์ที่ 13
จังหวัดแพร่
นายช่างแขวงทางการแพร่
นายช่างชลประทาน โครงการส่งน้ำและบำรุงรักษาแม่ยม
จังหวัดแพร่
นายกองค์การบริหารส่วนตำบลสะเอียบ
นายช่างชลประทาน โครงการส่งน้ำและบำรุงรักษาแม่ยม
จังหวัดแพร่
สำนักงานโยธาธิการและผังเมือง จังหวัดแพร่

22. คุณศรีเดช ชุมภูชนะภัย

23. คุณสมชัย อุ่นตาล

24. คุณสมหมาย จันทรฉาย

25. คุณสุกิจ จันทรทอง

26. คุณพัลลภ วัฒนมงคล

27. คุณสุพล อุปนันไชย

28. คุณสุรพันธ์ ศรีสง่า

29. คุณโสภิตา พจนานุรัตน์

30. คุณหลั่น ทองทา

31. ผศ.วิชาญ อมรากุล

32. อาจารย์ชูชีพ ชีพอุดม

33. อาจารย์มัชฌิมา ศุภวิมลพันธ์

34. คุณถวัลย์ สืบแก้ว

35. คุณประเสริฐ ลำภากร

36. คุณพงษ์เทพ ลีลาศ

37. คุณศรีมา เขียวแจ่ม

38. คุณสมชัย จำปี

39. คุณสง่า บัวระดก

40. คุณอิทธิพัทธ์ ประมาณ

41. คุณรศ ศรีประเสริฐ

42. คุณภิญโญ ชมภูมิ่ง

43. คุณสมศักดิ์ วงศ์ศรี

44. คุณคำตัน ติววงศ์

เทศมนตรีตำบลเชียงม่วน สำนักงานเทศบาลตำบลเชียงม่วน
จังหวัดพะเยา

นายกองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านม่วง จังหวัดพะเยา

นักวิชาการป่าไม้ สำนักงานศูนย์ศึกษาการพัฒนาอรัญญิกต้นน้ำ

ผจก.สำนักงานอนุรักษ์และพัฒนาสวนป่าแพร่

เจ้าหน้าที่บริหารงานทั่วไป สำนักงานเกษตรและสหกรณ์
จังหวัดแพร่

หัวหน้างานผลิต สำนักงานประปาแพร่ จังหวัดแพร่

นักวิชาการสาธารณสุข สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดแพร่

ประชาสัมพันธ์จังหวัดแพร่ สำนักงานประชาสัมพันธ์จังหวัดแพร่

อนุกรรมการลุ่มน้ำยม อำเภอเชียงม่วน จังหวัดพะเยา

มหาวิทยาลัยนเรศวร วิทยาเขตพะเยา

รองผู้อำนวยการอาวุโสและฝ่ายองค์สัมพันธ์

มหาวิทยาลัยแม่โจ้-แพร่เฉลิมพระเกียรติ

มหาวิทยาลัยแม่โจ้-แพร่ เฉลิมพระเกียรติ

เลขานุการนายกอบตำบลแม่ยม จังหวัดแพร่

วิศวกรชลประทาน 5

หัวหน้าสำนักงานการขนส่งทางน้ำที่ 1 สาขาแพร่

ผู้อำนวยการไฟฟ้าแพร่

รองนายก อบจังหวัดแพร่

หัวหน้ากลุ่มงานยุทธศาสตร์ สำนักงาน จังหวัดแพร่

หัวหน้าฝ่ายยุทธศาสตร์และสารสนเทศ สำนักงานเกษตร
จังหวัดแพร่

อนุกรรมการลุ่มน้ำยม

นายก อบตำบล สะเอียบ จังหวัดแพร่

เลขานุการนายกอบตบล่วงหลวง

เทศมนตรีตำบลแม่จิว

คณะนักวิจัย

45. รศ.ดร.ทวิวงศ์ ศรีบุรี

46. อาจารย์ปาริชาติ ศิวะรักษ์

47. อาจารย์สมบัติ เหลสกุล

48. คุณบัณฑิต เศรษฐศิริโรตม์

49. คุณหาญณรงค์ เยาวเลิศ

50. คุณพรทิพย์ สำเภา

สถาบันวิจัยสภาวะแวดล้อม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

นักวิชาการอิสระด้านสังคม

แผนงาน HPP-HIA

โครงการยุทธศาสตร์นโยบายฐานทรัพยากร

มูลนิธิคุ้มครองสัตว์ป่าและพรรณพืชแห่งประเทศไทย

ในพระบรมราชูปถัมภ์

นักวิจัยอิสระ

- 51. รศ.พัฒนา ราชวงศ์
- 52. คุณอัญชิสา บุญสาใจ
- 53. คุณโกป็น อุดสม
- 54. คุณชนิศา กล่อมทอง
- 55. คุณจรัสพร รักษาแก้ว

มหาวิทยาลัยนเรศวร
มหาวิทยาลัยนเรศวร
มหาวิทยาลัยนเรศวร
โครงการยุทธศาสตร์นโยบายฐานทรัพยากร
โครงการยุทธศาสตร์นโยบายฐานทรัพยากร

บันทึกช่วยจำ
การประชุมคณะผู้วิจัย โครงการ SEA : ลุ่มน้ำยม
วันจันทร์ ที่ 7 พฤศจิกายน 2548 เวลา 13.30 – 16.30 นาฬิกา
ณ ห้องประชุม 402 ชั้น 4 สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ

ตัวอย่างแบบสัมภาษณ์ความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดการลุ่มน้ำยม

ส่วนที่ 1 – ข้อมูลผู้ให้สัมภาษณ์

ส่วนที่ 2 – ข้อมูลและความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาสำคัญของลุ่มน้ำยม

ส่วนที่ 3 – ความคิดเห็นเกี่ยวกับวัตถุประสงค์สำคัญที่ควรใช้กำหนดแนวทางการจัดการลุ่มน้ำยม

ส่วนที่ 4 – ความคิดเห็นเกี่ยวกับทางเลือกการจัดการลุ่มน้ำยม

ส่วนที่ 1 – ข้อมูลผู้ให้สัมภาษณ์ (ใช้เวลา 5 นาที)

ชื่อ-สกุล
ตำแหน่ง
สังกัด
ที่อยู่
เบอร์ติดต่อ

บทบาทเกี่ยวกับการจัดการลุ่มน้ำยม
.....

ส่วนที่ 2 – ข้อมูลและความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาสำคัญของลุ่มน้ำยม

2.1 ถ้าปัญหาของลุ่มน้ำยมมี 10 ส่วน กรุณาเจนำหน้าความสำคัญของปัญหาของลุ่มน้ำยม

น้ำท่วม		ส่วน	ระบุพื้นที่
น้ำแล้ง		ส่วน	ระบุพื้นที่
ปัญหาอื่น		ส่วน	ระบุปัญหาและพื้นที่
รวม	10	ส่วน	

2.2 ท่านคิดว่าอะไรคือสาเหตุสำคัญของน้ำท่วม (เรียงตามลำดับความสำคัญ) ขอข้อมูลที่เกี่ยวข้อง (ถ้ามี)

- ☐ ลักษณะทางอุทกวิทยา ธรรมชาติของพื้นที่บางแห่งเป็นแอ่งกระทะ
- ☐ การใช้พื้นที่ไม่เหมาะสม
- ☐ การรुक้ทางระบายน้ำสาธารณะ ถนนปิดกั้นทางระบายน้ำธรรมชาติ
- ☐ ป่าซึบน้ำถูกทำลาย ป่าชุ่มน้ำถูกเปลี่ยนสภาพ

2.3 ท่านคิดว่าอะไรคือผลกระทบสำคัญของน้ำท่วม และใครคือผู้รับผลกระทบดังกล่าว (เรียงตามลำดับความสำคัญ) ขอข้อมูลที่เกี่ยวข้อง (ถ้ามี)

ผลกระทบ	ลักษณะผลกระทบและผู้รับผลกระทบสำคัญ
☐ ผลผลิตการเกษตร	
☐ เศรษฐกิจภาคเมือง	
☐ อุตสาหกรรม	
☐ สุขภาพ คุณภาพชีวิต	

2.4 ท่านคิดว่าอะไรคือสาเหตุสำคัญของน้ำแล้ง (เรียงตามลำดับความสำคัญ) ขอข้อมูลที่เกี่ยวข้อง (ถ้ามี)

- ☐ ป่าต้นน้ำถูกทำลาย
- ☐ น้ำถูกดึงไปใช้ในการเกษตรมากขึ้นในช่วงต้นน้ำ
- ☐ เมืองขยายตัว
- ☐ อุตสาหกรรมขยายตัว

2.5 ท่านคิดว่าอะไรคือผลกระทบสำคัญของน้ำแล้ง และใครคือผู้รับผลกระทบดังกล่าว (เรียงตามลำดับความสำคัญ) ขอข้อมูลที่เกี่ยวข้อง (ถ้ามี)

ผลกระทบ	ลักษณะผลกระทบและผู้รับผลกระทบสำคัญ
☐ ผลผลิตการเกษตร	

- ☐ การอุปโภคบริโภคน้ำในเมือง
-
- ☐ การอุปโภคบริโภคน้ำในชนบท
-
- ☐ อุตสาหกรรม
-
- ☐ ผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม
-

ส่วนที่ 3 – ความคิดเห็นเกี่ยวกับวัตถุประสงค์สำคัญที่ควรใช้กำหนดแนวทางการจัดการลุ่มน้ำยม

3. ท่านคิดว่าอะไรเป็นหลักเกณฑ์/วัตถุประสงค์สำคัญที่ควรนำมาใช้ในการกำหนดแนวทางการจัดการลุ่มน้ำยม กรุณาเลือก 5 ข้อโดยเลือกให้ครบทุกกลุ่ม และเรียงลำดับข้อที่ท่านเลือกด้วย

กลุ่มเศรษฐกิจ:

- ☐ ลดความสูญเสียผลิตผลทางเกษตร
- ☐ เพิ่มพื้นที่เพาะปลูก
- ☐ ป้องกันน้ำท่วมเขตเศรษฐกิจภาคเมือง
- ☐ รองรับการค้าขายตัวทางเศรษฐกิจ

กลุ่มสังคม:

- ☐ ประชาชนในพื้นที่ต่าง ๆ มีความสามารถในการบริหารจัดการน้ำได้เองมากขึ้น
- ☐ คนเมืองและชนบทมีน้ำอุปโภคบริโภคเพียงพอตลอดปี
- ☐ มีการจัดสรรน้ำอย่างเป็นธรรม (เกษตร-เมือง-อุตสาหกรรมตามลำดับ)
- ☐ ประชาชนในเมืองและชนบทมีความปลอดภัยและคุณภาพชีวิตดีขึ้น

กลุ่มสิ่งแวดล้อม:

- ☐ ใช้พื้นที่ให้เหมาะสมตามศักยภาพทางสิ่งแวดล้อม
- ☐ รักษาและฟื้นฟูป่าต้นน้ำ
- ☐ รักษาและฟื้นฟูป่าชุ่มน้ำ
- ☐ ไม่ผันน้ำข้ามลุ่มน้ำโดยไม่จำเป็น

ส่วนที่ 4 – ข้อมูลและความคิดเห็นเกี่ยวกับทางเลือกการจัดการลุ่มน้ำยม

พื้นที่	ทางเลือกการจัดการปัญหาน้ำ แล้งท่วม	ทางเลือกการจัดการปัญหาน้ำ ท่วม
ลุ่มน้ำยมตอนบน	1) พัฒนาแหล่งน้ำขนาดกลาง 2) เชื่อมแก่งเสือเต้น	1) ผิวน้ำลงเขื่อนสิริกิติ์ 2) ปรับปรุงระบบระบายน้ำ 3) เชื่อมแก่งเสือเต้น
ลุ่มน้ำยมตอนกลาง	1) เพิ่มประสิทธิภาพการ ระบายน้ำ (เช่น ขุดลอกยม เก่า) 2) ชะลอน้ำในพื้นที่แก้มลิง ธรรมชาติ	1) สร้างแหล่งน้ำขนาดกลาง เช่น โครงการทะเลหลวง 2) ใช้น้ำในพื้นที่แก้มลิง ธรรมชาติ

4. ท่านคิดว่าทางเลือกการจัดการปัญหาน้ำท่วมต่อไปนี้จะมีผลต่อหลักเกณฑ์/วัตถุประสงค์สำคัญการจัดการลุ่มน้ำยมอย่างไร

ใช้เครื่องหมาย + แสดงผลกระทบที่ดี, ++ ผลกระทบที่ดีมาก,

– แสดงผลกระทบทางลบ, และ - - เพื่อแสดงผลกระทบทางลบมาก

o แสดงการไม่ส่งผลทางใดทางหนึ่ง และกรุณาอธิบายเหตุผลประกอบ

หมายเหตุ - ตอบเฉพาะหลักเกณฑ์/วัตถุประสงค์ 5 ข้อที่ท่านเลือกในข้อ 3

ทางเลือกการแก้ปัญหาน้ำท่วม-น้ำแล้งในลุ่มน้ำยมตอนกลาง

วัตถุประสงค์	ทางเลือกการแก้ปัญหาน้ำ แล้ง		ทางเลือกการแก้ปัญหาน้ำท่วม		
	พัฒนาแหล่ง น้ำขนาด กลาง	เชื่อมแก่ง เสือเต้น	ผิวน้ำลง เขื่อนสิริกิติ์	ปรับปรุง ระบบ ระบายน้ำ	เชื่อมแก่ง เสือเต้น
ลดความสูญเสียผลิตผลทาง เกษตร					
เพิ่มพื้นที่เพาะปลูก					
ป้องกันน้ำท่วมเขตเศรษฐกิจ ภาคเมือง					
รองรับการขยายตัวทาง					

วัตถุประสงค์	ทางเลือกการแก้ปัญหา น้ำแล้ง		ทางเลือกการแก้ปัญหา น้ำท่วม		
	พัฒนาแหล่ง น้ำขนาด กลาง	เขื่อนแก่ง เสือเต้น	ผันน้ำลง เขื่อนสิริกิติ์	ปรับปรุง ระบบ ระบายน้ำ	เขื่อนแก่ง เสือเต้น
เศรษฐกิจ					
ประชาชนในพื้นที่ต่าง ๆ มี ความสามารถในการบริหาร จัดการน้ำได้เองมากขึ้น					
คนเมืองและชนบทมีน้ำอุปโภค บริโภคเพียงพอตลอดปี					
มีการจัดสรรน้ำอย่างเป็นธรรม (เกษตร-เมือง-อุตสาหกรรม ตามลำดับ)					
ประชาชนในเมืองและชนบทมี ความปลอดภัยและคุณภาพ ชีวิตดีขึ้น					
ใช้พื้นที่ให้เหมาะสมตาม ศักยภาพทางสิ่งแวดล้อม					
รักษาและฟื้นฟูป่าต้นน้ำ					
รักษาและฟื้นฟูพื้นที่ชุ่มน้ำ					
ไม่ผันน้ำข้ามลุ่มน้ำโดยไม่ จำเป็น					

ข้อมูลประกอบการสัมภาษณ์

- 1) แบบสอบถาม
- 2) แผนที่ของกรมชลประทาน (คุณพรมงคล)
- 3) ข้อมูลต่างๆในแบบสอบถาม

รายชื่อผู้เข้าร่วมประชุม

1. รศ.ดร.ทวิวงศ์ ศรีบุรี	สถาบันวิจัยสภาวะแวดล้อม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
2. อาจารย์ปาริชาติ ศิวะรักษ์	นักวิชาการอิสระด้านสังคม
3. อาจารย์สมบัติ เหล็กกุล	แผนงาน HPP-HIA
4. คุณบัณฑิต เศรษฐศิริโรตม์	โครงการยุทธศาสตร์นโยบายฐานทรัพยากร
5. ดร.พัฒนพงษ์ จาติเกตุ	นักวิชาการด้านสื่อสารมวลชน
6. รศ.พัฒนา ราชวงศ์	มหาวิทยาลัยนเรศวร
7. คุณอัญชิสา บุญสุใจ	มหาวิทยาลัยนเรศวร
8. คุณชนิศา กล่อมทอง	โครงการยุทธศาสตร์นโยบายฐานทรัพยากร
9. คุณจรัสพร รักษาแก้ว	โครงการยุทธศาสตร์นโยบายฐานทรัพยากร

บันทึกช่วยจำ

การประชุมคณะผู้วิจัย โครงการ SEA : ลุ่มน้ำยม

วันอังคาร ที่ 6 ธันวาคม 2548 เวลา 13.30 – 16.30 น.

ณ ห้องประชุม 401 ชั้น 4 สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ

กิจกรรม / แผนปฏิบัติการ ธันวาคม 2548 – เมษายน 2549

1. การสื่อสารสาธารณะ

1.1 แลงข่าวต่อสื่อมวลชน

- จำนวน 3 ครั้ง คือ เดือนธันวาคม 2548 กุมภาพันธ์ และ มีนาคม 2549

1.2 จัดทำ VCD เผยแพร่

- เกี่ยวกับสภาพลุ่มน้ำยม และการแก้ปัญหาโดยวิธีการต่างๆ ช่วงปลาย ธันวาคม 2548 – มกราคม 2549

1.3 จัดทำเอกสารสื่อเผยแพร่แก่สาธารณะ

- ในรูปแบบต่างๆ เพื่อเผยแพร่ผลการศึกษาและผลการดำเนินงานในโครงการ และข้อเสนอทางเลือกเชิงยุทธศาสตร์ต่อการจัดการและแก้ไขปัญหาในลุ่มน้ำยม ช่วง กุมภาพันธ์-มีนาคม 2549

2. การจัดกิจกรรมกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในพื้นที่

การจัดประชุมเชิงปฏิบัติการร่วมกับคณะทำงานลุ่มน้ำยม จังหวัดสุโขทัย

- วันที่ 23 มกราคม 2549 ตัวแทนในพื้นที่ลุ่มน้ำยมตอนกลาง-ล่าง

การจัดประชุมเชิงปฏิบัติการร่วมกับคณะทำงานลุ่มน้ำยม จังหวัดแพร่

- วันที่ 24 มกราคม 2549 ตัวแทนในพื้นที่ลุ่มน้ำยมตอนบน

การสัมมนาเรื่องทางเลือกเชิงยุทธศาสตร์การจัดการน้ำในลุ่มน้ำยม

- มีนาคม 2549 ตัวแทนในพื้นที่ลุ่มน้ำยมตอนบน-กลาง และล่าง

3. การศึกษาวิจัย

3.1 การสำรวจสภาพการดำเนินงานแก้ไขปัญหาลุ่มน้ำยมของหน่วยงานต่างๆ

- ช่วงธันวาคม 2548

3.2 การสอบถาม สัมภาษณ์ ความเห็นจากผู้มีส่วนได้ ส่วนเสียในพื้นที่ลุ่มน้ำยม

- ช่วงธันวาคม 2548 – กลางมกราคม 2549

3.3 การประเมินผลกระทบจากทางเลือกเชิงยุทธศาสตร์ในการแก้ปัญหาน้ำในลุ่มน้ำยม

- ช่วงปลายธันวาคม 2548 – กุมภาพันธ์ 2549

3.4 การจัดทำรายงานสรุปทางเลือกในการจัดการแก้ไขปัญหาในลุ่มน้ำยมโดย การศึกษาในด้านเทคนิค

- ช่วงธันวาคม 2548- กลางมกราคม 2549
- 3.5 การจัดทำรายงานสรุปทางเลือกเชิงยุทธศาสตร์ในการจัดการแก้ไขปัญหาในลุ่มน้ำยมโดยกระบวนการ SEA
 - ช่วง มกราคม – มีนาคม 2549
- 3.6 การจัดทำรายงานสรุปสังเคราะห์บทเรียนประสบการณ์ของการประยุกต์ใช้ SEA ในเรื่องการจัดการน้ำในลุ่มน้ำยม
 - ช่วงกุมภาพันธ์-กลางเดือนเมษายน 2549

4. การผลักดันในระบบนโยบาย

- 4.1 การนำเสนอผลการศึกษาทางเลือกเชิงยุทธศาสตร์ให้แก่รองนายกรัฐมนตรีที่รับผิดชอบดูแลจังหวัดในพื้นที่ลุ่มน้ำยม และนายกรัฐมนตรี
 - เดือนธันวาคม 2548
- 4.2 การสรุปบทเรียนการประยุกต์ใช้ SEA ในกรณีลุ่มน้ำยมต่อคณะอนุกรรมการ SEA

รายชื่อผู้เข้าร่วมประชุม

1. รศ.ดร.ทวิวงศ์ ศรีบุรี	สถาบันวิจัยสภาวะแวดล้อม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
2. อาจารย์ปาริชาติ ศิวะรักษ์	นักวิชาการอิสระด้านสังคม
3. อาจารย์สมบัติ เหลสกุล	แผนงาน HPP-HIA
4. คุณบัณฑิต เศรษฐศิริโรตม์	โครงการยุทธศาสตร์นโยบายฐานทรัพยากร
5. ดร.พัฒนพงษ์ จาติเกตุ	นักวิชาการด้านสื่อสารมวลชน
6. รศ.พัฒนา ราชวงศ์	มหาวิทยาลัยนเรศวร
7. คุณอัญชิสรา บุญสาใจ	มหาวิทยาลัยนเรศวร
8. คุณชนิศา กล่อมทอง	โครงการยุทธศาสตร์นโยบายฐานทรัพยากร
9. คุณจรัสพร รักษาแก้ว	โครงการยุทธศาสตร์นโยบายฐานทรัพยากร

บันทึกช่วยจำ
การประชุมคณะผู้วิจัย โครงการ SEA : ลุ่มน้ำยม
วันจันทร์ ที่ 16 มกราคม 2549 เวลา 13.30 – 16.30 นาฬิกา
ณ ห้องประชุม 402 ชั้น 4 สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ

ความเห็นเห็น

ประเด็นแบบสอบถาม

- คำถามต่อแบบสอบถามต้องการรายละเอียดพอกัน ทางเลือกครอบคลุมแค่ไหน
- การให้ความสำคัญต้องมากกว่าที่เปอร์เซ็นต์ ทำให้เลือกป่าเป็นอันดับ 1 เห็นวิธีการมองปัญหา
- จากคำตอบแบบสอบถาม นำความสำคัญมาเชื่อมโยงได้อย่างไร

ประเด็นทางเลือก กลไกทางสังคม

- ขบวนการคนแต่ละกลุ่ม สร้างกลไกอย่างไร ภูมิธรรมใครใช้อย่างไร สำคัญขนาดไหน
- โครงการจะ ฟังชั้น อย่างไร ในการประเมินการใช้น้ำ ที่ดิน ศักยภาพขององค์กรท้องถิ่น

ปัญหาของการตอบแบบสอบถาม

- ส่วนใหญ่เป็นกรรมการลุ่มน้ำ และข้าราชการ
 - ผู้ตอบแบบสอบถามไม่อยู่ในระดับหัวหน้าหน่วยงาน
 - ไม่มีข้อมูล
 - ไม่กล้าตอบ
1. ภาพรวมทางเลือก
 2. ผลกระทบทางเลือก
 3. ข้อเสนอทางเลือกอื่นๆเพิ่มเติมมากกว่าการอนุมัติ เป็นภาระงานแต่ละหน่วยงานรับผิดชอบ
- คงไม่สามารถรู้รายละเอียดพื้นที่ทั้งหมด แต่รู้ว่าจะผันน้ำจาก Line ไหน ไปไหนได้
 - ต้องรู้ประเด็นข้อมูล

กำหนดการประชุมและลงพื้นที่

- วันจันทร์ ที่ 23 มกราคม 2549 เวลา 09.00 – 12.30 นาฬิกา ณ ห้องสวรคโลก ชั้นใต้ดิน โรงแรมไพลิน จังหวัดสุโขทัย
- วันอังคาร ที่ 24 มกราคม 2549 เวลา 09.00 – 12.30 นาฬิกา ณ ห้องไอยรา ชั้น 2 โรงแรมนครแพร่ทาวเวอร์ จังหวัดแพร่

รายชื่อผู้เข้าร่วมประชุม

ผู้ทรงคุณวุฒิ

1. คุณกฤษฎา บุญชัย

นักวิชาการอิสระ

คณะนักวิจัย

2. รศ.ดร.ทวีวงศ์ ศรีบุรี

สถาบันวิจัยสภาวะแวดล้อม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

3. อาจารย์ปาริชาติ ศิวะรักษ์

นักวิชาการอิสระด้านสังคม

4. คุณหาญณรงค์ เยาวเลิศ

มูลนิธิคุ้มครองสัตว์ป่าและพรรณพืชแห่งประเทศไทย

ในพระบรมราชูปถัมภ์

5. คุณบัณฑิต เศรษฐศิริโรตม์

โครงการยุทธศาสตร์นโยบายฐานทรัพยากร

6. ดร.พัฒนพงษ์ จาติเกตุ

นักวิชาการด้านสื่อสารมวลชน

7. รศ.พัฒนา ราชวงศ์

มหาวิทยาลัยนเรศวร

8. คุณชนิศา กล่อมทอง

โครงการยุทธศาสตร์นโยบายฐานทรัพยากร

9. คุณจรัสพร รักษาแก้ว

โครงการยุทธศาสตร์นโยบายฐานทรัพยากร

สรุปประชุมลงพื้นที่
เรื่อง “ ทางเลือกการจัดการน้ำในลุ่มน้ำยม : โดยกระบวนการ SEA ”

วันจันทร์ ที่ 23 มกราคม 2549 เวลา 09.00 – 12.30 นาฬิกา

ณ ห้องสวรคโลก ชั้นใต้ดิน โรงแรมไพลิน จังหวัดสุโขทัย

การประชุมเรื่อง “ ทางเลือกการจัดการน้ำในลุ่มน้ำยม : โดยกระบวนการ SEA ” เป็นการประชุมรับฟังความคิดเห็นในโครงการพัฒนาระบบการเกษตรทางเลือกเชิงนโยบายและกระบวนการตัดสินใจต่อ นโยบายสาธารณะที่ดี : กรณีการจัดการน้ำในลุ่มน้ำยม โดยได้รับการสนับสนุนจาก สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) มูลนิธิสาธารณสุขแห่งชาติ (มสช.) และสถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข (สวรส.)

รูปแบบเวที เป็นการนำเสนอโดยคณะนักวิจัยในโครงการ วิทยากรนำเสนอ เรื่อง “ การศึกษาจัดทำแนวทางการจัดการน้ำในลุ่มน้ำยม : โดยกระบวนการ SEA ” ประกอบด้วย รศ.ดร.ทวิวงศ์ ศรีบุรี และ อาจารย์ปาริชาติ ศิวัธราช ดำเนินรายการโดย คุณบัณฑิต เศรษฐศิริโรจน์ จากนั้นเป็นเวทีร่วมแลกเปลี่ยนความคิดเห็นจากผู้เข้าร่วมประชุมในจังหวัดสุโขทัย พิษณุโลก พิจิตร และกำแพงเพชร ทั้งหมด 59 คน ประกอบด้วย คณะกรรมการลุ่มน้ำยม หน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้อง นักวิชาการมหาวิทยาลัย ภาคเอกชน องค์กรพัฒนาเอกชน ตัวแทนเกษตรกรผู้ใช้น้ำ และสื่อมวลชน

สรุปการประชุมการรับฟังความคิดเห็นได้ดังนี้

ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะ

- แม่น้ำาวก็มีมีความสำคัญ เป็นลำน้ำสาขาที่สำคัญของแม่น้ำยม แม่น้ำาวอยู่ในเขต จังหวัดน่าน จังหวัดพะเยา ควรมีการปรับปรุงลำน้ำสาขาต่างๆ เหล่านี้ ซึ่งเป็นต้นน้ำของแม่น้ำยมควรมีการฟื้นฟูสภาพป่าต้นน้ำ
- การแก้ปัญหาภัยแล้ง คือการเพิ่มความชุ่มชื้นของป่าต้นน้ำ
- ข้อมูลที่ดีที่สุด คือข้อมูลของชุมชน จึงน่าจะมี link ให้ชุมชนได้ใส่ข้อมูลเข้ามา
- งบประมาณ 2 ส่วน
 - เมกะโปรเจกต์ แก้มลิงทะเลหลวง
 - ของกลุ่มจังหวัด ของตัวจังหวัดสุโขทัย คือ อ่างขนาดใหญ่ 3 อ่าง
- การพัฒนาหนองน้ำธรรมชาติเป็นแหล่งเก็บกักน้ำ
 - งบประมาณ ปี 2549 ยังไม่มีชื่อโครงการเหล่านี้อยู่ในแผนการ
 - การขุดลอกน้ำยมเก่า บางส่วนดำเนินการแล้ว (เป็นการเพิ่มประสิทธิภาพในการระบายน้ำ)

เพื่อป้องกันน้ำท่วม

- การเสนอเชื่อมผาขอเข้าที่ประชุม ครม. ทำการศึกษาโดยบริษัทชาวต่างชาติตั้งแต่ 2514 (ใกล้เคียงกับแก่งเสือเต้น เวลาใกล้เคียงกัน) เชื่อมผาขอเสนอแทนแก่งเสือเต้น แต่นายกฯ ไม่เอาเพราะมีปัญหา มาก ประชาชนเดือนร้อน 3 พันครัวเรือน

- ปัญหาน้ำแล้ง ตอนนี้อยู่เริ่มแล้งแล้ว เชื่อมคลองต้นซอเริ่มไม่มีน้ำส่ง
- สุขุขทัยยังไม่มีเขื่อนและแก้มลิง ทางกรม. จึงอนุมัติทะเลหลวง
- อยากให้มีการอนุมัติสร้างเชื่อมผาขอเพราะหลายอำเภอเกิดปัญหาไม่มีน้ำใช้
- น้ำท่วม การสูญเสียโอกาสในการทำการเกษตร
 - การเสียหายทางการเกษตรจากรากวาระน้ำท่วม
 - ความสูญเสียโอกาสมีมากกว่าความเสียหาย เพราะชาวบ้านเกษตรกรมักจะทราบล่วงหน้าว่า

น้ำจะท่วม จึงจะหยุดทำการเกษตร

- การขุดดินแก้มลิง ควรมีการจ่ายค่าชดเชยให้กับเจ้าของพื้นที่ทางเลือกหลัก
 - 1) แก้ปัญหาน้ำท่วม การสร้างฝาย by pass น้ำบริเวณจังหวัดสุโขทัย
 - 2) แก้ปัญหาน้ำแล้ง ทำแก้มลิง
- โครงการป้องกันน้ำท่วม ผลกระทบด้านพื้นที่ การชดเชย ปัญหาคือ ค่าชดเชยแต่ละพื้นที่ไม่เท่ากัน เช่น กรณีคลองขุดใหม่
- การแก้ปัญหาน้ำแล้งต้องการข้อมูล ความต้องการใช้น้ำที่แท้จริงผลกระทบต่อภาคเกษตร เช่น การปลูกพืชต้องการการใช้น้ำที่แตกต่างกัน
- การจัดทำโครงการต้องมองสภาพที่มีอยู่ในปัจจุบัน เช่น การสร้างฝาย/เขื่อนขนาดเล็กและกลาง อาจส่งผลกระทบต่อการเก็บกักน้ำของเขื่อนขนาดใหญ่
- ลำน้ำยมมีมาแค่ 2-3 เดือน ต้องกักน้ำก่อนลงแม่น้ำน่านหมด การสร้างพื้นที่เก็บกักน้ำอาจจะช่วยให้สามารถ control น้ำให้ไหลได้ตลอดทั้งปี
- การปล่อยน้ำไปตามท้องถนนไปสู่พื้นที่กันดารให้ทำคลองตามริมถนนที่มีอยู่เดิมของพื้นที่ของกรมทางหลวง เสนอเป็นทางเลือกใหม่ซึ่งอาจมีประโยชน์ต่อคนที่อยู่ในพื้นที่สูง
- ยุทธศาสตร์หลัก 3 ยุทธศาสตร์
 - 1) การพัฒนาแหล่งน้ำขนาดกลาง
 - 2) การทำแก้มลิงธรรมชาติ
 - 3) การเพิ่มประสิทธิภาพการระบายน้ำ : ขุดลอกคูคลอง

● ทางเลือก คือการเพิ่มประสิทธิภาพโครงการแหล่งน้ำขนาดกลาง เช่นที่ทุ่งเสลี่ยม ชาวบ้านคาดหวังมากแต่ปัจจุบันยังไม่เกิดขึ้น ไม่มีประสิทธิภาพ จึงควรให้ชาวบ้านเข้าร่วมบริหารจัดการ

- 1) ตรวจสอบความต้องการใช้น้ำ
- 2) แหล่งน้ำที่สามารถนำไปใช้ได้
- 3) การให้ประชาชนมีส่วนร่วม ควรจะให้ผู้นำเข้มแข็ง มีการทำข้อมูล รู้ความต้องการ

ของตัวเอง ชาวบ้านจะได้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการมากขึ้น

- กรมพัฒนาที่ดินเคยให้ชาวบ้านทำเอกสารขอความช่วยเหลือกับประชาชนได้รับการสนับสนุนด้านงบประมาณในการขุดคลอง 3 ไร่ต่อครอบครัว จะเข้าตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง น่าจะใช้งบประมาณน้อยและช่วยเพิ่มรายได้ให้กับครัวเรือน

- การปลูกป่า ปลูกยางพารา เพื่อเพิ่มความชุ่มชื้น ลดปัญหาภัยแล้ง
- ป่าช่วยป้องกันน้ำท่วม ภัยแล้ง
- กระสอบทรายในแม่น้ำยม การเอากะสอบทรายกันแม่น้ำและไม่ได้เก็บกันออกไปทำให้เกิดการทับถมกันในแม่น้ำ

- เส้นทางคลองเดิมที่มีอยู่แล้วควรทำการปรับปรุงมากกว่าขุดคลองใหม่
- การเวรคืน ตัดถนนไร่ละ 3 หมื่น ลึกเข้าไปก็ราดลาดลง
- การให้ภาคเกษตรได้มีส่วนร่วมในการจัดการในการขุดลอก ทำแก้มลิงในพื้นที่ของตน
- การบุกรุกจับจองพื้นที่แหล่งน้ำธรรมชาติ เช่นห้วย นนong คลอง บึง
- การใช้ประโยชน์ที่ดินไม่เหมาะสม การสร้างถนน ขวางทางระบายน้ำ แม้มีการให้สร้างท่อแต่ไม่กำหนดขนาดท่อ

- เอกสารสิทธิ สปก. ควรมีการบังคับให้ปลูกต้นไม้ หรือพื้นที่ป่าก็เปอร์เซ็นต์ของพื้นที่ถือครอง เช่น 3 เปอร์เซ็นต์ ของพื้นที่ และไม่ต้องไปรุกพื้นที่ป่า

รายชื่อผู้เข้าร่วมประชุม

วิทยากรนำเสนอ

1. คุณพรมงคล ชิดชอบ

วิศวกรชลประทาน 7วช สำนักงานชลประทานที่ 4
จังหวัดกำแพงเพชร

รายชื่อผู้เข้าร่วมประชุม

2. คุณกฤษดา จารุธรรมรัตน์

เลขานุการนายก องค์การบริหารส่วนจังหวัดสุโขทัย

3. คุณเกียรติศักดิ์ เพชรจินดา

หัวหน้างานบริหาร การประปาสุวรรณโลก

4. คุณจำเริญ เพชรสวัสดิ์

ผู้ช่วยผู้อำนวยการธนาคาร ธ.ก.ส. จังหวัดสุโขทัย

5. คุณทัศนัย โทนใหญ่

นายช่างโยธา สำนักงานป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย
จังหวัดสุโขทัย

6. คุณธณัฒน์ เจริญกิจ

หัวหน้าฝ่ายทรัพยากรน้ำ สำนักงานทรัพยากรน้ำ
จังหวัดสุโขทัย

7. คุณอิสระ เกิดมั่น

รองนายก อบต.บ้านแก่ง อำเภอเมือง จังหวัดสุโขทัย

8. คุณประพจน์ ยอดไพบูลย์

หัวหน้าสถานีอุตุนิยมวิทยาสุโขทัย

9. คุณประสพสุข สุขสวรรค์

หัวหน้าแบบแผนและก่อสร้าง
สำนักงานเทศบาลเมืองสุโขทัยธานี

10. คุณประยัด ภาคเมฆานนท์

ผอ.อำเภอทองชัย เทศบาลเมืองสวรรคโลก จังหวัดสุโขทัย

11. คุณปราโมทย์ นักธรรม

รองนายก อบต.ท่าทอง อำเภอสวรรคโลก จังหวัดสุโขทัย

12. คุณปรีชา สุขกล้า

วิศวกรชลประทาน สำนักงานชลประทานที่ 3 สุโขทัย

13. คุณพงษ์ศักดิ์ ประสงค์วรรณะ

นายช่างชลประทาน โครงการส่งน้ำและบำรุงรักษาสุโขทัย

14. คุณพิไลลักษณ์ อักษรรัตน์

วิศวกรโยธา สำนักงานทรัพยากรน้ำภาค 9 พิษณุโลก

15. คุณพีรยุทธ์ แสนศรี

เจ้าหน้าที่วิเคราะห์นโยบายและแผน
สำนักงานเกษตรและสหกรณ์สุโขทัย

16. คุณเพ็ง บุญธานี

องค์การบริหารส่วนตำบลปากแคว อำเภอเมือง
จังหวัดสุโขทัย

17. คุณเพชรนิล ยิ้มยว

นายก อบต.ป่าแฝก อำเภอกงไกรลาศ จังหวัดสุโขทัย

18. คุณไพฑูรย์ เสรีพงศ์

อนุกรรมการลุ่มน้ำยม อำเภอโพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร

19. คุณไพโรจน์ กาบมาลา

การไฟฟ้าส่วนภูมิภาค จังหวัดสุโขทัย

20. คุณไพโรจน์ คชนิล

หัวหน้าโครงการก่อสร้าง 2 สำนักชลประทานที่ 4

21. คุณไพศาล ช. ศิริสนธิ

หัวหน้ากลุ่มแผนงานและข้อมูล สำนักงานพัฒนาชุมชน
จังหวัดสุโขทัย

22. คุณมณูญ มณีโชติ

อนุกรรมการลุ่มน้ำยม จังหวัดพิจิตร

23. คุณรัชฎา เมธาวิกุลชอุ

เจ้าหน้าที่วิเคราะห์นโยบายและแผน สำนักงานอุตสาหกรรม
จังหวัดสุโขทัย

24. คุณวันชัย เล็กประเสริฐ
 25. คุณวิชัย เกื้อนถ้ำ
 26. คุณวิทยา ทรงพร
 27. คุณสมจิตร ชีวะวัฒนา
 28. คุณสมชาย ตามควร
 29. คุณสมศักดิ์ สิงห์บุระอุดม
 30. คุณสนิท ยิ่งเที่ยง
 31. คุณสัมพันธ์ บุญจง
 32. คุณสุธีราพร นิमितกุลไพบูลย์
 33. คุณสุรพงษ์ กิติประสาท
 34. คุณอำนาจ บำรุงพงศ์
 35. คุณประกอบ คงเขียว
 36. คุณประเวศน์ เทพบุญ
 37. นายประยุทธ ครุฑแก้ว
 38. คุณนพรัตน์ ตูลาเนตร
 39. คุณทองคำ บุญรอด
 40. อาจารย์ทวี รัชศรีทอง
 41. อาจารย์ทัศนีย์ น้อยวงศ์
 42. พระใบฎีกาทองคำ ปภากรโ
 43. คุณวัชรา สงมา
 44. คุณสำเร็จ เกตุนิล
 45. คุณอรรณณ คล้าดิษฐ์
 46. คุณประสิทธิ์พร กาพอ่อนศรี
 47. คุณณรงค์ชัย โตอินทร์
 48. คุณณรงค์ ไป่ข้า
- ท้องถิ่นจังหวัดสุโขทัย
- เจ้าหน้าที่บริหารงานสาธารณสุข 8 สำนักงานสาธารณสุข
จังหวัดสุโขทัย
- เจ้าหน้าที่บริหารงานช่าง 7 สำนักงานโยธาธิการและผังเมือง
จังหวัดสุโขทัย
- นักวิชาการส่งเสริมการเกษตร 7 สำนักงานเกษตร
จังหวัดสุโขทัย
- ฝ่ายสารสนเทศ โครงการส่งน้ำและบำรุงรักษาสุโขทัย
- นายช่าง 6 แขวงทางหลวงสุโขทัย
- ผู้ใหญ่บ้านตำบลบ้านด่าน อำเภอบ้านด่านลานหอย
จังหวัดสุโขทัย
- หัวหน้าโครงการชลประทานสุโขทัย
- เจ้าหน้าที่วิเคราะห์นโยบายฯ 7
- สำนักงานทรัพยากรน้ำภาค 9 พิษณุโลก
- ฝ่ายวิชาการ สำนักงานทางหลวงชนบท จังหวัดสุโขทัย
- นักวิชาการสิ่งแวดล้อม 8 สำนักงานสิ่งแวดล้อมภาคที่ 3
จังหวัดพิษณุโลก
- เจ้าหน้าที่วิเคราะห์นโยบายฯ 8 สำนักงานอุตสาหกรรม
จังหวัดสุโขทัย
- นักประชาสัมพันธ์ สำนักงานประชาสัมพันธ์ จังหวัดสุโขทัย
- โรงเรียนสุโขทัยวิทยาคม
- หัวหน้าส่วนโยธา อบตำบลเมืองเก่า อำเภอมือง
จังหวัดสุโขทัย
- อนุกรรมการลุ่มน้ำยม
- รองอำเภอลือวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีสุโขทัย
- จังหวัดสุโขทัย
- อนุกรรมการลุ่มน้ำยม / วัดสวนป่า อำเภอบ้านด่านลานหอย
- สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน จังหวัดพิษณุโลก
- ตำบลมะขามสูง อำเภอมือง จังหวัดพิษณุโลก
- ตำบลหัวรอ อำเภอมือง จังหวัดพิษณุโลก
- เจ้าหน้าที่ศูนย์ฝึกอบรมสิ่งแวดล้อม
- ชมรมส่งเสริมการเรียนรู้ภาคเหนือตอนล่าง
- ชมรมส่งเสริมการเรียนรู้ภาคเหนือตอนล่าง

คณะนักวิจัย

49. รศ.ดร.ทวีวงศ์ ศรีบุรี	สถาบันวิจัยสภาวะแวดล้อม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
50. อาจารย์ปาริชาติ ศิวัชรักษ์	นักวิชาการอิสระด้านสังคม
51. อาจารย์สมบัติ เหลสกุล	แผนงาน HPP-HIA
52. คุณบัณฑิต เศรษฐศิริโรตม์	โครงการยุทธศาสตร์นโยบายฐานทรัพยากร
53. คุณหาญณรงค์ เยาวเลิศ	มูลนิธิคุ้มครองสัตว์ป่าและพรรณพืชแห่งประเทศไทย ในพระบรมราชินูปถัมภ์
54. ดร.พัฒนพงศ์ จาติเกตุ	นักวิชาการด้านสื่อสารมวลชน
55. รศ.พัฒนา ราชวงศ์	มหาวิทยาลัยนเรศวร
56. คุณอัญชิสา บุญสาใจ	มหาวิทยาลัยนเรศวร
57. คุณโกปภัณ อุตสม	มหาวิทยาลัยนเรศวร
58. คุณจิตติยา เทวัญอิทธิกร	สถาบันวิจัยสภาวะแวดล้อม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
59. คุณจรัสพร รักษาแก้ว	โครงการยุทธศาสตร์นโยบายฐานทรัพยากร
60. คุณชนิศา กล่อมทอง	โครงการยุทธศาสตร์นโยบายฐานทรัพยากร

สรุปประชุมลงพื้นที่
เรื่อง “ ทางเลือกการจัดการน้ำในลุ่มน้ำยม : โดยกระบวนการ SEA ”

วันอังคาร ที่ 24 มกราคม 2549 เวลา 09.00 – 12.30 นาฬิกา

ณ ห้องโอยรา ชั้น 2 โรงแรมนครแพร่ทาวเวอร์ จังหวัดแพร่

การประชุมเรื่อง “ ทางเลือกการจัดการน้ำในลุ่มน้ำยม : โดยกระบวนการ SEA ” เป็นการประชุมรับฟังความคิดเห็นในโครงการการพัฒนากระบวนการยุทธศาสตร์ทางเลือกเชิงนโยบายและกระบวนการตัดสินใจต่อนโยบายสาธารณะที่ดี : กรณีการจัดการน้ำในลุ่มน้ำยม โดยได้รับการสนับสนุนจาก สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) มูลนิธิสาธารณสุขแห่งชาติ (มสช.) และสถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข (สวรส.)

รูปแบบเวที เป็นการนำเสนอโดยคณะนักวิจัยในโครงการ วิทยากรนำเสนอ เรื่อง “ การศึกษาจัดทำแนวทางการจัดการน้ำในลุ่มน้ำยม : โดยกระบวนการ SEA ” ประกอบด้วย รศ.ดร.ทวิวงศ์ ศรีบุรี และ อาจารย์ปาริชาติ ศิวัชรักษ์ ดำเนินรายการโดย คุณบัณฑิต เศรษฐศิริโรตม์ จากนั้นเป็นเวทีร่วมแลกเปลี่ยนความคิดเห็นจากผู้เข้าร่วมประชุมในจังหวัดแพร่ และพะเยา ทั้งหมด 72 คน ประกอบด้วยคณะกรรมการลุ่มน้ำยม หน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้อง นักวิชาการมหาวิทยาลัย ภาคเอกชน องค์กรพัฒนาเอกชน ตัวแทนเกษตรกรผู้ใช้น้ำ และสื่อมวลชน

สรุปการประชุมการรับฟังความคิดเห็นได้ดังนี้

จัดทำแบบสอบถาม เพื่อตอบปัญหาในพื้นที่

ปัญหา 1. น้ำแล้ง น้ำท่วม

สาเหตุ 1. น้ำแล้ง ป่าต้นน้ำถูกทำลาย การใช้ที่ดิน
2. น้ำท่วม

ผลกระทบ

1. น้ำแล้ง ผลผลิตทางการเกษตร การอุปโภคบริโภคน้ำในชนบท
2. น้ำท่วม ผลผลิตทางการเกษตร

เป้าหมาย/หลักเกณฑ์ของการบริหารจัดการลุ่มน้ำยมตอนกลาง

1. คนเมืองและชนบทมีน้ำอุปโภคบริโภคตลอดปี
2. ลดความสูญเสียทางการเกษตร
3. รักษาและฟื้นฟูป่าต้นน้ำ
4. มีการจัดสรรน้ำอย่างเป็นธรรม (เกษตร-เมือง-อุตสาหกรรม)
5. ป้องกันน้ำท่วมเขตเศรษฐกิจภาคเมือง

พัฒนาทางเลือกเชิงยุทธศาสตร์

1. น้ำแล้ง ปรับปรุงแหล่งน้ำขนาดกลาง
2. น้ำท่วม ผันน้ำลงเขื่อนสิริกิติ์ ปรับปรุงระบบระบายน้ำ

ทางเลือกการจัดการลุ่มน้ำยม จังหวัดแพร่

- ทำไม อำเภอสอง ถึงไม่มีแผนงาน/โครงการใด ๆ เลย พอยกเลิกเขื่อนแก่งเสือเต้นก็ไม่มีโครงการรองรับเลย ลุ่มน้ำยมตอนบน จังหวัดพะเยา พื้นที่น้ำยมเป็นพื้นที่เกษตร ขอให้ช่วยนำเสนอโครงการให้จังหวัดแพร่ด้วย
- แผนงาน จังหวัดแพร่ 1. ปรับปรุง พื้นฟูแหล่งน้ำขนาดกลาง 2. พื้นฟูอนุรักษ์พื้นที่ป่า ถ้าอยากได้งบประมาณมีการเตรียมพร้อมโครงการ/แผนงานให้เรียบร้อยก่อนเสนอ เช่น การศึกษา/แผนที่ดิน/การยอมรับ
- ผลกระทบจากโครงการผันน้ำยม เขื่อนสิริกิติ์ โครงการจะสามารถแก้ไขภัยแล้งได้หรือเปล่า และฤดูแล้งจะมีการผันน้ำหรือไม่

ข้อเสนอแผนงาน/โครงการในพื้นที่

- จังหวัดแพร่ เมืองต้นน้ำ จึงควรสร้างหรือทำทางเก็บกักน้ำได้แก่ การเพิ่มพื้นที่ป่า โครงการจัดการน้ำ เช่น สร้างอ่างและในที่สุดก็ตื่นขึ้น เป็นการแก้ไขปัญหาที่จริงจังหรือ เน้นสร้างป่าเพิ่มพื้นที่เก็บกักน้ำ ให้สมกับเป็นพื้นที่ต้นน้ำ
- สาเหตุภัยแล้ง คือขาดเขื่อนธรรมชาติ ป่าไม้ถูกทำลาย จึงควรมีการปลูกป่าซับน้ำ โครงการพัฒนาต่างๆ ควรสอดคล้องกับธรรมชาติ
- โครงการผันน้ำ อาจช่วยแก้ปัญหาทั่วม จังหวัดแพร่ได้ แต่อาจเกิดปัญหาทางสังคม การเวนคืนที่ดิน เพราะต้องใช้พื้นที่ขุดคลอง เกิดปัญหาที่ทำกินของชุมชน ปัญหาการขวางทางน้ำ การเจาะอุโมงค์ ใช้งบประมาณจำนวนมาก ทางเลือก 1.) ขุดลอกแหล่งน้ำ 2.) แก้ไขปัญหาระบายน้ำในเขตเมือง คลองผันน้ำอาจไม่จำเป็นเพราะน้ำไม่ได้ท่วมทุกปีสร้างแล้วอาจจะไม่คุ้มค่าทางเศรษฐกิจ
- เขื่อนลูก เขื่อนแม่ เขื่อนลูก เขื่อนห้วยสัก ยกตัวอย่างเขื่อนแม่จัด รับน้ำจากการผันน้ำไม่ไหว ทำให้ต้องปล่อยน้ำท่วมชาวบ้านในพื้นที่ กรณีนี้อาจเกิดเหตุการณ์คล้ายกัน ผลกระทบกับคนอำเภองาว จะมีหรือเปล่าและมีแผนรองรับหรือยัง
- เอกสารของอำเภอทิวังค์ การวิเคราะห์จุดอ่อน จุดแข็ง (SWOT) การกำหนดกลยุทธ์ การฟื้นฟูและอนุรักษ์แหล่งน้ำ มีแผนงานย่อยในเรื่องการมีส่วนร่วม เช่น อำเภอวังชิ้น การทำสวนส้ม ชาวบ้านมาช่วยกันคิดหาทางจัดการวิธีการปลูก เพื่อให้ควบคุมปริมาณน้ำที่ต้องการได้ การจัดการน้ำต้องดู ต้องสอดคล้องกัน แผนงานด้านเศรษฐกิจด้วย เช่น ประเภทพืชที่ปลูก การบริหารจัดการน้ำโดยพิจารณาอุปสงค์ ระบบการผลิต การใช้น้ำอย่างมีประสิทธิภาพ

- เสนอโครงการแก้มลิงของจังหวัดแพร่ แก่ปัญหาภัยแล้ง ควรพิจารณาทางเลือกนี้หรือไม่
เสนอแผนการขุดลอก คู คลอง อ่างเก็บน้ำเดิม
 - พื้นที่แก้มลิงธรรมชาติ ฝ่าย อ่าง มีปัญหา คือ การตัดพื้นที่ป่า ทำให้มีทรายลงมาก ทำให้ปริมาณการเก็บกักน้ำน้อยลง ต้องตั้งงบประมาณขุดลอกตลอดเวลา จึงควรหาทางแก้ไข ศึกษาเพื่อแก้ไขปรับปรุงปัญหาดังกล่าว
- ควรเดินทางสายกลางให้ชาวจังหวัดแพร่มีน้ำใช้ตลอด ถ้าทำการผันน้ำจะทำให้จังหวัดแพร่แล้งหรือเปล่า
 - ควรแก้ไขปัญหาการบุกรุกพื้นที่ป่า ส่งเสริมการปลูกป่า การปลูกป่าเศรษฐกิจ เช่น ยางพารา แต่มี ปัญหาเอกสารสิทธิ์ ชาวบ้านจึงไม่สามารถปลูกได้
 - ควรทำการเก็บกักน้ำในแม่น้ำสายเล็ก ๆ ย่อย คลองสาขาก่อนลงมาสู่ลำยม
 - แม่น้ำยมไม่สามารถแก้ปัญหาการใช้น้ำทุกอำเภอได้ของจังหวัดแพร่อยู่แล้วจึงควรมองแม่น้ำสาขาด้วย
- สนับสนุนการแก้ไขปรับปรุงเขื่อน ฝ่าย แหล่งน้ำเดิม เช่น เขื่อนแม่ยม ยังไม่เคยมีการขุดลอกเลย การปรับปรุงแหล่งน้ำขนาดเล็ก คู คลอง ลำน้ำสาขาที่มีอยู่เดิม อ่างเก็บน้ำแม่สองสามารถผันน้ำจากแม่น้ำยมมาเก็บไว้ได้หรือไม่
- สนับสนุนการฟื้นฟูอนุรักษ์ป่า เพื่อเพิ่มปริมาณน้ำใต้ดินเพราะปัจจุบันปริมาณน้ำใต้ดินลดลง ควรส่งเสริมให้มีการปลูกป่าในแต่ละหมู่บ้าน
- ควรพัฒนาแหล่งน้ำขนาดกลาง/เล็ก และปรับปรุงขุดลอกที่มีอยู่เดิม ซึ่งน่าจะมีโครงการอยู่ในแผนงานของกรมชลประทาน กับกรมทรัพยากรน้ำแล้ว แต่โครงการหลายอันมีการระงับไปโดยไม่ทราบสาเหตุ เช่น อ่างแม่สาย มีการซื้อแบบ ประมวลราคาแล้ว แต่ก็ระงับไป ไม่เห็นด้วยกับโครงการผันน้ำ ควรมีการสร้างอ่างขนาดเล็ก กับลำน้ำสาขาขนาดเล็ก
- โครงการขนาดกลางของจังหวัดแพร่มีประมาณ 4 โครงการ เช่น อ่างแม่สาย อ่างคำมี แม่แกมแม่แลง ฝ่ายแม่ยมเก็บน้ำได้น้อย 100 ล้าน ลบ.ม. โครงการเก็บน้ำของจังหวัดแพร่ 220 ล้าน ลบ.ม. ทั้งหมดทุกโครงการ การผันน้ำอ่างแม่สอง ในหน้าแล้ง ต้องทำทางช่วยเหลือพื้นที่เกษตร เช่น อ่างห้วยสัก เป็นต้น จึงควรมีการพัฒนาโครงการขนาดใหญ่/กลาง
- ต้องหาทางเลือกอื่นให้น้ำเมืองแพร่ได้อยู่ในเมืองแพร่ การผันน้ำไม่ควรเกิดเป็นการปล้นทรัพยากร แต่ควรมีการปลูกป่ารักษาน้ำมากกว่า
- โครงการผันน้ำเป็นโครงการเก่า เป็นการผันน้ำส่วนที่เหลือ/เกิน แต่อาจมีปัญหาวนเวียนที่ดิน ฝ่ายทดน้ำ ช่วยยกระดับน้ำไม่ได้ก็เก็บน้ำ แต่อ่างเก็บน้ำใช้
- โครงการผันน้ำ ช่วยบรรเทาปัญหาน้ำท่วมไม่ได้ช่วยภัยแล้งจึงควร 1. ขุดลอกลำน้ำ 2. ปลูกป่า ควรมีการประชุมให้เกิดความเข้าใจกับหน่วยงานรับผิดชอบทั้งหมด การประสานงานกับหน่วยงานต่าง ๆ
- แม่น้ำาวก็มีความสำคัญ เป็นลำน้ำสาขาที่สำคัญของแม่น้ำยม แม่น้ำาวอยู่ในเขต จังหวัดน่าน จังหวัดพะเยา ควรมีการปรับปรุงลำน้ำสาขาต่าง ๆ เหล่านี้ ซึ่งเป็นต้นน้ำของแม่น้ำยมควรมีการฟื้นฟูสภาพป่าต้นน้ำ

แนวทางสนับสนุน

- 1) สร้างอ่างเก็บน้ำตามลำน้ำสาขา ขุดลอกคลอง ทำแก่งลิง การฟื้นฟูสภาพป่า ป้องกันการบุกรุกแผ้วถางป่า
- 2) จังหวัดแพร่อยากฟื้นฟูหรือปรับปรุงนิเวศวิทยา โครงการสร้างเดิมมีอะไรและทำอะไรใหม่ ต้องอนุรักษ์ต้นน้ำแม่สอง ถ้าโครงการสร้างพื้นฐานต้องเสนอขออนุมัติกับราชการ
- 3) จังหวัดพะเยาเป็นพื้นที่ต้นน้ำต้องส่งเสริมการปลูกป่า แต่หน่วยงานรัฐที่ขอปลูกป่า (กรมป่าไม้) ไม่ค่อยเอางบมาดำเนินการไม่ค่อยมีหน่วยงานรับผิดชอบดูแลการปลูกป่า อนุรักษ์ป่า ควรสนับสนุนให้ชาวบ้านเป็นคนจัดการเองหรือเอกชนควรให้ป่าเสื่อมโทรมกับชุมชนไปพัฒนาเป็นป่าชุมชน

สรุปแนวทางสนับสนุน

- 1) การพิจารณาดำเนินการลุ่มน้ำสาขา/ลำน้ำสาขาต่าง ๆ เช่นลำน้ำางว
- 2) ปรับปรุงการประสานงานของหน่วยงานต่างๆ ให้เป็นระบบ
- 3) การปรับปรุงระบบการตัดสินใจในระดับนโยบายให้เป็นแนวทางเดียวกัน
- 4) ให้ความสำคัญกับระบบนิเวศการปลูกป่า
- 5) แก้มลิงควรให้ท้องถิ่นดำเนินการต้องทราบระบบทั้งหมด
- 6) สาเหตุปัญหาน้ำท่วมการรุกป่า การสร้างถนน การวางผังเมืองที่อยู่อาศัย กีดขวางเส้นทางไหลของน้ำ

รายชื่อผู้เข้าร่วมประชุม

1. คุณอริคม สุพรรณพงศ์
 2. คุณเกษม เงินอ่อน
 3. คุณไข่มุก โสภากา
 4. คุณคมศักดิ์ โสภารัตน์
 5. คุณชนิดา อุดคำมี
 6. คุณชวลิต ศีกษากิจ
 7. อาจารย์ชูชีพ ชีพอุดม
 8. คุณณัฐพล ทองไหล
 9. คุณเดชา ชัยชนะ
 10. คุณถวิล วงศ์แก้ว
 11. คุณทวีศักดิ์ คำหล่อ
 12. คุณธนาพันธ์ สุคนธ์โยธิน
 13. คุณธรรมบุญ เชื้อนแก้ว
 14. คุณธรรมอดิศร เหมืองทอง
 15. คุณนันทกาล ชันมณี
 16. คุณดำรงค์ เจยปัญญา
 17. คุณปราโมทย์ รัตนประทีป
 18. คุณปาริชาติ บุญญาวิวัฒน์
 19. คุณพฤติพงศ์ ทศน์อัญชลีกุล
 20. คุณมนุ สมจิต
 21. คุณศรีเดช ชุมภูชนะภัย
 22. คุณศรีมา เขียวแก่น
 23. คุณสมชัย จำปี
 24. คุณสมบัติ สัทธรรมนวงศ์
 25. คุณทวีศักดิ์ วสุทัศน์
 26. คุณปทุมรัตน์ แยมเกิด
 27. คุณสุพล อุปนันไชย
 28. คุณหลั่น ทองทา
 29. คุณอัสนี จารุชาติ
 30. ว่าที่ร้อยตรีปรเมศร อิน้องการ
- ผู้ว่าราชการจังหวัดแพร่
สำนักงานโยธาธิการและผังเมือง จังหวัดแพร่
อบต.บ้านหนอง อำเภอสอง จังหวัดแพร่
ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จังหวัดแพร่
หัวหน้าส่วนโยธา อบต.บ้านกลาง อำเภอสอง จังหวัดแพร่
ภาคเกษตรกรรม ตำบลทุ่งไ้ย้ง อำเภอเมือง จังหวัดแพร่
รองผู้อำนวยการอาวุโสและองค์กรสัมพันธ์
มหาวิทยาลัยแม่โจ้-แพร่ ฯ
- สมาชิกสภาจังหวัดเขต 2 จังหวัดแพร่
นายช่างโยธา 7 สำนักงานทางหลวงชนบท จังหวัดแพร่
อนุกรรมการลุ่มน้ำยม อำเภอเมือง จังหวัดแพร่
รองนายก อบต.บึงหลวง อำเภอหนองม่วงไข่ จังหวัดแพร่
นักวิชาการป่าไม้ 7 ศูนย์ศึกษาการพัฒนาอรัญศรีตม้นน้ำลุ่มน้ำยม
รองนายก อบต.บ้านมาง อำเภอเชียงม่วน จังหวัดพะเยา
เจ้าหน้าที่วิเคราะห์นโยบายฯ 8 สำนักงานอุตสาหกรรม
จังหวัดแพร่
เจ้าหน้าที่วิเคราะห์นโยบายฯ 8 สำนักงานอุตสาหกรรม
จังหวัดแพร่
แขวงทางทางแพร่
นายช่างชลประทาน 7 โครงการชลประทานแพร่
หัวหน้ากลุ่มแผนงานและข้อมูล สำนักงานพัฒนาชุมชน
จังหวัดแพร่
นายช่างชลประทาน 7 โครงการส่งน้ำและบำรุงรักษาแม่ยม
รองนายก องค์การบริหารส่วนจังหวัดแพร่
เทศมนตรีตำบลเชียงม่วน อำเภอเชียงม่วน จังหวัดพะเยา
ผู้อำนวยการระดับ 8 การไฟฟ้าส่วนภูมิภาค จังหวัดแพร่
รองนายก องค์การบริหารส่วนจังหวัดแพร่
อนุกรรมการลุ่มน้ำยม จังหวัดแพร่
สำนักงานป้องกันบรรเทาสาธารณภัย จังหวัดแพร่
สำนักงานพาณิชย์ จังหวัดแพร่
หัวหน้างาน 8 การผลิต สำนักงานประปาแพร่
อนุกรรมการลุ่มน้ำยม อำเภอเชียงม่วน จังหวัดพะเยา
นายช่างชลประทาน 6 โครงการส่งน้ำและบำรุงรักษาแม่ยม
หัวหน้างานวิเคราะห์นโยบายฯ สำนักงานเทศบาลเมืองแพร่

31. คุณสุกัญชัย แก้วแหวน	สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์แพร่
32. คุณประดิษฐ์ เชียงอาภัย	ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านดอนชัยประชาอุทิศ ตำบลสะเอียบ อำเภอสอง จังหวัดแพร่
33. คุณพัลลภ วัฒนมงคล	สำนักงานเกษตรและสหกรณ์ จังหวัดแพร่
34. คุณโสภิตา พจนานุรัตน์	ประชาสัมพันธ์จังหวัดแพร่
35. คุณเลิศพร ประพตติธรรม	สำนักงานการขนส่งทางน้ำ จังหวัดแพร่
36. คุณเจริญ อิศระเสรี	หัวหน้าฝ่ายพัฒนาประมง
37. คุณรณยุทธ บุตรราช	ศูนย์ปฏิบัติการ จังหวัดแพร่
38. คุณปรียาพร พรหมพิทักษ์	นักวิชาการสิ่งแวดล้อม
39. คุณเอกชัย อภิรติกร	เครือข่าย
40. คุณเชาวรักษ์ อนุศาสนกุล	จังหวัดแพร่
41. พระอธิการหล่อสุธรรมโม	วัดดอนชัย ตำบลสะเอียบ อำเภอสอง จังหวัดแพร่
42. คุณประสิทธิ์พร กาพอ่อนศรี	ตำบลสะเอียบ อำเภอสอง จังหวัดแพร่
43. คุณชุม สะเอียบคง	ตำบลสะเอียบ อำเภอสอง จังหวัดแพร่
44. คุณชาติชาย ธรรมโม	ตำบลสะเอียบ อำเภอสอง จังหวัดแพร่
45. คุณเส็ง ขวัญยืน	ตำบลสะเอียบ อำเภอสอง จังหวัดแพร่
46. คุณวิษณุ สร้อยเงิน	ตำบลสะเอียบ อำเภอสอง จังหวัดแพร่
47. คุณศรีมูล ขันทะบุตร	ตำบลสะเอียบ อำเภอสอง จังหวัดแพร่
48. คุณสมบัติ สลักหลาย	สถานีอนามัย ตำบลสะเอียบ อำเภอสอง จังหวัดแพร่
49. คุณสายัณห์ ขำหนึ่ง	ตำบลสะเอียบ อำเภอสอง จังหวัดแพร่
50. คุณประกาศิต จันทรภิรมย์	ศูนย์ประสานงาน ส.ส.อนุวัช วงศ์วรรณ อำเภอร้องกวาง จังหวัดแพร่
51. คุณประสาธ ประเทศรัตน์	ตำบลทุ่งกวาว อำเภอเมือง จังหวัดแพร่
52. คุณวุฒิชัย ศรีคำภา	ตำบลสะเอียบ อำเภอสอง จังหวัดแพร่
53. คุณบุญธรรม ขันทบุตร	ตำบลสะเอียบ อำเภอสอง จังหวัดแพร่
54. คุณชม สะเอียบคง	ตำบลสะเอียบ อำเภอสอง จังหวัดแพร่
55. คุณสมบัติ สร้อยเงิน	ตำบลสะเอียบ อำเภอสอง จังหวัดแพร่
56. คุณอ้วน ขันสุ	ตำบลสะเอียบ อำเภอสอง จังหวัดแพร่
57. คุณวุฒิสักดิ์ ผัดขัน	เลขานุการนายก อบตำบลสะเอียบ
58. คุณสิงห์การ ขันธบุตร	ตำบลสะเอียบ อำเภอสอง จังหวัดแพร่
59. คุณชะแหวง อินตะวิชัย	ตำบลสะเอียบ อำเภอสอง จังหวัดแพร่
60. คุณรุทร ศักติรักษ์	หนังสือพิมพ์แนวหน้า จังหวัดแพร่
61. คุณธีรพงศ์ ธงบวร	หนังสือพิมพ์สยามรัฐ / FM 88.5

รายชื่อคณะนักวิจัย

62. รศ.ดร.ทวิวงศ์ ศรีบุรี	สถาบันวิจัยสภาวะแวดล้อม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
63. อาจารย์ปาริชาติ ศิระรักษ์	นักวิชาการอิสระด้านสังคม
64. อาจารย์สมบัติ เหลสกุล	แผนงาน HPP-HIA
65. คุณบัณฑิต เศรษฐศิริโรตม์	โครงการยุทธศาสตร์นโยบายฐานทรัพยากร
66. คุณหาญณรงค์ เยาวเลิศ	มูลนิธิคุ้มครองสัตว์ป่าและพรรณพืชแห่งประเทศไทย ในพระบรมราชินูปถัมภ์
67. ดร.พัฒน์พงศ์ จาติเกตุ	นักวิชาการด้านสื่อสารมวลชน
68. รศ.พัฒนา ราชวงศ์	มหาวิทยาลัยนเรศวร
69. คุณอัญชิสา บุญสุใจ	มหาวิทยาลัยนเรศวร
70. คุณโกปภัณ อุตสม	มหาวิทยาลัยนเรศวร
71. คุณฐิตียา เทวัญอิทธิกร	สถาบันวิจัยสภาวะแวดล้อม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
72. คุณจรัสพร รักษาแก้ว	โครงการยุทธศาสตร์นโยบายฐานทรัพยากร
73. คุณชนิศา กล่อมทอง	โครงการยุทธศาสตร์นโยบายฐานทรัพยากร

บันทึกช่วยจำ
การประชุมคณะผู้วิจัย โครงการ SEA : ลุ่มน้ำยม
วันพุธ ที่ 15 มีนาคม 2549 เวลา 13.30 – 16.30 นาฬิกา
ณ ห้องประชุม 402 ชั้น 4 สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ

ความคืบหน้าของงาน

1. การจัดเวทีในพื้นที่
 - เดือนพฤษภาคม 2549
 - วันที่ 29-30 เมษายน 2549 คุณหาญณรงค์ จะเข้าร่วมกับ เวทีเยาวชนจัด เรื่องลุ่มน้ำยม
 - อำเภอสมบัตติ จะจัด workshop ทั่วประเทศ
2. งานเอกสาร
 - คุณพรทิพย์
 - อำเภอสมบัตติ วิเคราะห์เชิงปริมาณ
 - ข้อมูลต่างๆ จากคุณหาญณรงค์
3. การจัดประชุมเวทีย่อย (Technical meeting)
 - วันที่ 24 เมษายน 2549 เวลา 09.30 นาฬิกา ที่สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ เชิญผู้ทรงคุณวุฒิ ประกอบด้วย ท่านผู้หญิง ดร.สุธาวัลย์ เสถียรไทย คุณวสันต์ พานิช คุณสุนีย์ ไชยรส คุณกฤษฎา บุญชัย

นัดประชุมครั้งต่อไป วันพฤหัสบดี ที่ 23 มีนาคม 2549 เวลา 16.00 นาฬิกา

รายชื่อผู้เข้าร่วมประชุม

1. รศ.ดร.ทวิวงศ์ ศรีบุรี	สถาบันวิจัยสภาวะแวดล้อม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
2. อาจารย์ปาริชาติ ศิวะรักษ์	นักวิชาการอิสระด้านสังคม
3. อาจารย์สมบัติ เหลสกุล	แผนงาน HPP-HIA
4. คุณหาญณรงค์ เยาวเลิศ	มูลนิธิคุ้มครองสัตว์ป่าและพรรณพืชแห่งประเทศไทย ในพระบรมราชินูปถัมภ์
5. คุณบัณฑิต เศรษฐศิริโรตม์	โครงการยุทธศาสตร์นโยบายฐานทรัพยากร
6. คุณจรัสพร รักษาแก้ว	โครงการยุทธศาสตร์นโยบายฐานทรัพยากร
7. คุณชนิศา กล่อมทอง	โครงการยุทธศาสตร์นโยบายฐานทรัพยากร

บันทึกช่วยจำ
การประชุมคณะผู้วิจัย โครงการ SEA : ลุ่มน้ำยม
วันอังคาร ที่ 28 มีนาคม 2549 เวลา 10.00 -16.30 นาฬิกา
ณ ห้องประชุม 402 ชั้น 4 สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ

ความคิดเห็นต่องานศึกษา

- เชิญคนที่ได้รับผลกระทบในพื้นที่
- ปัญหาของงานขอบเขตกว้าง ทีมวิจัยควรลงไปศึกษาในพื้นที่ให้มากขึ้น จะได้เห็นประเด็นมากขึ้น
- จุดที่เลือกกว่าเป็นทางเลือก ว่าเป็นยุทธศาสตร์นั้นจริง ๆ แล้วเป็นหรือไม่
- การมองมีเป้าหมายต่างกัน
- การจัดการน้ำที่แก้แต่ไม่ได้บอกชัดว่าเพื่ออะไรปัญหา
- ตั้งประเด็น แก่ปัญหาเวลาคิดถึงเป้าหมายจึงสั้นๆ ไม่เป็นรูปธรรม

รองรับการเติบโตทางเศรษฐกิจ

- ถูกเลือกเป้าหมายประสงค์การแก้ปัญหา
 1. ความคิดไม่ตั้งใจ
 2. คิดโดยข้อจำกัด

เก็บข้อมูลในพื้นที่

1. เสนอให้ อำเภอพัฒนา ราชวงศ์ มหาวิทยาลัยนเรศวร
2. เสนอคุณประสิทธิ์พร กาพอ่อนศรี

ขาดการวาง Concept หรือไม่

- Location
- Equity
- ปัญหาความไม่เป็นธรรม
- รุกล้ำการกระจายน้ำ
- น้ำมีพอเพียงหรือไม่
- จัดสรรได้หรือไม่
- ความเป็นธรรม
- พุดเชิงตั้งข้อสังเกต
- ไม่อยู่ในประเด็นการวิเคราะห์

ทำการศึกษาในพื้นที่

1. เกษตร

- ในพื้นที่
- ระหว่างพื้นที่ เช่น เจ้าพระยาฝั่งขวา ไม่ใช่ Equesty

2. อุปโภค บริโภค

- SEA เปิดให้เป็นมุมมองด้านอื่น
- เวลาเก็บข้อมูลไม่สามารถทำได้ตามขั้นตอน จึงต้องใช้แบบสอบถาม ไม่มี inter act

เอกสารประกอบของอำเภอปาริชาติ

- หน้า 17 อำเภอทิวังศ์รับไปศึกษาในรายละเอียด
- คุณพรทิพย์ เรื่องการตัดสินใจแก่งเสือเต้น

การหารือ

1. ยังคงเรื่องแก่งเสือเต้นไว้ (คุณบัณฑิต รับเขียน)
2. การผันน้ำ
 - แนวทางการผันกลับมาทำไม่ได้
 - ผันน้ำลงเขื่อนสิรินธรได้ แต่ผันจากอ่างไม่ได้
 - แนวคิดชาวบ้านยอมรับแต่ในรายละเอียดยังไม่
 - ดึงสิ่งที่คิดว่ามีศักยภาพแก่น้ำท่วม / น้ำแล้ง
สามารถใส่ความคิดชาวบ้าน

เตรียมการประชุม Expert วันที่ 24 เมษายน 2549

1. การนำเสนอ ทางเลือก รายละเอียดมีอะไรบ้าง
2. รายชื่อผู้เชี่ยวชาญที่จะเชิญประชุม
 - ต่างจังหวัด
 - ในกทม.

ประเด็นการComment

- หลักเกณฑ์
 - ทางเลือกเชิงยุทธศาสตร์ ให้ความสำคัญกับอะไร
1. มีทางเลือกอะไรบ้าง
 2. แต่ละทางเลือกมีผลกระทบอะไร
 3. คณะนักวิจัยมาวิเคราะห์ว่าควรระวังอะไรต่อไป
 4. สรุปทางเลือกไหนเหมาะสม ทางเลือกไหนควรมาก่อน-หลัง

การหารือเรื่องการจัดเวทีในพื้นที่

ควรมีการประชุมในพื้นที่อีก 1 ครั้ง จัดที่ โรงแรมท็อปแลนด์ จังหวัดพิษณุโลก โดยเชิญกลุ่มเป้าหมายจาก จังหวัดสุโขทัย จังหวัดแพร่ และจังหวัดพิษณุโลก

รายชื่อผู้เข้าร่วมประชุม

1. รศ.ดร.ทวิวงศ์ ศรีบุรี	สถาบันวิจัยสภาวะแวดล้อม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
2. อาจารย์ปาริชาติ ศิวะรักษ์	นักวิชาการอิสระด้านสังคม
3. อาจารย์สมบัติ เหลสกุล	แผนงาน HPP-HIA
4. คุณหาญณรงค์ เยาวเลิศ	มูลนิธิคุ้มครองสัตว์ป่าและพรรณพืชแห่งประเทศไทย ในพระบรมราชินูปถัมภ์
5. คุณบัณฑิต เศรษฐศิริโรตม์	โครงการยุทธศาสตร์นโยบายฐานทรัพยากร
6. คุณจรัสพร รักษาแก้ว	โครงการยุทธศาสตร์นโยบายฐานทรัพยากร
7. คุณชนิศา กล่อมทอง	โครงการยุทธศาสตร์นโยบายฐานทรัพยากร

บันทึกช่วยจำ

การประชุมคณะผู้วิจัยร่วมกับผู้ทรงคุณวุฒิ

วันจันทร์ ที่ 24 เมษายน 2549 เวลา 09.30-12.30 นาฬิกา

ณ ห้องประชุม 503 ชั้น 5 สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ

SEA คือ การประเมินสิ่งแวดล้อมเชิงยุทธศาสตร์ เชิงกลยุทธ์ และเชิงพื้นที่ มีหลักการสำคัญ คือ เป้าหมายระยะยาวคือการพัฒนาที่ยั่งยืน ด้วยการบูรณาการมิติเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมในการวางแผน และตัดสินใจ และค้นหาและพัฒนาทางเลือกเชิงยุทธศาสตร์ในการแก้ปัญหา

การประเมินสิ่งแวดล้อมเชิงยุทธศาสตร์ 1) ควรดำเนินการในช่วงต้นน้ำ ในระดับนโยบาย แผน สาขา มิใช่ช่วงปลายน้ำซึ่งเป็นระดับโครงการ จึงไม่ใช่โครงการเป็นตัวตั้งเช่นเดียวกับ EIA 2) เป็นการประเมินที่มีขอบเขตกว้างกว่า แต่ไม่ลึกและละเอียดเท่า EIA 3) ให้ความสำคัญกับการพัฒนาและพิจารณา “ทางเลือกเชิงยุทธศาสตร์” 4) ให้ความสำคัญกับมุมมองและกระบวนการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นของ “ผู้มีส่วนได้เสีย” และหน่วยงาน/องค์กรต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง และ 5) ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจเชิงนโยบาย

หลักการสำคัญคือการบูรณาการ 3 มิติ คือ 1) ด้านสิ่งแวดล้อม 2) ด้านเศรษฐกิจ และ 3) และสังคม

ขั้นตอนของ SEA โดยสังเขป

- 1) ระบุปัญหาสำคัญ (วิเคราะห์สาเหตุและผลกระทบ) -> ระบุผู้มีส่วนได้เสียที่สำคัญ
- 2) ระบุเป้าหมาย/หลักเกณฑ์สำคัญของการพัฒนา
- 3) พัฒนาทางเลือกเชิงยุทธศาสตร์
- 4) ประเมินผลกระทบจากทางเลือกต่างๆ
- 5) พิจารณาข้อดี-ข้อเสียของทางเลือกต่างๆ เพื่อแสวงหาทางเลือกที่เหมาะสมที่สุด

1) การระบุปัญหาสำคัญ (วิเคราะห์สาเหตุและผลกระทบ)

- การระบุผู้มีส่วนได้เสียที่สำคัญ

1) ปัญหาน้ำท่วม - จังหวัดแพร่ (เขตเทศบาล) จังหวัดสุโขทัย (อำเภอสวรรคโลก อำเภอศรีสำโรง อำเภอเมือง อำเภองาวไกรลาศ) จังหวัดพิษณุโลก (อำเภอบางระกำ) จังหวัดพิจิตร (อำเภอสามงาม) จังหวัดนครสวรรค์ (อำเภอลำลูกกา)

2) ปัญหาน้ำแล้ง - แพร่ สุโขทัย (สวรรคโลก ศรีสำโรง) พิษณุโลก (บางระกำ) พิจิตร (สามง่าม)

การวิเคราะห์สาเหตุน้ำท่วม

ลุ่มน้ำยมตอนบน	ลุ่มน้ำยมตอนกลาง-ล่าง
1. ภูมิประเทศ-อุทกวิทยา	1. ป่าชันน้ำถูกทำลาย
2. การรुक้าทางระบายน้ำ	2. ภูมิประเทศ-อุทกวิทยา
3. ป่าชันน้ำถูกทำลาย	3. การรุก้าทางระบายน้ำ
4. การใช้พื้นที่ไม่เหมาะสม	4. การใช้พื้นที่ไม่เหมาะสม

การวิเคราะห์สาเหตุน้ำแล้ง

ลุ่มน้ำยมตอนบน	ลุ่มน้ำยมตอนกลาง-ล่าง
1. ป่าต้นน้ำถูกทำลาย	1. ป่าต้นน้ำถูกทำลาย
2. น้ำถูกดึงไปใช้ในการเกษตรมากขึ้น	2. น้ำถูกดึงไปใช้ในการเกษตรมากขึ้น
3. เมืองขยายตัว	3. เมืองขยายตัว
4. อุตสาหกรรมขยายตัว	4. อุตสาหกรรมขยายตัว

การวิเคราะห์ผลกระทบน้ำท่วม

ลุ่มน้ำยมตอนบน	ลุ่มน้ำยมตอนกลาง-ล่าง
1. ผลผลิตทางการเกษตร	1. ผลผลิตทางการเกษตร
2. เศรษฐกิจภาคเมือง ชนบท	2. สุขภาพและคุณภาพชีวิต/เศรษฐกิจ ภาคเมือง
3. สุขภาพและคุณภาพชีวิต	3. อุตสาหกรรม
4. อุตสาหกรรม	

การวิเคราะห์ผลกระทบน้ำแล้ง

ลุ่มน้ำยมตอนบน	ลุ่มน้ำยมตอนกลาง-ล่าง
1. ผลผลิตภาคเกษตร	1. ผลผลิตภาคเกษตร
2. การอุปโภคบริโภคน้ำในชนบท	2. การอุปโภคบริโภคน้ำในชนบท
3. การอุปโภคบริโภคน้ำในเมือง	3. การอุปโภคบริโภคน้ำในเมือง
4. สิ่งแวดล้อม	4. สิ่งแวดล้อม
5. อุตสาหกรรม	5. อุตสาหกรรม

2) ระบุเป้าหมาย/หลักเกณฑ์สำคัญของการพัฒนา

- 1) ด้านสิ่งแวดล้อม
 - ความมั่นคง
 - ความหลากหลาย
- 2) ด้านเศรษฐกิจ
 - การผลิต
 - ประสิทธิภาพ
- 3) ด้านสังคม
 - พึ่งตนเอง
 - ความเท่าเทียม
 - สุขภาพ
 - ความมั่นคง

เป้าหมายสำคัญของการบริหารจัดการลุ่มน้ำยม

ลุ่มน้ำยมตอนบน	ลุ่มน้ำยมตอนกลาง-ล่าง
1. คนเมืองและชนบทมีน้ำอุปโภคบริโภคตลอดปี	1. ลดความสูญเสียทางการเกษตร
2. ลดความสูญเสียทางการ เกษตร	2. รักษาและฟื้นฟูป่าต้นน้ำ
3. รักษาและฟื้นฟูป่าต้นน้ำ	3. ป้องกันน้ำท่วมเขตเศรษฐกิจภาคเมือง
4. มีการจัดสรรน้ำอย่างเป็นธรรม	4. ปชช.บริหารจัดการน้ำได้เองมากขึ้น
5. ป้องกันน้ำท่วมเขตเศรษฐกิจภาคเมือง	5. มีการจัดสรรน้ำอย่างเป็นธรรม

3) พัฒนาทางเลือกเชิงยุทธศาสตร์

พื้นที่	ทางเลือกการแก้ปัญหาน้ำท่วม	ทางเลือกการแก้ปัญหาน้ำแล้ง
ลุ่มน้ำยมตอนบน	1) ผันน้ำลงเขื่อนสิริกิติ์ 2) เพิ่มประสิทธิภาพการระบายน้ำ 3) เขื่อนแก่งเสือเต้น	1) พัฒนาแหล่งน้ำขนาดกลาง 2) เขื่อนแก่งเสือเต้น
ลุ่มน้ำยมตอนกลาง-ล่าง	1) เพิ่มประสิทธิภาพการระบายน้ำ 2) ชะลอน้ำในพื้นที่แก้มลิงธรรมชาติ	1) พัฒนาแหล่งน้ำขนาดกลาง 2) ใช้น้ำในพื้นที่แก้มลิงธรรมชาติ

4) ประเมินผลกระทบจากทางเลือกต่าง ๆ

ผลกระทบทางเลือกจัดการน้ำในลุ่มน้ำยมตอนบน

	เศรษฐกิจ	สังคม	สิ่งแวดล้อม
1) ผันน้ำลง เขื่อนสิริกิติ์	ต้นทุนก่อสร้างและ ดำเนินการสูง อาจไม่คุ้มค่า	การแย่งชิงน้ำระหว่างลุ่มน้ำ (ผันกลับได้ใช้เฉพาะ อำเภอ งิ้วโป้ง/กรลาตลงมา) ชาวบ้านเสียที่ดินทำกินมาก (คลองส่งน้ำ)	น้ำทะลักเข้า อำเภอ งิ้วโป้ง? น้ำท่วมพื้นที่ อุทยานแห่งชาติแม่ยม? เสียพื้นที่ป่า น้ำน่านก็ peak ช่วง เดียวกันน้ำยม
2) เพิ่ม ประสิทธิภาพ การระบายน้ำ	ดำเนินการได้รวดเร็ว	ผลกระทบน้อย จะได้รับการ สนับสนุนจากคนใน พท. ไม่ช่วยเก็บน้ำไว้ในฤดูแล้ง	ผลกระทบทำน้ำ (ต้อง ทำทั้งระบบ)
3) พัฒนาแหล่ง น้ำขนาดกลาง	ต้นทุนต่อหน่วยต่ำ สามารถ จัดหางบฯ ได้เร็วกว่า	ต้องไล่ที่ชาวบ้าน? ทำได้เฉพาะบางพื้นที่ ช่วย ได้/ได้ ปย.เฉพาะบางที่ (ภายในลุ่มย่อย) ช่วยปัญหา น้ำแล้ง พื้นที่ส่วนกลางไม่ได้	สูญเสีย พื้นที่ป่า
4) เขื่อนแก่งเสือ เต้น	ต้นทุนสูง	ต้องอพยพชาวบ้าน ความขัดแย้งใน พื้นที่	สูญเสีย พื้นที่ป่า

ผลกระทบทางเลือกจัดการน้ำในลุ่มน้ำยมตอนกลาง-ล่าง

	เศรษฐกิจ	สังคม	สิ่งแวดล้อม
1) เพิ่มประสิทธิภาพ การระบายน้ำ	ดำเนินการได้รวดเร็ว	ต้องเวนคืนที่อยู่ที่ทำกินบ้าง ล้าราลงสาขากฎการ (เป็นที่ นามีเอกสารสิทธิ) ไม่ช่วย เก็บน้ำเพื่อแก้ปัญหาหน้าแล้ง ได้รับการสนับสนุนจากคนใน พื้นที่	ผลกระทบทำน้ำ (ต้องทำทั้งระบบ)
2) พัฒนาแหล่งน้ำ ขนาดกลาง (มี พื้นที่ ที่มีศักยภาพน้อย)	ต้นทุนต่อหน่วยต่ำ		e.g. แม่รำพัน (เสีย พื้นที่ป่า)

3) ชะลอน้ำในลำน้ำต่าง ๆ (ต้องขุดลอกสันดอน-หัวแหลม) และใช้น้ำจากพื้นที่แก้มลิง	ต้นทุนสูงเมื่อเทียบกับอ่างเก็บน้ำ e.g.ทะเลหลวง 900 ลบ. ใช้พื้นที่ flood plain ต้องเวนคืน- ขุดดินมาก ต้นทุนสูงกว่าเขื่อนขนาดกลาง 3 เท่า	มี flood plain อีกมาก แต่ส่วนใหญ่มีการใช้ ปย. ต้องเวนคืน	อาจทำให้สูญเสียระบบนิเวศของพื้นที่แก้มลิงธรรมชาติ ควรเน้นหนองน้ำธรรมชาติ

ประเมินทางเลือกการจัดการน้ำในพื้นที่ลุ่มน้ำยมตอนบน

เป้าหมายการพัฒนาลุ่มน้ำยมตอนบน	ทางเลือกการแก้ปัญหาทั่วม	ทางเลือกการแก้ปัญหาน้ำแล้ง
1)น้ำอุปโภคบริโภค 2)ผลิตผลการเกษตร 3)รักษาป่าต้นน้ำ 4)จัดสรรน้ำเป็นธรรม 5)เศรษฐกิจภาคเมือง	1)ผันน้ำลงเขื่อนสิริกิติ์ 2)เพิ่มประสิทธิภาพการระบายน้ำ 3)เขื่อนแก่งเสือเต้น	1)พัฒนาแหล่งน้ำขนาดกลาง 2)เขื่อนแก่งเสือเต้น

ประเมินทางเลือกการจัดการน้ำในพื้นที่ลุ่มน้ำยมตอนกลาง-ล่าง

เป้าหมายการพัฒนาลุ่มน้ำยมตอนกลาง-ล่าง	ทางเลือกการแก้ปัญหาทั่วม	ทางเลือกการแก้ปัญหาน้ำแล้ง
1)ผลิตผลการเกษตร 2)รักษาป่าต้นน้ำ 3)เศรษฐกิจภาคเมือง 4)ปชช.จัดการน้ำ 5)จัดสรรน้ำเป็นธรรม	1)เพิ่มประสิทธิภาพการระบายน้ำ 2)ชะลอน้ำในพื้นที่แก้มลิงธรรมชาติ	1)พัฒนาแหล่งน้ำขนาดกลาง 2)ใช้น้ำในพื้นที่แก้มลิงธรรมชาติ

ข้อเสนออื่นๆ

- การวางแผน/ปรับเปลี่ยนการผลิตที่สอดคล้องกับสภาพพื้นที่ (DSM) ซึ่งเกี่ยวข้องกับปัญหาน้ำแล้งเท่านั้น (เช่น การปลูกพืช บางพื้นที่ที่มีข้อจำกัดสูง เช่น อำเภอ บ้านด่านลานหอย)
- การทบทวนการใช้ประโยชน์ที่ดินแผนการขยายเมือง/ผังเมือง (ย้ายเมือง?)
- การปรับปรุงการบริหารจัดการ เช่น การพยากรณ์
- การบริหารจัดการต้นน้ำ – พันธุ์ปลา ฝ่ายต้นน้ำ การพัฒนาแหล่งน้ำขนาดเล็ก

ข้อคิดเพิ่มเติม

- การเปลี่ยนแปลงระบบนิเวศ-วิถีชีวิตเมื่อน้ำไม่ท่วมหลาก (การจับปลา แมลง ฯลฯ)
- ผลกระทบจากการขยายพื้นที่เกษตรเมื่อน้ำไม่แล้ง

ความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิ

- กรม.สัญญา จังหวัดสุโขทัย คงมีการปรับเปลี่ยนแผนงาน และโยกกับโครงการเมกะโปรเจ็ค
- แผนงานโครงการอยากให้เข้ากระบวนการรับฟังความคิดเห็นในพื้นที่ และน่าจะนำมาปรับเป็นแผนแม่บทแผนเดียวและนำมาระดมความคิดเห็นในช่วงปรับเปลี่ยนรัฐบาล
- หรืออีก สศช.ว่า โครงการไหนควรมาก่อน มาหลัง อะไรอยู่ในโครงการเมกะโปรเจ็คควรทำก่อน แล้วตามด้วยโครงการอื่นๆ CEO ไม่อย่างนั้น สภาพัฒน์จะทำงานตามหลังเพราะไม่ได้จับ priority
- โครงการเป็นไปได้ กรมดำเนินการได้ภายในรัฐบาลนี้ เมกะโปรเจ็คคือโครงการย่อยของแผนรวม
- ผลการศึกษาโครงการผันน้ำเบื้องต้น
 - 4) ประตุระบายน้ำห้วยสัก
 - 5) อุโมงค์ ความยาว 31 กม.
 - 6) คลอง ความยาว 31 กม.เป็นทางเลือกหนึ่งที่ต้องมีการศึกษา
- การจัดลำดับความสำคัญของทางเลือก โครงการระดับใหญ่ในกลุ่มน้ำ เช่น แก่งเสือเต้น ว่าสำคัญอย่างไร
- ต้องดูผลกระทบ ทั้งด้านสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม
- ต้องดูภาพรวมทั้งระบบ เช่น การเพิ่มประสิทธิภาพการระบายน้ำ ดูจากตัวเมือง และนอกเมือง เช่น การผันน้ำ ผลกระทบลงที่ไหน น้ำท่วมที่นั่น
- การเพิ่มประสิทธิภาพการระบายน้ำ จังหวัดสุโขทัย น้ำผ่านตัวเมืองเป็นรูปคอขวด ทำอย่างไรให้น้ำผ่านตลอด
- ลำน้ำมีขนาดเล็ก และตื้นเขิน ต้องมีการขุดลอก
- หลังน้ำท่วมทำอะไรจะเก็บกักน้ำไว้ได้
- ปัญหาน้ำท่วม น้ำแล้ง มีทางเลือกการจัดการ
 - 1) ถ้าไม่เอาเขื่อนแก่งเสือเต้น ต้องดูทั้งระบบ
 - 2) โครงการก่อสร้างในกลุ่มน้ำยมมีมาก จังหวัดแพร่ มีโครงการขนาดเล็ก และขนาดกลาง
- แต่ละทางเลือกต้องดูความชัดเจน ความเป็นไปได้ และประสิทธิภาพในตัวเอง
- กระบวนการ SEA เป็นการดูผลกระทบ และประเมิน ขณะนี้ โดยไม่ต้องเห็นหน้าตา และรายละเอียดของโครงการ
- ต้องดูภาพรวมพร้อมๆ กัน สามารถทำได้เลย คือ โครงการในระดับท้องถิ่น ดูในระดับต้นน้ำลงมา
 - ฟันฟันท้นน้ำให้สมบูรณ์

- โครงการขนาดเล็ก เช่น อ่างเก็บน้ำ ฝาย และแก้มลิง
- การวางแผนการผลิตต้องสอดคล้องกับพื้นที่ (DSM) ซึ่งเกี่ยวข้องกับปัญหาน้ำแล้งเท่านั้น
- การทบทวนแผนการขยายเมือง และผังเมือง
- การตัดสินใจเรื่องการบริหารจัดการ เป้าหมาย เป้าประสงค์ ว่าเลือกหรือไม่อย่างไร
- พยายามวางระบบนโยบาย ภาพรวมระยะยาว ซึ่งต้องใช้เวลา
- รัฐไม่มองที่ศักยภาพของพื้นที่ว่าทำได้หรือไม่

รายชื่อผู้เข้าร่วมประชุม

รายชื่อผู้ทรงคุณวุฒิ

1. คุณสุรพล ปัตตานี	ผู้อำนวยการสำนักนโยบายและแผนทรัพยากรน้ำ กรมทรัพยากรน้ำ
2. คุณสุพรรณนา สิทธิมณฑล	สำนักนโยบายและแผนทรัพยากรน้ำ กรมทรัพยากรน้ำ
3. คุณยุพเยาว์ จันทน์เทศ	สำนักนโยบายและแผนทรัพยากรน้ำ กรมทรัพยากรน้ำ
4. คุณพรมงคล ชิดชอบ	วิศวกรชลประทาน 7วช สำนักชลประทานที่ 4 กำแพงเพชร
5. คุณกฤษฎา จารุธรรมรัตน์	เลขานุการนายก องค์การบริหารส่วนจังหวัดสุโขทัย
6. รศ.พัฒนา ราชวงศ์	มหาวิทยาลัยนเรศวร
7. คุณอำพรพรณ ไชยบุญชู	มูลนิธิสาธารณสุขแห่งชาติ

รายชื่อคณะนักวิจัย

8. รศ.ดร.ทวิวงศ์ ศรีบุรี	สถาบันวิจัยสภาวะแวดล้อม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
9. อาจารย์ปาริชาติ ศิวะรักษ์	นักวิชาการอิสระด้านสังคม
10. อาจารย์สมบัติ เหลสกุล	แผนงาน HPP-HIA
11. คุณหาญณรงค์ เยาวเลิศ	มูลนิธิคุ้มครองสัตว์ป่าและพรรณพืชแห่งประเทศไทย ในพระบรมราชินูปถัมภ์
12. คุณบัณฑิต เศรษฐศิริโรตม์	โครงการยุทธศาสตร์นโยบายฐานทรัพยากร
13. คุณจรัสพร รักษาแก้ว	โครงการยุทธศาสตร์นโยบายฐานทรัพยากร
14. คุณชนิศา กล่อมทอง	โครงการยุทธศาสตร์นโยบายฐานทรัพยากร

บันทึกช่วยจำ

การประชุมคณะผู้วิจัย โครงการ SEA : ลุ่มน้ำยม

วันอังคารที่ 30 พฤษภาคม 2549 เวลา 13.30-16.30 นาฬิกา

ณ ห้องประชุม 402 ชั้น 4 สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ

คุณหาญณรงค์ เยาวเลิศ รายงานสถานการณ์ในพื้นที่ลุ่มน้ำยมที่ประสบอุทกภัย หลังจากลงไปดูพื้นที่น้ำท่วม ใน จังหวัดพิจิตร สุโขทัย พิษณุโลก และ จังหวัดแพร่ รวมทั้งปัญหาความเดือดร้อนของชาวบ้านที่ได้รับผลกระทบทางการเกษตร โดยระดับน้ำในแม่น้ำยม ที่ทางขึ้นอุทยานแห่งชาติแม่ยมระดับน้ำสูงกว่าปกติกว่า 1 เมตร

ความคืบหน้าของงาน

- อำนวยทวิวงศ์ จะรีบแก้ไขตัวรายงานที่ทางผู้ทรงคุณวุฒิของ มสช. Comment ให้เสร็จและส่งภายในสัปดาห์หน้า

- คุณพรทิพย์ จะส่ง File งานที่แก้ไขมาให้ทาง ไปรษณีย์
งานที่ฝากเป็นการบ้าน

ให้นักวิจัยแต่ละท่านช่วยเติมข้อมูล รูปภาพ แผนที่ ในส่วนที่แต่ละท่านรับผิดชอบ และช่วยเพิ่มเติมในประเด็นข้อมูลรวม กำหนดนัดส่งงานกลับไปให้ อำนวยทวิวงศ์ ไม่เกิน วันที่ 15 มิถุนายน นี้โดยให้แต่ละท่านพิมพ์อักษรสีต่างๆ ดังนี้

- อาจารย์ทวิวงศ์	ใช้อักษรสีเขียว
- อาจารย์พัฒนา	ใช้อักษรสีเหลือง
- คุณหาญณรงค์	ใช้อักษรสีม่วง
- คุณบัณฑิต	ใช้อักษรสีน้ำตาล
- คุณพรทิพย์	ใช้อักษรสี
- สา และ เอ็ม	ใช้อักษรสีชมพู

กำหนดการประชุมในพื้นที่ / ในกรุงเทพฯ

- เลื่อนการประชุมและลงพื้นที่ วันที่ 16 มิถุนายน 2549 จังหวัดพิษณุโลก ออกไป เนื่องจากความไม่สะดวกจากปัญหาน้ำท่วมภาคเหนือ

- เลื่อนการจัดเวทีสัมมนาใหญ่ในกรุงเทพฯ วันที่ 20 มิถุนายน 2549 เพื่อนำเสนอร่างรายงานการศึกษา

ประสานงานกับ มสช.

- แจ้งการเลื่อนประชุมในพื้นที่และส่วนกลาง
- ทำหนังสือแจ้ง มสช.ให้ทราบ เรื่องขอขยายเวลางานศึกษาของโครงการฯ ออกไป อีก 2 เดือน

(1 กรกฎาคม – 31 สิงหาคม 2549)

- การประชุมครั้งต่อไป ติดตามประสานงานนักวิจัยทุกท่านให้เข้าร่วมประชุมให้พร้อม เพื่อระดมข้อมูลในส่วนงานที่ยังขาดอยู่ ของอาจารย์ปาริชาติ และให้เชิญ รศ.พัฒนา ราชวงศ์ คณะเกษตรศาสตร์ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มหาวิทยาลัยนเรศวร จังหวัดพิษณุโลก เข้าร่วมประชุมในครั้งนี้ด้วย

นัดประชุมครั้งต่อไป

วันอังคารที่ 27 มิถุนายน 2549 เวลา 13.30 – 16.30 นาฬิกา สถานที่ คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ

รายชื่อผู้เข้าร่วมประชุม

1. รศ.ดร.ทวิวงศ์ ศรีปรี	สถาบันวิจัยสภาวะแวดล้อม จุฬาฯ
2. อาจารย์ปาริชาติ ศิวะรักษ์	นักวิชาการอิสระด้านสังคม
3. คุณหาญณรงค์ เยาวเลิศ	มูลนิธิคุ้มครองสัตว์ป่าและพรรณพืชแห่งชาติ ในพระบรมราชูปถัมภ์
4. คุณบัณฑิต เศรษฐศิริโรตม์	โครงการยุทธศาสตร์นโยบายฐานทรัพยากร
5. คุณจรัสพร รักษาแก้ว	โครงการยุทธศาสตร์นโยบายฐานทรัพยากร
6. คุณชนิศา กล่อมทอง	โครงการยุทธศาสตร์นโยบายฐานทรัพยากร

บันทึกช่วยจำ
การประชุมคณะผู้วิจัย โครงการ SEA : ลุ่มน้ำยม
วันอังคาร ที่ 27 มิถุนายน 2549 เวลา 13.30-16.30 นาฬิกา
ณ ห้องประชุม 402 ชั้น 4 สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ

การเตรียมการประชุมในพื้นที่

นัดประชุมเพื่อนำเสนอรายงานการศึกษา SEA กับการจัดการน้ำในลุ่มน้ำยม วันที่ 26 กันยายน 2549 เวลา 09.00 – 12.30 น. ณ โรงแรมท็อปแลนด์ จังหวัดพิษณุโลก

กลุ่มเป้าหมาย

ประมาณ 70 คน จาก จังหวัดแพร่ จังหวัดพะเยา จังหวัดสุโขทัย จังหวัดพิษณุโลก จังหวัดกำแพงเพชร และ จังหวัดพิจิตร ประกอบด้วย คณะกรรมการลุ่มน้ำยม คณะกรรมการลุ่มน้ำยมระดับจังหวัด หน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้อง นักวิชาการมหาวิทยาลัย ภาคเอกชน องค์กรพัฒนาเอกชน ตัวแทนเกษตรกรผู้ได้รับผลกระทบ และสื่อมวลชน

รูปแบบเวที

แบ่งเป็น 3 ช่วง ดังนี้

ช่วงแรก เป็นการนำเสนอ “การศึกษาจัดทำแนวทางการจัดการน้ำในลุ่มน้ำยม : โดยกระบวนการ SEA” โดย รศ.ดร.ทวิวงศ์ ศรีบุรี อาจารย์ปาริชาติ ศิวะรักษ์ และอาจารย์สมบัติ เหลสกุล

ช่วงที่ 2 เป็นการอภิปราย “ผลการศึกษาจัดทำแนวทางการจัดการน้ำในลุ่มน้ำยม : โดยกระบวนการ SEA” โดย ผศ.วิชาญ อมรากุล มหาวิทยาลัยนเรศวร วิทยาเขตสารสนเทศพะเยา คุณพรมงคล ชิดชอบ สำนักชลประทานที่ 4 จังหวัดกำแพงเพชร คุณประสิทธิ์พร กาพอ่อนศรี ศูนย์ฝึกอบรมสิ่งแวดล้อม ดำเนินรายการโดย รศ.พัฒนา พัฒนวงศ์ มหาวิทยาลัยนเรศวร

ช่วงสุดท้าย เป็นการอภิปรายแลกเปลี่ยนความคิดเห็นจากผู้เข้าร่วมประชุม

การประสานงาน

ฝ่ายเลขานุการเตรียมการประสานงานดังนี้

- จองสถานที่จัดประชุม โรงแรมท็อปแลนด์ จังหวัดพิษณุโลก
- จองตัวเครื่องบินของคณะนักวิจัย
- ติดต่อวิทยากร
- เตรียมรายชื่อเชิญประชุม
- ฯลฯ

นัดประชุมครั้งต่อไป

วันพฤหัสบดี ที่ 10 สิงหาคม 2549 เวลา 17.00 น. ณ ห้องประชุม 402 ชั้น 4 สำนักงานคณะกรรมการ
สิทธิมนุษยชนแห่งชาติ

รายชื่อผู้เข้าร่วมประชุม

1. รศ.ดร.ทวิวงศ์ ศรีบุรี	สถาบันวิจัยสภาวะแวดล้อม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
2. อาจารย์ปาริชาติ ศิวะรักษ์	นักวิชาการอิสระด้านสังคม
3. รศ.พัฒนา ราชวงศ์	มหาวิทยาลัยนเรศวร จังหวัดพิษณุโลก
4. คุณหาญณรงค์ เยาวเลิศ	มูลนิธิคุ้มครองสัตว์ป่าและพรรณพืชแห่งชาติ ในพระบรมราชินูปถัมภ์
5. คุณบัณฑิต เศรษฐศิริโรตม์	โครงการยุทธศาสตร์นโยบายฐานทรัพยากร
6. คุณจรัสพร รักษาแก้ว	โครงการยุทธศาสตร์นโยบายฐานทรัพยากร
7. คุณชนิศา กล่อมทอง	โครงการยุทธศาสตร์นโยบายฐานทรัพยากร

บันทึกช่วยจำ
การประชุมคณะผู้วิจัย โครงการ SEA : ลุ่มน้ำยม
วันพฤหัสบดี ที่ 10 สิงหาคม 2549 เวลา 13.30-16.30 นาฬิกา
ณ ห้องประชุม 402 ชั้น 4 สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ

• สรุปทางเลือก

พื้นที่ลุ่มน้ำยม – ตอนบน

ผลกระทบ

ทางเลือก	เศรษฐกิจ	สังคม	สิ่งแวดล้อม
1.) ผันน้ำ	ต้นทุนสูง = 6,500	- น้ำท่วมชุมชนบางพื้นที่ (อำเภอગવાว) - สูญเสียที่ดินทำกิน	- สูญเสียพื้นที่ป่าไม้
2.) เพิ่มประสิทธิภาพการระบายน้ำ	ต้นทุน = 2,572	- ส่งผลกระทบน้อยจำกัดบริเวณริมตลิ่งแม่น้ำที่จะถูกขยายแม่น้ำให้กว้างขึ้น เช่น ตำบลบ้านกง อำเภอโกกกรลาส	- ต่ำมาก - ปัญหาน้ำไม่ไหลลงแม่น้ำ
3.) แก่งเสื่อเต็น	ต้นทุน= 8,000	- อพยพชาวบ้านจำนวนมาก - สร้างความขัดแย้งในสังคม	- สูญเสียพื้นที่ป่าสักทองธรรมชาติ 23,000 ไร่+สัตว์ป่า

พื้นที่ลุ่มน้ำยม – ตอนล่าง

ผลกระทบ

ทางเลือก	เศรษฐกิจ	สังคม	สิ่งแวดล้อม
1.) พัฒนาแหล่งน้ำขนาดกลาง	- ลุ่มน้ำ (26+ 32) - 5,610 - 8,679	- ผลกระทบกับชุมชนในบางพื้นที่ บางโครงการ	- ผลกระทบต่ำ เสียพื้นที่โครงการ
2.) แก้มลิง	- งบประมาณสูงกว่าพัฒนาแหล่งน้ำขนาดกลางประมาณ 3 เท่า	- ต้องเวนคืนที่ดิน	- ตอนล่างมีพื้นที่เหมาะสมน้อย - มีผลกระทบในช่วงแรกตอนปรับปรุง

● การบ้าน

คุณหาญณรงค์ คั่นหามติคณะรัฐมนตรี เรื่อง การจัดทำแผนพัฒนาลุ่มน้ำยมแบบบูรณาการเป็นหนึ่งในสามโครงการนำร่องการจัดทำแผนลุ่มน้ำแบบบูรณาการ

● ลงพื้นที่

- เลื่อนการลงพื้นที่ เนื่องจากสภาพน้ำท่วมในพื้นที่

นัดลงพื้นที่เป็น วันที่ 26 กันยายน 2549 เวลา 09.00 – 12.30 น. ณ โรงแรมท็อบแลนด์ จังหวัดพิษณุโลก

รายชื่อผู้เข้าร่วมประชุม

1. อาจารย์ปาริชาติ ศิวะรักษ์
2. อาจารย์สมบัติ เหลสกุล
3. คุณหาญณรงค์ เยาวเลิศ
4. คุณบัณฑิต เศรษฐศิริโรตม์
5. คุณจรัสพร รักษาแก้ว
6. คุณชนิสิตา กล่อมทอง

นักวิชาการอิสระด้านสังคม

แผนงาน HPP-HIA

มูลนิธิคุ้มครองสัตว์ป่าฯ

โครงการยุทธศาสตร์นโยบายฐานทรัพยากร

โครงการยุทธศาสตร์นโยบายฐานทรัพยากร

โครงการยุทธศาสตร์นโยบายฐานทรัพยากร

บันทึกช่วยจำ
การประชุมคณะผู้วิจัย โครงการ SEA : ลุ่มน้ำยม
วันจันทร์ ที่ 16 ตุลาคม 2549 เวลา 17.00 -19.00 นาฬิกา
ณ ห้องประชุม 401 ชั้น 4 สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ

เรื่องการเลื่อนประชุมลงพื้นที่

จากเดิมที่กำหนดประชุมนำเสนองานวิจัยและรับฟังความคิดเห็นในพื้นที่ ในวันที่ 26 กันยายน 2549 เวลา 09.00 – 12.30 น. ณ โรงแรมท็อปแลนด์ จังหวัดพิษณุโลก ขอเลื่อนการประชุม เป็นวันอังคาร ที่ 28 พฤศจิกายน 2549 นั้น เนื่องจากสถานการณ์น้ำท่วมในพื้นที่ อยู่ในช่วงการฟื้นฟูหลังน้ำลด ทำให้ไม่สะดวกในการจัดประชุม

พิจารณากำหนดการลงพื้นที่

(ร่างกำหนดการ)

เรื่อง “ทางเลือกการจัดการน้ำในลุ่มน้ำยม : โดยกระบวนการ SEA ”

วันอังคารที่ 28 พฤศจิกายน 2549 เวลา 09.00 – 15.30 นาฬิกา

ณ ห้องสุวรรณโลก โรงแรมไพลิน จังหวัดสุโขทัย

จัดโดย : โครงการยุทธศาสตร์นโยบายฐานทรัพยากร ในคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ

สนับสนุนโดย : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการส่งเสริมสุขภาพ (สสส.) มูลนิธิสาธารณสุขแห่งชาติ และ

สถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข (สวรส.)

09.00 – 09.30 น. ลงทะเบียน

09.30 – 09.45 น. กล่าวต้อนรับ แนะนำโครงการและวัตถุประสงค์
โดย

- คุณบัณฑิต เศรษฐศิริโรตม์ หัวหน้าโครงการฯ

09.45 – 10.45 น. นำเสนอ “การศึกษาจัดทำแนวทางการจัดการน้ำในลุ่มน้ำยม : โดยกระบวนการ SEA”
โดย

- รศ.ดร.ทวิวงศ์ ศรีบุรี สถาบันวิจัยสภาวะแวดล้อม
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- อาจารย์ปาริชาติ ศิวะรักษ์ นักวิชาการอิสระ

- 10.45 – 11.45 น. อภิปราย“ผลการศึกษาจัดทำแนวทางการจัดการน้ำในลุ่มน้ำยม : โดยกระบวนการ SEA”
นำอภิปรายโดย

- ดำเนินการรายการโดย

12.30 – 13.30 น. รับประทานอาหารกลางวัน

15.30 น. สรุปและปิดการประชุม

รายชื่อผู้เข้าร่วมประชุม

1. อาจารย์ปาริชาติ ศิวัะรักษ์
2. คุณหาญณรงค์ เยาวเลิศ
3. คุณบัณฑิต เศรษฐศิริโรตม์
4. คุณจรัสพร รักษาแก้ว
5. คุณชนิศา กล่อมทอง

นักวิชาการอิสระ
มูลนิธิคุ้มครองสัตว์ป่าและพรรณพืชแห่งประเทศไทย
ในพระบรมราชินูปถัมภ์
โครงการยุทธศาสตร์นโยบายฐานทรัพยากร
โครงการยุทธศาสตร์นโยบายฐานทรัพยากร
โครงการยุทธศาสตร์นโยบายฐานทรัพยากร

บันทึกช่วยจำ

ประชุมคณะนักวิจัย SEA

วันจันทร์ ที่ 20 พฤศจิกายน 2549 เวลา 15.30 – 17.30 นาฬิกา
ณ ห้องประชุม 503 ชั้น 5 สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ

1. ประชุมเวทีต่างจังหวัด จังหวัดสุโขทัย

เรื่อง ลุ่มน้ำยม วันอังคาร ที่ 12 ธันวาคม 2549 เวลา 09.00-15.30 นาฬิกา ณ โรงแรมไพลิน
จังหวัดสุโขทัย

กำหนดการประชุม

- อาจารย์ทวีวงศ์ นำเสนอประเด็น ทางเลือกการจัดงานน้ำ
- อาจารย์ปาริชาติ นำเสนอ ประเด็นกรอบSEA

ผู้ทรงคุณวุฒิวิจารณ์งานศึกษา

- ผศ.วิชาญ อมรากุล มหาวิทยาลัยนเรศวร วิทยาเขตสารสนเทศพะเยา
- คุณพรมงคล ชิดชอบ สำนักชลประทานที่ 4 จังหวัดกำแพงเพชร
- คุณประสิทธิ์พร กาพ่อนศรี ศูนย์ฝึกอบรมสิ่งแวดล้อม

ผู้ดำเนินรายการ

- รศ.พัฒนา พัฒนวงศ์ มหาวิทยาลัยนเรศวร

กำหนดการเดินทาง

วันที่ 12 ธันวาคม 2549 ไปเช้า-เย็นกลับ ด้วยสายการบินไทย

เที่ยวไป เครื่องออกทางกรุงเทพฯ เวลา 07.00 นาฬิกา ถึง จังหวัดพิษณุโลก เวลา 07.55
นาฬิกา เดินทางต่อด้วยรถตู้ถึง จังหวัดสุโขทัย เวลาประมาณ 09.00 นาฬิกา

เที่ยวกลับ ออกเดินทางด้วยรถตู้จาก จังหวัดสุโขทัย เวลา 16.00 นาฬิกา ถึงสนามบิน จังหวัด
พิษณุโลก เวลาประมาณ 17.00 นาฬิกา เครื่องออก จาก จังหวัดพิษณุโลก เวลา 17.55 นาฬิกา ถึง กรุงเทพฯ
เวลา 18.40 นาฬิกา

2. ประชุมเวทีส่วนกลาง กทม.

วันอังคาร ที่ 19 ธันวาคม 2549 เวลา 13.00-17.00 น. สถานที่

รูปแบบเวทีจะต่างจาก เวทีต่างจังหวัด คุณบัณฑิตรับไปหารือกับโครงการขยะของอาจารย์สมบัติ ใน
การจัดประชุมร่วมกันเป็นบททดลอง เรื่อง SEA

กลุ่มเป้าหมาย คณะอนุกรรมการSEA ของ อำเภอบริรักษ์ กรมชลประทาน กรมทรัพยากรน้ำ ฯลฯ

3. สถานการณ์น้ำท่วม

คุณหาญณรงค์ รายงานสถานการณ์ปัญหาน้ำท่วมจากการลงพื้นที่ พบว่ามีสาเหตุดังนี้

1. ปัญหาน้ำฝน

ปีนี้น้ำท่วม จังหวัดแพร่ มันไม่ได้ท่วม น้ำในแม่น้ำยมเพียง 2 ครั้งจาก 13 ครั้ง น้ำล้นตลิ่งที่แพร่ 2 ครั้ง และที่ท่วมจังหวัดแพร่ไม่ได้มาจากแม่น้ำยมแต่มาจากแม่น้ำสาขาที่อยู่ในจังหวัดแพร่ที่อยู่ข้างจังหวัด น้ำท่วมอย่างนี้ประจำอยู่แล้ว มีแม่น้ำบางสายที่ผ่านมาจากฝั่งตะวันออกของตัวจังหวัด แม่น้ำยมอยู่ฝั่งตะวันตกของตัวเมืองมันก็ผ่านเมืองมันก็ท่วมเลย ฉะนั้นกรณีของกลุ่มน้ำยมมันก็เช็คได้เหมือนกรณีที่ดินถล่มแล้วก็ท่วมสุโขทัย พอถล่มวันหนึ่งอีกสองวันก็ลงไปถึงไม่มีเลยแม่น้ำยมไม่มีน้ำ จุดที่อุทยานแห่งชาติไม่มีน้ำ มีแต่ระดับปกติ แต่น้ำที่ตก ๆ ระหว่างพระธาตุช่อแฮตรงอำเภอเมือง อำเภอสูงเม่น และอำเภอเด่นชัย ฝนตกไล่ลงมา อำเภอลอง อำเภอวังชิ้น และ อำเภอศรีสัชนาลัย ที่ฝนตกหนัก

2. พื้นที่รับน้ำ

จุดที่น้ำจะไหลลงแม่น้ำยมได้ ต้องเป็นจุดที่เป็นต้นน้ำจริง ๆ คือ อำเภอปง และ อำเภอเชียงม่วน แต่ที่ผ่านมา บริเวณพื้นที่ฝนตกหนัก คือ อำเภอสูงเม่น อำเภอเด่นชัย และ อำเภอลอง ที่เหลือก็ข้ามมาตกที่ อำเภอศรีสัชนาลัย ฉะนั้นปีนี้ฝนไม่ได้ตกในพื้นที่เหนือข้างบนทั้งหมด

หนึ่ง ต้องมีข้อมูลปัจจุบัน ที่จะเปรียบเทียบสถานการณ์ปีนี้ที่ผ่านมามีอย่างไร เพื่อชี้ทางออกในการแก้ไขปัญหาเรื่องนี้

โดยสรุปจากที่กล่าวมากับข้อโต้แย้งจะสร้างเขื่อนแก่งเสือเต้น ก็ไม่มีผลเกี่ยวข้องกับปัญหาน้ำท่วมหรือไม่ท่วมที่ผ่านมา

3. สะพานที่สร้างใหม่

สะพานสร้างใหม่ใน จังหวัดสุโขทัย น้ำจะดันไปท่วม อำเภอสวรรคโลก และ อำเภอศรีสำโรง หนักขึ้น

หนึ่ง ตัวเมืองมีสะพาน 2 สะพาน คือสะพานแรกเป็นสะพานเก่า แล้วสร้างสะพานใหม่ แต่เสาไม่ตรงกับเสาเดิม เสาใหม่ที่ลอยมาชนแล้วออกไปไม่ได้ น้ำจึงดันขึ้นข้างบนหนักมาก

สอง แม่น้ำยมเก่ายังไม่ได้ขุดชนกัน เพราะติดถนน และติดทางรถไฟ ใต้ทางรถไฟเป็นแม่น้ำยมเก่าแต่ไม่ได้ทำเป็นสะพาน เหมือนกับกุดทางภาคอีสาน คือไม่ได้ต่อกัน น้ำจึงไหลไม่ได้ เป็นปัญหาที่ไม่ได้แก้ไข

สาม คลองหกบาท ที่ขุดใหม่มีตะกอนประมาณ 1 คอก เป็นตะกอนจากแม่น้ำที่น้ำดันเข้ามาในลำคลอง และน้ำก็หมุ่นอยู่ในบริเวณนั้นมีตะกอนประมาณ 1 คอก บริเวณปากคลองที่ขุดใหม่ และเมื่อขุดไปได้นิดหน่อยก็ขุดต่อกันไม่ได้ เพราะหมดแล้ว เนื่องจากไม่ได้เชื่อมต่อกันเพราะไม่เสร็จ

ปัญหาที่เกิดขึ้นทั้งหมด เกิดจากการบริหารจัดการที่ไม่สัมพันธ์กัน

4. ช่องน้ำแคบ

ทุกปีที่ผ่านมา ที่ อำเภอบึงนาราง จังหวัดพิจิตร อีกฝั่งหนึ่งเขาไม่ให้ท่วม อีกฝั่งหนึ่งท่วม ปีนี้น้ำมาเร็วกว่าปกติ น้ำมาจากแม่น้ำปิง ไหลมาจาก อำเภอไทรยางง จังหวัดกำแพงเพชร ผ่าน อำเภอโพทะเล และไหลลงบึงนาราง ปีนี้น้ำท่วมหนักมาก และถนนขาดทั้งหมดซึ่งปีก่อนๆไม่เคยขาด เนื่องจากช่องน้ำถูกบีบให้แคบลง บางจุดระดับน้ำสูงถึง 2 เมตร ชาวบ้านในพื้นที่บอกว่าพวกเขาไม่ต่อสู้กับปัญหาน้ำท่วมอีกแล้ว ที่จะให้น้ำหยุดท่วมในแต่ละปีคงเป็นไปได้ แต่ชาวบ้านอยากให้รัฐบาลช่วยเหลือในการให้เงินกู้มายกตัวบ้านให้สูงขึ้น แทน

ตัวบ้านติดพื้นดินเหมือนที่เป็นอยู่ทุกวันนี้ ปัญหาคือชาวบ้านจะไปเอาเงินกู้ที่ว่านี้จากที่ไหน ชาวบ้านทั้งหมดมีประมาณ 2 พันกว่าครอบครัว

4. รายงานการศึกษา SEA

1. สถานการณ์น้ำท่วมที่ผ่านมาจะนำไปเพิ่มในตัวรายงานได้อย่างไร โดยเฉพาะต่อคำถามต่อประเด็นที่ไปโยงกับแก่งเสือเต้น ซึ่งคุณหาญณรงค์ อธิบายว่ามันไม่ได้สัมพันธ์กับเรื่องฝนตก ที่จริงแล้วปัญหาคือการขาดลอกแม่น้ำไม่ทะลุกัน จึงท่วมและคิดว่าทางออกคือสร้างเขื่อน

- ตัวข้อมูลที่บอกว่าฝนตกเหนือเขื่อน 2 ครั้ง นี้อะไรล่ะ และหาได้จากที่ไหน ข้อมูลน่าจะหาได้จากกรมชลประทาน และสำนักอุทกศาสตร์ แต่ไม่แน่ใจว่าย้อนหลังไปได้แค่ไหน เพราะเป็นรายสัปดาห์และรายเดือน

2. จากข้อมูลที่ได้ควรเขียนแยกมาอีกหนึ่งหัวข้อว่าในกรณีปี 2549 ตัวอย่างง่ายๆ ลุ่มน้ำยมตอนบน การเพิ่มประสิทธิภาพการระบายน้ำ ก็คือที่คุณหาญณรงค์ พูดไว้ว่าเกิดจากสาเหตุอะไร ซึ่งเขื่อนแก่งเสือเต้นไม่เกี่ยวข้องเลย

- หน้า 66 การบริหารจัดการที่เหมาะสม จะยกตัวอย่าง เช่น ในกรณีปี 2549

- จากมติ ครม.เรื่องน้ำ จะบอกสถานการณ์เป็นระยะๆ ว่าที่น้ำท่วมอยู่คือที่ไหนบ้าง ซึ่งนำมาใช้ไม่ได้ เพราะไม่ได้สรุปภาพรวมมาให้ ส่วนเรื่องความเสียหายจะสรุปภาพรวมมาให้ โดยไม่แยกจังหวัด ส่วนที่นำมาใช้ได้คือ เรื่องที่ชาวบ้านเตือนร้อนว่ามีอะไรบ้าง มีคนตายที่จังหวัดไหน เท้าไหร่ จึงเลือกเอา เฉพาะ จังหวัด สุโขทัย จังหวัดพิษณุโลก จังหวัด พิจิตร และ จังหวัดนครสวรรค์

5. ทำสื่อ

- คุณหาญณรงค์ รับทำแผนที่ลุ่มน้ำยม โดยมีรายละเอียดของลำน้ำสาขาว่าผ่านที่ไหนบ้าง

6. การบ้าน/ส่งงาน

1. ส่งถอดเทป ประเด็นสาเหตุน้ำท่วมในพื้นที่กลับไปให้คุณหาญณรงค์ขัดเกลา และ ส่งกลับปลาย พฤศจิกายน นี้

2. จากหน้า 34 – หน้า 53 เรื่องทางเลือกในเชิงยุทธศาสตร์ของอาจารย์ทวิวงศ์ อาจารย์จะนำไปอ่าน และเขียนใหม่ให้เหลือ 1 หน้า ส่งกลับปลาย พฤศจิกายน นี้

3. ต้นเดือนธันวาคม ส่งงาน 1+2 ให้ อำเภอปาริชาติ จากนั้น อำเภอปาริชาติจะส่งกลับมาให้ สา / เอ็ม เติมรายละเอียด เช่น ตาราง รูปภาพ แผนที่ และภาคผนวก

4. ส่งร่างรายงานดังกล่าว ให้วิทยากร และผู้เข้าร่วมวันที่ 12 พฤศจิกายน 2549 ประชุมที่ จังหวัด สุโขทัย อ่านก่อนการประชุม 1 สัปดาห์

รายชื่อผู้เข้าร่วมประชุม

1. รศ.ดร.ทวิวงศ์ ศรีบุรี	สถาบันวิจัยสภาวะแวดล้อม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
2. อาจารย์ปาริชาติ ศิวะรักษ์	นักวิชาการอิสระด้านสังคม
3. คุณหาญณรงค์ เยาวเลิศ	มูลนิธิคุ้มครองสัตว์ป่าและพรรณพืชแห่งประเทศไทย ในพระบรมราชินูปถัมภ์
4. คุณบัณฑิต เศรษฐศิริโรตม์	โครงการยุทธศาสตร์นโยบายฐานทรัพยากร
5. คุณจรัสพร รักษาแก้ว	โครงการยุทธศาสตร์นโยบายฐานทรัพยากร
6. คุณชนิศา กล่อมทอง	โครงการยุทธศาสตร์นโยบายฐานทรัพยากร

สรุปการประชุมสัมมนาในพื้นที่
เรื่อง “ ทางเลือกการจัดการน้ำในลุ่มน้ำยม : โดยกระบวนการ SEA ”

วันอังคารที่ ๑๒ ธันวาคม ๒๕๔๙ เวลา ๐๙.๐๐ – ๑๕.๓๐ นาฬิกา

ณ ห้องสุโขทัย ชั้น ๓ โรงแรมไพลิน จังหวัดสุโขทัย

การประชุมเรื่อง “ ทางเลือกการจัดการน้ำในลุ่มน้ำยม : โดยกระบวนการ SEA ” เป็นการนำเสนอผลการศึกษาวิจัยของคณะนักวิจัยในโครงการการพัฒนากระบวนการยุทธศาสตร์ทางเลือกเชิงนโยบายและกระบวนการตัดสินใจต่อนโยบายสาธารณะที่ดี : กรณีการจัดการน้ำในลุ่มน้ำยม โดยได้รับการสนับสนุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) มูลนิธิสาธารณสุขแห่งชาติ (มสช.) และสถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข (สวรส.)

วิทยากรนำเสนอ “การศึกษาจัดทำแนวทางการจัดการน้ำในลุ่มน้ำยม : โดยกระบวนการ SEA” โดย รศ.ดร.ทวิวงศ์ ศรีบุรี อาจารย์ปาริชาติ ศิวะรักษ์ และอาจารย์สมบัติ เหลสกุล และวิทยากรการอภิปราย “ผลการศึกษาจัดทำแนวทางการจัดการน้ำในลุ่มน้ำยม : โดยกระบวนการ SEA” โดย ผศ.วิชาญ อมรากุล มหาวิทยาลัยนเรศวร วิทยาเขตสารสนเทศพะเยา คุณพรมงคล ชิดชอบ สำนักชลประทานที่ 4 จังหวัดกำแพงเพชร คุณประสิทธิ์พร กาพ่อนศรี ศูนย์ฝึกอบรมสิ่งแวดล้อม ผู้ดำเนินรายการ รศ.พัฒนา พัฒนวงศ์ จากมหาวิทยาลัยนเรศวร

โดยมีผู้เข้าร่วมประชุมทั้งหมด 69 คน จาก จังหวัดแพร่ พะเยา สุโขทัย พิษณุโลก กำแพงเพชร และ พิจิตร ประกอบด้วย คณะกรรมการลุ่มน้ำยม หน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้อง นักวิชาการมหาวิทยาลัย ภาคเอกชน องค์กรพัฒนาเอกชน ตัวแทนเกษตรกรผู้ใช้น้ำ สื่อมวลชน และผู้ประเมินโครงการฯ

สรุปการประชุมนำเสนอและรับฟังความคิดเห็น ได้ดังนี้

1) การศึกษาจัดทำแนวทางการจัดการน้ำในลุ่มน้ำยม : โดยกระบวนการ SEA

อาจารย์ปาริชาติ ศิวะรักษ์ นำเสนอ

กรมทรัพยากรน้ำได้จัดทำแผนรวมการจัดการทรัพยากรน้ำในพื้นที่ลุ่มน้ำยม เป็นแผนที่ให้ความสำคัญทางเลือกหลายๆทางเลือก ที่จะนำมาพิจารณาร่วมกันเรื่องปัญหาต่างๆในลุ่มน้ำยมที่เกี่ยวกับน้ำว่ามีอะไรบ้าง และน่าจะมีทางเลือกในการแก้ปัญหาอย่างไร แผนนี้เสร็จ ประมาณ กลางปี 2548 นอกจากนั้นรวมกับกรมชลประทานทำยุทธศาสตร์การบริหารจัดการน้ำในลุ่มน้ำยมแบบบูรณาการ เป็นการขยายกรอบความคิดเรื่องลุ่มน้ำยมที่สำคัญ

คณะนักวิจัยขอทางเลือกการจัดการน้ำในลุ่มน้ำยมด้วย และเพื่อเป็นประสบการณ์ในการคิดในพื้นที่อื่นๆด้วย วัตถุประสงค์เพื่อเป็นการแสวงหาแนวทาง ทางเลือกการจัดการลุ่มน้ำยม และกระบวนการตัดสินใจ เพื่อเลือกแนวทางการพัฒนาที่เหมาะสม SEA เป็นกระบวนการคิดรูปแบบหนึ่ง มีผู้ศึกษาข้อมูลลุ่มน้ำยมเป็น

โครงการใหญ่ๆ จำนวนมาก โครงการนี้จึงไม่เน้นเรื่องการศึกษา การนำเสนอข้อมูล แต่เน้นเรื่องกระบวนการ คิดว่าควรคิดประเด็นไหน คิดอย่างไร และให้ทุกฝ่ายมาแลกเปลี่ยนความคิดเห็นร่วมกันในประเด็นที่สำคัญตามกระบวนการ SEA จึงให้ความสำคัญกับกระบวนการแสวงหาทางเลือกในการพัฒนา เพื่อแก้ไขปัญหาโดยเน้นการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ว่าอะไรคือสาเหตุของปัญหา ทางเลือก และแต่ละทางเลือกมีผลกระทบอย่างไร

ข้อจำกัดที่สำคัญ คือ เรื่องการจัดการน้ำในลุ่มน้ำยมเป็นประเด็นร้อนที่มีการเปลี่ยนแปลงเชิงนโยบายตลอดเวลา แม้ช่วงการศึกษาในโครงการนี้ จึงต้องพยายามใช้บริบททางนโยบายและการศึกษาในพื้นที่

เนื้อหาการจัดการน้ำในลุ่มน้ำยมมีเนื้อหากว้างขวางมากและมีหลายประเด็น แต่เนื่องจากโครงการนี้มีข้อจำกัดหลายด้าน เช่น เรื่อง บุคลากร งบประมาณ จึงต้องพยายามจำกัดขอบเขตเอาเฉพาะสาระที่สำคัญ ในเรื่อง ปัญหาน้ำท่วม น้ำแล้ง

หลักการสำคัญของ SEA คือ เป้าหมายระยะยาวที่หน่วยงานต่างๆ จะนำเรื่อง SEA เพื่อมุ่งสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน คือมีการบูรณาการ ในมิติเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม ในการวางแผนและตัดสินใจ การค้นหาและพัฒนาทางเลือกเชิงยุทธศาสตร์ในการแก้ปัญหา โดยไม่รอให้ถึงจุดการพัฒนาโครงการ ซึ่งถ้าไปถึงจุดนั้นจะไม่มีทางเลือก หรือมีค่อนข้างจำกัด

หลักการ คือควรดำเนินการช่วงต้นน้ำ ด้านนโยบาย แผน และสาขา ไม่ใช่ดำเนินการช่วงปลายน้ำหรือระดับที่มี

รศ.ดร.ทวิวงศ์ ศรีบุรี นำเสนอการจัดการน้ำในมุมมองด้านวิศวกรรม

โครงการใช้ข้อมูลที่มีการศึกษาอยู่ก่อนแล้ว ไม่ได้ใช้ข้อมูลการศึกษาใหม่ แต่เป็นการนำข้อมูลทั้งหมดมาประเมิน

จากจุดที่มองและทุกท่านเป็นกังวล คือ การมองต้องมอง 3 พื้นที่

- 1) พื้นที่ต้นน้ำ
- 2) พื้นที่กลางน้ำ
- 3) พื้นที่ปลายน้ำ

จากการศึกษาการจัดการทรัพยากรน้ำ ในลุ่มน้ำทั้งหมด ควรมี 5 กิจกรรม ดังนี้

1) พัฒนาแหล่งน้ำเพื่อประโยชน์ต่างๆอย่างพอเพียงทุกฤดูกาล ปัจจุบัน น้ำอุปโภค บริโภคยังเป็นปัญหาอยู่ บางครั้งมีน้ำมาก บางครั้งมีน้ำน้อย

2) การจัดสรรค้ำน้ำให้มีประสิทธิภาพและยุติธรรม เป็นปัญหว่าในช่วงฤดูแล้งน้ำมีปัญหา จากจุดนี้ โครงการฯจึงนำมาประเมินต่อไป

3) ควรมีการอนุรักษ์แหล่งน้ำในต้นน้ำ ลำธาร ขณะนี้เห็นชัดว่ามีความเสื่อมโทรมเกิดขึ้นจำนวนมาก มีปัญหาตามมามาก ทำให้มองว่าความจำเป็น กลยุทธ์หรือยุทธศาสตร์ต้องเข้ามาประเมิน

4) ปัญหาน้ำท่วมต้องมีการแก้ไข มีการสูญเสียในรูปแบบต่าง ๆ กัน ควรต้องมีมาตรการแก้ไขว่าเป็นอย่างไ

5) ปัญหาน้ำเน่า น้ำเสีย มาจากกิจกรรมของมนุษย์

ลุ่มน้ำยมมีรายงานการศึกษาอยู่จำนวนมาก และค่อนข้างละเอียด กรมทรัพยากรน้ำ และกรมชลประทานได้รวบรวมแผนทั้งหมด เป็นจำนวนมาก คณะนักวิจัยพยายามมองว่ามีโครงการไหนบ้างไม่ใช่

สิ่งก่อสร้าง และโครงการใดบ้างที่ใช้สิ่งก่อสร้าง พยายามประเมินว่าไม่ใช่สิ่งก่อสร้างแล้วควรเป็นอะไร และเป็นไปได้แค่ไหน

หน่วยงานต่างๆที่รับผิดชอบ ได้ทำเรื่องนี้อยู่มาก แต่ไม่ได้มองทั้งลุ่มน้ำ ซึ่งขึ้นอยู่กับการบริหารจัดการ ที่ต่างคนต่างทำทำให้เป็นปัญหา

จากการศึกษาทั้งหมด โครงการมองดังนี้

- 1) การผันน้ำลงเขื่อนสิริกิติ์ เป็นกลยุทธ์ทางหนึ่งที่เป็นที่จำเป็น ที่ต้องดู
- 2) การพัฒนาแหล่งน้ำขนาดกลาง
- 3) โครงการเชื่อมแก่งเสือเต้น มีความจำเป็นแค่ไหน ขึ้นตอนเป็นอย่างไร
- 4) ประสิทธิภาพระบบระบายน้ำ
- 5) ชะลอน้ำในพื้นที่แก้มลิงธรรมชาติ

ภาพรวมทั้งหมดที่หน่วยงานของรัฐร่วมดำเนินการ ค่อนข้างครอบคลุมทั้งหมด และที่ SEA มอง ประชาชนยอมรับมากน้อยแค่ไหน

2) วิเคราะห์ผลการศึกษาจัดทำแนวทางการจัดการน้ำในลุ่มน้ำยม : โดยกระบวนการ SEA

ผศ.วิชาญ อมรากล มหาวิทยาลัยนเรศวร พะเยา นำเสนอ

มอง SEA ใน 3 หลักการ

- 1) หลักการ
- 2) กระบวนการ
- 3) ผลที่ได้

1) หลักการ SEA

กรมทรัพยากรน้ำก็ทำอยู่แบบผสมผสาน ของ IWRM มุ่งให้ทุกภาคส่วนมีส่วนร่วม ใน 4-5 ปี หลักการ SEA เหล่านี้ดำเนินการมาเยอะมาก

ข้อดีของโครงการนี้

- จะเห็นภาพชัดเจนยิ่งขึ้นว่าโครงการต่างๆ ที่ผ่านมามีข้อดี ข้อย่อยอย่างไร
- เกิดจากนักวิชาการภายนอกลุ่มน้ำยมมาศึกษาให้

2) กระบวนการ

ดำเนินการโดยใช้การมีส่วนร่วม จากทุกภาคส่วนโดยเฉพาะคนในลุ่มน้ำ มีการประชุมหลายครั้ง ถึงแม้จะมีข้อจำกัดว่าไม่สามารถดูแลได้ทุกพื้นที่

ข้อดีของโครงการ

- เป็นความโชคดีของคนในพื้นที่นี้ โครงการนี้เลือกพื้นที่ลุ่มน้ำยมในการศึกษา
- ลุ่มน้ำยมมีข้อมูลการศึกษาอยู่มากจากหลายหน่วยงาน
- ผู้วิจัยมีความรู้ความสามารถ หลากหลาย เช่น อาจารย์ทวีวงศ์ อาจารย์ปาริชาติ

ฉะนั้นคนในพื้นที่ลุ่มน้ำยมควรตื่นตัวให้มากกว่านี้ กรมชลประทาน กรมทรัพยากรน้ำ อาจมองแค่หน้าเป็นทรัพยากรว่าจำทำ จะใช้ จะเก็บ จะดูแล จะเพิ่มประสิทธิภาพอย่างไร แต่โครงการมองมากกว่านั้นว่า หน้าเป็นทรัพยากรธรรมชาติที่จะทำอะไรให้ยั่งยืน

3) ผลที่ได้

เห็นภาพว่ามีการพัฒนา การเพิ่มประสิทธิภาพ ส่วนใหญ่ผลที่ได้ตรงกับความเป็นจริง ในเรื่องแหล่งน้ำต่าง ๆ ซึ่งเป็นความต้องการในทุกพื้นที่

ข้อเสนอแนะ

- ควรมีกระบวนการให้คนในลุ่มน้ำหัดคิด หัดทำได้ด้วยตนเอง ควรใส่เรื่องการเพิ่มประสิทธิภาพของคนในลุ่มน้ำ โดยเฉพาะคณะกรรมการลุ่มน้ำ
- ผลการศึกษาที่ได้ คนในลุ่มน้ำอยากให้อำนาจดำเนินการเป็นรูปธรรม ทั้งระบบ

คุณพรมงคล ชิดชอบ วิศวกรชลประทาน สำนักชลประทานที่ 4 จังหวัดกำแพงเพชร นำเสนอ

ข้อมูลเกี่ยวกับลุ่มน้ำยม

- 1) ลักษณะทางภูมิศาสตร์ ชั่วบนภูเขาล้อมรอบ ตั้งแต่ จังหวัดพะเยา จนมาถึง อำเภอศรีสัชนาลัย จังหวัดสุโขทัย จากนั้นจะเป็นพื้นที่ราบ
- 2) ลักษณะทางกายภาพของลำน้ำยม ตอนบนมีปริมาณความจุที่รับน้ำได้ค่อนข้างมาก เมื่อลงมาบริเวณที่ราบ ลำน้ำจะเลี้ยว และรับปริมาณน้ำได้น้อย ฉะนั้นทำให้ปริมาณน้ำที่ไหลจากตอนบนลงสู่ตอนล่าง เอ่อล้นและท่วมที่ราบ ซึ่งเกิดขึ้นเป็นประจำตามกายภาพของมัน ต้องยอมรับตรงนี้

กรมชลประทานวางแผนการพัฒนา 3 ส่วน

- 1) ส่วนของต้นน้ำ ได้เปรียบภูมิประเทศซึ่งเป็นภูเขา สามารถก่อสร้างแหล่งเก็บกักน้ำได้
- 2) กลางน้ำ เป็นที่ราบและพื้นที่ชุมชน ปริมาณน้ำที่ไหลมาจากข้างบนไม่สามารถเก็บไว้ได้ ต้องผันน้ำที่ไหลมามากไม่ให้ผ่านเขตชุมชน และเขตเศรษฐกิจ
- 3) ปลายน้ำ เป็นที่ราบที่ต้องเร่งระบายให้น้ำจากแม่น้ำยมไปลงที่แม่น้ำน่าน และจากแม่น้ำน่านออกสู่ทะเล

แม่น้ำยม มีลำน้ำย่อย 11 สาขา เชื่อนแก่งเสือเต้นครอบคลุมพื้นที่ลุ่มน้ำได้ 3 ลุ่มน้ำ คือ แม่น้ำยม ตอนบน น้ำควน น้ำปี่ ซึ่งมีปริมาณน้ำประมาณ 900 ถ้าสร้างแก่งเสือเต้นที่มีความจุ 1,175 หมายความว่า 3 ลุ่มน้ำย่อยสามารถควบคุมได้หมด บริหารจัดการได้

กรมชลประทาน ยืนยันว่าเชื่อนแก่งเสือเต้นไม่ใช่ทางออกสุดท้ายของการแก้ปัญหา เพราะถ้าฝนไม่ตก ตอนบนแต่มาตกที่ลุ่มน้ำยาว แม่น้ำยาวก็ต้องไหลมาที่สุโขทัย พิจิตร บางระกำเช่นกัน ฉะนั้นทั้งระบบต้องทำร่วมกันทั้งขนาดใหญ่และขนาดกลาง ถ้าสามารถควบคุมได้หมดก็สามารถบริหารจัดการได้

คุณประสิทธิ์พร กาพ่อนศรี ศูนย์ฝึกอบรมสิ่งแวดล้อม นำเสนอ

เรื่องสิ่งแวดล้อม เป็นเรื่องของทุกคนและไม่มีพรหมแดน และช่วยพัฒนาข้อคิดเห็น ข้อเสนอแนะ เรื่อง มุมมอง กระบวนการ SEA กับมุมมองด้านสิ่งแวดล้อม

ข้อดีของกระบวนการ SEA มีดังนี้

- เห็นกระบวนการมีส่วนร่วมของพี่น้อง ของผู้มีส่วนได้ ส่วนเสีย ทั้งหลาย มีการจัดกิจกรรม หลายครั้ง มีผู้เข้าร่วมจำนวนหนึ่ง ส่วนใหญ่เป็นข้าราชการ แต่ครั้งนี้ ตัวแทนท้องถิ่นมากขึ้น
- เห็นทางเลือก การจัดการน้ำในรูปแบบอื่นๆ ที่มากกว่าเขื่อนขนาดใหญ่ ที่ผ่านมาไม่ได้ทำ แต่มั่นยืนอยู่กับฝายนโยบาย หรือฝายการเมืองเป็นส่วนใหญ่

มุมมองด้านสิ่งแวดล้อม

- รายละเอียดมีน้อย ควรบอกว่ามันคืออะไร กระทบกับอะไร จะทำให้ผู้มีอำนาจตัดสินใจมีข้อมูล ในการตัดสินใจได้ถูกต้อง
- กระแสนานาชาติตื่นตัวด้านสิ่งแวดล้อมมากขึ้น และไทยก็ลงนามในหลายเรื่อง เช่น ภาวะโลกร้อน และส่งผ่านสู่ระดับนโยบายของไทย ถ้าวันนี้อย่างนี้ก็ต้องเริ่มขยับที่จะต้องทำ
- ธนาคารโลก และ ADB ก็ให้ความสำคัญกับเรื่องสิ่งแวดล้อม มีส่วนในการสนับสนุนโครงการ ต่างๆอย่างมาก โดยเฉพาะในประเทศด้อยพัฒนา
- ข้อเสนอของผู้เข้าร่วมประชุมในโครงการนี้เห็นความสำคัญกับการฟื้นฟูป่า และรักษาป่า ฉะนั้น แนวทางการพัฒนาต่างๆต้องตระหนักให้มากกว่าจะส่งผลกระทบกับสิ่งแวดล้อม และอนาคตของลูกหลานอย่างไร บ้าง
- เรื่องเขื่อนแก่งเสือเต้นมีการศึกษาไว้มาก โดยเฉพาะของท่านผู้หญิงสุรวิทย์ เสดิียรไทย มีผล การศึกษาว่า การพัฒนาโครงการขนาดใหญ่ในป่าแม่ยมไม่ควรเกิดขึ้น ข้อเสนอนี้ได้นำไปสู่ระดับนโยบายแล้ว ครั้งหนึ่ง รัฐบาลทักษิณบอกว่าจะไม่สร้างแก่งเสือเต้น เมื่อเปลี่ยนรัฐบาลโครงการแก่งเสือเต้นก็กลับมาอีก คิดว่า ข้อมูลเหล่านี้คงยังไม่ถึงมือผู้มีอำนาจในการตัดสินใจ ต้องผลักดันให้เรื่องนี้ถึงมือผู้ตัดสินใจ

ผลการศึกษาที่ผ่านมา

- FAO ศึกษาพบว่า การสร้างเขื่อนแก้ปัญหาน้ำท่วมได้ 8% เท่านั้น แต่ถ้ามองแบบ SEA ไม่เอา เขื่อนแก่งเสือเต้นเป็นตัวตั้ง แต่จะเอาการจัดการน้ำทั้งระบบเป็นตัวตั้ง จึงสามารถแก้ไขปัญหา น้ำท่วม น้ำแล้ง ได้

เรื่องความคุ้มค่า

- กรณีเขื่อนแก่งเสือเต้น กระทรวงการคลังมีการศึกษาซ้อน ได้จ้าง TDRI ศึกษาเพราะเป็น โครงการขนาดใหญ่ และใช้งบประมาณไม่ต่ำกว่า 7-8 พันล้าน ในปี 2540 – 2541 ฉะนั้น ในปี 2549 จะ เพิ่มขึ้นอีกเท่าไร ตัวอย่างเขื่อนปากมูล เมื่ออนุมัติโครงการ 3,380 ล้านบาท แต่เมื่อสร้างเสร็จ 7 พันกว่า ล้านบาท เป็นเรื่องที่ต้องทบทวน
- การไฟฟ้าฝ่ายผลิตเคยทำเรื่องนี้ และขอเงินจากธนาคารโลก แต่ธนาคารโลกมีมติที่ชัดเจนแล้วว่าไม่สนับสนุนโครงการนี้ เจ้าหน้าที่ธนาคารโลกบอกว่าโครงการที่ไม่อนุมัติจะไม่มีสิทธิ์กลับมาทบทวน ใหม่ เพราะเขาได้ตัดสินใจแล้วว่าผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและสังคมมากเกินไป
- สกว.ศึกษาและบอกว่ามีผลกระทบกับสิ่งแวดล้อมมาก ไม่ควรดำเนินการ

- ผลการศึกษาของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย บอกว่าเป็นป่าไม้ที่สมบูรณ์ ไม่ควรกระทบซึ่งจะส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศในระยะยาว

วันนี้ได้เห็นทางออก ทางเลือกการจัดการน้ำที่เป็นองค์รวม ไม่ใช่การจัดการน้ำแบบเขื่อนขนาดใหญ่เพียงอย่างเดียว

รายชื่อผู้เข้าร่วมประชุม

วิทยากร

1. รศ.พัฒนา ราชวงศ์
2. ผศ.วิชาญ อมรากุล
3. คุณพรมงคล ชิดชอบ
4. คุณประสิทธิ์พร กาพ่อนศรี

คณะเกษตรศาสตร์ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
มหาวิทยาลัยนเรศวร
มหาวิทยาลัยนเรศวร วิทยาเขตพะเยา
สำนักงานชลประทานที่ 4 จังหวัดกำแพงเพชร
ศูนย์ฝึกอบรมสิ่งแวดล้อม

รายชื่อคณะนักวิจัย

5. รศ.ดร.ทวิวงศ์ ศรีบุรี
6. อาจารย์ปาริชาติ ศิวัชรักษ์
7. คุณหาญณรงค์ เยาวเลิศ
8. อาจารย์สมบัติ เหลสกุล
9. คุณบัณฑิต เศรษฐศิริโรตม์
10. คุณจรัสพร รักษาแก้ว
11. คุณชนิศา กล่อมทอง

สถาบันวิจัยสภาวะแวดล้อม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
นักวิชาการอิสระ
มูลนิธิคุ้มครองสัตว์ป่าและพรรณพืชแห่งประเทศไทย
ในพระบรมราชินูปถัมภ์
มูลนิธินโยบายสุขภาวะ
โครงการยุทธศาสตร์นโยบายฐานทรัพยากร
โครงการยุทธศาสตร์นโยบายฐานทรัพยากร
โครงการยุทธศาสตร์นโยบายฐานทรัพยากร

คณะผู้ประเมินโครงการ SEA

12. อาจารย์อรรณชัย ชีวานนท์
13. อาจารย์วัชรพงษ์ พินิตธารัง

นักวิจัย มหาวิทยาลัยรามคำแหง
นักวิจัย มหาวิทยาลัยรามคำแหง

รายชื่อผู้เข้าร่วมประชุม

จังหวัดแพร่

14. พระอธิการหล่อ สุธมโม
15. คุณพฤทธิพงศ์ ทศน์อัญชลีกุล
16. คุณดำรง เจษฎาปัญญา
17. คุณเลิศพร ประพฤติธรรม
18. คุณนนทกาล ชันมณี
19. คุณณัฐพล ทองไพล
20. คุณสมชัย จำปา
21. คุณชุม สะเอียบคง
22. ผู้ใหญ่เส็ง ขวัญเย็น
23. คุณประสาธต์ ประเทศรัตน์

เจ้าอาวาสวัดดอนชัย ตำบลสะเอียบ อำเภอสอง จังหวัดแพร่
ฝ่ายจัดสรรน้ำและปรับปรุงระบบชลประทาน โครงการส่งน้ำ
และบำรุงแ่ยม จังหวัดแพร่
แขวงทางแพร่
หัวหน้าสำนักงานการขนส่งทางน้ำที่ 1 จังหวัดแพร่
คณะกรรมการลุ่มน้ำ จังหวัดแพร่
สมาชิกสภาจังหวัดแพร่
รองนายก องค์การบริหารส่วนจังหวัดแพร่
กำนัน ตำบลสะเอียบ อำเภอสอง จังหวัดแพร่
ผู้ใหญ่บ้าน ตำบลสะเอียบ อำเภอสอง จังหวัดแพร่
ตำบลทุ่งกวาว อำเภอสอง จังหวัดแพร่

24. คุณชาติชาย ธรรมโม
25. คุณสายัณห์ ขำหนึ่ง
26. คุณชวลิต ศึกษากิจ
27. คุณถวิล วงศ์แก้ว
28. คุณวิลาวัลย์ ชันทะบุตร
29. คุณพิษณุ สร้อยเงิน
30. คุณศรีมูล ชันทะบุตร
31. คุณเทอดพงษ์ สะเอียบคง
32. คุณพันธ์ศักดิ์ บัวลอย
33. จังหวัดสออำเภอชัย สุขมี
34. คุณเอมอร พรหมดี

- ตำบลสะเอียบ อำเภอสอง จังหวัดแพร่
 ตำบลสะเอียบ อำเภอสอง จังหวัดแพร่
 ตำบลทุ่งไธ้ง อำเภอเมือง จังหวัดแพร่
 ตำบลหัวทุ่ง อำเภอลอง จังหวัดแพร่
 ตำบลสะเอียบ อำเภอสอง จังหวัดแพร่
 ตำบลสะเอียบ อำเภอสอง จังหวัดแพร่
 ตำบลสะเอียบ อำเภอสอง จังหวัดแพร่
 ตำบลสะเอียบ อำเภอสอง จังหวัดแพร่
 ตำบลสะเอียบ อำเภอสอง จังหวัดแพร่
 ม.พัน 12 อำเภอเด่นชัย จังหวัดแพร่
 ตำบลบ้านปิน อำเภอลอง จังหวัดแพร่

จังหวัดพะเยา

35. คุณศรีเดช ชุมภูชนะภัย
36. คุณภาวัต ชันติโสภณ
37. คุณหลั่น ทองทา
38. คุณมิตรชัย พอใจ

- เทศมนตรีตำบลเชียงม่วน สำนักงานเทศมนตรี
 ตำบลเชียงม่วน จังหวัดพะเยา
 นายช่างโยธา อบตำบลบ้านมาง อำเภอเชียงม่วน
 จังหวัดพะเยา
 อนุกรรมการลุ่มน้ำยม (อำเภอเชียงม่วน จังหวัดพะเยา)
 คณะทำงานลุ่มน้ำยมตอนบน อำเภอเชียงม่วน
 จังหวัดพะเยา

จังหวัดสุโขทัย

39. พระใบฎีกาทองคำ ปภากรโ
40. คุณสัมพันธ์ บุญจง
41. คุณไพโรจน์ คชนิล
42. คุณจำเริญ เพชรสวัสดิ์
43. คุณไพศาล ช. ศิริสนธิ
44. คุณประพฤติ ยอดไพบูลย์
45. คุณเกียรติศักดิ์ เพชรจินดา
46. คุณทัศนัย โทนใหญ่
47. คุณประเวศน์ เทพบุญ
48. คุณรัชฎา เมธาวิกุลชัย
49. คุณพีรยุทธ์ แสนศรี

- อนุกรรมการลุ่มน้ำยม วัดสวนป่า จังหวัดสุโขทัย
 ผู้อำนวยการโครงการชลประทานสุโขทัย
 ผู้อำนวยการโครงการก่อสร้าง 2 สำนักงานชลประทานที่ 4
 จังหวัดสุโขทัย
 ผู้ช่วยผู้อำนวยการสำนักงาน ชกส.จังหวัดสุโขทัย
 หัวหน้ากลุ่มงานแผนงานและข้อมูล สำนักงานพัฒนาชุมชน
 จังหวัดสุโขทัย
 หัวหน้าศูนย์นิมิตวิทยาสุโขทัย
 หัวหน้างานบริหารและควบคุมน้ำสูญเสีย
 สำนักงานประปาสุวรรณโลก
 สำนักงานป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย จังหวัดสุโขทัย
 สำนักงานประชาสัมพันธ์จังหวัดสุโขทัย
 สำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัดสุโขทัย
 สำนักงานเกษตรและสหกรณ์จังหวัดสุโขทัย

50. คุณประสพสุข สุขสวรรค์
หัวหน้าฝ่ายแบบแผนและก่อสร้าง
สำนักงานเทศบาลเมืองสุโขทัยธานี
51. คุณสมจิตร เจาะจง
สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์
จังหวัดสุโขทัย
52. คุณเสาวแก้ว สายเทพ
รองนายก อบต.บ้านแก่ง อำเภอศรีสัชนาลัย
จังหวัดสุโขทัย
53. คุณปราโมทย์ นักรธรรม
รองนายก อบต.ท่าทอง อำเภอสวรรคโลก จังหวัดสุโขทัย
54. คุณเพ็ง บุญธานี
องค์การบริหารส่วนตำบลปากแคว อำเภอเมือง
จังหวัดสุโขทัย
55. คุณครูประยุทธ คุรุทแก้ว
โรงเรียนสุโขทัยวิทยาคม จังหวัดสุโขทัย
56. คุณสนธิ ยังเที่ยง
ผู้ใหญ่บ้าน ม.2 ตำบลบ้านด่าน อำเภอบ้านด่านลานหอย
จังหวัดสุโขทัย
57. คุณอรรธรณ คล้าดิษฐ์
อำเภอบ้านด่านลานหอย จังหวัดสุโขทัย
58. คุณทองคำ บุญรอด
อนุกรรมการลุ่มน้ำยม

จังหวัดกำแพงเพชร

59. คุณพัฒน์ กาญจนการ
แขวงการทางกำแพงเพชร

จังหวัดพิษณุโลก

60. คุณอำนาจ บำรุงพงศ์
สำนักงานสิ่งแวดล้อมภาคที่3 จังหวัดพิษณุโลก
61. คุณนฤมล นาคมี
สำนักงานสิ่งแวดล้อมภาคที่3 จังหวัดพิษณุโลก
62. คุณวัชรมา สงมา
สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน จังหวัดพิษณุโลก
63. คุณอัญชิสา บุญสาใจ
มหาวิทยาลัยนเรศวร

จังหวัดพิจิตร

64. คุณมณูญ มณีโชติ
อนุกรรมการลุ่มน้ำยม

สื่อมวลชน

65. คุณแม่นาวาด ฤกษ์ขร
สำนักพิมพ์ทางช้างเผือก
66. คุณวิชัย สิทธิพันธ์
สำนักงานประชาสัมพันธ์ จังหวัดสุโขทัย
67. คุณอุทัยวรรณ
สำนักงานประชาสัมพันธ์ จังหวัดสุโขทัย
68. คุณวสันต์ เตชะวงศ์ธรรม
นักเขียนอิสระ

สรุปการสัมมนานำเสนองานวิจัย
เรื่อง “การประยุกต์ใช้การประเมินสิ่งแวดล้อมเชิงยุทธศาสตร์ (SEA) ในสังคมไทย
: บทเรียน ประสบการณ์ และการขับเคลื่อนในอนาคต”
วันอังคาร ที่ 19 ธันวาคม 2549 เวลา 08.30-16.30 นาฬิกา
ณ ห้องรัชดาบอลรูม ชั้น 6 โรงแรม ซีเอส ปาร์ค (รวมค่าแห่ง 39) กรุงเทพฯ

การสัมมนา เรื่อง “การประยุกต์ใช้การประเมินสิ่งแวดล้อมเชิงยุทธศาสตร์ (SEA) ในสังคมไทย : บทเรียน ประสบการณ์ และการขับเคลื่อนในอนาคต” เป็นการสัมมนาเพื่อนำเสนอผลการศึกษาวิจัยการจัดการเรื่องของการจัดการขยะของประเทศไทยและเรื่องของการจัดการน้ำในลุ่มน้ำยมในโครงการการพัฒนากระบวนการยุทธศาสตร์ทางเลือกเชิงนโยบายและกระบวนการตัดสินใจต่อนโยบายสาธารณะที่ดี ซึ่งเป็นกรณีศึกษาตัวอย่างการใช้กรอบแนวคิดการประเมินสิ่งแวดล้อมเชิงยุทธศาสตร์(Strategic Environmental Assessment : SEA) ในการศึกษา โดยได้รับการสนับสนุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) มูลนิธิสาธารณสุขแห่งชาติ (มสช.) และสถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข (สวรส.)

วัตถุประสงค์ เพื่อนำเสนอประสบการณ์ของโครงการฯ และแลกเปลี่ยนมุมมองการประยุกต์ใช้ SEA ในการพัฒนานโยบายและแผนของหน่วยงานต่างๆ นำไปสู่การขับเคลื่อนในอนาคต และเพื่อนำเสนอแนวคิด SEAสู่สาธารณะในการดำเนินงานตามกรอบแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 และแผนการจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อมระยะ 5 ปี โดยมีผู้เข้าร่วมสัมมนาประมาณ 130 คน ประกอบด้วย คณะอนุกรรมการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมเชิงพื้นที่ ในคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ หน่วยงานราชการ กระทรวงและกรม กอง ต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง องค์กรอิสระ นักวิชาการในมหาวิทยาลัย สถาบันวิจัยอิสระ ภาคเอกชน องค์กรพัฒนาเอกชน และสื่อมวลชน

การสัมมนาภาคเช้า เริ่มต้นด้วยประธานในพิธี คุณจุฑามาศ บารมีชัย รองเลขาธิการ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ กล่าวเปิดการสัมมนา จากนั้นเป็นการนำเสนอ “บทเรียน และประสบการณ์การใช้ SEA ในสังคมไทย ” กรณีศึกษาการจัดการน้ำในลุ่มน้ำยม โดย คุณบัณฑิต เศรษฐศิริโรตม์ จากโครงการการพัฒนากระบวนการยุทธศาสตร์ทางเลือกเชิงนโยบายและกระบวนการตัดสินใจต่อนโยบายสาธารณะที่ดี : กรณีการจัดการน้ำในลุ่มน้ำยม และกรณีศึกษาการจัดการขยะ โดย อาจารย์สมบัติ เหลสกุล จากโครงการการพัฒนากระบวนการและข้อเสนอทางเลือกเชิงนโยบายสาธารณะที่ดีด้วยกรอบคิดการประเมินทางเลือกด้านสิ่งแวดล้อมเชิงยุทธศาสตร์ และการอภิปรายให้ข้อคิดเห็น นำอภิปรายโดย ศ.ดร. รัชชัย พรรณสวัสดิ์ ที่ปรึกษาอนุกรรมการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมเชิงพื้นที่ ในคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ ศ.ดร.ปริญญา นุตาลัยประธานอนุกรรมการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมเชิงพื้นที่ ในคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ และคุณชนินทร์ ทองธรรมชาติ รองเลขาธิการสำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ดำเนินรายการโดย คุณบัณฑิต เศรษฐศิริโรตม์

ภาคบ่าย นำเสนอบทเรียนการประยุกต์ใช้ SEA ประเด็น เรื่องน้ำ โดย คุณมนตรี จันทวงศ์มูลนิธิฟื้นฟูชีวิตและธรรมชาติ ประเด็น เรื่องพลังงาน โดย คุณศยามล ไกยูรวงศ์ โครงการสร้างเสริมจิตสำนึกนิเวศวิทยาและประเด็น เรื่องสุวรรณภูมิมหานคร โดย คุณภาณิ สวัสดิ์รักษ์ คณะทำงานประเมินสิ่งแวดล้อมระดับยุทธศาสตร์ ดำเนินรายการโดย รศ.พัฒนา ราชวงศ์ มหาวิทยาลัยนเรศวร
คุณภาพสิ่งแวดล้อม

สรุปการประชุมนำเสนองานศึกษาวิจัยและรับฟังความคิดเห็น ได้ดังนี้

คุณจุฑามาศ บาระมีชัย รองเลขาธิการสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคม แห่งชาติ กล่าวเปิดการสัมมนา

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 มุ่งการพัฒนาสังคมที่ยั่งยืน ยึดหลักความพอเพียง คุณธรรม ความเพียร สร้างภูมิคุ้มกัน และยึดการพัฒนาแบบองค์รวมที่มีคนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา เชื่อมโยงทุกมิติแบบบูรณาการ ให้ความสำคัญกับการนำทุนพัฒนาประเทศมาใช้ประโยชน์ควบคู่กับระบบวัฒนธรรม ธรรมมาภิบาล และประชาธิปไตย เพื่อให้ทุกภาคส่วนมีส่วนร่วม มี 5 ยุทธศาสตร์ ต้องสร้างความรู้และความมีเหตุผล ใช้ภูมิปัญญาแก้ปัญหา ลดผลกระทบก่อนดำเนินการ รู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลง โดยเฉพาะข้อตกลงระหว่างประเทศ การใช้เทคโนโลยีชีวภาพบนฐานภูมิปัญญาเดิม

ประกอบด้วย 4 หลักการ คือ ให้ความสำคัญต่อการอนุรักษ์และดูแลสิ่งแวดล้อมอย่างจริงจัง ระวังการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติให้เป็นธรรม นำจุดแข็งและโอกาสของประเทศ ทรัพยากรความหลากหลายทางชีวภาพ ด้วยการปรับโครงสร้างทางเศรษฐกิจ และบริหารจัดการความขัดแย้งในการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ ด้วยสันติวิธี

และ 3 แนวทาง คือ 1)รักษาฐานทรัพยากรระบบนิเวศ สร้างองค์ความรู้ พัฒนาฐานข้อมูล 2)สร้างสภาพแวดล้อมที่ดี ยกระดับการพัฒนาที่ยั่งยืน ลดผลกระทบต่อฐานทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม การพัฒนาประสิทธิภาพการบริหารจัดการเพื่อลดมลพิษ ให้เกิดระบบการประเมินสิ่งแวดล้อมเชิงยุทธศาสตร์ (แผนและพื้นที่) กำหนดให้มีกลไกทางสิ่งแวดล้อม กำหนดเขตการใช้ที่ดินให้เหมาะสม การจัดการสารเคมีอันตราย ส่งเสริมการใช้เครื่องยนต์และพลังงานที่สะอาด และ3)การจัดการองค์ความรู้ และสร้างภูมิคุ้มกัน พัฒนาขีดความสามารถและสร้างนวัตกรรม

ระบบการประเมินสิ่งแวดล้อมเชิงยุทธศาสตร์เป็นแนวทางที่สำคัญ จากการพัฒนาที่ผ่านมาเป็นแบบแยกส่วน ก่อให้เกิดการพัฒนาไม่สมดุลและไม่ยั่งยืน ถึงแม้มีการจัดทำ EIA แล้ว แต่ครอบคลุมเฉพาะระดับโครงการหรือกิจกรรม ยังไม่สามารถควบคุมปัญหา หรือการพัฒนาเชิงบูรณาการได้

ปัญหาปริมาณน้ำขาดแคลนในพื้นที่ชายฝั่งทะเลตะวันออก การแย่งใช้น้ำ มีปริมาณไนโตรเจนไดออกไซด์ และซัลเฟอร์ไดออกไซด์มาก ที่มาबाटพุด ระยอง

สหภาพยุโรปกำหนดให้ทุกประเทศที่เป็นสมาชิกต้องจัดทำ SEA เช่น เกาหลีใต้ ญี่ปุ่น จึงควรผลักดันในประเทศไทย เพื่อให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืนตลอดไป

ข้อเสนอประเด็นที่ประชุม

- เพื่อกำหนดขอบเขตของนโยบาย แผนงาน และพื้นที่ ตามนโยบาย SEA อย่างเหมาะสม โดยเฉพาะมิติทางเศรษฐกิจ

- วิธีการกำหนดความสำคัญของทรัพยากรให้มีความน่าเชื่อถือและยอมรับโดยทั่วไปได้อย่างไร
- การประยุกต์ใช้ประสบการณ์ต่างประเทศให้เหมาะสมกับประเทศไทยได้อย่างไร
- ผู้รับผิดชอบหลัก
- กลไกการบริหารจัดการ

1) บทเรียน ประสบการณ์ของการใช้ SEA ในสังคมไทย

อาจารย์สมบัติ เหล็กกุล นำเสนอ : กรณีศึกษาการจัดการขยะ

เรื่อง SEA เราต้องมองว่าที่ผ่านมาในสังคมไทยเรารู้จักและเข้าใจการประเมินผลกระทบเรื่อง EIA จากการดำเนินการด้านขนาดของโครงการ ในด้านสิ่งแวดล้อมเกี่ยวกับนโยบาย แผน และแผนงานมีหรือไม่ หรือ Mega Project เราจะประเมินผลกระทบกันอย่างไร

SEA จึงเป็นแนวคิดในอเมริกาและยุโรป ว่าการวางกรอบนโยบายควรมีเครื่องมือมาวางกรอบตั้งแต่ 1970 แต่เริ่มพัฒนา 1980-1990 โดยเฉพาะในแถบยุโรป

แนวคิด SEA เกิดขึ้นเพื่อการตอบคำถามเรื่องการพัฒนาที่ยั่งยืน เช่น โครงการรถไฟฟ้า (โครงการ) ระบบการขนส่งมวลชน (นโยบาย) Mode of Transportation (ทางรถเครื่องบิน)

การตัดสินใจกระบวนการเชิงนโยบายไม่มีความชัดเจน เราติดอยู่กับภาคส่วนของตรงกลาง รวมศูนย์ ไม่ได้มองบริบทเงื่อนไขของพื้นที่ การวางหนึ่งนโยบายไม่สามารถใช้ได้กับทุกพื้นที่ แต่ถ้ามีสาระเนื้อหาที่ชัด ก็จะสามารถตัดสินใจได้บนฐานกระบวนการ นโยบายบ้านเราไม่ค่อยมีทางเลือก

- ขาดความชัดเจนในสาระเนื้อหาของแนวคิด
- ปรับกระบวนการให้เกิดความหลากหลาย
- นโยบายเดียวกันไม่สามารถใช้ได้กับประชาชนทุกกลุ่ม พิจารณาเงื่อนไข ข้อจำกัดและบริบททางสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม
- นโยบายสาธารณะเป็นเรื่องของสาธารณะ ไม่ใช่เรื่องเฉพาะส่วนการเมือง การกำหนดนโยบายจึงต้องมาจากกระบวนการภาคสังคมด้วย
- จะทำอย่างไรยุทธศาสตร์...

Manual of Hong Kong เราคุยเรื่องปัญหากันบนต้นไม้ Problem Trees แต่ฐานคิดจะหยิบมาคุยกันอย่างไร Mind-set

SEA as a Bridge Building Process กระบวนการจะถูกวางแผนอย่างไรให้ทุกฝ่ายเข้ามานั่งคุยกัน

หลักการพื้นฐาน SEA เลือกในสิ่งที่ดีที่สุดบนเงื่อนไขและข้อจำกัด EIA มองผลกระทบที่จะเกิดขึ้น ในเชิงนโยบายต้องนำมาเป็นเงื่อนไขและข้อจำกัดในการพัฒนาด้วย

รูปแบบ 4 รูปแบบ มีกระบวนการวิธีการแตกต่างกัน

- 1) ส่ง Report ให้คนตัดสินใจ แล้วจบไป Single shot
- 2) ให้ข้อมูลเพื่อการตัดสินใจ
- 3) ทีมศึกษาและผู้ตัดสินใจ เป็นทีมเดียวกัน อาจมีเงื่อนไขอื่นมาเกี่ยวข้อง
- 4) แยกกันตัดสินใจ ตกเถียงข้อมูลที่ได้มาตลอดเวลา

ระดับความสัมพันธ์ของขั้นการศึกษา SEA และ EIA

SEA ระดับ นโยบาย แผน แผนงาน (ภูมิภาค พื้นที่ สาขาการพัฒนา)

EIA ระดับ โครงการ (แผนงาน การพัฒนา/ การลงทุน)

กรอบคิด

- EU ทำแค่ Plan กับ Program ไม่ทำ Policy
- Canada / America การผสมผสาน Tools & Methodology

การพัฒนาการศึกษา SEA ของแต่ละภูมิภาค

- America เหนือ
- Asia ญี่ปุ่น จีน เกาหลีใต้ ฮองกง

กรอบแนวคิดของการกำหนดนโยบาย: ความรู้ ทิศทาง และแนวโน้มของการจัดการขยะ

ความรู้พื้นฐานที่เป็นความจริง

- การตัดสินใจทรัพยากรสาธารณะขึ้นอยู่กับสาธารณะ
- การให้คุณค่า
- หลักธรรมาภิบาล
- ส่วนร่วมจากภาคส่วนต่างๆ

แนวโน้มของการพัฒนาการจัดการขยะ 3 วิธี (เศรษฐกิจ เทคโนโลยี และสังคม)

เอาขยะมาใช้ให้มากที่สุด โดยเฉพาะเรื่องของพลังงาน

ขยะรีไซเคิลในภาคสังคม

2538-2548 → Zero waste ให้ภาคส่วนสังคมมีส่วนร่วมมากขึ้น

การจัดการสมัยก่อนมองแบบเส้นตรง (เก็บขน รวบรวม กำจัด) แต่แนวคิดใหม่มองแบบวงรอบปิด
Close Mapping ณ วันนี้เรายืนอยู่บนเรื่องการจัดการขยะ อนาคต Waste Minimisation การก่อเกิดขยะให้น้อยที่สุด

กรอบแนวทางการจัดการขยะอย่างครบวงจร Solid Waste Management : SWM)

Goal → Zero waste management & Zero Landfill

(ร่าง) แผนการจัดการขยะมูลฝอยแห่งชาติ

ประเด็นเชิงหลักการ

- ขยะเป็นสิ่งที่เหลือใช้ที่ไม่มีประโยชน์และนำไปทิ้ง
- ขยะสร้างประโยชน์ได้หลายเรื่อง ความหมายของคำว่าขยะ การปฏิบัติการทางสังคมจึงต้องวางจุดยืน

ใหม่ในการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ (Waste Reform)

- ขยะกับยุทธศาสตร์ทั้งระบบ → Climate Change, Waste Land (ป่อขยะ),
- วงจรระบบการจัดการขยะกับสิ่งแวดล้อม
- วงจรระบบการจัดการขยะกับกลไกการจัดการ → หน่วยงานทุกภาคส่วนต้องช่วยกัน
- วงจรระบบการจัดการขยะกับสุขภาพมนุษย์

ประเด็นข้อถกเถียงการวางนโยบายและยุทธศาสตร์

- การกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่นตัดสินใจและดำเนินการ
- ผลประโยชน์ของภาคเอกชนกับชุมชน
- เน้นประชาชนมีส่วนร่วม
- การเลือกใช้เทคโนโลยีและความรู้พื้นฐานของชุมชน
- คุณค่าของขยะที่หลากหลาย

การกำหนดนโยบายและยุทธศาสตร์การจัดการขยะ

รูปแบบ มีมุมมองไม่เหมือนกัน ให้น้ำหนักแตกต่างกัน ถ้าต้องการ Goal เดียวกันมีทางเลือก 4-5 ทาง (สนับสนุนสังคมลดการก่อให้เกิดขยะ สนับสนุนขยะของสังคม ฯ)

ปัจจัยสนับสนุน-เงื่อนไขขยะ Recycle

เราผลิตไฟต้นทุนสูง ค่าใช้จ่ายดำเนินการที่ภูเก็ต 5-7.50 บาท แต่เราขายได้ 2.50

การมีส่วนร่วมและเทคโนโลยีสวนทางกัน แต่สามารถทำงานพร้อมกันได้ แต่เราจะวางหลักการ SEA ยังไง

คุณบัณฑิต เศรษฐศิริโรตม์ นำเสนอ : กรณีศึกษาการจัดการน้ำในลุ่มน้ำยม

ลุ่มน้ำยมกับ SEA ข้อถกเถียงในเรื่องโครงการคือ เรื่องการพัฒนาแหล่งน้ำต่างๆ ในประเด็นด้านนโยบาย

ขั้นตอน SEA

- 1) ระบุ ปัญหาสำคัญ
- 2) ระบุเป้าหมาย หลักเกณฑ์สำคัญของการพัฒนา
- 3) พัฒนาทางเลือกเชิงยุทธศาสตร์
- 4) ประเมินผลกระทบทางเลือก ว่าตอบสนองเป้าหมายในขั้นที่ 2 หรือไม่
- 5) การวิเคราะห์ข้อดี-ข้อเสีย และแสวงหาแนวทางการพัฒนาที่เหมาะสม

การระบุเหล่านี้ใช้ความคิดเห็นของคนในพื้นที่

ประเด็นปัญหาหากนำ SEA มาใช้กับกรณีลุ่มน้ำยม

- 1 ความสัมพันธ์ระหว่างกระบวนการ SEA กับกระบวนการตัดสินใจทางนโยบายในกรณีลุ่มน้ำยม เป็นแบบใน quarter ที่ 2

2. การกำหนดเป้าหมายการพัฒนา: มีเป้าหมายที่แตกต่าง โดยในแต่ละกลุ่มมีจุดเน้นแตกต่างกัน เช่น ภาคเอกชนให้น้ำหนักการพัฒนาเศรษฐกิจที่ยั่งยืน เป็นต้น ในความแตกต่างทางจุดเน้นเหล่านี้จะก่อให้เกิดการยอมรับเกณฑ์ทางเลือกร่วมกันได้อย่างไร?

3. ให้ความสำคัญกับการกำหนดทางเลือกเชิงยุทธศาสตร์
4. ความพร้อมของฐานข้อมูลที่ใช้สนับสนุนการวิเคราะห์ผลกระทบของทางเลือก
5. ประเด็นเรื่องความยืดหยุ่น การดำเนินงานที่ไม่ตายตัวของกระบวนการ SEA
6. ปัญหาเรื่องการตัดสินใจทางนโยบายที่ถูกกำหนดล่วงหน้า
7. การมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง

ข้อเสนอในระยะต่อไป

- ด้านองค์กรที่รับผิดชอบ
- ด้านการพัฒนา หรือแก้ไขกฎหมาย กฎระเบียบเท่าที่จำเป็น
- ด้านการจัดความสัมพันธ์ระหว่างกระบวนการ SEA กับกระบวนการกำหนดตัดสินใจเชิงนโยบาย
- ด้านการจัดทำระบบเครือข่ายฐานข้อมูลด้านสิ่งแวดล้อมเศรษฐกิจและสังคม

2) การอภิปรายให้ข้อคิดเห็น

1) ศ.ดร.ธงชัย พรรณสวัสดิ์ ที่ปรึกษาอนุกรรมการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมเชิงพื้นที่ ในคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ

- ช่องทางการเดินทาง (Mode of transportation) ในการนำเสนอของอำเภอสมบัติ ยังมีจักรยานด้วย นั่นคือยังมองไม่ครบ หากมองไม่ครบจะกลายเป็น EIA ที่ต่อยอดเท่านั้น

- Policy Plan Programme Project ในมุมมองของดร.ธงชัย SEA อยู่ในระดับ Policy ซึ่งจะต้องวางให้ครอบคลุม เป็นตัวไปกำหนด Plan และ Programme แต่ปัจจุบันหากยังทำไม่ได้ก็ทำในชั้น Plan หรือ Programme ไปก่อน

- SEA ที่สำเร็จคือ รัฐจะต้องนำไปทำได้

- SEA จะเป็นเพียง perception หรือความเข้าใจของชาวบ้าน ยังคงไม่ถูกต้อง

- การทำ SEA ต้องใช้เวลา resource ที่ใช้คือ ชาติเงิน เวลา ความรู้ ข้อมูล แต่เรายังขาด resource เหล่านี้ และต้องพิจารณาถึงปัญหาการตัดสินใจทางการเมือง

- Model การศึกษาแก่งเสี้ยน ควรใช้ แก่งเสี้ยนเป็นหลัก base on Fact & Figure ของ SEA

- Engineering, Economics, Social, Environment ในการคุยเรื่องทางเลือกที่ดีที่สุด การกำหนด Stakeholder มาร่วมควรจะทำให้ balance เพื่อมิให้คะแนนเอนไปฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง

- องค์กรที่จะดูแลเรื่อง SEA

1. ควรเป็นองค์กรอิสระ เพื่อคานกับสผ.และสสช.
2. เป็นหน่วยงานให้เทียบระดับกรมในกระทรวงทรัพยากรฯ แทนที่จะภายใต้เป็น สผ.

3. เป็นระดับเดียวกันกับสสช.

4. หรือให้สสช.เป็นผู้ดูแล SEA แต่ต้องคิดให้เป็นการพัฒนาที่ยั่งยืนให้ได้ (จุดยืนอยู่ที่เรื่องเงิน)

- SEA ต้องมองผลกระทบที่สืบเนื่องต่อไปให้ครบ เช่น เรื่องหลังน้ำท่วม

- การใช้ข้อมูลจริง ได้แก่ ความรู้ ความรู้สึกของประชาชน ก็เป็น Fact & Figure ประการหนึ่งที่ต้องนำมาประกอบการพิจารณา SEA

- เราเชื่อว่า การทำ SEA ประชาชนต้องเข้ามามีส่วนร่วมด้วย แต่มีข้อคิดเห็นว่า ภาคีแต่ละภาคีจะมีส่วนร่วมไม่เท่ากัน เนื่องจากความชำนาญการ ความรู้ ความเข้าใจต่างกัน

- ข้อสังเกตของที่ยืน(Space) ของอาชีพนักวิศวกรรม เทคโนโลยีของอาจารย์เอง อาจารย์เห็นว่ามียืนน้อยลงเรื่อยๆ เนื่องจากถูกตั้งคำถาม แสดงให้เห็นว่าควรพิจารณามิติทางสังคมและเทคโนโลยีร่วมกัน มิได้มุ่งที่เทคโนโลยีอย่างเดียวเท่านั้น

2) ศ.ดร.ปริญญา หุดาลัย ประธานอนุกรรมการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมเชิงพื้นที่ ในคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ

- ทุกประเทศมีการออกแบบ SEA ให้กับประเทศของตัวเอง ประเทศไทยก็ควรออกแบบสำหรับประเทศไทยเองโดยไม่ยึดติดกับของประเทศใดๆทั้งสิ้น

- เรื่องลุ่มน้ำยม ดร.ปริญญา ให้ข้อแนะนำว่า ควรใช้ข้อมูลเชิงสัมภาษณ์บ้าง จะได้รู้ว่ามีส่วนที่เป็นการเมืองเข้ามาเกี่ยวข้องอย่างไรบ้าง

- ปัญหาลุ่มน้ำยมที่สำคัญในการนำมาพิจารณาศึกษาทาง SEA เช่น

1. น้ำยมจากตาก กำแพงเพชร สุโขทัย พิจิตร โปธิ์ทะเล พิษณุโลก บางขุนนาคร นครสวรรค์ ทางฝั่งตะวันตกมีพื้นที่สูง น้ำจึงไหลแม่น้ำยมมากกว่าแม่น้ำปิง แม่น้ำน่านตลิ่งสูงกว่า แม่น้ำยมจึงไหลเข้าสู่แม่น้ำน่านไม่ได้ ตรงกลางของแม่น้ำยมในช่วงจังหวัดพิจิตร น้ำนิ่ง ระบายไม่ได้ เพราะ elevation มีความใกล้เคียงกันหมด (no gradient)

2. ตะกอนดินในแม่น้ำยมนั้นมีมหาศาล และจะไหลจากแม่น้ำยมลงแก่งเสือเต้น 10ล้านตัน

- 54 ล้านตันต่อปี ซึ่งตรงนี้มีการบิดเบือนข้อมูลและเพิกเฉยต่อข้อมูลนี้

จึงควรพิจารณาอย่างรอบด้านในการพัฒนาลุ่มน้ำยมทั้งระบบ ซึ่งอาจจะเป็นไปได้

- Projection base on what? ต้องทำ Economic Analysis/Financial Analysis และพิจารณาด้วยว่าจะพัฒนาอะไร? ในขณะที่ประชาชนมีค่าครองชีพ ตลอดจนรายได้ต่อหัวต่ำ

- SEA ปราศจากมิติการพิจารณาอำนาจในการตัดสินใจของนักการเมืองมิได้ เพราะการใช้เงินการใช้อำนาจตัดสินใจต้องมีกฎหมายรองรับ และกฎหมายอยู่ในอำนาจของนักการเมือง

- การจัดการลุ่มน้ำยมต้องดูการจัดการน้ำผิวดินและน้ำบาดาลร่วมกัน

- SEA ควรเน้นทั้งกระบวนการและรายงาน เพราะรายงานเป็น record กระบวนการเป็น mechanic ในมุมมองของภาครัฐ ต้องใช้ควบคู่กันไป และอย่าให้เป็น mechanic จนเกินไป ต้องให้ควบคู่กับ record ไปให้ได้

- แม่น้ำปิง แม่น้ำน่านที่ไหลลงมาเจ้าพระยา มีความเร็วน้ำสูงมาก ตั้งแต่ช่วงตากลงมาไม่มีระบบควบคุมน้ำ

- การมีส่วนร่วม มี Stakeholder 18 รายตาม list ของอาจารย์ รายที่พบใหม่คือในหลวง เนื่องจากชาวบ้านทูลเกล้าฯถวายฎีกาถึงพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

3) คุณชนินทร์ ทองธรรมชาติ รองเลขาธิการสำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

- ขั้นตอน กระบวนการจัดการขยะ จะเอา SEA มากำหนดขั้นตอนเหล่านี้ได้อย่างไร หรือ combination อย่างไร ยังไม่เห็นข้อมูลเชิงวิชาการในการจัดการอย่างแท้จริง

- อยากเห็นข้อดี-ข้อเสียของทางเลือกเชิงนโยบาย

- ฐานข้อมูลควรเป็น DIS

- What is MEANs? What is ENDs? ควรใช้ปัจจัยใดบ้าง? มีทางเลือกอะไร? ในการพิจารณา SEA เนื่องจากกระบวนการนั้นเป็นระบบ ดังนั้นโจทย์ที่เรา discuss กันอยู่นี้มันถูกต้องหรือไม่?

3) ความคิดเห็นของผู้เข้าร่วมประชุม

- SEA ควรทำตลอดทั้งกระบวนการ ตั้งแต่ Policy Plan Programme และ Project

- การศึกษาควรเป็นในเชิง scientific พอสมควร ในเชิง cross cultural

- อย่าดูแต่ขยะชุมชนเท่านั้น

- ใช้ economic instrument พิจารณา คัด cost & price

- compensation คืออะไร

- หาก SEA สมบูรณ์แล้ว แต่ไม่มีบทบาทเห็นการเมืองของรัฐ SEA คงต้องจบลงที่ความสนใจของ คณะรัฐบาล หรือผู้บริหารประเทศที่มีอำนาจในการจัดการ ซึ่งสนใจการแก้ปัญหาเฉพาะหน้ามากกว่า สิ่งที่ต้องมองเห็นอีกว่านั่นคือความหลากหลายของพื้นที่ เช่น ลุ่มน้ำยม นั้น

- SEA ควรเป็นระดับ Macro แต่เมื่อมาจับกับลุ่มน้ำยมจะเป็น Micro มากกว่า จึงควรวางให้เป็นระดับ Macro ในระดับ Policy เพื่อแสดงให้เห็นว่าควรอยู่ในการตัดสินใจระดับใด

- ภาครัฐเป็นผู้ที่มีอำนาจในการตัดสินใจสูงสุด ซึ่งจะต้องฟังเสียงประชาชน แต่สุดท้ายก็เป็นการตัดสินใจของนักการเมืองเท่านั้น หากเรามี resource พร้อมมีทางเลือก(Alternative) แต่ decision maker ไม่เลือกก็จะมีประโยชน์ การตัดสินใจขึ้นกับ ความโปร่งใสของผู้ตัดสินใจ

- process ของ SEA ทั้งขั้นตอนของอำเภอบัณฑิต ต้องอาศัยผู้มีความรู้ความสามารถอย่างสูง หากมีความรู้ ความสามารถไม่พอจะทำให้ขั้นตอนผิดไปเสียหมด

- อำนาจของนักการเมืองที่อยู่เหนือธรรมชาติในการตัดสินใจ SEA เป็นเรื่องที่รับไม่ได้ เนื่องจาก โครงการต่างๆ เกิดจากงบประมาณที่มาจากภาษีของประชาชน กระบวนการจัดการ SEA จึงขึ้นกับอำนาจของนักการเมืองอย่างเดียวไม่ได้ แต่ต้องจำกัดให้ได้

- ควรให้ความสำคัญกับหลักการในสังคมไทย ปรับปรุง แก้ไข เพื่อขับเคลื่อนให้ SEA เกิดขึ้นอย่างโปร่งใส

- การจัดการลุ่มน้ำยมจะกระทบกับการระบายน้ำในภาคกลาง การศึกษาจะต้องดูไปถึงลุ่มน้ำเจ้าพระยาตอนล่างด้วย คือ ความสามารถในการระบายน้ำในภาคกลาง หรือ ศึกษา SEA ในการระบายน้ำของลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาในฤดูฝน เพื่อทำให้เกิดการบริหารจัดการน้ำในภาพรวมมิใช่เพียงแค่โครงการเดียวเท่านั้น

- SEA ใหญ่เกินกว่าจะพูดถึงเพียงแค่เรื่องขยะหรือน้ำ ควรหาเหตุจริงๆ ให้ได้แล้วจึงแก้ไข ยกตัวอย่าง อริยสัจ 4

- SEA ควรเป็นหน่วยงานอิสระ ซึ่งหากแยกแล้วก็ต้องโยงให้ได้

- การบอก Boss ของเราให้สนใจ SEA คงทำไม่ได้ สิ่งที่เราควรทำเพื่อเป็นแรงเสริมคือให้ความรู้ประชาชนในทุกระดับ

- กระบวนการตัดสินใจมีในทุกขั้นตอน มีการ record บนพื้นฐานการตัดสินใจเหล่านั้นทั้งระบบ จึงมิใช่การตัดสินใจครั้งสุดท้ายเท่านั้น

- การตัดสินใจสะท้อนให้เห็นการบิดเบือนตัวนโยบาย

- อะไรคือหลักการในการตัดสินใจจะสะท้อนออกผ่านการตัดสินใจ

- กระบวนการ SEA จะเป็นการตรวจสอบไปในตัว หากบิดเบียวไปจากชุดขั้นตอนที่มันมีอยู่จะแสดงให้เห็นจุดประสงค์ของผู้ตัดสินใจเอง

- ประเด็นลุ่มน้ำยม มิได้ต้องการให้เป็น SEA ในระดับโครงการ เนื่องจากลุ่มน้ำยมเป็นเรื่องที่กระทบกับหลายจังหวัด มิใช่จังหวัดเดียว สุดท้ายแล้วการศึกษาได้คำนึงถึงการคำนวณจากระดับใดภายใต้ resource ที่มีอยู่ จึงได้พิจารณาเรื่องลุ่มน้ำยมขึ้นมาเป็นตัวอย่าง และ scoping ตัวประเด็นปัญหา

ภาคบ่าย

ก) บทเรียนการประยุกต์ใช้ SEA

1) คุณมนตรี จันทวงศ์ มุลนิธิฟื้นฟูชีวิตและธรรมชาติ นำเสนอ : ประเด็น เรื่องน้ำ

โครงการนี้ทำแค่ EIA ธรรมดา แต่นำหลักเกณฑ์เรื่องนี้เข้ามาดู เกิดขึ้นตั้งแต่ 2543

การประยุกต์ใช้ SEA มีเรื่องหลักๆ คือ การดูความเป็นมาและเป้าหมาย (ต้องมีความโปร่งใส มีส่วนร่วม และได้รับการยอมรับจากทุกฝ่าย) กระบวนการต้องไม่กีดกันผู้มีส่วนเสียออกไปจากกระบวนการ คำนึงถึงผลลัพธ์และผลกระทบของโครงการมากกว่าคำนึงถึงความพอใจของคนบางกลุ่ม

โครงการเพิ่มปริมาณน้ำให้แก่เขื่อนแม่กวงอุดมธารา (ผันน้ำเขื่อนแม่กวง)

ปัญหา คือ เขตสีม่วงคือพื้นที่ชลประทาน ปริมาณน้ำในเขื่อนแม่กวงแห้งไปเรื่อยๆ ขาดแคลนประมาณ 140 ล้าน ลบ.ม. อนาคตจะขาดเพิ่มขึ้น แต่เขื่อนจะต้องจ่ายน้ำให้เกษตร อุตสาหกรรม และเมือง

วิธี คือ ผันน้ำจากแม่น้ำแม่แตงเป็นอุโมงค์ที่เขื่อนแม่กวด แล้วผันน้ำมาสู่เขื่อนแม่กวง

โครงการผันน้ำจะสร้างประตูละบายน้ำใหม่ขึ้นมา

การใช้น้ำในโครงการชลประทานแม่แตงมีการแย่งน้ำกันอยู่ก่อนแล้ว ระหว่างภาคเกษตรด้วยตนเอง

โครงการพืชสวนโลกถั่วลิสงโดยการสูบน้ำจากแม่น้ำแม่แตง เข้ามาแย่งน้ำซึ่งมีอยู่อย่างจำกัดออกไปจากระบบอีก

กลุ่มเกษตรกรทราบข่าวโครงการผันน้ำ จึงเกิดจุดยืนไม่ยอมให้เกิดโครงการผันน้ำแม่แตง
กระบวนการ SEA ที่หายไป

- การมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ต่อความเป็นมาของโครงการ
- การปกปิดข้อมูลการศึกษา เผยแพร่ข้อมูลไม่ครบถ้วน (ค่าไฟ ค่าใช้จ่ายในการสูบน้ำช่วงฤดูแล้ง)
- ความเป็นธรรมของการใช้และจัดสรรน้ำ (พืชสวนโลก&ไนท์ซาฟารี) / การจัดสรรน้ำของเขื่อนแม่กวง
ที่จัดสรรให้นิคมอุตสาหกรรมลำพูน และประปาเชียงใหม่ / หลักประกันตามร่าง พ.ร.บ.ทรัพยากรน้ำ
- ปัญหาด้านจริยธรรมของกรมชลประทาน ตั้งงบประมาณออกแบบก่อสร้างไว้แล้ว แต่ชาวบ้านไม่แน่ใจ
ว่าตกลงโครงการนี้เกิดขึ้นจริงหรือไม่
- กลไกการบริหารจัดการน้ำในแอ่งเชียงใหม่-ลำพูน (Zero discard)

ข้อเสนอ ความเป็นไปได้ในกระบวนการสาธารณะ

- รัฐบาลต้องลงทุนที่จะทำงานร่วมกันกับหน่วยงานต่าง ๆ ในลุ่มน้ำย่อย เราต้องดูเรื่องขีดความสามารถ
ลงทุนงบประมาณ บุคลากร ความสามารถ
- ทุกโครงการแสดงขีดความสามารถในการจัดหาเงินโดยไม่กระทบต่อผู้ใช้น้ำ เช่น ช่วงพืชสวนโลก เป็น
ช่วงที่ชาวบ้านกำลังประสบปัญหาขาดแคลนน้ำ
- ปรับปรุงกระบวนการจัดทำรายงานการศึกษาความเหมาะสมและผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม โดยการ
แยกขั้นตอนที่เหมาะสม และจัดตั้งกลไกอิสระ
- ปรับปรุงมาตรฐานกระบวนการประชาพิจารณ์ ให้ได้มาตรฐาน

2) คุณศยามล ไกยูรวงศ์ โครงการสร้างเสริมจิตสำนึกนิเวศวิทยา นำเสนอ : เรื่องพลังงาน

ยุทธศาสตร์พลังงานหมุนเวียนภาคใต้ ใช้มุมมองแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 9 สภาพัฒน์วิเคราะห์ยุทธศาสตร์
เชิงพื้นที่ว่ามีข้อเด่นทางด้านฐานทรัพยากร การพัฒนาเชิงพื้นที่อย่างรวดเร็ว เช่น แผนพัฒนา 5 จังหวัดภาคใต้
ภาคใต้เน้นการท่องเที่ยวในฝั่งอันดามัน ส่วนฝั่งตะวันออกเน้นการพัฒนาทางด้านอุตสาหกรรม เน้นภาคเกษตร
ส่งออกยางพาราและปาล์มน้ำมัน

โครงการเส้นทางยุทธศาสตร์พลังงาน Land Bridge สงขลากับสตูล มีการกว้านซื้อและเวนคืนที่ดิน
เรียบร้อยแล้ว และจะสร้างท่าเทียบเรือ รวมทั้งเชื่อมโยงโครงการท่อก๊าซไทย-มาเลเซีย นอกจากนี้เราจะขาย
น้ำมันได้ โดยผ่านทางอุโมงค์ที่จะขุดใต้ถนน 4 เลน ไม่ต้องอ้อมช่องแคบมะละกา เป็นการสำรองพลังงาน
ทั้งหมด

ความคืบหน้าถูกชะลอไว้ แต่สภาพัฒน์ก็รอการลงทุน มีการผลักดันสภาอุตสาหกรรมและหอการค้า
การวางแผนนโยบายระดับประเทศเรื่องพลังงานนั้น กฟผ.ผลิตและจัดจำหน่าย
ที่มาของพลังงาน เช่น ก๊าซธรรมชาติ ต้นทุนต่ำและดีที่สุดในเมื่อเทียบกับพลังงานถ่านหิน มีการส่งก๊าซ
ธรรมชาติจำหน่ายที่อุตสาหกรรมมาบตาพุด มีการสร้างโรงไฟฟ้าที่อำเภอจะนะในขณะที่ยังมีความขัดแย้งใน
พื้นที่

ภาคใต้มีความต้องการใช้ไฟฟ้าต่ำที่สุด กรุงเทพมหานครมากที่สุด รองลงมาคือภาคกลาง

ภาระของผู้บริโภคพลังงานมีความแตกต่างกัน โครงสร้างนโยบายพลังงานควรปรับทิศทางให้แยกภาระของแต่ละประเภทของผู้บริโภค เช่น โรงงานอุตสาหกรรมก็ต้องมีค่า ft เพิ่มขึ้น แต่ภาระทั้งหมดไปสร้างผลกระทบในพื้นที่ต่อการสร้างโครงการ

ผลกระทบของการพัฒนาพลังงานกระแสหลัก

- ประชาชนไม่มีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายและวางแผนพัฒนาพลังงาน
- ต้นทุนทางเศรษฐกิจสูงขึ้น
- ผลกระทบต่อการทำลายทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การแย่งทรัพยากรธรรมชาติ
- ละเมิดรัฐธรรมนูญ
- ผลกระทบต่อสังคมและสุขภาพ
- ผลกระทบต่อความมั่นคงและสันติสุขของสังคมไทย เช่น แม่เมาะ/ ภาคใต้

พลังงานทดแทน ยังใช้พลังงานจากฟอสซิล แต่ให้มีนโยบายการนำไปโอดีเซลเข้ามา

พลังงานหมุนเวียน นำกลับมาใช้ใหม่ ไม่สูญไปเลย อนาคตถ้าประเทศไทยมีการพัฒนาพลังงานหมุนเวียน เราก็คงจะไม่เจอปัญหาน้ำมันหมด กำหนดให้อยู่ในแผน PDP 8%

เทคโนโลยีสามารถใช้ทรัพยากรของชุมชนได้ เช่น ก๊าซชีวภาพ ในจังหวัดพัทลุง เลี้ยงวัว เลี้ยงหมู มีการส่งออก อบรมได้ได้รับการสนับสนุน

พลังงานแสงอาทิตย์ กระทรวงพลังงานสนับสนุนการทำโซลาร์เซลล์ โดยเฉพาะในพื้นที่เขตป่า ใช้พลังงานน้ำตก ประสบปัญหาอุทยานทับที่ รวมทั้งมีข้อจำกัดเยอะ แต่ผลิตไม่เพียงพอ มีโอกาสต่บอย

พลังงานลม มาจากกังหันลม กฟผ. มีแผนขยายพลังงานลม เพื่อเข้าไปอยู่ในพลังงานทดแทน เช่น ในพื้นที่ทะเลสาบสงขลา โดย กฟผ.มาลงทุนเอง ต้องทำผลกระทบทางด้านสิ่งแวดล้อม ประชาชนยังไม่มีส่วนร่วม จึงยังไม่ไว้วางใจในเรื่องการเกิดปัญหามลพิษ

ขยะค่อนข้างเป็นการลงทุนสูง อบรมหรือเทศบาล

พลังงานทดแทน มีต้นทุนต่ำ ไม่ทำลาย ไม่ผูกขาด ช่วยลดปัญหาคอร์รัปชันโครงการขนาดใหญ่

ปัญหาอุปสรรคการส่งเสริมพลังงานหมุนเวียน

- โครงสร้างยังผูกขาดโดยกลไกรัฐและกลไกตลาด
- กฎหมายไม่เอื้ออำนวยการผลิตไฟฟ้าจากพลังงานหมุนเวียน
- แผนยุทธศาสตร์การส่งเสริมพลังงานหมุนเวียนขาดเอกภาพ
- กระบวนการตัดสินใจของประชาชนขาดการมีส่วนร่วม

3) คุณการณ์ สวัสดิ์รักษ์ คณะทำงานประเมินสิ่งแวดล้อมระดับยุทธศาสตร์

นำเสนอ : ประเด็น การพัฒนาพื้นที่สุวรรณภูมิมหานคร

สุวรรณภูมิ: ยุทธศาสตร์ที่เปลี่ยนแปลง

ก่อน ปี 2503 ให้บริษัท Rich Fill วางผังเมือง กทม. บอกว่าถึงเวลาจะต้องมีสนามบินแห่งใหม่ โดยเสนอที่บริเวณหนองงูเห่า บางพลี เสนอว่าดอนเมืองไม่พอ เป็นของทหารอากาศจึงต้องมีสนามบินใหม่ 3 ปีต่อมามีกระบวนการหาซื้อที่ดินและเวนคืน

ปี 2521 มีการทบทวนพื้นที่อีกครั้งหนึ่ง แต่ผลสรุปยังเป็นหนองงูเห่า และมีการจัดทำแผนแม่บททำ
อากาศยานทั่วประเทศไทย

ปี 2534 อนุมัติให้สร้างสนามบินใหม่

ปี 2543 เป็นเวลา 46 ปี จากข้อเสนอให้มีสนามบินใหม่

มีการศึกษากระบวนการ EIA อยู่เรื่อยๆ จนถึงปัจจุบันก็ยังไม่จบสิ้น

ปี 2547 Project ทำให้มียุทธศาสตร์มารองรับ โครงการหนึ่งอาจมีผลต่อยุทธศาสตร์ที่ตามมา

ปี 2549 เกิดปัญหาต่างๆ มากมายจากการสร้างสนามบินสุวรรณภูมิ เนื่องจากการไม่มีกระบวนการ
ร่วมคิด

เช่น น้ำใช้ น้ำเสีย ขยะ เสียง ความสั่นสะเทือน มลพิษอากาศ สุขภาพ น้ำท่วม สภาพดินทรุดจากการสูบน้ำ
บาดาล

แผนแม่บท ให้สุวรรณภูมิเป็นศูนย์กลางการบิน Metro

- ผังเมืองสุวรรณภูมิ
- สุวรรณภูมิมหานคร

ปี 2547 การออกกฎกระทรวง

- อ่อนนุช พื้นที่อุตสาหกรรมจะเชิงเทรา

กรมโยธาธิการว่าจะเกิดผลกระทบอะไรขึ้น?

มีผู้อาศัยและผู้ประกอบกิจการ 1 ล้านกว่าคน ปริมาณการจราจรเพิ่มขึ้น ความต้องการใช้น้ำ ปริมาณ
ขยะ น้ำเสีย เพิ่มขึ้น

การขยายตัวของพื้นที่เมือง กทม.

พื้นที่ Buffer Zone พื้นที่สีเขียวจะหายไป

แผนปฏิบัติการ

พื้นที่รองรับกิจกรรมที่ควรเกิดขึ้นในแผนแม่บท เป็นพื้นที่ที่เสี่ยงปลา วัด

การพัฒนาที่จะเกิดขึ้นในพื้นที่ 2548-2578

- ธุรกิจนานาชาติ การขนส่ง Logistic ด้านถนนอ่อนนุช
- อุทยานอุตสาหกรรม – อ่อนนุช
- พื้นที่บริการการค้าและพักอาศัย - ถ.กิ่งแก้ว

ความเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจและสังคม

- การจ้างงาน

วิสัยทัศน์ “สุวรรณภูมิเมืองน้ำ- เมืองศูนย์กลางการบินและการขนส่ง”

จากแผนแม่บท นำมาแบ่งเป็นผังแนวคิด ผังเฉพาะ ภาพรวม ผังโครงข่าย (เส้นทางน้ำ ขนส่งทางบก ขนส่งความเร็วสูง อาคาร ระยะถอยร่นของอาคาร)

การเติบโตของชุมชน

- ชุมชนบางปลา 1 ล้านคน จะเกิดปัญหาชุมชนแออัด ?
- กระทรวงมหาดไทย จัดให้มี การศึกษาสุวรรณภูมิมหานคร มีการเทียบเคียงกับในต่างประเทศ
- “ขึ้นต้นเป็นสนามบินใหม่ ไยจึงลงท้ายเป็นมหานคร”
- วิสัยทัศน์ที่ว่าประเทศไทยต้องเป็นศูนย์กลางการขนส่ง คุ่มแล้วหรือไม่?
- โครงการนี้ชอบธรรมด้วยยุทธศาสตร์หรือยัง?
- ข้อเสนอในผังภาคตะวันออก จะนำก๊าซลำเลียงมาทางภาคตะวันออก
- กระแสการพัฒนาจากภายนอก เราให้น้ำหนักการแข่งขันกระแสโลกาภิวัตน์ แต่กลับมองเรื่องสุขภาพ

เป็นเรื่องรอง

SEA?

- กรอบแนวคิด
 - บูรณาการ
 - ทางเลือก
 - กระบวนการจัดทำนโยบายและการวางแผนพัฒนา
 - การตัดสินใจ
 - การมีส่วนร่วม
- สุวรรณภูมิ คำตอบขึ้นกับการตั้งโจทย์และการหาทางเลือก คำตอบบนกระบวนการมีส่วนร่วม
สุวรรณภูมิ เป็นเพียงตัวอย่างหนึ่งของฝ่ายพัฒนา

ข) ความเห็นจากผู้เข้าร่วมประชุม

- ทุกพื้นที่มีแนวคิด คือ โครงการลงไป แต่การกำหนดการพัฒนาไม่มีแนวคิดที่ชัดเจน กรณีสุวรรณภูมิ
เห็นได้ชัด

- SEA ยากและกว้าง แต่มีขอบเขตทางวิชาการ คิดถึงผลกระทบ
- น้ำท่วม ไม่มีเจ้าภาพตัดสินใจแก้ปัญหา
- โครงสร้างของโครงการที่พัฒนาในอดีต เช่น โครงการพัฒนาขนาดใหญ่ (ไฟฟ้าและชลประทาน) ระยะ
หลังการแก้ปัญหา น้ำท่วมเป็นประเด็นปัญหาหลักของประเทศ

- อุตสาหกรรมต้องหาน้ำเอง Water Reuse

- ประชาชนเจ้าของพื้นที่ไม่ค่อยมีบทบาท เราอยากมีองค์กรอิสระที่มีบทบาทศึกษาหรือตรวจสอบ
โครงการที่เกิดขึ้น การพัฒนาที่ผ่านมาเป็นเรื่องของส่วนได้ส่วนเสีย ผลประโยชน์ สร้างบรรทัดฐานว่ามีผลกระทบ
อะไรบ้าง เพราะสังคมเราเป็นสังคมที่แก้ปัญหาเฉพาะหน้า

- SEA ควรมองระดับจุลภาคหรือ Micro แล้วรวมเป็นมหภาคได้ น่าจะหนุนช่วยการขับเคลื่อนการประเมินทางยุทธศาสตร์ เพราะท้องถิ่นต้องมีการกำหนดแผน รองรับการเอาประสบการณ์ SEA ไปใช้ให้เกิดประโยชน์ในพื้นที่ได้ด้วย

- SEA เป็นเรื่องที่เราอยากปรับปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในไทยที่ล้มเหลวหรือผิดหวังต่อโครงการทรัพยากรสิ่งแวดล้อมธรรมชาติของสังคม

- SEA ไม่ใช่คำตอบของโครงการทั้งหมด ถ้าชุมชนเข้มแข็งก็สนับสนุนเลย ไม่ต้องเอา SEA ไปจับ

- ขณะนี้ไทยไม่มีหน่วยงานไหนมีฐานข้อมูลทรัพยากรระดับประเทศภาพรวม องค์การอิสระควรพัฒนาแผนการมีส่วนร่วมในพื้นที่ สภาพัฒนควรปรับวิธีการศึกษาลักษณะเชิงพื้นที่และเข้าไปในชุมชน จะทำให้คนที่อยู่ในชุมชนสามารถเข้าถึงข้อมูลนั้น เรื่องสิ่งแวดล้อมต้องมองในพื้นที่ แล้วในประเทศไทยก็ยังไม่เกิด

การพัฒนาเครือข่ายของคนในพื้นที่ ชุมชนหรืออปท.ยังขาดฐานข้อมูลการพัฒนาสิ่งแวดล้อม ต้องมองทุกมิติ เชื่อมโยงนโยบายและชุมชน ชาวบ้านก็จะใช้ข้อมูล SEA ที่เหมาะสมกับชาวบ้าน นำฐานข้อมูลในพื้นที่มาตรวจสอบ

- เราคิดแบบแยกส่วน sectoral มานาน อยากให้ชาวบ้านมาร่วมทำ R&D และให้รัฐบาลลดบทบาท

- กระบวนการมีส่วนร่วม ในส่วนของ อปท. เป็น Sector หนึ่งที่จะดึงคนเข้ามาร่วมกันเป็นเครือข่ายได้

- นโยบายระดับ Macro-Micro จาก กทม.ไปเชียงใหม่ พอลงไปในระดับท้องถิ่น ยังไม่มีเมืองไหนที่จะพัฒนาเลนสำหรับจักรยานและคนเดิน

- SEA เป็นกระบวนการ เครื่องมือ เป็นเหตุเป็นผล ถ้ามหาความเป็นไปได้ที่ไม่ถูกจำกัดแค่โครงการ เช่น ปากมูล งานวิจัยไต้หวัน ระดับท้องถิ่นเป็นไปได้อีก 2 แบบ คือ รับมือกับนโยบายตั้งโจทย์ข้ามวันข้ามคืน กับ อปท.เอาไปใช้ประโยชน์เป็นเครื่องมือได้

SEA ผลักดันแล้วไม่ใช่แก้ปัญหาที่เราเผชิญได้ เครื่องมือหลายอย่างก็จำเป็นต้องมีองค์กรอิสระสิ่งแวดล้อม เรื่องแก้รัฐธรรมนูญ ปฏิรูปก็ต้องเดินหน้าต่อไป

ถึงแม้ทำ SEA แต่ EIA ก็ยังไม่หมดไป เรื่องพลังงาน ถ้าทำ SEA เรื่องพลังงานหมุนเวียน ไม่มีถ่านหินแล้ว ก็ยังต้องทำ EIA Project อยู่ดี

- เราสามารถทำ SEA ระดับท้องถิ่น เพราะมีการทำ SEA ระดับใหญ่มาก่อนแล้ว

- ชาวบ้านยังไม่มีฐานข้อมูลระดับพื้นที่ เราพยายามเชื่อมโยงแผนสภาพัฒนทำว่าเรื่องนี้เกี่ยวข้องกับตัวเขา เรามีศักยภาพศึกษาข้อมูลระดับพื้นที่เล็กๆ ปัจจุบันผู้นำความคิดมีความรู้

- กรณีส่งเสริมพลังงานร่วมกับชาวบ้าน แม้รัฐต้องอุดหนุนในช่วงแรก เคยไปดู Biomass ที่ชยะกำแพงแสน พอหมดกองทุนอนุรักษ์พลังงาน เขาก็ต้องหยุด

- ความพร้อมของชุมชน เวลาพูดถึงชุมชน มันมีนัยยะการตัดสินใจพูดคุยค่อนข้างละเอียด ถ้าชุมชนเข้มแข็งมีแผนการตัดสินใจ SEA สนับสนุนเข้าไปร่วมก็สามารถทำได้เลย เราใช้ระดับเล็กขึ้นมาผลักดันสู่ระดับประเทศได้

- สามารถเริ่มได้ที่ระดับ Micro แต่ไม่ควรทิ้งระดับ Macro จุดโหว่ของ 2 ระดับคืออะไร ลองทดลองทำพร้อมกัน

- Linkage of Micro & Macro

รายชื่อผู้เข้าร่วมประชุม

● วิทยากร

1. คุณจุฑามาศ บารมีชัย	รองเลขาธิการ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ
2. คุณชนินทร์ ทองธรรมชาติ	รองเลขาธิการ สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
3. ศ.ดร.ปริญญา นุตาลัย	ประธานอนุกรรมการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมเชิงพื้นที่
4. ศ.ดร.ธงชัย พรรณสวัสดิ์	ที่ปรึกษาอนุกรรมการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมเชิงพื้นที่
5. รศ.พัฒนา ราชวงศ์	มหาวิทยาลัยนเรศวร
6. คุณมนตรี จันทวงศ์	มูลนิธิฟื้นฟูชีวิตและธรรมชาติ
7. คุณศยามล ไกยูรวงศ์	โครงการสร้างเสริมจิตสำนึกนิเวศวิทยา
8. คุณภาวณี สวัสดิ์รักษ์	คณะทำงานประเมินสิ่งแวดล้อมระดับยุทธศาสตร์
9. อาจารย์สมบัติ เหลสกุล	มูลนิธินโยบายสุขภาวะ
10. คุณบัณฑิต เศรษฐศิริโรตม์	โครงการยุทธศาสตร์นโยบายฐานทรัพยากร

● คณะนักวิจัยโครงการ SEA : ลุ่มน้ำยม

11. รศ.ดร.ทวีวงศ์ ศรีบุรี	สถาบันวิจัยสภาวะแวดล้อม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
12. อาจารย์ปาริชาติ ศิวะรักษ์	นักวิชาการอิสระ
13. คุณหาญณรงค์ เยาวเลิศ	มูลนิธิคุ้มครองสัตว์ป่าและพรรณพืชแห่งประเทศไทย ในพระบรมราชินูปถัมภ์

● ผู้ประเมินโครงการ SEA

14. ดร.บวร ประพตติ	มหาวิทยาลัยรามคำแหง
15. อาจารย์อรรณชัย ชีวานนท์	นักวิจัย มหาวิทยาลัยรามคำแหง

● คณะอนุกรรมการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมเชิงพื้นที่ คณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ

16. คุณสุคนธ์ เจียสกุล	สำนักที่ปรึกษา กรมอนามัย
17. คุณสุรัชย์ คุ่มสิน	สำนักงานวางแผนทรัพยากรธรรมชาติฯ สภาพัฒนา
18. คุณสุวลี รักพาณิชย์ศิริ	ผู้อำนวยการกองสิ่งแวดล้อมและพลังงาน การนิคมอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย
19. คุณช่อ พงศ์รุ่งทรัพย์	กลุ่มงานเศรษฐกิจป่าไม้ สำนักวิจัยการจัดการป่าไม้ และผลิตผลป่าไม้ กรมป่าไม้
20. คุณอรพรรณ พยัคฆาภรณ์	สำนักนโยบายและแผนทรัพยากรน้ำ กรมทรัพยากรน้ำ

- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

36. คุณสมศรี เหลืองมณีรัตน์	เจ้าหน้าที่วิเคราะห์นโยบายและแผน 9 ชช.
37. คุณดจาวลัย คำภา	ผู้อำนวยการสำนักวางแผนทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี
38. คุณชมพูนุช ช่างโชติ	เจ้าหน้าที่วิเคราะห์นโยบายและแผน 8ว สำนักวางแผนทรัพยากรธรรมชาติฯ
39. คุณวรรณา บุญเจือ	เจ้าหน้าที่วิเคราะห์นโยบายและแผน 6 สำนักพัฒนาสังคมและคุณภาพชีวิต

กระทรวงเกษตรและสหกรณ์

- สำนักงานปลัดกระทรวง

40. คุณกมล ศักดิ์ประสิทธิ์ ผู้อำนวยการกองนิติการ

- **กรมชลประทาน**

41. คุณบัญญัติ บุญมา	เจ้าหน้าที่จัดหาที่ดิน 8ว กองกฎหมายและที่ดิน
42. คณวศพร เตชะพีระวนิช	วิศวกรโยธา 7วข

- **กรมประมง**

43. คุณพัชรา เพชรพิรณ นักวิชาการประมง 8ว กลุ่มงานวิจัยสิ่งแวดล้อม ฯ

กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

- สำนักปลัดกระทรวง

44. คุณอัมพันธ์ พินธุกนก ผู้อำนวยการสำนักความร่วมมือด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมระหว่างประเทศ

- **กรมทรัพยากรน้ำ**

45. คุณชนนศ ดาواسุวรรณ	นายช่างใหญ่ด้านระบบการจัดการทรัพยากรน้ำ
46. คุณสมคิด ชัยวรานุรักษ์	ผู้อำนวยการส่วนวางแผนและมาตรการ ศูนย์ป้องกันวิกฤติน้ำ
47. คุณประยพท ไกรปราบ	วิศวกรโยธา 7วช สำนักพัฒนาแหล่งน้ำ

- **กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม**

48. คุณรัชนี้ เอมะรุจิ ผู้อำนวยกาสร้านกึ่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน
49. คุณพรพิมล วราทร นักวิชาการสิ่งแวดล้อม 7ว ร้านกึ่งเสริมการมีส่วนร่วม ฯ

- กรมทรัพยากรธรณี

50. คุณพิทักษ์ รัตนจารุรักษ์	ผู้อำนวยการกองอนุรักษ์และจัดการทรัพยากรธรณี
51. คุณนพคุณ ณะเรืองสกุลไทย	เจ้าหน้าที่บริหารงานทั่วไป 7ว สำนักบริหารกลาง
52. คุณกรกช โพธิสัตย์	เจ้าหน้าที่วิเคราะห์นโยบายฯ 6ว กลุ่มพัฒนาระบบบริหาร

- กรมควบคุมมลพิษ

53. คุณสายชล แสงให้สุข	สำนักจัดการกากของเสียและสารอันตราย
54. คุณเพ็ญพร เพชรศรี	สำนักจัดการกากของเสียและสารอันตราย

55. คุณจิระนันท์ เหมพูลเสิริฐ	นักวิชาการสิ่งแวดล้อม 7ว กองแผนงานและประเมินผล
● <u>กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง</u>	
56. คุณกฤษณี อุดุลย์ธนกาญจน์	เจ้าหน้าที่วิเคราะห์นโยบายและแผน 7ว
57. คุณกาญจนา เอกบุตร	เจ้าหน้าที่วิเคราะห์นโยบายและแผน 5
58. คุณศิริชัย เอี่ยมละออ	เจ้าหน้าที่วิเคราะห์นโยบายและแผน
● <u>กรมทรัพยากรน้ำบาดาล</u>	
59. คุณเพลินพรรณ เขตต์กัน	เจ้าหน้าที่วิเคราะห์นโยบายและแผน 4 กองแผนงาน
● <u>กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช</u>	
60. คุณรุ่งฤดี หยิบงามเจริญสุข	เจ้าหน้าที่วิเคราะห์นโยบายและแผน 6ว สำนักแผนงานและสารสนเทศ
61. คุณนิวัติ เจริญนิยม	เจ้าหน้าที่วิเคราะห์นโยบายและแผน สำนักแผนงานและสารสนเทศ
62. คุณสุวัชร เปลียนปราน	นักวิชาการป่าไม้ 7ว สำนักอนุรักษ์และจัดการต้นน้ำ
● <u>สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (สผ.)</u>	
63. คุณนพพร จรุงเกียรติ	เจ้าหน้าที่วิเคราะห์นโยบายและแผน
● <u>องค์การจัดการน้ำเสีย</u>	
64. คุณहरรรษา พันธุ์พิมานมาศ	พนักงานบริหารทั่วไป 7 องค์การจัดการน้ำเสีย
● <u>กรมป่าไม้</u>	
65. คุณศุภรัตน์ สำราญ	นักวิชาการป่าไม้ 8ว กองแผนงาน
● <u>ไม่ทราบสังกัด</u>	
66. คุณอดิสรย์ จารุรัตน์	ผู้อำนวยการส่วนเฝ้าระวังฯ
67. คุณนฤดี คณิตจินดา	นักวิชาการสิ่งแวดล้อม 8ว
68. คุณกนกวรรณ ภิบาลสุข	นักวิชาการสิ่งแวดล้อม 6ว
69. คุณธิดาสวัสดิ์ เศรษฐมาสซ์	เจ้าหน้าที่วิเคราะห์นโยบายและแผน 5
กระทรวงมหาดไทย	
● <u>สำนักงานปลัดกระทรวง</u>	
70. คุณสมพร ยิ้มเผือก	เจ้าหน้าที่วิเคราะห์นโยบายและแผน 6ว สำนักงานนโยบายและแผน
กระทรวงอุตสาหกรรม	
● <u>กรมโรงงานอุตสาหกรรม</u>	
71. คุณอรอนงค์ ทรงกิตติ	สำนักเทคโนโลยีน้ำและการจัดการมลพิษโรงงาน
กระทรวงคมนาคม	
● <u>สำนักงานปลัดกระทรวง</u>	
72. คุณธนิต วงศ์ปียันนทกุล	เจ้าหน้าที่วิเคราะห์นโยบายและแผน กองแผนงาน

กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา

● สำนักงานปลัดกระทรวง

73. คุณวันวิสาข์ ภาคสุวรรณ

เจ้าหน้าที่วิเคราะห์นโยบายและแผน 7ว
สำนักนโยบายและยุทธศาสตร์

กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์

● สำนักงานปลัดกระทรวง

74. คุณสุลาวัณย์ ทศนานุตรริยะ

เจ้าหน้าที่วิเคราะห์นโยบายและแผน 8ว
สำนักนโยบายและยุทธศาสตร์

กระทรวงยุติธรรม

● สำนักงานปลัดกระทรวง

75. คุณบุรพัฒน์ อรรถมานะ

นิติกร 4 สำนักกฎหมาย

กระทรวงการคลัง

● สำนักงานเศรษฐกิจการคลัง

76. คุณดวงกมล คล้ายคลัง

เศรษฐกิจกร 8ว

77. คุณสินรัฐ มงคลโรตม

เศรษฐกิจกร 4

นักวิชาการมหาวิทยาลัย

78. รศ.ดร.บัญชา ขวัญยืน

ภาควิชาวิศวกรรมชลประทาน คณะวิศวกรรมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหิดล

79. อาจารย์ประสาท ปิ่นตบแต่ง

คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

80. คุณศุภณัฐ เฉลิมศุภนิมิต

ผู้ช่วยนักวิจัย คณะสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหิดล

81. คุณณัฏิกาญจน์ สุตินันท์วิหาร

นักวิจัยอิสระ คณะสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหิดล

82. คุณพรพิมล คุปตจักร

ผู้ช่วยนักวิจัย คณะสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหิดล

83. ตัวแทน ดร.กัมปนาท ภัคติกุล

คณะสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรศาสตร์ ม.มหิดล

สถาบันวิจัยอิสระ / องค์กรพัฒนาเอกชน

84. คุณเรวดี ประเสริฐเจริญสุข

มูลนิธิเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

85. คุณจิตติณัฐ ศักรานุกิจ

สถาบันสิ่งแวดล้อมไทย

86. คุณสุมน สุเมธเชิงปรัชญา

สถาบันสิ่งแวดล้อมไทย

87. คุณรัตพล พรพิพิธ

สถาบันสิ่งแวดล้อมไทย

88. คุณปณิศา วีรสกุลกุล
89. คุณอนัญญา เสน่ห์
90. คุณสุพรรณี นวลนาค
91. คุณลักขณา ประสิทธิ์วัฒนเสรี

สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา
มูลนิธิเพื่อการพัฒนาสิ่งแวดล้อมและพลังงาน
ศูนย์อำนวยการบริหารยุทธศาสตร์เมืองไทยแข็งแรง
ศูนย์อำนวยการบริหารยุทธศาสตร์เมืองไทยแข็งแรง

ภาคเอกชน

92. คุณไพรัตน์ ตั้งเศรษณี
93. คุณวิราวรรณ ธารานนท์
94. คุณสมศักดิ์ ทิพย์รัตนพรทวี

รองเลขาธิการ สมาอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย
ผู้อำนวยการฝ่ายสำนักกรรมการผู้อำนวยการใหญ่
บริษัท จัดการน้ำและพัฒนาภาคตะวันออก จำกัด (มหาชน)
ผู้จัดการโรงงาน บริษัททวิทรัพย์ จังหวัดอ่างทอง

ภูมิภาค

● ภาคเหนือ

95. คุณสุนัน บวบนา
96. คุณดุสิต ประสิทธิเขต
97. คุณเส็ง ขวัญยืน
98. คุณเชียร บุญชิต
99. คุณยง วิไลรัตน์
100. คุณเพียร บุญทิพย์
101. คุณหลั่น ทองทา
102. คุณแสงเทียน จันทา

รักษาการ ผอ.สำนักอนุกรรมการลุ่มน้ำยม
สำนักงานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
จังหวัดพิษณุโลก
ผู้ใหญ่บ้าน ตำบลสะเอียบ อำเภอสอง จังหวัดแพร่
ตำบลสะเอียบ อำเภอสอง จังหวัดแพร่
ตำบลสะเอียบ อำเภอสอง จังหวัดแพร่
ตำบลสะเอียบ อำเภอสอง จังหวัดแพร่
อนุกรรมการลุ่มน้ำยม (จังหวัดพะเยา)
ตำบลเชียงม่วน อำเภอเชียงม่วน จังหวัดพะเยา

● ภาคใต้

103. คุณยดาร์ตัน มิสรา
104. คุณสุคนธ์ ปัจฉิมศิริ
105. คุณศักดิ์ โตเยี่ยม
106. คุณสุริยา ยี่ขุน
107. คุณสันติ จันทโน
108. คุณกอบสม ดาอี
109. คุณสมศักดิ์ หัทยานนท์
110. คุณจิตติพงษ์ กำเนิดดี

โรงเรียนบ้านจิกใต้ หาดใหญ่ สงขลา
โรงเรียนบ้านจิกใต้ หาดใหญ่ สงขลา
โรงเรียนพะพง จังหวัดสงขลา
นายกเทศมนตรีเทศบาล ตำบลพะพง จังหวัดสงขลา
รองนายกเทศมนตรีเทศบาล ตำบลพะพง จังหวัดสงขลา
รองนายกเทศมนตรีเทศบาล ตำบลปรัก จังหวัดสงขลา
ปลัดเทศบาล ตำบลปรัก จังหวัดสงขลา
เครือข่ายเมืองน่านอยู่ จังหวัดสงขลา

● ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

111. คุณไชยา หาพันธุ์
112. คุณคมสันต์ ชันบุตร

โรงเรียนเมืองบัววิทยาการ อำเภอเกษตรวิสัย จังหวัดร้อยเอ็ด
ปลัด องค์การบริหารส่วนตำบลเมืองบัว อำเภอเกษตรวิสัย
จังหวัดร้อยเอ็ด

113. คุณมังกร แก้วพัฒน์	ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านท่าเกษม จังหวัดสระแก้ว
114. คุณโกศล จันทวงษ์	ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านกิโสดาม จังหวัดสระแก้ว
115. คุณสะอาด ร่วมจิตร	ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านแก่งสี่เสียด จังหวัดสระแก้ว

● ภาคตะวันออก

116. คุณอัญชลี สารสุวรรณ	ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดเกาะลอย จังหวัดระยอง
117. คุณนาฏยา ดีน่าน	กลุ่มขยะชุมชนบ้านจำรุง จังหวัดระยอง
118. คุณชาติชาย เหลืองเจริญ	ผู้ใหญ่บ้านชุมชนบ้านจำรุง จังหวัดระยอง
119. คุณนพรัตน์ เหลืองเจริญ	ชุมชนบ้านจำรุง จังหวัดระยอง

● ภาคกลาง

120. คุณธีรรัตน์ ทองงามดี	โรงเรียนบางระกำวิทยศึกษ จังหวัดพิษณุโลก
121. คุณวรารัตน์ อริยะวรรณ	โรงเรียนบางระกำวิทยศึกษ จังหวัดพิษณุโลก
122. คุณสุรีย์ สงบภัย	โรงเรียนปอวิทยบางระกำ จังหวัดพิษณุโลก
123. คุณลัดดา อัสวเดช	โรงเรียนปอวิทยบางระกำ จังหวัดพิษณุโลก

สื่อมวลชน

124. คุณมุกดา เชื้อช้าง	ประชาไท ออนไลน์
125. คุณยงยุทธ คงเกษม	ไทยโพสต์

คณะทำงาน

126. คุณจรัสพร รักษาแก้ว	โครงการยุทธศาสตร์นโยบายฐานทรัพยากร
127. คุณชนิศา กล่อมทอง	โครงการยุทธศาสตร์นโยบายฐานทรัพยากร
128. คุณนภาพพร ยกชม	มูลนิธินโยบายสุขภาวะ
129. คุณปรียาภรณ์ เขวงชินวงศ์	มูลนิธินโยบายสุขภาวะ
130. คุณวัชชยา เกียรติก่อมณี	มูลนิธินโยบายสุขภาวะ
131. คุณดวงเดือน อภิชาติพงศ์พันธ์	มูลนิธินโยบายสุขภาวะ
132. คุณทรงภรณ์ ภีระบรรณ	มูลนิธินโยบายสุขภาวะ
133. คุณวรรณวรางค์ สิริวรนาถ	มูลนิธินโยบายสุขภาวะ
134. คุณทัศนีย์ เครือทอง	มูลนิธินโยบายสุขภาวะ

ภาคผนวกที่ 5

แบบสัมภาษณ์ความคิดเห็น
เกี่ยวกับการจัดการลุ่มน้ำยม

แบบสัมภาษณ์ความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดการลุ่มน้ำยม
(สำหรับผู้มีส่วนได้เสียในพื้นที่ลุ่มน้ำยมตอนบน)

ส่วนที่ 1 – ข้อมูลผู้ให้สัมภาษณ์

ส่วนที่ 2 – ข้อมูลและความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาสำคัญของลุ่มน้ำยม

ส่วนที่ 3 – ความคิดเห็นเกี่ยวกับวัตถุประสงค์สำคัญที่ควรใช้กำหนดแนวทางการจัดการลุ่มน้ำยม

ส่วนที่ 4 – ความคิดเห็นเกี่ยวกับทางเลือกการจัดการลุ่มน้ำยม

ส่วนที่ 1 – ข้อมูลผู้ให้สัมภาษณ์

ชื่อ-สกุล

ตำแหน่ง

สังกัด

ที่อยู่

เบอร์ติดต่อ

บทบาทเกี่ยวกับการจัดการลุ่มน้ำยม

.....

ส่วนที่ 2 – ข้อมูลและความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาสำคัญของลุ่มน้ำยม

2.1 ถ้าปัญหาของลุ่มน้ำยมมี 10 ส่วน กรุณาแจ้งน้ำหนักความสำคัญของปัญหาของลุ่มน้ำยม

น้ำท่วม		ส่วน	ระบุพื้นที่
น้ำแล้ง		ส่วน	ระบุพื้นที่
ปัญหาอื่น		ส่วน	ระบุปัญหาและพื้นที่
รวม	10	ส่วน	

2.2 ท่านคิดว่าอะไรคือสาเหตุสำคัญของน้ำท่วม (เรียงตามลำดับความสำคัญ) ขอข้อมูลที่เกี่ยวข้อง (ถ้ามี)

- ☐ ลักษณะทางอุทกวิทยา ธรรมชาติของพื้นที่บางแห่งเป็นแอ่งกระทะ
- ☐ การใช้พื้นที่ไม่เหมาะสม
- ☐ การรุกร้ำทางระบายน้ำสาธารณะ ถนนปิดกั้นทางระบายน้ำธรรมชาติ
- ☐ ป่าซับน้ำถูกทำลาย ป่าชุ่มน้ำถูกเปลี่ยนแปลง

2.3 ท่านคิดว่าอะไรคือผลกระทบสำคัญของน้ำท่วม และใครคือผู้รับผลกระทบดังกล่าว (เรียงตามลำดับความสำคัญ) ขอข้อมูลที่เกี่ยวข้อง (ถ้ามี)

ผลกระทบ	ลักษณะผลกระทบและผู้รับผลกระทบสำคัญ
☐ ผลผลิตการเกษตร	
☐ เศรษฐกิจภาคเมือง	
☐ อุตสาหกรรม	
☐ สุขภาพ คุณภาพชีวิต	

2.4 ท่านคิดว่าอะไรคือสาเหตุสำคัญของน้ำแล้ง (เรียงตามลำดับความสำคัญ) ขอข้อมูลที่เกี่ยวข้อง (ถ้ามี)

- ☐ ป่าต้นน้ำถูกทำลาย
- ☐ น้ำถูกดึงไปใช้ในการเกษตรมากขึ้นในช่วงต้นน้ำ
- ☐ เมืองขยายตัว
- ☐ อุตสาหกรรมขยายตัว

2.5 ท่านคิดว่าอะไรคือผลกระทบสำคัญของน้ำแล้ง และใครคือผู้รับผลกระทบดังกล่าว (เรียงตามลำดับความสำคัญ) ขอข้อมูลที่เกี่ยวข้อง (ถ้ามี)

ผลกระทบ	ลักษณะผลกระทบและผู้รับผลกระทบสำคัญ
☐ ผลผลิตการเกษตร	
☐ การอุปโภคบริโภคน้ำในเมือง	
☐ การอุปโภคบริโภคน้ำในชนบท	
☐ อุตสาหกรรม	
☐ ผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม	

ส่วนที่ 3 – ความคิดเห็นเกี่ยวกับวัตถุประสงค์สำคัญที่ควรใช้กำหนดแนวทางการจัดการลุ่มน้ำยม

3. ท่านคิดว่าอะไรเป็นหลักเกณฑ์/วัตถุประสงค์สำคัญที่ควรนำมาใช้ในการกำหนดแนวทางการจัดการลุ่มน้ำยม กรุณาเลือก 5 ข้อโดยเลือกให้ครบทุกกลุ่ม และเรียงลำดับข้อที่ท่านเลือกด้วย

กลุ่มเศรษฐกิจ:

- ☐ ลดความสูญเสียผลิตผลทางเกษตร
- ☐ เพิ่มพื้นที่เพาะปลูก
- ☐ ป้องกันน้ำท่วมเขตเศรษฐกิจภาคเมือง
- ☐ รองรับการขยายตัวทางเศรษฐกิจ

กลุ่มสังคม:

- ☐ ประชาชนในพื้นที่ต่างๆ มีความสามารถในการบริหารจัดการน้ำได้เองมากขึ้น
- ☐ คนเมืองและชนบทมีน้ำอุปโภคบริโภคเพียงพอตลอดปี
- ☐ มีการจัดสรรน้ำอย่างเป็นธรรม (เกษตร-เมือง-อุตสาหกรรม)
- ☐ ประชาชนในเมืองและชนบทมีความปลอดภัยและคุณภาพชีวิตดีขึ้น

กลุ่มสิ่งแวดล้อม:

- ☐ ใช้พื้นที่ให้เหมาะสมตามศักยภาพทางสิ่งแวดล้อม
 - ☐ รักษาและฟื้นฟูป่าต้นน้ำ
 - ☐ รักษาและฟื้นฟูพื้นที่ชุ่มน้ำ
 - ☐ ไม่ผ่นน้ำข้ามลุ่มน้ำโดยไม่จำเป็น
-

ส่วนที่ 4 – ข้อมูลและความคิดเห็นเกี่ยวกับทางเลือกการจัดการลุ่มน้ำยม

พื้นที่	ทางเลือกการจัดการปัญหาน้ำท่วม	ทางเลือกการจัดการปัญหาน้ำแล้ง
ลุ่มน้ำยม ตอนบน	1) ผันน้ำลงเขื่อนสิริกิติ์ - ผันน้ำจากแม่น้ำยมบริเวณท้ายจุดบรรจบลำน้ำาวในช่วงฤดูฝน - อัตราผันน้ำสูงสุด 35 ลูกบาศก์เมตรต่อวินาที - หรือประมาณ 400 ล้านลูกบาศก์เมตรต่อปี (6 เดือน) 2) ปรับปรุงระบบระบายน้ำ - ปรับปรุงชุดลอกแม่น้ำยมจาก อำเภอเมือง จังหวัดสุโขทัย – อำเภอบางระกำ, ปรับปรุงลำน้ำยมสายเก่า ฯลฯ - ลดปริมาณน้ำหลากใน แม่น้ำยม ก่อนไหลผ่านตัวเมืองสุโขทัยได้ในอัตรา 400 ลูกบาศก์เมตรต่อวินาที ลดระดับน้ำที่ตัวเมืองสุโขทัย กรณีปี 2538 ได้ 0.30 เมตร 3) เขื่อนแก่งเสือเต้น - ความจุ 1,175 ล้านลูกบาศก์เมตร	1) พัฒนาแหล่งน้ำขนาดกลาง - อ่างเก็บน้ำขนาดกลาง ฝ่าย และระบบส่งน้ำ 26 แห่ง ปริมาณน้ำเก็บกักรวมกัน 307.22 ลูกบาศก์เมตร พื้นที่รับประโยชน์รวม 323,670 ไร่ - อ่างเก็บน้ำขนาดกลางพร้อมระบบส่งน้ำ 32 โครงการ ปริมาณน้ำเก็บกักรวมกัน 323.01 ล้านลูกบาศก์เมตร พื้นที่รับประโยชน์รวม 88,110 ไร่ 2) เขื่อนแก่งเสือเต้น - ความจุ 1,175 ล้านลูกบาศก์เมตร - บรรเทาอุทกภัยที่ตัวเมืองจังหวัดแพร่(Tr 25 ปี)และจังหวัดสุโขทัย (Tr 2 ปี) โดยลดระดับน้ำท่วมที่เคยเกิดในปี 2538 (Tr 50 ปี) 2.40 เมตรและ 0.34 เมตร ตามลำดับ
ลุ่มน้ำยม ตอนกลาง	1) เพิ่มประสิทธิภาพการระบายน้ำ (เช่น ชุดลอกยมเก่า) - ปรับปรุงชุดลอกแม่น้ำยมจาก อำเภอเมือง จังหวัดสุโขทัย – อำเภอบางระกำ, ปรับปรุงลำน้ำยมสายเก่า ฯลฯ - ลดปริมาณน้ำหลากใน แม่น้ำยม ก่อนไหลผ่านตัวเมืองสุโขทัยได้ในอัตรา 400 ลูกบาศก์เมตรต่อวินาที ลดระดับน้ำที่ตัวเมืองสุโขทัย กรณีปี 2538 ได้ 0.30 เมตร 2) ชะลอน้ำในพื้นที่แก้มลิงธรรมชาติ - ปรับปรุงพื้นที่ลุ่มน้ำหรือหนองน้ำธรรมชาติ ช่วยบรรเทาน้ำท่วมได้บางส่วน สามารถเก็บน้ำและนำน้ำมาใช้สำหรับทำการเกษตรในพื้นที่บริเวณรอบแก้มลิงในฤดูแล้ว	1) พัฒนาแหล่งน้ำขนาดกลาง เช่น โครงการทะเลหลวง - อ่างเก็บน้ำขนาดกลาง ฝ่าย และระบบส่งน้ำ 26 แห่ง ปริมาณน้ำเก็บกักรวมกัน 307.22 ลูกบาศก์เมตร พื้นที่รับประโยชน์รวม 323,670 ไร่ - อ่างเก็บน้ำขนาดกลางพร้อมระบบส่งน้ำ 32 โครงการ ปริมาณน้ำเก็บกักรวมกัน 323.01 ล้านลูกบาศก์เมตร พื้นที่รับประโยชน์รวม 88,110 ไร่ 2) ใช้น้ำในพื้นที่แก้มลิงธรรมชาติ - ปรับปรุงพื้นที่ลุ่มน้ำหรือหนองน้ำธรรมชาติ ช่วยบรรเทาน้ำท่วมได้บางส่วน สามารถเก็บน้ำและนำน้ำมาใช้สำหรับทำการเกษตรในพื้นที่บริเวณรอบแก้มลิงในฤดูแล้ว

4. ท่านคิดว่าทางเลือกการจัดการปัญหาหน้าท่วมต่อไปนี้มีผลต่อหลักเกณฑ์/วัตถุประสงค์สำคัญ
การจัดการลุ่มน้ำอย่างไร

ใช้เครื่องหมาย + แสดงผลกระทบที่ดี, ++ ผลกระทบที่ดีมาก,

– แสดงผลกระทบทางลบ, และ - - เพื่อแสดงผลกระทบทางลบมาก

o แสดงการไม่ส่งผลทางใดทางหนึ่ง และกรุณาอธิบายเหตุผลประกอบ

หมายเหตุ - ตอบเฉพาะหลักเกณฑ์/วัตถุประสงค์ 5 ข้อที่ท่านเลือกในข้อ 3

ทางเลือกการแก้ปัญหาหน้าท่วม-น้ำแล้งในลุ่มน้ำยมตอนบน

วัตถุประสงค์	ทางเลือกการแก้ปัญหาทั่วม			ทางเลือกการแก้ปัญหาน้ำแล้ง	
	ผันน้ำลงเขื่อน สิริกิติ์	ปรับปรุงระบบ ระบายน้ำ	เขื่อนแก่ง เสือเต้น	พัฒนาแหล่ง น้ำขนาดกลาง	เขื่อนแก่งเสือ เต้น
ลดความสูญเสียผลิตผลทาง เกษตร					
เพิ่มพื้นที่เพาะปลูก					
ป้องกันน้ำท่วมเขตเศรษฐกิจ ภาคเมือง					
รองรับการขยายตัวทาง เศรษฐกิจ					
ประชาชนในพื้นที่ต่าง ๆ มี ความสามารถในการบริหาร จัดการน้ำได้เองมากขึ้น					
คนเมืองและชนบทมีน้ำ อุปโภคบริโภคเพียงพอตลอด ปี					
มีการจัดสรรน้ำอย่างเป็น ธรรม (เกษตร-เมือง- อุตสาหกรรมตามลำดับ)					
ประชาชนในเมืองและชนบท มีความปลอดภัยและ คุณภาพชีวิตดีขึ้น					
ใช้พื้นที่ให้เหมาะสมตาม ศักยภาพทางสิ่งแวดล้อม					
รักษาและฟื้นฟูป่าต้นน้ำ					
รักษาและฟื้นฟูพื้นที่ชุ่มน้ำ					
ไม่ผันน้ำข้ามลุ่มน้ำโดยไม่ จำเป็น					

**แบบสัมภาษณ์ความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดการลุ่มน้ำยม
(สำหรับผู้มีส่วนได้เสียในพื้นที่ลุ่มน้ำยมตอนกลาง-ล่าง)**

ส่วนที่ 1 – ข้อมูลผู้ให้สัมภาษณ์

ส่วนที่ 2 – ข้อมูลและความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาสำคัญของลุ่มน้ำยม

ส่วนที่ 3 – ความคิดเห็นเกี่ยวกับวัตถุประสงค์สำคัญที่ควรใช้กำหนดแนวทางการจัดการลุ่มน้ำยม

ส่วนที่ 4 – ความคิดเห็นเกี่ยวกับทางเลือกการจัดการลุ่มน้ำยม

ส่วนที่ 1 – ข้อมูลผู้ให้สัมภาษณ์

ชื่อ-สกุล

ตำแหน่ง

สังกัด

ที่อยู่

เบอร์ติดต่อ

บทบาทเกี่ยวกับการจัดการลุ่มน้ำยม

.....

ส่วนที่ 2 – ข้อมูลและความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาสำคัญของลุ่มน้ำยม

2.1 ถ้าปัญหาของลุ่มน้ำยมมี 10 ส่วน กรุณาแจ้งน้ำหนักความสำคัญของปัญหาของลุ่มน้ำยม

น้ำท่วม		ส่วน	ระบุพื้นที่
น้ำแล้ง		ส่วน	ระบุพื้นที่
ปัญหาอื่น		ส่วน	ระบุปัญหาและพื้นที่
รวม	10	ส่วน	

2.2 ท่านคิดว่าอะไรคือสาเหตุสำคัญของน้ำท่วม (เรียงตามลำดับความสำคัญ) ขอข้อมูลที่เกี่ยวข้อง (ถ้ามี)

- ☐ ลักษณะทางอุทกวิทยา ธรรมชาติของพื้นที่บางแห่งเป็นแอ่งกระทะ
- ☐ การใช้พื้นที่ไม่เหมาะสม
- ☐ การรุกล้ำทางระบายน้ำสาธารณะ ถนนปิดกั้นทางระบายน้ำธรรมชาติ
- ☐ ป่าซับน้ำถูกทำลาย ป่าชุ่มน้ำถูกเปลี่ยนแปลง

2.3 ท่านคิดว่าอะไรคือผลกระทบสำคัญของน้ำท่วม และใครคือผู้รับผลกระทบดังกล่าว (เรียงตามลำดับความสำคัญ) ขอข้อมูลที่เกี่ยวข้อง (ถ้ามี)

ผลกระทบ	ลักษณะผลกระทบและผู้รับผลกระทบสำคัญ
☐ ผลผลิตการเกษตร	
☐ เศรษฐกิจภาคเมือง	
☐ อุตสาหกรรม	
☐ สุขภาพ คุณภาพชีวิต	

2.4 ท่านคิดว่าอะไรคือสาเหตุสำคัญของน้ำแล้ง (เรียงตามลำดับความสำคัญ) ขอข้อมูลที่เกี่ยวข้อง (ถ้ามี)

- ☐ ป่าต้นน้ำถูกทำลาย
- ☐ น้ำถูกดึงไปใช้ในการเกษตรมากขึ้นในช่วงต้นน้ำ
- ☐ เมืองขยายตัว
- ☐ อุตสาหกรรมขยายตัว

2.5 ท่านคิดว่าอะไรคือผลกระทบสำคัญของน้ำแล้ง และใครคือผู้รับผลกระทบดังกล่าว (เรียงตามลำดับความสำคัญ) ขอข้อมูลที่เกี่ยวข้อง (ถ้ามี)

ผลกระทบ	ลักษณะผลกระทบและผู้รับผลกระทบสำคัญ
☐ ผลผลิตการเกษตร	
☐ การอุปโภคบริโภคน้ำในเมือง	
☐ การอุปโภคบริโภคน้ำในชนบท	
☐ อุตสาหกรรม	
☐ ผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม	

ส่วนที่ 3 – ความคิดเห็นเกี่ยวกับวัตถุประสงค์สำคัญที่ควรใช้กำหนดแนวทางการจัดการลุ่มน้ำยม

3. ท่านคิดว่าอะไรเป็นหลักเกณฑ์/วัตถุประสงค์สำคัญที่ควรนำมาใช้ในการกำหนดแนวทางการจัดการลุ่มน้ำยม กรุณาเลือก 5 ข้อโดยเลือกให้ครบทุกกลุ่ม และเรียงลำดับข้อที่ท่านเลือกด้วย

กลุ่มเศรษฐกิจ:

- ☐ ลดความสูญเสียผลิตผลทางเกษตร
- ☐ เพิ่มพื้นที่เพาะปลูก
- ☐ ป้องกันน้ำท่วมเขตเศรษฐกิจภาคเมือง
- ☐ รองรับขยายตัวทางเศรษฐกิจ

กลุ่มสังคม:

- ☐ ประชาชนในพื้นที่ต่างๆ มีความสามารถในการบริหารจัดการน้ำได้เองมากขึ้น
- ☐ คนเมืองและชนบทมีน้ำอุปโภคบริโภคเพียงพอตลอดปี
- ☐ มีการจัดสรรน้ำอย่างเป็นธรรม (เกษตร-เมือง-อุตสาหกรรม)
- ☐ ประชาชนในเมืองและชนบทมีความปลอดภัยและคุณภาพชีวิตดีขึ้น

กลุ่มสิ่งแวดล้อม:

- ☐ ใช้พื้นที่ให้เหมาะสมตามศักยภาพทางสิ่งแวดล้อม
 - ☐ รักษาและฟื้นฟูป่าต้นน้ำ
 - ☐ รักษาและฟื้นฟูพื้นที่ชุ่มน้ำ
 - ☐ ไม่ผ่นน้ำข้ามลุ่มน้ำโดยไม่จำเป็น
-

ส่วนที่ 4 – ข้อมูลและความคิดเห็นเกี่ยวกับทางเลือกการจัดการลุ่มน้ำยม

พื้นที่	ทางเลือกการจัดการปัญหาน้ำท่วม	ทางเลือกการจัดการปัญหาน้ำแล้ง
ลุ่มน้ำยม ตอนบน	1) ผันน้ำลงเขื่อนสิริกิติ์ - ผันน้ำจากแม่น้ำยมบริเวณท้ายจุดบรรจบลำน้ำาวในช่วงฤดูฝน - อัตราผันน้ำสูงสุด 35 ลูกบาศก์เมตรต่อวินาที - หรือประมาณ 400 ล้าน ลบ.ม./ปี (6 เดือน) 2) ปรับปรุงระบบระบายน้ำ - ปรับปรุงชุดลอกแม่น้ำยมจาก อ.เมือง จ. สุโขทัย – อ.บางระกำ, ปรับปรุงลำน้ำยมสายเก่า ฯลฯ - ลดปริมาณน้ำหลากใน น.ยม ก่อนไหลผ่านตัวเมืองสุโขทัยได้ในอัตรา 400 ลบ.ม/วินาที ลดระดับน้ำที่ตัวเมืองสุโขทัย กรณีปี 2538 ได้ 0.30 เมตร 3) เขื่อนแก่งเสือเต้น - ความจุ 1,175 ล้าน ลบ.ม.	1) พัฒนาแหล่งน้ำขนาดกลาง - อ่างเก็บน้ำขนาดกลาง ฝ่าย และระบบส่งน้ำ 26 แห่ง ปริมาณน้ำเก็บกักรวมกัน 307.22 ลบ.ม. พื้นที่รับประโยชน์รวม 323,670 ไร่ - อ่างเก็บน้ำขนาดกลางพร้อมระบบส่งน้ำ 32 โครงการ ปริมาณน้ำเก็บกักรวมกัน 323.01 ล้าน ลบ.ม. พื้นที่รับประโยชน์รวม 88,110 ไร่ 2) เขื่อนแก่งเสือเต้น - ความจุ 1,175 ล้าน ลบ.ม. - บรรเทาอุทกภัยที่ตัวเมืองจังหวัดแพร่(Tr 25 ปี)และสุโขทัย (Tr 2 ปี) โดยลดระดับน้ำท่วมที่เคยเกิดในปี 2538 (Tr 50 ปี) 2.40 ม. และ 0.34 ม. ตามลำดับ
ลุ่มน้ำยม ตอนกลาง-ล่าง	1) เพิ่มประสิทธิภาพการระบายน้ำ (เช่น ชุดลอกยมเก่า) - ปรับปรุงชุดลอกแม่น้ำยมจาก อ.เมือง จ. สุโขทัย – อ.บางระกำ, ปรับปรุงลำน้ำยมสายเก่า ฯลฯ - ลดปริมาณน้ำหลากใน น.ยม ก่อนไหลผ่านตัวเมืองสุโขทัยได้ในอัตรา 400 ลบ.ม/วินาที ลดระดับน้ำที่ตัวเมืองสุโขทัย กรณีปี 2538 ได้ 0.30 เมตร 2) ชะลอน้ำในพื้นที่แก้มลิงธรรมชาติ - ปรับปรุงพื้นที่ลุ่มน้ำหรือหนองน้ำธรรมชาติ ช่วยบรรเทาน้ำท่วมได้บางส่วนสามารถเก็บน้ำและนำน้ำมาใช้สำหรับการเกษตรในพื้นที่บริเวณรอบแก้มลิงในฤดูแล้ว	1) พัฒนาแหล่งน้ำขนาดกลาง เช่น โครงการทะเลหลวง - อ่างเก็บน้ำขนาดกลาง ฝ่าย และระบบส่งน้ำ 26 แห่ง ปริมาณน้ำเก็บกักรวมกัน 307.22 ลบ.ม. พื้นที่รับประโยชน์รวม 323,670 ไร่ - อ่างเก็บน้ำขนาดกลางพร้อมระบบส่งน้ำ 32 โครงการ ปริมาณน้ำเก็บกักรวมกัน 323.01 ล้าน ลบ.ม. พื้นที่รับประโยชน์รวม 88,110 ไร่ 2) ใช้น้ำในพื้นที่แก้มลิงธรรมชาติ - ปรับปรุงพื้นที่ลุ่มน้ำหรือหนองน้ำธรรมชาติ ช่วยบรรเทาน้ำท่วมได้บางส่วนสามารถเก็บน้ำและนำน้ำมาใช้สำหรับการเกษตรในพื้นที่บริเวณรอบแก้มลิงในฤดูแล้ว

4. ท่านคิดว่าทางเลือกการจัดการปัญหาน้ำท่วมต่อไปนี้มีผลต่อหลักเกณฑ์/วัตถุประสงค์สำคัญ
การจัดการลุ่มน้ำอย่างไร

ใช้เครื่องหมาย + แสดงผลกระทบที่ดี, ++ ผลกระทบที่ดีมาก,

– แสดงผลกระทบทางลบ, และ - - เพื่อแสดงผลกระทบทางลบมาก

o แสดงการไม่ส่งผลทางใดทางหนึ่ง และกรุณาอธิบายเหตุผลประกอบ

หมายเหตุ - ตอบเฉพาะหลักเกณฑ์/วัตถุประสงค์ 5 ข้อที่ท่านเลือกในข้อ 3

ทางเลือกการแก้ปัญหาน้ำท่วม-น้ำแล้งในลุ่มน้ำมตอนกลาง-ล่าง

วัตถุประสงค์	ทางเลือกการแก้ปัญหา น้ำท่วม		ทางเลือกการแก้ปัญหา น้ำแล้ง	
	เพิ่ม ประสิทธิภาพ การระบายน้ำ	ชะลอน้ำใน พื้นที่แก้มลิง ธรรมชาติ	พัฒนาแหล่ง น้ำขนาดกลาง	ใช้น้ำในพื้นที่ แก้มลิง ธรรมชาติ
ลดความสูญเสียผลิตผลทาง เกษตร				
เพิ่มพื้นที่เพาะปลูก				
ป้องกันน้ำท่วมเขตเศรษฐกิจ ภาคเมือง				
รองรับการขยายตัวทาง เศรษฐกิจ				
ประชาชนในพื้นที่ต่าง ๆ มี ความสามารถในการบริหาร จัดการน้ำได้เองมากขึ้น				
คนเมืองและชนบทมีน้ำ อุปโภคบริโภคเพียงพอตลอด ปี				
มีการจัดสรรน้ำอย่างเป็น ธรรม (เกษตร-เมือง- อุตสาหกรรม)				
ประชาชนในเมืองและชนบท มีความปลอดภัยและ คุณภาพชีวิตดีขึ้น				
ใช้พื้นที่ให้เหมาะสมตาม ศักยภาพทางสิ่งแวดล้อม				
รักษาและฟื้นฟูป่าต้นน้ำ				
รักษาและฟื้นฟูพื้นที่ชุ่มน้ำ				
ไม่ผันน้ำข้ามลุ่มน้ำโดยไม่ จำเป็น				

ภาคผนวกที่ 6

ผลการสัมภาษณ์ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย
ในพื้นที่ลุ่มน้ำยมตอนบน

โดย

รศ.พัฒนา ราชวงศ์และคณะ

ผลการสัมภาษณ์ผู้มีส่วนได้เสียในพื้นที่ลุ่มน้ำยมตอนบน ลุ่มน้ำยมตอนกลาง และลุ่มน้ำยมตอนล่างในช่วงเดือนธันวาคม 2548 - เดือนมกราคม 2549

รศ. พัฒนา ราชวงศ์ และคณะ

ส่วนที่ 1 ความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาสำคัญของลุ่มน้ำยม

ความสำคัญของปัญหา

ในพื้นที่ลุ่มน้ำยมตอนกลาง (จังหวัดสุโขทัย) มีผู้ตอบแบบสัมภาษณ์ทั้งหมด 40 คน ส่วนใหญ่แล้วเห็นว่าปัญหาที่สำคัญของลุ่มน้ำยมคือ ปัญหาน้ำแล้งโดยเฉลี่ยแล้วมีระดับคะแนนเท่ากับร้อยละ 5.23 สำหรับปัญหาน้ำท่วมนั้นมีระดับคะแนนเฉลี่ยเท่ากับร้อยละ 3.85 และร้อยละ 0.93 เป็นระดับคะแนนเฉลี่ยของปัญหาอื่นๆ เช่น การบุกรุกพื้นที่แหล่งน้ำ การสร้างสิ่งกีดขวางทางน้ำ ปัญหาระบบนิเวศ ปัญหาการแย่งกันใช้น้ำ ปัญหาไม่มีที่กักเก็บน้ำ ปัญหาคุณภาพน้ำ เป็นต้น สำหรับพื้นที่ที่ประสบปัญหาน้ำท่วม ได้แก่ อำเภอสวรรคโลก อำเภอศรีสำโรง อำเภอเมือง ชุมชนบริเวณริมแม่น้ำยม และพื้นที่ที่ประสบปัญหาน้ำแล้ง ได้แก่ อำเภอบ้านด่านลานหอย อำเภอสวรรคโลก อำเภอศรีสำโรง

ขณะที่พื้นที่ลุ่มน้ำยมตอนบน (จังหวัดแพร่) จำนวนผู้ตอบแบบสัมภาษณ์ทั้งหมด 34 คน ส่วนใหญ่แล้วเห็นว่าปัญหาที่สำคัญของลุ่มน้ำยมคือ ปัญหาน้ำแล้งโดยเฉลี่ยแล้วมีระดับคะแนนเท่ากับร้อยละ 5.29 สำหรับปัญหาน้ำท่วมนั้นมีระดับคะแนนเฉลี่ยเท่ากับร้อยละ 3.62 และ ร้อยละ 1.15 เป็นระดับคะแนนเฉลี่ยของปัญหาอื่นๆ เช่น การบุกรุกพื้นที่แหล่งน้ำ การสร้างสิ่งกีดขวางทางน้ำ ปัญหาระบบนิเวศ ปัญหาการแย่งกันใช้น้ำ ปัญหาไม่มีที่กักเก็บน้ำ ปัญหาคุณภาพน้ำ เป็นต้น สำหรับปัญหาน้ำท่วมส่วนใหญ่แล้วจะเกิดขึ้นกับกับอำเภอเมือง อำเภอสูงเม่น อำเภอเด่นชัย อำเภอหนองม่วงไข่ ในช่วงเดือนกันยายนถึงเดือนตุลาคม และปัญหาน้ำแล้งจะเกิดขึ้นทุกอำเภอในจังหวัดแพร่ ในช่วงเดือนมกราคมถึงเดือนกรกฎาคม

ตารางที่ 1 ความสำคัญของปัญหาเกี่ยวกับน้ำ

	จังหวัดสุโขทัย	จังหวัดแพร่
จำนวนผู้ตอบ(คน)	40	34
ปัญหาน้ำแล้ง(ร้อยละ)	5.23	5.29
ปัญหาน้ำท่วม(ร้อยละ)	3.85	3.62
ปัญหาอื่น ๆ(ร้อยละ)	0.93	1.15

ปัญหาน้ำท่วม

ในพื้นที่ลุ่มน้ำยมตอนกลาง มีความคิดเห็นว่า สาเหตุของปัญหาน้ำท่วมที่สำคัญเป็นอันดับที่ 1 คือ ป่าซับน้ำถูกทำลาย คิดเป็นร้อยละ 28.5 อันดับที่ 2 คือ ลักษณะทางอุทกวิทยา คิดเป็นร้อยละ 27.75 อันดับที่ 3 คือ การรुकล้าทางระบายน้ำ คิดเป็นร้อยละ 26.75 และอันดับที่ 4 คือ การใช้พื้นที่ไม่เหมาะสม คิดเป็นร้อยละ 17

ขณะที่พื้นที่ลุ่มน้ำยมตอนบน มีความเห็นว่า สาเหตุของปัญหาน้ำท่วมที่สำคัญเป็นอันดับที่ 1 คือ ลักษณะทางอุทกวิทยา คิดเป็นร้อยละ 30.67 อันดับที่ 2 คือ การรुकล้าทางระบายน้ำ สาธารณะ ถนนปิดกั้นทางระบายน้ำธรรมชาติ คิดเป็นร้อยละ 25 อันดับที่ 3 คือ ป่าซับน้ำถูกทำลาย ป่าชุ่มน้ำเปลี่ยนแปลงสภาพ คิดเป็นร้อยละ 23.33 และอันดับ 4 การใช้พื้นที่ไม่เหมาะสม คิดเป็นร้อยละ 21

ตารางที่ 2 เหตุแห่งปัญหาน้ำท่วม (ร้อยละ)

	จังหวัดสุโขทัย	จังหวัดแพร่
จำนวนผู้ตอบ(คน)	40	34
ป่าซับน้ำถูกทำลาย(ร้อยละ)	28.50	23.33
ลักษณะทางอุทกวิทยา(ร้อยละ)	27.75	30.87
การรुकล้าทางระบายน้ำ(ร้อยละ)	26.75	25.00
การใช้พื้นที่ไม่เหมาะสม(ร้อยละ)	17.00	21.00

ในพื้นที่ลุ่มน้ำยมตอนกลาง ผู้ตอบแบบสัมภาษณ์เห็นว่า ผลกระทบที่สำคัญของน้ำท่วม อันดับที่ 1 คือ ก่อให้เกิดความเสียหายแก่ผลผลิตทางการเกษตร คิดเป็นร้อยละ 37 อันดับที่ 2 คือ เกิดผลกระทบต่อสุขภาพและคุณภาพชีวิต คือ ไม่สามารถเดินทางไปไหนมาไหนได้สะดวก คิดเป็นร้อยละ 26.25 อันดับที่ 3 คือ เกิดผลกระทบต่อเศรษฐกิจภาคเมือง ถ้าน้ำท่วมนานๆ ก็มีผลให้ร้านค้าในเมืองขายของไม่ได้ คิดเป็นร้อยละ 26 และอันดับสุดท้ายคือ เกิดผลกระทบต่ออุตสาหกรรม คิดเป็นร้อยละ 10.75

ลักษณะของผลกระทบที่สำคัญของปัญหาน้ำท่วมในพื้นที่ลุ่มน้ำยมตอนกลาง คือ 1) ผลผลิตทางการเกษตรได้รับความเสียหาย ราคาพืชผลตกต่ำ ผู้ที่ได้รับผลกระทบส่วนใหญ่แล้วเป็นเกษตรกร 2) เศรษฐกิจภาคเมืองได้รับผลกระทบ ทำให้ร้านค้าบางร้านต้องปิดดำเนินการชั่วคราว 3) ส่งผลกระทบต่อภาคอุตสาหกรรม สำหรับจังหวัดสุโขทัยนั้นอุตสาหกรรมยังไม่ค่อยได้รับผลกระทบเท่าที่ควรเนื่องจากภาคอุตสาหกรรมมีน้อยหรือแทบจะไม่มี และ 4) ส่งผลกระทบต่อสุขภาพและคุณภาพชีวิต ส่วนใหญ่แล้วมักจะเป็นผลต่อเนื่องมาจากสาเหตุอื่น ทำให้เกิดภาวะเครียด มีผลต่อสุขภาพจิต การสัญจรไปมาไม่สะดวก ส่วนโรคที่มาเกี่ยวกับน้ำท่วมนั้นก็ไม่น่าค่อยพบ

ส่วนพื้นที่ลุ่มน้ำยมตอนบนเห็นว่า ผลกระทบที่สำคัญของน้ำท่วมอันดับที่ 1 คือ ก่อให้เกิดความเสียหายแก่ผลผลิตทางการเกษตร คิดเป็นร้อยละ 36.5 อันดับที่ 2 คือ เกิดผลกระทบต่อสุขภาพและคุณภาพชีวิต คือ ไม่สามารถเดินทางไปไหนมาไหนได้สะดวก คิดเป็นร้อยละ 26.41 อันดับที่ 3 คือ เกิดผลกระทบต่อเศรษฐกิจภาคเมือง ถ้าน้ำท่วมนานๆ ก็มีผลให้ร้านค้าในเมืองขายของไม่ได้ คิดเป็นร้อยละ 25.22 และอันดับสุดท้าย คือ เกิดผลกระทบต่ออุตสาหกรรม คิดเป็นร้อยละ 11.87

ลักษณะของผลกระทบที่สำคัญของปัญหาน้ำท่วมเขตลุ่มน้ำยมตอนบน คือ 1) ผลผลิตทางการเกษตรได้รับความเสียหาย ผลผลิตน้อยลง ส่งผลกระทบต่อนาข้าวและข้าวโพด ผู้ที่ได้รับผลกระทบส่วนใหญ่แล้วเป็นเกษตรกร 2) เศรษฐกิจภาคเมืองได้รับผลกระทบ ทำให้ร้านค้าบางร้านต้องปิดดำเนินการชั่วคราว มีความเสียหายเรื่องของทรัพย์สิน ร้านค้าขาดรายได้ ส่งผลกระทบต่อหนี้สินที่ต้องส่งคืน 3) ส่งผลกระทบต่อภาคอุตสาหกรรม สำหรับแพร่นั้นอุตสาหกรรมยังไม่ค่อยได้รับผลกระทบเท่าที่ควรเนื่องจากภาคอุตสาหกรรมมีน้อย และ 4) ส่งผลกระทบต่อสุขภาพและคุณภาพชีวิต ส่วนใหญ่แล้วมักจะเป็นผลต่อเนื่องมาจากสาเหตุอื่น ทำให้เกิดภาวะเครียด มีผลต่อสุขภาพจิต สูญเสียที่อยู่อาศัย สูญเสียชีวิตและทรัพย์สิน สำหรับประชาชนที่เคยประสบปัญหากับน้ำท่วมจะเกิดอาการหวาดวิตก กังวล และระแวง

ตารางที่ 3 ผลกระทบที่สำคัญของน้ำท่วม (ร้อยละ)

	จังหวัดสุโขทัย	จังหวัดแพร่
จำนวนผู้ตอบ(คน)	40	34
เกิดความเสียหายแก่ผลผลิตทางการเกษตร (ร้อยละ)	37.00	36.50
เกิดผลกระทบต่อสุขภาพและคุณภาพชีวิต (ร้อยละ)	26.25	26.41
เกิดผลกระทบต่อเศรษฐกิจภาคเมือง (ร้อยละ)	26.00	25.22
เกิดผลกระทบต่ออุตสาหกรรม (ร้อยละ)	10.75	11.87

ปัญหาภาวะแห้งแล้ง

พื้นที่ลุ่มน้ำยมตอนกลางผู้ตอบแบบสัมภาษณ์ทั้งหมด เห็นว่า สาเหตุที่สำคัญของปัญหาน้ำแล้งอันดับที่ 1 คือ ป่าต้นน้ำถูกทำลาย คิดเป็นร้อยละ 37.5 อันดับที่ 2 คือ น้ำถูกดึงไปใช้ในการเกษตรมากขึ้นในช่วงต้นน้ำ ทำให้เกิดการขาดแคลนน้ำได้ คิดเป็นร้อยละ 28.75 อันดับที่ 3

คือ เมืองขยายตัว คิดเป็นร้อยละ 21.75 และอันดับสุดท้าย คือ อุตสาหกรรมขยายตัว คิดเป็นร้อยละ 12

ส่วนพื้นที่ลุ่มน้ำยมตอนบนเห็นว่า สาเหตุที่สำคัญของปัญหาน้ำแล้งอันดับที่ 1 คือ ป่าต้นน้ำถูกทำลาย คิดเป็นร้อยละ 38.44 อันดับที่ 2 คือ น้ำถูกดึงไปใช้ในการเกษตรมากขึ้นในช่วงต้นน้ำ ทำให้เกิดการขาดแคลนน้ำได้ คิดเป็นร้อยละ 29.13 อันดับที่ 3 คือ เมืองขยายตัว คิดเป็นร้อยละ 21.62 และอันดับสุดท้าย คือ อุตสาหกรรมขยายตัว คิดเป็นร้อยละ 10.81

ตารางที่ 4 สาเหตุของปัญหาภาวะแห้งแล้ง (ร้อยละ)

	จังหวัดสุโขทัย	จังหวัดแพร่
จำนวนผู้ตอบ(คน)	40	34
ป่าต้นน้ำถูกทำลาย(ร้อยละ)	37.50	38.44
น้ำถูกดึงไปใช้ในการเกษตรมากช่วงต้นน้ำ(ร้อยละ)	28.75	29.13
เมืองขยายตัว(ร้อยละ)	21.75	21.62
อุตสาหกรรมขยายตัว(ร้อยละ)	12.00	10.81

พื้นที่ลุ่มน้ำยมตอนกลางจากผู้ตอบแบบสัมภาษณ์ทั้งหมด 40 คน เห็นว่า ผลกระทบที่สำคัญของปัญหาน้ำแล้งอันดับที่ 1 คือ ผลผลิตทางการเกษตรเสียหาย คิดเป็นร้อยละ 32.32 อันดับที่ 2 คือ การอุปโภคบริโภคน้ำในชนบท คิดเป็นร้อยละ 25.54 อันดับที่ 3 คือ การอุปโภคบริโภคน้ำในเมือง คิดเป็นร้อยละ 22.5 อันดับที่ 4 คือ มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม คิดเป็นร้อยละ 16.07 และอันดับสุดท้าย คือ เกิดผลกระทบต่ออุตสาหกรรม คิดเป็นร้อยละ 3.57

ลักษณะผลกระทบที่สำคัญของปัญหาน้ำแล้ง คือ 1) ผลผลิตทางการเกษตรได้รับความเสียหาย พืชผลขายไม่ได้ตามจำนวนที่คาดการณ์ไว้ เนื่องมาจากขาดแคลนน้ำใช้ 2) การอุปโภคบริโภคน้ำในเมืองได้รับผลกระทบแต่ก็ถือว่าน้อยมาก บางครั้งอาจจะต้องมีการควบคุมปริมาณการใช้ 3) การอุปโภคบริโภคน้ำในชนบทได้รับผลกระทบ เนื่องมาจากความต้องการน้ำมีมากกว่าปริมาณน้ำที่มีอยู่ 4) ภาคอุตสาหกรรม ขาดแคลนน้ำสำหรับใช้ในอุตสาหกรรม และ 5) ผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม ส่งผลให้อุณหภูมิสูงขึ้น พืชพรรณขาดความชุ่มชื้น พื้นดินแห้งแล้ง

ส่วนพื้นที่ลุ่มน้ำยมตอนบนเห็นว่า ผลกระทบที่สำคัญของปัญหาน้ำแล้งอันดับที่ 1 คือ ผลผลิตทางการเกษตรเสียหาย คิดเป็นร้อยละ 33.89 อันดับที่ 2 คือ การอุปโภคบริโภคน้ำในชนบท คิดเป็นร้อยละ 24.69 อันดับที่ 3 คือ การอุปโภคบริโภคน้ำในเมือง คิดเป็นร้อยละ 19.04 และอันดับสุดท้าย คือ เกิดผลกระทบต่ออุตสาหกรรม คิดเป็นร้อยละ 3.35

ลักษณะผลกระทบที่สำคัญของปัญหาน้ำแล้ง คือ 1) ผลผลิตทางการเกษตรได้รับความเสียหาย พืชผลขายไม่ได้ตามจำนวนที่คาดการณ์ไว้ เนื่องมาจากขาดแคลนน้ำใช้ 2) การ

อุปโภคบริโภคน้ำในเมืองได้รับผลกระทบแต่ก็ถือว่าน้อยมาก บางครั้งอาจจะต้องมีการควบคุมปริมาณการใช้ และมีผลต่อคุณภาพน้ำ 3) การอุปโภคบริโภคน้ำในชนบทได้รับผลกระทบเนื่องจากความต้องการน้ำมีมากกว่าปริมาณน้ำที่มีอยู่และมีผลต่อคุณภาพน้ำ 4) ภาคอุตสาหกรรม ขาดแคลนน้ำสำหรับการผลิตและกำจัดของเสีย และ 5) ผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม ขาดแคลนน้ำในการรักษาระบบนิเวศ

ตารางที่ 5 ผลกระทบของปัญหาฝนแล้ง (ร้อยละ)

	จังหวัดสุโขทัย	จังหวัดแพร่
จำนวนผู้ตอบ(คน)	40	34
ผลผลิตทางการเกษตรเสียหาย(ร้อยละ)	32.32	33.89
การอุปโภคบริโภคน้ำในเมือง(ร้อยละ)	22.50	19.04
การอุปโภคบริโภคน้ำในชนบท(ร้อยละ)	25.54	24.69
สิ่งแวดล้อม(ร้อยละ)	16.07	19.04
อุตสาหกรรม(ร้อยละ)	3.57	3.35

ส่วนที่ 2 ความคิดเห็นเกี่ยวกับหลักเกณฑ์/วัตถุประสงค์สำคัญที่ใช้ในการกำหนดแนวทางการจัดการลุ่มน้ำยม

จากการพิจารณาคะแนนรวมของกลุ่มเศรษฐกิจ กลุ่มสังคม และกลุ่มสิ่งแวดล้อม สำหรับกลุ่มผู้ตอบแบบสอบถามในเขตพื้นที่ลุ่มน้ำยมตอนกลางจะพบว่า ผู้ตอบแบบสัมภาษณ์ทั้งหมด 40 คน ส่วนใหญ่แล้วให้ความสำคัญกับกลุ่มสังคมเป็นอันดับที่ 1 คิดเป็นร้อยละ 36.83 รองลงมาคือ ให้ความสำคัญกับกลุ่มเศรษฐกิจเป็นอันดับที่ 2 คิดเป็นร้อยละ 34 และอันดับที่ 3 ให้ความสำคัญกับกลุ่มสิ่งแวดล้อม คิดเป็นร้อยละ 29.17 ทั้งนี้วัตถุประสงค์ที่ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เห็นว่าควรที่จะเป็นวัตถุประสงค์ที่สำคัญในการกำหนดแนวทางการจัดการลุ่มน้ำยมอันดับที่ 1 ได้แก่ ลดความสูญเสียผลิตผลทางการเกษตร คิดเป็นร้อยละ 19.50 อันดับที่ 2 ได้แก่ รักษาและฟื้นฟูป่าต้นน้ำ คิดเป็นร้อยละ 15.33 อันดับที่ 3 ได้แก่ ประชาชนในพื้นที่ต่าง ๆ มีความสามารถในการบริหารจัดการน้ำได้เองมากขึ้น คิดเป็นร้อยละ 11.5 อันดับที่ 4 ได้แก่ ป้องกันน้ำท่วมเขตเศรษฐกิจภาคเมือง คิดเป็นร้อยละ 11.17 และอันดับสุดท้ายได้แก่ มีการจัดสรรน้ำอย่างเป็นธรรม คิดเป็นร้อยละ 11

ขณะที่ในเขตพื้นที่ลุ่มน้ำยมตอนบนคะแนนรวมของกลุ่มเศรษฐกิจ กลุ่มสังคม และกลุ่มสิ่งแวดล้อม ส่วนใหญ่แล้วให้ความสำคัญกับกลุ่มสังคมเป็นอันดับที่ 1 คิดเป็นร้อยละ 43.48 รองลงมาคือ ให้ความสำคัญกับกลุ่มเศรษฐกิจเป็นอันดับที่ 2 คิดเป็นร้อยละ 32.70 และอันดับที่ 3 ให้ความสำคัญกับกลุ่มสิ่งแวดล้อม คิดเป็นร้อยละ 23.82 วัตถุประสงค์ที่ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เห็นว่าควรที่จะเป็นวัตถุประสงค์ที่สำคัญในการกำหนดแนวทางการจัดการลุ่มน้ำยมอันดับที่ 1 ได้แก่ คนเมืองและคนชนบทมีน้ำอุปโภคบริโภคเพียงพอตลอดปี คิดเป็นร้อยละ 16.45 อันดับที่ 2 ได้แก่

ลดความสูญเสียผลิตผลทางการเกษตร คิดเป็นร้อยละ 15.12 อันดับที่ 3 ได้แก่ รักษาและฟื้นฟูป่าต้นน้ำ คิดเป็นร้อยละ 14.37 อันดับที่ 4 ได้แก่ มีการจัดสรรน้ำอย่างเป็นธรรม คิดเป็นร้อยละ 10.96 และอันดับสุดท้ายได้แก่ ป้องกันน้ำท่วมเขตเศรษฐกิจภาคเมือง คิดเป็นร้อยละ 10.21

ตารางที่ 6 ความสำคัญของเป้าหมายการพัฒนา (ร้อยละ)

	สุขุขทัย	แพร่
จำนวนผู้ตอบ(คน)	40	34
กลุ่มเศรษฐกิจ		
ลดความสูญเสียผลิตผลทางการเกษตร(ร้อยละ)	19.50	15.12
เพิ่มพื้นที่เพาะปลูก(ร้อยละ)	0.83	6.43
ป้องกันน้ำท่วมเขตเศรษฐกิจภาคเมือง(ร้อยละ)	11.17	10.21
รองรับการขยายตัวทางเศรษฐกิจ(ร้อยละ)	2.50	0.95
คะแนนรวมของกลุ่มเศรษฐกิจ(ร้อยละ)	34.00	32.70
กลุ่มสังคม		
ประชาชนในพื้นที่ต่างๆ มีความสามารถในการบริหารจัดการน้ำได้เองมากขึ้น(ร้อยละ)	11.50	9.07
คนเมืองและชนบทมีน้ำอุปโภคบริโภคเพียงพอตลอดปี(ร้อยละ)	8.50	16.45
มีการจัดสรรน้ำอย่างเป็นธรรม (เกษตร-เมือง-อุตสาหกรรม)(ร้อยละ)	11.00	10.96
ประชาชนในเมืองและชนบทมีความปลอดภัยและคุณภาพชีวิตดีขึ้น(ร้อยละ)	5.83	6.99
คะแนนรวมของกลุ่มสังคม	36.83	43.48
กลุ่มสิ่งแวดล้อม		
ใช้พื้นที่ให้เหมาะสมตามศักยภาพสิ่งแวดล้อม(ร้อยละ)	10.17	5.29
รักษาและฟื้นฟูป่าต้นน้ำ(ร้อยละ)	15.33	14.37
รักษาและฟื้นฟูพื้นที่ชุ่มน้ำ(ร้อยละ)	3.50	2.65
ไม่ผ่นน้ำขามลุ่มน้ำโดยไม่จำเป็น(ร้อยละ)	0.17	1.51
คะแนนรวมของกลุ่มสิ่งแวดล้อม	29.17	23.82

ส่วนที่ 3 ข้อมูลและความคิดเห็นเกี่ยวกับทางเลือกในการจัดการลุ่มน้ำยม

ขั้นตอนนี้ได้ทำการสำรวจข้อมูลและความคิดเห็นของผู้ที่เกี่ยวข้องในเขตพื้นที่ลุ่มน้ำยมตอนกลางและตอนบน โดยแบ่งแนวทางการจัดการหลักๆ สองประเด็น คือ

1. ภาวะแห้งแล้ง มีแนวทางในการจัดการสำหรับพื้นที่ลุ่มน้ำยมตอนกลางสองประการ คือ การพัฒนาแหล่งน้ำขนาดกลาง และการใช้น้ำในแก้มลิงธรรมชาติ ขณะที่พื้นที่ลุ่มน้ำยมตอนบนมีแนวทางแปลกแยกออกไปเป็นการพัฒนาแหล่งน้ำขนาดกลาง และการสร้างเขื่อนแก่งเสือเต้น

2. ภาชนะน้ำท่วม มีแนวทางในการจัดการสำหรับพื้นที่ลุ่มน้ำยมตอนกลางสองประการ คือ การเพิ่มประสิทธิภาพการระบายน้ำ และการชะลอน้ำในแก้มลิงธรรมชาติ ขณะที่พื้นที่ลุ่มน้ำยมตอนบนมีแนวทางแปลกแยกออกไปเป็นการผันน้ำลงเขื่อนสิริกิติ์ การปรับปรุงระบบระบายน้ำ และการสร้างเขื่อนแก่งเสือเต้น

ทั้งนี้จะได้แบ่งการนำเสนอผลกระทบจากแนวทางการจัดการต่างๆ ออกไปตามกลุ่มหลักของการพัฒนาที่ยั่งยืน คือ กลุ่มเศรษฐกิจ (ลดความสูญเสียผลิตผลทางการเกษตร เพิ่มพื้นที่เพาะปลูก ป้องกันน้ำท่วมเขตเศรษฐกิจภาคเมือง และรองรับการขยายตัวทางเศรษฐกิจ) กลุ่มสังคม (ประชาชนในพื้นที่ต่าง ๆ มีความสามารถในการบริหารจัดการน้ำได้เองมากขึ้น คนเมืองและชนบทมีน้ำอุปโภคบริโภคเพียงพอตลอดปี มีการจัดสรรน้ำอย่างเป็นธรรม (เกษตร-เมือง-อุตสาหกรรม) และประชาชนในเมืองและชนบทมีความปลอดภัยและคุณภาพชีวิตดีขึ้น) และกลุ่มสิ่งแวดล้อม (ใช้พื้นที่ให้เหมาะสมตามศักยภาพทางสิ่งแวดล้อม รักษาและฟื้นฟูป่าต้นน้ำ รักษาและฟื้นฟูพื้นที่ชุ่มน้ำ และไม่ผันน้ำข้ามลุ่มน้ำโดยไม่จำเป็น) มีรายละเอียดแยกตามพื้นที่ลุ่มน้ำตอนกลาง และตอนบน ดังนี้

ลุ่มน้ำยมตอนกลาง (จังหวัดสุโขทัย)

กลุ่มเศรษฐกิจ

ผลกระทบจากการแก้ไขปัญหาน้ำทั้งสองประเด็น ที่มีต่อภาคเศรษฐกิจในการมีส่วนต่อการลดความสูญเสียผลิตผลทางการเกษตร และการเพิ่มพื้นที่เพาะปลูก ส่วนใหญ่มีความเห็นว่าส่งผลเชิงบวกสูงมาก ขณะที่ผลกระทบต่อการป้องกันน้ำท่วมเขตเศรษฐกิจภาคเมืองนั้น มีความเห็นประมาณเท่าๆ กันระหว่างผลกระทบเชิงบวกสูง กับเชิงบวกสูงมาก ส่วนผลกระทบที่เกิดกับการรองรับการขยายตัวทางเศรษฐกิจนั้นส่วนใหญ่เห็นว่า ส่งผลกระทบเชิงบวกเท่านั้น

สำหรับผลกระทบเชิงลบนั้น แม้ว่าจะมีผู้ให้ความเห็นไม่มากนัก แต่ก็มีประเด็นที่น่าสนใจ คือ ผลกระทบจากการเพิ่มประสิทธิภาพการระบายน้ำเพื่อแก้ปัญหาน้ำท่วม ในกรณีที่ส่งผลกระทบต่อ การแก้ปัญหาน้ำต่อการลดการสูญเสียผลิตผลเกษตร และการป้องกันน้ำท่วมเขตเศรษฐกิจภาคเมือง ในส่วนของแก้ไขปัญหาวฤกษ์แห้งแล้งนั้นการพัฒนาแหล่งน้ำขนาดกลางและการใช้น้ำในแก้มลิงธรรมชาติ ถูกตั้งคำถามบ้างเล็กน้อยถึงผลกระทบที่จะเกิดขึ้นในเชิงลบ

1. ลดความสูญเสียผลิตผลทางการเกษตร

ตารางที่ 7 ผลกระทบจากการแก้ปัญหาหน้าต่อการลดการสูญเสียผลผลิตเกษตร (ร้อยละ)

	ผลกระทบต่อการลดการสูญเสียผลผลิต				
	--	-	o	+	++
แนวทางการแก้ปัญหาหน้าท่วม					
O เพิ่มประสิทธิภาพการระบายน้ำ	0	3	0	33	45
O ชะลอน้ำในแก้มลิงธรรมชาติ	0	0	3	30	48
แนวทางการแก้ปัญหาหน้าแล้ง					
O พัฒนาแหล่งน้ำขนาดกลาง	0	3	0	33	45
O ใช้น้ำในแก้มลิงธรรมชาติ	0	0	3	35	43

2. เพิ่มพื้นที่เพาะปลูก

ตารางที่ 8 ผลกระทบจากการแก้ปัญหาหน้าที่มีผลต่อการเพิ่มพื้นที่เพาะปลูก (ร้อยละ)

	ผลกระทบต่อการเพิ่มพื้นที่เพาะปลูก				
	--	-	o	+	++
แนวทางการแก้ปัญหาหน้าท่วม					
O เพิ่มประสิทธิภาพการระบายน้ำ	0	0	0	3	8
O ชะลอน้ำในแก้มลิงธรรมชาติ	0	0	0	3	8
แนวทางการแก้ปัญหาหน้าแล้ง					
O พัฒนาแหล่งน้ำขนาดกลาง	0	0	3	5	3
O ใช้น้ำในแก้มลิงธรรมชาติ	0	0	3	3	5

3. ป้องกันน้ำท่วมเขตเศรษฐกิจภาคเมือง

ตารางที่ 9 ผลกระทบจากการแก้ปัญหาหน้าที่มีผลต่อการป้องกันน้ำท่วมเขตเศรษฐกิจภาคเมือง (ร้อยละ)

	ผลกระทบต่อการป้องกันน้ำท่วมเขตเศรษฐกิจภาคเมือง				
	--	-	o	+	++
แนวทางการแก้ปัญหาหน้าท่วม					
O เพิ่มประสิทธิภาพการระบายน้ำ	0	3	0	20	30
O ชะลอน้ำในแก้มลิงธรรมชาติ	0	0	3	30	20
แนวทางการแก้ปัญหาหน้าแล้ง					
O พัฒนาแหล่งน้ำขนาดกลาง	0	0	0	3	28
O ใช้น้ำในแก้มลิงธรรมชาติ	0	3	0	28	23

4. รองรับการขยายตัวทางเศรษฐกิจ

ตารางที่ 10 ผลกระทบจากการแก้ปัญหาน้ำที่มีผลต่อการรองรับการขยายตัวทางเศรษฐกิจ (ร้อยละ)

	ผลกระทบต่อการรองรับการขยายตัวทางเศรษฐกิจ				
	--	-	o	+	++
แนวทางการแก้ปัญหาทั่วม					
O เพิ่มประสิทธิภาพการระบายน้ำ	0	0	3	15	3
O ชะลอน้ำในแก้มลิงธรรมชาติ	0	0	5	13	3
แนวทางการแก้ปัญหาแห้งแล้ง					
O พัฒนาแหล่งน้ำขนาดกลาง	0	0	3	15	3
O ใช้น้ำในแก้มลิงธรรมชาติ	0	0	5	13	3

กลุ่มสังคม

ผลกระทบในกลุ่มสังคมจากการแก้ไขปัญหาน้ำท่วม ประเด็นแรกที่จะช่วยให้ประชาชนในพื้นที่ต่าง ๆ มีความสามารถในการบริหารจัดการน้ำได้เองมากขึ้นนั้น ความเห็นส่วนใหญ่เห็นว่าการเพิ่มประสิทธิภาพการระบายน้ำจะทำให้ประชาชนสามารถบริหารจัดการได้เองในทางบวกระดับสูง ขณะที่การชะลอน้ำในแก้มลิงธรรมชาติกลับเห็นว่าส่งผลกระทบดา เช่นเดียวกับกรณีภาวะแห้งแล้ง ที่เห็นว่าการพัฒนาแหล่งน้ำขนาดกลางจะส่งผลกระทบทางบวกสูง ส่วนแก้มลิงธรรมชาติกลับค่อนข้างลดผลกระทบเชิงบวกลงมากเป็นบวกธรรมดา

ผลกระทบต่อคนเมืองและชนบทมีน้ำอุปโภคบริโภคเพียงพอตลอดปี ทั้งในกรณีของการเพิ่มประสิทธิภาพการระบายน้ำและการชะลอน้ำในแก้มลิงธรรมชาติ เพื่อแก้ปัญหาน้ำท่วม นั้น ส่วนใหญ่เห็นว่าส่งผลกระทบทางบวก ไม่ส่งผลกระทบ และส่งผลกระทบทางบวกสูง เช่นเดียวกับผลกระทบจากแนวทางการพัฒนาแหล่งน้ำขนาดกลาง และการใช้น้ำในแก้มลิงธรรมชาติเพื่อแก้ปัญหาภาวะแห้งแล้ง

ผลกระทบที่จะทำให้มีการจัดสรรน้ำอย่างเป็นธรรม (เกษตร-เมือง-อุตสาหกรรม) ทั้งในด้านการแก้ปัญหาน้ำท่วมและภาวะแห้งแล้ง มีความเห็นว่าจะส่งผลกระทบทางบวกธรรมดา ขณะที่ในส่วนของการแก้ปัญหาน้ำท่วมด้วยการเพิ่มประสิทธิภาพการระบายน้ำ มีส่วนหนึ่งไม่มากนักที่เห็นว่าอาจจะส่งผลกระทบทางลบ สำหรับผลกระทบที่จะทำให้ประชาชนในเมืองและชนบทมีความปลอดภัยและคุณภาพชีวิตดีขึ้นนั้น ส่วนใหญ่เห็นว่าแนวทางทั้งสองของการแก้ปัญหาน้ำท่วม และสองแนวทางของการแก้ปัญหาภาวะแห้งแล้ง ล้วนส่งผลในเชิงบวกทั้งสิ้น

5. ประชาชนในพื้นที่ต่าง ๆ มีความสามารถในการบริหารจัดการน้ำได้เองมากขึ้น

ตารางที่ 11 ผลกระทบจากการแก้ปัญหาที่มีผลต่อประชาชนในพื้นที่ต่าง ๆ มีความสามารถในการบริหารจัดการน้ำได้เองมากขึ้น (ร้อยละ)

	ผลกระทบต่อประชาชนในพื้นที่ต่าง ๆ มีความสามารถในการบริหารจัดการน้ำ ได้เองมากขึ้น				
	--	-	o	+	++
แนวทางการแก้ปัญหาทั่วม					
O เพิ่มประสิทธิภาพการระบายน้ำ	0	5	8	18	20
O ชะลอน้ำในแก้มลิงธรรมชาติ	0	0	5	35	10
แนวทางการแก้ปัญหาแล้ง					
O พัฒนาแหล่งน้ำขนาดกลาง	0	0	13	18	20
O ใช้น้ำในแก้มลิงธรรมชาติ	0	0	0	28	13

6. คนเมืองและชนบทมีน้ำอุปโภคบริโภคเพียงพอตลอดปี

ตารางที่ 12 ผลกระทบจากการแก้ปัญหาที่มีผลต่อคนเมืองและชนบทมีน้ำอุปโภคบริโภคเพียงพอตลอดปี (ร้อยละ)

	ผลกระทบต่อคนเมืองและชนบท มีน้ำอุปโภคบริโภคเพียงพอตลอดปี				
	--	-	o	+	++
แนวทางการแก้ปัญหาทั่วม					
O เพิ่มประสิทธิภาพการระบายน้ำ	0	0	10	20	18
O ชะลอน้ำในแก้มลิงธรรมชาติ	0	0	13	28	8
แนวทางการแก้ปัญหาแล้ง					
O พัฒนาแหล่งน้ำขนาดกลาง	0	0	15	18	15
O ใช้น้ำในแก้มลิงธรรมชาติ	0	0	20	18	10

7. มีการจัดสรรน้ำอย่างเป็นธรรม (เกษตร-เมือง-อุตสาหกรรม ตามลำดับ)

ตารางที่ 13 ผลกระทบจากการแก้ปัญหาหน้าที่มีผลต่อการจัดสรรน้ำอย่างเป็นธรรม (ร้อยละ)

	ผลกระทบต่อการจัดสรรน้ำอย่างเป็นธรรม				
	--	-	o	+	++
แนวทางการแก้ปัญหาหน้าท่วม					
O เพิ่มประสิทธิภาพการระบายน้ำ	0	3	0	45	15
O ชะลอน้ำในแก้มลิงธรรมชาติ	0	0	10	35	18
แนวทางการแก้ปัญหาหน้าแล้ง					
O พัฒนาแหล่งน้ำขนาดกลาง	0	0	0	40	20
O ใช้น้ำในแก้มลิงธรรมชาติ	0	0	10	33	20

8. ประชาชนในเมืองและชนบทมีความปลอดภัยและคุณภาพชีวิตดีขึ้น

ตารางที่ 14 ผลกระทบจากการแก้ปัญหาหน้าที่มีผลต่อประชาชนในเมืองและชนบทมีความปลอดภัยและคุณภาพชีวิตดีขึ้น (ร้อยละ)

	ผลกระทบต่อประชาชนในเมืองและชนบทมีความปลอดภัยและคุณภาพชีวิตดีขึ้น				
	--	-	o	+	++
แนวทางการแก้ปัญหาหน้าท่วม					
O เพิ่มประสิทธิภาพการระบายน้ำ	0	0	3	15	13
O ชะลอน้ำในแก้มลิงธรรมชาติ	0	0	3	15	13
แนวทางการแก้ปัญหาหน้าแล้ง					
O พัฒนาแหล่งน้ำขนาดกลาง	0	0	3	23	8
O ใช้น้ำในแก้มลิงธรรมชาติ	0	0	3	18	10

กลุ่มสิ่งแวดล้อม

ผลกระทบจากการจัดการแก้ปัญหาหน้าในพื้นที่ลุ่มน้ำยมตอนกลาง ในกลุ่มสิ่งแวดล้อม ที่ประกอบด้วยประเด็นพิจารณา 4 ประเด็นหลักนั้น ในเรื่องของใช้พื้นที่ให้เหมาะสมตามศักยภาพทางสิ่งแวดล้อมผลกระทบจากการจัดการแก้ปัญหาหน้าในพื้นที่ลุ่มน้ำยมตอนกลาง ในกลุ่มสิ่งแวดล้อม ที่ประกอบด้วยประเด็นพิจารณา 4 ประเด็นหลักนั้น ในเรื่องของใช้พื้นที่ให้เหมาะสมตามศักยภาพทางสิ่งแวดล้อม ส่วนใหญ่เห็นว่าทุกแนวทางทั้งการจัดการแก้ปัญหาหน้าท่วมและภาวะแห้งแล้ง ล้วนส่งผลกระทบเชิงบวกและบวกสูงสลับกัน มีที่น่าสังเกตก็คือ การเพิ่มประสิทธิภาพการระบายน้ำเพื่อป้องกันน้ำท่วม การพัฒนาแหล่งน้ำขนาดกลางเพื่อแก้ปัญหาภาวะแห้งแล้ง และใช้น้ำในแก้มลิงธรรมชาติเพื่อแก้ปัญหาภาวะแห้งแล้ง ที่มีความเห็นอยู่บ้างแม้ไม่มากนัก แต่ก็ควรพิจารณา เพราะส่วนนี้เห็นว่าอาจจะส่งผลกระทบเชิงลบต่อการใช้พื้นที่ให้เหมาะสมตามศักยภาพทางสิ่งแวดล้อมได้

ผลกระทบต่อการแก้ปัญหาที่มีผลต่อการรักษาและฟื้นฟูป่าต้นน้ำในส่วนนี้ ทั้งหมดเห็นว่า จะเกิดผลในเชิงบวกสูงมากทุกเงื่อนไข แต่มีข้อสังเกตในกรณีของการเพิ่มประสิทธิภาพการระบาย น้ำ ที่มีส่วนหนึ่งเห็นว่าอาจจะส่งผลกระทบเชิงลบได้ เช่นเดียวกับผลกระทบต่อการแก้ปัญหาที่มี ผลต่อการรักษาและฟื้นฟูพื้นที่ชุ่มน้ำ ที่ทั้งหมดเห็นว่าส่งผลกระทบในเชิงบวกสูง แต่ก็ยังมีข้อสงสัย ต่อผลกระทบอันเกิดจากการแก้ปัญหาภาวะแห้งแล้งทั้งในการพัฒนาแหล่งน้ำขนาดกลางและการใช้ น้ำในแก้มลิงธรรมชาติ ที่อาจจะส่งผลกระทบเชิงลบขึ้นมาได้ ส่วนผลกระทบต่อการแก้ปัญหาที่มี ผลต่อการไม่ผันน้ำข้ามลุ่มโดยไม่จำเป็น แม้จะมีผู้ตอบแบบสอบถามน้อยมาก แต่ทั้งหมดให้ ความเห็นว่าส่งผลทางบวกสูง

9. ใช้พื้นที่ให้เหมาะสมตามศักยภาพทางสิ่งแวดล้อม

ตารางที่ 15 ผลกระทบจากการแก้ปัญหาที่มีผลต่อการใช้พื้นที่ให้เหมาะสมตามศักยภาพ ทางสิ่งแวดล้อม (ร้อยละ)

	ผลกระทบการใช้พื้นที่ให้เหมาะสมตามศักยภาพทางสิ่งแวดล้อม				
	--	-	o	+	++
แนวทางการแก้ปัญหาน้ำท่วม					
O เพิ่มประสิทธิภาพการระบายน้ำ	0	3	3	23	25
O ชะลอน้ำในแก้มลิงธรรมชาติ	0	0	0	25	28
แนวทางการแก้ปัญหาน้ำแล้ง					
O พัฒนาแหล่งน้ำขนาดกลาง	0	3	3	25	23
O ใช้น้ำในแก้มลิงธรรมชาติ	0	3	0	25	25

10. รักษาและฟื้นฟูป่าต้นน้ำ

ตารางที่ 16 ผลกระทบต่อการแก้ปัญหาที่มีผลต่อการรักษาและฟื้นฟูป่าต้นน้ำ (ร้อยละ)

	ผลกระทบต่อการรักษาและฟื้นฟูป่าต้นน้ำ				
	--	-	o	+	++
แนวทางการแก้ปัญหาน้ำท่วม					
O เพิ่มประสิทธิภาพการระบายน้ำ	0	3	8	23	38
O ชะลอน้ำในแก้มลิงธรรมชาติ	0	0	8	20	43
แนวทางการแก้ปัญหาน้ำแล้ง					
O พัฒนาแหล่งน้ำขนาดกลาง	0	0	5	18	48
O ใช้น้ำในแก้มลิงธรรมชาติ	0	0	10	18	43

11. รักษาและฟื้นฟูพื้นที่ชุ่มน้ำ

ตารางที่ 17 ผลกระทบต่อการแก้ปัญหาหน้าที่มีผลต่อการรักษาและฟื้นฟูพื้นที่ชุ่มน้ำ (ร้อยละ)

	ผลกระทบต่อการรักษา และฟื้นฟูพื้นที่ชุ่มน้ำ				
	--	-	o	+	++
แนวทางการแก้ปัญหาหน้าท่วม					
O เพิ่มประสิทธิภาพการระบายน้ำ	0	0	0	5	15
O ชะลอน้ำในแก้มลิงธรรมชาติ	0	0	0	5	15
แนวทางการแก้ปัญหาหน้าแล้ง					
O พัฒนาแหล่งน้ำขนาดกลาง	0	3	0	8	10
O ใช้น้ำในแก้มลิงธรรมชาติ	0	3	0	8	10

12. ไม่ผันน้ำข้ามลุ่มน้ำโดยไม่จำเป็น

ตารางที่ 18 ผลกระทบต่อการแก้ปัญหาหน้าที่มีผลต่อการไม่ผันน้ำข้ามลุ่มน้ำโดยไม่จำเป็น (ร้อยละ)

	ผลกระทบต่อการไม่ผันน้ำข้ามลุ่ม โดยไม่จำเป็น				
	--	-	o	+	++
แนวทางการแก้ปัญหาหน้าท่วม					
O เพิ่มประสิทธิภาพการระบายน้ำ	0	0	0	0	3
O ชะลอน้ำในแก้มลิงธรรมชาติ	0	0	0	0	3
แนวทางการแก้ปัญหาหน้าแล้ง					
O พัฒนาแหล่งน้ำขนาดกลาง	0	0	0	0	3
O ใช้น้ำในแก้มลิงธรรมชาติ	0	0	0	0	3

ลุ่มน้ำยมตอนบน (จังหวัดแพร่)

กลุ่มเศรษฐกิจ

1. ลดความสูญเสียผลิตผลทางการเกษตร

ผลกระทบทางด้านเศรษฐกิจที่มีต่อการลดการสูญเสียผลผลิตเกษตร อันเกิดจากการจัดการแก้ปัญหาน้ำท่วมในพื้นที่ลุ่มน้ำยมตอนบน ในส่วนของปรับปรุงระบบระบายน้ำ ส่วนใหญ่เห็นว่าจะเกิดผลในเชิงบวกสูงเท่าๆ กับที่เห็นว่าจะเป็นผลบวกธรรมดา แต่ในส่วนของสร้างเขื่อนแก่งเสือเต้นนั้น แม้ว่าส่วนใหญ่จะเห็นว่าจะเกิดผลกระทบในเชิงบวกสูง แต่ก็มีสัดส่วนที่ไม่แน่ใจ และบางส่วนเห็นว่าอาจจะเกิดผลกระทบเชิงลบ สำหรับการผันน้ำลงเขื่อนสิริกิติ์ ส่วนใหญ่ไม่ทราบว่าจะมีผลกระทบต่อเรื่องนี้อย่างไร และก็มีบางส่วนที่เห็นว่าอาจจะเกิดผลกระทบเชิงลบ เช่นเดียวกับเกิดผลกระทบเชิงบวกและบวกมากไปพร้อมๆ กัน

สำหรับการจัดการภาวะแห้งแล้งนั้น ทั้งการพัฒนาแหล่งน้ำขนาดกลาง และการสร้างเขื่อนแก่งเสือเต้น คนส่วนใหญ่เห็นว่าจะส่งผลกระทบเชิงบวกสูงในการที่จะไม่ทำให้ผลผลิตเกษตรสูญเสีย แต่ในกรณีของเขื่อนแก่งเสือเต้นมีตัวเลขของผู้ที่เห็นว่าอาจจะส่งผลกระทบเชิงลบด้านสูงมากพอสมควร

ตารางที่ 19 ผลกระทบจากการจัดการแก้ปัญหาน้ำที่มีต่อการลดการสูญเสียผลผลิตเกษตร (ร้อยละ)

	ผลกระทบต่อการลดการสูญเสียผลผลิต				
	--	-	o	+	++
แนวทางการแก้ปัญหาน้ำท่วม					
O ผันน้ำลงเขื่อนสิริกิติ์	0	9	35	18	3
O ปรับปรุงระบบระบายน้ำ	0	0	0	32	32
O เขื่อนแก่งเสือเต้น	0	3	12	18	32
แนวทางการแก้ปัญหาน้ำแล้ง					
O พัฒนาแหล่งน้ำขนาดกลาง	0	3	0	21	41
O เขื่อนแก่งเสือเต้น	0	9	9	18	29

2. เพิ่มพื้นที่เพาะปลูก

สำหรับผลกระทบจากการแก้ปัญหาน้ำท่วมที่มีต่อการเพิ่มพื้นที่เพาะปลูกนั้น แน่นอนว่าการปรับปรุงระบบระบายน้ำจะส่งในเชิงบวกสูง เช่นเดียวกับกรณีที่จะให้มีการสร้างเขื่อนแก่งเสือเต้น แต่การสร้างเขื่อนแก่งเสือเต้นก็ยังมีความเห็นในเชิงลบด้วยเช่นกัน ขณะที่การผันน้ำลงเขื่อนสิริกิติ์นั้น ส่วนใหญ่ไม่ทราบถึงผลกระทบ แต่น่าสังเกตว่าส่วนหนึ่งซึ่งมากพอควร ที่เห็นว่าจะเกิดผลกระทบในเชิงลบ

ทางด้านการแก้ปัญหาภัยแล้งนั้น การพัฒนาแหล่งน้ำขนาดกลางได้รับการยอมรับว่าจะส่งผลต่อการเพิ่มพื้นที่เพาะปลูกในทางบวกและบวกสูง เช่นเดียวกับการสร้างเขื่อนแก่งเสือเต้น แต่กรณีหลังนี้กลับมีความเห็นแปลกแตกต่างกันทั้งทางบวกและทางลบ

ตารางที่ 20 ผลกระทบจากการแก้ปัญหาหน้าที่มีผลต่อการเพิ่มพื้นที่เพาะปลูก (ร้อยละ)

	ผลกระทบต่อการลดการสูญเสียผลผลิต				
	--	-	o	+	++
แนวทางการแก้ปัญหาหน้าท่วม					
O พัฒนาแหล่งน้ำชลประทาน	0	9	18	3	0
O ปรับปรุงระบบระบายน้ำ	0	0	0	18	12
O เขื่อนแก่งเสือเต้น	0	3	9	6	12
แนวทางการแก้ปัญหาหน้าแล้ง					
O พัฒนาแหล่งน้ำขนาดกลาง	0	0	0	18	12
O เขื่อนแก่งเสือเต้น	0	3	9	3	15

3. ป้องกันน้ำท่วมเขตเศรษฐกิจภาคเมือง

ผลกระทบจากการแก้ปัญหาหน้าที่มีผลต่อการป้องกันน้ำท่วมเขตเศรษฐกิจภาคเมืองนั้น ในส่วนของการแก้ไขปัญหาหน้าท่วมด้วยการปรับปรุงระบบระบายน้ำล้วนส่งผลกระทบเชิงบวกสูงและบวก ส่วนการสร้างเขื่อนแก่งเสือเต้นแม้ว่าจะมีความเห็นว่าจะส่งผลกระทบเชิงบวกสูง แต่ก็ยังมีความเห็นอื่นที่เห็นว่าอาจจะส่งผลกระทบเชิงลบ สำหรับการผันน้ำลงเขื่อนสิริกิติ์มีความเห็นกลับแปลกแตกต่างกันออกไปหลายทิศทาง (ดูตารางที่ 21) เช่นเดียวกันกับการแก้ปัญหาภัยแล้งที่ส่วนใหญ่เห็นว่าการพัฒนาแหล่งน้ำขนาดกลางเป็นสิ่งที่ดี ขณะที่การสร้างเขื่อนแก่งเสือเต้นนั้นแม้ว่าส่วนใหญ่จะเห็นว่าจะส่งผลกระทบเชิงบวกสูง แต่ก็มีความเห็นอื่นที่กระจัดกระจายพอสมควร

ตารางที่ 21 ผลกระทบจากการแก้ปัญหาหน้าที่มีผลต่อการป้องกันน้ำท่วมเขตเศรษฐกิจภาคเมือง (ร้อยละ)

	ผลกระทบต่อการลดการสูญเสียผลผลิต				
	--	-	o	+	++
แนวทางการแก้ปัญหาหน้าท่วม					
O พัฒนาแหล่งน้ำชลประทาน	3	12	9	21	6
O ปรับปรุงระบบระบายน้ำ	0	0	6	21	24
O เขื่อนแก่งเสือเต้น	0	3	3	6	38
แนวทางการแก้ปัญหาหน้าแล้ง					
O พัฒนาแหล่งน้ำขนาดกลาง	0	0	0	27	24
O เขื่อนแก่งเสือเต้น	0	3	3	3	41

4. ร่องรับการขยายตัวทางเศรษฐกิจ

ผลกระทบจากการแก้ปัญหาหน้าที่มีผลต่อการรองรับการขยายตัวทางเศรษฐกิจ ส่วนนี้มีผู้ตอบแบบสอบถามน้อยมาก ผลการวิเคราะห์จึงอาจไม่น่าเชื่อถือในทางสถิติเท่าที่ควร จึงขอให้พิจารณาจากตารางที่ 22

ตารางที่ 22 ผลกระทบจากการแก้ปัญหาหน้าที่มีผลต่อการรองรับการขยายตัวทางเศรษฐกิจ (ร้อยละ)

	ผลกระทบต่อการลดการสูญเสียผลผลิต				
	--	-	o	+	++
แนวทางการแก้ปัญหาหน้าท่วม					
o ฝนน้ำลงเขื่อนสิริกิติ์	0	0	3	3	0
o ปรับปรุงระบบระบายน้ำ	0	0	0	0	6
o เขื่อนแก่งเสือเต้น	0	0	6	0	0
แนวทางการแก้ปัญหาหน้าแล้ง					
o พัฒนาแหล่งน้ำขนาดกลาง	0	0	0	3	3
o เขื่อนแก่งเสือเต้น	0	0	6	0	0

กลุ่มสังคม

5. ประชาชนในพื้นที่ต่าง ๆ มีความสามารถในการบริหารจัดการน้ำได้เองมากขึ้น

ผลกระทบจากการแก้ปัญหาหน้าทุกแนวทางมีผลเชิงบวกสูงและสูงมากต่อประชาชนในพื้นที่ต่าง ๆ มีความสามารถในการบริหารจัดการน้ำได้เองมากขึ้น ยกเว้นกรณีของการผันน้ำลงเขื่อนสิริกิติ์ที่แม้ว่าส่วนใหญ่ไม่แน่ใจนักว่าจะมีผลกระทบ (หรือไม่มีผลกระทบ) แต่มีส่วนหนึ่งที่ไม่น้อยเลย ที่มีความเห็นว่าจะส่งผลกระทบเชิงลบ

ตารางที่ 23 ผลกระทบจากการแก้ปัญหาน้ำที่มีผลต่อประชาชนในพื้นที่ต่าง ๆ มีความสามารถในการบริหารจัดการน้ำได้เองมากขึ้น (ร้อยละ)

	ผลกระทบต่อการลดการสูญเสียผลผลิต				
	--	-	o	+	++
แนวทางการแก้ปัญหาทั่วม					
O ฝั้่นน้ำลงเขื่อนสิริกิติ์	0	9	21	12	3
O ปรับปรุงระบบระบายน้ำ	0	0	3	27	15
O เขื่อนแก่งเสือเต้น	0	0	9	15	21
แนวทางการแก้ปัญหาน้ำแล้ง					
O พัฒนาแหล่งน้ำขนาดกลาง	0	0	0	18	27
O เขื่อนแก่งเสือเต้น	0	0	9	15	21

6. คนเมืองและชนบทมีน้ำอุปโภคบริโภคเพียงพอตลอดปี

ผลกระทบจากการแก้ปัญหาภาวะแห้งแล้งที่มีผลต่อคนเมืองและชนบทมีน้ำอุปโภคบริโภคเพียงพอตลอดปี ในส่วนของการพัฒนาแหล่งน้ำขนาดเล็ก ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เห็นว่าจะส่งผลกระทบในเชิงบวกสูงมาก ขณะที่การสร้างเขื่อนแก่งเสือเต้น (ทั้งเพื่อแก้ปัญหาทั่วมและปัญหาภาวะแห้งแล้ง) และการปรับปรุงระบบระบายน้ำนั้น แม้ว่าส่วนใหญ่จะเห็นว่าจะส่งผลกระทบเชิงบวกสูงมาก แต่บางส่วนที่เห็นตรงกันข้าม และยังมีความเห็นว่าจะส่งผลกระทบเชิงลบและเชิงลบสูงในการฝั้่นน้ำลงเขื่อนสิริกิติ์

ตารางที่ 24 ผลกระทบจากการแก้ปัญหาน้ำที่มีผลต่อคนเมืองและชนบทมีน้ำอุปโภคบริโภคเพียงพอตลอดปี (ร้อยละ)

	ผลกระทบต่อการลดการสูญเสียผลผลิต				
	--	-	o	+	++
แนวทางการแก้ปัญหาทั่วม					
O ฝั้่นน้ำลงเขื่อนสิริกิติ์	3	3	35	21	0
O ปรับปรุงระบบระบายน้ำ	0	3	9	21	29
O เขื่อนแก่งเสือเต้น	0	6	9	21	27
แนวทางการแก้ปัญหาน้ำแล้ง					
O พัฒนาแหล่งน้ำขนาดกลาง	0	0	3	18	38
O เขื่อนแก่งเสือเต้น	0	3	9	18	32

7. มีการจัดสรรน้ำอย่างเป็นธรรม (เกษตร-เมือง-อุตสาหกรรม)

ผู้ตอบแบบสอบถามจำนวนไม่น้อยเลยในกรณีนี้ที่เห็นว่า ผลกระทบจะเกิดขึ้นในเชิงลบต่อการจัดสรรน้ำอย่างเป็นธรรมจากการแก้ปัญหาหน้าด้วยการผันน้ำลงเขื่อนสิริกิติ์ โดยไม่มีความเห็นใดเลยที่ระบุว่าเกิดผลเชิงบวกสูง ส่วนอีกทั้งสามประการนั้น ผู้ตอบแบบสอบถามเห็นว่าจะส่งผลกระทบเชิงบวกและบวกสูง ดังตารางที่ 25 ข้างล่างนี้

ตารางที่ 25 ผลกระทบจากการแก้ปัญหาหน้าที่มีผลต่อการจัดสรรน้ำอย่างเป็นธรรม (ร้อยละ)

	ผลกระทบต่อการลดการสูญเสียผลผลิต				
	--		--		--
แนวทางการแก้ปัญหาหน้าท่วม					
☐ ผันน้ำลงเขื่อนสิริกิติ์	0	15	32	15	0
☐ ปรับปรุงระบบระบายน้ำ	0	0	6	32	24
☐ เขื่อนแก่งเสือเต้น	0	3	18	15	27
แนวทางการแก้ปัญหาหน้าแล้ง					
☐ พัฒนาแหล่งน้ำขนาดกลาง	0	3	0	21	38
☐ เขื่อนแก่งเสือเต้น	0	3	15	15	29

8. ประชาชนในเมืองและชนบทมีความปลอดภัยและคุณภาพชีวิตดีขึ้น

จากการแก้ปัญหาหน้าที่มีผลต่อประชาชนในเมืองและชนบทมีความปลอดภัยและคุณภาพชีวิตดีขึ้นนั้น การปรับปรุงระบบระบายน้ำเพื่อแก้ปัญหาหน้าท่วม และการพัฒนาแหล่งน้ำขนาดกลางเพื่อแก้ปัญหาภาวะแห้งแล้ง คนส่วนใหญ่ที่ตอบแบบสอบถามเห็นว่าผลกระทบเชิงบวก เช่นเดียวกับการสร้างเขื่อนแก่งเสือเต้น (ทั้งสองวัตถุประสงค์) แต่กรณีนี้มีส่วนหนึ่งที่เห็นว่าจะส่งผลกระทบเชิงลบ ขณะที่การผันน้ำลงเขื่อนสิริกิติ์มีส่วนหนึ่งที่เห็นว่าจะส่งผลกระทบเชิงลบสูง

ตารางที่ 26 ผลกระทบจากการแก้ปัญหาน้ำที่มีผลต่อประชาชนในเมืองและชนบทที่มีความปลอดภัยและคุณภาพชีวิตดีขึ้น (ร้อยละ)

	ผลกระทบต่อการลดการสูญเสียผลผลิต				
	--	-	o	+	++
แนวทางการแก้ปัญหาทั่วม					
O ฝั้่นน้ำลงเขื่อนสิริกิติ์	3	0	12	15	0
O ปรับปรุงระบบระบายน้ำ	0	0	6	15	9
O เขื่อนแก่งเสือเต้น	0	3	3	12	12
แนวทางการแก้ปัญหาน้ำแล้ง					
O พัฒนาแหล่งน้ำขนาดกลาง	0	0	0	15	15
O เขื่อนแก่งเสือเต้น	0	9	12	15	12

กลุ่มสิ่งแวดล้อม

9. ใช้พื้นที่ให้เหมาะสมตามศักยภาพทางสิ่งแวดล้อม

ผลกระทบจากการแก้ปัญหาน้ำท่วม ทั้งการฝั้่นน้ำลงเขื่อนสิริกิติ์ และการสร้างเขื่อนแก่งเสือเต้น ผู้ตอบแบบสอบถามให้ความเห็นในทำนองที่จะมีผลต่อการใช้พื้นที่ให้เหมาะสมตามศักยภาพทางสิ่งแวดล้อมอยู่ตรงกลางๆ คือไม่แน่ใจนัก โดยมีกลุ่มหนึ่งแสดงความเห็นว่าอาจจะส่งผลกระทบเชิงลบ สำหรับการปรับปรุงระบบระบายน้ำเห็นว่ามีผลกระทบเชิงบวก สำหรับการแก้ปัญหาภาวะแห้งแล้งนั้น การพัฒนาแหล่งน้ำขนาดกลางจะส่งผลกระทบเชิงบวกต่อการใช้พื้นที่ให้เหมาะสมตามศักยภาพสิ่งแวดล้อม ส่วนการสร้างเขื่อนแก่งเสือเต้นความเห็นส่วนใหญ่เห็นว่าส่งผลกระทบเชิงบวกสูง แต่ก็มีส่วนหนึ่งที่เห็นว่าส่งผลกระทบเชิงลบ

ตารางที่ 27 ผลกระทบจากการแก้ปัญหาน้ำที่มีผลต่อการใช้พื้นที่ให้เหมาะสมตามศักยภาพสิ่งแวดล้อม (ร้อยละ)

	ผลกระทบต่อการลดการสูญเสียผลผลิต				
	--	-	o	+	++
แนวทางการแก้ปัญหาทั่วม					
O ฝั้่นน้ำลงเขื่อนสิริกิติ์	0	3	24	12	0
O ปรับปรุงระบบระบายน้ำ	0	0	9	18	12
O เขื่อนแก่งเสือเต้น	0	3	9	15	12
แนวทางการแก้ปัญหาน้ำแล้ง					
O พัฒนาแหล่งน้ำขนาดกลาง	0	0	6	18	15
O เขื่อนแก่งเสือเต้น	0	3	9	12	15

10. รักษาและฟื้นฟูป่าต้นน้ำ

ผลกระทบจากการแก้ปัญหาน้ำท่วมต่อการแก้ปัญหาน้ำที่มีผลต่อการรักษาและฟื้นฟูป่าต้นน้ำ การปรับปรุงระบบระบายน้ำจะส่งผลกระทบเชิงบวกและบวกสูงมาก การผันน้ำลงเขื่อนสิริกิติ์ส่วนใหญ่เห็นว่าจะไม่มีผลกระทบอะไร ส่วนหนึ่งจำนวนไม่น้อยที่เห็นว่าจะส่งผลกระทบเชิงบวกสูงและบวก ลักษณะคล้ายๆ กับการสร้างเขื่อนแก่งเสือเต้น ทั้งนี้การสร้างเขื่อนแก่งเสือเต้นยังผลกระทบเช่นเดียวกันจากการแก้ปัญหามหาภัยแห่งแล้ง คือ ส่งผลกระทบเชิงบวกสูง แต่มีบางส่วนที่ระบุว่าส่งผลกระทบเชิงลบและลบสูงด้วย

ตารางที่ 28 ผลกระทบต่อการแก้ปัญหาน้ำที่มีผลต่อการรักษาและฟื้นฟูป่าต้นน้ำ (ร้อยละ)

	ผลกระทบต่อการลดการสูญเสียผลผลิต				
	--	-	o	+	++
แนวทางการแก้ปัญหาน้ำท่วม					
O ผันน้ำลงเขื่อนสิริกิติ์	3	12	35	21	29
O ปรับปรุงระบบระบายน้ำ	0	0	21	27	24
O เขื่อนแก่งเสือเต้น	3	6	18	21	24
แนวทางการแก้ปัญหาน้ำแล้ง					
O พัฒนาแหล่งน้ำขนาดกลาง	0	0	3	24	44
O เขื่อนแก่งเสือเต้น	3	6	15	21	27

11. รักษาและฟื้นฟูพื้นที่ชุ่มน้ำ

ผลกระทบจากทั้งแนวทางการแก้ปัญหาน้ำท่วมและปัญหามหาภัยแห่งแล้ง ด้วยการปรับปรุงระบบระบายน้ำและการพัฒนาแหล่งน้ำขนาดกลาง ที่มีต่อการแก้ปัญหาน้ำที่มีผลต่อการรักษาและฟื้นฟูพื้นที่ชุ่มน้ำนั้น ผู้ตอบแบบสอบถามต่างไม่สงสัยในผลกระทบว่าจะมีในเชิงลบหรือไม่ แต่กลับมีความเห็นว่าการผันน้ำลงเขื่อนสิริกิติ์และการสร้างเขื่อนแก่งเสือเต้น กลับมีความเห็นในทางตรงกันข้าม

ตารางที่ 29 ผลกระทบต่อการแก้ปัญหาที่มีผลต่อการรักษาและฟื้นฟูพื้นที่ชุ่มน้ำ (ร้อยละ)

	ผลกระทบต่อการลดการสูญเสียผลผลิต				
	--		--		--
แนวทางการแก้ปัญหาทั่วม					
O ผันน้ำลงเขื่อนสิริกิติ์	0	0	12	9	3
O ปรับปรุงระบบระบายน้ำ	0	0	0	18	6
O เขื่อนแก่งเสือเต้น	0	3	9	6	6
แนวทางการแก้ปัญหาแห้ง					
O พัฒนาแหล่งน้ำขนาดกลาง	0	0	0	21	3
O เขื่อนแก่งเสือเต้น	0	3	9	3	9

12. ไม่ผิมน้ำข้ามลุ่มน้ำโดยไม่จำเป็น

ในส่วนของผลกระทบต่อการแก้ปัญหาที่มีผลต่อการไม่ผิมน้ำข้ามลุ่มน้ำโดยไม่จำเป็น จากการแก้ปัญหาทั่วมและปัญหาภาวะแห้งแล้งทุกทาง ผู้ตอบแบบสอบถาม (แม้จะตอบคำถามนี้ไม่มากนัก) เห็นว่าจะไม่ส่งผลกระทบ บางส่วนระบุว่าส่งผลกระทบเชิงบวกและบวกสูง ยกเว้นแต่การผิมน้ำลงเขื่อนสิริกิติ์ที่มีการระบุว่าส่งผลกระทบเชิงบวกสูงมาก

ตารางที่ 30 ผลกระทบต่อการแก้ปัญหาที่มีผลต่อการไม่ผิมน้ำข้ามลุ่มน้ำโดยไม่จำเป็น (ร้อยละ)

	ผลกระทบต่อการลดการสูญเสียผลผลิต				
	--	-	o	+	++
แนวทางการแก้ปัญหาทั่วม					
O ผันน้ำลงเขื่อนสิริกิติ์	3	0	6	3	0
O ปรับปรุงระบบระบายน้ำ	0	0	3	2	6
O เขื่อนแก่งเสือเต้น	0	0	6	6	0
แนวทางการแก้ปัญหาแห้ง					
O พัฒนาแหล่งน้ำขนาดกลาง	0	0	3	6	6
O เขื่อนแก่งเสือเต้น	0	0	6	6	0